

13352
ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR „C. BRĂILOIU”
Folclor

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI

Volumul II
BANAT, CRIȘANA, MARAMUREȘ

19090
editura enciclopedică

**SĂRBĂTORI
ȘI OBICEIURI**
VOLUMUL II
BANAT, CRIȘANA, MARAMUREȘ

Coordonator general:

ION GHINOIU

Îngrijirea științifică și redacțională a volumului:

CORNELIA PLEȘCA

La elaborarea volumului au contribuit cercetători
ai Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brăiloiu“, după cum urmează:

GEORGETA MORARU	Nașterea
OFELIA VĂDUVA CORNELIA PLESCA EMIL ȚIRCOMNICU	Nunta
MARIA BÂTCĂ	Costumul ceremonial de nuntă
ION GHINOIU ALICE LUȚĂ	Înmormântarea
GERMINA COMANICI	Sărbători și obiceiuri cu dată fixă Sărbători și obiceiuri cu dată mobilă
CORNELIA PLEȘCA	Obiceiuri cu dată variabilă
PAUL DORGEANU	Sărbători și obiceiuri comunitare Reprezentări mitice

CUPRINS

STUDIU INTRODUCȚIV	XV
Partea I – CICLUL FAMILIAL	1
NAȘTEREA	3
Nașterea copilului	3
Moașa.....	6
Prima scaldă.....	10
Masa cu ocazia nașterii copilului. Daruri	13
Ursitoarele	14
Lăuzia	19
Nașii de botez	20
Petrecerea după botez	26
Schimbarea numelui: «vânzarea» copilului	31
NUNTA	36
Pețitul.....	36
Logodna.....	43
Zestrea	48
Chemarea la nuntă.....	55
Costumul ceremonial de nuntă	61
Persoane cu rol ceremonial și ritual	76
Recuzita rituală	90
Alaiul de nuntă	100
Masa mare	112
Obiceiuri după nuntă	124
ÎNMORMÂNTAREA	126
Agonia și moartea	126
Semnale și muzică la înmormântare	132

VIII Sărbători și obiceiuri

Pregătirea mortului de drum. Scalda și gătitul.....	133
Strigoii și moroii	136
Măsurile mortului	141
Priveghiul	144
Bradul la înmormântare	149
Inițierea mortului pentru lumea de dincolo	151
Ofrande cu care pleacă mortul	159
Ofrande date după înmormântare.....	163
Prilejuri de pomenire a morților.....	182
Pomeni date înainte de a muri	186
Praznice pentru morți	186
Substitute ale morților în cimitir: crucea, stâlpul, pomul și steagul	188
Monumente pentru morți	190
Partea a II-a – CICLUL CALENDARISTIC.....	193
SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ.....	195
Crăciunul	195
Anul Nou	202
Jocurile cu măști.....	206
Cunoașterea ursitei	212
Mărțișorul	217
Ramura verde	218
Focurile de peste an	221
Sânzienele.....	223
Moșii de peste an	226
SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ	228
<i>Ramura verde</i>	228
Jocurile cu măști la Lăsata Secului	230
Paștele.....	231
Focurile de peste an	233
Moșii de peste an	235
OBICEIURI CU DATĂ VARIABILĂ	240
Obiceiuri la pornirea plugului	240
Paparuda	243
Obiceiuri de recoltare.....	247
Obiceiuri la culesul viilor.....	253
Obiceiuri la formarea și desfacerea turmei	254
Obiceiuri legate de construcții	258

Partea a III-a – VIAȚĂ COMUNITARĂ.....	269
SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE	271
Șezătoarea.....	271
Claca.....	274
Întovărașirile la muncă.....	276
Hora satului	277
Strigarea peste sat.....	279
Nedecia.....	280
Cete de feciori	282
REPREZENTĂRI MITICE	283
Strigoi	283
Vârcolacii	285
Ielele	285
Vâlvele	286
Muma Pădurii.....	286
Fata Pădurii	286
Arătărilor	287
Uriășii.....	287
Sfinți și zile.....	288
Glosar	289
Anexa 1. Lista satelor cercetate	298
Anexa 2. Localități, culegători, informatori	300

TABLE OF CONTENTS

INTRODUCTION	XV
Part I: FAMILY CYCLE	1
THE BIRTH	3
The Delivery	3
The Midwife	6
The First Bath	10
The The Feast Occasioned by the Childbirth. The Gifts	13
The Fates	14
The Confinement	19
The Baptise Godparents	20
The Feast after the Baptism.....	26
The Changing of the Name of the Child: the "Selling " of the Child	31
THE WEDDING	36
The Matchmaking	36
The Betrothal	43
The Dowry.....	48
The Calling to the Wedding.....	55
The Ceremonial Costume for the Wedding.....	61
The Persons with Ceremonial and Ritual Role	76
The Ritual Objects.....	90
The Wedding Procession	100
The Wedding Feast	112
The Customs after the Wedding	124
THE FUNERAL	126
The Agony and the Death	126
The Signals and the Music at the Burial.....	132

The Preparing of the Dead for the Departure. The Bath and the Dressing	133
The Ghosts and the Phantoms	136
The Measures of the Dead	141
The Wake	144
The Fir Tree at the Funeral	149
The Initiation of the Dead for the World Beyond	151
The Offerings the Dead Go with	159
The Offerings after the Burial	163
Occasions for the Alms	182
The Alms before the Death	186
The Alms for the Dead	186
The Substitutes for the Dead in cemeteries: the Cross, the Pillar, the Tree and the Flag ..	188
Monuments for the Dead	190

Part II: CALENDAR CYCLE	193

FEAST AND CUSTOMS WITH FIXED DATA IN THE CALENDAR	195

Christmas	195
The New Year	202
The Mask Games	206
The Fate Guessing	212
Mărțișorul (The Trinket Worn in Honour of March 1 st)	217
The Green Branch	218
The Fires Over the Year	221
The Midsummer Day Fairies	223
The Ancestors Alms Days Over the Year	226

FEASTS AND CUSTOMS WITH NON – FIXED DATA IN THE CALENDAR	228

The Green Branch	228
The Mask Games at the Shrove Tuesday	230
Easter	231
The Fires over the Year	233
The Ancestors Alms Days over the Year	235

CUSTOMS WITH NON – FIXED DATA	240

The Customs at the Starting of the Ploughing	240
The Rain Maker Woman	243
The Harvesting Customs	247
The Vines Harvesting Customs	253
The Customs at the Forming and the Dispersing of the Herds	254
The Building Customs	258

Part III: THE COMMUNITARY LIFE	269
COMMUNITARY FEASTS AND CUSTOMS	271
The Evening Sitting	271
The Group Work	274
The Working Associations	276
The Village Dance	277
The Village Banns	279
The Popular Pastoral Feast	280
The Lads Bands	282
MYTHICAL REPRESENTATIONS	283
The Ghosts	283
The Werewolves	285
The Wicked Fairies	285
The Wicked Fairies of the Mines, Lands, etc	286
The Forest Witch	286
The Girl of the Forest	286
The Apparitions	287
The Giants	287
The Saints and the Days	288
Glossary	289
Appendix 1: List of Researched Villages in Oltenia	298
Appendix 2: Villages, Researchers and Informers	300

STUDIU INTRODUCATIV

Volumul II din seria *Sărbători și obiceiuri* a Corpusului de Documente Etnografice Românești (DER), apărut la prestigioasa editură care publică marile sinteze naționale (enciclopedii, tratate, dicționare), clasifică informațiile de istorie orală înregistrate de ancheta efectuată pentru Atlasul Etnografic Român (AER) din trei provincii istorice: Banat (Caraș-Severin, Timiș), Crișana (Arad, Bihor) și Maramureș (Satu Mare, Maramureș). Teritoriul, extins de la sud spre nord de-a lungul frontierei de stat cu Jugoslavia, Ungaria și Ucraina, reprezintă 18 % din suprafața României.

Informațiile etnografice, impresionante prin număr, varietate tematică și valoare documentară sunt sistematizate după cel mai general criteriu de clasificare, *timpul de manifestare a sărbătorilor și obiceiurilor*. Identificarea acestui *criteriu general* care nu lasă vreun fenomen în afara clasificării și a *criteriilor particulare* care adună mulțimile clasificate în clase și subclase, în specii și subspecii de aceeași generalitate au pus la grea încercare autorii, în special pe îngrijitorul științific al volumului, dr. Cornelia Pleșca, cât și pe cel care s-a ocupat de procesarea textelor, drd. Emil Țîrcomnicu. Întrucât *criteriului timp* i se subordonează, fără excepție, criteriile particulare reușita lor științifică a fost deplină. Timpul fiind o noțiune abstractă, s-au ales două dintre expresiile lui concrete de manifestare: *calendarul popular*, care împarte timpul anual pe sezoane, luni, săptămâni, zile și chiar momente ale zilei, și *veacul de om*, împărțit în copilărie, tinerețe, maturitate, bătrânețe. Astfel, din trunchiul comun al arborelui taxonomic se desprind două încrengături: *veacul divin* și *veacul de om*. Prima încrengătură, *anul calendaristic* cu 365 ramuri, 366 în anii bisecți, este timpul sacru în care divinitatea se naște, își trăiește fulgerător *veacul* și moare pentru a renaște. Nimic din ceca ce ne înconjoară nu se desfășoară în afara timpului divin, *anul*, a submultiplilor (anotimp, lună, săptămână, zi, moment al zilei) și multiplilor săi (veac de om, secole, milenii, ere paleontologice și geologice). A doua încrengătură, *veacul profan*, este timpul în care omul se

naște, se căsătorește și moare. Prima încrengătură a clasificării sărbătorilor și obiceiurilor este numită de etnologi *ciclul calendaristic*, a doua *ciclul familial*.

1. CICLUL FAMILIAL

Ciclul obiceiurilor de la naștere este anticipat de abundența riturilor de fertilitate și fecunditate ale obiceiurilor nupțiale. Obiceiurile, actele rituale și practicile magice cu care românul întâmpină nașterea copilului, garantează că trecerea sufletului din preexistență (pântecele matern) în existență (lumea de aici) se realizează fără pericole deosebite. Mediarea între lumea moșilor și strămoșilor, de unde se credea că vine noul născut, și lumea de aici în care sosește prin naștere, o realizează *moașa* și, implicit, soțul acesteia, *moșul*. Ei sunt implicați în toate momentele hotărâtoare ale existenței umane venirea sufletului din preexistență (nașterea), deschiderea unui nou ciclu vital (căsătoria) și plecarea în postexistență (moartea).

Moașa cu nașa, împreună cu soții lor, moșul și nașul, sunt reprezentanți ai spiritelor moșilor și strămoșilor în linie paternă care mediază trecerea individului din lumea intrauterină în cea extrauterină. *Nășia* este, fără îndoială, o instituție reprezentativă a relațiilor de rudenie cărcia Henri Sthal, Ernest Bernea, Nicolae Constantinescu, Paul Sthal i-au dedicat valoroase studii etnologice. Mai importantă decât nășia a fost însă *moșitul*. Cuvântul este cert preroman, „...se înrudește cu forma albaneză și face parte, probabil, din graiurile ilirico-traco-dacice, deci aparține vechiului fond autohton carpato-balcanic”¹. Termenul a fost preluat din limba română și de bulgari, unguri, ucraineni, polonezi. Din familia impresionantă a termenilor românești derivați din acest butuc face parte și sensul de femeie bătrână care ajută gravida la naștere și efectuează practicile rituale de integrare a noului venit în lumea de aici. Un bogat material etnografic, inclusiv cel din Banat, Crișana și Maramureș, o atestă rudă paternă care moșește noul născut și, uneori, în această calitate, îl botează împreună cu soțul ei, moșul. Denumirile locale ale femeii care moșește noul născut, *moașă de neam* (CS 1, 5, 15), *moașa familiei* (CS 10) și altele, indică rudă cu familia unde se naștea copilul. Pentru că îi aducea de mâncare nepoatei și îi rezolva treburile casnice în primele zile după naștere, se numea, după coșul cu merinde adus lăuzei, și *moașă de coșarcă* (Mm 3).

La naștere, moașa rezolva fără greș actele sacre și profane menite să aducă pe lume noul născut, să-l integreze în familia și spița de neam paternă, să garanteze sănătatea mamei și copilului. Moașa era o personalitate puternică, un om decis și hotărât în luarea deciziilor, respectat de obște pentru calitățile înnăscute sau dobândite. Ea rezolva ceea ce rezolvă astăzi o întreagă maternitate pregătea și ajuta femeia la naștere, moșea copilul, executa scalda pruncului, sfătuia lăuza cum să-și hră-

¹ Scurtu V., *Termeni de înrudire în limba română*, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, București, 1966, p. 15.

nească și să-și îngrijească copilul, se îngrijea, folosind cunoștințele și practicile de medicină empirică, de sănătatea mamei și copilului. Moașa era pregătită să facă față oricărui fel de naștere *Când muierea s-a stricat la foale, a ieșit mitra din ea, eu știam s-o tocmeșc. Doctorul o operează, îi scoate mitra din ea. Eu nu. O tocmeam și făcea copii*². Dar, alături de cunoștințelor ginecologice, moașa era depozitara practicilor magice menite să conserve fertilitatea feminină, să ritmeze sarcinile viitoare ale lăuzei, să aperc pruncul de spiritele malefice, să primească Ursitoarele și altele. După înlocuirea ei de către moașa calificată, continuă să-și joace rolul, ca *a doua moașă* mergea la maternitate unde a născut nepoata, primea acasă Ursitoarele și altele.

Obiceiurile de naștere din cele șase județe înălțuite de la Dunăre, în sud, până la Tisa, în nord, sunt surprinzător de asemănătoare cu cele din restul țării. Întâlnim și aici procedee empirice menite să producă efecte analgezice la nașterea copilului. Mecanismul psiho-dinamic produs de frică, neliniște, teamă, credințe și alte fenomene care influențează semnificativ durerea la naștere, era cunoscut de popor și, prin ingenioase practici empirice, în mare parte controlat. De altfel, nașterea fără dureri a fost un deziderat al tuturor timpurilor și oamenilor de pe Terra. Nu insistăm asupra tehnicilor empirice românești ordonate în acest volum de Georgeta Moraru, ci asupra semnificației etnologice a două importante momente de la deschiderea noului ciclu vital: *Nașterea pe pământ* și *Masa Ursitoarelor*.

Până spre mijlocul secolului al XX-lea femeile din majoritatea satelor anchetate nășteau acasă, pe solul familial al locuinței, lângă pat sau în apropierea vetrei focului. Abundă informațiile de tipul „[Se năște] numai pe pământ, pe care era așezat un tol“ (Bh 3); „Pe pământ. La 1900 multe case aveau camerele cu pământ, nepardosite“ (Bh 8); „Mai mult lângă pat. Azi, rar, când nasc acasă“ (Tm 10) etc. Informațiile conform cărora nașterea în contact direct cu pământul era mai ușoară au fost înregistrate atât de la mamele cât și de moașele care au practicat acest obicei. Deși obiceiul se numea *nașterea pe pământ*, aceasta nu se realiza direct pe sol: se întindeau paie, fân, piei de animale peste care se așternea o țesătură de casă (pânză, cearecaf, lepedeu). Un rit suplimentar legat de obiceiul nașterii pe pământ este cel al așezării nou-născutului pe sol imediat după naștere: „Cum era născut, moașa de neam lua copilul și goluț îl punea mai întâi pe pământ, pe o cârpă, zicea că așa e bine, că îi merge bine la copil, să fie gras...” (CS 1, 3, Tm 13, 14 și altele).

De la contactul direct cu pământul atestat la nașterea copilului, dar și la moartea omului, se aștepta primirea acelei energii vitale care să ajute nou-născutul să vină din preexistență în existență și muribundul să plece din existență în postexistență.

² Marioara Talpaș, 78 de ani, satul Troaș, jud. Arad, citată de I. Ghinoiu în *Lumea de aici, Lumea de dincolo. Ipoteze românești ale nemuririi*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.

Asemănător apei, pământul pe care se naștea și murea românul a fost considerat de cei vechi o materie primordială, un element al genezei. Divina maternitate a pământului este, în istoria religiilor, una dintre cele mai vechi și mai stabile credințe umane. Într-adevăr, obiceiul nașterii pe pământ, consemnat de etnografi la tot pasul în spațiul românesc, este atestat în marile arii culturale ale lumii vechi: China, Asia Centrală, India, Africa, America de Sud, Grecia și Roma antică. Dacă obiceiul nașterii pe pământ de care își aduc aminte mamele și bunicele din zona cercetată nu este o surpriză etnologică, uimitoare pare să fie persistența acestei practici până spre zilele noastre

În Banat, Crișana și Maramureș nașterea se realiza sub semnul dependenței noului născut de credințele legate de ursita omului, numită și soartă, destin. Credința în *Ursitori* a fost atestată în marea majoritate a localităților anchetate. În a treia noapte de la nașterea copilului veneau necruțătoarele zeițe ale destinului, Ursitoarele. Credința a fost atât de puternică, încât unele femei care nasc astăzi la maternitate așteaptă Ursitoarele la spital (CS 5) sau acasă, după întoarcerea lăuzei și copilului de la maternitate: „Azi, unele femei după ce vin de la dispensar mai pun Ursitorile“ (Bh 3). Vin în număr fără soț, de obicei trei, mai rar șapte, în a treia noapte de la nașterea copilului. Personajul care pregătește și mediază întâlnirea Ursitoarelor cu copilul ursit este moașa. Uneori, aceasta le invocă: „Rugăm Ursitoarele să-l ajute să fie bun, să știe a munci; tot felul de lucruri să știe a face ...“ (Bh 8). Masa din camera unde doarme mama și copilul devenea altar încărcat cu ofrande pentru ospățul Ursitorilor: colacii, turtă, vin, apă: „[Se puneau] trei turtițe cu miere, un pahar cu apă, răchie, vin. Nu se puneau prea multe pe masă ca Ursitoarele să nu stea prea mult timp“ (CS 2). Multe din obiectele puse pe masă, *ac* (CS 3) și *ață* (CS 3, Tm 9), *furcă de tors* (CS 3), *cusături* (Bh 3), la nașterea fetelor, *fluier* (CS 3), *secure* (Ar 6), *unelte de muncă, carte, creion* la nașterea băieților, dădeau sugestii de ursit. Sunt nelipsite actele de transmitere a principiului fertilității nou-născuților prin așezarea brâului, cingătorii moașei sau mamei la capul copilului sau chiar pe masa Ursitoarelor (CS 3, 12, 14, 15, Tm 8). Era o masă festivă, împodobită adesea cu flori (CS 4, 12) și busuioc (Bh 3, Tm 12). Locul obișnuit pentru ursire era camera unde dormea mama și copilul. În unele sate Ursitoarele strigau sau cântau ceea ce aveau de ursit afară, la ușă sau fereastră. De aceea, pentru a auzi ce ursesc, lăuza sau un membru al familiei dormea cu capul pe prag (Bh 6, Ar 13). De obicei, mama visa și moașa tălmăcea ce visa. Nici o informație de teren nu oferă date despre înfățișarea și vârsta Ursitoarelor. Acestea se lasă auzite, nu și văzute de muritorii.

Soarta, urzită la naștere de Ursitori era ceea ce trebuia să i se întâmple omului în momentele de răscruce ale vieții: alegerea soțului, durata vieții, felul morții. Ceea ce i se ursea era un dat, un înscris sacru, bine exprimat de zicala *așa mi-e scris*, de la care muritorul nu se putea abate. Ca ideologie, credința în destin sau ursită aparține complexului cultural și religios indo-european, Epoca Bronzului, Epoca

Ficrului (aproximativ 2500 î. Hr. - anul 0) și s-a continuat, în mediile folclorice, până în zilele noastre. Ursitoarele nu sunt compatibile cu complexul cultural neolitic (7500 - 2500 î. Hr.) când se credea că marea zeiță era aici pe pământ, nu în cer, că oamenii erau egali de fericiți și de nefericiți, făcând inutilă existența Iadului după moarte. Faptul că noțiunea de soartă nu apare menționată în Vechiul și Noul Testament este lesne de înțeles lumea creștină monoteistă, guvernată de un singur Dumnezeu, în afara căruia nu mai există o altă putere să hotărască destinul oamenilor, este opusă lumii precreștine, guvernată de zei ierarhizați după atribuții, inclusiv de zeite ale destinului. Ca nume, termenul de Ursitoare apare în Balcani sub forma de *Ursiniți* și *Sudnice*. El este necunoscut vechilor slavi care le numeau *Rojaniți*¹. Lingviștii susțin că românii sunt singurul popor neolatin care nu și-a derivat numele zeiței destinului de la *Moirile* grecești, *Fatele* romane, *Norsele* vechilor germani⁴. Prin urmare, dacă termenul Ursitoare este necunoscut vechilor greci, romanilor și vechilor slavi, dar apare masiv atestat la români, înseamnă că acesta este moștenit direct de la strămoșii lor autohtoni, geto-dacii.

Până la botez, a 40-a zi de la naștere, lăuza se supunea unor severe interdicții de muncă, nu avea voie să părăsească casa și gospodăria. Singura ei obligație era îngrijirea copilului și păzirea lui de duhurile rele (Bh 11, 16, Ar 2). Spre deosebire de alte zone etnografice, unde Muma Pădurii își schimba copilul său urât și plângăcios cu nou-născuții din sat, în Banat, Crișana și Maramureș pericolul venea din altă parte, de la necuratul, strgoaică și alte duhuri rele.

Nunta este scenariul ritual prin care tinerii necăsătoriți pătrund din lumea profană în cea divină și apoi, după nuntă, devin oameni obișnuiți, gospodari ai satului. Această trecere pasageră de la profan la sacru le dă putința să creeze și ei, prin actul nupțial din noaptea nunții, omul. Întemeierea omului de tinerii căsătoriți în timpul nunții devenea posibilă datorită actelor de consacrare precreștină (nunta) și creștină (cununia religioasă) și prin inițierea lor după modelul împerecherii unor substitute rituale viriloides precum bradul⁵, steagul⁶, toiagul și feminoide mărul⁷, colacul sau turta miresei. Fără ceremonialul nunții deschiderea unui nou ciclu vital

¹ Chelcea I., *Credințe și rituri legate de foc, apă și pământ în cultura veche românească, în Rațiune și credință*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 312.

⁴ Lorinț Florica, Belcin-Pleşca Cornelia, *Însemne despre destin*, în „Anuarul IEF”, Serie Nouă, tom. 4, 1993, p. 44.

⁵ Banatul face tranziția de la arealul compact al bradului de nuntă din sudul României (Oltenia, Muntenia, Dobrogea, sudul Moldovei) la steagul de nuntă din Banat, Crișana, Maramureș, Transilvania. Bradul de nuntă, substituit al masculinității și simbol falic în ceremonialul nupțial, este sinonim cu steagul de Nuntă și bățul (toiagul) înflorat. În vorbirea curentă, bradul este simbol al fecioriei și virilității; feciorul de însurat este *voinic ca bradul, înalt ca bradul*. Dacă prin forma coroanei, cetinii și fructului (conurile de brad) bradul este simbol falic, prin modul de împodobire el devine un expresiv simbol nupțial. În mod

s-ar reduce la o împerechere obișnuită, comună tuturor viețuitoarelor bisexuate. Etnologii trebuie să cerceteze nunta nu ca spectacol, ci ca pregătire pas cu pas a actului nupțial situat la limita dintre natură și cultură, care deschide un nou ciclu vital.

Ceremonialul nupțial rezolvă prin obiceiurile, actele rituale și practicile magice, alaiurile, darurile, orațiile, ospetele, cântecele și dansurile rituale ordonate de Cornelia Pleșca, Ofelia Văduva, Maria Bâtcă și Emil Țircomnicu numeroase probleme de ordin juridic, economic, psihic cu care se confruntă mirii și familiile lor de proveniență la întemeierea căsătoriei. Din această fantastică lume de simboluri alegem pentru descifrare două dintre ele, *găina nupțială* și *costumul ceremonial de nuntă*.

În cuvântul introductiv la ediția românească a volumului *Civilizație și cultură* renumitul arheolog, antropolog și paleolingvist american de origine lituaniană, Marija Gimbutas, afirma, pe temeiul unui impresionant material documentar, că

obișnuit, vârful străpunge cu cotorul un măr sau o gutuie, o pâine sau un colac găurit. Bradul de nuntă este gătit și împodobit ca mirele, respectat și venerat de nuntași, păzit și jucat în fruntea horelor și alaiurilor nupțiale de cel mai falnic flăcău, are orații speciale etc. Prin înfățișare și, mai ales, prin modul cum este jucat, el exprimă bărbăția, hotărârea și virilitatea viitorului soț.

„Precum bradul de nuntă, steagul este un substitut al masculinității și virilității mirelui în ceremonialul nupțial. Steagul de nuntă este gătit precum mirele, respectat de nuntași, păzit cu strășnicie, jucat și purtat în fruntea alaiurilor nupțiale de feciorul de încredere al mirelui, are orații și dansuri speciale etc. El inițiază mirele, în momente semnificative ale nunții, pentru actul nupțial: în Bihor se sparge, dintr-o singură lovitură cu coada lemnoasă a steagului, talerul miresei; la aromâni în brațele steagului, confectionat ca o cruce cu năframă în vârf, se înfig mere roșii; la unele nunți ardelenesti este obiceiul ca mireasa să se *descopceze* la sân și gât când trece cu mirele pe sub steagul de nuntă înainte de a intra pentru cununie în biserică. Steagul de nuntă simbolizează, firește, voinicia și bărbăția, dar și fecioria în unele sate jud. Sibiu, steagul de nuntă se numește *mașor* iar la recăsătoria bărbaților (văduvi sau divorțați), uneori și la nunta feciorilor despre care se știe că sunt părinții *copiilor din flori*, nu li se mai împodobește steag sau brad de nuntă. I. Albescu, *Rolul și semnificația steagului de nuntă în Mărginimea Sibiului*, în Studii și comunicări, Sibiu, 1978.

„Mărul de nuntă este un simbol al feminității care, împreună cu bradul, steagul, bățul înflorat formează cuplul divin, model exemplar pentru mire și mireasă. Mărul, pom sacru al paleocultivatorilor neolitici, poate apare în ceremonialul nupțial în diferite ipostaze pom (arbore), poamă (fruct), floare, creangă. El este idealul de frumusețe și termen de comparație pentru fata de măritat care are *obrații și sânii ca merele, fața dalbă ca florile de măr* etc. Mărul a căpătat, de-a lungul timpului, și un înțeles peiorativ. Expresia *Ce poamă ești!* se adresează, de obicei, persoanei feminine căreia îi place peste măsură dragostea. Alături de măr, pot apărea și alte substitute feminoide, precum cununa, colacul găurit, strachina, talerul miresei și altele.

„România este vatra a ceea ce numim Vechea Europă, o entitate culturală cuprinsă între 65000-3500 î. H., axată pe o societate matriarhală, teocratică, pașnică, iubitoare și creatoare de artă, care a precedat societățile indo-europenizate patriarhale de luptători din epocile bronzului și fierului”^{*}. Pornind de la această constatare, pot fi formulate două ipoteze de lucru: 1. Dacă spațiul carpato-danubiano-pontic a fost neîntrerupt locuit, atunci cultura populară ar trebui să confirme, prin analogii, sau să infirme, prin lipsa analogiilor, descoperirile arheologice referitoare la viața religioasă a vechilor europeni, în general, la credința în zeița pasăre neolitică, în special; 2. Dacă asocierea imaginii Universului cu *oul* este numitorul comun care unește mitologiile de pe Terra, este de presupus că viețuitoarea care se naște din ou și creează ca însăși *oul*, *pasărea*, să li reprezentat marca divinitate a vechilor europeni, cea care *dă* și *ia viața*, așa cum în folclorul românesc *barza*, pasăre de baltă, aducea, pe înțelesul copiilor, frățiori și surioare la naștere, iar *gaia*⁹, pasăre de pradă, lua sufletele la moarte.

Vechii europeni au avut, firește, o religie politeistă, dominată de zeiță feminine. Din cel mai important grup, cel al Atotdăruitoarei, face parte și Zeița Pasăre, în dublă ipostază: generatoare și răpitoare de viață. Figurinele de lut ars descoperite de arheologi prezintă Zeița Pasăre cu cioc sau nas ascuțit, cu gât lung și sâni femeiești. După motivele ornamentale de pe corpul său, Zeița Pasăre a regenerării aduce ploaia, apa, laptele, roadele pământului, iar prin *oul* făcut (născut) este implicată în cosmogonia Universului. În ipostază a morții, aceeași Zeița Pasăre este înfățișată în nud, cu un mare triumfi pubian, cu brațele încrucișate și cu mască pe figură. Accentul pus pe vulvă, nu pe sâni, izvor al laptelui, sugerează că prioritar nu mai era aspectul hrănitor al zeiței acvatică, ci al reintegrării mortului, prin înhumare, în pânțelece primordiale, Pământul. Substituitele principale ale zeiței morții sunt păsările răpitoare de zi sau de noapte (bufnița, corbul, șoimul, gaia) iar ale zeiței regenerării păsările de baltă (barza, rata, lebăda). În opoziție cu *ghearele* păsării aducătoare de moarte ale Zeiței Morții (*ghearele morții*), *ciocul* păsării este simbolul fertilității și regenerării, un arhetip cert neolitic care uimește prin frecvența cu care apare în cultura populară românească. Atribuțiile ciocului, simbol al fertilității și abundenței populațiilor neolitice, au fost preluate, mai târziu, de *cornul abundenței* populațiilor de păstori și vânători indo-europeni. În satele de la sud de Carpați, ciocul, sinonim pentru phalus, este unul dintre primele cuvinte învățate de copii de la mamele lor. Sub formă de mască compozită, zeița acvatică de origine neolitică este nelipsită din

^{*} Gimbutas Maria, *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud-estul european*, traducere Sorin Paliga, note și prefață Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1989, pp. 52-53.

⁹ Ghinoiu I., *Panteonul românesc. Dicționar*, Editura Enciclopedică, București, 2001, p. 78-79.

obiceiurile de Crăciun. Turca, perechea feminină a taurului, care colinda împreună cu anturajul său divin, ceata de feciori, prin multe sate transilvănene și bănățene, nu are, așa cum ne-am fi așteptat, cap de taurină sau bovină. Ea are cioc de pasăre de baltă cu care vorbește tocăbind.

Din motive lesne de înțeles, substitutul neolitic obișnuit al zeiței generatoare de viață, pasărea de baltă, a devenit o pasăre domesticită, în special găina. Oul de găină este un substitut al divinității primordiale, înfrumusețat (gătit) prin vopsire și încondeiere în Săptămâna Patimilor, jertfit și mâncat sacramental în ziua de Paște. Izvoare istorice și arheologice certe atestă, cu multe secole înainte de Hristos, obiceiul de a se face cadou ouă colorate la marile sărbători sezoniere, în special la Anul Nou: la sărbătorile de primăvară, vechii perși își dăruiau ouă de diferite culori; tinerii romani își trimiteau ouă vopsite în roșu, împreună cu alte cadouri, la sărbătoarea zeului Ianus etc. Imaginea arhetipală a oului a fost preluată și de creștinism: oul, colorat și împodobit, este simbolul Mântuitorului, care părăsește mormântul și se întoarce la viață, precum puiul de găină ieșit din găoace. După milenii de evoluție a credințelor, românii înroșesc și încondeiază ouăle primăvara, la sărbătoarea centrală a calendarului festiv creștin, Paștele. Înroșitul și încondeiatul ouălor, meșteșuguri populare de un rar rafinament artistic, îmbină credințele și obiceiurile creștine cu cele precreștine. Pentru a juca rolul de substitut ritual al personajului sacru, oul este ales la Miezul Păresimilor, ziua de miercuri din mijlocul Postului Mare, este gătit (colorat și încondeiat) în Săptămâna Patimilor, pentru a fi ucis, prin lovire violentă în cap și mâncat sacramental în ziua de Paște. Prin acest scenariu ritual, cei vechi credeau că timpul și spațiul înconjurător moare și renaște anual, împreună cu divinitatea adorată¹⁰. Noul substitut al zeiței pasăre, găina, este nelipsită în ceremoniile din ciclul vieții (nașterea, căsătoria și înmormântarea) și din ciclul calendaristic.

În satele bănățene, crișene, maramureșene și din alte provincii românești locul mărului, simbol al fecioriei și al fetei nenuntite, este înlocuit, după îmbrăcarea costumului de nevestă, cu găina, ipostază maternă a zeiței pasăre: găina poartă în pânțec oul, tânăra nevestă casa copilului; în ou se adăpostește purul, în casa copilului fătul¹¹. Asemănător informațiilor înregistrate din celelalte provincii istorice, găina care se dă nașului, mai rar nașei, este înstruțată, ca o mireasă gătită: „O bucătăreasă dădea nașului o găină împodobită“ (CS 10), „La *Danțul miresii* se dădea nașilor găina înstruțată și ea trebuia plătită de nași, în bani“ (Bh 19), „După ce se termina masa, înainte de *Jocul Miresii*, una dintre socăcițe aducea o găină înstruțată, împodobită cu flori și cu o zgardă de aluat la gât...“ (Mh 2), „Se dădea găina când

¹⁰ Ghinoiu I., *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 144-145.

¹¹ Ghinoiu I., *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 110-138.

începea *Danțul miresii*. Îmbrăceau găina și-i puneau o țigară în gură și începeau să o vândă nașilor¹⁰: (SM 1 și altele). Informațiile de teren conform cărora găina, substitutul ritual al miresei, o primește nașul, nu mirele, corelate cu alte surse documentare lasă să se subînțeleagă o străveche inițiere nupțială a tinerilor de către nași, reprezentanți ai moșilor și strămoșilor în linie paternă. Nunta, denumire înrudită cu nașii, nu cu mirii, obiceiul atestat în Țara Almăjului ca mireasa să nu doarmă prima noapte cu mirele, zicalele populare și folclorul erotic, în special strigăturile de nuntă referitoare la naș și lină, la nașă și fin, precum și strigăturile aluzive de la cumetrii și zicalele populare *Nașul vede întâi ... miresei, Înaintea ginerelei trece nașul, O dată vede nașul ... finei* ridică, într-adevăr, problema controversată a inițierii finilor de către nași în vederea procreării. Strigăturile adresate nănașului în timpul nunții cultivă ambiguitatea, generatoare de înțelesuri și subînțelesuri legate de plata găinii, simbolul miresei nuntite:

„Ascară pe înserat
Cu nănașul m-am întâlnit
Mi-o spus că să-i frig găină
Că mi-o da o plată bună.
.....
Nănașule, dragul meu,

Găina nu ți-oi da
Până ce mi-i numără
Pe frunzuța de mălai
Talerii de pe doi cai,
Pe frunzuța de răchită
Talerii de pe două vite¹²

Aluziile erotice la adresa nașului, ideal de masculinitate și virilitate, abundă de-a lungul întregului ceremonial nupțial:

„Să trăiești, nănașule,
Să sucești mustețele,
Să săruți nevestele,
Să sucești mustața bine,
Să mă săruți și pe mine.

Nuna are poale largi,
Și lui nunu nu i-s dragi.
Ale mele-s subțirele
Moare nunu după ele¹³.

Instituția nășiei ne trimite dincolo de semnificația contemporană și creștină a termenului, la bărbatul cel mai în vârstă, la conducătorul care își manifesta *ius nocticus*¹⁴ direct sau prin diferite substitute rituale, rolul fecundator al femeilor.

O informație etnografică care confirmă cele scrise și exemplificate cu material arheologic de Marjia Gimbutas privind existența în neoliticul carpato-dunărean a unui adevărat pantcon cu zeite pasăre modelate din lut, a fost înregistrată în satul Cămârzana din Țara Oașului: „Înainte nu se dădea găină adevărată. Se făcea o găină de lut și se puneau pene pe ea. O cereau stegașii de la socăcițe: «Găina miresei să

¹² Șculeanu I., *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985, p. 209.

¹³ *Ibidem*, p. 210.

¹⁴ Vulcănescu Romulus, *Etnologie juridică*, Editura Academiei, București, 1970, p. 58.

fie în capul mesei» și rămânca pe masă. Găina [friptă și împodobită] se dă de vreo 10-15 ani“ (SM 3). Găina mai putea fi confecționată și din alte materiale: „Tarostele cerea de la socăcițe găina miresei, care era făcută din coceni și împodobită cu pene. Înainte nu se dădeau daruri la nuntă, acum dau bani. Dacă găina nu era frumos împodobită însemna că mireasa nu a îngrijit bine păsările“ (SM 9). La nunțile din Moldova apare frecvent *găina din aluat*, împodobită cu mărgelile la gât și cu pene pe corp, adesea numită Pupăză¹⁵. Cele două exemple ale modelării găinii nupțiale, din lut în Banat și din aluat în Moldova și din alte zone, sunt argumente că strămoșii autohtoni ai românilor, geto-dacii, nu s-au exprimat în piatră, precum popoarele antice mediteraneene. Geto-dacii nu ne-au lăsat moștenire panteonul sculptat în piatră sau scris pe papirus precum grecii, egiptenii și alte popoare contemporane cu ei. Au avut, firește, și ei piatră și marmoră, au avut zei în care au crezut. Dacă ne-ar fi lăsat scris sau cioplit panteonul lor, astăzi am fi putut evidenția nu numai asemănările, ci și deosebirile dintre două mari civilizații ale timpului, una mediteraneană, *greco-romană*, care se exprima în piatră (temple, statui, cetăți) și alta carpatică, *geto-dacă*, care se exprima în lemn și pământ (cetăți, stâlpi, temple), în lut ars și aluat copt (figurine antropo-, fito- și zoomore). Credeau, probabil, că adăpostul preferat al zeilor nu este piatra, ci lemnul (arborele), aluatul (grâul), lutul (pământul). Din lut și aluat, arhetipuri ale genezei, ei își modelau figurine pe care le însuflețeau prin ardere în cuptor, așa cum Dumnezeu avea să modeleze, tot din lut, omul, dar să-l însuflețească suflând viață asupra acestuia.

Un alt argument că găina este substitutul zeiței mamă neolitice ni-l oferă și Târgul de pe Muntele Găina organizat din vremuri imemorabile la hotarul dintre Țara Crișurilor (jud. Oradea) și Țara Moților (jud. Alba). Numeroase date istorice, arheologice, geografice, etnolingvistice, inclusiv materialul înregistrat de AER, confirmă ipoteza că Târgul de Fete sau Târgul Găina a fost, la origine, o manifestare cultică desfășurată în aer liber, dedicată Zeiței Mamă. Spațiul ritual de desfășurare a târgului este Muntele Găina iar timpul ritual este perioada de manifestare plenară a fecundității vegetale, solstițiul de vară. La aceste argumente se adăugă și cunoștințele de astronomic populară. Răsăritul Găinușei, nume popular al Pleiadelor, grup de stele din constelația agrară a Taurului, este vizibil, după dispariția ei de pe firmament între Sângiorz și Sânziene, la solstițiul de vară, deci când se ține Târgul de pe Găina. Numele zeiței neolitice, Gaea, în ipostază de pasăre domestică, apare, în sudul României, și în formula de îndepărtare și alungare a găinilor: *Uși... Gaie!* (Muntenia).

În concluzie, legendele despre găina cu aripi și ouă de aur din Munții Apuseni, oronimul Găina care adăpostește târgul cu același nume, desfășurarea manifestării religioase la data când oamenii vedeau pe cerul nocturn răsăritul Găinușei și

¹⁵ Ciobotaru H. I., *Catolicii din Moldova. Universul Culturii populare*, Editura Presa Bună, Iași, 2002, p. 86.

prezența găinii în momentele cheie din obiceiurile legate de ciclul vieții (nașterea, căsătoria și înmormântarea) și ciclul calendaristic (oul de Paște) sunt argumente în sprijinul ipotezei că această pasăre, găina, a preluat unele din atribuțiile zeiței mamă, Gaea.

În ceremonialul nupțial existau reguli vestimentare care impuneau prezența sau absența unor piese de port. Astfel, în așezările rurale din Arad și Maramureș a fost atestat obiceiul ca mirele să poarte pălăria pe cap pe parcursul întregii nunți. În felul acesta el dovedea obștii că a devenit cap de familie, cu responsabilitățile și drepturile oricărui bărbat căsătorit. În Maramureș și Satu Mare mirii erau obligați să poarte, în ziua nunții, indiferent de anotimp, guba albă mițoasă, simbol al bunăstării noii familii. Unele piese de port femeiești, de pildă balțul (voalul) și catrința, indicau fecioria sau pierderea acesteia înainte de nuntă. Balțul era pus pe capul miresei fecioară de preot, în biserică, în timp ce *fata greșită* venea de acasă cu el așezat pe creștet. Alte reguli cereau ca fata mare să poarte catrință doar în față. În județele Caraș Severin, Timiș, Bihor și Maramureș a existat obiceiul ca mireasa să poarte, peste poale, catrința din fir metalic și mătase albă, opreg alb brodat cu fir de aur sau zădie albă doar în față. După ce era *învelită* (dezbrăca costumul de mireasă și îmbrăca costumul de nevestă de către nănașă și chemătoare în momentul nunții cunoscut și sub numele de *dezgătitul miresei*) era obligată să poarte catrința, opregul, zădia nu numai în față, ci și la spate.

Componenta de bază a obiceiurilor de înmormântare din cele 91 de sate cercetate pentru Atlas din Banat, Crișana și Maramureș este pregătirea intensă a mortului pentru plecare. Moartea, ca zeiță, nu ca fenomen biologic, își trimite, înainte de a sosi, mesageri speciali. Solii funești sunt reprezentați de animale domestice (câinele, vacile, caii) și sălbătice (ursul), de păsările de pradă (buha sau bufnița, cucuveaua) și de curte (găina). Ele transmit mesajul funest prin cântec câinele urlă, găina cântă cocoșește, cucuveaua, bufnița cântă. Mesajul primit putea fi descifrat de muribund, rude și de alte persoane. În toate județele a fost consemnată credința că moartea mai putea fi amânată prin slujbe la biserică, posturi, tratament medical, vrăji, descânțec.

Când nu mai exista nici o speranță de amânare a morții, preocuparea generală era ușurarea acesteia: „Preotul venea și-i făcea maslu. După maslu omul murca imediat” (Mm 6); cei din familie „Îi spun bolnavului «Fii cu gândul la Dumnezeu»” (Bh 3, 4, 8, 11, 16, CS 11), se roagă zilnic, îl îmbărbătează; babele „Prin descânțec de ușurare a morții” (Bh 6), „Ziceau babele «Apa de iertare» sau «Numărătoarea mare», care știa s-o spună” (Tm 9). Cea mai utilizată practică pentru ușurarea morții era însă *cererea iertării* de la rude, prieteni, consăteni, în special de la cei cărora le-a greșit cu ceva în viață: „Îi chema să le dec apă și să-l ierte” (Bh 1), „Dădea mâna a iertare” (Mm 5). „După iertare el trebuia să dea mortului apă din mâini să bea” (SM 5) și altele. Un obicei străvechi era așezarea pe pământ a muribundului, practică numită de etnologi *moartea pe pământ*: „Oamenii nu puteau să moară până

nu erau dați jos din pat“ (Tm 10), „Se credea că dacă e să moară, îl chema pământul și se stingea mai repede“: Mm 12, „[Îl așeza jos] ca să-l tragă pământul“ (SM 14) etc.

După moarte, singurul țel al mortului este să ajungă în lumea de dincolo, în împărăția divină. Ratarea acestei unice șanse, oferită nu de viață ci de moarte, ar fi un dezastru atât pentru cel care a plecat, cât și pentru cei rămași. De aceea, un sistem coerent de rituri se desfășoară în cele trei zile înainte de înhumarea trupului, în timpul înmormântării și, după 40 de zile, la slobozitul (plecarea) sufletului din lumea de aici. Ca pretutindeni în România, credința că unii oameni pot deveni, după înmormântare, strigoii sau moroi a fost atestată în toate satele anchetate. Iată și câteva practici de destrigoire și alungare a strigoiului: „Când era pe patul de moarte și imediat după ce a murit, se făceau slujbe de preot“ (SM 12), „Le ardea [cu o lumânare] sexul“ (CS 3), „Îi bătea un cui în piept“ (Ar 6, 10, Bh 4, 12, CS 3, 12, Tm 1, 5, 8, 9). A fost atestat și obiceiul dezgropării mortului și destrigării prin diferite mijloace: „Se dezgropa, îi bătea un piron în inimă și îi întorcea crucea“ (Ar 3, 17), „Mortul era scos din groapă și îi băga în gură căței de usturoi, îi băteau un cui în piept și îl puneau în coșciug cu fața în jos“ (Ar 13, Bh 13) și altele.

Lucrul cel mai obișnuit pe care îl face omul de la sat când pornește într-o călătorie, oricât de scurtă ar fi aceasta, până la târg sau până la oraș, se laie (se scaldă, se îmbăiază). La început de drum, mortul, ca de altfel și noul născut, este scaldat și gătit (îmbrăcat) de drum. Este o scaldă rituală: se face într-un anumit timp, de anumite persoane, într-un anume loc și cu o anumită apă (începută, neîncepută; rece, caldă; sfântă, nesfântă). Spre deosebire de olteni, bănățenii, crișenii și maramureșenii dau însă mai puțină importanță acestei secvențe din ceremonialul funerar.

Dintre măsurile mortului luate pentru săpatul gropii, confecționarea sicriului, păstrarea norocului avut de cel mort și în alte scopuri, cea mai importantă este *statul mortului* (Caraș Severin, Timiș), lumânare de mărimea mortului făcută ca un colac. Aceasta se mai numește *lumina trupului* (Maramureș, Satu Mare), *lumina cea mare* (Arad, Bihor) și altele. Statul este un *alter ego* al mortului reprezentat de o lumânare înălțată ca o spirală și aprinsă în anumite momente ale ceremonialului funerar. El simbolizează drumul lung care separă lumea de aici de lumea de dincolo și este confecționat după deces de o persoană curată, de obicei de o femeie iertată, dintr-o ață fără noduri, de lungimea mortului. Dacă drumul mortului ar fi desenat după descrierea repetată care i se face în cântecele funerare de inițiere *Înainte să mergi / Și la dreapta s-o iei* s-ar obține o spirală, identică cu statul mortului și cu motivele ornamentale de pe ceramica neolitică, în special de pe cea cucuteniană. Spirala statului mortului, arhetip fundamental al plasticii țărănești (cusături, ouă încondeiate, ceramică etc.), este adesea numită *drumul mortului*, *calea rădăciță*, *cărarea fără sfârșit*.

Spre deosebire de olteni, bănațenii, crișenii și maramureșenii acordau mai mare importanță organizării petrecerii de rămas bun de la mort, numită de specialiști și *Priveghi cu Jocuri*. Acest tip de priveghi era o petrecere de pomină, asemănătoare revelionului, la care participa și mortul înainte de plecare. De altfel, între Revelion, când moare simbolic Anul Vechi și se naște Anul Nou, și Priveghiul de înmormântare, când moare un om și se aștepta să se nască un alt om, sunt numeroase asemănări: amândouă se desfășoară noaptea, erau tolerate excesele și glumele licențioase, apăreau mascații și altele. Priveghiul se desfășura în camera unde este așezat mortul sau, dacă se făceau jocuri cu muzică, într-o cameră alăturată. În unele sate mortul era antrenat și el la jocurile de priveghi, mișcărilor fiindu-i imprimate, pe ascuns, cu o sfoară „Legau mortul cu sfori ca să-l întoarcă pe ascuns și să zică că a înviat” (Bh 18), „Se scula mortul de pe masă” (CS 9). Veneau oameni mascați: „Se numesc chipuri” (CS 7). Repertoriul jocurilor de priveghi era foarte bogat: „Boțoaia, Capra” (Ar 9), „Moș și Babă” (CS 10), „Calul, Moașa, Oloiul” (Mm 9) etc. Majoritatea jocurilor se desfășoară sub semnul ritmului și sexualității. Adesca, se încheiau cu *pedeapsa* sărutului dat în fața mortului sau în tinda casei.

Inițierea mortului pentru depășirea obstacolelor ivite în drum spre împărăția divină este atestată la toate popoarele lumii vechi. De pildă, egiptenii punceau în mâinile mortului și între benzile care înfășurau mumia texte sacre și rugăciuni, cunoscute sub numele de *Cartea morților*, cu sfaturi pentru călătorie, iar pe pereții mormântului desenau scene ale morții și învierii zeului Osiris. Asemănător egiptenilor, românii au și ei o carte originală a morților nescrisă pe papirus, dar memorată și cântată astăzi în mai multe zone etnografice la moartea oamenilor. Cartea românească a morților se compune din texte sacre, numite generic *Cântece de Zori*. Aceste cântece funerare, interpretate în momente și locuri semnificative ale ceremonialului funebru sunt de mare vechime și de o frumusețe tulburătoare. Aria lor de răspândire acoperă astăzi sud-vestul și centrul României (județele Gorj, Mehedinți, Caraș-Severin, Timiș, Bihor, Alba, Hunedoara, Sibiu, Brașov și Mureș, cu ramificații în Bucovina și Moldova de nord) și, local, sud-estul României (județele Galați, Vrancea). Din toate timpurile oamenii au încercat să-i câștige bunăvoința divinității, mai ales la moarte, când are cea mai mare nevoie de ea, adresându-i-se cântând. Așa procedează și astăzi omul religios, creștinul în biserică, evreul în sinagogă, musulmanul în moschee. Ceva îl îndeamnă pe om să cante la bucurie și tristețe, la triumf și înfrângere, la întâlnirea și despărțirea de cei dragi. Același comportament îl au și necuvântătoare când își manifestă bucuria, durerea, suferința, singurătatea. Cântecele funerare din Banat se numesc „Cântecul Zorilor” (CS 2, 3, 4, 7, 8, 10, 14, Tm 2, 3, 4, 13), „Zorile, Cântecul de amiaji” (CS 1), „Cântec de petrecut” (CS 9, 15), „Cântec pentru mort” (CS 11). Cântecele funerare vin din vremuri imemorabile, sunt interpretate, de obicei, de femei *iertate* și în număr fără soț, în momente și locuri neschimbate de la mort la mort: „Pe mort îl cântă în siccare zi de trei ori, de se auzea

peste deal“ (Bh 2), zoreau „Cinci-șapte-nouă, unsprezece. Nu trebuie să fie cu soț“ (CS 3, 14), se cânta „La casa celui mort, întâi la geam și apoi în casă“ (Tm 1) și altele. Riguroasa lor formalizare, care le-a permis de altfel supraviețuirea din preistorie până la începutul mileniului III d. Hr., ușurează sarcina etnologului de a le clasifica după diferite criterii: destinație, timpul și locul unde se cântă etc.

Sosirea în țara morților este condiționată de parcurgerea drumului bun și de plata vâmlor din lungul său. Întrucât pericolul de rătăcire se află la tot pasul, mortului i se dau reperele importante (pomi, fântâni cu apă rece, răscruci de drumuri, poduri etc.), fiind rugat să nu le uite. Acestea sunt expuse sistematic, de la plecarea de acasă până la intrarea în Rai printr-o metodă eficientă de învățare, prezentarea drumului favorabil în opoziție cu drumul nefavorabil *mâna stângă - mâna dreaptă, calca cu bivoli arată - cu boi arată, cu spini semănată - cu grâu semănată*.

Nu există ceva de care beneficiază bănățeni, crișeni și maramureșeni aici, în existență, să nu i le ofere și mortului în postexistență. Unele ofrande i se dau acasă, înainte de plecare, i se pun în sicriu (bani, alimente, obiecte de toaletă, haine, toiașul, mijloace de iluminat, unelte de muncă etc.) sau i se aruncă în groapă (bani, flori, aiazmă), altele îi sunt trimise imediat după înmormântare, din cimitir, de acasă, în ziua înmormântării și la diferite termene după înmormântare, la sărbătorile calendaristice, în special cele legate de cultul morților.

Conform modelului universal, moartea și renașterea anuală sau sezonieră a zeilor se realiza prin moartea violentă a idolilor de piatră la mediteraneeni, a figurinelor de lut, aluat, lemn la carpato-dunăreni. Indiferent de natura sacrificiului, statuie din piatră sau figurină din lut sau aluat, efectul magic era același: moartea și renașterea simbolică. Sacrificiul preistoric al figurinelor din lut și aluat este atestat astăzi de spargerea rituală a vaselor de ceramică și de mâncatul ritual al figurinelor din aluat copt, numite generic, indiferent de formă și nume, colaci. Persistența în vocabularul popular a verbelor *a sparge* și *a înghiți* sinonime cu *a muri* a fost asigurată de păstrarea obiceiurilor care solicitau aceste jertfe numite de creștini *pomană*. Formele și denumirea colacilor de înmormântare identificați în satele anchetate din Banat, Crișana și Maramureș au un loc bine precizat în mitologia morții: „Turta ieșirii sufletului, colacul tâlharului, tâlhărița“ (CS 3), „Sâmbete, lună, soare, Arangheli, vameșei“ (CS 10) etc.

Frecvent, mortul nu este lăsat să plece de acasă fără băț, bâță sau toiaș, simbol și tovarăș de drum al oricărui călător. În multe sate bățul reprezenta, până la începutul secolului al XX-lea, un substitut al celui care îl purta. Rezemat de poartă sau de ușă, păzea simbolic, în lipsa stăpânilor, casa lăsată neîncuiată cu lacăte și chei. În păstorit, bățul și ciobanul erau despărțiți unul de altul numai în timpul mesei. Legătura dintre ei era de ordin spiritual, ca între frații de cruce. Dar, spre deosebire de frații de cruce care se legau până la moarte, când se anula prin diferite practici de dezlegare la moartea unuia din ei în cimitir, de-asupra gropii sau mormântului, bățul

sau toiagul rămâne nedespărțit de tovarășul său și pe lumea cealaltă. În Munții Apuseni se pune în groapa mortului un băț crăpat la un capăt în care se introduce un ban; cu bățul se sprijină la mers și se apără de dușmani, cu banul plătește vămile din lungul drumului": „Un băț cu o creștătură în cap în care se pune un ban, ca să aibă cu ce se ajuta pe drum și cu ce să plătească vămile“ (Ar 7, 14), „Paltin, o băta din lemn crăpată și cu un leu în ea, în mâna mortului. Un [alt] paltin era dat copilului care mână vițele înjugate la carul mortului. Leul și băta sunt ale lui“ (Bh 4). După unele credințe, bățul i-ar fi necesar călătorului să se apere de câinii morților, numiți *căței pământului*, care îl latră, ca pe orice necunoscut, în prima noapte: „[Î] pune în sicriu un băț ca să se apere de căței pământului“ (Bh 3) și altele.

O importanță aparte pregătirii pentru moarte se acorda comăndului, obiceiului străvechi de a-și pregăti cele necesare înmormântării: „Unii zic că ai pe lumea cealaltă doar pomană pe care ți-o dai singur“ (Bh 6, 7, 12), „Comăndare pentru vii. Dau cu mâna lor la săraci“ (Bh 18), „Își fac pomană din viață cei care nu au avut gloate (copii)“ (CS 5, Ar 2, Tm 3 etc.). Bătrânii prevăzători nu lasă butoiul cu vin să se golească între două recolte ale viței de vie. Un obicei răspândit atât la sate cât și la orașe este procurarea locului de veci și, uneori, amenajarea acestuia prin construirea cavoului, zidirea gropii. Există o preocupare constantă a bătrânilor de a lăsa, la plecare, cât mai puține griji celor care rămân după ei.

2. CICLUL CALENDARISTIC

Spre deosebire de Calendarul bisericesc care dedică în totalitate zilele anului solar *Sfintei Treimi* (Tatălui, Fiului și Sfântului Duh), Fecioarei Maria și câtorva mii de personaje cu existență reală sau imaginară, canonizate și împărțite pe grade ierarhice și de Calendarul civil care este un simplu tabel al zilelor lucrătoare sau nelucrătoare, grupate pe luni și săptămâni, Calendarul popular cuprinde informații practice, marcate de sărbători și obiceiuri, despre întreaga activitate ce se cerea efectuată pe sezoane, luni, săptămâni, zile și chiar momente ale zilei: aratul, semănatul, formarea și desfacerea turmelor, urcarea sau coborârea oilor de la munte, zilele favorabile pentru culegerea plantelor de leac, pentru petiț și logodit, pentru prinderea vrăjilor și descânteceilor etc. În condițiile în care la sate erau puțini cunoscători ai slovelor, cel care știa pe dinafară această enciclopedie de cunoștințe utile a Calendarului popular era un foarte bun gospodar.

Fixând Nașterea Mântuitorului la solstițiul de iarnă (Crăciunul), iar Moartea și Învierea la echinoctiul de primăvară (Paștele), Părinții Bisericii creștine au renunțat la modelul preistoric de celebrare a Anului Nou la moartea și renașterea simultană a divinității adorate. Din acest motiv, și acest volum al DER-ului cuprinde informații referitoare la cele două modele de câștigare a nemuririi: unul *precreștin*, cu *naștere*

¹⁰ Frâncu Teofil, Candrea George, *Românii din Munții Apuseni*, București, 1888, p. 173.

și *renaștere perpetuă*, ale cărui rădăcini coboară în neoliticul agrar și ceramic, și altul *creștin*, cu *naștere*, *moarte* și *viață veșnică* în Rai, pentru credincioși, și în Iad, pentru păcătoși, cu rădăcini mai la suprafață (Epoca bronzului, Epoca fierului, Creștinism)¹⁷.

Principalele sărbători calendaristice coincid sau sunt la distanță de numai câteva zile față de fenomenele astronomice fundamentale ale oricărui calendar: echinocțiile de primăvară și de toamnă, solstițiile de vară și de iarnă. Sărbătorile suprapuse peste echinocții și solstiții sunt și în Banat, Crișana și Maramureș stâlpi ai calendarului popular împărțit, la început, în două sezoane (vara între echinocțiul de primăvară și cel de toamnă; iarna între echinocțiul de toamnă și cel de primăvară) și apoi în patru anotimpuri. Anul agrar avea două anotimpuri de bază: *vara agrară* între sărbătorile echinocțiului de primăvară (Mucenici, Buna Vestire) și sărbătorile echinocțiului de toamnă (Sântămăria Mică, Ziua Crucii) și *iarna agrară* între echinocțiul de toamnă și echinocțiul de primăvară. Puterea verii (miezul) era marcat de Sânziene, puterea iernii de Crăciun și Anul Nou. Asemănător calendarului agrar, cel pastoral era împărțit și el și el două anotimpuri: *vara pastorală* între Sf. Gheorghe (23 aprilie) și Sf. Dumitru (26 octombrie); *iarna pastorală* între Sf. Dumitru și Sf. Gheorghe. Miezul verii este marcat de Sf. Ilie (20 iulie), sfânt creștin care a preluat atribuțiile unui zeu preistoric al soarelui și focului, în timp ce la miezul iernii pastorale tronază Sânpetru de Iarnă, divinitate năprasnică care împarte în noaptea de 15/16 ianuarie tainul (oi, vite, oameni etc.) lupilor pe un an întreg.

Din analiza informațiilor etnografice înregistrate în cele șase județe din vestul României rezultă mai multe concentrări de sărbători și obiceiuri amplasate pe locul unor vechi începuturi de an sau de sezoane ale anului. O astfel de aglomerare de tradiții populare specifice morții și renașterii timpului calendaristic, amplasată în a doua parte a lunii noiembrie și la începutul lunii decembrie (14 noiembrie și 7 decembrie), este identificată pe criterii etnologice (sărbători, obiceiuri, acte rituale și practici magice dedicate lupului), cu *Anul Nou dacic*¹⁸. Spre deosebire de romani care începeau anul în luna martie, de armeni, etiopieni, egipteni în august, de greci în iulie¹⁹, dacii și celții îl celebrau la sfârșitul toamnei și începutul iernii. Multe din tradițiile începutului de an agrar celebrat de romani primăvara (de români la Baba Dochia) și ale celui pastoral, celebrat de daci toamna târziu (de români la Moș Andrei și Moș Nicolae) au migrat de-a lungul secolelor, la solstițiul de iarnă, la

¹⁷ Ghinoiu I., *Punteonul ...*, p. 34-35.

¹⁸ Ghinoiu I., *Sărbători și obiceiuri de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 72-73, 137, 175, 262-263.

¹⁹ Ionașcu I. și Pall Fr., *Elemente de cronologie medievală românească*, extras din „Documente privind istoria României”, vol. I, *Introducere*, București, Editura Academiei, 1956, p. 405-407.

Crăciunul și Anul Nou contemporan. Datele calendaristice ale sfinților “moși” și ale sfințelor “babă” indică începuturi preistorice de an sau sezoane. Spre deosebire de Anul Nou contemporan unde apar Moș Ajun și Moș Crăciun (24 și 25 decembrie), reprezentări mitice care sugerează prin vârsta înaintată apropierea timpului morții și renașterii după 365 de zile, 366 de zile în anii bisecți, în perioada de celebrare a Anului Nou dacic au fost plasați alți “moși”, *Moș Andrei* (30 noiembrie) și *Moș Nicolae* (6 decembrie), iar peste Anul Nou roman o “babă”, Baba Dochia (1 martie).

Populația autohtonă de la Dunărea de Jos l-a asimilat ca protector pe Apostolul Andrei, propovăduitorul creștinismului în primele decenii ale primului secol din primul mileniu de creștinism, dar i-au pus în spate și atribuțiile zeului dacic pe care l-a uzurpat, inclusiv pe cele legate de cultul lupului. Amintirea Anului Nou dacic a fost păstrată mai cu seamă de spațiul moldav unde Noaptea Strigoilor (29/30 noiembrie) se celebra, până spre mijlocul secolului al XX-lea, ca un revelion. În satele românești din Transnistria Andreiul, Anul Vechi substituit de o păpușă așezată pe laviță, se bocea de fete ca un mort. Dar, scenariul de desfășurare a Anului Nou dacic este completat de multe documente de istorie orală înregistrate și din satele din vestul țării. Cel mai valoros este colindatul în Postul de Crăciun, sfârșitul lunii noiembrie și începutul lunii decembrie, perioadă în care Moș Andrei și Moș Nicolae sunt colindați alături de Moș Ajun și Moș Crăciun. Se colinda „De la începutul Postului de Crăciun, în fiecare scară” (Bh 17, SM 7), „De la începutul Postului de Crăciun” (Ar 12) și altele. Apar, de asemenea, practici divinatorii, specifice marilor sărbători de înnoire a timpului calendaristic: „La Andreuță (Sf. Andrei) fetele făceau în ajun o turtă foarte sărată și o mâncau seara. Toată ziua ajunau. Noaptea visau pe cel care le era orândă” (Mm 10), „La Sf. Andrei fetele posteau. Scara mâncau azimă, pentru ca noaptea să-și viseze ursitul. Se zicea că țin orândă” (Mm 13), „La Sf. Andrei se postea; seara se făcea o cocă și nu se bea. Cine venea să le dea apă în vis, acela le va fi sotul” (SM 6) și altele. În unele sate (CS 1), la Sf. Andrei, se pun flori la poarta gospodăriilor. O dovadă în plus că peste Anul Nou dacic creștinii l-au suprapus pe Sf. Andrei este numele popular *Îndrea*, *Îndreauiu*, *Îndrelele* dat lunii decembrie²⁰.

Civilizația lemnului este străvechiul complex cultural al spiritualității românești generat de viețuirea statornică a omului într-un biotop forestier primar. Extensiunea solurilor specifice peisajului forestier indică, alături de documentele etnografice și istorice că, pe vremea lui Homer, teritoriul locuit astăzi de români era ocupat cu întinse păduri. Efortul multimilenar de transformare a pădurii în mijloace de existență a generat, după succese și insuccese îndelung repetate, o strălucită *civilizație a lemnului* în care omul s-a exprimat material și spiritual în lemn, nu în piatră. La începutul secolului al XX-lea mai puteau fi întâlnite în Bihor și Maramureș

²⁰ Micul Atlas lingvistic, Partea a II-a, Serie Nouă, vol. II, harta 608.

construcții din lemn fără cuie sau alte componente metalice. În invazia pieselor de metal și plastic, românul continuă să-și construiască adăposturile mai deosebite, leagănul pentru cel venit în lumea de aici și sicriul pentru cel plecat în lumea de dincolo din lemn. Pădurea, care asigura variate mijloace de trai procurate prin cules (fructe, ciuperci, plante comestibile, miere de la albinele sălbatice), pescuit, vânat și cultivarea poienilor defrișate cu grâu, alac, mei și alte culturi, a generat nu numai un sistem propriu de alimentație, ci și o anume viziune despre lumea înconjurătoare. Codrul a rămas o temă fundamentală a folclorului și mitologiei românești. Reprezentările mitice fitomorfe (Muma Pădurii, Fata Pădurii, Omul Pădurii, Pădureana, Păduroiul), vietățile personificate ale pădurii (ursul, lupul, cucul), arborii sacrii (bradul, stejarul, alunul, socul etc.), plantele folosite în alimentație, în farmacopeea populară, în vrăji și descânțece (bozul, urzica, mătrăguna etc.) stau la baza Panteonului românesc. Civilizația lemnului, matcă a peisajelor etnografice contemporane, este atestată masiv de sărbătorile și obiceiurile calendaristice ordonate în acest volum de Germina Comanici, Cornelia Pleșca și Paul Drogeanu. Ne referim, pe scurt, numai la valoarea etnologică a câtorva documente de istorie orală din acest volum: alunul, șarpele, barza, cununa grăului.

În spiritualitatea românească *alunul* este un arbust sacru, protector al șarpelui. Prin florile, fructele, frunzele și tulpinile sale, alunul este prezent în numeroase practici legate de cultul morților și în cele de lecuire a bolilor²¹. Alunișurile, tufișurile de alun, sunt adăposturile preferate ale șerpilor. Acolo se știu ei apărați de fulgere și trăsnete pe timpul verii și, tot acolo, toamna, de Ziua Crucii, se adună pentru împerechere: se încolăcesc unii cu alții, fac piatra nestemată din spuma care îi acoperă și se retrag în adăposturi pentru iernare. Ca orice mare divinitate, alunul, numit și naș sau cumătru al șarpelui, apără, adăpostește, înmulțește și își pedepsește supușii. Este suficient numai să atingi un șarpe cu o ramură verde de alun ca să-l omori sau să previi mușcătura reptilei: „Bătrânii spuneau că șarpele putea fi omorât cu bătă de alun, dar nu e bine să omori șarpele casei” (CS 15). În provincia vecină cu Banatul, Oltenia, alunul era invocat, ca o adevărată divinitate, în descânțecete de dragoste (*de scrisă sau pe ursită*), de mușcătură de șarpe, de Muma Pădurii, de Tarlăcot, de Dalac, Bubat și, uneori, în câștigarea proceselor de judecată: - *Bună ziua, Alun mare, / Domn mare! / Ce rudă ești cu ? / - Nimic! / - Nimic să se aleagă, la judecătorie, în divan! / ...*²².

Bățul sau nuiaua de alun are, în practicile magice, putere fantastică: sprijinit de ușă apăra casa de răuvoitori, ținut în mână orientează pașii omului spre comorile

²¹ Ivan Evseev, *Dicționar de mitologie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1997.

²² Georgeta Nițu, *Plante din flora spontană cu utilizări în gospodăria țărănească din Oltenia*, Dicționar, Editura Helios, Craiova, 1999.

ascunse, încălecat de vrăjitoare o transportă unde are nevoie. El este nelipsit din recuzita obiceiurilor calendaristice și familiale: „Se punca o botă de alunar sub brațul celui decedat“ (Bh 14), „La Joimari se dădea ... și un bâț de alun ce avea legat la un capăt o floare“ (CS 3) și altele. Din lemn de alun se făceau, în Caraș-Severin și Mehedinți, colindele, bețele ornate cu care colindătorii scormoneau focul din vatră și loveau grinda tavanului. Cu ele se aprindeau în curte sau în cimitir focurile rituale pentru încălzirea morților, așteptate cu scaune în jurul mesei, cu ulcele cu apă sau cu vin și cu colac la Măcinici sau la Joimari. Ziua dedicată de Calendarul popular culegerii alunelor din pădure este Probejenia (6 august). Acum se culegeau, după un ritual consacrat, alunele folosite ca leac pentru tămăduirea holilor: dezbrăcarea de haine, plecaciunea și închinarea în fața arbustului. Sărbătoarea alunului, Schimbarea la Față a Maicii Domnului sau Probejenia este dependentă de complexul cultural neolitic. Datina este opusă sărbătorii zeului focului și soarelui, uzurpat de Sântilie, care seacă alunele când tună și omoară șerprii când trăsnește.

Românii din județele vestice divinizau atât arbustul sacru, alunul, cât și șarpele, supusul acestuia. Șarpele era considerat unul din principalii protectori ai casei care nu era omorât conform zicalei populare *Omoară șarpele ce-ți iese în cale!* El era venerat și ocrotit: „Exista și există și acum șarpele casei care apără casa. Spuneau bătrânii că șarpele casei venea pe grindă în jos și bea lapte cu copiii, din același blid“ (Bh 19), „Fiecare casă are șarpele ei. E păcat să-l omori“ (CS 2, 3, 6, 8), să-l atingi, să-l lovești, să-l alungi. El era protectorul, dar și norocul locuinței: „Șarpele casei era norocul casei. Nu trebuia omorât“ (Bh 13), „Nu era bine să-l omori că luai norocul din casă“ (Bh 4, 6, 7). Dacă îți apărea șarpele în cale trebuia ocolit, nu omorât, altfel te trezeai cu tot felul de nenorociri. În calendarul popular șarpele are două zile de celebrare: primăvara, la Alexi (17 martie), când iese din adăposturile în care a hibernat și toamna, la Ziua Crucii (14 septembrie), când intră în adăposturile hibernale. Pentru a-i câștiga bunăvoința maramureșenii îl alintau, spunându-i *gândac, șarpe alb*: „Șarpelui casei i se zicea gândac alb. Nu era niciodată lovit sau fugărit din locul lui“ (Mm 1, 2). „Fiecare casă avea un șarpe alb. Nu era veninos. Bătrânii cred și azi [în existența lui]“ (Mm 3) și altele.

Într-o informație înregistrată din satul Bârsa, jud. Arad, șarpele este identificat cu Vâlva: „Era șarpele casei. I se zicea *Vâlva*. Nu era niciodată alungat dacă era văzut“. Vâlva apare în provinciile din vestul țării, cu deosebire în Munții Apuseni, ca o mare zeiță telurică, prototip al zeiței mamă. Aceasta însumează atribuțiile mai multor reprezentări mitice feminine din Panteonul românesc. Ca duh al Pământului, Vâlva este prezentă pretutindeni: în mine, numită Vâlva Băilor, în păduri și în arbori, numită Vâlva Pădurii. Apare pe ape (Vâlva Apelor), pe holde (Vâlva Bucatelor, sinonimă cu Mama Câmpului), păzește comorile (Vâlva Comorilor), este patroană a zilelor săptămânii (Vâlva Zilelor, sinonimă cu Sf. Duminica, Sf. Vineri etc.). Are înfățișare antropomorfă (femeie frumoasă cu furca în brâu, om bătrân cu luleaua în

gură, babă, pitic, copil), de animal (mâță, iepure, berbec, miel), pasăre (găină, vrabie), reptilă (șarpe, balaur). Vâlvele își fac cunoscută prezența prin semnale vizuale sau auditive (cântă, tropăie, vorbește, bate cu ciocanul piatra în care se găsește aurul etc.). În ținutul Munților Apuseni Vâlva ferește oamenii de trăsnete, de grindină și vânturi puternice, aduce norii cu ploaie, indică băieșilor unde vor găsi aur în mină. Călătorește zburând, precum Muma Pădurii și alte reprezentări mitice, dar poate fi văzută mergând pe jos sau călare pe cal. Vâlvele pot fi bune sau rele: unele ajută, altele pedepsesc oamenii, primele sunt îmbrăcate în alb, secundele, în negru. Se pare că înainte de Vâlva, Muma Câmpului, Muma Pădurii și alte mume, a fost șarpele venerat și astăzi ca protector al casei.

Un alt protector al casei este barza sau cocostârcul, simbol al fertilității și abundenței. Barza, oaspete drag așteptat cu nerăbdare să soscască din țările unde ierneză, prevestește celor care îi îngăduie să-și construiască cuibul și să-și crească puii pe casă sau în apropierea casei incendiul, vremea bună sau rea, belșugul, norocul, ursita. Dimpotrivă, dacă i se strică cuibul, aceasta poate provoca mari dezastre: „Să nu-i strici cuibul că dă foc la casă“ (Ar 1); „Nu era voie să le strici cuibul că-ți trăsnea casa“ (Bh 10); „Cocostârcilor dacă le spârgeai cuibul se zicea că aducea foc și se spârgea casa“ (Bh 4); „Berzele nu erau niciodată lovite și nici cuibul lor“ (SM 1, 8).

Barza, cuvânt din fondul lingvistic autohton, preroman, păstrează, ca multe păsări de baltă (rața, lebăda), trăsături ale zeiței regenerării de origine neolitică. Imitându-i glasul prin bătutul lemnului cu degetul, românul o invocă și astăzi, spunând *Doumne ferește!*, pentru a alunga sau a preveni un rău de care aude sau îl vede. Instrumentul preistoric care redă glasul divin prin lovirea ritmică a unei scânduri cu unul sau două ciocane din lemn, și de cântecul herzei (tocănitul) este toaca de lemn. Aceasta este cel mai arhaic și mai simplu instrument inventat de om, prezent în toponimia sacră a Carpaților (La Toacă, în munții Ceahlău), denumirea aștrilor (Toaca), hasme și zicale, obiceiuri și practici magice (alungarea norilor amenințatori, aducători de grindină și vijelie pe timpul verii, și a vârcolacilor când aceștia mâncau, în timpul eclipselor, Soarele și Luna etc.), aflarea ursitei²¹.

Excluzând zona muntoasă neprielnică culturii grâului, obiceiul Cununii este întâlnit în majoritatea satelor anchetate din Banat, Crișana și Maramureș. Oamenii încercau să se asigure, la moartea (seceratul) grâului, că rodul nu se va pierde prin două tehnici magice: lăsarea unui mănunchi de spice neseccate pe ogor, care poartă diferite denumiri locale în ținuturile extracarpatiche și prin tăierea primelor sau ultimelor spice și păstrarea lor sub formă de mănunchi, snop sau împletitură din spice de grâu numite Cununa Grâului, Barba Caprei, Barba lui Dumnezeu, Barba Popii,

²¹ Ghinoiu I., *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 129-130.

Roadă, Rodul Anului, Grapă și altele în Banat, Crișana și Maramureș. Spiritul grâului trece, precum sufletul omului prin trei lumi: *preexistența*, de la sămânța semănată la sămânța încolțită; *existența*, de la sămânța încolțită la sămânța recoltată; *postexistența*, de la sămânța recoltată la sămânța semănată sau de la sămânța recoltată și măcinată la aluat și pâinea sacră. Viața plantei grâu și viața ființei om sunt retezate de Moarte cu o unealtă preistorică, secera cu dinți de piatră, sau cu una medievală, coasa, de unde și recunoscuta reprezentare a Morții cu coasa purtată la spinare. Cununa, împletită din spice și împodobită cu flori într-un ceremonial cu același nume, era simbolul fertilității și rodului bogat care se păstra, precum icoana, ca un obiect sacru, de mare valoare. La vremea semănatului boabele scuturate din Cunună erau amestecate cu cele care urmau a fi semănate, Cununa se punca în vârful praporelui de la biserică, pe crucile din hotar în ziua de Rusalii, era așezată pe fruntea tinerilor la căsătorie, spicele erau folosite pentru împodobirea steagului de nuntă și altele²⁴.

Legat de aceleași obiceiuri de recoltare a grâului, în județul Arad a fost înregistrată o informație tulburătoare pentru etnologi și arheologi: „Din prima făină de grâu nou se făcea *Colacul broaștelor*, cam de o jumătate de kilogram, și se punca în fântână, când veneai prima dată de la moară. Era împletit rotund și în mijloc [era modelată] o *păsăruică de apă*, ca să fie apă, ploaie“ (Ar 11, 14). Iată că încet, încet, enigma geto-dacilor de a nu se fi exprimat (spiritual) în piatră, precum contemporanii lor din zona mediteraneeană, începe să dispară. Dacii sculptau lemnul, modelau lutul și aluatul așa cum românii, urmașii lor autohtoni, cioplesc și sculptează astăzi biserici, case, porți monumentale din lemn, modelează vase din lut, prepară colaci, lipii, prescuri din aluat. Produsele rezultate din prelucrarea lemnului, lutului și aluatului, formele și ornamentele cu care sunt înfrumusețate sunt un mare tezaur spiritual ale cărui simboluri preistorice așteaptă să fie cât mai curând inventariate, sistematizate și, după modelul DER-ului, publicate.

ION GHINOIU

²⁴ Pentru informații suplimentare vezi: Maria Bocșe, *Rituri funerare pentru viață*, în „Banatica“, nr. 12, 1993; Ion Ionică, *Dealul Mohului. Ceremonia agrară în Țara Olului*, Editura Minerva, București, 1986; Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.

INTRODUCTION

The second volume of the series “Holidays and Customs“ of the Corpus of Romanian Ethnographical Documents (DER) appears at the prestigious Editura Enciclopedică that publishes the great national synthesis (encyclopedias, treatises, dictionaries). It classifies the oral history information recorded by the investigations done for the Ethnographical Atlas in three historical provinces: the Banat (Caraș-Severin, Timiș), Crișana (Arad, Bihor) and Maramureș (Satu Mare, Maramureș). The territory, extended from South to North, along the state borders with Yugoslavia, Hungary and Ukraine occupies 18% from the surface of Romania.

The ethnographical information, impressive by number, variety of issues and documentary value are methodically presented according to the most general and comprehensive classifying criteria, *the time* and *the space* of the performing of the folk feasts and customs. The identification of the *general criterion* thought not to allow any phenomenon out of the classification as well as of the *particular criterion* meant organising the material in classes and subclasses, in species and subspecies of the same level. It was a hard trying for the ethnologists who took the responsibility to publish that volume, especially for Dr. Cornelia Pleșca, the scientific supervisor and Drd. Emil Țîrcomnicu, who processed it. The particular criteria, with no exception, being subordinated to the time, they wholly succeeded. The time being an abstract notion, two of its concrete expressions were chosen: *the popular calendar*, that divides the year by seasons, months, weeks, days and even moments of days and *the eve of the man*. Thus, from the common trunk of the taxonomic tree two divisions results: the first, *the calendar year*, with 365 branches, 366 on leap years is the sacred time when the divinity is born, fleetingly lives its *eve* and dies in order to reborn. Nothing that surround us is out of the divine time, *the year*, its sub – multiples (season, month, week, day, moment of the day) and its multiples (eve of man,

centuries, millennia, paleontological and geological eves). The second division, *the profane eve* is the time when the man is born, marries and dies. The ethnologists call the first division of the classification of the feasts and customs *the calendar cycle*, the second, *the family cycle*.

1. THE FAMILY CYCLE

None surrounding the man is outside the divine time, the year, its subdivisions (season, month, week, day, moment of the day) and its multiples (age of man, centuries, millennia, paleontologic and geological era). Two little branches from the time branch: *the divine age* (the popular Calendar), with 366 or 366 twigs (the days of the year) and *the age of the man*, with three twigs (the birth, the marriage and the funeral) are devolved.

The cycle of the birth customs is anticipated by the abundance of the fertility and fecundity rituals of the nuptial customs. The customs, the ritual acts and the magical practices the birth of the child is welcomed by the Romanian, assured the safe passage of the soul from pre-existence (the maternal womb) to the existence (the existing world). The *midwife* and implicitly her husband, *the old man* (Rom. moș) mediated between the world of the ancestors and fairs (Rom. moși, strămoși) the baby is coming from and the world the child is coming into. They are involved in all decisive moments of the human existence: the coming of the soul from pre-existence (the birth), the beginning of a new cycle (the marriage) and the leaving to post-existence (the death).

The midwife, the godmother and their husbands, the old man and the godfather are the representatives of the spirits of the ancestors and the fairs in paternal line who mediate the passing of the individual from the womb world to the outside world. No doubt, *the god-fatherhood* is a representative institution of the kinship and Henri Stahl, Xenia Costa-Foru, Nicolae Constantinescu wrote about it. *The midwife institution* (Rom. *mositul*) was even more important. The word itself surely is pre-Roman, "...is related to the Albanian form and, probably, belongs to the Iliric-Tracical-Dacical languages, thus belongs to the ancient autochthonous Carpathian Balkan stock"¹. From Romanian language Bulgarians, Hungarians, Ukrainian and Polish assumed the term. To the impressive Romanian terms family of this branch belongs, too, the meaning of the old woman who helps the pregnant woman to give birth and who performs for the new born the rituals of integration in this world. A rich ethnographical material, including that of Banat, Crișana and Maramureș certifies this woman as a paternal relative who acts as a midwife and, sometimes in this respect, christens him along with his husband, the old man. The

¹ Scurtu, V., *Termeni de înrudit în limba română*, Editura Academiei Republicii Socialiste Române, București, 1966, p. 15.

common term, midwife (Rom. *moașă*) has numerous zonal and local synonyms: *little midwife* (Rom. *moșică*), *great midwife* (Rom. *moașă mare*), *midwife of the extended family* (Rom. *moașa de neam*, found in CS 1, 5, 15), *the midwife of the family* (Rom. *moașa familiei*, found in CS 10). Owing to the fact that she brought food to the mother and did the house work for her on the first days after the delivery, the midwife was also named, as the food basket is called, *the basket midwife* (Rom. *moașă de coșarcă*, term found in Mm 3).

At birth, the midwife skillfully performed the sacred and profane acts intended to deliver the new born baby, to insert it into the paternal family and extended family, to ensure the health of the mother and her baby. The midwife had a strong personality, is a resolute and quick decisional person, respected by the community for her inborn or gained qualities. She did what today a whole maternity ward does: she prepared and helped the delivery, firstly bathed the baby, advise the mother about feeding and taking care of the baby, based upon empirical medicine, looked after the mother and baby health. The midwife was ready to meet any kind of birth: *When the woman had a damaged womb, the womb got out of her, I knew how to fix it. The doctor performs a surgery, pulls the womb out. I didn't. I mended her and she would be able to have baby*². But, besides the gynaecological skills, the midwife was the preserver of the magical practice meant to secure the feminine fertility, to rhythm the future births, to protect the baby from the malefic spirits, to receive the Fates and so on. After the qualified midwife replaced her, she continued to play her part, as *the second midwife*: she went to the maternity ward where her niece gave birth, received the fates at the home of the baby etc.

The birth customs from the sixth regions close to the Danube in South, till Tisa in North, are amazingly alike the rest of the country. For example, empirical methods to prevent the pain at the delivery there are here, too. The psycho - dynamic mechanism used by fear, restlessness, fright, beliefs and other phenomenon that significantly influence the pain at delivery was known by the people and mostly controlled using empirical practices. No pain delivery was much sought after by all peoples during the centuries. We'll underline not the empirical methods, arranged in this volume by Georgeta Popa but the ethnological significance of two important moments of the birth customs cycle: *The Birth on the earth* and *The Feast of the Fates*.

The women from the majority of the researched delivered at home, on the family land of the household, near the bed or the fireplace, till the middle of the XX century. There are plenty of data such as: "(It was delivered) only on the land, on a

² Marioara Talpaș, 78 de ani, Troaș village, jud. Arad, quoted by I. Ghinoiu in *Lumea de aici, lumea de dincolo. Ipoteze românești ale nemuririi*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999.

carpet”(Bh 3); “On the land. In 1900 many houses had earthly floor” (Bh 8); “Especially near the bed. Nowadays, seldom, while delivering at home” (Tm 10), and so on. Though it was called *the delivery on the earth* it was not technically in direct contact with the earth: straws, hay, animal skins, covered with home - made textures: cloth, bed-sheet, carpet were laid. There is a supplementary ritual connected with the birth on the earth custom: directly after the birth the new born is laid on the earth: “As soon as it was born, the family midwife took the baby and firstly laid it on the earth, on a texture, she told that was good to be done, because the baby would thrive, would be fat...” (CS 1, 3, Tm 13, 14).

It was expected that vital energy to help the new born to arrive from pre-existence in existence and the dying man to leave to post-existence to be received from that direct contact with the earth. The ancestors thought that, like water, the earth the Romanian was born and died on was a primordial fabric, an element of genesis. The divine motherhood of the earth is, in the history of religions, one of the oldest and stable human beliefs. Indeed, the custom of the delivery on the earth, noted by ethnographers everywhere on Romanian space is certified on the vast cultural area of the ancient world: China, Central Asia, India, Africa, South America, Greece and ancient Rome. This custom mothers and grandmothers from the researched area remember, is no ethnological surprise. Astonishing is the persistence of this practice till nowadays.

In Banat, Crișana and Maramureș the delivery was done under the sign of dependence of the new-born by the beliefs regarding the fate or the destiny of the man. The belief in *Fates* was certified in the most researched villages. On the third night after the birth, the Fates were coming, the merciless goddesses of the destiny. Since the women today deliver at the maternity ward, the Fates are sometimes expected at the hospital (CS 5) or, after the mother and the baby arrived, at home: “Today, some women, after they arrive home from the dispensary, set the Fates” (Bh 3). The Fates are coming in odd number, usually three, seldom seven, on the third night after the baby is born. The midwife is the individual who mediates the meeting of the Fates with the baby and, sometimes she invokes them: “We pray the Fates to help him/her to be good, to know to work; anything to know to do...” (Bh 8). The table from the room the mother and her baby sleep in, became sort of altar loaded with offerings for the feast of the Fates: knotted ritual bread, cakes, wine, water. The food and the drink were in medium quantities: “... three small honey cakes, a glass of water, brandy, wine. They did not lay too much on the table, so the Fates wouldn’t stay too long” (CS 2). Many of the objects on the table given to the Fates: *needle* (CS 3) and *thread* (CS 3, Tm 9), *distaff* (CS 3), *seams* (Bh 3), for girls, *pipe* (CS 3), *axe* (Ar 6), *tools*, *book*, *pencil*, for boys are meant to predestine. The practices to hand down the fertility principles to the new born, by laying near the head of the baby or on the table for the Fates, the girdle, the belt of the midwife or of the mother.

are unfailing: CS 3, 12, 14, 15, Tm 8. It was a festive meal, often adorned with flowers (CS 4, 12) and basil (Bh 3, Tm 12). The room where the mother and the baby were sleeping was the usual place to predestine. In some villages the Fates were yelling or singing their forecasts outside the house, near the door or the window. In order to listen what they would tell, the mother or other relative of the baby slept on the threshold (Bh 6, Ar 13). The midwife usually explained what the mother dreamt. No field data say anything regarding the looks or the age of the Fates. The Fates let themselves be heard, but not seen by the mortals.

Forecasted by the Fates at birth, the destiny meant what has to happen to the man during the impact moments of the life: the choosing of the husband/wife, the life span, the way of dying. The fate is a sacred must, well expressed by the saying *that was written for me* and the mortal had no escape. As ideology, the belief in destiny or fate belongs to the Indo-European cultural and religious context, the Bronze Age, the Iron Age (around 2500 B. C. - the year 0) and went on, in folk cultures, till nowadays. The Fates are not compatible to the Neolithic cultural complex (7500-2500 B. C.) when it was thought that the great goddess was here, on earth, not in the sky and the people were equally happy and unhappy, the existence of the hell after death being useless. It is easy to understand why the notion of fate does not appear in the Old and the New Testament. The monotheistic Christian World, ruled by one God and no other power to decide the destiny of the people, is opposed to the pre-Christian World, ruled by gods hierarchically assigned goddess of the destiny included. As name, the term Fates appears in Balkans in the form *Ursiniți* and *Sudnice*. It was unknown to the old Slavs that named them *Rojaniți*.¹ Linguists assert that the Romanians are the only neo-Latin people where the name of the goddess of destiny doesn't come from Greek *Moires*, Roman *Fate*, the old German *Norse*.⁴ Therefore, if the term *Ursitoare* is unknown to the old Greeks, Romans and old Slavs but massively appears at Romanians, that means it is directly inherited from their forefathers, Geto -Dacians.

Till the baptism, on the 40-th day after the delivery, the mother was under strict work interdictions, she was not allowed to leave her household. Her only servitude was to take care of the child and to protect the baby from the malefic spirits (Bh 11, 16, Ar 2). Unlike other ethnographical areas, where the Wicked Godmother changed her own ugly and weepy child with new-born babies from the village, in Banat, Crișana and Maramureș the danger came from elsewhere, from the Evil one, the wraith and other evil spirits.

¹ Chelcea I., *Credințe și rituri legate de foc, apă și pământ în cultura veche românească*, în "Rațiune și credință", Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, p. 312.

⁴ Lorin Florica, Belcin-Pleşca Cornelia, *Însemne despre destin*, în "Anuarul IEF", Serie Nouă, tom. 4, 1993, p. 44.

The wedding is the ritual script by which the youths come in the divine world from the profane one and then, after the wedding, they become ordinary people, village householders. This transitory passage from profane to sacred allows them to create themselves the man. The creation of the man by the newly wedded youths became possible because of the practices of pre-Christian devotion (the wedding) and Christian (the religious marriage). Also, they were initiated by following the type of the mating of some ritual virile substitutes (the fir - tree, the flag⁵, the staff) and female (apple⁶, the knot – shaped bread or the bride cake). In the absence of the wedding ceremony, the opening of a new vital cycle would be ordinary mating, common to all bi - sexed livings. This is often named, in the popular calendar, *The Sheep Wedding* (October the 14), the day the sheep and the rams are mingled to mate, *The Nettles Wedding*, the day the nettles flower to seed and no longer can be eaten, and so on. The ethnologists must research the wedding not as a show only, but as a solid nuptial act preparation, act between the nature and culture, theoretically opening a new vital cycle.

The nuptial ceremony by customs, ritual and magic practices, wedding guests, gifts, feasts, songs, dances etc systematised by Ofelia Văduva, Cornelia Pleșca and Emil Țîrcomnicu, solves numerous juridical, economical, psychological problems that the groom, the bride and their families have to face when the marriage is set. We choose, from this world of symbols, *the nuptial hen* and *the wedding costume*.

In the introduction of the Romanian edition of the book *Culture and Civilisation*, the renowned American, Lithuanian native archaeologist, the anthropologist

⁵ Banatul makes the transition from the compact area of the wedding fir - tree from the South of Romania (Oltenia, Muntenia, Dobrogea, sudul Moldovei) to the wedding flag din Banat, Crișana, Maramureș, Transilvania. The wedding fir - tree, substitution of masculinity and phallic symbol in the nuptial ceremony is the synonym of the wedding flag and the flowered stick (staff). In daily speech, the fir - tree is symbol of the virginity and virility; the lad to be married is: *as strong as fir - tree, tall as fir - tree*. The form of the fir - tree crown, needles and fruits (fir - tree cones) is the phallic symbol of the fir - tree, but its adornment is an expressive nuptial symbol. Its top usually pierces through an apple or a quince core, bread or knot-shaped bread. He fir-tree is adorned as the groom is, respected and revered by the wedding guests, guarded and played at the head of the hora and the wedding cortege by the most lofty lad, it has special nuptial poem, and so on. It expresses the masculinity, the will - power and the virility of the future husband by its looks and especially by the way it is played.

⁶ The wedding apple is a femininity symbol that, along the fir- tree, the flag, the adorned stick forms the divine couple, the exemplary model for the groom and the bride. The apple, the sacred tree of the Neolithic pal - cultivators could appear in different hypostasis: tree, branch, flower and fruit. It is the beauty ideal and comparison term for the bride to be who has *cheeks and breasts as the apples, white face as apple flowers* and so on. During the time, the apple acquired a deprecatory meaning, too, as in the phrase *What a bright article are you!* Other femininity substitutes, as the crown, the knot – shaped bread, the bride plate could appear.

Marija Gimbutas asserted, based upon an impressive documentary data: "*Romania is the area of what we call The Old Europe, a cultural entity comprise between 65000 – 35000 BC, centred round a matriarchal, theocratic, peaceful, loving and generating art society, which preceded Indo – European patriarchal societies of warriors from Bronze and Iron Ages.*"⁷ Based upon this assertion two working assumptions could be made: 1. if the Carpathian – Danube – Pontic space was uninterruptedly inhabited, the popular culture, by the analogies or on their lack should confirm or infirm the archaeological discoveries regarding, generally, the religious life of the old Europeans and particularly, the belief in Neolithic goddess – bird; 2. if the association between the image of the Universe and the egg is the common link that united the mythologies of Terra, it could be assumed that the living born from an egg and itself creating the egg, *the bird*, represented the great divinity of the ancient Europeans, the one that *gives and takes life*, as in Romanian folklore, *the stork*, pond bird, brought little brothers and sisters for the children and *the jackdaw*, took the souls after the death.

The ancient Europeans, of course, had a polytheistic religion, dominated by feminine goddesses. The Goddess – Bird, in double hypostasis: generator and raptor of life belongs to the most important group, that of the All – giving. The earthenware figurines discovered by the archaeologist show the Goddess - Bird with sharp beak or nose, with long neck and breasts. Judging by the adornments on its body, the Goddess – Bird brings rain, water, milk, crops and it is involved in the cosmogony of the Universe by its egg.

In the death hypostasis, the same Goddess – Bird is nude, with a big pubic triangle, crossed arms and a mask on its face. It is suggested that the priority is the reintegration of the dead by burial, in the primordial womb, the Earth, not the feeding role of the goddess, because the vulva, not the breast is stressed. The main death goddess substitutes are day or night raptors (the owl, the raven, the falcon, the gaia) and the pond fish birds (the stork, the duck, the swan) are those of the regeneration goddess. In contrast with *the claws (the death claws)* the *peak* is the symbol of the fertility and regeneration, a Celtic Neolithic archetype, amazingly frequent in Romanian popular culture. The roles of the peak, symbol of the fertility and abundance at the Neolithic people were later taken over by *the horn of abundance* of the Indo – European peoples of shepherds and hunters. The children's mothers from the South Carpathian Mountains villages taught their kids that the peak is synonym with phallus. The goddess, as composite mask, always appears at Christmas customs. The She – Turk, the mate of the bull, that strolled all over

⁷ Gimbutas, Maria, *Civilizație și cultură. Vestigii preistorice în sud – estul european*, traducere Sorin Paliga, note și prefață Radu Florescu, Editura Meridiane, București, 1989, pp. 52 – 53.

Transylvania villages with its divine cortege, the lads' band, is not, as expected, a bovine head but a peak of a fish – pond bird.

By well – known reasons, the Neolithic substitute of the goddess, the fish- pond bird became a domestic bird; especially the hen egg, artfully adorned is to be sacrificed, by ritual breaking, following the ancient rules, on Easter holidays. The new substitute of the goddess – bird, the hen is never failing in the life cycle ceremonies (birth, marriage, and funeral) and the calendar ones.

In Banat, Crișana, Maramureș and other Romanian regions the place of the apple, symbol of the virginity and of the unwedded girl is taken, after she puts on her wife costume by the hen. The hen is the maternal hypostasis of the goddess – bird: the hen lays the egg, the young wife, the house of the baby; the egg shelters the child, the womb, the child^{*}. Similar to other historical regions, the hen that is usually given to the godfather, seldom to the godmother, is adorned, like the bride. Here are some examples: “A cook gave to the godfather an adorned hen” (CS 10); “The adorned hen was given to the godparents during the Bride’s dance and they had to pay money for it” (Bh 19), “After the meal was over, before the *Bride’s Dance*, one of the women who cooked brought a hen ornate with flowers and a dough necklace...” (Mh 2), “The hen was given when the Bride’s dance began. They dressed it, put a cigarette in its beak and began to *sell* it to the godparents” (SM 1) and so on. The field information shows that the godfather receives the hen. In correlation with other documentary sources it could be a hint of an ancient nuptial initiation of the youth by the godparents. Further hints could be: the term itself, Rom. *nuntă*, related to the godparents; the custom found in Almăj County where the bride, on the wedding night does not sleep with the groom; many sayings such as: “*The godfather is the first to see the...of the bride, The godfather passes before the groom, The godfather once sees the...of the goddaughter*”; the erotic folklore, especially the wedding witty couplets regarding the relationship between the godfather and his goddaughter, the godmother and her godson could.

The wedding witty couplets, addressed to the godfather during the ceremony cultivate the ambiguity, especially regarding the hen, symbol of the bride:

“Last evening, at nightfall,	I won’t give you the hen
I met my godfather	Till you count me
He told me to roast a hen	On the maize little leaf
Because he’d give me a good pay.	The dollars for two horses,
	On the osier willow leaf
Godfather, my dear,	The dollars for two cattle” ⁹ .

^{*} I. Ghinoiu, *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, pp. 110-38.

⁹ Șculeanu, I., *Poezia populară de nuntă*, Editura Minerva, București, 1985, p. 209.

There are plenty of erotic allusions regarding the godfather during the whole nuptial ceremony:

“Long live to you, godfather,	The godmother has large hem,
To thist up your moustaches,	The godfather doesn't like them.
To kiss the wives,	Mine are thin
Properly thist your moustache,	The godfather is keen” ¹⁰ .
To kiss me too.	

There is an ethnographical information, of inestimable value for the ethnologist and archaeologist, that corroborates those ones written and exemplified by archaeological data by Marija Gimbutas, regarding the existence of a pantheon with earthenware goddesses – bird in the Carpathian – Danube Neolithic. In Cămârzana village, Olt county it was found: “Before a real hen wasn't given. A clay hen was made and feathers were arranged on it. The flag – bearers required it from the cooks: “The bride's hen must be at the head of the table” and stays on the table. The hen (roasted and adorned) is given for 10 – 15 years” (SM 3). The hen could also be made from other materials: “The leader of the wedding (Rom. taroste) required from the cooks the bride's hen, made from cobs and adorned with feathers. Before, there were no wedding presents, now money is given. If the hen wasn't beautifully adorned, the bride didn't take well care of the fowls” (SM 9). In the weddings from Moldova, frequently appears *the dough hen*, with glass necklace and feathers on its body, often named Hoopoe.¹¹ The two examples of clay and dough modelled hen, from Banat, respectively, Moldova and from other areas as well, prove that Romanians' autochthonous forefathers, unlike Mediterranean did not express themselves in stone. Geto – Dacian, unlike Greeks, Egyptians and others of their contemporary peoples did not leave behind to us stoned sculptured or papyrus written pantheon. Of course, they had stone and marble, gods they worshipped. If the pantheon they left behind would have been stone – carved or written, today we could underline not only the similarities but the differences between the two great civilisations: the *Mediterranean* one, expressed itself in stone (temples, statues, fortresses) and the Carpathian, *Geto - Dacian*, expressed itself in wood and clay (fortresses, pillars, temples), in earthenware and cooked dough (anthropomorphic, phytomorphic and zoomorphic figurines). Probably they thought that the favourite shelter of the gods was not the stone, but the wood (the tree), the dough (the wheat), the clay (the earth). They modelled their figurines from clay and dough, genesis archetypes, and they gave them life by burning them in the oven or by sculpturing its faces in wood.

¹⁰ *Ibidem*, p. 210.

¹¹ Ciobotaru H.I., *Catolicii din Moldova. Universul culturii populare*, Editura Presa Bună, Iași, 2002, p.

Another proofs that the hen is the substitute of Neolithic goddess – mother is the Girls Fair on Găina (Engl. hen) Mountain, which lasts since immemorial times, at the border of Crișuri County (Oradea region) and Moți County (Alba region). Numerous historical, archaeological, geographical, ethno - linguistical data, including the data registered by AER prove that the Girls Fair from Găina was, originally, a cultic open aired manifestation, worshipping the Goddess Mother. The ritual space of the Fair is the Găina Mountain and its ritual time, the summer solstice, the time of the plenary manifestation of the vegetal fecundity. The popular astronomy knowledge can be added to these arguments. The rise of the Little Hen, the popular name of the Pleiades, group of stars from the agrarian constellation of the Taurus is visible on the summer solstice, after it disappears from the sky between Saint George and Midsummer day, when the Fair from Găina takes place. The name of the Neolithic goddess, Gaia, as fowl, appears, in the South of Romania in the form of "Go, Gaie!" to chase the hens (Muntenia).

In conclusion, the Apuseni Mountains legends about the hen with golden wings and eggs, the oronim the Hen (Găina) of the place where there is the same named fair, the timing of the religious ceremony on same date when the people saw in the nocturnal sky the rise of the Little Hen and the presence of the hen in the key moments of the life cycle customs (the birth, the wedding and the funeral) and the calendar cycle (the Easter egg) are arguments to support the hypothesis that this bird, the hen, took over some of the attributes of the goddess mother, Gaea.

In the nuptial ceremony there were some interesting rules concerning the costume. In Arad and Maramureș villages the groom had to wear his cap all wedding long, proving to the community that he became the head of the family, with the responsibilities and rights of any married man. In Maramureș and Satu Mare, on the day of their wedding, the groom and the bride was obliged to wear the fleecy white wool coat (sarică), symbol of the welfare of the new family.

Some parts of the clothes of the woman, as the veil (balt) and the skirt (catrință) indicated the virginity or its loss before the wedding. The priest put the veil on the virgin bride's head, in church, while the *sinful girl* came from home wearing the veil. Other rules required the girl to wear only the front part of the skirt. In Caraș Severin, Timiș, Bihor and Maramureș the bride wears over the hem the metallic or golden thread and white silk skirt, its front half only. After she was undressed by the godmother and dressed in married woman clothes, on the moment known as *the undressing of the bride* (the crown was taken off, her loop was made and the headscarf was put on) she was obliged to wear the back part of her skirt, too.

The intense preparation of the dead for the leaving is the main feature of the funeral customs as appeared in the villages from Banat, Crișana and Maramureș, researched for the Atlas. The death sends ahead its special messengers. The ill-fated messengers are domestic animals (the dog, the cows, the horses) as well as the wild

ones, (the bear), raptors (little owl, owl) and fowl (the hen). They transmit the fatal message by song: the dog howls, the hen sings like a cockle, the little owl, the owl sing. The dying man, his/her relatives, the priest, the doctor and other persons read the message. In all regions the belief that the death could be postponed by divine services, fasts, medical treatments, charms, disenchantment was recorded.

When there was no hope, the general concern was for the *relief of the death*: "The priest came and gave the unction. After the unction, the man immediately died" (Mm 6). The kin "were telling to the ill: Think of God (Bh 3, 4, 8, 11, 16, CS 11)", they are daily praying, heartening him/her; the old women helped "By charms to ease up the death" (Bh 6) and "Were saying "The forgiveness water" or "The great counting" (Tm 9)". The most common practice to ease the death was to *ask for forgiveness* the kin, the friends, the fellow villagers, especially the ones to whom the dying man was mistaken. "He/she call to give them water and to be forgiven" (Bh 1), "They shook hands to forgive" (Mm 5), "After they forgave they had to give water from their own hands to the dying person" (SM 5). An ancient custom was to lie the dying person directly on the ground; the ethnologists named it *the death on the earth*. "The people couldn't die till they were got off the bed" (Tm 10), "It was thought that if it was to die, the earth called him/her and he/she quicker died" (Mm 12), "So the earth took him/her"(SM 14), and so on.

After death, the only goal of the dead is to reach the beyond world, the divine empire. It would be a disaster to miss this unique opportunity given by death and not by life, for the one who left and those who remained too. Thus, a coherent system of rites take place three days before the funeral, during it and 40 days after, when the soul leaves for good this world. In all researched villages, all over Romania, the belief that some people could become, after the burial, ghosts or wraith was found. There are some practices to drive away the ghosts. For example: "When on dying bed and immediately after the man died, the priest celebrated" (SM 12), "The sex was burned with a candle" (CS 3), "A nail was stricken in the chest" (Ar 6, 10, Bh 4, 12, CS 3, 12, Tm 1, 5, 8, 9). The custom to *disinter the corpse and to set the things right* was found, too. So: "The dead was disinterred, a spike was stricken in his/her heart and the cross was turned" (Ar 3, 17). Or: "The dead was disinterred, garlic was put in his/her mouth, a nail stricken in his/her chest and the corpse was put in the coffin face down" (Ar 13, Bh 13).

To be washed before journeying is the most usual thing for a peasant, no matter how long or short the journey is. At the beginning of his/her journey, the dead is washed and dressed for the journey. It is a ritual bath: certain persons, using specific water did it on a certain time (some was taken before the bath, or not; cold, warm; holy, not consecrated). Unlike the inhabitants from Oltenia, those from Banat, Crişana and Maramureş attach less importance to this sequence of the funeral ceremony.

The most important of all measurements of the body, taken in order to dig the grave, to make the coffin, to preserve the fortune of the dead is the *stature of the dead* (Caraș Severin, Timiș), a rolled up candle that is as long as the dead. It is named, too, *the light of the body*, (Maramureș, Satu Mare), the great light (Arad, Bihor). This funeral object is of exceptional value for archaeologist and ethnologist. The stature is an *alter ego* of the deceased. A spiral – twisted candle, lighted only on certain moments of the funeral ceremony represents the dead man. It is a symbol of the long way that separates this world from the world beyond. After someone died, a pure person, usually a forgiven woman (someone who got over the menopause) makes it, using the same length as the dead thread with no knots. A spiral could be obtained, if the dead way was drawn following the folk verses *Go ahead / and turn right*. It would be identical to the stature of the dead and to the ornaments of the Neolithic earthenware, especially those from Cucuteni culture. The spiral of the stature of the deceased, fundamental archetype of the peasant plastic art (textiles, dyed Easter eggs, ceramic) is often called *the way of the dead, the lost way, the endless path*.

The inhabitants from Banat, Crișana and Maramureș, unlike those from Oltenia, paid more attention to the farewell party, called also, by the specialists *Wake with games*. This type of wake was a remembrance party, like the New Year's one. Both take place at night, the excesses, the lewd jokes were tolerated, the masked people appeared and so on. The wake took place in the room where the deceased laid or in a near-by room, if there were dances with music. In some villages the dead was made to play games too, his/her, by threads: "They tied the deceased with threads, to be turned face down and they said that was resurrected" (Bh 18), "The deceased was got up from the table" (CS 9). Masked people came: "They are called faces" (CS 7). The repertory of the wake dances was very ample: "Boțoia, Capra" (Ar 9), "Moși Babă" (CS 10), "Calul Moașa, Oloiul" (Mm 9), etc. They brought out the entire daily: the occupations and the handicrafts, the family customs, subjects inspired by the Christian cult. The majority of the games are placed under the sign of rhythm and sexuality. Often they ended with the punishment of the kiss given in front of the dead or in the hall of the house.

The initiation of the dead to pass the impediments on its way to the divine empire is certified at all peoples of the ancient worlds and it was done by different means. For example, the Egyptians put in the hands of the dead and between the cloth that wrapped the mummy sacred texts and prayers, known as *Book of the death*, with advice for the journey. On the walls of the tomb, scenes of the death and resurrection of Osiris were drawn. The Romanians have *Songs of the Dawn*, very old and of unspeakable beauty, an unwritten book of death. They can be found in South West Romania (Gorj, Mehedinți, Caraș – Severin, Timiș, Bihor, Alba, Hunedoara, Sibiu, Brașov, Mureș), in some villages from Bucovina and

north Moldavia, and, locally, in South East Romania (Galați, Vrancea). In Banat, the funeral songs are called "The Song of the Dawn" (CS 2, 3, 4, 7, 8, 10, 14, Tm 2, 3, 4, 13), "The Dawn, The Song of Midday" (CS 1), "Song to see off" (CS 9, 15), "Song for the dead" (CS 11). *Forgiven* women (who passed the menopause) usually sing the funeral songs, in uneven number, at the same moments and places for every dead. For example: "The dead is sung every day, three times a day, to hear over the hill" ("h 2), they sang: "Five-seven-nine-eleven. It must be uneven" (Cs 3, 14), it was sung "At the house of the deceased, first at the window, then, in the house" (Tm 1). The rigorous formalisation, which allowed them to survive from prehistory till the beginning of the third millennium, eases the task of the ethnologist to classify these songs by various features (destination, the time and the place of singing, etc).

The arrival of the dead in the country of the dead people depends upon the choice of the good way and the payments given to customs all way long. The important marks (trees, wells with cold water, crossroads, bridges) were given to the dead, because of the danger to be lost. He is asked not to forget them. These marks are systemically presented, from the house till the entrance of Heaven. An interesting Song to see off the deceased was registered from Ana lui Nicolae (CS 15). Everything the people from Banat, Crișana și Maramureș have here, in their existence, they offer to the dead to have in post – existence. Some offerings are given at the house, before the leaving, put in the coffin: money, food, toilet objects, clothes, the candle – staff, lighting objects, tools, etc. Some are thrown in the grave: money, flowers, and holy water. Others are sent home, from the cemetery, immediately after the funeral, on the very day or on different times, on holidays connected with the calendar, especially those of the cult of the dead.

Following the universal model, the annual or seasonal death and resurrection of the gods were achieved by the violent death of the stone idols in Mediterranean cultures, of the clay, dough figurines in Carpathian – Danube culture. No matter the nature of the sacrifice, stone statue, earthenware or dough figurine, the magic effect was the same: the symbolic death and resurrection of the god or man. The pre-historic sacrifice of the clay and dough figurines is certified today by the breaking of the clay pots and by the eating of the dough cooked figurines, generically called, no matter their form and specific name, knot-shaped bread. The persistence in the popular language of the verbs *to break* and *to swallow*, with the mean *to die* was insured by the preserving of the customs which requested these offerings named by Christians *alms*. The forms and the names of the knot – shaped breads certified in the researched villages from Banat, Crișana and Maramureș have a well - established place in the mythology of death. They are: "The bread of the of the exit of the soul, the knot – shaped bread of the bandit or the she – bandit (CS 3), "Saturdays, moon, sun, Archangels, little customs officers" (CS 10) etc.

The dead, frequently, is not let to leave his home without the stick, club or staff, symbol and comrade of way of any traveller. In many villages the stick represents, till the beginning of the XX century, a substitute of the bearer. It symbolically guarded, propped at the gate or the door, the house left unlocked, in the absence of the masters. In grazing, the stick and the shepherd were apart during the meals only. Their bond was spiritual, like the one of the sworn brothers. But the stick or the stuff remained attached to its mate even in the world beyond, unlike the sworn brothers. The sworn brothers were attached till one of them died. Then the bond was broken by different practices, in cemetery, over the grave. In Apuseni Mountains a stick broken on one end, where a coin is put, is thrown in the grave of the dead sworn brother; the stick is for protection against the enemies, the coin, to pay the Heaven customs¹². "A stick with notch at one end, to be of help on the way and to pay the customs (Ar 7, 14), "Sycamore maple (stick from), a wooden stick split with a coin, put in the hand of the dead. A (another) sycamore maple was given to the child who drives the cattle yoked at the cart of the dead. The money and the stick are his" (Bh 4). By some beliefs, the stick is necessary to the traveller to protect himself from the dogs of the dead, called *the little dogs of the earth* which, not knowing him, bark in the first night. "(In the coffin is put) a stick to protect himself from the little dogs of the earth" (Bh 3). The custom to make a *staff*, a candle of equal length as the dead, rolled as a spiral and lighted on certain moments of the funeral ceremony, generalised nowadays should have its origin in these beliefs.

To the ancient custom to prepare oneself for death before it occurs, in Romanian *comând* it was given a special importance: "Some are saying that you have in the other world the offerings yourself are given away only" (Bh 6, 7, 12), "Offerings for the livings. They give themselves to the poor" (Bh 18), "Those who have no children give away offerings for themselves" (CS 5, Ar 2, Tm 3 etc). The cautious old persons do not let the wine barrels to be empty between two crops. A village and town spread custom is to buy yourself the place for the grave and, sometimes, to build a tomb. The old persons want to leave behind the least possible worries for their kin.

The Calendar Cycle

The Popular Calendar, unlike the Church Calendar and the Civil one, includes practical information, marked by holidays and customs, about the whole - required activity, by seasons, months, weeks, days and even moments of days. It shows when to do: the ploughing, the sowing, the forming up and the dispersing of the flocks, the going to and from the mountains of the sheep, the picking favourable days for the medicinal herbs, for asking in marriage and engagement, for spells and charms etc. Because there were but few those who knew to read and write in the villages, he who

¹² Frâncu, Teofil, Candrea George, *Românii din Munții Apuseni*, București, 1888, p. 173.

knew by heart this useful knowledge encyclopaedia was a very good manager. The Church calendar devotes the days of the solar year to Trinity (Father, Son and Holy Spirit) and to several thousands of real or imaginary characters, canonised and divided by hierarchical ranks and the Civil Calendar is a simple list of working days and holidays, grouped by weeks and days.

The fathers of the Christian church, by setting the Birth of the Saviour at the winter solstice (Christmas) and Death and Resurrection at the spring equinox (The Easter) renounced at the anterior model, the celebration of the New Year at the death and simultaneous resurrection of the adored divinity. This volume of *Ethnographical Documents* includes information concerning two models to win the immortality. One is *pre-Christian*, with *perpetual birth and rebirth*, of which roots go down in agrarian and Neolithic and the other is *Christian*, with *birth, death and eternal life* in Heaven, for the believers and in Hell, for sinners, with certain Indo-European roots (Bronze Eve and Iron Eve)¹¹.

The main calendar holidays occur simultaneously or happen but few days for the four fundamental astronomical phenomena of any calendar: the spring and autumn equinox the summer and winter solstice. The holidays, superposed on the equinoxes and solstices will become the pillars of the popular calendar, at first, devised in two seasons (the summer, between the spring solstice and the winter one; the winter, between the autumn equinox and the spring one), then, in four. The old agrarian year had two basic seasons. The first is *the agrarian summer*, between the holidays of the spring equinox (the Forty Martyrs, the Annunciation) and the holidays of the autumn equinox (the birth of the Holy Mary, the Day of the Holy Cross). The second is *the agrarian winter*, between the autumn equinox and the spring equinox. The summer had its full powers (core) at the summer solstice, marked by the Midsummer Day; the winter, at the winter solstice, marked by Christmas and New Year. Alike the agrarian calendar, the pastoral one included two seasons, too: *the pastoral summer*, between Saint George (April 23) and Saint Dumitru (October 26); *the pastoral winter*, between Saint Dumitru and Saint George. Saint Ilie (July 20) marks the midsummer, Christian saint that took over the competence of a prehistoric god of the sun and fire, while at the midwinter reigns Saint Peter of Winter, fiery divinity that divides the sustenance for a year to the wolves on the night of January 15/16.

By analysing the ethnographical information registered in the six regions of the West of Romania results more concentrations of holidays and customs set on the place of the old beginnings of the year or seasons. Such agglomeration of popular traditions specific to the death and resurrection of the calendar time, from the second part of November and the beginning of December is identified with the Dacian New

¹¹ Ghinoiu, I., *Panteonul...* Op. Cit., p. 34-35.

Year, by ethnological criteria. Unlike the Romans, that began the year on March, Armenians, Ethiopians, Egyptians, on August, Greeks, on July¹⁴, the Dacians and Celts celebrated it at the end of the autumn and the beginning of the winter. The calendar of the Romanian peasant includes, between November 14 and December 7 numerous feasts, customs, ritual and magical practices dedicated to the wolf; this period was identified, by ethnological criteria, as the Dacian New Year¹⁵. Many of the traditions of the beginning of the agrarian year, celebrated on spring by the Romans (by the Romanian on Old Dochia) and of the pastoral one, celebrated by the Dacians on late autumn (by the Romanians on Saint Andrew and Saint Nicholas) migrated along the centuries to the winter solstice, to the contemporary Christmas and New Year. The Calendar dates of the “old” male saints and “old” female saints certify pre-historical beginnings of year or seasons. On contemporary New Year, Christmas Eve Santa (Old man Christmas Eve, December 14) and Santa Claus (Old man Christmas, December 25), mythical representations that suggest, by their old age, the approach of the time of the death and resurrection after 365/366 days, appear. But, on the period of the celebration of the Dacian New Year other “old men” appear, *Saint Andrew* (Old man Andrew, November 30) and *Saint Nicholas* (Old man Nicholas, December 6) and on Roman New Year appears an “old woman”, *Baba Dochia* (the first of March).

The native population from Dawn Danube assimilated Apostle Andrew, the propagator of Christianity in the first decades of the first century as Patron but, in the same time, endowed him with the attributes of the Dacian god he replaced, including the cult of the wolf. The reminders of the Dacian New Year was the best preserved in Moldavia area, where the Night of the Ghosts (November 29/30) was celebrated till mid XX century, similar to the New Year Eve. In the Romanian villages from Transylvania, the Old Year, substituted by a doll set on a bench was lamented as a dead person. The scenario of the Dacian New Year is complemented by more documents of oral history recorded in villages from West. The most valuable is the going Christmas carol - singing during the Advent, at the end of November, beginning of December, while Saint Andrew and Saint Nicholas are carol – sung alike the Old man Christmas Eve and Old man Santa. The carols were sung: “From the beginning of the Advent, every night” (Bh 17, SM 7), “From the beginning of the Advent” (Ar 12). Divination practices, specific to the great celebrations of the renewal of the Calendar time, appear, too: “On Andreuță eve (Saint Andrew night), the girls cooked

¹⁴ Ionascu I și Pail Fr. *Elemente de cronologie medievală românească*, extras din “Documente privind istoria României”, vol. I. *Introducere*, București, Editura Academiei, 1956, p. 405-407.

¹⁵ Ghinoiu, I., *Sărbători și obiceiuri de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997, p. 72-73, 137, 175, 262-263.

a very salty bread and ate it in the evening. All day long they didn't eat anything. Next night they dreamt the predestined husband" (Mm 10); "At Saint Andrew the girls fasted. In the evening they eat bread in order to dream, on that night, the predestined husband. It is said that they observed the custom" (Mm 13); "At Saint Andrew they fasted; in the evening they made a dough and didn't drink. Whoever came to give them water, in dream, that would be their husband" (SM 6). In some villages (CS 1), at Saint Andrew, at the gates of the households flowers are placed. Once more proof that the Christians superposed Saint Andrew upon the Dacian New Year is the popular name of December, *Indrea*, *Indreaua*, *Indrelele* (derivatives of Andrei, Romanian for Andrew).

The wood civilisation is the ancient cultural complex of the Romanian spirituality, generated by the constant living of the man in a primary forestry habitat. The extension of the soils specific to the forestry scenery certifies, together with the ethnographical and historical documents that, in Homer times, there were large forests on the territory where Romanians reside today. The multimillenary effort to transform the wood into means of existence generated, after long repeated successes and failures, a brilliant *wood civilisation* where the man materially and spiritually expressed himself in wood, not stone. At the beginning of the XX century wooden buildings, with no nails or other metallic components could still be seen in Bihor and Maramureş. In the middle of the invasion of metal and plastic objects, the Romanian still carries on building from wood the special shelters, the cradle for the one coming here and the coffin, for who that goes beyond. The forest, which provided various means of living by gathering (fruit, mushrooms, comestible herbs, honey from the wild bees), fishing, hunting and the tillage of the clearings with wheat, spelt wheat, millet and others generated not only a specific food system but a special vision about the surrounding world too. The forest remained a fundamental theme of the Romanian folklore and mythology. The mythical phytomorphic representations (the Forest Witch, the Forest Wicked Girl, the Forest Wicked Man, the Forest Wicked Woman), the personified creatures of the forest (the bear, the wolf, the cuckoo), the sacred trees (the fir – tree, the oak – tree, the hazelnut tree, the common elder tree, etc), the herbs used in alimentation, in popular pharmacology, in charms and spells (the dwarf elder, the nettle, the deadly night - shade etc) are fundamentals of the Romanian Pantheon. The wood civilisation, basis of the ethnographical contemporary landscapes is largely certified by the Calendar feasts and customs presented in this volume by Germina Comanici, Cornelia Pleşca and Paul Drogeanu. We will, in short, dwell on the ethnological value of some documents of oral history from this volume: the hazelnut tree, the serpent, the stork and the wheat garland.

In Romanian spirituality, *the hazelnut tree* is a sacred bush, protector of the serpent. By its flowers, fruit, leaves and branches the hazelnut tree appears in

numerous practices connected to the cult of the dead and in those to cure the diseases¹⁶. The hazelnut bushes are the favourite shelters of the serpents. They are there protected from the lightning and the thunder during the summer and, in autumn, they gather to mating: they coil together, they do the gem from the mousse that covered them and they retreat to their shelters to pass the winter. As any great divinity, the hazelnut tree, also named the godfather of the serpent protects, gives shelters, breeds and punishes its subjects. To prevent the bite of the reptile or to heal it is enough to touch a serpent with a green hazelnut branch: "The old people said that the serpent could be killed with a hazelnut club but it is nor good to kill the serpent of the house" CS 15). In the near province, Oltenia, the hazelnut tree was invoked, as a true divinity, in the love charms (named *of what was written* or *futed*), against the bite of the serpent, the Forest Witch and, sometimes, to win a case: "- Good day, Great Hazelnut, / great gentleman! / Are you kin with...? / No. / (Then) Nothing will solve at the law court, in the courtroom /.../¹⁷.

The hazelnut stick or twig has tremendous power in the magical practices: propped on the door protects the house from the malefactors; hold in hand directs the man to the hidden treasures; mounted, transports the witch wherever she needs. It never fails in the calendar and family customs arsenal: "A hazelnut club was put under the arm of the deceased" (Bh 14), "At Great Thursday it was given away... a hazelnut club too, with a flower tied at one end (CS 3). The carols, adorned sticks of the carol singers, to stir fire hearth and hit the ceiling beam, were made from hazelnut. The ritual fires to heat the dead, from the yards or the cemetery, waited with chairs around the table, with water or wine cups and knot breads at the Forty Martyrs or Great Thursday were lighted with hazelnut sticks.

The day dedicated by the popular Calendar to the picking of the forest hazelnuts is the 6 of August (Rom. Probejenia). There was a specific ritual to pick the hazelnuts for medical purposes: the undressing, the bow and the hazelnut worship. The celebration of the hazelnut, the Transfiguration or Probejenia is connected with the Neolithic complex. The custom opposes the celebration of the god fire and sun, usurped by Saint Ilie, that dries the hazelnuts when thunders and kills the serpents when strikes down.

The Romanians from the Western regions deified the sacred bush, the hazelnut as well as its subject, the serpent. The serpent was one of the most important protectors of the home and it was not to be killed as the saying: "Kill

¹⁶ Ivan Evseev, *Dicționar de mitologie, demonologie și mitologie românească*, Editura Amarcord, Timișoara, 1997.

¹⁷ Geogeta Nițu, *Plante din flora spontană cu utilizări în gospodăria țărănească din Oltenia*, Dicționar, Editura Helios, Craiova, 1999.

the serpent which come out your way!" It was worshipped and defended: "here was and still is the serpent of the house that protect it. The old men said that the serpent of the house came down the beam and drank the milk together with the children, from the same saucer" (Bh 19), "Every house has its serpent. It is a sin to kill it" (CS 2, 3, 6, 8), to touch it, to hit it, to chase it away. It was the protector but the fortune of the house, too: "The serpent of the house was its fortune. In had not to be killed": (Bh 13), "It wasn't good to kill it, because you chase away the fortune from the house" (Bh 4, 6, 7). If the serpent came out your way, you had to turn round, not to kill it, otherwise you aroused all sorts of misfortunes. In the popular calendar the serpent has two celebration days: on spring, at Alexi (March 17), when it comes out from the shelters it hibernated, and on autumn, on the Day of the Cross (September 14), when it goes to hibernate. To gain its good will, the Maramureş people flattered it, naming it *beetle*, *white serpent*: "They called the serpent white beetle. It was never chased away from its place" (Mm 1, 2)", "Every house had a white serpent. It wasn't poisonous. The old men still believe in it (its existence)" (Mm 3).

In an information recorded in Bârsa village, Arad county, the serpent is identified with Vâlva: "It was the serpent of the house. It was called *Vâlvă*. If seen, it was never chased away". Vâlva appears in the Western regions, especially in Apuseni Mountains, as a great tellurian goddess, prototype of the goddess – mother. It comprised the attributions of more mythical feminine representations of the Romanian Pantheon. As spirit of the Earth, Vâlva appears everywhere: in mines, called the Mines Vâlva, in forests and trees, called the Forest Vâlva. It is present on the waters (the Water Vâlva), in the cornfields (the Food Vâlva, synonym to the Mother of the Field), it guards the treasures (the Treasures Vâlva), is the patron of the days of the week (the Days Vâlva, synonym to the Saint Sunday, Saint Friday etc). It has anthropomorphic allure (beautiful woman with distaff on her waistband, old man with pipe in his mouth, old woman, dwarf, child), animal (cat, rabbit, ram, lamb), bird (hen, sparrow), reptile (serpent, dragon). The Vâlva announce its presence by visual or auditory signals: it sings, clatters, speaks, knocks the stone where the gold is with the hammer etc. In Apuseni Mountains area, Vâlva protects the people from the thunderstruck, hailstone and strong wind, bring the rain clouds, shows to the miners where to find gold. It flies as the Forest Witch and other mythical representations, but can be seen walking or driving a horse. Vâlva can be good or bad: some of them help other punish men; the first are clothed in white, the second ones, in black. It seems that, before Vâlva, the Mother of the Field, the Forest Witch and such others there was the serpent, today still worshipped as the protector of the house.

Another protector of the house is the stork, symbol of the fertility and abundance. The stork is a beloved guest, impatiently waited to come from the countries

where it passes the winter. It predicts the fire, the good or bad weather, the abundance, the good fortune, the destiny to whose that allow it to build its nest and to rise its chicks on or close to their house. On the contrary, if its nest is destroyed, the stork can cause big disasters. So: "Don't destroy its nest because it will set your house on fire" (Ar 1), "It was not allowed to destroy its nest because your house would be struck by the lightning" (Bh 10), "The storks or their nests were never hit" (SM 1, 8).

The stork, term from autochthonous pre - Roman linguistic word stock preserves, as many pond birds (the duck, the swan), features of the Neolithic regeneration goddess. Imitating its voice by knocking the wood with the finger, the Romanian still invokes it today, saying: *God forbid!* in order to prevent the evil heard or seen. The wooden bell board is the prehistoric instrument that reproduces the divine voice by rhythmically knocking a board with one or two wooden hammers. This is the most archaic and the simple instrument invented by man. Its name is present in the sacred toponymy of the Carpathian Mountains (at the Bell Board, in Ceahlău Mountains), in the names of the stars (the Bell Board). Also, it can be found in fairy tales and sayings, customs and magical practices (chasing away the menacing, hailstones clouds during the summer and the werewolves when they eat, during the eclipses, the Sun and the Moon), in predestination¹⁸.

Except the mountain area, unfit for the wheat growing the custom of the Garland is found in the majority of the researched Banat, Crișana and Maramureș villages. The people tried to assure that when the wheat died (was harvest) the fruit would not be lost. They performed two magic techniques. The first is to leave a bunch of ears on the field that has different names in the outside regions of the Carpathians. The second, is to cut only the first or the last sears of the crop and preserve them in a bunch, sheaf or wreath, called the Garland of the Wheat, the Beard of the Goat, the Beard of the Priest, Crop, the Crop of the Year, Harrow, etc. The spirit of the wheat goes, as the man, by three worlds: *the pre - existence*, from the sawed seed to the germinated one; *the existence*, from the germinated seed to the harvested one; *the post - existence*, from the sawed or harvested and ground seed to the dough and sacred bread. The life of the plant - wheat and the life of the creature - man are cut by the Death with a prehistoric tool, the stone teeth sickle or a medieval one, the scythe, whence the well - known image of the Death with scythe on its back. The Garland, wreathed by sears and ornated with flowers in a ceremony bearing its name, was the symbol of the fertility and rich crop and is preserved, as an icon, a sacred object of great value. When sawing, the grains shook off the Garland was mixed with the others to be sawed. The Garland was put on the top of the banner used for processions, on the border crosses on Whitsuntide, on the

¹⁸ Ghinoiu, I., *Lumea de aici, lumea de dincolo*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 129 - 130.

foreheads of the groom and bride on their wedding day, the sears adorned the wedding flag, etc.¹⁹

Connected with the same wheat harvesting customs, a troubling information for the Romanians was recorded in Arad region: "From the first new wheat flour the *Knot bread of the frogs* was cooked, about one pound weight and it was put in the well, when you first came from the mill. It was round – knotted and in its middle, a *pond bird* (was shaped) to be water, rain" (Ar 11, 14). And so, step by step, the Getae – Dacians puzzle not to express themselves (spiritually) in stone as their contemporaries from Mediterranean area, begins to disappear. The Dacians sculptured the wood, moulded the clay and the dough in the same way as the Romanians, their autochthonous descendants carve and sculpture churches, houses, monumental wooden gates, mould earthenware, cook knot breads, flat breads, communion breads. The products of the wood, clay and dough processing, their forms and the ornaments are a thesaurus of pre - historical symbols, waiting to be catalogued as soon as possible and by the model of DER, systematised and published.

¹⁹ For supplementary information: Maria Bocșe, *Rituri funerare pentru viață*, în "Bana-tica" nr. 12, 1993; Nicolae Bot, *Cântecele Cununii*, București, 1989; Ion Ionică, *Dealul Mohului. Ceremonia agrară în Țara Oltului*, Editura Minerva, București, 1986; Ion Ghinoiu, *Obiceiuri populare de peste an. Dicționar*, Editura Fundației Culturale Române, București, 1997.

NOTĂ TEHNICĂ

1. Pentru ușurarea lecturii documentelor etnografice s-a adoptat ortografia ultimelor norme stabilite de Academia Română.
2. Codul județului și satului este indicat în *Anexa 1*, iar numele subiectului care a oferit informația, a culegătorului și datei culegerii în *Anexa 2*.
3. Corpusul de documente nu consemnează răspunsurile negative din chestionarul etnografic (*Nu; Nu se cunoaște obiceiul; Nu există*).
4. În cazul documentului atestat în mai multe sate, primul cod aparține localității care a oferit informația reprezentativă.
5. Textul încadrat de ghilimele „.....” reprezintă informația subiectului consemnată în chestionarul etnografic.
6. Cuvintele încadrate în paranteze drepte [...] aparțin editorului.
7. Cuvintele scrise cu caracter italic sunt noțiuni cheie, extrase din informațiile de teren, care adună în aceeași subtemă documente cu conținut asemănător.
8. Documentele etnografice sunt consemnate, în general, la timpul trecut, inclusiv informațiile/relatările referitoare la fenomenele prezente la cele două momente de referință solicitate de chestionar (1900 și azi) și la care s-a primit, de obicei, un răspuns standard: *Azi la fel*. Când informațiile sunt redată la timpul prezent, înseamnă că acestea înregistrează diferențe față de momentul de referință solicitat de întrebarea chestionarului (anul 1900).
9. Datorită faptului că în unele sate cercetarea s-a repetat în timp, existând pe anumite teme mai multe documente din aceeași localitate, au fost consemnate toate cele care aduc informații suplimentare.
10. Consemnarea informațiilor s-a făcut în ordinea alfabetică a provinciilor (Banat, Crișana, Maramureș), în cadrul fiecărei provincii respectându-se ordinea alfabetică a județelor.

PARTEA I

CICLUL FAMILIAL

NAȘTEREA
NUNTA
ÎNMORMÂNTAREA

NAȘTEREA

NAȘTEREA COPILULUI

Locul: „*Pe pământ*”: CS 1-7, 9, 10, 12, 14, 15, Tm 1-3, 6, 9, 12, 13, Ar 1-7, 12, 14, 15, Bh 3, 4, 8, 11, 16, Mm 6, 7, 9, 11, 12, SM 3, 5, 9; „Se știe că, din bătrâni, uncori, nașterea se făcea și pe pământ”: Ar 6; „Pe pământ, când era nașterea grea”: CS 4, 12, Tm 1, Bh 4, SM 5; „Numai pe pământ, pe care era așezat un Țol. Femeia se sprijinea pe un scaun și copilul cădea jos pe pământ”: Bh 3; „Pe pământ. La 1900, multe case aveau camerile cu pământ, nepardosite”: Bh 8; „Pe pământ, rar, mai de mult”: Bh 11; „Pe pământ nașteau femeile care nu puteau naște normal. Dacă se întâmpla să fie la muncă, pe câmp, atunci naștea acolo, pe pământ. Naștea care unde putea, în drumul țării, în căruță, în sanie”: Mm 9; „Pe pământ, numai dacă se nimerca”: Mm 11, 12; „Unele fete necăsătorite care au vrut să nască pe pământ, ca să moară și ele odată cu copchilu din flori”: Mm 7; „*Pe vatră*” [cu sens de pământ]: CS 14, Bh 8, Ar 12; „Femeia naștea pe vatra sobei. Obișnuia să umble și se așeza unde o apuca”: Ar 15; „*Lângă vatră*”: CS 6, 15; „*Lângă pat*”: CS 5, 15, Ar 2, 4, 7, 10, 12, 15-17, Tm 5, 8-11, Bh 1, 2, 7, 8, 16, 18, Mm 3, 10, SM 3; „*Lângă pat*, mai mult. Azi, rar, când nasc acasă”: Tm 10; „*Lângă pat*, dar copilul era sprijinit în mâinile moașei, nu cădea pe pământ”: Bh 16; „*Pe pat*”: CS 4-8, 10-14, 16, Tm 1, 2, 4-11, Ar 1-4, 6-8, 10, 12-14, 16, 17, Bh 1, 4, 6, 7, 9-11, 13-15, 17-20, Mm 1-13, SM 1, 3, 4, 6-14; „Pe pat, cel mai des”: CS 4, 12, 13, Tm 1; „Pe pat, cei înstăriți”: Ar 14; „Pe pat se naștea normal”: Mm 9; „În pat, așa se știa de mult”: SM 1; „Așezată pe pat, cu picioarele pe pământ”: SM 5; *Alte locuri*: „Femeia naștea în genunchi”: CS 1-16, Tm 1, 2, Ar 1, 4-7, 12, 14, 16, Bh 1, 3, 4, 8, 9, 11, 15, 16, 19, Mm 2, 3, 5-13, SM 3, 4, 8-12; „În genunchi, sprijinindu-se de marginea patului cu

măinile”: CS 2; „În genunchi, cu coatele pe un scaun mic”: CS 3; „În genunchi, uneori, când naștea pe hotar”: CS 7, Mm 8; „Uneori, sta în genunchi, bărbatul îi pune piciorul în spate, o trăgea înapoi și naștea”: CS 8; „Când nașterea avea loc pe neașteptate, pe pământ, la hotar, femeia se așeza în genunchi”: Bh 15; „Dacă naștea greu, se da jos din pat și naștea în genunchi”: Mm 5; „În genunchi, rar, când naștea pe câmp sau nașterea era grea”: Mm 7, 13, SM 10; „Nașterea pe pământ se făcea în genunchi. O femeie care a născut în genunchi avea belii genunchii de cât s-o fiit să nască. Femeia sta în genunchi și se ținea de ceva ca să aibă forță și să nască ușor”: Mm 9; „Cum a dat Dumnezeu, dacă nașterea se făcea pe pământ, se așeza în genunchi”: SM 12; „Pup, cu picioarele îndoite, chircită jos”: Tm 10, Ar 10; „Stârcită”: CS 15; „Rezemată de un scaun, sprijinită de moașă sau de altă femeie”: Bh 3; „Pe două scăunele mici”: CS 9; „Culcată”: Tm 13, Mm 2, 9, 12; „Cum se nimerea”: Tm 3, 14.

Așternutul: „[Sub femeia care naștea] se puneau pături, pici de oaie”: CS 2; „Toale”: CS 4, 15, Tm 4; „Peste paie sau o țoală”: CS 10; „Haine vechi”: CS 12, Ar 5, 7, 12; „O poneavă groasă, un lepedeu”: Tm 13; „O pernă”: Ar 6; „Paie, lân, poniavă”: Ar 14; „Paie, pătură”: Bh 4; „Se așterneau paie de grâu peste care se așeza un cearceaf și o pernă”: Bh 8; „Perne, pături”: Bh 10; „Pe paie”: Bh 13; „Se puneau o strănță, un cearceaf curat, dar uzat”: Bh 16; „Un sul de haine sub ea, să nască mai ușor”: Mm 3; „Sucitură de lepedeu sub șalc”: Mm 7; „O pătură”: Tm 7, SM 5, 9; „O pernă sau altceva”: SM 6; „Haine, să nu se murdărească”: SM 12.

Ușurarea nașterii, alte practici rituale: *Ușurarea nașterii:* „Se făcea o pălitură cu flori de lân și scălda femeia în ea, să poată naște”: CS 1; „O ajuta muierea care știa, o trăgea”: CS 3; „O femeie o ajuta să se dilate, alta o apăsa pe burtă și-i întorcea copilul, o freca la șalc jos”: CS 9; „Îi făcea abur cu pleavă de lân în căldare”: CS 10; „Se încălzea matul cu care se băteau chemeșile la rău și i-l puneau la spate, la burtă, și se încălzea fuior matcă, în neliert, încălzit în apă caldă și îl puneau la burtă”: CS 15; „Se trăgea un foc de armă, ca femeia să nască mai ușor, din sperietură”: Ar 14, Bh 4; „Se puneau obiecte mai tari, chiar o scândură, pentru ca să poată face nașterea mai ușoară”: Bh 1; „Nu se puneau nici un obiect, dar femeile nașteau ușor căci erau femei muncite”: Bh 3; „Se dădea cu unsoare de porc, să fie mai ușoară nașterea”: Bh 16; „Când nașterea era grea, îi făcea scălduse cu apă caldă la picioare, o ungea pe burtă cu unt și o lega cu ștergătoare peste brâu”: Mm 6; „Să-i puie un ciubăr alături, ca să nască ușor. Femeile pofticioase nu pot naște decât dacă mâncău ceva. În sat la noi era o femeie care a născut de mai multe ori și de fiecare dată a mâncat lut ars din vatră”: Mm 9. *Rugăciuni și descânțec:* „Se descânta, moașa pune un ou în spuza focului și spunea: «Cum o crăpa oul, să crape toate

cele” : Tm 5; „Îi descânta” : Tm 9; „Se rugau «Visul Maicii Domnului»” : Bh 4; „[Îi pune]a busuioc cu cruce sub cap” : Mm 6; „Dacă nașterea era grea, moașa spunea câteva rugăciuni” : Mm 9; „Se spuneau rugăciuni, le spunea moașa sau se chema o babă s-o descante, ca să nască mai iute și să nu se mai chinuiască” : Mm 12; „Moașa descânta de potcă, se ruga pentru ea” : SM 3.

Așezarea nou-născutului pe pământ: „Cum era născut, moașa de neam lua copilul și goluț îl pune[ea] mai întâi pe pământ, pe o cârpă, zicea că așa e bine, că îi merge bine la copil, să fie gras. Copilul era pus alături de locul unde născuse mama. Moașa îi zicea «Tatăl nostru» și ura copilului să crească mare” : CS 1; „[Copilul era pus] gol pe pământ, sub pat” : CS 3; „Lângă cuptor, lângă vatră, pe o obială, pe o cămașă obișnuită, să fie bun și tare ca pământul, să aibă puteri pruncul” : CS 6; „Copilul nou născut era înfășat în poalele mamei, legat cu brăcinarele moașei și pus cu fața la foc, să fie roșu. Apoi îl pune[ea] jos lângă mamă” : CS 10; „[Pe pământ] lângă mamă” : Tm 13, 14; „Era învelit în cămașa de nuntă a tatălui care era băiat și în cămașa de nuntă a mamei, dacă era fată” : Ar 1, Mm 7; „Ca să fie puternic, [era pus] lângă mamă, în cămașa de nuntă a tatălui” : Ar 4, 14; „Lângă cuptor, în cămașa de nuntă a tatălui” : Ar 15; „De fapt se naștea pe pământ. Era așezat lângă mamă în pat, pe un așternut de fân, nu de paie de grâu, întrucât acestea erau considerate sfinte” : Bh 3; „Pe pământ, sub masă” : Bh 7; „Se zicea că e bine să se facă cârpe din cămășile tatălui, indiferent pentru băiat sau fată. Din cămașa mamei se spunea că nu e bine să se facă cârpe” : Mm 9; „Îl așeza pe pământ, îl freca de pământ, ca să fie ca piatra; într-un colț al casei, în șorțul mamei” : SM 12. *Copilul era ridicat de pe pământ de:* „Moașa de neam” : CS 1; „Moașa, așa s-a pomenit” : CS 6, Tm 14, Ar 14, 15; „Un neam sau moașa” : Tm 3; „Cineva din familie” : Tm 13; „Numai moașa, căci numai moașa avea grija copilului din clipa nașterii, o săptămână” : Bh 3; „De tată” : Bh 7; „Imediat după naștere copilul era luat în brațe de tata” : Bh 11; „Se lua copilul și se ridica până la tavan, ca să crească mare până-n pod” : Mm 9.

Alte practici: „Copilul născut, spălat, se așeza pe masă, se învelea frumos și apoi se închina copilul, se făcea semnul crucii cu copilul, cu fața la răsărit” : Bh 8; „Îndată ce era născut, copilul era înfășat și așezat într-un belci, un pătuc așezat pe tălpi semiovale care se legăna ușor. În belci se puneau paie peste care se așeza un scuteț” : Bh 12; „Se așeza în pat, pe scutece, între perini” : Bh 16; „Când se naștea în genunchi, prindea copilul moașa și-l ridica în sus. Nu-l pune[ea] pe pământ” : Mm 6; „Ne înfrica mama să nu punem copilul pe masă, că moare. Lângă cuptor, pune[ea] copilul pe cuptor, înfășat, ca să i se așeze capul care era lung, să fie frumos. Pe cap i se pune[ea] copilului cârpa de cânepă ca să strângă capul și să fie frumos” : Mm 9;

„După naștere era pus copilul pe masă, să fie fruntea și i se dădea să bea apă dintr-un mojar (piuliță), să aibă voce”: SM 5.

MOAȘA

Denumiri: „Moasă”: CS 1, 2, 4-8, 11, 12, 16, Tm 1-4, 7, 13, 14, Ar 1-8, 10, 12-17, Bh 1-4, 6-10, 12-20, Mm 1-10, 12, SM 1, 3-9, 11-14; „Moasă de neam”: CS 1, 5, 15; „Moasă de buric”: Tm 8; „Moasă de biserică”: CS 5; „Moasă de botez”: CS 15; „Moșa casei”: CS 9, 10; „Moșa familiei”: CS 10; „Moșa de coșarcă”: Mm 3; „Moșa de onoare”: Mm 3; „Baba”: CS 3, Tm 1, 8, 12; „Babița”: Tm 5, 9; „Baica”: CS 14, Tm 6; „Cumătra”: Ar 5.

Alegerea moașei: „Era moasă câte o muiere mai pricepută. Era și moasă de neam. Copilul era nepot. Moșa de neam era cumnată, verișoară, soră cu bărbatul”: CS 1; „Nu făcea parte din familie”: CS 2; „O femeie din sat”: CS 11, Tm 2, 3, Ar 1, 4, 6, Bh 1, 9, 19, 20, Mm 1, 2; „O femeie pricepută și baba care tăia buricul pe răstelul de la jug, cu foarfece. Era tânără, dar așa i se spunea. Și azi, se spune babă, dar nu mai taie ea buricul”: CS 3; „De-o rudă apropiată a familiei”: CS 4; „Era moșa care moșea, o femeie pricepută și era moșa de biserică, moșa de neam care ducea copilul la biserică. Moșa de biserică poate să nu vadă copilul, când îl duce la biserică și îl aduce. Moșa de biserică se punca din partea tatălui: soră, verișoară, sora mamei tatălui, o rudă apropiată. Prin înțelegere putea fi moasă de biserică și o rudă din partea mamei, dacă nu era din partea tatălui. Și azi, moasă de neam. Se mai pune moasă de biserică și dacă nu e de neam. Mai aduce copilul de la biserică și nașa”: CS 5; „Era o femeie din sat. La nevoie era și din familie”: CS 6; „Era din sat, o femeie săracă”: CS 7, 8, Bh 15, SM 11; „Era moasă pricepută și moșa casei care ducea copilul la biserică, rudă a tatălui copilului”: CS 9; „Moșca o femeie pricepută. De regulă, se alegea dintre rudele bărbatului, moșa casei, din familie”: CS 10; „Din familie, baica”: CS 14; „Era o femeie pricepută care moșea, și moșa de botez, moșa de neam, care lega buricul și ducea copilul la biserică. Moasă de neam era soră sau verișoara tatălui. Copilul moșit era nepot”: CS 15; „Era din familie moșa, femeie mai în vârstă”: CS 16, Ar 14; „Un neam”: Tm 4, 13, 14; „Babița. Azi, la fel, vine după spital”: Tm 5, 9; „Moșa era o femeie din sat, se numea baica”: Tm 6; „Nu făcea parte din familie. Baba se păstra din același neam, ca și rudenii”: Tm 8; „O muiere bătrână ajuta la naștere”: Tm 10; „Cumătra (moșa)”: Ar 5; „La noi erau două moașe, una de români, alta de nemți. Dacă era una ocupată, venea cealaltă și la români sau la nemți”: Ar 8; „Moșa pe comună”: Ar 10, Mm 7, 8, 12, SM 1, 4; „O

rudă sau o prietenă”: Ar 15; „Soacra sau mama celei care naște”: Ar 16; „Femeile în general, persoane în vârstă și căsătorite. Sora femeii care naștea putea să-i fie moașă. Dar se alegeau femei din afara familiei”: Bh 3; „Se respectă moașa și moșul și azi. Doar în sensul că se păstra ca moașă [simbolică] pentru botez, cineva din aceeași familie chiar și neînrudit”: Bh 7; „Sora mamei, lăuzei, putea să fie moașă, și alte rude. Dar se obișnuia să fie o străină, dar pricepută în treburile nașterii”: Bh 8; „O soră sau bunică. Moșitul îl făcea o femeie străină de familie sau din familie numai să se fi priceput. De fapt, erau 4-5 femei care făceau treaba”: Bh 12, 16; „Moașa de coșarcă sau moașa de onoare. Mai era moașa de sat”: Mm 3; „Cineva din familie stătea pe lângă moașa populară. Nu era moașă de familie”: Mm 5; „Nu făcea parte din familie. Era o moașă a satului. Erau mai multe femei care o ajutau pe moașă”: Mm 6; „Moșea mama, bunică sau o mătușe. Sau nașteau cu moașă străină, din sat, erau vreo trei moașe”: Mm 9; „O femeie pricepută”: SM 3; „Nu făcea parte din familie, era aleasă din sat”: SM 6, 8.

Atribuțiile moașei față de mamă: „Asista nașterea. Îngrijea de mamă timp de o săptămână. Trăgea mama”: CS 2; „Baba venea de șapte ori cu cotărița (coșul) de mâncare. Venea cu mâncare dimineața și seara”: CS 3; „Aducea mâncarea pregătită mamei”: CS 4, 12; „Mama și copilul erau ajutați numai de familie, nici de moașa cu care a născut și nici de moașa de biserică”: CS 5; „Ajuta femeia la naștere, îngrijea lăuza. Timp de șase săptămâni aducea de mâncare mamei și familiei acesteia”: CS 6; „Îi făcea vizite două săptămâni, înainte și după naștere”: CS 7, 8, 11, Tm 2, Ar 1, 6, 16, Bh 9, 15, SM 8; „Venea moașa casei și avea grijă de toate până s-o tămăduit mumă-sa”: CS 9; „Ajuta femeia la naștere. Dacă nu existau femei bătrâne în casă, timp de o săptămână sau două, moașa venea dimineața și seara aducând mâncarea pentru lăuză și familia acesteia”: CS 10; „Cinci zile aducea mâncare gătită, de pasăre”: CS 14; „Se interesa mereu de viitoarea mamă, o pregătea în acest sens, spunându-i despre naștere. Era la nașterea ei. Îi făcea mâncare”: CS 16; „Doar o ajuta la naștere; în casă o ajutau rudele mai bătrâne”: Tm 1; „Moașa din sat stătea două zile”: Tm 3; „Trei zile spăla, grijia, ținea gospodăria”: Tm 4, 7; „Trei zile sau o săptămână, mai rar. Îi făcea mâncare, o trăgea”: Tm 5; „Să o viziteze mereu, trei săptămâni”: Tm 6; „Trei zile aducea mâncare de găină, pită etc. O săptămână o trăgea. Și acum vine după dispensar, cu baba”: Tm 8; „O săptămână ajuta pe femeie. Azi, vine după ce se întoarce femeia de la spital”: Tm 9; „Femeia venea câteva zile, o săptămână, să ajute pe lăuză. Aceasta în cazul când n-avea soacră. Baba care ajuta la naștere se numea moașă. Ducea trei zile de mâncare mamei”: Tm 10; „Până la opt zile spăla pe femeie; îi aducea de mâncare, pe urmă nănașa. După o săptămână lăuza îi spăla mâinile moașei, îi dădea maramă și peschire, o ștergură”: Tm 11; „Ducea mâncare pentru toți ai casei”: Tm 13; „Trei, patru zile grijea în casă”: Tm 14, Bh 20; „Înainte de naștere, moașa muta patul

femeii gravide încât aceasta să stea cu fața la răsărit. O trăgea. Venea o săptămână”: Bh 2; „O săptămână o trăgea”: Bh 3; „O ajuta la naștere”: Ar 4, 10, 14, Bh 6, SM 13; „Opt zile o trăgea pe femeie”: Ar 8, Bh 2, 4; „O săptămână în fiecare zi, pe urmă de două ori pe săptămână pînă la botez”: Ar 13; „Trei zile [ducea] mîncare la nepoată”: Ar 15, Mm 10; „O săptămână ridica femeia, o ungea”: Ar 17; „O moșea apoi venea o săptămână s-o ajute la toate cele”: Bh 1, 3, 7, 18, 19, Mm 1, SM 3, 9, 14; „În timpul nașterii o sprijinea să nască mai ușor. După naștere, timp de o săptămână îi făcea treburile casei, mîncare, curățenie”: Bh 12; „[Moșa] o spăla o săptămână. Femeile din sat îi aduceau de mîncare”: Bh 13; „Nu avea nici o anume îndatorire, în afară de faptul că asista nașterea și dădea primele îngrijiri”: Bh 14, SM 4-7; „Stătea lângă mamă pînă naștea, o ajuta să se miște, căci de multe ori nu se putea ridica din pat. Lăuzei îi aducea mîncare de acasă”: Bh 16; „Indatoririle moșei, față de mamă și copil durau începând din momentul nașterii o săptămână. O ajuta pe femeie să nască, iar după naștere o ungea cu unsoare și-i lega pîntecele ca să i se așeze mitra (uterul). După naștere o puneă să stea cu fața în sus timp de două ore. Venea s-o ajute la treburile gospodărești”: Mm 2; „Moșa de coșarcă ducea trei zile mîncare la lăuză”: Mm 3; „O ajuta să nască, o trăgea pe burtă iar după naștere o ungea cu unt și o trăgea ca să i se așeze mitra. O lega apoi cu o legătoare și o puneă să stea cu fața în sus. Venea și o ajuta la treabă, îi aducea chiar și mîncare, timp de o săptămână, după care [atribuțiile] ei încetau”: Mm 6; „O vizita pe mamă două săptămâni”: Mm 8; „O ajuta pe femeie să nască, o trăgea pe burtă iar după naștere o ungea cu unsoare pe pîntec, după care o lega cu o cingătoare lată ca să se așeze mitra. Timp de o săptămână venea zilnic s-o vadă pe lăuză; o ajuta de asemenea și la treburile gospodărești, îi făcea pâine și îi scotea apa din fântână. Pînă la șase săptămâni când i se făcea femeii molifta de dezlegare, aceasta nu avea voie să facă pâine și nici să scoată apa, pentru că se socotea că nu este curată”: Mm 9, 12; „Timp de o lună se interesa mereu de ea”: SM 1.

Atribuțiile moșei față de copil: *Tăia buricul, scălda copilul:* „Moșa spăla copilul trei zile. Tăia buricul copilului pe restul de la plug, cu foarfecele”: CS 1; „Îngrijea de copil timp de o săptămână; făcea scaldă copilului”: CS 2; „Tăia buricul pe restul de la jug cu foarfecele, scălda copilul”: CS 3; „Moșa aducea un ulcior de apă luată dintr-un loc curat al râului. Aceasta o puneă în baia copilului timp de șase săptămâni împreună cu câteva lire de busuioc. Moșa înfășază copilul timp de șase săptămâni”: CS 4; „Tăia buricul copilului, îl așeza în obială, îl ștergea, îl scălda”: CS 6; „Îl scălda (îl ciupăia)”: CS 7-9, 14, 16, Tm 2, 5-8, Ar 1, 3, 16, 17, Bh 4, 10, 11, 13, 19, Mm 1, 4, 10, SM 3, 5; „Tăia buricul, spăla și înfășa pruncul. Moșa de familie tăia buricul pe vâtrai, furcă dacă era fată, iar dacă era băiat îl tăia pe restu, ca să-i fie drag de car. Scălda copilul în troaca de lemn. Îi pregătea prima scaldă, îl

înfășa, iar după un an îi dădea o cămășuță“: CS 10; „Îngrijea copilul nou născut. Îl scălda. Îi făcea scutece“: CS 11; „Moașa aducea apă pentru spălarea copilului șase săptămâni; înfășa copilul șase săptămâni“: CS 12; „Îi tăia buricul. Îl spăla la naștere și săptămânal“: Tm 6, 10, SM 9; „Până la opt zile scălda copilul; punea copilul la supt“: Tm 11; „Spălat copilul, grijit, descântat“: Tm 13, 14; „Moașa îl scălda, venea o săptămână, pentru că la o săptămână se făcea botezul. Venea până îl boteza. După ce se năștea copilul, moașa îl închina la icoane“: Ar 2; „Scălda copilul trei zile. Moașa învelea copilul în cămașa tatălui, așa era obiceiul“: Ar 4; „O săptămână spăla copilul“: Ar 5, 7, 12, 13, Bh 7; „După ce năștea copilul îl scălda, și-l închina la icoană, și-l înfășa. Două săptămâni îi făcea baie“: Ar 18; „Spăla o săptămână copilul; lua copilul îl închina la icoană, cu numele Ion sau Ioana, nume care-l purta la botez“: Ar 10; „Trei zile spăla copilul. Moașa după ce scălda pruncul se ștergea pe mână cu fuior de cânepă, ca să fie fata cu păr frumos, ca fuiorul“: Ar 15; „Îmbăia copilul. Îl urmărea mereu de la naștere și până la cinci, șase luni, să vadă cum crește și dacă era bolnav căuta să-l vindece tot moașa care a asistat la naștere. Moașa avea noroc în viață; la fiecare copil născut însemna că i se iertau multe păcate“: Bh 1; „Moașa spăla copilul. După ce se năștea, moașa închina copilul către răsărit și făcea o cruce asupra lui“: Bh 2; „Îl îngrijea în mod deosebit, îi făcea două băițe calde, una dimineata și alta seara. Îl învelea în bucăți de pânză albă curată și-l așeza la sânul mamei“: Bh 3; „Sprijinea copilul în clipa nașterii; tăia buricul, îl lega bine să nu curgă sânge; îi făcea baie, îl înfășa și-l așeza lângă mamă“: Bh 8; „Îl ciupăia în apă caldută“: Bh 9; „De îndată ce copilul era născut, moașa lua o foarfecă, îi tăia buricul și-l lega bine să nu răsuflă. După ce buricul era legat, peste el se încingea copilul cu o fâșie lată, ca să nu se rupă buricul. Îi făcea baie de două ori pe zi, îl înfășa și-l așeza lângă mamă“: Bh 12, 16; „Șapte zile spăla copilul, până îi cădea buricul“: Bh 17, 18, Mm 7; „Tăia buricul copilului, îl înfășa și-i supraveghea starea sănătății. Tot ea îl ciupăia (spăla) în ciupă (covată) timp de o săptămână. Îl îmbrăca în haine vechi, ca să nu moară“: Mm 2, 9, 12; „Moașa de coșarcă ducea scutece la copil. Spăla trei zile copilul. Ducea copilul cu nănașa la botez“: Mm 3; „Tăia buricul copilului, îl scălda și-l înfășa timp de o săptămână. Când copiii creșteau, li se arăta moașa, pe care o stimateau. Moașa spunea: «puiul moașei este nepotul meu»“: Mm 6; „Îl ciupăia pe copil două săptămâni după naștere. Spăla hăinuțele copilului“: Mm 8; „Ajuta la ciupăit copilul câteva zile, mai ales la femeile mai tinere“: SM 7, 8, 11; „Moașa tăia buricul cu foarfeca și-l spăla pe copil. După naștere, moașa stropea copilul cu apă sfințită; moașa mergea o săptămână la lehuză; la o săptămână nașa îl boteza pe copil. Moașa pune copilul în lada de zestre și-l încheia în ladă, ca să fie tăcut“: SM 12; „Spăla copilul o săptămână. Căpata pentru aceasta un ștergar“: SM 13; „O săptămână venea și scălda copilul“: SM 14. *Ducea copilul la biserică*: „Îl ducea la botez“: CS 5, 9, 15, Tm 4, 9, Ar 15, Bh 7, SM 9; „Îl ducea cu nașa la botez“: Tm 6, Mm 3; „Ducea

la șase săptămâni copilul la botez“: Tm 12; „Îl pregătea pentru botez“: Tm 13, Ar 5, 13, Bh 7; „La botez, moașa ducea copilul la biserică iar nașa îl aducea înapoi“: SM 14.

Îndatoririle părinților față de moașă: „Mergeau cu cinste la moașă când puteau“: CS 1; „Se mergea cu cinste la babă, la Crăciun și la Paști“: CS 3; „La Crăciun a doua zi și a doua zi de Paști, nepoții duceau crețoni moașei (tot cinste). Cam cei duceau nașei. Le ducea ca să spele mâinile la moașă“: CS 5; „Se mergea cu cinste la moașă la Crăciun, la Paști, la Praznicul căsiei“: CS 9; „Se mergea la Anul Nou la moașă cu cinste: colac, brânză, coastă de porc, rochie, pânză. Moașa dădea chimeșă la nepoți. Ea pregătea prânzul“: CS 10; „Moașa primea unce daruri de la părinți“: CS 12, Tm 11, SM 13; „[După botez] mama turna apă moașei să se spele pe mâini și-i dădea daruri“: CS 14; „La botez dădea moașei o năframă și doi metri de negoț (material)“: Mm 3; „La botez, și moașei i se dă un colac mare și cadou, ca și nănașei“: Mm 10.

PRIMA SCALDĂ

Apa de scaldă: *Apă ne-ncepută:* „Apă ne-ncepută încălzită. Prima scaldă astăzi se face la întoarcerea mamei și copilului de la Casa de nașteri“: CS 2; „Apă ne-ncepută și încălzită“: CS 6, Tm 5, 8, 9, 11, Ar 3, 7, 8, 12, 13, 17, Bh 2, 3, 7, 8, 12, Mm 2, 5, 12; „Apă ne-ncepută, luată de la râu înainte de răsăritul soarelui, așa s-a pomenit. Călduță“: CS 10; „Apă ne-ncepută. Se aducea pe soare. Încălzită“: Bh 4; „Apă ne-ncepută, rece, ca să nu-i fie rău de frig toată viața“: Bh 11, 18; „Apă, pînă nu asfîntea soarele. Iar băiatului i se făcea scaldă numai dintr-un ulcior de lut, pînă la un an, ca să nu meargă a peti decât într-un loc, nu în mai multe locuri“: Mm 9; „Se ținea câteva zile și din această apă se punea la fiecare nouă scaldă: Ar 14; „Se spăla și mama pe față cu ea SM 14. *Apă descântată:* „Apă descântată, călduță. Azi, la fel, dacă naște acasă“: Ar 4, 10; „Apă descântată, apă caldă deasupra căreia se spunea «Tatăl nostru»“: Mm 4; „Apă descântată cu cărbuni, să nu se lege de prunc ceva rău“: SM 3. *Apă obișnuită, călduță:* CS 1, 3-5, 7-9, 11, 14, 16, Tm 2-4, 6, 10, 13, 14, Ar 1, 2, 6, 14-16, Bh 1, 9, 10, 14, 17, 19, 20, Mm 1, 7, 8, 10, SM 4-6, 8, 10; „Apă obișnuită adusă de moașe“: CS 12; „Se scaldă în apă curată de la fântână, căldicică“: Bh 16; „Apă normală, caldă, apă curată din fântână, așa e bine. Dar trebuie s-o scoți pînă în asfîntitul soarelui“: Mm 6. *Apă sfîntită:* CS 2, 14, Tm 11, Ar 2, 3, 5, 8, 13, 14, 17, Bh 1, 3, 4, 7, 8, 15, Mm 2, 3, 7; „Molidvă“: CS 3, 5, 9, Tm 6, 10; „Apă slînită, să fie apărat de rele“: CS 6, SM 1; „Molidvă de la Bobotează,

ca să fie apărat de rele“: CS 10, Tm 10, Bh 12, SM 5, 6, 11, 12; „Apă sfințită, ca să fie apărat de duhuri necurate“: Ar 4; „Apă sfințită, să fie sănătos“: Ar 16; „Timp de o săptămână, cât scaldă copilului o făcea moașa, în scaldă se puneă apă sfințită“: Bh 3; „Câte puțină apă sfințită în scaldă până la botezul copilului“: Bh 16; „Apă caldă în care se toarnă apă sfințită“: SM 11; „În apă sfințită, apă caldă“: SM 12.

Obiecte puse în scaldă: *Busuioc*: CS 3, 12, Tm 11, Ar 2, 16, 7, Mm 7, SM 8, 12; „Busuioc, să aibă noroc“: CS 1, 7, 8, 11, 16, Tm 2, 6, Bh 9, 8, 15, SM 1, 4, 6, 11; „Busuioc, ca să fie drăgăstos“: CS 2, 6; „Busuioc, ca să fie copilul curat ca busuiocul“: Ar 14. *Flori*: CS 14, Tm 3-5, 7, 14, Bh 1, 7; „O floare înflorită“: CS 15; „Flori, de care sunt atunci“: Tm 9, Ar 3; „Flori, să fie frumos ca floarea“: Mm 3, 6; „Brusceni (mușcată) la fete; câte un fir de busuioc, [la băieți] ca să fie norocos“: CS 5; „Brusceni. Chituță de nouă feluri de flori“: CS 10; „Trandafiri“: Tm 13; „Orice fel: tei, romaniță, busuioc“: Ar 14; „Flori, fân și alte flori“: Bh 4; „Flori, sunătoare“: Bh 11; „Flori, să fie frumos, orice fel de flori, găteje de chimin, flori de mușetel“: Mm 9; „Struț de orice fel de flori, ca să fie frumos ca florile: busuioc, măieran, trifoiș, gheorghine“: Mm 12; „Tei, să fie tare la șele, ca teiul“: CS 6; „Frunze“: Tm 3. *Bani*: CS 3, 5, 12, Tm 2, 5, 8, 13, 14, Bh 3, 7, Mm 4, 13; „Câte un bănuț, ca să fie înstărit“: CS 2; „Ca să fie bogat copilul“: CS 4, Ar 16; „Ca să aibă noroc de bani“ CS 6, 10, Mm 2, 9, 12; „Să fie bănos“: CS 15; „Ca să fie drag cu banul“: SM 12. *Ban de argint*: Tm 9, Mm 9; „Ban de argint, să fie curat ca argintul și bogat“: Mm 3; „Bani de argint, care era mai apoi slujit la biserică“: Mm 6. *Inel*: CS 6; „Inele de aur“: Mm 4. *Fulgi*: „Fulgi de rață, ca să nu fie friguros“: CS 2; „O pană din coada unui rățoi, ca să aibă copilul păr ondulat“: CS 4; „Pene de găscă, ca să fie sprinteni și să nu răcească. Pene de rață, să fie călduros“: CS 10; „Pană de găscă, să nu fie friguros copilul“: CS 14; „Punea o pană de rață, să fie ușor ca rața“: CS 15; „Se puneau pene de găscă, să fie copilul călduros ca găștele“: Ar 16; „O pană de găscă, să fie ușor ca pana“: Bh 3; „Pene de găină“: Ar 15. *Fagure de miere*: Tm 4. *Ou*: „Să fie curat ca oul“: Mm 3. *Lapte*: „Să fie curat ca laptele“: Mm 6, 9. *Oglindă*: „Ca să-l placă lumea“: CS 2. *Fuse*: Pentru fete se puneau fuse cu lână, ca picioarele să fie groase, să nu fie slabe“: Ar 15. *Fluier*: Tm 13. *Cuțit*: „Să fie ager“: CS 14. *Foarfecă*: „La fete, să fie bune croitorese“: Mm 4. *Creion*: Mm 4. *Tămâie*: Bh 4, 16. *Cui*: „Un cui de fier, să fie tare ca fierul“: Bh 3. *Apă din bagic (clopot)*, ca să fie cântător“: CS 10. *Cărbuni*: „Se puneă în apă puțin jar, două, trei bucăți, în același rost, să nu aibă bube“: Bh 16; „Să nu se lege de prunc ceva, când nașterea este acasă sau când aduc copilul de la dispensar“: SM 3; „Cărbune, ca să nu fie deochiat“: SM 12. *Coadă de ludău*: „Ca să fie tare“: SM 12. *Cununa de bărbănoc*: „Punea în scaldă cununa de bărbănoc de pe steagul de la căsătorie“: Mm 7.

Aruncarea scaldei: „Era aruncată la un loc ferit. Dacă asfințea soarele, apa se lepăda numai dimineța într-un loc curat, să nu iasă bube pe copil. Și cârpele copilului erau luate de afară în asfințit că era rău de ciună”: CS 1; „Se arunca la flori în grădină. Se arunca și la garduri, ca să plece în picioare mai repede”: CS 2; „Se arunca la un pom, trandafir, numai dimineța sau ziua. Seara nu, după asfințitul soarelui”: CS 3; „Se arunca în grădină”: CS 4, 11, Tm 6, Ar 6, Bh 9, 15, 19, Mm 8; „Se arunca la loc curat, unde nu ajung oameni sau femei, la o rădăcină de floare sau la un izvor de apă”: CS 5; „Se arunca la un loc curat, spre răsărit, în grădinița cu flori”: CS 6; „Se arunca la loc curat, spre răsărit, sub flori, ca să crească florile”: CS 7, Mm 3; „Se țâpa la un pom”: CS 8, 12, Tm 3, 6, Ar 2, 15, 17, Bh 7, 8, 10, 11, SM 8, 11; „La un pom și nu după asfințitul soarelui. Dacă se scălda copilul seara, apa se arunca numai a doua zi”: CS 9; „Apa se arunca pe iarba verde, ca să nu fie copilul plângăreț, să nu picure ca streășina. Apa se arunca în grădină”: CS 10; „Era aruncată în grădină sub un prun, să rodească ca prunul din el; să facă copii mulți, câtă frunză e în prun”: CS 14; „Se arunca într-un loc curat cu flori sau la un pom, numai dimineța în răsăritul soarelui”: CS 15; „Se arunca de obicei unde va afară”: CS 16, Ar 16, SM 4, 6; „Apa se arunca la un loc ferit. Scalda se păstra”: Tm 4, Ar 8, 12, Bh 14, Mm 5, 13; „Se făcea o groapă unde nu umblă oameni și acolo se arunca apa șase săptămâni. Și se ținea acoperită, să nu se spurce copilul de la găini”: Tm 5; „Se arunca la loc ferit și se îngropa. În groapa aia arunca întotdeauna apa până la botez”: Tm 8; „Se îngropa sau se arunca pe la pomuri. Să nu bea găinile că i se fac coșuri pe față la copil”: Tm 9; „La un cot într-o groapă, unde nu răcăie găinile, că nu era bine pentru copil, căpăta boronițe (bubițe)”: Tm 10; „Nu se arunca la loc de trecere”: Tm 14; „Se arunca afară în grădină ori sub un pom”: Ar 1, Bh 1, 2; „Se îngroapă lângă fântână”: Ar 3; „Până la șase săptămâni se vărsa fie la un pom în grădină sau la loc ferit, ca să fie copilul ferit să nu se îmbolnăvească”: Ar 4, Bh 4, 17; „Se arunca apa de la scalda copilului într-un loc în casă timp de șase săptămâni”: Ar 7; „O țâpa la gard să nu se strice pruncii, să facă bube”: Ar 10; „Spunea moașa, s-o îngropi lângă furca de la fântână”: Ar 13; „Prima scaldă se arunca pe flori, să fie dragăstos ca florile”: Bh 12; „Se aruncă în loc curat, ca să nu apară bube pe copil”: Bh 16; „O țâpa într-un loc curat, ca mama să nu-și piardă pieptul”: Bh 18; „De-l ciupăia seara, apa nu se țâpa, ziua se țâpa într-un loc curat către răsărit, să nu i se facă bube”: Mm 1; „Apa se arunca fie în mai multe direcții, într-un loc mai ferit, dacă copilul era de sex feminin, ca să aibă cât mai mulți pețitori, fie într-un singur loc, dacă copilul era de sex masculin, ca să nu umble prea mult în pețit. La un pom. Când va crește, va fi înalt și frumos”: Mm 2; „La feciori apa se arunca tot într-un loc, ca să nu meargă a peți la mai multe fete. La fată, apa se arunca peste tot ca să aibe pețitori mulți”: Mm 4; „O țâpa afară sub un gard unde nu umbla nimeni. Apa împreună cu ceea ce se pune în ea se arunca în felul următor: a). pentru fete, în mai multe locuri, ca să aibă cât mai mulți pețitori; b). pentru băieți, într-un singur loc, ca să nu meargă mult a

peți”: Mm 6; „Afară se aruncă înaintea căsii”: Mm 7; „Se țapa într-un loc, tot pe flori. Dacă făcea baie scara, apa se țapa numai dimineața, ca să nu-i țape somnul . Se arunca într-un loc ferit, pentru băieți ca să nu umble după prea multe fete, iar pentru fete se arunca în mai multe direcții ca să-i vină pețitorii de peste tot, să-i vină cât mai mulți. Banul care se punca în apă, se păstra”: Mm 9; „N-o țapa afară ziua. Apoi într-un dos, să nu facă bube copilul. Azi, la fel, când femeia naște acasă”: Mm 10; „Moneda se păstra. Apa se arunca la un loc ferit, pe unde nu calcă nimeni, ca să nu-i ia norocul coconului. Se arunca pe flori, să fie frumos ca florile”: Mm 12; „Se arunca sub un pom, ca noul născut să crească cât pomul”: SM 1; „Se arunca într-o groapă în tindă, după ușă, până la șase săptămâni”: SM 3; „Apa în care era scăldat noul născut era aruncată în grădină sub flori, ca noul născut să fie frumos ca florile în grădină”: SM 10; „Se arunca în sus, ca să crească mare copilul, în grădină peste flori. După scaldă, nu se arunca apa în sus. dacă a asfințit soarele, pentru a nu-i duce somnul”: SM 12.

MASA CU OCAZIA NAȘTERII COPILULUI DARURI

„Când femeia era în lăuzie, când veneau femeile s-o vadă, aduceau mâncare: carne friptă, plăcintă, pătură cu mac și cu nucă. Se dădea și un dar de bani. Acum fiecare dă un dar de bani și rudele de aproape dau mâncare”: Ar 4; „Moșa aducea câte ceva de mâncare: o țără de pită, un sfert de răchie, două, trei ouă. Azi, aduce multe”: CS 1; „Baba (moșa) venea cu mâncare dimineața și seara”: CS 3, 4, 6; „[Se făcea masă] cu zamă de pasăre, friptură, plăcinte cu brânză și ouă; colaci aduși de vecini, neamuri”: CS 8; „Moșa venea cu taierul cu coleasă și brânză în măsai. Aducea supă, colac, plăcintă, scoverzi, ouă fierte”: CS 10; „Mâncare bună de carne, mâncare adusă de boică (moșă)”: CS 14, Tm 6, 8, 10-13, Ar 15, Bh 12, 13, 16, Mm 3, 6, 10; „Turtă, azimă cu brânză sau cu trușie (marmeladă de prune), brânză, elisă, murături, zamă de carne. Dacă era post se făceau mâncăruri de post”: CS 16; „Nașii aduceau mâncare”: Tm 1; „Moșa de buric sau baba aducea trei zile mâncare bună la femeie: tașche (tăitei lați) și tăitei storși”: Tm 7; „[Se făcea] mâncare ca la sărbători”: Tm 11; „Baba care boteza aducea trei zile de mâncare pentru toată casa: zupă cu tăitei, sarmale, turtă”: Tm 12; „Moșa aducea trei zile; sarmale, țuică, vin”: Tm 13; „Cureci, zamă”: Ar 5; „Plăcintă cu brânză”: Ar 6; „Merg muierile cu cinste: plăcinte, pufe (gogoși)”: Ar 7; „Zamă, carne cu sos”: Ar 8; „Când femeia era lăuză veneau neamurile cu mâncare, în special cu tăitei și-i dădea copilului un dar în bani: «De la mine puțin, de la Dumnezeu mai mult». Când femeia era în lăuzie veneau

vecini, neamurile, prieteni, cu mâncare: scovergi, dospită, răchiș, leveșe de pasăre, pancove. Și acum se aduce mâncare bună și aproape fiecare aduce un tort. Se aduceau și bani. La fel și acum. Se spunea că dacă nu dai bani: «Îți ia copilul clopul», deci, este o regulă azi. Neamurile aduceau două săptămâni mâncare: pui fript, plăcinturi, pancove, zupe”: Ar 10; „Zamă de pui, pancove, cromne”: Ar 11; „Zeamă, pui fript, papricaș”: Ar 15; „Un fel de uspat, se tăia găină, miel, purcel: ciorbă, fripturi, apoi palincă; veneau rude apropiate, vecini, prieteni”: Bh3; „Leveșe în supă, roatăță (omletă de ou), carne de pui”: Bh 11; „Zupă, curechi umplut”: Bh 14; „Supă de găină, cozonac”: Bh 20; „Nimic. Azi, duc rudeniile mâncare, pui fript, prăjitură, țuică”: Mm 2; „Plăcintă, curechi umplut, coptături, horincă”: Mm 4; „Nu se mănâncă nimic în prima zi. A doua zi: orez cu lapte, lapte dulce și sămățișe. A treia zi: găină fiartă. A patra zi: scoverzi de mălai”: Mm 7; „Nu se făcea masă. O cinstea cu pălincă, pâine și slănină, cârnaț, ce avea în casă. Acum, masă; la casa de nașteri se duc: lichior, ciocolată”: Mm 12; „Supă, carne de găină și gogoși”: SM 1; „Supă, friptură, vin”: SM 4; „Supă, orez cu lapte”: SM 11; „Leveșă, friptură, palincă. Azi supă de găină, friptură de carne, țuică, bere, prăjituri, lapte de pasăre”: SM 12.

URSITOARELE

Denumiri: „Ursitoare, Ursitoarele”: CS 2, 4, 6-8, 11, 12, 14, 16, Tm 1-4, 6, 9, 11, 13, 14, Ar 1-3, 5, 6, 8-13, 16, 17, Bh 3, 4, 6, 8, 9, 11-13, 15, 19, Mm 7, 8, SM 1, 7, 9, 10, 12; „Ursitori”: CS 1, 3, 5, 9, 10, 15, Ar 7, Bh 18, SM 8; „Ursători”: Tm 5, 8; „Ursoane”: Tm 10; „Ursitoiu”: Mm 9; „Strigoaie”: Mm 4;

Numărul ursitoarelor: „Trei”: CS 1-6, 8-12, 14, 16, Tm 1-5, 8, 11, Ar 2, 8, 12, 13, 17, Bh 4, 11, 13, Mm 7, 8, SM 8, 10, 11; „Trei ursitori, cea mare, cea mijlocie și cea mică”: CS 15; „Ziceau că vin trei”: Tm 8; „Trei femei îmbrăcate în alb ca trei zâne (poveste)”: Tm 9; „Una”: Tm 13, Mm 9, SM 7; „Nouă”: Ar 3; „Șapte”: Bh 3, 8; „Se știe că vin șapte ursitoare: Bh 12; „Nu se știe, mai multe”: Ar 1, SM 1; „Nu era un număr anumit”: Bh 6; „Se credea că vin două ursitoare sau trei”: Bh 9; „Nu se știe. Povestea spune că-s trei”: Bh 18; „Despre ursitoare nu existau anume credințe sau reprezentări. Sunt [confundate] cu duhurile”: Mm 11; „Se auzea [de ursitoare], dar nu se știa ce sunt”: Mm 13;

Locul și timpul ursirii: „[Ursitoarele veneau] a treia noapte de la naștere, în camera mamei și a copilului”: CS 1, 2, 9-11, 15, 16, Tm 1; „La trei zile, seara. Și azi, se pun acasă și mama și copilul sunt la spital”: CS 3; „A treia scară lângă patul

noului născut. Azi, lăuza e la spital și acasă se pun ursitoarele și turtele se duc la spital”: CS 5; „În camera în care a născut, lângă fereastră pe masa mică, la trei zile după naștere. Se spunea că veneau la fereastră numai să-i ursească copilului”: CS 6; „Când era înaintea botezului”: CS 7; „La casa noului născut”: CS 8, 14, Tm 2, 6, SM 1; „În camera lăuzei”: Tm 3; „La fereastra din camera lăuzei”: Tm 4, 14; „[Veneau] și la prima și la a treia zi, acasă”: Tm 5; „La trei zile, la fereastră”: Tm 8; „A treia seară după naștere, acasă”: Tm 9, 11, Ar 2, 3, 17; „La trei zile”: Tm 10; „Nu se știe”: Tm 13, Ar 5, Bh 11; „La casa noului născut, după naștere, imediat”: Ar 1, 6; „La casa mamei”: Ar 7; „Noaptea, la fereastră”: Ar 8; „La casa mamei, în noaptea după naștere”: Ar 12; „A treia seară, la miezul nopții, acasă”: Ar 13; „Ursirea avea loc la trei zile după naștere, la casa copilului”: Ar 16; „Ziceau că vin ursitoarele dar nu se mai știe când vin. Nu se pregătea nimic”: Bh 2; „Prima noapte, în camera copilului și a mamei, la ora dousprezece din noapte”: Bh 3; „În prima noapte, la fereastră”: Bh 4; „În camera în care s-a născut copilul la șapte zile după naștere”: Bh 8; „La ușă, la intrare în casă”: Bh 9; „În camera în care s-a născut copilul, în prima noapte după naștere”: Bh 12; „În seara zilei nașterii”: Bh 13; „Ursirea avea loc înainte de botez sau după botez”: Bh 15; „La trei seri, la casa unde s-a născut copilul”: Bh 18; „Acasă la copil, la noul născut”: Bh 19; „Când făcea o femeie un prunc, în casa ei veneau ursitoarele și-i urseau”: Mm 2; „La câteva zile după naștere, la casa noului născut”: Mm 7, 8; „La fereastră, în a treia seară după naștere”: Mm 9; „Știe doar că veneau unde e noul născut”: SM 8; „La casa părinților, la fereastră”: SM 9; „Ursirea avea loc la geam, în ziua a doua a nașterii”: SM 10; „La fereastră, noaptea, veneau și spuneau ce are să pățească”: SM 12.

Masa ursitoarelor: „Moșa așeza pe masă cele trei turte și apa într-un taier”: CS 6; „Ursitori, cu trei turtițe cu miere, un pahar cu apă, răchic, vin. Nu se puneau prea multe pe masă, ca ursitoarele să nu stea prea mult timp”: CS 2; „Se puneau apa, trei colaci, trei lumânări și brăcirile mamei pe o masă în camera copilului și a lăuzei”: CS 15; „Colacii aduși de nașă, lingura, oala, se puneau pe masa ursitoarelor”: Ar 5; „Toți ai casei așteptau ursitoarele cărora li se puneau: apă, colac, iar tatăl copilului puneau pe o farfurie diferite obiecte, respectiv: creion, secure etc., ce vroia să fie și să devină în viață copilul, dulgher, om învățat sau altceva”: Ar 6; „La trei zile de la naștere, moșa aducea de acasă un colac, cel care se puneau pe masă. De la casa copilului se mai puneau: cuțit, lingură și blid de pământ”: Ar 16; „Mama copilului și cu moșa, pentru o ursire cât mai fericită, așezau pe masă: un blid cu apă, șapte linguri și diferite obiecte de lucru. Și pentru băiat, ziceau: «Rugăm ursitoarele să-l ajute să fie bun, să știe muncii, tot felul de lucruri să știe să facă». Iar pentru fată, [implorau] ursitoarele astfel: «Rugăm ursitoarele să-i ajute la toate a ști a face; lucrurile de pe suprafața pământului să le știe a face»”: Bh 8; „Apă sfințită

de la Bobotează, într-un blid cu șapte linguri, atât”: Bh 12; „Se punca un blid cu apă [pentru] ursitoarele care erau așteptate să vină să ursească viitorul copilului”: Bh 15.

Alimente, plante, obiecte puse pe masa ursitoarelor: *Apă:* CS 1, 3-10, 12, 15, 16, Tm 2, 3, 9, 14, Ar 2, 3, 6, 7, 12, 13, 17, Bh 3, 8, 13, 15, 18, Mm 8; „Un pahar de apă”: CS 2; „Apă, trei pahare”: CS 14; „Apă într-o farfurie”: Tm 10; „Un blid cu apă”: Bh 15; „Nouă păhărele cu apă”: Tm 10; „Apă. Era dusă întâi la preot și era sfințită”: Ar 16; „Apă sfințită la Bobotează, într-un blid cu șapte linguri”: Bh 12. *Vin:* CS 11, Tm 3, 9, 14, Ar 2, 3, 17, Bh 3, 9, 18, Mm 8, SM 1, 8; „Vin, trei pahare”: CS 14. *Țuică:* „Nouă păhărele cu țuică”: Tm 11; „Se punca o sticlă cu țuică din care ele beau”: Mm 7. *Bani:* CS 1, 4, 10, Tm 9, Bh 18; „Trei lei, pentru fiecare câte un leu”: CS 3; „Șapte lei”: CS 4, 12. *Colaci:* CS 1, 10, 16, Ar 2, 3, 6, 7, 16, 17, SM 10; „Colaci aduși de nașă”: Ar 5; „Trei colaci cu țucăr sau miere”: CS 9; „Trei colaci”: CS 14, Tm 1; „Trei colaci”: CS 15; „Nouă colăcuți și un colac mare la mijloc”: Tm 11; „Trei turte”: CS 3, 6; „Trei turtițe cu miere”: CS 5; „O pogace”: Tm 8, 10; „O turtă de pogace”: TM 9; „Turtă dulce”: Tm 6; „Tortă mare cu lumânărele”: Tm 14; „Pâine”: Ar 12, Bh 13. *Zahăr:* CS 2; „Țucăr”: Tm 9. *Sare:* CS 3, Tm 9. *Mâncare:* CS 7, Ar 9, Bh 9; „Ceva mâncare, obișnuită”: CS 11, Ar 9; „Farfurii cu mâncare”: Ar 7, Bh 18. *Untură:* Tm 9. *Flori:* CS 4, 12; „Busuioc”: Bh 13; „O farfurie cu busuioc”: Tm 13. *Muguri:* Tm 10. *Brăcirile moașei:* CS 3; „Cingătoarea moașei”: CS 12; „Brăul moașei”: CS 14; „O brăciră la capul copilului”: Tm 8. *Brăcirile mamei:* CS 15. *Cucuruz:* „Trei glugi de cucuruz”: CS 3. *Ac:* CS 3. *Ață:* „Dacă-i fată”: CS 3, Tm 9. *Furcă:* CS 3. *Cusături:* „La fete”: Bh 18. *Cuțit:* Ar 16. *Clește:* „Dacă-i copil”: CS 3. *Ciocan:* CS 3. *Secure:* Ar 6; „Scule bărbătești, la prunci”: Bh 18. *Fluier:* CS 3. *Carte:* CS 3. *Creion:* Ar 6. *Pieptene:* CS 3, Tm 8. *Oglindă:* CS 3, 12. *Linguri:* „Nouă linguri sau trei, să nu fie pereche”: Tm 10; „Șapte linguri noi”: Tm 13, Bh 12; „Lingură”: Ar 5, 6, 16; „Nouă linguri”: Ar 13. *Lumânări:* „Trei lumânări”: CS 15; „Nouă lumânări”: Tm 11; „Șapte lumânări”: Tm 13. *Oală:* Ar 5. *Ulcior:* Ar 16; „Blid de pământ”: Ar 16, Bh 12.

Alte practici: „Baba (moașa) aducea pogace, clisă, sare, trei zile le punca la capul copilului. Pogacea o dădea la un copil”: Tm 1; „Babița pregătea, când e să nască femeia; moașa îi punca obiecte, oglindă etc, sub pernă, că atunci se hotărăște viitorul copilului”: Tm 5; „Punca o pogace, un pieptene și o brăciră la capul copilului: Tm 8; „Punca nănașa la capul copilului: apă, vin , o turtă de pogace, o ată și țucăr și untură și bani și sare. Atunci trebuie să aibă grijă femeia ce visează, că aceea se va întâmpla cu copilul. Pogacea o dădea la un moș sau o babă, după sexul copilului”: Tm 9; „Un cozonac rotund prin care trecea copilul. Pe masă se punca copilul, șapte linguri noi, o farfurie cu busuioc, șapte lumânări, șapte lei. Cozonacul era mâncat de

cei din familie”: Tm 13; „Diferite obiecte: creion, carte, săpun, secure, se pun pe perină”: Mm 5.

Ursirea: „Se zicea că în această noapte [a treia de la naștere] mama visează cum va fi viitorul copilului. Dimineța se împărțeau bucate la copii mici”: CS 1; „În noaptea de ursită, în cameră rămâneau mama și copilul. Moașa copilului nu rămânea peste noapte în cameră alături de mama copilului și de copil: CS 2; „Dimineța se dădeau [turtele] la un copil. Se puneau în casa copilului și ce visa mama, [trebuia] să țină minte”: CS 3; „O lampă era lăsată să ardă toată noaptea. A doua zi dimineța, mama povestea moașei visele pentru ca aceasta să le tâlmăcească în legătură cu viitoarea soartă a copilului”: CS 4; „Rămâneau cu turtele de seara până dimineța și dimineța erau date la doi copii și o fetiță. Azi, le duc la spital și le dau tot la copii”: CS 5; „Moașa așeza pe masă cele trei turte și apa într-un taier. Seara mama copilului visa cum va fi soarta. Dimineța mama gusta din turte și bea un pic de apă iar restul era împărțit la copii”: CS 6; „Se lăsa să guste ursitoarele din apă și mâncare, apoi se spunea că dacă au mâncat au ursit de bine noului născut”: CS 7; „Se spunea că ursitoarele gustă din apă. Apoi se mai spunea că ceea ce visează mama noului născut, aceea îi spuneau ursitoarele despre viitorul acestuia”: CS 8; „Se lăsau obiectele toată noaptea și se credea că mama visa cum va trăi copilul viața. Ce visa mama copilului așa-i era viața: CS 9; „Seara se pregătea masa ursitorilor și ce visa mama în noaptea respectivă așa se întâmpla”: CS 10; „După ce erau puse pe masă vinul și mâncarea, se aștepta peste noapte ca ursitoarele să guste din ele și astfel hotărau de obicei în bine, soarta copilului. Îi urseau adică , de bine”: CS 11; „Mama visa ce ursea și tâlmăcea visele cu ajutorul moașei”: CS 12, 13; „Se credea că noaptea vin ursitoarele și ursesc cum va trăi copilul în viață și ce se va petrece. Ce visa mama, se împlinea”: CS 15; „Ursitoarele se spunea că gustă din colaci și beau din apă, astfel că urseau viitorul copilului în bine. Erau așteptate de toți ai casei”: CS 16; „Cînd veneau ursitoarele, mama visa viitorul copilului”: Tm 1; „Se știe doar că ursitoarele erau primite la casa noului născut”: Tm 2; „Se așeza masa ursitoarelor în camera unde se afla copilul. Lăuza de dormea pe prag auzea ursitoarele”: Tm 3; „Nu se pregătea masa ursitoarelor”: Tm 4, Bh 2, SM 9; „Veneau pe timpuri la ușă, ca niște îngeri. Puteai să le auzi sau să le visezi, dar nu să le vezi”: Tm 5; „Mama copilului spunea că a visat că vor veni ursitoarele. Pentru aceasta puneu turta dulce pe geam și aștepta ca acestea să sosească, să-i spună viitorul copilului”: Tm 6; „Soacra sau mama copilului căuta să fie trează să asculte ce spun ursitoarele”: Tm 9, 10; „Ce va visa femeia care a născut în noaptea aceea, așa se va întâmpla copilului”: Tm 11; „Babe descântătoare tâlmăceau spusele ursitoarelor și preziceau câți ani va trăi noul născut”: Tm 14; „Doar se știa că vin ursitoarele. Nimeni nu le-a văzut. Îndeosebi veneau dacă copilul era bolnav. Așa se credea. Nu li se da ceva anume, vin sau mâncare, ori altceva”: Ar 1; „Visa”: Ar 1, 8, 16; „Nu se știe”: Ar 3, SM 1; „Se spunea

că ursitoarele nu puteau fi văzute de către cei ai casei, dar că se auzeau lingurile zdrăngănind, semn că ele au venit”: Ar 6; „Ursitoarele veneau, dar nu se putea afla ce vorbeau, ce urseau ele”: Ar 7; „Mama sau altă persoană auzeau glasul ursitoarelor”: Ar 12; „Nimeni nu le-a văzut sau auzit. Femeia dacă vroia să știe ce ursește ursitorile trebuie să se culce cu capul pe pragul ușii”: Ar 13; „Pentru a afla ce ursește ursitoarele se obișnuia câteodată să pună în casă o grapă sub care intra un om. Acest lucru era riscant deoarece omul care intra putea să moară în cazul în care era văzut de ursitoare”: Ar 16; „În mod nevăzut veneau ursitorile și urseau copilul. Azi, unele femei după ce vin de la dispensar mai pun ursitorile”: Bh 3; „Se auzeau noaptea, în prima noapte; dacă lăsau fereastra deschisă se auzeau șoptind, că nu le vedea nimeni”: Bh 4; „Dacă cineva se culca în scara următoare nașterii lângă prag, auzea ursitoarele”: Bh 6; „Ursirea se producea într-un mod de nimeni știut”: Bh 8, 12; „Era lăsată mâncare la ușă pentru ursitoare și vinul. Dacă lipsea din ele, se credea că ursitorile au hotărât soarta noului născut”: Bh 9; „Ziceau bătrânele că ursitoarele hotărâu viitorul, într-o noapte după naștere”: Bh 11; „Dacă nu dormea, mama copilului sau bunica auzeau ursirea”: Bh 13; „Se puneau un blid cu apă pentru ursitoarele care erau așteptate să vină să ursească viitorul copilului”: Bh 15; „O poveste zicea că era un bărbat care a făcut doar fete. El a ajuns și s-a culcat între praguri și ursitoarele au dat peste el și or zis: «Scoală-te sac de fete». Și atunci el o înțeles și nu s-o mai culcat cu nevasta”: Bh 18; „Se cunoaște o legendă în care ursitoarea a prezis unui fecior că se va însura cu cucoana nou născută. Pentru a-i evita destinul, înfige copilul într-un par și-l sortește morții. Un trecător salvează copilul, îl duce acasă și-l crește. Cucoana devenită femeie se mărită cu feciorul sortit, fără ca aceasta să știe cine e. În noaptea nunții ea îl întreabă de unde are semn pe pânțele și pe spate, iar el îi răspunde că este semnul parului în care a fost înfipt pe când era prunc ș.a.m.d., îi spune toată istoria”: Mm 4; „Se așteptau ursitoarele să vină la casa noului născut. Dacă lipsea din sticla cu țuică puțin, se zicea că au băut ursitoarele și că viitorul noului născut va fi bun”: Mm 7; „Veneau ursitoarele deși nimeni nu le vedea și gustau din apă, ursind astfel în bine viața noului născut”: Mm 8; „Se spunea că peste noapte, la trei zile de la naștere, vine o femeie (ursitoiu) la geam și spune cum va fi copilul. Ceea ce spune această ursitoare visează mama copilului peste noapte. A doua zi dimineața îi spune moașei ce i-o ursit ursitoiu copilului ei, de bine sau de rău. Zicea mama de mult că umblau ursitoarele noaptea și urseau la geam”: Mm 9; „Mai de mult când se naștea un prunc veneau ursitorile și-l ursau când va muri. Ursătorile vorbeau pe fereastră cu tatăl pruncului. Nu le vedea omul. Nu se cunoaște obiceiul azi”: SM 3; „Când se naștea copilul, erau așteptate cu vin, ca să hotărască norocul copilului”: SM 8; „Înainte de naștere, veneau ursitorile și meneau copilul; familia încerca să audă ce spuneau”: SM 9; „Ursitoarele se spunea că vin la geam, în număr de trei și acolo le spuneau cum va fi viitorul noului născut. De pildă, unora le spunea, adică i-o ursit că o muri fulgerat

de trăsnet și așa se întâmpla”: SM 10; „Noaptea părinții auzeau, ori o fi omorât, ori l-or omorî, dacă avea sprâncenele împreunate”: SM 12.

LĂUZIA

Lăuzia și protecția copilului: „Șase săptămâni n-avea voie să lucreze lăuza. Femeia [trebuia] să nu meargă din curte șase săptămâni, [până] când mergea la biserică. Să nu treacă peste apă fără să-și puie în sân niște picături de apă, ca să-și țină laptele. Când lăsa copilul singur în cameră, punea lângă el un cuțit, un pic de pâine, sare, tămâie de la biserică. Să nu se apropie de el ceva lucru necurat, să nu-l schimbe pe copil”: Bh 18; „Până se boteza copilul, femeia nu ieșea mai de mult din casă, o săptămână, două. Când lăsa copilul singur, îi [punea] un fier lângă el, să-l păzească”: Tm 8; „Lângă copil îi pune un fier lângă cap, ca să nu se prindă necazul de el. Pune și tămâie și «Visul Maicii Domnului» când îl lăsa singur”: Tm 9; „Moașa spunea că dacă trebuia în cele șase săptămâni să iasă afară și să lase copilul singur, puneu lângă el cheia de la ușă, busuioc și piaptân, ca să nu deie în cele rele”: Tm 11; „Dacă copilul se năștea cu vreun defect, moașa sfătuia femeia ca șase săptămâni să-i aprindă lumânarea cu care s-a botezat și să-i dea de supt pe pragul ușii. Tot șase săptămâni nu trebuia să scoată copilul din casă, nici să deschidă geamul la camera lui ca să nu vină strigoile să-l ia. Femeia nu avea voie să iasă din casă până nu slințea copilul, nici șase săptămâni când aslințea soarele”: Ar 2; „Dacă lăsa copilul singur până ieșea afară, puneu un fir de busuioc lângă el. Asta până îl boteza”: Bh 2; „Femeia însărcinată trebuia să nu lucreze în sărbători. Femeile care veneau la copil nu aveau voie să stea pe pat, că duc laptele copilului. Lăuza până la șase săptămâni rămânea în gospodărie. La primul drum lung, dacă trecea peste un pârâu trebuia să pună câteva picături de apă în sân, ca să nu piardă laptele. Până nu e botezat, copilul nu era lăsat singur în casă, ca să nu-l schimbe necuratul”: Bh 11; „Până la botezul copilului, mama se culcă cu fața spre copil, de frică să nu-l schimbe duhurile rele”: Bh 16; „Pentru deochi, copilului după scaldă i se puneu o mărgea roșie sau un bănuț găurit; se făcea o brățărușe ca să nu deoache coconul”: Mm 6; „Astupa geamul că nu-i bine ca femeia să stea lângă geam; să nu iasă afară imediat după naștere, că o săgetează strigele. Nu-i bine să stea la geam sau să iasă din ocol până la șase săptămâni, când se merge la moliftă. La mână se lega la copil, un ghiocel (o piatră găurită), ca să nu se deoache copilul. Se cumpăra de la țigan un ghiocel, să nu se deoache copilul. Pentru copiii care nu dormeau, mamele strigau somnul de la vecini. Mama lua mătura și coleserul (făcălețul) și le freca în cruce și striga: «Vină somn, vină,/ De acolo de la lumină,/ Pă ușă și pă fereastră,/ Vecinii să trăsuească, (să nu poată dormi)/ Coconu' să se hodiească,/ Ca mâța între straturele,/ Ca păsările-n

cuiburele». Mătura se pune cu coada în jos într-un colț și coleșerul cu mânerul în jos în alt colț. Mama lua din așternutul porcului paie pe care le pune sub perină ca să doarmă copilul. Fura somnul de la porci, ca să doarmă copilul”: Mm 9; „Locul pruncului (placenta unde o fost născut copilul) l-o îngropat în casă, între ladă și masă și în strat s-au pus bani pentru ca noul născut să ajungă om mare, de frunte”: SM 12.

NAȘII DE BOTEZ

Denumiri: „Nași”: CS 7, 9, 10, Tm 1, 3-6, 8, 13, Ar 2, 8, 17, Bh 1, 2, 7, 9, 11, 14, 15, 18, 19, Mm 5, 10-12, SM 6, 11; „Naș”: CS 2, 4, 5, 14, 15, Bh 3, 8, 12, 13, 16, SM 5, 12, 13; „Nănași”: CS 3, Tm 7, 9, 11, 14, Ar 3, 4, 10, Bh 4, 6, 17, Mm 1-4, 12, 13; „Nănaș”: CS 1, Tm 5, Ar 7, 13, Bh 10, Mm 6, 9, 14, SM 3, 7, 9; „Nănașa”: Tm 5, Ar 12, 13, 16, Mm 6, 9, 12; „Nănași de botez”: CS 8, 11, 15, Tm 2, Ar 1, 6, Bh 20, Mm 8, 9, SM 1, 4, 8, 10; „Cumetri”: Ar 1, 5, 14, 16, SM 12.

Rolul social al nășiei: „Nașii de cununie ai părinților, botezau pe toți copiii”: CS 1-12, 14-16, Tm 1-3, 5-11, 13, 4, Ar 1, 3-8, 10, 12-14, 17, Bh 1-4, 6-16, 18-20, Mm 1, 3-13, SM 1, 3-13; „Nașii de cununie ai părinților botezau numai pe primul născut”: Tm 4, 14, Ar 2, 15, 17, Bh 2, Mm 2, 10, SM 3, 12, 14; „Nu poți să lași nașul că dacă bleastă, se leagă. Numai dacă nașul se lapadă poți să ei altul”: CS 5; „[Nașii de cununie ai părinților botezau] pe toți copiii, ca să nu moară pruncii”: CS 6; „Pe toți copiii, dacă voia”: Tm 14, Bh 20, SM 13; „Pe toți copiii, cum putea”: Ar 3; „Dacă nu putea, lua pe cineva din aceeași casă, neam” Ar 8; „Se menține nașul, copiii lui”: Ar 10; „Nu se prea lăsau nănașii. E păcat să pui altul. Dacă nu poate, tot dintre neamurile lui”: Ar 13; „Pe toți copiii de parte bărbătească. Primul copil purta numele nașului”: Ar 14; „Erau cazuri când nașii botezau unul sau doi din copiii născuți sau pe toți”: Ar 16, Bh 17; „Dacă se schimbă, pune un neam de al nașei sau de-al părinților în loc”: Bh 2; „Acum nu se mai ține cont”: Bh 6; „Așa era obligația, pe câți voiai să-i botezi, nu neapărat pe toți, în orice caz, pe primul era obligatoriu”: Mm 2; „Azi, trei, patru perechi de nănași”: Mm 3; „Două femei nașe”: Mm 5; „În trecut unul [nănaș sau nănașă], acum o laiță, de nu încap în casă. Chiar și câte trei. Așa s-a pomenit ca unul din nănași să fie cel care i-a și cununat pe părinți”: Mm 6; „Numai nănașe se făcea”: Mm 7; „Nănașe mai mult și nănaș. Nănașul de botez poate fi numai o persoană, de obicei femeie, adică nănașa. Rar, nănaș ; rar, femeie și bărbat, ca nași de botez. Nănașa era cea care ținea copilul în brațe. Azi, câți doresc părinții copilului, trebuie să fie și din partea mamei și a tatălui. De mult, nu se schimbau nănașii ca acum”: Mm 9; „O pereche sau numai

o nănașă. Azi, una, două perechi. [Botezau] pe toți copiii, dacă puteau nănașii“: Mm 12.

Nașul din drum: „Când [cineva] nu avea noroc de copii se alegea un naș din drum, socotindu-se că astfel copilul va trăi și va fi sănătos. Era ales naș, primul care trecea pe ulița satului. Se pândeau anume, se lăsa copilul în drum și primul care trecea pe lângă copil trebuia să boteze copilul, indiferent dacă era înstărit sau nu“: CS 2; „Când într-o familie nu trăiau copiii și se mai năștea unul, mama cumpăra lumânare și tot ce-i trebuia pentru botez, lua copilul și îl pune în pragul de la avlia (curtea) bisericii. Cine trecea primul pe acolo lua copilul și-l boteza ca să trăiască. Azi, mai rar, dar se ține obiceiul“: CS 5; „Cînd mureau copiii, următorul născut era scos în drum și primul venit îi devenea naș și îi pune numele său“: CS 6; „La o familie la care nu-i trăiau copiii. Se merge cu leagănul la o răscruce și cine trece primul îl pune de naș“: CS 15; „Când nu trăiau copiii într-o familie și se năștea unu, îl scoteau cu leagănul în drum și primul care trecea îl boteza. Se lepădau de nașul vechi, ca să aibă noroc la copii, să le trăiască și nașul nu se supăra“: CS 9; „Obiceiul alegerii nașului din drum“: Ar 16; „Dacă era copilul rău și ca să nu moară nebotezat“: Bh 1; „Dacă era copilul bolnav“: Bh 4; „Famiiliile cărora nu le trăiau copii, cu ultimul copil mama ieșea cu el în drum. Prima femeie care-i ieșea în cale, mai ales dacă era și o femeie căreia îi trăiau copiii, și-i zicea: «N-ai vrea să fii nașa copilului meu, ca să-mi trăiască?», «Cum, nu!»”. Și femeia respectivă devenea nașa copilului, o nașă aleasă din drum“: Bh 8; „Când era copilul bolnav, ca să nu moară nebotezat, mergea la un om cu noroc la copil“: Bh 11; „Oricine. Doar să-i spui: «În numele Tatălui...» cu apă sfințită, se poate boteza așa degrabă. Dacă moare nebotezat, e duh rău“: Bh 18; „Dacă era copilul bolnav și nașul menit să boteze nu era acasă, luau nași din drum. Mergea moașa cu copilul la biserică și ca să nu moară nebotezat lua pe preoteasă drept nașă“: Mm 9.

Moașa – nașa copilului: „Numai dacă copilul trăgea să moară la naștere, atunci moașa putea să-l boteze“: CS 2, SM 12; „Obiceiul ca moașa să fie nașa copilului“: CS 3, 9, Tm 6, Ar 16, Bh 4, 8, 11, Mm 4, 9, SM 3; „Dacă se năștea [asfixiat] copilul, îl boteza moașa cu un nume și-l închina la icoane“: Tm 11; „Copiii care mureau nebotezați, moașa îi închina la icoane și popa la înmormântare făcea slujba și de botez“: Ar 13; „Rar se întâmpla să fie moașa și nașă“: Bh 12; „Când era bolnav, să nu moară nebotezat“: Bh 18, Mm 6, SM 1; „Dacă nu era acasă nașa, era moașa nașă“: Mm 2; „Când copilul era bolnav grav și nu mai era timp să meargă la popă, moașa turna de trei ori aghiazmă pe capul copilului, îi da un nume și zicea că a botezat. Pe urmă preotul făcea rugăciunea mai departe de mort, dacă copilul murea“: Mm 7; „Dacă erau semne că copilul murea“: SM 14.

Îndatoririle nașilor față de copil: *Botezul:* „Cumpărau lumină, crâsmă (un metru de pânză), un mășai de lumină și busuioc și-l botezau”: CS 1; „Nașul îmbrăca copilul din cap până în picioare la botez”: CS 2; „[Aduceau] toale, lumânarea, scutece, crâșma, la lumânare giolgi alb”: CS 3; „Caier de lână se punea la lumini (lumânarea) care era dusă la botez. Îi îndrumau, îi sfătuiau”: CS 4; „Lua lumina și crâșma, un metru de pânză, în care puneau 25 lei. Azi, dau și haine pentru copil, plătesc botezul, la prânz dau câte 100 lei”: CS 5; „Îl ducea la biserică la botez”: CS 6; „Îl botezau și să-l caute mereu”: CS 7, 8, 12, Tm 2, 5, 6, Ar 6; „La botez cumpărau lumină, crâsmă, doi metri de pânză, bani”: CS 9; „Cumpărau lumânarea de botez, crâșma (unu, doi metri de pânză)”: CS 10; „Îl duceau la botez”: CS 11, 16, Tm 3, 7, 13, Ar 5, Bh 9, Mm 7, 8, SM 7, 9; „Cumpăra lumină și crîsmă (un metru de pânză) pentru cămașă la copil și bani la botez”: CS 15; „Aduceau lucruri pentru copil la botez”: Tm 1, Bh 16, 19, Mm 5, SM 10, 11, 13; „[Îndatoriri] obișnuite, la botez, la cumetrie, îndrumare spirituală”: Tm 4, Ar 15; „La botez îl învălea pe copil în cămașa de cununie a tatălui”: Tm 11; „[Luau] lumina pentru botez, crâșma, o hăinuță, ceva cînste de bani dacă era bogat. Azi, cercei pentru fete, costumașe cîteva rînduri, jucării”: Ar 4; „Se duceau daruri, haine la botez”: Ar 7, 13, 17; „Aduceau o miazăzi, doi metri de pânză și o lumină. Azi, aduc și hăinuțe și alte obiecte”: Ar 8, 10; „Duceau copilul la botez, dădeau ca dar doar pânza pentru copil. Acum dau daruri mai mari, bani”: Ar 12; „Să-l boteze, nașa îl ducea la botez și apoi acasă. Îi lua hăinuțe albe”: Ar 16; „Lucruri de îmbrăcat. Să se intereseze mereu de el, de sănătatea lui”: Bh 1, 6, 15, 20; „La biserică mergea moașa și nașa cu copilul. Făcea botezul după cum era copilul de tare. Îi aducea la botez de îmbrăcat”: Bh 2; „La botez aducea o lumânare învelită într-o bucată de pânză cam de treizeci centimetri legată cu o ață lungă de cânepă, ca să fie viața lungă a copilului”: Bh 3; „Un metru de pânză și o luminiță”: Bh 4, 7, 10; „Îi luau de îmbrăcat. Nașul îi lua prima cămașă”: Bh 11; „La botez moașa venea cu o lumânare înfășurată cu ață roșie la băiat și ață albastră la fete. Mai aducea o bucată de pânză de in sau cânepă în care se înfășa copilul după botez”: Bh 12; „Îi aducea la botez crușmă, cărpa în care se învelea copilul, haine. Azi, dacă e fată îi cumpără cercei, o rochie”: Bh 13; „De cele mai multe ori, botezul se făcea la preot acasă sau la sfăt (cantorul bisericesc). Ziua de botez nu era neapărat duminică. Se putea face botezul în orice zi a săptămânii. Botezul se făcea la biserică rar. În acest caz se ducea țuică și se dădea la o masă”: Bh 16; „Aducea daruri la botez, un metru de jolj (pânză albă), o lumânare cu fundiță. Cu jolj se ștergea copilul după botez”: Bh 17; „Doi metri de jolj și o lumină. Azi și alte cadouri, hăinuțe”: Bh 18; „La botez îi aduceau în dar haine și bani”: Mm 2; „Plătea botezul la preot, [aducea] scutece pentru copil și [punea] bani în ciupă, apa dinainte de botez. Punea și moașa, îl cînstea pe copil”: Mm 3; „Nașii luau pentru copil pânză albă și lumină, din pânză se făcea crâșmuță (cămașă), se credea că la înviere cu cămașa aceea va fi îmbrăcat copilul”: Mm 4; „La botez îi aducea darul

compus din haine, bani și o litră de horincă”: Mm 6; „La botez îi aduceau pânda în care trebuia înfășat, costumașe și bani”: Mm 9; „Ducea copilul la botez”: Mm 11; „Merg în rodenie, boteza copilul. La botez îi aducea haine și bani”: Mm 12; „Îl boteza, îi aducea crâșma, îi cumpăra hăinuțe”: Mm 13; „Numai crâșma, doi metri giolgi alb, o lumină, ol (oală de lut cu mâner). Acum se plătește preotul și nănașii cumpără haine pentru prunc”: SM 3; „Să cumpere haine pentru copil la botez și alte daruri”: SM 5; „Dădea crâșma, o pânză în care se ștergea copilul la botez”: SM 14.

Alte îndatoriri: „Se ocupa și de educația copilului și a părinților lui: «Mai vezi de finul tău!». Erau și nașii de cununie”: CS 2, Bh 14; „Moașa ducea copilul la biserică, iar nănașa îl aducea și-l dădea pe fereastră mamei”: CS 1; „Când veneau cu copilul de la botez, nănașa dădea copilul pe fereastră unei femei fără îndoitură, care era cu bărbatul dintâi, ca să trăiască și să fie sănătos”: CS 3; „Îl îndrumau, îl sfătuiau”: CS 4; „[Trebuia] să-l sfătuiască și să-l ajute până la căsătorie, să cumpere și să împodobească lumânările, țesăturile de pus în spatele finilor la cununie, să-i cinstească pe fini când veneau la nași”: CS 6; „La Sf. Vasile să meargă cu cinste la fini, să-l măsoare la tocul usii. Îi sfătuia și îi ajuta până la căsătorie, când dacă era băiat aveau obligația să-l cunune, să plătească muzica, să cumpere și să împodobească lumânările”: CS 10; „Era ca un părinte”: CS 14; „La ziua copiilor le făceau cadouri”: Tm 1, Mm 2; „Să aibă grije de el câteva zile după naștere”: Tm 7; „Nănașii, cei ce puteau, dădeau un purcel copilului”: Ar 10; „Era un fel de tutore al copilului”: Ar 14; „[Trebuia] să-l sprijine în viață”: Bh 12; „La un an îi aduceau din nou haine. La ziua copilului, ori de câte ori puteau, veneau să-l felicite și să-i facă un cadou”: Mm 2; „La un an îi aduceau din nou un dar, deobicei haine, și îi tunde copilului moțul. După un an, uneori dacă pot și mai vor, aduc câte ceva la ziua copilului. Îi da sfaturi, îl ajuta și bănește și la muncă”: Mm 6; „La un an, din nou [duceau] haine și mai apoi când mai putea la ziua copilului îi făcea câte un dar. Îi ajuta dacă erau oameni necăjiți”: Mm 9; „Se ocupa de educația lui”: Mm 11; „La un an venea să taie moțul copilului și-i mai făceau un dar, haine. După un an dacă puteau veneau la ziua copilului să-l felicite și să-i aducă câte ceva, deobicei haine. Odată pe an, nănașii strâng finii la ei acasă, la masă, deobicei a doua zi de Anul Nou”: Mm 12; „Să se intereseze de sănătatea lui”: SM 1, 4, 6, 8; „Se făceau daruri la zilele de naștere”: SM 5; „Nănașul îi dăruia haine, ghetе, zgărzi”: SM 12; „Îi ajutau pe copii dacă le mureau părinți”: SM 13; „Se socoteau un fel de părinți”: SM 12; „De Paște aduceau un ou copilului”: SM 14.

Masa la împlinirea primului an: „Turtă, azimă care se frânge în capul copilului. Friptură, zupă de carne, colaci, gulgif. Dacă e pe post, se fac mâncăruri de post”: CS 16; „La un an rupea pogacea în cap, dădea la copii din pogace (azimă). Nu făcea masă”: Tm 3; „Se tunde, dar nu dădea de mâncare”: Ar 1; „Azi, dau prăjitură”: Ar 4; „Azi îi face tort cu lumină, nu fac masă”: Ar 10; „La un an se ducea cu un colac la nașii copilului”: Bh 1; „Nu se făcea mâncare, că tunde copilul la barbir, la vârsta de un an”: Ar 16; „Turtă”: Bh 13; „[Masă] la fel ca la naștere”: SM 4.

Îndatoririle copilului față de nași: „Trebuie să te porți foarte bine [cu nașii], mai fain decât cu mama și cu tata”: CS 1; „Datorau respect mai mare decât părinților”: CS 2; „Îi respecta. Le zicea nași”: CS 6-8, 11, 16, Tm 2, 4, 6, 9, 13, Ar 1, 5-7, 16, 17, Bh 9-11, 14, 15, 19, 20, Mm 2, 7, 8, SM 10; „După Dumnezeu, socoti pe nași și apoi pe părinți”: CS 9; „Îi ținea respectul ca la părinți”: Tm 1, Mm 3; „Ducea colaci la nași însoțit de părinți, la Crăciun și la Paști”: Tm 3; „Să meargă la sărbători; să-i respecte; să-i cheme la nuntă”: Tm 5, 9, Ar 2, 3; „Să-l respecte și să-l asculte”: Tm 7, 8, Ar 15, Bh 6, Mm 1, SM 6; „Se mergea la sărbători cu colaci la el”: Tm 11; „Respect, ajutor la lucru”: Ar 14, Mm 10; „Să-i respecte. Îl consulta în toate mai târziu când creștea”: Bh 1; „Să-i respecte, ca pe părinți”: Bh 7, 12, SM 1, 5; „Mergea să-l viziteze fără daruri, urări”: Bh 13; „Îi spunea naș, mergea la sărbători, îi colinda când creștea”: Bh 18; „Duminicile, cu părinții, mergeau cu plosca la nănași, de obicei când coincidea cu vreo sărbătoare. Ținea samă, cinstea nănașii, îi ajuta la nevoie”: Mm 9; „Respect”: Mm 5, 10, 11, 13, SM 7-9, 11, 13; „Când se însoară îi strigă de nănași și le duce cadouri șerică (năframă)”: Mm 12; „Copilul îl prețuia ca pe un tată”: SM 12; „Le săruta mâna”: SM 14.

Îndatoririle părinților față de nași: „De Crăciun mergeau cu cinste: un colac, o pasăre, băutură. Acum duc cinste că nu pot s-o folosească cât duc. La Paști duc ouă roșii și un colac”: CS 1; „Duceau daruri nașilor la diferite sărbători, la praznice”: CS 2; „Se mergea cu cinstea la nănași la Crăciun: lopăciță de porc (mușchi), colac. La Paști: colac, ouă, răchie”: CS 3; „Îi ducea daruri, alimente, la sărbătorile mai importante”: CS 4; „Înainte cu o zi de botez, părinții copilului mergeau cu cinstea, o cotăriță (coș) în care se puneau o pâine mare, o felie de brânză, prăjituri, o litră de rachie, una de vin. Dacă era copil duceau un cocos, dacă era fată o găină, cu funde la gușă. Cîte un material de rochie pentru nașă, câte o plapomă. Cîte un preș de cârpe. Azi, se mai duc și cu damigeana”: CS 5; „Se ajutau între ei și se *considerau toată viața rude, nași și lini. Să-i respecte și să-i ajute la diferite munci. Să ducă cinste la Crăciun: colac, găscă, cârnați, spine de porc, doi litri de rachiu, cârpă mare cu ciucuri. La nași cu cinste mergea o singură dată, ca să-și plătească copilul*”: CS 6; „Se ajutau între ei”: CS 7, 8, Tm 4, SM 4, 6, 8; „Se mergea cu cinste. La nași, numai la botez duc cinstea cu cotărița: colaci, prăjituri, carne, rachiu, vin, bani”: CS 9; „Respect și ajutor la diverse munci. La Anul Nou se merge la naș pentru a le spăla mâinile. Se duc cinste: colaci cu brânză, ouă roșii, miere, țuică, plăcinta creată cu magiun și nuci. Darurile se duceau în coșuri (cotărițe) sau în desagi. [O particularitate a zonei consta în aceea că] nașa dădea linci înapoi, câte puțin din fiecare dar în parte, ca să nu plece coșurile goale. Părinții copilului aveau obligația de a ajuta nașii la diverse munci și de-a pregăti cinstea până când finul putea face singur toate astea”: CS 10; „Se ajutau și se considerau rude toată viața”: CS 11, 16, Ar 1,

Mm 8, SM 10; „Se duceau daruri, bucate, la unele sărbători”: CS 12, Bh 11; „Îi duc daruri: colac, cârnaț, de Crăciun, de Sf. Ion. Duceau și cât erau copii mici”: CS 14; „Se duc cu traista la nași să-i anunțe pentru botez, joi înainte. Se ducea o pită, o litră de răchie, o felie de brânză și o găină fiartă sau friptă. Cinstea nașului – după botez când conduc nașii acasă, se pune într-o cotăriță o pită, o găină, un taier cu carne friptă, tortă, prăjitură, o litră de rachie. Sau la o sărbătoare”: CS 15; „Îi țineau ca neamuri, nu se certau cu ei niciodată”: Tm 1, 14, Ar 5; „Să se înțeleagă între ei, să participe la evenimentele de seamă ale casei lor”: Tm 2; „Se ajutau cumetrii”: Tm 3; „Se considerau rude și se ajutau între ei la toate muncile”: Tm 6, Ar 16, Bh 9, 19, 20, SM 11; „La unele sărbători: Lăsata Secului, Paști, le duceau cadouri: păsări, prăjituri”: Tm 7; „Părinții copilului duceau nănașului în fiecare Crăciun și Paște plocon. Colac, bucată de porc, cârnați. La Paști, ouă roșii. Acum duc tort în loc de colac”: Tm 10; „Întorceau cheltuiala, îi plăteau bani”: Tm 13; „A doua zi se duceau cu plocon la nănași, o cană cu puțină apă sau vin, colac”: Ar 4; „Se înțelegeau și se ajutau între ei la diferite munci. Se interesau de ei în diferite situații de familie. Toate astea erau îndatoriri față de nași”: Ar 6; „La sărbători mergeau la ea sau când era bolnavă”: Ar 8; „Care a fost mai înstărit [ducea] o rochie nănașei. Acum, la înțelegere, cămașă nănașului, material supraclastic nănașei”: Ar 10; „Îi ajuta la lucru”: Ar 12, Mm 5, 8; „La sărbători să meargă la ei, să-i cheme la cununie”: Ar 13, 17; „Făcea corvadă la cumetrii”: Ar 14; „Se împrumutau”: Ar 15; „La sărbătorile mari, daruri. Să se ajute între ei. Se considerau rude”: Bh 1, 2, 4, 7; „Și copilul și părinții datorau nașilor mult respect”: Bh 3, 8, 13, 16; „Tot un respect deosebit. Dacă nașii le cereau vrun ajutor, mai ales la munci, părinții copilului se simțeau datori să răspundă cu bunăvoință”: Bh 12; „Se ajutau unii cu alții la munci agricole și în alte ocazii”: Bh 15; „Fina trebuia să meargă la nănașă să-i întoarcă pruncul și se ducea cu palincă și colac și zadie în cap. Nănașa dădea crușmă, doi metri de pânză și ață, să-i croiască cămașă”: Mm 1; „La sărbători duceau nănașilor plocon: colaci și un curcan sau o găină. Când nănașii făceau clacă, finii erau obligați să participe și să-i ajute. Să se înțeleagă între ei și să se știe ca fiind rude până la sfârșitul vieții”: Mm 2; „La botez dădeau nănașei o năframă, doi metri de negoț (material). Acestea erau pe un colac mare. Înainte era o țipoi (pâine mai mare). Acum e colac, cu un rând de haine, 3000 lei, cadouri”: Mm 3; „Participa la clacă, la un lucru mai sorogș. Când făceau nănașii clacă, finii veneau să-i ajute. La sărbători duc nănașei colaci și horincă; la Paști câte un mieluşel. A doua zi după botez, părinții se duc cu plocon la nănașă, îi duc o năframă și o sticlă cu horincă. La un an îi dau nănașei năframă și sucnă (fustă). La moartea nașului sau nașei, fiecare fin își cumpăra lumânare și o ținea aprinsă din partea lui cât dura slujba de înmormântare, în semn de legătură strânsă cu mortul”: Mm 6; „După botez mergeau cu plocon la nănașă, cu năframă și horincă. La sărbători le trimeteau plocoane: colaci, dulciuri, horincă. Când nănașii făceau clacă, finii erau obligați să-i ajute. Respect și întrajutorare”: Mm 9; „Dădea nănașilor o zadie de păr sau chiar un

costum de haine și un colac mare, pe care se punea cadoul. Fiecare cum putea, alții chiamă la ospăț“: Mm 10; „Ajutor“: Mm 11, 13; „După botez se duceau la nănași cu plocon o găină și haine pentru nănașă. Duminicile din primul an, de obicei când coincidea cu o sărbătoare, duceau plocon: colaci și dulciuri, din partea copilului. Erau obligați să meargă la clacă și de câte ori nănașul îi chema. A doua zi de Anul Nou mergeau cu plocon: ulcior cu vin și colac la nănași“: Mm 12; „Să se înțeleagă totdeauna cu nași“: SM 1; „Mergeau cu colac la nănași în tot anul la Paști. Acum duc făină, ouă și ol (oală), ou împistrite“: SM 3; „Dădeau petrecerea după crujmă și apoi îi duceau colaci nașului, câte unul pentru fiecare copil și se dădea o petrecere“: SM 7; „Mama copilului ducea 25 kilograme grâu (o miertă), un kilogram sare și un kilogram țuică“: SM 12; „După botez, li se dăruiau nașilor colaci“: SM 13.

Descumpărarea copilului: „După botez, descumpărau copilul de la nănași, se socotea că la botez copilul era al nănașei și ca să ți-l iei înapoi trebuie să-l descumperi ducându-le un ulcior cu vin și o litră de făină. Se spunea: «De acum copilul să fie al nostru, drept pentru care am făcut această descumpărare». Să se înțeleagă între ei și să se știe ca fiind rude până la sfârșitul vieții“: Mm 2; „Până nu descumperi copilul de la nănași, nu este copilul tău. Se fac doi colaci și un kil de țuică. Se duc părinții copilului la nănași. Și când se dau colacii la nănași, se zice așa: «Colacii sunt ai dumitale. Copilul e al meu și-a lui Dumnezeu!»“. Apoi se face un chef cu rudele, prieteni, vecini. Dacă nănașul a murit și nu s-a descumpărat copilul până a murit nănașul, se făceau șapte colaci mici cu lumânări aprinse și se dădeau de pomană peste copârșeu, la șapte văduve și se zicea: «Să fie de sănătatea copilului și de sufletul nănașului»: Mm 9; „[După botez] îl vindea pe copilul îmbrăcat părinților. Părinții dădeau bani nănașilor pentru răscumpărarea copilului“: SM 12.

PETRECEREA DUPĂ BOTEZ

Denumiri: „Botez, imediat după botez“: CS 3, 9, Tm 3-5, 8-10, 14, Ar 2, 3, 5, 7, 13, 15, 17, Bh 1, 2, 7, 10, 11, 17, 18; „La botez“: CS 5, 15, TM 11, Bh 4, 6; „Masa de botez“: CS 2, Bh 14; „Petrecere la botez“: Ar 4, Bh 8, SM 10; „Petrecere la botez sau numai botez“: Bh 12; „Petrecere de botez“: CS 16, Bh 3, 12; „Petrecere după botez“: Mm 2; „Petrecere“: CS 7, 8, 11, Tm 2, 6, Ar 16; „Ospăț de botez“: Mm 3, 5; „Ospăț“: CS 6, Tm 1, Ar 6, Bh 9, Mm 1, 10, SM 3, 9, 14; „Uspăț“: Mm 11, 13; „Ospetie“: CS 4, 12; „Cumetrie“: Ar 1, Bh 15, 19, 20, Mm 8, SM 1, 4, 6, 8, 11; „Cumetrie, masa de botez“: CS 2; „Prânz, imediat după botez. Azi, botez“: CS 1; „Omenie“: Tm 13; „Botegiune, Botejunie, Botejune“: Mm 4, 6, 7, 9, 12; „Botejune. Azi, la fel și ospăț“: SM 12; „Goștie“: Ar 10; „Cherestelu“: Bh 13; „Nu avea un nume“: CS 10, 14, SM 5, 7, 13.

Participanți: „Numai nănașa și moașa. Azi, nașii, moașa, neamuri, prieteni”: CS 1, Bh 1; „Din familie, nașii, moașa copilului, prieteni”: CS 2, 3, Bh 3; „Nașii și invitații”: CS 4, 5; „Nașa și moașa copilului, rude și prieteni”: CS 6, Bh 2, Ar 8, Mm 9; „Cine era chemat”: CS 7, Ar 1, Mm 8, SM 1, 4, 6; „Rude și cunoscuți”: CS 8, 11, 15, Tm 4, Ar 5, Mm 2, 4, SM 5, 7, 8, 10, 11; „Moașa cu soțul ei – moșoiul, nașii și părinții copilului”: CS 10; „Nașii, rude”: CS 12, 13, Ar 16, Bh 9, 10, 13, 15, 17, Mm 5, 11, 13, SM 7, 9, 11; „Neamuri”: CS 14; „Neamuri, câte un bărbat dintr-o casă”: Tm 1; „Înainte, la cumetrie venea puțină lume: nașul, nașa, un neam. Azi se face masă cu mulți invitați”: Tm 3, Bh 18; „Nașa, baba, neamuri”: Tm 5, 9; „Nu se făcea nimic. Azi are loc o petrecere”: Tm 6; „Baba, nașa, neamuri, vecini. Acum, și mai mulți, ca la nuntă”: Tm 8, 10, 11, 13, Ar 17, Bh 11; „Nașa, moașa, ceva neamuri”: Ar 2, 15, Bh 4, 9, Mm 1; „Cei din casă, nănașa, moașa. Acum ca un ospăț”: Ar 3, 13, Bh 7; „Nănașii și neamuri apropiate. Azi, botezul se face cu mulți invitați, cincizeci-șaizeci invitați”: Ar 4, 10; „Nu se făcea cumetrie aici. Era obiceiul ca la ospăț, oamenii să aducă mâncare, colaci, vin etc”: Ar 6; „Nu avea loc o petrecere după botez. Acum se face o petrecere cu neamurile și vecinii care aduc haine, bani”: Ar 12; „Rude mai tinere, nașul”: Bh 6; „Nașii, moașa, rude apropiate, grăitorul de la nuntă, chemători de la nuntă, fini, vecini și preotul”: Bh 12; „Nași, rudele, vecinii, prieteni”: Bh 14, 15, 17, 19; „Moșii, nănașii, moașa de lege, vecini, neamuri. Cei mai săraci doar moșii și nănașii”: Mm 3; „Frații, neamurile, vecinii, prietenii”: Mm 6; „Neamuri, nănași, moașa, moșoiul”: Mm 10; „Neamuri și nănași. Azi, vecini, prieteni”: Mm 12; „Rude”: SM 3, 7; „Nașii, părinți, neamuri, vecine, muzicanți”: SM 12, 14; „Nașii, părinții”: SM 13.

Obiceiuri la botez: *Petrecere:* „Petreceau”: CS 7, 8, 11, 16, Ar 1, 16, Bh 7, 9, 11, 20, Mm 1, 8, SM 3, 8; „[Masa de botez] imediat după botez”: CS 1-15, Tm 1-5, 7-14, Ar 1-7, 10, 13, 15-17, Bh 1-15, 17-20, Mm 1-13, SM 1-6, 9-12, 14; „Se cânta, se juca, se făceau urări”: Tm 2; „Chiar la o lună [după botez]”: Tm 3; „Nu era o dată fixă”: Tm 6; „După cum se fixază, uneori la zece zile”: Tm 14; „Înainte nu se făcea botez [petrecere]. Acum se face masă cu muzică. Taie și porc”: Ar 8; „Gostie la botez, nu toți făceau, după posibilități”: Ar 10; „Nu avea loc o petrecere după botez. Acum se face o petrecere cu neamurile și vecinii care aduc haine, bani”: Ar 12; „Făcea o miazăzi la naș și la moașă și la cei care erau din casă. Acum fac masă mare”: Ar 13; „N-a existat acest obicei la țărani. Doar la oamenii bogați. Azi fac toți cumetrii”: Ar 14; „Înainte făcea botez mai mic. Acum mai mult fac botez acasă”: Bh 2; „[Fac botez] în aceeași zi, seara”: Bh 3, 6, 13; „Petrecere la botez, în cursul zilei, imediat după întoarcerea de la biserică, unde se săvârșise botezul”: Bh 8; „Nu se făcea nici un fel de petrecere la botez în trecut. Azi se face petrecere de botezul copilului”: Bh 16; „Se făcea o petrecere imediat după botez, duminica la prânz”:

Mm 2; „Nu exista o regulă, când se puteau pregăti”: Mm 3; „Are loc doar o petrecere, imediat după botez, botejunie simplă sau cu ceterași, la cei mai avuți. Masă de botez. [Se făcea] la o săptămână, două, când mama putea participa la petrecere”: Mm 6; „Botejune, imediat la prânz, a doua zi, sau la o săptămână”: Mm 7; „Se făcea așa o petrecere în ziua botezului; înainte botezul se făcea într-o zi din săptămână, însă acum se face duminică”: Mm 12; „Într-o duminică după botez când aveau oamenii rând, când puteau”: SM 3; „Numai azi, la zece-cinsprezece ani [sau] la câteva zile [după botez]”: SM 7; „Doar se cinsteau nașii”: SM 13.

Alte obiceiuri: „Familia copilului cinstește pe moașă și pe nașă cu bani și mobilier care e purtat prin sat ca să fie văzut”: CS 4; „Până mergeau cu copilul la biserică să-l boteze, mama acasă citea, bătea un cui, aducea apă, cânta, juca, cosea, ca să aibă copilul aceste daruri. La venirea de la biserică, tatăl primea copilul pe geam de la moașă și-l punea jos sub masă. Pe urmă îl ridica mama. Când se întorc cu copilul de la biserică, înainte de a se pune masa, o rudă ia copilul în brațe și se duce la naș să ghicească numele copilului, deși acesta îl știa de la botez. Nașul se face că nu știe, apoi îl ghicește și plătește copilul. Și dacă ghicește și dacă nu-l ghicește, tot îl plătește”: CS 5; „Copilul se dădea pe fereastră mamei. Se puneau în leagănul copilului o cipcă, dacă era fată, să fie lucrătoare sau un caiet, dacă era băiat, să fie socotoritor. Lumânarea o puneau aprinsă în fereastră. Lumânarea trebuia arsă până la șase săptămâni, deoarece dacă rămânea, copilul se căsătorește greu”: CS 6; „Când veneau de la biserică, nașa dădea copilul pe fereastră iar mama îl primea în ciuvan (troacă) și zicea: «Bunul mumii, mândrul lumii», ca să fie copilul gras și frumos. Copilul era luat de mamă de la nașă pe un lopari de pită așezat pe prag; cu acest lopari îl trăgea în casă”: CS 10; „Când se întorc cu copilul de la botez, moașa dă copilul pe fereastră mamei și mama dădea colaci iar acum o farfurie de prăjituri”: CS 15; „Când veneau de la botez, nașa îl dădea pe copil mamei pe fereastră. Copilul era purtat prin toată gospodăria”: Tm 1; „Nașa când se întorcea cu copilul de la botez, îl da pe fereastră la o fată micuță”: Tm 5; „Când să plece la botez, o fată sau un băiat, după sexul copilului, scotea copilul și-l punea pe prag și mama își pune piciorul drept pe pieptul copilului. Cât copilul se boteza la biserică, mama lucra ce vroia să facă mai bine copilul când va fi mare: lucru de mână, cânta etc”: Tm 8; „Nănașa când venea de la biserică îl da pe copil pe fereastră mamei, pus pe o perină și pe urmă băga oamenii la masă. Petrecere cu mâncare și băutură”: Tm 9; „Când îl aducea pe copil de la biserică, nănașa i-l da mamei peste prag”: Tm 11; „Când se întorcea de la botez, dădea copilul mamei pe geam”: Tm 14; „Mama aflată acasă în timp ce copilul era dus la botez, lucra anumite lucruri, cosea etc., pentru ca [prin contagiune] și copilul să fie harnic”: Ar 5; „Se făcea masă și mesenii horeau. Se puneau banii, înainte ca invitații să se așeze la masă, în pânza în care era îmbrăcat

copilul, ca să-i aducă noroc. Când aduce copilul acasă, nașa zice: «L-am dus păgân și l-am adus creștin»; «L-am dus rău și l-am adus bun»: Mm 9; „Când venea de la botez, nașa puna sub perna copilului: clește, carte, creion, pentru viitorul copilului”: Mm 13.

Masa de botez: „Se făcea zupă, sarme, colac cu nucă, plăcinte de brânză. Azi, se face petrecere ca la nuntă, se dă de mâncare ca la nuntă: supă, sarme, carne friptă. E cu dar”: CS 1; „Varză cu carne, zupă, papricaș, sarme, gulaș, carne friptă. Azi, carne pane, torte, prăjituri”: CS 2; „Se tăiau miei primăvara; vara se tăiau găște, găini, curci; toamna se tăiau oile. Răchie, vin”: CS 3; „Praznic: zupă, sarme sau curechi, carne friptă, suluri”: CS 4, 7; „Se dădea doar câte o țără de răchie. Azi, botez ca la oraș”: CS 6; „Zamă, zupă, friptură, sarme, pită”: CS 8; „Jumări, tăiței”: CS 10; „Se tăia o oaie, varză cu carne, tăiței, carne friptă, turtă”: CS 11; „Supă, tăiței, carne friptă, sarmale, mespăis”: CS 14; „Zupă de jigle (păsări), friptură, sarme, colac cu mac, colac cu trușie, croacne”: CS 16; „Zupă cu tăiței, sarme, carne, suviacă”: TM 1; „Se făcea ospățare: se da plăcintă cu varză, zupă din carne de oaie și carne friptă de oaie. Acum se dă zupă de pasăre sau primăvara, de miel, carne friptă, prăjituri, vin, țuică. Se face ca la rugă sau la nuntă, că e cu dar în bani și haine”: Tm 2; „La trei zile îl botezau, chemau muicri, neamuri, dădeau răchie și plăcinte. Azi, ca la gostie (ospăț)”: Tm 3; „La botez dam pui fript, prăjitură, răcie. Acum se fac botezuri cu dar, aperitive, săratele, ciorbă sau supă, sarme sau friptură, prăjitură și cafea”: Tm 4; „Soveacă, zamă de găină, carne friptă cu crumpeni. La naș și la babă se dădea un colac și un cadou”: Tm 8; „Zupă, carne friptă, curechi cu elisă, carne, a doua zi cotoroage. Azi, botez mare ca la nuntă: sandvici, friptură, prăjituri, toartă”: Tm 10; „Zupă cu tăiței, sarme, turtă, suivac, cu mac, nucă. Azi, cu chemători: zupă cu tăiței, sarme, friptură, prăjitură, torți”: Tm 12; „Petrecere mică, se făceau tăiței”: Ar 1; „Sos de hrean, părădaică, sarme, zamă dulce, carnea friptă din zeamă cu sos. Azi, ospăț”: Ar 4, 5; „La botez făceau tocană de carne, umplături, carne friptă, plăcinte. Acum face și ospăț la botezul copilului la Căminul Cultural”: Ar 6; „Mâncare bună cu carne, plăcinte, pogăcele, colaci. Mergeau femeile cu colaci la botez”: Ar 7; „Zamă de găină, carne fiartă cu morcovi, cartofi, sos, friptură, plăcintă corzi (umplută cu mac, brânză), plăcintă laboșă (se umplea cu cartofi): Ar 9; „Plăcinte, beau. Azi, ca la nuntă”: Ar 10; „Se făcea botez la care invita cumătra. Tăiței, carne, plăcinte”: Ar 16; „Orice fel de mâncare”: Ar 17; „Mâncare mai bună: curechi umplut, plăcintă. Nu se făcea petrecere. Pentru naș se dădea câte o ștergură”: Bh 2; „Un fel de uspat, se tăia găină, miel, purcel: ciorbe, fripturi, apoi palincă; veneau rude apropiate, vecini, prieteni”: Bh 3; „Leveșă, friptură, prăjituri”: Bh 6, 11, SM 3; „Mâncare cu carne, numai cu nașu’ și moașa. Azi, supă, friptură cu pilaf sau cartofi, prăjitură, tort, țuică, vin, bere”: Bh 7; „Ca la orice sărbătoare: zamă sau supă cu carne, mâncare cu carne, friptură, palincă”: Bh 12; „Colaci, mâncare mai aleasă cu

carne“: Bh 13, Mm 9; „Se servea masa cu tot felul de bucate. Se aduceau muzicanți, se învesclea lumea“: Bh 12; „Leveșă, boți (sarmale), păsări fripte“: Bh 18; „Zupă, curechi umplut, friptură“: Bh 19; „Supă, carne friptă cu cartofi, boaste (sarmale), colac“: Bh 20; „Când botează se zice: «Mergem la ospăț, la botez». Fac mare ospăț. Fac mâncăruri ca la nuntă: pateuri, sandviciuri, salată de bocuf, sarmale, tăitei, carne, prăjitură“: Mm 2; „La masă se cheamă și ceteră. Se petrecea ca la nuntă cu câteș și joc“: Mm 2; „La botegiune mâncăruri ca la nuntă. Curechiul era nelipsit“: Mm 4; „Se făcea masă: leveș, piroște, carne friptă, chiflu sau plăcintă. Azi, se face botez cu dar în bani, [se mănâncă] mezeluri, salată de bocuf, leveș, sarmale, carne pane, chiftele“: Mm 5; „Haluște, carne, tăitei cu zamă, tăitei cu lapte, pancove“: Mm 7; „Plăcintă cu brânză pă lespede și horincă“: Mm 8; „Botejune: pită, plăcintă cu mălai, haluște“: Mm 9; „Care era mai în putere făcea masă de botez. Săraccii nu făceau botegiune, așa se spune. Se da de mâncare: zamă, galuște (sarmale) și horincă de beut. Zama era făcută din ce avea omul: carne de porc sau de oaie, de vită, din care era în acca vreme când făcea botegiunea. Nu se făceau dulciuri atunci la botegiune. Acum fac botegiune și dau galuște, o zamă și carne friptă și copturi (dulciuri), vin, horincă“: Mm 11; „Masă ca la nuntă: holopti, carne cu laște, carne cu plăcintă, palincă. Acum la botez se fac: chiftele, salată bocuf, supă, tocăniță, sarmale, cozonaci, torturi, prăjituri“: Mm 12; „Botez, numai unii: supă cu tăitei, carne prăjită cu cartofi“: Mm 13; „Se petrecea până seara târziu“: SM 1; „Ca la naștere: supă, friptură, vin“: SM 4; „Leveșă, friptură, ciurigană (aluat împletit fript în ulci)“: SM 8; „Nu se făcea masă la noi. Acum se mănâncă la botez ca la nuntă. Dar nu fac toți botez“: SM 9; „Supă de păsăre, curechi umplut, carne friptă, prăjituri“: SM 10, 11; „Supă, friptură de carne, sarmale, prăjitură, palincă“: SM 12; „Leveșă, curechi umplut, papricaș, prăjituri“: SM 1.

Daruri: „Daruri pentru copil“: Tm 5, Ar 2, 3, 13, 17, Bh 14; „Nu aduceau nimic. Azi, bani și daruri multe“: CS 1; „Numai daruri pentru copil, de îmbrăcăminte. Moașa aducea pruncul mesenilor și se dădeau daruri pentru copil. Nașul dădea și darul cel mare“: CS 2; „[Dădeau] toale, bani, cotăriță cu colac, găină, răchie, brânză. Azi, mai mult bani“: CS 3; „Îmbrăcăminte, bani“: CS 4, 9, 12, 14, Tm 4, 8, 13, Ar 5, 16, Bh 2, 6, 7, 9, 13, 19, 20, Mm 2, SM 4, 11; „Mai mult bani, cât are fiecare“: CS 5; „Hăinuțe, alimente“: CS 6; „Care ce vroia, hăinuțe“: CS 7, 8, 11, 15, Tm 2, Ar 16, SM 6; „O procovită și un măsai. Se dădea câte 10, 15 lei“: CS 10; „Bani“: CS 16; „Hăinuțe pentru copil“: Tm 1, 3, 9, 11, 14, Bh 11, Mm 8, 11, SM 8, 20; „Haine pentru copil și bani puțini [puși] în crăsmă. Acum îmbracă copilul cu multe haine“: Tm 10; „Se dădea dar de bani pe perna copilului. Azi, bani și lucruri pentru copil“: Ar 4; „Se făcea masă mare cu dar. Azi, bani și o petrecere mare la botez“: Ar 5; „Hăinuțe, jucării“: Ar 6, Bh 1, 15; „Bani, colaci“: Ar 7; „Nașii doar [dau daruri]. Azi, pentru copil, de îmbrăcăminte și bani“: Ar 8, Bh 18, Mm 1; „Îl cinsteau pe copil

cu bani puși sub pernă. Mai aduceau, cine avea, câte un pui pentru leveșe. Acum la botez fiecare pereche de invitați aduce o găină și un tort. Torturile au câte un bilețel cu numele celui care l-a oferit. Jumătate rămâne gazdei, jumătate se i-a acasă. Înainte darul se pune sub pernă, bani. Acum se strigă cinste și la botez, să știe fiecare cât dă. Nașul ia o farfurie în mână și strigă cinstea: „Ar 10; „Un cocoșel, dacă copilul botezat era băiat, o puică, dacă copilul botezat era fată. Se dădeau cinstele, 10-20 lei. Se aducea pânză lucrată în casă pentru cămășuțele copilului. Rudele apropiate aduceau și câte o pernă cu puf: „Bh 2; „Nașii aduceau îmbrăcăminte pentru copil, moașa un cearceaf și o păturică. Se dăruia copilul cu bani, 10, 15, 20 lei: „Bh 8; „Pânza pentru cămășuțe la copil, flaneluțe. Dar mai toți participanții la botez dădeau bani: „Bh 12; „[Se da] bani la perină, norocul copilului: „Bh 13; „Doar nașa aducea daruri. Azi, și alți invitați: „Bh 17; „Nu aduceau nimic. Acum dau bani: „Mm 3, 5, SM 3, 5, 9; „Bani, horincă: „Mm 4; „Țuică aduceau feciorii și oamenii. Femeile, cămeșucă de copil. Se horea, când erau ceterași, dacă părinții erau cu dare de mână. Azi, haine pentru copil și bani: „Mm 6; „Horincă. Pentru copil nu aduceau nimic. Azi, hăinuțe, bani. Petrecere: „Mm 7, 13; „Pentru mamă, mâncare și băutură. Pentru copil, scutece. Nașa aducea pânza de cămașe pentru copil pe care trebuia s-o lucreze mama copilului: „Mm 9; „Și moașa aducea cadouri ca și nașii. Ceilalți nu dădeau nimic: „Mm 10; „Haine pentru copil și câte un plocon părinților: făină sau pâine. Bărbații aduceau câte un kilogram de palincă. Se făcea masă și oamenii petreceau de obicei până la miezul nopții: „Mm 12; „Obiecte de îmbrăcăminte. Nașii mai aduceau doi colaci mari pentru părinți și doi pentru copil, legați cu o panglică roșie de umărul acestuia [nașului]. Nașa pune și o sumă de bani în pernă, iar invitații la fel: „SM 12; „Nănașii aduceau ceva băutură. Acum aduc cadouri, haine pentru copil, bani: „SM 14.

Alte obiceiuri: „La zece, paisprezece ani [nașul] cumpăra copilului crujmă (haină) și se dădea o masă; copilul era dezbrăcat [complet], pus pe o masă și îmbrăcat din cap până în picioare de naș: „SM 7; „Hușcă (vindeșig sau vindeșig). [Obiceiul] îmbrăcatului copilului de către nași. La vindeșig, ospăț; nașii îl așează [pe copil] pe un colac de grâu și-l îmbracă: „SM 12.

SCHIMBAREA NUMELUI:

«VÂNZAREA» COPILULUI

Motivul schimbării numelui: „Dacă era bolnav copilul, îi schimba numele. Obiceiul se numea schimbarea numelui: „Bh 1; „Se schimba numele când nu trăiau

copiii”: CS 1; „Când era bolnav”: CS 3, 4, 10, 12, Tm 3, 13, Bh 1, 3, 6, 16, Mm 7, 8, 12, SM 5, 9, 13, 14; „Când mureau copii. Dacă copilul era bolnav. Nu avea nume acest obicei”: CS 6; „Când nărozește copilul, e foarte bolnav la cap”: CS 14; „Dacă avea boala copiilor”: Tm 8, Ar 10, Bh 13; „Dacă pătea ceva cu el ori era bolnav, se zicea că-i schimbă numele. Doar în casă se știa de asta și nașu”: Ar 1, 6; „Se numea schimbarea numelui și asta se făcea când copilul era bolnav, ca să nu moară”: Bh 3, 9; „Când copilul devenea bolnav de boli grele, se schimba numele copilului”: Bh 8; „Se schimba când avea hibă, betesug”: Mm 1; „Când copilul avea îmbătăciune la cap (epilepsie): Mm 3; „Dacă se întâmpla să aibe copilul boală rea. Și azi, mai rar, se practică același obicei”: Mm 4, SM 3; „Dacă copilul trăgea să moară”: Mm 5; „Când se vedea că nu se dezvoltă copilul, era bolnav, i se adăuga un alt nume”: Mm 6; „Dacă copilul avea pricină, era dus la biserică, preotul punca copilul sub daruri și-i schimba numele”: Mm 10; „Dacă avea copilul betesig (epilepsie)”: SM 7; „În caz de boală, schimbându-se numele, trecea boala”: SM 12.

Persoane care schimbau numele copilului: „Părinții”: CS 3, Ar 10, Bh 3, 8, Mm 4, 7; „Mama schimba numele copilului. Îi spunea copilului altfel”: CS 1, 4, 6, 10, 12, 14, Tm 3, Ar 1, 6, Bh 1, 4, 9, 13, Mm 6, 8, SM 9, 13, 14; „Părinții îi spuneau altfel”: CS 3, Ar 10; „In familie. Îi zicea altfel”: CS 13, Mm 1; „Mama îl chema direct pe noul nume”: CS 4, 14, Mm 8; „Mama copilului, acasă doar, nu pe hârtie. Îi spunea pe alt nume, în ideea că o să-i treacă boala”: Ar 6; „Mama copilului îl striga pe alt nume prin casă”: Bh 1; „Părinții copilului sau bunicii îl strigau cu alt nume decât cel care-l avusese pus. Simplu, fără alte obiceiuri”: Bh 3; „Părinții chemau preotul acasă, schimbau numele copilului și pe noul nume se făceau rugăciuni, să fie vindecat de boală”: Bh 8; „Părinții, mama, în loc de Anica îi zicea Stela”: Bh 18; „Numai familia îi spunea astfel”: Mm 1; „Părinții, cei ai casei, îl strigau cu alt nume”: Mm 3; „Părinții spuneau la toată lumea că pe copil îl cheamă Lupu, dacă e băiat, sau Lupă, dacă e fată, pentru că lupul e fiară de pădure. La fel și azi, mai rar, se practică același obicei”: Mm 4; „Mama, în familie, între rude, așa fără adunare”: Mm 6; „Părinții. Îi spuneau în loc de Grigore, Ion”: Mm 12; „Mai ales bunicii, îl strigau direct cu alt nume; nu exista o anume ceremonie”: SM 5. *Nașul/ Nașa*: „Noul naș”: CS 6; „Nașa”: Bh 4. SM 9, „Nu se schimba numele, ci se dădea copilului două nume, unul de către mamă, celălalt de nașă”: Tm 6. *Moașa*: „Baba. Zicea baba că-i spune altfel”: Tm 8. *Preotul*: Bh 8, Mm 10, SM 3; „Preotul îi schimba numele în registrul de botez”: Bh 6; „Preotul făcea slujbe, citea rugăciuni și schimba numele vechi al copilului cu altul nou, pe care-l alegea mama”: Bh 16; „Îl duceau la biserică și preotul îi schimba [numele]”: SM 3; „Preotul îl reboteza”: SM 7. *Alții*: „Cineva cu noroc la copii. Zicea că îl botează cu alt nume”: Bh 11; „Câteva babe”: Mm 13; „Femei care l-au scăldat”: SM 1. *Schimbarea numelui fără*

botez: CS 4, 10, 12, 14, Tm 3, 8, 13, Ar 1, 6, 10, Bh 1, 3, Mm 1, 3, 4, 6-8, 12, SM 5, 14. *Descânțete*: „A da legătură. Cineva din sat, care știa să descânțe. Chema mama pe cineva ca să-i schimbe numele. Când erau copii bolnavi îi ducea să le descânțe de costec, de șarpe, de ogrinjit la Clopotiva”: Tm 9. *Rugăciuni*: „Făceau rugăciuni”: Bh 8, 16.

Datul copilului de pomană: „Se zicea că îl dă altcuiva, când era bolnav. Se făcea că-l dă unei femei din sat”: SM 11; „Îl da peste prag sau pe fereastră, ca să trăiască copilul. Azi, la fel”: Tm 11; „Mama ori nașa îl dădeau pe oblac afară”: Bh 4; „Se punca alt nume în timp ce-l da prin geam”: Mm 5; „Se adunau câteva babe și dădeau copilul peste geam”: Mm 13.

«Vânzarea» copilului: „Când copilul era bolnav, era vândut pe geam și i se schimba și numele cu acest prilej. Mama copilului vindea copilul unei femei cu care se vorbea mai dinainte și care avea copii sănătoși”: CS 2, Mm 3; „Dacă nu trăiau copiii la o femeie și mai năștea unul, îl punca baba sau mama lui la un loc, lângă drum și zicea că l-o pierdut și o femeie sau un bărbat l-o aflat și i-o dat ceva că l-o aflat pe drum. Mama copilului a poștit în casă pe cine o aflat copilul, l-a pus la masă și i-a dat ceva în dar celui care l-a aflat”: CS 3; „Dacă copilul era bolnav îl vindea la o vecină, ca să se facă bine”: CS 7, Bh 9; „Se vindea copilul unui țigan pe un leu, din drum și copilul se însănătoșea și trăia”: CS 10; „La femeia la care nu-i trăia, îl vindea lui nănaș-sa. Mama îl dădea pe fereastră și nănașa îi dădea bani”: Mm 1; „Când copilul era beteag (bolnav) era obiceiul ce el să fie vândut unei alte femei care avea noroc la cuconi, crezându-se că nu are noroc la copii sănătoși. Vânzându-l unei femei cu mulți cuconi (cu noroc la copii), copilul se putea face bine el primea astfel norocul pe care îl aveau ceilalți copii ai mamei cu noroc la cuconi. În ziua stabilită trebuia să se învoiască cu femeia ce urma să cumpere copilul, mama își ducea copilul la casa femeii cu noroc la cuconi. Aceasta îl lua, îi schimba numele și apoi i-l dădea înapoi peste pragul ușii sau peste pătuțul unuia dintre copii săi. Când cumpăra copilul, când îl lua înapoi, trebuia să-l plătească, să-i fie norocul plătit”: Mm 2; „Dacă cineva n-avea noroc la prunci, vindea copilul pe fereastră la o femeie care e cu noroc la prunci și-i trăiesc mult. O cocoană se vindea unei femei cu fete și un cocon unei femei cu feciori”: Mm 4; „În caz de boală, când mureau mulți copii, se făcea vânzarea coconului. Când aveai un betegos (bolnav) te duceai la o femeie din sat despre care știai că are noroc la coconi și-i vindeai copilul, aceasta îi schimba totodată și numele. După ce îl vindeai, ieșai afară, te duceai în dreptul ferestrei și o întrebai pe femeia care a cumpărat copilul dacă nu are cumva un cocon să-ți vândă. La răspunsul ei afirmativ, femeia cerea copilul, pe care îl primea pe fereastră; de trei ori se dădea copilul pe fereastră iar la urmă îl plăteai. Se spunea că așa copilul se face

bine, nu mai e în pericol, femeia îi dă din norocul coconilor ei. Chema o vecină, primea bani pe fereastră, da copilul pe fereastră și apoi îl aducea în casă pe ușă lăcând puțină petrecere. Se bea câte un pahar de țuică, dacă avea; horincă dacă avea”: Mm 6; „Când un copil trage să moară, se vinde unui vecin care are noroc la coconi. Se vinde pe fereastră, se ia bani pe el și imediat îl aduce acasă pe ușă”: Mm 7, 8, 10; „Era obiceiul ca mama copilului să se ducă la una din femeile din sat despre care știa că are noroc la coconi (cu care se învoia) să-i vândă copilul. Femeia care trebuia să cumpere copilul și să-i schimbe numele (ca să-i redea în felul acesta sănătatea), ieșea la fereastră și vorbea cu mama copilului care se plângea că are un copil beteag și nu știe ce să facă ca să-l însănătoșească. Aceasta îi spunea să-l vândă, că poate așa i s-o întoarce și norocul. La întrebarea mamei: «Dar cine mi l-o cumpăra așa beteag?», femeia se oferea să-i cumpere copilul. Copilul se da pe fereastră, de trei ori. Totodată îi schimba și numele, spunea: «De acum încolo să-l cheme, Ion sau...». Apoi femeia i-l aduce la ușă și i-l dă înapoi. Îi plătește, ca norocul să fie plătit. Și așa se spune că se însănătoșește copilul, i se schimbă soarta, acum e altul, are și alt nume”: Mm 9; „Se vindea copilul la niște babe care crescuseră mulți copii sănătoși”: Mm 11, 13; „Vânzarea coconului. Când la o femeie nu-i trăiau copii. Mama îl da pe fereastră la o femeie cu mulți copii, aceasta îi da un leu și zicea: «Să-mi trăiască, de acum e al meu». Bani îi pune mama în pod la grindă, deoarece aceștia sunt norocul copilului. Și azi, la fel. „Dacă copilul era bolnav, ca să nu-i moară, era obiceiul ca acesta să fie vândut unei femei care avea noroc la cuconi. Se învoia dinainte cu ea. În ziua stabilită, femeia respectivă venea la casa unde stătea copilul bolnav și mama copilului i-l vindea, dându-i-l peste leagăn. Apoi îl reprimea tot peste leagăn și-i plătea femeii. În felul acesta, cumpăra un alt copil sănătos; se vindea un copil bolnav și se cumpăra un altul sănătos. În felul acesta copilul se însănătoșea, femeia cu cuconi îi aducea norocul”: Mm 12; „Se făcea această vânzare din mai multe motive, ori pentru că era bolnav, ori pentru că era rău. Se ducea în alt sat și-l vindea, apoi peste câteva zile îl aducea înapoi”: SM 1; „Când un prunc se îmbolnăvea. Dacă se mai năștea un prunc, mama îl vindea unui om sau femeie cu noroc la prunci. Mama îl dădea pe fereastră și omul de afară îi dădea niște bani și zicea: «O, Marie, Maică Sfântă, ăsta-i pruncul meu și garantez pentru el»”: SM 3; „Îl vindea pe fereastră mama unuia care avea copii mulți”: SM 9, 11, 13; „În caz de bolă, cu o sumă de bani, se vindea copilul de la nași la părinți, doar așa pentru o zi”: SM 12; „Dacă murea primul copil, al doilea era vândut unuia care avea copiii sănătoși; era vândut pe fereastră iar banii erau duși la biserică”: SM 14.

Alte obiceiuri: „Dacă nu trăiau copiii la o femeie și mai năștea un copil, chema un țigan și acesta făcea o păpușă de lut, o descânta, o ducea seara la hotare și o îngropa acolo, și nu mai era moarte în casa aceia, și pe urmă femeia năștea și-i trăiau

copii“: CS 1; „Dacă un copil era foarte bolnav înainte să fie botezat, îl botezau babele la soare, să nu moară nebotezat. Ieșea cu copilul în prag și spunea că: «Maica Domnului și răsăritul soarelui, să-l boteze», și spunea asta de trei ori. Azi, foarte rar“: Tm 8; „Copilul bolnav de boala rea era pus jos și se pune fereastra pe fața lui“: Tm 10; „Acest obicei avea loc când scălda copilul. Se pune apă în două vase și-l scălda pe copil o femeie legată la ochi. Apoi ea arunca apa afară și dacă arunca apa în care s-a scăldat copilul, se zicea că acesta moare, și-i schimbau numele femeile care l-au scăldat“: SM 1; „Când un copil era bolnav de boala cea rea, preotul îi schimbau numele. Cămașa în care s-a îmbolnăvit, trebuia să ardă în cuptor unde se făcea focul cu lemne din cimitir“: SM 3.

NUNTA

PEȚITUL

Denumiri: *Pețit, tocmă, cuscrit:* „Pețit”: CS 1, 4, 7-12, 14, 16, Tm 1-3, 6-8, 14, Ar 1, 3, 4, 6-8, 10, 12, 13, 16, 17, Bh 1, 3, 6, 9-13, 15-17, 20, Mm 2, 4-9, 12, SM 1, 4-14; „Împețit”: CS 2, 5, Tm 5, 10; „Pețcală”: CS 3, 5, Tm 9; „Se vorbește”: CS 6; „Înțelegere”: CS 10; „Se numea și pitanchi”: Tm 2; „În pețit”: Tm 4, 13, Ar 2, Bh 7, 12, 19, Mm 1, 2, 11-13, SM 3; „Rar se zicea târg”: Tm 8; „Tocmă”: Tm 10, 11; „Pețitori”: Ar 5; „La pețit”: Ar 14, 15, Bh 2, 14; „Merg a cuseri”: Bh 8, 18; „Cuscrit”: Bh 11; „Împețit. Acum mai mult le fură pe fete”: Mm 3; „Pețire”: Mm 6; „Pe văzute, dacă mireasa era în sat vecin”: Bh 7; „Mărsul pe văzute”: Mm 10; „Mere a peți”: Mm 12; „Acum nu prea se mai pețește, se înțeleg tinerii direct”: SM 5.

Participanți: *Mirele, nireasa, părinții tinerilor, naș, unchi, bunic:* „Mirele însoțit de părinți”: CS 1, Tm 1, 7, 8, 10, 13, Ar 4, Bh 4, 13, 17, 18, Mm 2, 4, 6; „Părinții mirelui”: CS 2, Tm 3, 14, Ar 14, Bh 6, 11, Mm 6; „Mirele însoțit de rude, părinți”: CS 3; „Pețitori [care erau] rude apropiate”: CS 4; „Mirele împreună cu părinții și un unchi”: CS 6; „Mirele însoțit de tatăl său și o rudenie”: CS 7, Bh 15; „Mirele însoțit de tatăl lui. Azi rar”: CS 8, 11, 14, Ar 2, 6, SM 8, Bh 9, Mm 2, 7, 8; „Mirele însoțit de părinți și de rude apropiate”: CS 12, Ar 16; „Bunicii sau unchi băiatului împreună cu părinții acestuia”: CS 10; „Mirele cu tatăl său”: CS 16, 7, 8; „Mirele și părinții [mai des] tatăl lui”: Tm 2, SM 12; „Un om iscusit la vorbă”: Tm 4; „Mirele cu părinții și cu rude apropiate”: Tm 5, 6; „Mirele cu părinții și neamuri și tineri”: Tm 9; „Părinții tinerilor”: Ar 4; „Părinții junelui, fără el sau mătuși și neamuri [cereau fata]”: Tm 11;

„Mirele însoțit de părintele său”: Ar 1, Bh 9, 20; „Părinții și grăitoarea”: Ar 2, 17; „Neam sau prieteni – pețitori”: Ar 3; „Părinții. Erau și oameni plătiți să meargă la pețit. Părinții băiatului au câte un om bun de gură”: Ar 5; „Părinții băiatului, nașul și o rudă”: Ar 7; „Junele cu părinții sau cu ceva neamuri”: Ar 8; „O rudă se ducea la familia fetei, fără fecior. Se stabilea scara când să vină pețitorii: feciorul, părinții și alte rude. La casa fetei erau adunate câteva rude”: Ar 10; „Părinții și o rudă (frate, verișori). Azi, doar părinții, uneori și mirele”: Ar 12; „Părinți, nași, un om de vază”: Ar 15; „Părinți și o grăitoare”: Ar 17; „Mirele era însoțit de părinți și alte rude apropiate”: Ar 16; „Trei mergeau: tata, mama și careva din neam”: Bh 1; „Mirele cu tatăl lui și pețitori dintre rudenii sau vecini”: Bh 2; „Tatăl băiatului însoțit de o rudă sau prieten. Acum, de cele mai multe ori se înțeleg tinerii între ei”: Bh 3; „Mirele însoțit de părinți dar se putea să meargă și numai părinții”: Bh 7; „Mirele însoțit de tatăl lui și de grăitor. Uneori mergea în pețit numai tatăl mirelui și grăitorul”: Bh 8; „Părinți, rude și un om mai de încredere care făcea cererea – grăitorul”: Bh 10; „Mirele era însoțit de o rudă sau de grăitor sau de tatăl pruncului. Flăcăul necăsătorit era prunc în fața părinților”: Bh 12; „Feciorul cu părinții și cu un grăitor”: Bh 14; „Tata, mama [părinții băiatului], nașul, alte rude (5-6 persoane, chiar zece)”: Bh 16; „Mirele era însoțit de părinții săi, de obicei numai tatăl mergea”: Bh 19; „Mirele singur sau cineva din partea mirelui”: Mm 1; „Mirele, în unele cazuri cu părinții. Întâi părinții se înțelegeau și apoi se ducea băiatul. Era însoțit, de obicei, de staroste”: Mm 3; „Mirele cu un neam. Și acum, uneori”: Mm 5; „Ceva neamuri, ceva prieteni”: Mm 7; „Tatăl mirelui, împreună cu un om străin”: Mm 9; „Mirele mergea cu nănașul, cu părinții”: Mm 10; „La început mirele singur [cerca fata în căsătorie], apoi era cerută de părinți și nași”: Mm 11; „Băiatul o cerea, dacă era mai ocoș, mai îndrăzneț”: Mm 12; „Mirele și tatăl său. Acum se duce doar mirele”: Mm 12; „Mai întâi mergea mirele, apoi venea cu părinții și nașii”: Mm 13; „Mirele însoțit de tatăl său ori o rudă apropiată. Acum mai rar”: SM 1, 4; „Mirele vorbea mai întâi cu fata, fata vorbea cu părinții și-i spunea băiatului ce-i dau părinții”: SM 3; „Mirele însoțit de tată, uneori și rude”: SM 5, 6; „Întâi mergea o rudă a băiatului, apoi părinții lui. Tânărul nu mergea”: SM 7; „Mirele cu părinții și neamuri, vecini. Acum la fel dar mai rar”: SM 9; „Mirele însoțit de părintele său. Uneori mergea și tarostele. Azi, rar”: SM 10; „Mirele însoțit de tatăl său și uneori de un grăitor. Acum rar”: SM 11; „Mirele însoțit de unu sau doi bătrâni și rude. Acum merge numai cu tatăl, cu părinții”: SM 12; „Mirele cu un unchi sau cu un om bun”: SM 13; „Mirele mergea cu părinții doar la cei mai înstăriți care aveau a da de zestre”: SM 14.

Desfășurare: „Întâi se înțelegea copilul cu fata și apoi mergea cu părinții la pețit. La pețit se hotăra tomna (logodna)”: CS 1; „Se făcea masă la casa fetei cu rude de-

ale băiatului și rude de-ale fetei. Se făcea o masă mică”: CS 2; „Pețala s-a făcut când au fost tocmiți părinții și copiii, dar mai întâi s-au binevoit copiii. De la pețală copiii or umblat împreună pe la petreceri, la joc, până la nuntă. La pețală se stabilea când se face nunta și ce zestre primeau băiatul și fata”: CS 3; „Prima dată se obținea acordul părinților. Apoi părinții băiatului și ai fetei se întâlneau la fată spre a stabili data logodnei, se discuta despre zestre. La [această întrevvedere] participa și junele (viitorul mire)”: CS 4; „Băiatul se înțelegea cu fata, apoi se ducea tatăl băiatului la părinții fetei și vorbeau, se înțelegeau dacă sunt de acord, apoi, într-o seară, se ducea mirele cu părinții și câteva rude apropiate și cereau fata. La o săptămână, mergeau părinții băiatului la părinții fetei cu o ploscă cu rachiu și-i dădeau fetei cinci coroane ca și când ar cumpăra fata. Asta se numea plosca. Tatăl băiatului era cu plosca”: CS 5; „Seara, venea tânărul împreună cu părinții la casa fetei și întrebau dacă vor să-și mărite fata pentru că tinerii s-au plăcut, s-au vorbit mai înainte. De obicei, părinții nu stricau [înțelegerea] tinerilor și stabileau ziua nunții cât și zestre”: CS 6; „Părinții băiatului ajungeau la casa fetei și începeau să discute despre intenția tinerilor. Apoi se tocmeau între ei, părinții, pentru zestrele tinerilor și fixau ziua logodnei”: CS 7; „Tânărul și tatăl lui ajungeau la casa fetei și începeau să discute cu părinții fetei. Vorbeau despre viitorul tinerilor, stabileau zestrele tinerilor și fixau logodna”: CS 8; „Prima dată se înțelegea băiatul cu fata și pe urmă se înțelegeau ai bătrâni. Se mergea sâmbătă seara la părinții fetei. Nu se făcea petrecere. La pețală se făcea înțelegere pentru stabilirea nunții. Azi se fac petreceri”: CS 9; „Băiatul discuta mai întâi cu fata, apoi, însoțit de părinți și neamuri, mergea la casa ei. Se stabilea zestre”: CS 10; „Seara 3-4 persoane, bunici sau unchi ai băiatului, împreună cu părinții băiatului, mergeau cu cârja în mână, la casa fetei. Aici, întrebau dacă e fată de măritat, iar dacă flăcăul era acceptat li se răspundea [afirmativ], stabilind zestre și ziua nunții. Dacă nu erau [acceptați] li se zicea că dârstele (zestre) fetei nu-s făcute și trebuie să o mai țină”: CS 10; „Când [mirele și tatăl lui] ajungeau la casa fetei, discutau câte toate, apoi discutau despre tineri și despre intenția lor de a se căsători. Părinții cădeau de acord și apoi arăta fiecare ce zestre poate da copilului, apoi fixau ziua de logodnă”: CS 11; „Mirele cu părinții și cu rude apropiate discutau despre zestre, nunță”: CS 12; „Băiatul însoțit de tată cerea fata, discutau despre nunță, zestre. Seara se făcea o petrecere, mai veneau neamuri ale fetei”: CS 14; „Prima dată se ducea băiatul cu plosca și se zicea: «Cutare a dat plosca fetei lui cutare». Atunci se vorbeau când să dea băiatul fetei, un dar. Tânărul mergea cu părinții și cu neamuri, părinții hotărâu ziua nunții și zestre”: CS 15; „Mirele, împreună cu tatăl său, ajungea la casa miresii, se ajungea la un acord cu zestre [de ambele părți], apoi se ura noroc tinerilor și se fixa ziua de logodnă și chiar ziua nunții”: CS 16; „La casa fetei, părinții băiatului și băiatul discutau despre zestre, se dădea o primire (gustare)”: Tm 1; „Ajungeau la casa fetei și discutau părinții și mirii între ei despre dorința tinerilor de a se căsători, apoi arăta fiecare din părinți ce poate

să dea ca zestre și se hotăra, dacă se înțelegeau, ziua de nuntă”: Tm 2; „Viitorii socri discutau, se cinsteau”: Tm 3; „[Tatonarea] zestre. După ce se învoiau se stabilea data logodnei”: Tm 4; „Veneau la fată, mirele, părinții lui și rude apropiate, făceau o masă mică și se înțelegeau despre zestre. Dacă se înțelegeau îi puneau pe masă căpară (bani pentru fată) și stabileau când să facă tocma. Aduceau băutură și beau arbăluclu (aldămașul)”: Tm 5; „Mirele, însoțit de părinți și rude apropiate, mergeau la casa viitoarei mirese și se tocmeau părinții între ei, după ce o cereau pe fată. După ce ajungeau la tocmeală în privința zestre, obișnuiau să închine câte un pahar de băutură pentru norocul tinerilor”: Tm 6; „Tânărul cu părinții lui mergeau [la fată] să stea de vorbă, să cadă la învoială”: Tm 8; „Mergea mirele într-o sâmbătă seara cu tineri și neamuri și muzică, la fată. Ai fetei ziceau: «Ce cântați, la ce-ați venit?». Li se răspundea: «O fată torcătoare». Părinții fetei le aducea o babă cu furcă sau un copil mic sau o pasăre, de trei ori, apoi le aducea fata, cara da să se ascundă până să se arate cuscilor”: Tm 9; „Junele venea cu părinții lui și plătea fata: punca pe masă o sumă de bani. Dacă se înțelegeau la tocmă, părinții fetei dădeau o masă: carne și băutură”: Tm 10; „Părinții junelui vorbeau cu părinții fetei, care puneau o masă, vorbeau de zestre. Între tocmă și credință există căpala (plata): junele dădea miresei 1000-5000 lei să-și cumpere toale”: Tm 11; „Părinții se întâlneau într-o duminică, tocmeau zestre, se cinsteau după înțelegere”: Tm 13; „Părinții discutau despre căsătoria copiilor. Stabileau logodna. Azi se înțeleg doar tinerii”: Tm 14; „Mirele și tatăl său se duceau la casa fetei și spuneau că au venit în pețit, atunci se stabilea și zestre, se fixa și ziua nunții”: Ar 1; „Grăitoarea mergea mai întâi la părinții fetei și întreba dacă [aceștia] dau fata. De erau de acord să o dea, atunci veneau părinții în pețire. Copiii nu erau de față. Părinții fetei cereau banii pe masă (pentru rochie, pantofi, voal, îmbrăcăminte). De aici începea tocmeala pentru zestre. Se tocmeau pentru câți galbeni să-i dea de salbă”: Ar 2; „Pețitorii (neam sau prieteni) întrebau părinții fetei dacă vor s-o dea. Dacă voiau, peste o săptămână, mergea feciorul cu părinții, la înțelegere, vorbeau de zestre”: Ar 3; „Tânărul și părinții lui lăsau o sumă de bani, căpară (se zicea că a căpărit fata). Era un fel de arvună. Fata nu dădea nimic. Părinții fetei făceau pregătiri pentru o țară de petrecere: supă și mâncare de găină, rață, plăcinte împăturite, rachiu, vin. La pețit se hotăra și la cine să se facă nunta”: Ar 4; „Era înțelegerea, tocmeala. Băteau palma prin suman și apoi era masă cu lăutari”: Ar 5; „După ce ajungeau la casa viitoarei mirese, începea înțelegerea între părinții mirilor, vorbeau despre zestre ce le-o pot da”: Ar 6; „Mergeau părinții băiatului, nașul, o rudă. Cereau fata, discutau despre zestre, stabileau data nunții. Se făcea o cinste cu băutură. Mai târziu, părinții fetei mergeau la casa băiatului”: Ar 7; „Junele cu părinții sau cu ceva neamuri mergeau la părinții fetei, beau ceva, mâncau ceva și se înțelegeau. Se vorbea și despre zestre. Uneori se făcea [în acel moment] și foaic de zestre”: Ar 8; „La pețit, feciorul depunea o sumă de bani pe masă, care intra în învoielile tocmelii. Se dădea mâncare și băutură,

pețitorilor“: Ar 10; „Părinții băiatului, împreună cu o rudă, mergeau și cereau fata, vorbeau despre zestre, stabileau data nunții. Apoi se făcea o cinste cu băutură“: Ar 12; „Sărăcii nu prea s-or pețit, numai gazdele. Urma tocmeala – așezatul zestrei“: Ar 13; „Părinții [tinerilor] vorbeau despre o vițică și un tăuraș, buni de împreunat. Se dădea o masă. Se făcea tocmeală: se tocmea pământul. În timpul tocmelii, pruncul (mirele) stătea în tindă. După înțelegere, intra mirele și se anunța rezultatul tocmelii. Pretenția părinților fetei era: bundă de pluș, haine de cununie“: Ar 14; „Părinții tocmeau zestre, se cinstea rușinea fetei (așa se zicea). Dacă tocmeala era făcută, mirele dădea căpară (arvună). Dacă se strica înțelegerea, fata trebuia să restituie căpară dublă“: Ar 15; „Tatăl băiatului și o rudă mergeau la casa fetei, vorbeau despre toate, până ajungeau să discute despre tineri“: Ar 16; „Grupul mirelui pleca la mireasă acasă, părinții lor se înțelegeau asupra pretențiilor. Se întreba: «Ce dai la fată/ băiat?». Se dădea pământ, bani, animale. Dacă ajungeau la înțelegere, fixau ziua nunții. Azi fac la fel dar nu mai cer avere“: Ar 16; „Părinții se înțelegeau, pe urmă făceau tocmeala“: Ar 17; „În prima zi mergeau părinții băiatului cu băiatul și cu încă cineva la fată – pețitorii. Cereau fata. Dacă pruncilor le plăcea unul de altul, veneau părinții fetei la fecior peste o zi și făceau tomneala. Se zicea că mergeau cățători de casă. Stabileau și zestre“: Bh 1; „La pețit era un fel de târguială. Se stabilea zestre, mirele se înțelegea cu fata. Se făcea în săptămânile după Crăciun. În câșlegi se hotăra nunta“: Bh 2; „Când mergea tatăl băiatului, însoțit de o rudă sau prieten, la părinții fetei, avea o iagă de o jumătate litru de palincă. Dacă părinții fetei erau de acord, îi primeau și ei cu o iagă (sticlă) de palincă, pe o masă cu mâncare“: Bh 3; „Părinții băiatului duceau un litru de pălincă cu ei și se înțelegeau. Le dădeau pancove și plăcintă cu hribi. Se stabilea și zestre. Stabileau nunta după cum mergea tomneala“: Bh 4; „Discutau de zestre, fixau ziua nunții, se făcea o masă“: Bh 6-10; „Părinții fetei erau înștiințați că vor avea pețitori și se pregăteau cu bucate ca să primească oaspeți. Dacă tinerii se plăceau și părinții erau de acord, treburile se încheiau și se așezau la masă. Părinții tinerilor duceau vorba [despre felul în care] îi înzestrează fiecare“: Bh 8; „Părinții băiatului mergeau la părinții fetei acasă, în zilele cu noroc, cum e luna sau joia, de cu dimineață ca să vadă cât de harnică e fata. Se duceau de mai multe ori, de 2-3 ori. La ultima vizită vorbeau despre zestre. Azi se merge la fel, dar duminică“: Bh 11; „Dacă pețitul era [acceptat] se discuta despre avere, ce primește fata ca zestre. Dacă se înțelegeau, dădeau mâna“: Bh 12; „Se făcea cererea în căsătorie [de către părinții băiatului], discutau despre zestre, se dădea o masă“: Bh 12, 13; „Feciorul cu părinții și cu un grăitor se înțelegeau la masă [asupra] zestrei pentru fecior și pentru fată, la casa fetei. Grăitorul, un om mai în vârstă, tocmea zestre și pentru fată și pentru băiat. La pețit mai veneau și alte neamuri de-ale fetei și de-ale feciorului. Fixau și data nunții“: Bh 14; „Mirele, tatăl său și o rudenie se duceau la casa fetei. Se făcea târgul, adică fiecare spunea ce poate să le dea tinerilor“: Bh 15; „Părinții băiatului, nașul, alte rude (cinci, șase, chiar zece

persoane) mergeau la părinții fetei acasă. Părinții fetei își chemau și ei rudele cele mai apropiate. Fata era întrebată dacă vrea să se căsătorească cu băiatul venit în casă, dacă nu e silită. Uneori și băiatul era silit să meargă în peșit la o anumită fată. Dacă fata spunea că nu-i silită, peșitorul era acceptat”: Bh 16; „Părinții peșteau. Se servea o masă, discutau despre zestre, despre data nunții”: Bh 17; „La încuscrit părinții se târguiau, asupra zestrei fetei”: Bh 18; „Părinții se înțelegeau între ei, se tocmeau în legătură cu zestre și fixau ziua de nuntă”: Bh 19; „Fiecare părinte (al mirelui și al miresei) arată ce zestre poate să dea copilului lui. Astfel începeau să se tocmească și să ajungă la înțelegere. După ce se înțelegeau, beau câte un pahar de vin pentru viitorul tinerilor”: Bh 20; „Mirele, însoțit de o rudă, mergea la casa miresei. Spuneau: «Ce zici mă Gheorghe și tu Mărie plăcea-ți-ar de feciorul ăsta?». Părinții fetei spuneau că sunt de acord, dacă nu, ziceau că fata nu-i gata. Pe urmă, bătrânii făceau târgul, fiecare stabilea ce zestre da copiilor”: Mm 1; „Înainte de a merge în peșit, tatăl băiatului trimetea un sol la casa fetei pentru a-i întreba pe părinții ei dacă și când vor putea veni să pețescă fata. În ziua stabilită (în cazul în care părinții fetei erau de acord) mirele împreună cu părinții veneau să pețescă fata. Se spunea: «Am venit să văd dacă fetei dumneavoastră îi place băiatul nostru, dacă da, să vedem cum ne vom târgui cu zestre». Apoi erau poștiți la masă, tatăl fetei închina pentru tineri o iagă (sticlă) cu horincă, pe care o trecea apoi tatălui băiatului și celor care se găseau în casă (fraților miresii, mamei miresii). După masă se trecea la discutarea zestrei și se stabilea ziua nunții. Acum nu mai e vorba de zestre. Fiecare dă ce poate”: Mm 2; „Mirele și tatăl lui o cereau pe fată în căsătorie, tocmindu-se asupra zestrei miresei”: Mm 2; „Întâi se înțelegeau părinții tinerilor, apoi mergea băiatul la fată. Se dădea horincă și pâine, slănină, brânză”: Mm 3; „Feciorul se învoia cu fata, apoi îi întreba pe părinții fetei, dacă le-o plăcut de fecior. Azi se poate și fără acordul părinților”: Mm 4; „După ce se înțelegeau, viitorii socrii mici erau chemați să vină pe vedere la părinții mirelui, să se înțeleagă cu zestre. Veneau cu carele, în sărbători. Aduceau și rude apropiate. Se făcea ospăț și se tocmea zestre. Petrecerea dura de la ora zece dimineața până seara la zece”: Mm 5; „Înainte de a merge în peșit, feciorul și fata se înțelegeau și hotărâu ziua când acesta să vie s-o pețescă. În ziua hotărâtă, feciorul cu părinții lui veneau la casa fetei. Tatăl băiatului spunea pentru ce a venit, după care tatăl fetei îi poștea la masă, unde închinău pentru fericirea tinerei perechi. Discutau apoi despre zestre, fiecare din părinți spunea ce dă copilului său ca zestre. Hotărâu și ziua nunții. De obicei nunta avea loc la trei luni după peșit”: Mm 6; „Se purtau discuții între părinții tinerilor, într-o zi. A doua seară se stabilea data nunții și hâca (zestre)”: Mm 6; „Feciorul și tatăl lui ajungeau la casa fetei și făceau tomala (tocmeala). Discutau ce le vor da părinții, cât pământ, câte vite, când va fi nunta”: Mm 7; „Merea peșitorul seara la mireasă, povestea un dărab [despre] datul fetei”: Mm 7; „Mirele cu tatăl său mergeau la fată, se tocmeau cu averea pentru tineri și fixau ziua de logodnă și de nuntă”: Mm 8; „Se stabilea ziua când urma ca

mirele sau trimișii lui (pețitorii) să vină s-o pețescă pe fată. În ziua respectivă se prezentau la casa fetei spunând că au auzit că stăpânul casei are o claiă de fân de vânzare. Acesta le răspundea: «Avem de vândut, numai neguțătorul să fie de treabă». Îi invita și se așezau la masă și le spunea apoi să treacă peste câteva zile ca să le spună dacă sunt sau nu de acord să le vândă claiă de fân. Tot la masă spunea fiecare ce va da de zestre: Mm 9; „Prima dată se înțeleg tinerii. Apoi mână pe cineva să întrebe părinții dacă sunt de acord. Apoi se duc părinții băiatului la părinții fetei ca să se învoiască de avere (zestrea fetei și zestrea băiatului). Când se duc părinții băiatului la fată se duc cu țiucă și acolo sunt așteptați cu masă”: Mm 9; „Flăcăul, nănașul și părinții mergeau la casa fetei, acolo se bea un pahar de horincă și mâncau ciurigao (un fel de gogoși învârtite) sau pancove. Uneori făceau și masă”: Mm 10; „La început mergea mirele singur, apoi însoțit de părinți și nași. La casa fetei se făcea o mică petrecere, se tocmea zestrea”: Mm 11; „Mirele trimitea pețitori, să vorbească cu fata și părinții ei. Dacă fata voia băiatul, trimitea vorbă să vină feciorul”: Mm 12; „Fata își anunța părinții că o să vină cutare să o pețescă. Părinții își făceau socoteala și dacă erau de acord îi spuneau fetei că poate să-i spună băiatului că ei nu au nimic împotrivă, că băiatul poate să vie și să discute și să vadă dacă se pot învoi sau nu. Băiatul, singur sau cu tatăl său, venea la casa fetei în ziua hotărâtă, spunea pentru ce a venit și apoi, dacă tatăl fetei era de acord, treceau la discutarea zestre. De cele mai multe ori se înțelegeau, rar se iveau certuri”: Mm 12; „Mergea mirele mai întâi, apoi venea cu părinți, nași. Primeau o gustare, se tocmea zestrea”: Mm 13; „Mirele și tatăl lui se duceau la casa fetei. Tinerii erau întrebați dacă se plac, apoi părinții se înțelegeau asupra zestre”: SM 1; „Mirele vorbea mai întâi cu fata, fata vorbea cu părinții și-i spunea băiatului ce-i dau părinții. Apoi, mirele însoțit de doi oameni, rude sau prieteni, mergeau acasă la fată și o pețeau. Acum se înțelege feciorul cu fata, apoi merg la fată și văd ce-i dau părinții”: SM 3, 4; „Acasă la fată discutau despre zestre, se făcea o masă, dar modestă, că erau oameni săraci”: SM 5; „Mirele, tatăl lui și rude stăteau la un pahar de băutură la casa fetei, apoi tatăl mirelui spunea de ce a venit. Dacă toți erau de acord, discutau despre averea mirilor. Acum nu se mai merge în pețit”: SM 6; „Tânărul nu mergea. Întâi se ducea o rudă a băiatului, apoi părinții lui. Se făcea doar o cinste”: SM 7; „La casa fetei mergea mirele și tatăl său, se da zestrea, adică se înțelegeau ce zestre vor primi tinerii”: SM 8; „Prima întrebare era adresată tinerilor, dacă se plac, apoi se discuta de zestre, nuntă și se făcea o petrecere”: SM 9; „Mirele cu părintele său și cu tarostele ajungeau la casa miresii și se tocmeau pentru tineri. Uneori ajungeau la casa miresii și se tocmeau pentru tineri. Uneori se făcea și hârtie scrisă între părinții mirelui și ai miresii, ca să dea tinerilor averea despre care vorbeau”: SM 10; „Mirele însoțit de tatăl său și uneori de un grăitor, se ducea la casa fetei. Se târguiau, adică ce va da fiecare mirilor și fixau ziua de nuntă. Acum, rar”: SM 11; „La pețit mergea mirele însoțit de unu sau doi bătrâni și rude. Acum merge numai cu tatăl, cu părinții. Sâmbătă seara

discutau în legătură cu cererea în căsătorie. Se chema un naș (nașul care l-a botezat) împreună cu un om mai bătrân și alte rude. Discutau și se înțelegeau. Duminică dimineața mergeau la preot, tinerii dădeau o monedă preotului. Se vestea în biserică, se fixa nunta: SM 12; „Mirele mergea cu un unchi sau cu un om bun, la fată. După 1-2 săptămâni, mergeau și părinții lui și discutau despre zestre, nuntă. Era al doilea petiț. Se cinsteau: SM 13; „Mirele mergea cu părinții doar la cei mai înstăriți, care aveau ce da de zestre. Se făcea o cinste: SM 14.

LOGODNA

Denumiri: *Încredințare, căpară, pogoadă, tocmă, logodnă:* „Credință: CS 1, Tm 10, 11, Ar 2, 4, 10, 15-17, Bh 7, Mm 4, 6, 8, 9, 11-13, SM 7, 13, 14; „Cam din 1930 se face credință, acum e ca o nuntă: Ar 8; „Tomnă: CS 1; „Logodnă: CS 2, 8, 10, Tm 1-3, 7, Ar 5, 6, 14, Bh 4, 9, 10, 11 („Înainte vreme nu era logodnă, acum da”), 14, 17, Mm 2, 5, SM 5; „Se numea logodnă sau pogoadă: CS 11; „Căpara sau nunta mică: CS 4, 7; „Căpara: CS 12, 16, Tm 2, 6, 9; „Se numea dar. Se zicea: «Am dăruit fata cu atâția bani. Acum se zice logodnă»: CS 5; „Tocmeală sau credință. Așa i s-a zis din bătrâni, că era ziua când se încredința fata feciorului: Mm 6; „Tocma: Tm 5, 8; „Tocmit: Tm 14; „Tocmală: Mm 7; „Căpăreală: Tm 13; „Logogit: Tm 14; „Încredințare: Ar 1, Bh 1, 2, 12, 20, Mm 10, SM 11, 12; „Înainte se spunea că se încredințau. Acum se zice logodnă: Ar 13; „Credințare: Ar 3, Bh 15, 18, 19, Mm 2, 3, 7, SM 1, 4, 6, 8, 10; „Se spunea fac târgul. Acum se zice logodnă: Mm 1; „Schimb: Mm 12, SM 12; „După petiț, feciorul mergea cu părinții la fată, pe vedere. Acum nu se mai merge pe vedere: SM 3.

Desfășurare: „La tomnă se făcea mare petrecere la fată. Copilul o căpăra pe fată (o arvunea) cu bani. Din acești bani dați de copil, fata îi făcea haine de cununie (pentru mire). La tomnă, mergea copilul cu fata la preot și le făcea credința. Tomna dura 3-4 săptămâni. Trei dumineci în rând se anunța în biserică logodna tinerilor. La tomnă se stabilea nunta. Mireasa cosea hainele ei și ale mirelui: CS 1; „Se făcea masă la casa miresii, fără preot. Erau de față și viitorii nași. Se chemau din rudele mai apropiate ale fetei și ale băiatului. Logodna ținea uneori cât timp băiatul era în armată: CS 2; „Alaiul viitorului mire, care venea la casa viitoarei mirese era condus de nănaș, care urma să fie și căpitanul nunții. Înainte de a intra în casă, se mai cerea o dată consimțământul socrilor mici. Dialogul se încheia cu urarea de fericire a nănașului, după care începea petrecerea: CS 4; „După petiț se stabilea o seară când se făcea darul. Mirele cu părinții, neamurile și nașii mergeau cu plosca cu rachiu la

casa fetei, unde erau întâmpinați de socrul mic și acolo se făcea un prânz. După prânz, fata era dăruită, de toți cei invitați, cu bani, cu țoale”: CS 5; „Căpara se anunța la preot care-i logodea, îi striga în biserică trei duminici la rând, ca să știe tot satul. Se făcea/ se face masă la mireasă”: CS 7; „Se făceau trei duminici strigările în biserică, ca să știe tot satul. Preotul îi logodea, apoi se făcea masă la casa fetei, cu rudele ei și ale mirelui și petreceau până seara, târziu. Se făceau inele de logodnă”: CS 8; „Familia flăcăului dădea niște bani fetei ca să fie sigură pe ea. Se făcea o petrecere la fată, mai discutau despre organizarea nunții”: CS 10; „După înțelegere, părinții băiatului și ai fetei mergeau la neamuri cu plosca cu rachiu și-i invitau la petrecerea din prima duminică, după înțelegere. Petrecerea avea loc separat, acasă la fiecare dintre viitorii miri. Se strângeau neamurile și se servea numai băutură. Uneori, părinții fetei mergeau la casa socrilor mari pentru a vedea gospodăria în care le va intra fata”: CS 10; „Se logodeau prin preot, care le da binecuvântare. Logodna ținea 3-4 săptămâni, cât țineau pregătirile de nuntă. Se întâmpla ca tinerii să nu se cunune, rămâneau doar logodiți ani la rând. Astfel, în cazul morții unuia dintre ei, averea nu putea fi înstrăinată, rămânea [eventualilor] copii. Acum nu se întâmplă decât foarte rar astfel de situații”: CS 11; „La câteva săptămâni după pețit se dădea o masă la care participau și nașii”: CS 12; „Tinerii mergeau la preot, care îi logodea, îi pomenea cu numele în biserică. Căpara ținea două săptămâni”: CS 16; „La o lună de la pețit, la fată, se făcea logodna. Socrii mari aduceau cadouri (haine). Veneau și neamurile tinerilor și se făcea o masă. Tinerii își puneau verighete. Acum petrecerea e mai mare, ca o nuntă, oaspeții aduc dar de bani”: Tm 1; „Se anunța/ se anunță preotul, care-i strigă în biserică trei duminici la rând, că sunt logodiți. Fata dă o masă în prima duminică a logodnei, la care sunt invitate rudele. Logodna ține trei săptămâni”: Tm 2; „Se făcea masă, se tocmea zestrea”: Tm 3; „La tocmeală se făcea petrecere cu neamurile apropiate. Acum este petrecere mare, cu invitați”: Tm 4; „Tocma era cu o săptămână sau cu o lună înainte de nuntă, aproape ca o jumătate de nuntă. Veneau toate rudele apropiate. Veneau și din alte sate. Se făcea joc cu lăutari”: Tm 5; „Mirele dădea câte 500 lei și bijuterii miresii. Logodna ținea o lună. Dacă nu se căsătoreau cumva, mireasa dădea dublu înapoi ce a primit. Se făceau inele de aur. Îi strigau în două duminici în biserică pe nume, că se logodesc. Se zicea că el e căpărât și ea (fata) e căpărită, adică logodit și logodită”: Tm 6; „Se dădea o masă la care participau doar rude. Logodna și nunta se făceau în decursul unci luni de zile”: Tm 7; „După ce se pețea fata și se făcea tocma, înainte de nuntă, avea loc căpara. Numai cei mai înstăriți făceau căpară, alții o duceau și fără căpară. [La căpară] vorbeau, cereau zestrea, mâncau și beau”: Tm 8; „Înainte, se înțelegeau familiile între ele să facă căpară. Acum nu mai zic că, căpăresc, ci că logodesc. Cu o lună, trei săptămâni înainte de nuntă [avea loc] căpara: vorbeau de zestre, făceau o masă, schimbau batiste. Acum își pun inele”: Tm 9; „Logodna ținea/ ține trei săptămâni, cât îi strigă popa în biserică (trei duminici). La credință se făcea masă la fată. Junele

aducea verighete și material de rochie. Fata îi dădea o cămașă frumos cusută. Fata dădea și socrilor mari o cămașă și un material, care arătau înțelegerea pentru nuntă”: Tm 10; „Credința era cu trei săptămâni înaintea nunții. Dacă miercuri se tocmeau, duminică făceau prânz cu neamuri, vecini, prieteni. Chemau și pe călăreții care erau numiți să cheme la nuntă. Cine putea, aducea și muzicant”: Tm 11; „O masă mare. Mirele plătea o căpărcală – arvună pentru mireasă. Azi nu se mai plătește căpăreală”: Tm 13; „Petrecere cu rude la care se făcea tocmeala. Azi logodna este o petrecere mare”: Tm 14; „Cei doi tineri anunțau logodirea (încredințarea) lor, la casa miresii, iar nunta se făcea peste două săptămâni. Acum se fac, trei duminici la rând, strigări în biserică a celor ce se logodesc, după care urmează nunta”: Ar 1; „Credința [avea loc] cu o lună, două înainte de nuntă. Nu se făcea masă întinsă. Participau părinții, ceva neamuri de aproape. Schimbau batiste (sau verighete la găzdărite). Se dădea o prăjitură, țuică, un pic de vin. Acum e petrecere mare”: Ar 2; „Înainte, fetele erau date cu credințare, cu ospăt. Azi se face logodnă cu masă mare”: Ar 3; „Timp de trei săptămâni se striga/ se strigă în biserică. Credința se făcea la fată acasă – o masă cu câteva neamuri. Fata și junele făceau schimb de batiste. Acum se fac chiar ospete ca la nuntă, schimbă verighete”: Ar 4; „Țăranii nu făceau logodnă, numai cei mai bogați. Azi se face logodnă mare”: Ar 5, 6; „Mai de mult de tot nu era obiceiul. Cam din 1930 se face credința. Acum e ca o nuntă. Petrecere cu masă și băutură, după mersul la biserică. Logodna ținea/ ține trei săptămâni”: Ar 8; „Credința se făcea când venea la pețit feciorul cu părinții și rudele. Între credință și căsătorie tânărul se numea junc. La credință, fata îi puna juncului o floare artificială, la piept sau la pălărie”: Ar 10; „Când se încredințau făceau o masă mică. Logodna ținea o lună”: Ar 13; „Numai cei înstăriți făceau logodnă, o petrecere la care se schimbau verighetele, se sărutau logodnicii, gustau din aceeași pâine. Uneori se furau fetele, mai ales la țigani. Acum logodna este aproape ca o nuntă”: Ar 14; „Încredințarea se făcea cu preot. Se făcea o cină pentru invitați, neamuri. Acum logodna este o petrecere cu mulți invitați”: Ar 15; „Tinerii se duceau la preot, care îi striga pe nume, în biserică, trei duminici la rând, anunțând credințarea lor și spunând că cine știe ceva piedică în calea căsătoriei lor, să anunțe. Toți le urau noroc și fericire”: Ar 16; „La credință se făcea o masă cu oameni puțini, cu o lună, două înainte de nuntă. Acum, la logodnă se face masă mare, cu mulți oameni”: Ar 17; „La încredințare sau tocmeală, care erau mai înstăriți făceau o petrecere. La majoritatea însă, băgau doar pruncii cărțile la notărășie. După două săptămâni, băgau de nuntă”: Bh 1; „Încredințarea se făcea cam după Anul Nou. Se făceau strigări timp de 21 de zile. Înainte nu făceau petrecere la încredințare. Acum, la logodnă fac masă ca la nuntă”: Bh 2; „Făceau o masă cu părinții. Înainte, sedeau 2-3 ani necununati”: Bh 4; „Petrecere înainte de nuntă cu șase săptămâni. Acum schimbă inele”: Bh 7; „Se logodeau cu preot, care-i striga pe nume, trei duminici la rând, în biserică. Se făcea masă la mireasă”: Bh 9; „Înainte nu era logodnă. Acum se face o petrecere la casa fetei și se schimbă inelele

de către grăitor sau nași“: Bh 10; „Înainte nu era logodnă. Acum, la mireasă acasă vin părinții băiatului și rudeniile, se pun și nași de logodnă, joacă, chiamă și highe-duși (lăutari)“: Bh 11; „În clipa în care s-au înțelese, dau mâna cei prezenți la pețit. Se pune la masă, câte o iagă de pălincă cu ceva bucate și încredințarea s-a făcut. Se fixează nunta, care nu poate să fie mai devreme de 2-3 săptămâni“: Bh 12; „Logodna se făcea la casa miresei, se da o masă, chemau și preotul, erau de față rude apropiate. Logodna dura câteva luni, cel mult o jumătate de an“: Bh 14; „Se făcea ospăț la mireasă cu rudele de ambele părți. Tinerii erau strigați trei dumineci la rând, în biserică, să știe toți sătenii, care le urau noroc“: Bh 15; „Logodnă se făcea la unul din tineri (veneau doar părinții și nașii). Nașii le puneau tinerilor verighetele, se făcea o masă. Acum au mai mulți invitați, se aduc și daruri“: Bh 17; „Credințarea ținea două săptămâni. Uneori făceau cuscritul și credințarea în aceeași zi“: Bh 18; „Credințarea se făcea prin vestiri în biserică și cu masă la casa miresii. Erau strigați pe nume în biserică mirii trei dumineci la rând, ca să știe tot satul și să fie de acord“: Bh 19; „Tinerii anunțau la primărie și la preot că se încredințează. Trei dumineci la rând preotul striga în biserică. Cei din biserică le urau noroc și erau îndemnați de preot să-l anunțe dacă știu ceva care ar putea împiedica acea căsătorie“: Bh 20; „Se făcea masă la fată, cu pălincă ciurigană (minciuni). Se stabilea nunta, până se pregăteau părinții“: Mm 1; „Logodna se făcea cu 21 de zile înainte de nuntă. La logodnă participau numai rudeniile cele mai apropiate și nașii (o pereche). Se chema și cealără (muzicanți), pentru că după ce invitații se ospătau, începea dansul. Jucau Româneasca, Țigăneasca, aceleași dansuri ca la nuntă. Cei ce veneau la logodnă aduceau horincă și făină. Logodna se făcea la mire sau la mireasă, cum se învoiau“: Mm 2; „Logodna se făcea cu masă la mireasă, unde erau chemate rudele viitorului mire și ale viitoarei mirese. Înainte de a face masa și petrecerea, mergeau la preot și la primărie și spuneau de hotărârea lor de a se logodi. Erau strigați trei duminici în biserică, că se logodesc, apoi fixau ziua de nuntă. Acum nu se mai face masă. Strigări în biserică se fac și azi“: Mm 2; „Credințarea se făcea cu câteva luni înaintea nunții. Băiatul îi dădea o năframă fetei, iar fata îi dădea material de o cămașă (pânză de casă). Se făcea un pic de masă scurtă la fată acasă. Mai rar cu preot“: Mm 3; „Fata și feciorul mergeau la popa acasă care îi logodea, după ce îi întreba dacă se iau din dragoste. Credința se făcea cu două, trei, patru săptămâni înainte de nuntă. După slujbă se mergea acasă la fată cu ceterașii, cu nănașii, cu fete și feciori, mâncau și dansau. Acum credința e înlocuită cu cele 14 zile cât durează la sfat, de la depunerea actelor până la celebrarea căsătoriei“: Mm 4; „Logodna se făcea la mireasă, ca o a doua vedere. Se-nțelegeau de nuntă. Se făcea petrecere. Azi se duc cadouri“: Mm 5; „Se făcea la o săptămână după pețit [cu două luni și trei săptămâni înainte de nuntă]. La logodnă luau parte rudeniile cele mai apropiate, nașii și prietenii mirelui și ai miresei. Se făcea petrecere. Mirele aducea ceterași la casa miresei, unde se făcea logodna. Jucau, apoi plecau cu toți oaspeții la casa mirelui, unde avea loc masa de

logodnă. Cei care veneau la logodnă aduceau horincă”: Mm 6; „Credința se făcea sâmbătă seara, într-o zi de dulce. Dura până noaptea duminică. Preotul vestea căsătoria ce va avea loc. Nănașii puneau verighetele în grâu și tinerii trebuiau să le scoată. Pe la 1900 nu se purtau verighete, nu existau inele de logodnă”: Mm 6; „Tinerii se duceau la preot și anunțau logodna (credințarea) lor. Preotul îi striga trei duminici la rând în biserică, în fața poporului întreg, care le ura noroc. După a treia duminică se puteau căsători”: Mm 7; „La tocmală se schimbau verighete. Se da mâna (legământ). Mergea mama mirelui și da mâna cu mireasa. Mâna se dădea acoperită cu zadia, de către mama mirelui. Mireasa prindea mâna cu zadie a viitoarei soacre”: Mm 7; „Tinerii mergeau la preot care-i striga pe nume în biserică, anunțând credințarea lor. Îi striga trei duminici la rând”: Mm 8; „Se făcea cu 2-3 săptămâni înainte de nuntă. Logodna era o petrecere mai mult cu neamurile apropiate. Se puneau masă și se juca. Cei ce veneau la logodnă, aduceau miresii plocon (horincă, făină, o găină etc.)”: Mm 9; „La credință se făcea masă cu ceteră. Verigile se puneau într-un talger de grâu. Verigile erau scoase din grâu de un om (pus de nănaș) care le băga pe degete la miri. Verigile [puteau fi] scoase de soacre, care le puneau apoi în degetele mirilor”: Mm 9; „Care cum se putea pregăti. Cam două luni. Mulți se luau neîncredințați. Se făcea o masă la fată și băiatul aducea verighete și flori”: Mm 10; „La credință era petrecere ca la o nuntă. Mirii schimbau între ei zadii”: Mm 11; „Fata se pregătește cu mâncare. Strigă băiatul prietenii și neamurile lui și fata și-i strigă pe ai ei. Fiecare își duce o sticlă de palincă, mâncare face fata și molătuiesc (petrec). Înainte de molătuire, tinerii cu părinții merg la popă și dau mâna și-i întrebă dacă li-i voia. La popă merg sâmbătă seara. În trei duminici la rând, popa răspunde nunta”: Mm 12; „Credința avea loc cu o lună de zile înainte de nuntă (și cu trei săptămâni după pețit). La credință participau neamurile și prietenii. Se puneau masă pentru invitați, se închina cu sticla cu horincă pentru fericirea tinerilor și jucau. Se aduceau și ceterași. Fiecare din invitați aducea câte un plocon: bani sau alimente (făină, carne etc.)”: Mm 12; „Mirii schimbau între ei zadii sau struț, în loc de inele de logodnă. Se făcea petrecere cu horincă, curechi umplut în oale de pământ, pancove”: Mm 13; „Logodna se făcea la primărie și la preotul din sat, unde tinerii spuneau că vor să se căsătorească. Își lua mireasa căscănea de credințare de la târg (mirele o cumpăra) și trei săptămâni rămăneau credințați. În prima duminică a credințării se făcea masă la mireasă, cu rude și prieteni. După trei săptămâni ieșeau vestirile din biserică și programau nunta. Acum mai rar. Unii se duc doar la primărie”: SM 1; „După pețit, feciorul mergea cu părinții la fată, pe vedere. Acum nu se mai merge pe vedere. Se făcea puțină petrecere, stabileau când și cum fac nunta”: SM 3; „Timp de trei săptămâni, în fiecare duminică, preotul anunța în biserică logodna tinerilor. Apoi, dacă nimeni nu era împotriva și nu avea ceva de spus contra căsătoriei, tinerii se pregăteau de nuntă”: SM 4; „Logodna nu era obligatorie. Se făcea după grăiri (după ce anunța preotul în biserică viitoarea căsătorie). Acum toți

fac logodnă cu petrecere. Se făcea o petrecere, dar nu prea mare. Acum e o masă mare cu mulți invitați”: SM 5, 6; „Credința se făcea cu 2-6 luni înainte de nuntă. La mireasă se făcea petrecere, cu cele mai apropiate neamuri. Era și un schimb de batiste între tineri. Acum se fac petreceri ca nunțile, se schimbă inele”: SM 7; „Tinerii erau strigați în biserică timp de trei duminici, anunțându-se logodna lor. Logodna ținea o lună”: SM 8; „Tinerii erau vestiți în biserică, adică erau strigați pe numele lor în fața oamenilor care le urau noroc. Mirii mergeau la preot, apoi la primar ca să-i credințeze. Tânărul lua o basma pentru fata aleasă de el, ca semn de credințare. Stăteau credințați timp de trei săptămâni după care urma nunta, fixată la credințare, pentru o anumită zi”: SM 10; „Se anunțau la preot, care-i logodea și-i pomenea trei duminici la rând, în biserică, urându-le noroc. Se zicea că îi vestea”: SM 11, 12; „Tinerii se duceau/ se duc la preot și îi spun că vor să se căsătorească. Preotul îi strigă în biserică pe nume, trei duminici la rând și le urează noroc. Preotul îi roagă pe cei prezenți să anunțe dacă știu vreo piedică în calea căsătoriei”: SM 12; „Credința se făcea cu 1-3 luni înainte de nuntă; se făcea un pic de chef. Acum îi zice logodnă și schimbă inele”: SM 13; „Mergeau obligatoriu și părinții la biserică. Se schimbau batiste, apoi mergeau la mireasă, unde se făcea o mică petrecere. De obicei, tinerii rămăneau logodiți patru săptămâni. În trei duminici, preotul le vestea logodna la biserică. Acum se face masă mare cu daruri”: SM 14.

ZESTREA

Stabilirea zestre: *Înțelegere, foaie de zestre:* „La pețit se stabilea zestrea”: CS 1, 3, 4, 6, 9, 12, 14-16, Tm 8, 9, 11, 13, Ar 5, 14-17, Bh 2, 4, 9, Mh 1, 5, 9, 11, 13, SM 3, 11; „La împețit, de către părinți. Primeau zestre și băiatul și fata”: CS 2; „La pețală, părinții stabileau zestrea și dacă nu se înțelegeau asupra zestrii nu se făcea nunta. Azi nu se întreabă de zestre”: CS 5; „De către părinți, în pețit, prin înțelegere (din vorbă)”: CS 7, 8, 11, Ar 1, 3, 4, 6, Ar 10, Bh 7, 10, 19, Mm 2, 7, 8, SM 1, 4, 6, 12; „La pețit, părinții și unchii cu care veniseră stabileau bunurile pe care le vor da tinerilor”: CS 10; „La pețit, de către părinți; nu se făcea foaie”: Tm 1, Bh 6, 13, 17; „Cuscii între ei, la pețit, prin înțelegere”: Tm 5; „Zestrea se stabilea în pețit de către părinți, sub formă de înțelegere”: Tm 6; „La tocmă, prin înțelegere”: Tm 10; „La pețit, părinții se tocmeau; mai rar, făceau și foaie de zestre”: Ar 2; „La pețit, stabileau părinții. Nu se făcea foaie de zestre”: Ar 7, 12; „La pețit, părinții se înțelegeau sau făceau foaie de zestre”: Ar 8; „La pețit, părinții făceau și foaie de zestre, cu 2-3 martori”: Bh 1; „La pețit, de părinții copiilor, se stabilea zestrea prin

înțelegere. Din acest motiv tatăl băiatului era însoțit de 1-2 persoane, rude sau prieteni [ca martori]”: Bh 3; „Părinții tinerilor, chiar la masă, la pețit. Spunea fiecare cu ce-i înzestrează. În general se zicea zestrea fetei, căci ea trecea în casa băiatului, de cele mai multe ori”: Bh 8; „Părinții, la ultima vizită de cuscrit, prin înțelegere”: Bh 11; „Zestrea se fixa la pețit, de părinții fetei și se făcea sub formă orală, în auzul celor prezenți”: Bh 12; „La pețit, de către părinți, prin vorba grăitorului. Se înțelegeau pe bună tocmală, prin înțelegere, fără act scris”: Bh 14, Mm 2; „Se stabilea la pețit, de către pețitori și părinții fetei, nu se scria nici un act”: Bh 16; „Părinții, la cuscrit, prin bună înțelegere, se încredeau între ei”: Bh 18, Mm 6; „Părinții fetei stabileau zestrea”: Mm 4; „Părinții, pă înțelegere, nescris, cât aveau și cât puteau. În general, se făceau căsătorii fără zestre, fără înțelegere, dar părinții fetei sau ai băiatului aveau grijă să împartă averea între copii”: Mm 6; „Nu se da zestre înaintea nunții [ci] după nuntă, fără tâg de zestre”: Mm 7; „Între mire sau tatăl mirelui și tatăl fetei, în ziua când se venea în pețit. Zestrea se stabilea pe încredere, dar uneori se făcea și act”: Mm 9; „La pețit, de părinți, făceau act scris, mai ales între țărani auvui”: Mm 9; „Fie la mărșul pe văzute, fie la încredințare, de către părinți. Se făcea și în scris și pe înțeles”: Mm 10, SM 5; „Zestrea se stabilea în ziua în care pețeau fata. Nu se făcea foaic de zestre, se stabilea pe încredere. O stabilea tatăl fetei împreună cu mirele sau cu tatăl mirelui”: Mm 12; „La pețit, foaic de zestre se făcea mai rar”: SM 9; „La al doilea pețit, de către părinți. Nu se făcea foaic”: SM 13; „La pețit, unii făceau foaia de zestre. acum nu se mai face foaic”: SM 14; „Părinții stabileau zestrea, la logodnă”: Tm 2-4, Bh 20; „La logodnă, părinții făceau foaic”: Tm 7; „Socrii, la logodnă”: Tm 14; „La logodnă, de către părinții tinerilor, sub formă de înțelegere”: Ar 16, SM 8; „Se stabilea la logodnă, de către amândoi părinții, prin înțelegere”: Bh 15; „La credințare se înțelegeau, fie că cereau părinții băiatului, fie că ofereau de la ei părinții fetei. Numai prin înțelegere. Când băiatul pleca în armată, făceau legătura în bani, adică cine strica căsătoria plătea celui alt”: Mm 3; „Se stabilea după credință. Dacă nu se înțelegeau, se strica. La cei mai avuți se făceau hârtii”: SM 7; „Părinții stabileau zestrea, uneori și în scris, la credințare”: SM 10.

Conținutul zestre: „Pământ, vaci, oi, porci, pricoite (cergi), desagi, cătrînțoni, opreg, ponevi (cearșaf). Azi: bani, mobilă, mașină, bijuterii”: CS 1; „Pământ, vite de lucru, colibă la pădure, rândul la moară (morile erau proprietate colectivă), mobilă (paturi), căldări, vase. Azi se cumpără mai cu seamă mobilă”: CS 2; „Pământ, haine, vite, oi. Cine putea, și mobilă. Azi, bani la CEC”: CS 3; „Pământ, Țoale, galbeni, mobilă”: CS 4; „Pământ, Țoale, strane (straie), procovițe, haine de îmbrăcat. Băiatul primea casa și tot dacă era singur, dacă nu, averea era împărțită între frați. În casa [părintească] era oprit băiatul pe care-l voiau părinții”: CS 5; „Luni, părinții miresei pregăteau dârcele (zestrea, pat, dulap) și le duceau cu carul cu boi. Stranele,

procovițele, măsurile, peșchirele (prosoapele) le duceau pe umeri, agățate de un băț. Femeile aveau în mână o cârpă cu un colac, o felie de brânză și o litră de răchic. În fața dărzarilor mergea căpitanul de dărzari, care avea pus în straiță o lopăciță de porc afumată, o litră de răchic în mână. El era fratele miresii sau văr*: CS 5; „Diverse țesături, obiecte de uz gospodăresc, hainele miresii, daruri pentru mire, nași, socru, cumnata de mână*: CS 6; „Pământ, vite, bani, haine. Azi, bani și mobilă*: CS 7, 8; „Pământ, vite, oi, procovițe, strane (cergi), hainele fetei*: CS 9; „Fata avea ștafirul ei de zestre în care intrau țesături, obiecte de uz gospodăresc, haine pentru ea și daruri pentru mire, socri, nași, cumnați, unchi, mătuși, la care se adăugau lanțurile de pământ, fâneață, păduri*: CS 10; „Pământ, vite, oi, porci, haine*: CS 10; „Pământ, vite, haine. Acum, mobilă și bani*: CS 11, 16, Tm 1, 6, Ar 1; „Pământ, bani, haine*: CS 12; „Pământ, vite, țoale. Acum, mobilă, bani*: CS 14; „Așa se măritau fetele atunci, cu zestre: pământ, vite, procovițe*: CS 15; „Pământ, vite, bani, haine. Acum bani, haine, mobilă*: Tm 2; „Vite, pământ, țoale*: Tm 3; „Pământ, bani, vite*: Tm 4, 8; „Câteva lanțe de pământ și vite, pat, haine de pat, perini, dună nouă, bundă de astrahan sau de mânz. Acum, bani, mobilă, vite*: Tm 5; „Pământ, vite. Acum, bani, mobilă*: Tm 7; „Două până la zece lanțe de pământ, vite și zestre de haine a fetei. Acum, mobilă și bani mai mult*: Tm 9; „Fata primea pământ, o vacă, câteva oi, iar băiatul, pământ. Dacă băiatul se ducea la fată, primea mai mult pământ și animale*: Tm 10; „Câteva lanțe de pământ, vite, bani. Azi, doar bani*: Tm 11; „Pământ, vite*: Tm 13; „Fetei i se da pământ, vite, bani, iar băiatului casă. Acum, mobilă*: Tm 14; „Fata primea 5-10 lanțe de pământ, vite, cai, oi, purcel, salbă de galbeni. Recolta de pe pământul ei era pusă de-o parte. Acum, mobilă, bani, aparate casnice, mașină*: Ar 2; „Pământ, vite. Acum, bani, haine, mobilă*: Ar 3; „Fata primea pământ (1-2 iugăre, chiar cinci, după posibilități), vacă, vițel, porc. Băiatul, la fel*: Ar 4; „Pământ, vite, oi. Azi, mobilă, mașină*: Ar 5; „Pământ, bani, haine, animale*: Ar 6; „Pământ, vite*: Ar 7, 13; „Într-o foaie de zestre era scris: opt oi, opt miele, o scroafă, vacă cu vițel, porc gras, cinci iugăre de pământ. Acum, mobilă și bani*: Ar 8; „Fata primea ștafirul, pământ, o vacă, doi cai, porc, capre. Băiatul, pământ, 2-3 animale, după posibilități*: Ar 10; „Pământ, așternuturi. Acum, mobilă, bani, mașină*: Ar 12; „Pământ, animale, bani, haine. Azi, bani și mobilă*: Ar 16; „Pământ, vite, oi, salbă, chilimuri, ponevi. Azi, mobilă, bani*: Ar 17; „Pământ, dulap, haine de mireasă*: Ar 14; „Pământ, vite*: Ar 15; „Mai mult pământ, dar și vite, haine. Azi la fel, plus mobilă și bani*: Bh 1; „Într-o familie cu mai mulți flăcăi, băieții care plecau [din casa părintească] se numeau juneri. Lor li se dădea zestre la nuntă, spre deosebire de băiatul părintesc, care rămânea pe casă și avea tot dreptul*: Bh 1; „După stare. Pământ, o vacă, 5-6 oi, un porc, uneori o pereche de boi. Azi la fel plus bani*: Bh 2; „Pământ, juncani, un pat cu perini, lipidee, dună și strujac*: Bh 3; „Patru lanțuri de pământ, vacă, doi purcei. Acum, mobilă, bani*: Bh 6; „Pământ, vite, porc. Acum, mobilă și bani*: Bh 7; „Holde, vite, unelte de lucru. Acum, zestrea

fetei se respectă la fel ca în trecut când e vorba de îmbrăcăminte și mobilă": Bh 8; „Pământ, vite, haine și bani. Azi, la fel că e sat necooperativizat": Bh 9; „Pământ, vite, bani, mobilă. Acum, bani, mobilă, aparate": Bh 10; „Pământ, vite, lepedee. Acum, mobilă și bani": Bh 11; „Holde și vite": Bh 12; „Pământ, cai, vite. Bani nu se dădeau": Bh 13; „Pământ, vite, haine, bani. Acum, bani, televizor": Bh 15; „Pământ, vite, lucruri de îmbrăcatul casei. Și azi, fetele primesc zestre lucruri de casă": Bh 16; „Pământ, vite, mobilă. Acum, bani, mobilă": Bh 17; „Pământ, o vacă, un vitel, boi, oi. Acum pe lângă astea și bani": Bh 18; „Pământ, vite, haine": Bh 19; „Pământ, casă, vite, haine. Azi mobilă": Mm 1; „Pentru fată: doi boi, vacă, ladă de zestre, mai rar pământ. Pentru băiat: casă sau loc de casă. Dacă era singur sau dacă frații lui aveau casele lor, putea rămâne în casa părinților. Acum tinerii își strâng bani de casă, uneori părinții fetei cumpără mobilă, dar de cele mai multe ori nu-i pregătesc decât zestrea de covoare și țoluri": Mm 2; „Se dădea pământ, vite, bani. Azi, bani": Mm 2; „Fata primea pământ, vite, 2-4 boi, lada de zestre, iar băiatul, casă, pământ": Mm 3; „Loc în câmp, doi boi, o vacă, câte 10-20 oi, o junică, haine, țesături de interior, care se pun pe rudă (7-8 cergi, 6 perine, 10-20 șterguri, 5-6 fătoi). Azi se dă la fel dar mai mult (de la 10 cergi în sus, 5-6 țoluri, dune, 10 fătoi, 10-15 săcuie, 20 pânzături, 20 cămăși, sfetere, bluze, 3-10 perechi pantofi, cizme)": Mm 4; „Mireasa primea pământ, vii, vite": Mm 5; „Pentru fată: pământ, rudă cu covoare, ladă de zestre. Rudă o are mirele, se dau numai covoarele care se pun pe rudă. Acum nu se mai dă pământ. Pentru băiat: car cu cai, casă, vite. Acum nu se mai dau vite": Mm 6; „Pământ, vite, bani. Acum, numai vite și bani": Mm 6; „Pământ, casă, haine, vite. Acum, bani și mobilă": Mm 8; „Pentru fată: bani, pământ, ladă de zestre. Pentru băiat: casă, vite": Mm 9; „Pământ (care cum aveau), vite (vacă, boi, porc, oi), cergi, țoluri, perine, ștergători, talgere": Mm 9; „Casă, grădini, porci, vaci. Feciorii se lăcomeau la zestre. Acum, lucruri de casă, mobilă, bani, vacă, porc": Mm 9; „Fata primea pământ, doi viței sau o vacă, lădoi, iar băiatul, casă, pământ": Mm 10; „Vacă, pământ, bani. Azi, mobilă": Mm 11; „Pentru fată: bani, pământ și ladă de zestre cu țoale și pânzături. Acum nu se mai dă pământ, iar în loc de ladă se dă mobilă. Pentru băiat: casă și vite": Mm 12; „Vacă, oi, pământ, boi, bani": Mm 13; „Pământ, vite, haine, bani. Azi, bani și haine": SM 1; „Doi boi, o vacă, 5-10 oi, pământ, bani. Azi, pământ, o vacă, oi": SM 3; „Pământ, haine, animale, bani. Acum, bani, haine": SM 4; „Pământ, vite. Acum, bani, mobilă, aparate casnice": SM 5; „Pământ, vite, haine. Acum, bani și haine": SM 6; „Pământ, vite. Acum, zestrea e mai mult ce se adună din daruri [la nuntă]": SM 7; „Pământ, vite, haine. Azi, bani și mobilă": SM 8; „Doi boi (cel mai important lucru), plus vacă, oi, bani, pământ și blide, icoane, ștergători": SM 9; „Pământ, bani, vite, haine. Acum, mobilă și bani": SM 10-12; „Fata primea boi, vaci, oi, pământ, haine, iar feciorul casă și pământ. Acum primesc haine, casă, mașină": SM 12; „Pământ, vite. car, plug, unelte. Acum se dau bani, mobilă, așternuturi": SM 13; „Primeau, mai ales, pământ, vite, iar acum, mobilă": SM 14.

Lada de zestre: „Lada – sâcrin (la mort e copârșeu) se lua odată cu mireasa, când era dusă la cununie”: CS 1; „În ladă se țineau cilimuri (cuverturi de pat, țesute), țoale (de îmbrăcăminte). Lada de zestre era ridicată de părinții mirelui și de nași, cu alți flăcăi, după nuntă, a doua zi dimineța. Când luau lada în căruță, pe lângă căruță mergeau tinerii cu hainele de zestre ale miresii, purtate pe umeri, pe pari lungi. Azi nu se mai ține obiceiul”: CS 2; „La cele mai săracute se dădea ladă, la cele mai bogate mobilă”: CS 3; „Lada de zestre era dusă la casa mirelui, luni seară”: CS 4; „Fata primea ladă, pat, arman (șifonier). Lada conținea hainele fetei, țoale [lenjerie], procovițe, strame (cergi). Azi e de datoria părinților fetei să-i dea mobilă”: CS 5; „Înainte nunții cu o zi, duceau lada cu căruța de la mireasă la mire. În ea erau hainele miresii”: CS 7; „Lunea se ducea lada de zestre cu dârzele (hainele din ladă). Și azi se face la fel”: CS 8; „Lada de zestre o duceau, luni, dârzarii (rudele miresii) cu dârzele (zestrea) la al tânăr. Dârzarii aveau un căpitan de dârzari”: CS 9; „În ladă se puneau toate lucrurile [necesare] viitoarei gospodării, țesăturile și hainele miresii și se duceau la casa mirelui, luni după nuntă”: CS 10; „Lada de zestre conținea hainele fetei și era luată după nuntă, la câteva zile”: CS 10; „Lada era dusă luni dimineța sau câteva zile mai târziu. Era adusă de dârzari (rude apropiate ale miresii)”: CS 12; „Lada se dădea după nuntă. În ladă erau hainele fetei și așternuturi”: CS 14; „Lada era dusă la mire în ziua nunții. Conținea hainele miresii. Acum se dă mobilă, nu ladă”: Tm 2; „Lada se dădea după cununie. În ea erau hainele miresii”: Tm 4; „Nu dădeau ladă ci pat, după cununie: un pat înalt, ținut de doi oameni, pe cocie. Căii aveau peșchire și brad la hamuri. Peșchirele, perinele, duna se duceau pe cocie, la nuntă”: Tm 5; „Fata primea un dulap nu ladă, iar acum, mobilă”: Tm 6; „Un dulap plin cu haine se ducea în duminica nunții, seara pe cocie, să-l vadă lumea”: Tm 8; „Zestrea se punca direct pe cocie: perini, covoare, dunc, să le vadă oamenii la nuntă”: Tm 9; „Cu trei zile înainte de nuntă, venea tatăl mirelui cu cocia, cu căii legați cu zvoane (clopote) și peșchire (ștergare) și punca în ea un dulap în care erau hainele miresii, o dună, patru perne, 2-3 chilimuri. Acum, fata primește mobilă, aragaz”: Tm 10; „Se duc lucrurile miresii pe căruță (pe cocie): dună, perini, mobilă”: Tm 11; „Lada cuprindea pricovițe, perne, poneavă. Se dădea după nuntă, cam la câteva zile”: Tm 13; „Se dădea ladă cu zestre cu o zi înaintea nunții, când era dusă la mire. Conținea hainele miresii”: Ar 1; „Lada era de lemn, cu flori pictate [și conținea] chilimuri cu flori (ponevi la cele mai sărace), 2-3 dunc, șase perini, hainele miresii. Era dusă cu cocia sâmbătă, înainte de nuntă. O ducea mirele cu pălășcașii lui”: Ar 2; „Ladă cu perini, haine se dădea după nuntă”: Ar 3; „Lada de zestre se lua la 1-2 zile după nuntă. Părinții o duceau. În ladă se puneau țoalele (hainele) fetei și ponevi de lână, lepedee (cearceafuri), fețe de pernă, măsurite (fețe de masă), șterguri de pus la ferești”: Ar 4; „În ziua nunții, lada cu hainele miresii era dusă la mire”: Ar 6; „Lada o duceau ospătoii, în ziua nunții, cu cocia. În ladă era o dună, două perini, lipidee, ștergare”: Ar 8; „Nu se dădea ladă [ci] stafir format din o dună, trei perini,

două lepedee, 10-15 prosoape, 2-3 mășărițe. Stafirul se ducea fie cu câteva zile înainte de nuntă, iar uneori 2-3 zile după nuntă”: Ar 10; „Era o ladă în care fata își ținea hainele”: Ar 12; „Lada cu perne, dune era dusă la nuntă”: Ar 13; „Era ladă cu trei sertare sau dulap cu două uși”: Ar 14; „Lada de zestre era dusă de la casa fetei, cu căruța, în ziua nunții sau ulterior. Ea conținea hainele fetei și diferite textile”: Ar 16; „În preziua nunții lada era dusă la mire, acasă. În ea se aflau hainele miresei și alte lucruri ale ei”: Ar 16; „Sâmbătă, înaintea nunții, mirele cu pălășcașii lui duceau lada”: Ar 17; „Lada [renumitele lăzi de Budureasa] conținea hănișoarele miresei. După nuntă, fata venea la 2-3 zile sau la o săptămână să-și ia lada”: Bh 1; „Câteva zile în urma nunții, ducea lada de zestre în care erau hainele de față, țoale, lepedee. La nuntă puneau tineri să ducă cu cântece, odată cu nunta, câteva lucruri, cât să fie pentru un pat (un tol, o perină etc.)”: Bh 2; „În ziua nunții lada se transporta în una din căruțele de nuntă. Lada conținea îmbrăcămintea fetei, a patului pe care-l primea, și țesături pentru camera bună”: Bh 3; „În ladă era dună, 5-6 perini, haine, lepedee, șterguri”: Bh 4; „Lada se ducea la nuntă, cu țesături pentru fala zestreii miresei”: Bh 7; „În săptămâna următoare nunții lada de zestre se transporta în căruță. Conținea îmbrăcăminte (haine, cămăși etc.) și țesăturile pentru îmbrăcat casa unde mergea”: Bh 8; „Lada de la Budureasa, se aducea cu o zi înainte de nuntă, de la mireasă la mire, cu căruța. Conținea hainele miresei, ștergare”: Bh 9; „Lada era dusă a doua zi după nuntă. În ea erau hainele fetei, lepedee (așternuturi), șterguri”: Bh 10; „Lada se ducea la nuntă și cuprindea ale miresei”: Bh 11; „Lada era dusă la casa mirelui de sâmbătă scara (nunțile se făceau duminica). Lada de zestre conținea îmbrăcămintea miresei și îmbrăcămintea pentru casa unde se mărita”: Bh 12; „Era dusă la mire cu o zi înainte de nuntă, cu căruța. Conținea hainele miresei”: Bh 15; „I se spunea lădoi. Lădoiul se transporta după nuntă, la o săptămână și uneori chiar la două săptămâni. Conținea hainele fetei. A cam dispărut obiceiul”: Bh 16; „Lada de zestre cu hainele miresei, albituri de pat. Se aducea după nuntă”: Bh 17; „Înainte de 1900 era ladă de zestre, dusă la o săptămână după nuntă, cu lepedee, dune, perini și șterguri”: Bh 18; „Se da un lădoi, în care erau hainele miresei. Era dus la mire acasă cu o zi înainte de nuntă”: Bh 19; „Lada se numea conopei. Lunea se ducea zestre cu carul cu boi la mire. La boi se puneau ciocălăi (ciucuri) din lână”: Mm 1; „Lada se ducea cu o zi sau două înainte de nuntă, cu carul, la casa mirelui. Veneau vilfeii mirelui s-o ia. În ladă se puneau haine, șterguri, perine, lepedee (cearceafuri). Deasupra lăzii se puneau 5-6 covoare. În loc de ladă se dă, acum, mobilă, țesături și îmbrăcămintea [tradiționale]”: Mm 2; „Când ducea mireasa. După biserică se întorcea mireasa la ea acasă și când pleca la nuntă lua lada. În ladă erau câteva țoale, schimburi ei (poale, rochii), încălțări. Pe ladă [se puneau] un tol frumos, un lepedeu frumos ales, 6-12 perne mari și mici, săcuți, [toate] cusute frumos”: Mm 3; „Lada de zestre se primea după cununie, când vor tinerii căsătoriți să o ducă acasă, de obicei când se spârgea nunta și mireasa mergea acasă la mire. Lada de zestre conținea: 6-7 cămăși de fire

de tort, 2-3 pânzeturi, zece zadii, un pieptar piuat, un lecriș vâltorit, o gubă, o pereche de opinci“: Mm 4; „După nuntă, cu o căruță, era dusă lada. Conținea: 12 perini, 10-12 saci de pânză țesută la război, 20 de cearceafuri, fețe de masă alese, dricar (dune), 20 șterguri alese, haine. Lada era făcută de un meșter din sat, era sculptată“: Mm 5; „În ladă se puneau țoluri din lână, lepedee (cearceafuri), gubă, chemesi, iar pe ladă se așezau cergile (trei, patru). Zestrea se ducea în car și se mergea cu ea odată cu nunta. Acum nu se mai dă ladă ci mobilă. Se dau însă aceleași lucruri care se puneau înainte în lada de zestre“: Mm 6; „Fetele aveau lăzi lungi dar nu era obligația să se dea ladă de zestre“: Mm 6; „Cu o zi înaintea nunții era dusă lada miresii la mire, cu căruța cu cai. În ea erau hainele miresii. Acum nu se mai dă“: Mm 7; „Ladă de zestre pentru halube, sucără, lecriș, țoluri, cergi“: Mm 7; „Se da cu o zi înaintea nunții. Era dusă cu căruța cu cai la mire. Conținea hainele miresii“: Mm 8; „Lada se ducea la casa mirelui a doua zi după nuntă. În ladă se puneau – lepedee, ștergături, perine, fătoaic de masă, haine. Pe ladă se așezau cergile (vreo 4-5). Nu se mai dă ladă ci mobilă. Însă se dau aceleași lucruri“: Mm 9; „Nu se mărita fata până nu-i făcea ladă de zestre împistrită (sculptată). A treia zi după nuntă, când venea cu căruța, cu porumb, putina cu brânză, bărbânța cu slănină și lada cu zestre, toate se duceau la mire“: Mm 9; „Ladă, se ducea după nuntă. Era cu hainele fetei, lucrurile de pe rudă din casă: cergi, lepedee, perină, ștergători“: Mm 9; „În lădoi erau hainele fetei, șterguri, lepedee. Pe deasupra: țol de lână de oaie, perne (12 la cei înstăriți). După nuntă se ducea lada – la o săptămână, mirele și nănașa veneau să ia lada cu car cu boi sau cai. Acum, tinerii au salariu ca zestre. Fata, lucruri pentru casă“: Mm 10; „Lada se dădea după nuntă, conținea hainele miresei“: Mm 11, 13; „Lada se ducea la casa socrilor mari (unde stăteau mirii după nuntă) a doua zi după nuntă (luni dimineata). O ducea cu carul. În ladă se puneau cămăși, zadii, gaci (făcuți de mireasă pentru mire), lepedee, țoluri de lână, iar pe ladă se așezau 4-5 cergi. Acum se dă mobilă cu aceleași lucruri“: Mm 12; „Ladă în care își punea fata lucrurile de îmbrăcat. Se dădea după nuntă. Veneau mirele și mireasa și o luau. Și azi se dă ladă și foarte rar mobilă“: SM 3; „Lada se numea conopei. Ea se da în ziua când era hotărâtă nunta și conținea haine, ștergare etc. acum mai rar“: SM 4; „Când era nunta, lada era dusă la mire cu căruța. În ea se aflau hainele miresii. Acum mai rar“: SM 6; „După cununie se dădea lada. În ea erau rufăria miresei, așternuturi. Acum nu se mai dă ladă“: SM 7; „La logodnă se stabilea când va fi dusă lada la mire. Ea conținea haine. Lada se numea credent“: SM 6; „Ladă cu hainele miresei, frumos împodobită. Se lua după nuntă. Acum se dă mobilă în loc de ladă“: SM 9; „Se dădea un lădoi, așa se numea lada în care se puneau hainele miresii“: SM 10; „Cu o zi înainte de cununie lada era dusă la mire și conținea hainele miresii, ștergare. Acum, rar“: SM 11; „După nuntă se dădea lada. În ea erau ștergare, fețe de masă, cergi, linguri de lemn“: SM 12; „Cu o zi înainte de nuntă lada era dusă la casa mirelui. Ea conținea hainele miresii și toate lucrurile ei. Acum nu se mai dă ladă“: SM 12; „După nuntă

veneau și o luau. În ladă erau hainele miresei și așternuturi”: SM 13; „După terminarea nunții se lua lada cu hainele miresei, țoluri, măsoi (față de masă)”: SM 14.

CHEMAREA LA NUNTĂ

Data chemării: „Cu două săptămâni înainte de nuntă”: CS 1; „De obicei cu o săptămână înainte de nuntă și cu o zi înainte de nuntă veneau din nou”: CS 2; „Joia, înainte nunții”: CS 3, Ar 13, 14; „În săptămâna dinaintea nunții”: CS 4; „Sâmbătă după masă”: CS 5; „Duminică dimineața”: CS 6; „Cu o săptămână înainte, chiamă ai mirelui și ai miresei, pe cine vor ei”: CS 7; „Chemarea se făcea cu o săptămână înainte”: CS 8, 14-16, Tm 3, 6, 7, 10, 13, Ar 1, 3, 6, 10, 16, Bh 2-4, 6, 7, 10, 11, 17, 19, Mm 1, 2, 4, 8, 10, 12, SM 1, 3, 5, 7-10, 12, 14; „De joi începea chemarea”: CS 9; „Cu o seară înainte (sâmbătă seara), dar și duminică dimineață”: CS 10, Ar 8; „De vineri, înainte de nuntă”: CS 10; „Cu o săptămână înainte de nuntă se făcea chemarea la nuntă”: CS 11; „Sâmbăta dinaintea nunții”: CS 12, Tm 5, 8; „Joi chemau pentru sâmbătă, apoi sâmbătă pentru masa mare de duminică. Acum trimit și invitații scrise”: Tm 1; „Cu 3-4 zile înainte se făcea chemarea la nuntă”: Tm 2; „Cu 1-2 săptămâni înainte. Acum sunt invitații trimise prin poștă”: Tm 4, Ar 5; „Cu trei zile, chiar cu o zi înainte. Azi mai mult cu invitații trimise cu o săptămână înainte”: Tm 11; „Cu o zi înainte”: Tm 14, Ar 17, Mm 2, 7; „Sâmbătă după masă, înaintea nunții. Azi la fel dar și cu invitații”: Ar 2; „Cu 3-5 zile înainte”: Ar 4, 7, Bh 13, 20; „Cu două zile înainte. Acum cu șapte zile înainte”: Ar 12; „Joia, cu trei zile înainte. Acum cu invitații”: Ar 15, 16; „Cu trei zile sau cu o săptămână, înainte de nuntă”: Bh 1; „Cu 1-2 săptămâni înainte”: Bh 8; „Cu trei zile înainte”: Bh 9, 14, Mm 7, SM 11; „De vineri, cu două zile înainte de nuntă”: Bh 12; „Nunta cu cinste se făcea duminică. Invitații din sat se chemau în sâmbăta nunții”: Bh 16; „Înainte de război se chema cu 2-3 zile înainte. Mai demult, nunțile se făceau luna și joia, iar chemarea, cu 2-3 zile înainte”: Bh 18, Mm 9, 11; „Vineri, când nunta era duminica. Acum, cu o săptămână chiar și două, înainte”: Mm 3; „Cu 1-2 săptămâni înainte, acum cu invitații”: Mm 5; „În săptămâna nunții, de joi până sâmbătă dimineața. Sâmbătă seara începea nunta”: Mm 6; „Trei zile înainte, joia pentru nunta de duminică, luna pentru nunta de joi”: Mm 9; „De joi până sâmbătă”: Mm 12; „De regulă în vinerea ce precede nunta”: Mm 13; „Cu o zi sau două înainte”: SM 4, 6; „Cu 7-8-10 zile înainte”: SM 12; „Cu două săptămâni înainte”: SM 13.

Desfășurare: Participanți: *chemători, ploscari, nănaș, socrii, miri, diavol, givâr, stegar, cumnat de mână, pălășcași, vilfei, călărași, staroste:* „Fata pregătea o

ploscă cu cârpe, cu lătiță de mărgel, galbeni și trimetea un neam apropiat să cheme neamurile ei cu plosca, pe jos sau călare când erau distanțe mai mari. Azi la fel dar și cu invitații”: CS 1; „Chemătorii (unul din partea fetei și unul din partea băiatului) veneau cu plosca cu țuică. Plosca era împodobită cu flori și ștergere cusute. Chemătorii erau îmbrăcați în port popular”: CS 2; „Doi tineri numiți ploscari chemau la nuntă. Ploscarii erau neamuri cu mirele sau cu mireasa, după locul unde se făcea nunta”: CS 3; „În sâmbăta dinaintea nunții, tatăl junelui, tatăl fetei și nănașul mergeau cu plosca să invite oamenii”: CS 4; „Mirele și 4-5 prieteni mergeau cu sticla cu rachie, de la rudă la rudă. Mirele și ortacii în trăsură cântau. Mireasa cu ortacele mergeau cu căruța, fără rachiu și invitau neamurile fetei”: CS 5; „Mirii erau însoțiți de muzicanți, în special mirele”: CS 6; „Oameni de ai mirelui și ai miresei (rudele lor) chemau”: CS 7; „Chemau părinții mirilor, care mergeau la fiecare casă. Azi chiamă și flăcăii, se fac și invitații scrise”: CS 8; „Părinții ălui tânăr și ai tinerei chemau de joi. Sâmbătă, mirele și mireasa invitau nuntașii și nuntașitele, pe jos, cu rachiu”: CS 9; „Sâmbătă, părinții, cu plosca de rachiu își invitau neamurile, vecinii și prietenii, fiecare separat. Duminică, părinții băiatului, însoțiți de diavol și de stegar”: CS 10; „Mergea gevarul (cumnatul de mână) cu plosca și invita pe fiecare”: CS 10; „Chemau gazda și neamurile, care mergea de la o casă la alta spunând când și unde va fi nunta”: CS 11; „Socrii mari și mici invitau în sâmbăta dinaintea nunții. Cei invitați erau cinstiți dintr-o ploscă”: CS 12; „Rude apropiate ale mirelui și miresei (câte unul de fiecare) invitau cu o ploscă”: CS 14; „Părinții băiatului chemau neamurile lor și părinții fetei neamurile lor. Azi se merge cu sticla cu răchie și se mai fac și invitații”: CS 15; „Prietenii mirelui mergeau din casă în casă și chemau la nuntă. Ei spuneau și urări de noroc pentru miri. Acum se fac și invitații scrise”: CS 16; „Doi tineri numiți givări, rude cu mirii, chemau”: Tm 1; „Chemarea o făcea givărul, care umbla pe la case. Acum o face cineva din familie, se fac și invitații”: Tm 2; „Doi călăreți, unul cu armonica și unul chemător. Aveau ploscă, umblau cu căruța”: Tm 3; „Chemau 1-2 bucleși, cu baston și ploscă. Acum se trimit invitații prin poștă”: Tm 4; „Chemătorii, doi pentru mire, doi pentru mireasă, aleși dintre prieteni sau rude) mergeau cu cai împodobiți cu peșchire, cu zvoane (clopote) la gât și cu sticle de țuică. De prin 1939-40, mergeau chemătorii în cocie, mai mulți, cu mirele și cu lăutari. La mireasă le dădea, apoi, prânzul chemătorilor, venea și mirele (mirele poartă până) cu alai și petreceau până noaptea, cu joc și lăutari. Veneau și rude apropiate și cei cu care a feciorit”: Tm 5; „Chemarea o făceau giverii, care mergeau din casă în casă și făceau chemarea, spunând când, unde va avea loc nunta. Acum se trimit și invitații”: Tm 6; „Chemau rude ale mirilor, cei invitați erau cinstiți dintr-o sticlă”: Tm 7; „Doi givări – aleși dintre neamuri (câte unul din partea junelui și tinerei) mergeau la oameni. Purtau un peșchir în față, aveau ciutură și o cârpă – intrau în curte și în casă și îi poștea la nuntă. Azi cu invitații dar unii mai pun și givări”: Tm 8; „Mergeau câte doi givări (separat pentru ginere și pentru mireasă) pe

la oameni. Aveau ploști (bute) din pământ sau lemn [împodobite] cu cârpă roșie și albă cu flori. Poftea să vină oamenii la nuntă, pe cei înstăriți îi chema ziua la fată și noaptea la băiat“: Tm 9; „Doi băieți călări, prieteni ai junelui sau miresei, cu rachiu în ciutură (ploscă). Cei chemați beau rachie și spuneau: «Să trăiască tânăra și junele»“: Tm 10; „Călăreții mergeau joia afară din sat și sâmbăta în sat dacă nunta era duminică. Purtau peșchire, peană și tricolor. Spuneau o cântare la gostie (nuntă). Mergeau cu ciutura de lemn împodobită cu o cunună de zarzăr, făcută roată. Erau poștiți în casă și călăreții spuneau o rugămintă“: Tm 11; „Călăreții, aleși dintre neamuri sau prieteni, în vârstă de 17-18 ani, chemau. Azi rar, mai mult cu invitații“: Tm 11; „Un divăr purta o dole (ploscă), chema după listă, pe neamuri și prieteni“: Tm 13; „Erau 2-4 chemători de ambele părți. Chemătorii, călări pe cai împodobiți cu covoare, făceau invitarea la nuntă. Purtau ploscă împodobită“: Tm 14; „Doi chemători, cu flori în pălărie și în mână oluțuri cu vinars, mergeau la cei chemați la nuntă“: Ar 1; „Pălășcașii (6-8), purtau pene șicuite, adică flori aurii de fir cu folonfiu și iederă în piept. Fetele se adunau și făceau penele și puneau cipca. Mergeau pe cai cu chilimuri și ponevi, în cămăși albe și ciaoreci cu cizme și zobun prin sate. Mergeau cu palașca de lemn în care era țuică sau vin, împodobită cu cipcă și pene șicuite. Când se întorceau pălășcașii de la chemat prin sat, sâmbătă seara la mire se făcea joc cu muzică și la mireasă la fel“: Ar 2; „Erau călăreți, cu haine țărănești, pe cai cu ponevi și cu tingălee și cu bâte făcute de fete. La clop aveau prime. Treceau de la om la om cu o palașcă, vorbeau la poartă“: Ar 3; „Erau doi pălășcași cu o plantică tricoloră în piept, o botă în mână, împodobită cu cipcă tricoloră, o ploscă cu hârtie multicoloră (mai mult cu vin). Oamenii invitați beau din ploscă și spuneau: «Să trăiască tinerii și să fie într-un ceas bun»“: Ar 4; „Chemătorii călări cu ploscă. Cine accepta să vină la nuntă sorbea de două ori din ploscă. Acum cu invitații scrise“: Ar 5; „Chemarea la nuntă o făcea un bărbat, care mergea la cei scriși pe o listă. Chemau la nuntă și viforii, împodobiți cu panglici. Acum se fac și invitații“: Ar 6; „Erau doi chemători, câte unul din partea fiecărui tânăr. Acum se fac invitații dar se invită și prin chemători“: Ar 7; „Călărașii de ospăț aveau pe căciulă oglindă și cipcă, iar pe cai, lepedee albe. Doi pentru june – mergeau sâmbăta. Doi pentru mireasă – mergeau duminică. Îi aveau pe oameni scriși pe o listă, se opreau la fiecare la poartă și cântau «Ieși afară gazdă mare». Aveau pălăști de lemn, una cu rachiu, alta cu vin, împodobite cu oglinzi și cu șirag de bani“: Ar 8; „Patru feciori aleși care se numeau pălășcași (de la plosca cu care invitau la nuntă, numită palașcă). Îmbrăcați curat, cu panglici roșii și albastre la pălărie și cruci. Erau călare pe cai împodobiți cu chilimuri și ștergare. Oamenii gustau din ploscă și mulțumeau pentru invitație. Acum și cu pălășcașii și cu invitații“: Ar 10; „Călăreții – doi băieți necăsătoriți, doi vecini; veneau pe cai împodobiți; și hainele lor erau împodobite (ex: oglinzi la pălărie). Îi cinsteau pe invitați din ploscă. Acum vin pe biciclete sau se trimit mai mult invitații scrise“: Ar 12; „Călărașii – doi la june și doi la mireasă, cu pălării cu cipcă cu fel de

fel de culori, cu prime și oglinzi, mergeau cu trăsura uneori. Spuneau prin sat, la oameni: «Sunteți poștiți la ospăț/ la un prânz de mâncare/ la un pahar de băutură/ și la multă voie bună»: Ar 13; „Unu, doi pălășcași, călări pe car, împodobiți cu ponevi (covoare) cu motive românești, chemau la nuntă, dădeau să bea din ploscă”: Ar 14; „Era un dolej pentru băiat și unul pentru fată. Purtau ploscă (dole). La nuntă erau chemați numai oamenii căsătoriți. Tineretul nu avea voie să participe la nuntă ca să nu vadă ce-și permiteau ce-i căsătoriți. La nuntă își dădeau frâu liber”: Ar 15; „Chemarea era făcută de către patru băieți (doi din partea mirelui, doi din partea miresei). Erau îmbrăcați în portul local, cu bătă și oluț cu prime. Mergeau în sat și chemau la nuntă având cu ei și un ol cu băutură”: Ar 16; „Pălășcașii, cu pene frumoase, pe cai și cu palașca cu țuică și vin, chemau la nuntă. Azi, cu invitații”: Ar 17; „Umblau chemătorii (doi băieți, prieteni de-ai mirelui) cu țov în mână (o bătă dreaptă îmbrăcată cu brăuri de ale fetelor și cu o sticlă de palincă”: Bh 1; „Chemătorii purtau țov înflorit cu diferite flori sau panglici. Aveau și o iagă de care era legată o batistă a fetei. Pe cei chemați îi poștea să cinstească din iagă. Înainte de a chema, chemătorii horeau o horă, apoi spuneau chemarea, la casele celor invitați. Chemătorii purtau și zgârduță pe piept”: Bh 1; „Mirele mergea la oamenii lui, mireasa la ai ei, sau părinții cu un om de încredere. Cam înainte de război au apărut chemătorii, de când cu oamenii veniți după unirea cu regatul. Chemătorii au bote cu prime și flori”: Bh 2; „Doi feciori, rude sau prieteni de-ai mirelui, îmbrăcați în costum popular, cu o iagă de palincă, făceau chemarea la nuntă”: Bh 3; „Chemători – câte patru. Aveau o botă de vreo 4 metri, puneau cârpe cu flori în mai multe culori”: Bh 4; „Chemători (un prieten al tânărului) câteva prietene ale tinerilor pregăteau palțul chemătorilor – o botă cu panglici și împodobeau și caii lor. Când făceau invitație, cinsteau pe oameni dintr-o ploscă. Invitația se făcea în versuri pe care le făceau chemătorii. Întâi se invitau nașii, apoi grăitorii”: Bh 6; „Chemătorii [aveau] o botă cu prime colorate. Veneau la om în casă și spuneau că îl poștește la petrecere și îi dădea să bea țuică din sticlă. Fata avea doi chemători, junele tot doi chemători. Fiecare chema din partea lui”: Bh 7; „Chemători (doi sau patru) – doi din partea mirelui și doi din partea miresei (sau numai câte unul). Cu panglici de trei culori la pălărie, cu o boată (baston) împodobită cu dantelă într-o mână și cu iaga de palincă în alta, mergeau din casă în casă, făcând invitația la nuntă”: Bh 8, 9; „Tineret (7-12 feciori, din partea ambilor miri), invitau cu o sticlă legată cu panglici”: Bh 10; „Chemători. Mergeau în sat, cu plosca, uneori împreună cu mirele și mireasa, și spuneau la fiecare o cântare: «Sunteți invitați/ De azi o săptămână/ la nuntă la cutare/ La un scaun de hodină/ La un pahar de băutură/ Și la multă voie bună»: Bh 11; „Chemători – doi băieți – unul al fetei și altul al mirelui, fiecare cu câte o iagă cu palincă împodobită”: Bh 12; „Doi chemători împodobiți cu prime (panglici) și cu un palțau (băt cu panglici) invitau oamenii și apoi îi cinsteau dintr-o ploscă”: Bh 13; „Chemătorii – cu o palașcă de lemn – cu vin, treceau de la casă la casă. Cel ce primea [să

meargă la nuntă] trebuia să guste din vin“: Bh 14; „Chemarea o făceau doi băieți, când mirele și mireasa erau din același sat, patru băieți (doi ai mirelui și doi ai miresei) când tinerii erau din sate diferite. Chemătorii se numeau vâlfi“: Bh 16; „Chemătorii (flăcăi) făceau chemarea la nuntă – cinsteau dintr-o sticlă cu pălincă; dacă mergeau și în alte sate, mergeau călări pe cai împodobiți“: Bh 17; „Doi chemători (unul pentru mire, altul pentru mireasă). Erau neamuri, vecini, prieteni. Purtau bote de chemători, vopsite și împodobite cu prime și un fir de rosmarin, cu băătură (pentru oameni mai bătrâni)“: Bh 18; „Chemarea o făceau velfei sau chemătorii care mergeau la casele celor chemați unde spuneau urarea de noroc pentru tineri și se făcea chemarea cu sticlă cu băătură“: Bh 19; „Chemătorii se mai numeau și velfi. Mergeau la casele numite de miri. Erau câte doi, cu sticlă cu băătură“: Bh 20; „10-11 chemători de la mire și mireasă. Când se băgau chemătorii în casă băteau în masă cu pâlțanele și invitau la nuntă. Chematul de seară – un chemător de noapte“: Mm 1; „Chemarea era diferită: neamurile erau chemate de către staroste (chema și neamurile mirelui și ale miresei), iar tinerii de către vilfei (doi pentru mireasă și doi pentru mire). Vilfeii aveau ca semn [distinctiv] o botă (băt) îmbrăcată cu năfrâmi și panglici, iar starostele o botă împodobită cu trei panglici colorate. Intrau pe poartă și spuneau: «Noroc, noroc, dapoi m-a trimis maica sfântă și craiul cel nou și crăiasa cea nouă să-mi veniți la nuntă, la un pahar de băătură și la mai multă voie bună». Cel invitat mulțumea și spunea «Să fie cu noroc». Promitea că va veni. Acum se pun patru vilfei: patru pentru mire și patru pentru mireasă“: Mm 2; „Velfei sau chemători, care se duceau cu bâta înflorată la cei pe care mirele vroia să-i cheme la nuntă. Intrau în casă și spuneau chemarea: «Să liți buni ascultători/ Și ne vedem în rai locuitori/ C-avem de cuvântat un cuvânt, două/ Să placă lui Dumnezeu și nouă/ Craiul cel nou cutare/ Vă pofteste la un scaun de hodină/ La un pahar de băătură/ La mai multă voie bună/ În ziua de». Azi se face mai rar chemarea. Se fac și invitații“: Mm 2; „Chemători în număr de 6-8 (3-4) din partea fetei și a băiatului. Purtau o bătă frumoasă – palău – cu zadii de toate culorile, primă (panglică) și struț de flori la capăt. Unul dintre ei avea colac frumos înstruțat cu flori și mărgel (nu la toți)“: Mm 3; „Chemarea la nuntă era/ este făcută de mire și mireasă, fiecare pentru invitații lui. În numele mirelui mergea stegariul, iar în numele miresei mergeau druștele, din casă în casă, în satul lor și în alte sate“: Mm 4; „Chemătorii purtau botă, în vârful cu o batistă lucrată de fete. Batista era înflorată și cuprinsă de flori. Clopul chemătorilor era [împodobit] cu fire de rozmarin și panglică tricoloră. Pe piept cu plantică albă, roz și batistă. În piept purtau struț făcut special. Panglicile tricolore erau purtate cu cele mai diferite ocazii“: Mm 5; „Din partea miresei chemarea se făcea de către mama miresei, sora miresei și de către mireasă. Din partea mirelui – de câteva neamuri mai apropiate. Mergeau pe la casele celor pe care voiau să-i invite și spuneau: «S-o rugat mama și tata și mirele și mireasa să faceți bine să veniți pe sâmbătă, la nuntă». Cel invitat mulțumea, spunea «Să aibă noroc, va mere»“: Mm 6;

„Anunțarea nu se făcea pe drum, ci numai în casă. Cum era cinstit chiar dacă-l întâlneai pe drum, cel invitat trebuia să fie invitat de acasă de la el. Chemătorul la nuntă mergea cum îi spunea mirele sau nănașul, din casă în casă, și vestea ziua nunții și locul, numai la cei doriți să vie la nuntă, nu la oricine”: Mm 6; „Chema mirele pe ai săi și mireasa pe ai ei. Îi ajuta și stegarul, cu care mergeau din casă în casă”: Mm 7; „Coconii din vecini chemau. Mergeau 3-4 coconi din vecini, cu o zi înainte”: Mm 7; „Chemătorii cheamă la nuntă, din casă în casă, unde spun cine cu cine se însoară și se mărită, ziua când va fi nunta. Ei poartă macău (o bătă înflorată)”: Mm 8; „De către mire și mireasă. Fiecare își cheamă rudele și prietenii. Când ajungeau la casa celui invitat spuneau: «Am venit cu știrea părinților și cu bunăvoința mea, să faceți bine să veniți la nuntă». Cel invitat mulțumea și le spunea «Să aveți noroc» promițându-le că va veni la nuntă cu multă bucurie”: Mm 9; „Mireasa și mirele chemau la nuntă. Dacă nu chemau ei personal, nu se duceau cei invitați de rudele lor. Nu se duceau invitați sau chemați din drum la nuntă. Spuneau invitaților: «Am venit cu știrea lui Dumnezeu/ Cu voința mea și a părinților/ Să faceți bine să veniți la nuntă»”: Mm 9; „Chemători – fiecare și fata și băiatul câte șase. Purtau palțău (o bătă frumos pictată iar la capăt se lega o zadie (un batic) și plantici (panglici). La invitație oamenii răspundeau ca tinerii să aibă noroc: fiecare chemător primea 3-4 colaci – de la mire, mireasă, nănaș. Acum, cu invitații scrise care se dau personal de către părinți sau tineri”: Mm 10; „Chemători – purtau botă cu panglici. Textul chemării era lung. Chema un om anume plus doi chemători”: Mm 11; „Erau chemători. Tot satul era chemat la nuntă, din casă în casă. Era un chemător plătit. Azi, mirele și mireasa, frații și surorile strigă”: Mm 12; „Mirele și mireasa mergeau fiecare să-și invite neamurile și prietenii. Intrau la casa celui pe care doreau să-l invite și le spuneau pentru ce au venit: «Vă rugăm să vă faceți timp și să veniți la nuntă». Cel invitat le ura să aibă noroc, mulțumea și promitea că va veni”: Mm 12; „Chemătorii și chemătoarele rosteau niște vorbe anume. Starostele conducea chemătorii, care purtau năframe, colaci, struț de busuioc, bătă cu zadie. [Textul rostit era moral-religios. Partea laică a textului se referea la descrierea nunții]”: Mm 13; „Velfii, așa se numeau cei care făceau chemarea la nuntă. Ei aveau o bătă, vergea cu flori (florile erau făcute de fete) cu care mergeau la casele celor chemați. Ei mai aveau și alte [atribuții], anume de a chema dar și de a strânge ouă pentru nuntă, de la casele celor poștiți la nuntă. Acum rar chiamă velfii la nuntă. Sunt invitați”: SM 1, 4; „Mai demult un fecior cu o botă cu țurgălău, mergea din casă în casă și chema la nuntă. La primărie, birăul (primarul) anunța nunta și spunea: «Făgăduiți a merge la nuntă, la cutare fecior sau fată». Și azi se face chemarea în biserică și la joc. Vestește preotul nunta. Neamurile sunt chemate [invitate] deosebit”: SM 3; „Chemătorii (prietenii, rude ai mirilor) erau îmbrăcați de sărbătoare, pe umărul stâng aveau o panglică imodobită cu verdeață purtând un băț împodobit și el cu verdeață (asparagus). Spuneau o poezie în care se vorbea despre crai, împărați și cinsteau pe invitați dintr-o ploscă. Obiceiul se

păstrează dar acum băieții aduc și invitații scrise“: SM 5, 6; „Chemătorii (verișori primari ai mirilor) erau împodobiți cu ștergări, cu struțuri din rozmarin pe umăr. Se spunea un vers, făceau invitațiile și luau câteva ouă de la cei invitați“: SM 7; „Chemarea o făceau velfii, din casă în casă. Velfii aveau panglică cu struț (peană)“: SM 8; „Înainte, invitau părinții tinerilor. Acum sunt chemători și invitații“: SM 9; „Chemarea o făcea velfeii, care purtau bătă înflorată, cu rozmarin împodobită. Velfeii mergeau din casă în casă și chemau la nuntă. Spuneau câteva cuvinte despre miri“: SM 10; „Velfii mergeau din casă în casă. Acum, rar, se fac invitații scrise“: SM 11; „Erau doi chemători care aveau o bătă cu panglici și mergeau la fiecare casă și rosteau chemarea. De duminică, înaintea nunții, era numit un stegaș, care era prieten al mirelui“: SM 12; „Chemătorii mergeau din casă în casă, la cei scriși pe hârtie să fie chemați la nuntă. Spuneau despre ce e vorba, numele mirilor și ziua când va fi nunta. Aveau sticle cu băutură“: SM 12; „Chemători (neamuri, prieteni ai mirilor) și cu fata de nuntă chemau. Înainte de a pleca la chemare, fetele de nuntă îi împodobeau pe chemători cu o funtă mare în piept. Apoi mergeau în grup la biserică, apoi mergeau la unul din miri, mâncau și apoi mergeau la chemat, luând 1-2 ouă de la fiecare invitat. Se spuneau și anumite versuri“: SM13; „Două fete, chemătoare, de obicei surori sau alte rude (din partea miresei). [Ceremonialul era următorul:] cei care invitau umblau cu un colac împodobit cu un ștergar și un coș în care cei invitați puneau câte un ou. Colacii erau apoi păstrați în casă și erau mâncați după nuntă, în primul rând de socri“: SM 14.

COSTUMUL CEREMONIAL DE NUNTĂ

Găteala mirelui: Momentul ceremonial al gătirii și participanții:

„Se gătea singur, înainte de cununie“: CS 9, 10, 12, Tm 7-9, 11, 14, Ar 2-4, 6, 7, 10, 12, Bh 7, 9, 11, 14, 17, 20, Mm 1, 6, 10-13, SM 3-5, 7, 9, 11, 13, 14; „Mirele se gătea singur, înainte să meargă s-o ia pe mireasă“: Mm 2; „Se îmbrăca singur. Luau parte prieteni de-ai mirelui“: CS 2, 16, Tm 3, 4; „Singur. Participau frații de mire“: Mm 9; „Singur. Luau parte flăcăii de onoare“: SM 6; „Singur. Participau părinții și rudele“: CS 3; „Singur. Luau parte rudele“: CS 4, 14; „Singur. Participau doar cei din casă“: Tm 6, 13; „Singur, asistat de mama lui“: CS 6; „Singur, supravegheat de nașă“: Ar 5, Bh 2; „Singur. Participau nuntașii“: Ar 8, 17; „Singur. Luau parte chemătorii, duminică dimineața“: Bh 11, Mm 3; „Se îmbracă singur. Luau parte numai tineri și bărbați în dimineața nunții“: SM 12; „Duminică, înainte de cununie, îl gătea mama lui“: Mm 9, Ar 14; „Îl îmbrăcau mama și surorile lui“: Mm 4; „El cu mama și cu un neam de-al lui“: Mm 6; „Nașa lui“: Bh 10; „Nașul“: Bh 18, Mm 8; „O

femeie îl chitea. Asistau părinții”: CS 1, Tm 1; „O femeie, aceeași ca la mireasă”: Mm 5.

Găteala capului: „Pălărie din postav, cu calota rotundă și cu obada (borul) obișnuită”: SM 7; „Pălărie din postav, împodobită cu o floare de grădină”: Tm 4; „Flori la pălăria rotundă, cu bor întors”: Bh 15; „Struț, [bucet] din flori naturale la pălăria din postav”: Mm 2; „Rozmarin la clopul (pălăria) de păr, cu streășina (borul) potrivită”: Mm 5; „Clop din postav, împodobit cu flori și rozmarin”: SM 2; „Clop ornamentat cu o coroană de brebenoc”: SM 3, 12; „Un fir de rozmarin, cu frunze verzi, la pălărie”: SM 9; „Rozmarin la pălărie. Iarna, o floare de mărgelă”: SM 14; „Struț, din flori de grădină, la clopul negru, de păr. Cât era mire nu țâpa clopul din cap”: Mm 10; Vara și iarna, numai clop, împodobit cu struț, realizat din trei spice de grâu. Iarna se întrușeau cu pospan, chidru. Struțul se mai purta trei, patru săptămâni după nuntă”: Mm 11; „Nu țâpa clopul din cap nici în biserică. Unii aveau struț la clop”: Mm 3; „Stătea cu pălăria, din păr, pe cap, în tot timpul nunții, semn că e capul familiei”: Ar 15; „Junele (mirele) purta floare artificială la pălăria din postav negru”: Ar 10, 17; „Junele purta peană (o floare artificială, cumpărată din târg, numită ruguță), la pălăria din postav sau păr”: Bh 6; „Vara, struț din flori naturale: maieran [maghiran], sansiu, viole [viorele], la clop; iarna, struț roșu din barșon (catifea), cumpărat”: Mm 9; „La clop, struț din materialul din care se făcea cununa miresei, oferit în dar de ea”: Mm 7; „Pană de păun la pălăria din păr sau postav”: Bh 8, SM 10; „Pălărie din postav cumpărată, împodobită cu flori de grădină sau cu pene de fazan”: CS 13; „Pălărie din fetru, cu boruri mai înguste, împodobită cu pene de fazan sau de păun ori cu flori artificiale”: Tm 5; „Pălărie din pâslă, cu calota rotundă și bor rotunjit și întors, împodobită cu pană și zgărzi [bentițe confecționate din mărgelă policromel]”: Bh 1; „Busuioc, zgărdută și pene de cocoră la clopul negru, de păr, cu gardini (boruri) mai mari”: Bh 9; „Clopul de păr, cumpărat de la Târgu-Lăpuș, cu titia (borul) lată, se împodobeau cu cipcă [dantelă] și zgărzi pe toată suprafața, la care se adăuga struțul din busuioc și spice de grâu”: Mm 8; „Vara, cununa de flori și șirincă (năfrămuță) la clopul negru de păr, cu aripa (borul) lată”: Mm 12; „Pălărie din fetru, împodobită cu un galben, iar deasupra acestuia se punea o floare albă”: Tm 3; „Pălărie din postav, cu bor mare, împodobită cu galbeni, pe care o purta de când se logodea”: Tm 11; „Pălărie din postav, împodobită cu flori de grădină și 3-5 coroane (bani de argint) cusute”: Tm 13; „Nunțile se făceau iarna. Se purta căciulă înaltă, moțată, din blană neagră sau albă de miel, decorată cu foioșii (plantă cu frunză verde tot anul) dat cu argintiu”: CS 8; „Floare la comănac (căciulă)”: Ar 6; „O crenguță de brad la căciulă”: Bh 3; „Clăbăț (căciulă) din blană neagră de miel, cu vârful ascuțit, ornamentat cu flori de grădină, ori pană de păun (jaiță)”: CS 14; „Pălărie din postav sau din pliș (catifea), cu obadă [medie], iar iarna, căciulă de astrahan cu vârful băgat înăuntru”: Tm 7; „Pălărie din postav și clăbăț din blană de

miel sau de astrahan, țuguiață": Tm 1, 8; „Clop de păr, vara, și căciulă țuguiață, din blană neagră de miel, iarna": Bh 12, 13, 19, Ar 1, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 16; „Un foiofiu sau o floare mai mare la pălărie sau căciulă": CS 9; „O floare la pălărie sau căciulă": CS 3, 5; „Struț la pălărie sau căciulă": Mm 6; „Pană la pălărie sau la cușmă (căciulă) țuguiață, din blană neagră de miel purtată cu vârful îndoit într-o parte": Ar 5; „Vara, pălărie cumpărată de la Caransebeș, tivită cu primbură neagră, iar iarna clăbăt sau căiță (căciulă) din blană neagră de miel, ornamentate cu chită (bucet) de flori naturale, făcută de fete, din mușcate, sinfireogi, maicran, sau cu frunze de coacăză, verzi și iarna, sau de foionfui; la căciulă se puneau și flori cu oglinzi": CS 1; „Pălărie din postav, cu boruri mari de-o palmă, întoarse fie roată, fie în părți, și căciulă din blană albă sau neagră de miel, împodobite cu flori": CS 7; „Pălărie din postav, cumpărată și căciulă din blană neagră sau brumărie de miel, ornamentate cu o floare naturală albă": CS 10; „Pălărie din fetru tare și clăbăt din blană de miel, țuguiață, răsfrânt într-o parte, decorate cu cunună de foiofui (plantal verde)": Tm 9; „Împrejurul clopului din păr, de formă cilindrică, cu cocoară (bor) sau a cușmei din blană de miel, se puneau o cunună de sasău (plantă mereu verde)": Bh 2; „Struț din flori naturale: măieran, sansiu, viole, pus roată, în sus, pe lângă clopul de păr cu pana (borul) potrivită și [cu calota joasă și rotundă]; iarna, struț de cumpărat, de la Sighet, la cușma rotată, din blană neagră de miel": Mm 4; „Pălărie din plis ori fetru, cu obada întoarsă în față și în spate, vara, și căciulă din blană de miel, iarna, cumpărate de la Caransebeș, împodobite cu flori naturale sau cumpărate": CS 4; „Pălărie din postav vara și clăbăt din blană albă sau neagră de miel, ornamentate cu cunună de rozmarin (arbust mic cu frunze totdeauna verzi), realizată dintr-o crenguță împodobită cu fir roșu de lână": CS 6; „Vara, pălărie din postav negru ori braun (maro), cumpărată de la oraș, cu fontă (panglică) roșie sau tricoloră, iar iarna, clăbăt din blană neagră de miel, decorate cu flori de mușcată și pene de zaică (păun)": CS 2; „Vara, pălărie din postav sau din plis, iarna, clăbăt din blană de miel, împodobite cu pană de păun": CS 16; „Pălărie din postav cu calota rotundă și boruri mici, ornată cu panglică roșie și clăbăt, din blană de oaie sau de miel, înalt, cu moțul lăsat într-o parte. Căciula se împodobeau cu pene de curcan": CS 11; „Pălărie, din postav, cu obeți (boruri) drepte, late de patru degete, iar iarna, clăbăt din blană de miel, înalt, decorate cu flori și pene de păun": Tm 12; „Clop de păr sau căciulă țuguiață, ornate cu flori și pene de păun": Ar 7; „Pălărie din fetru și căciulă din blană de miel, țuguiață, ornamentate cu pană mare cu tricolor": Tm 2; „Pălărie din pâslă [de manufactură], cu calota rotundă și înaltă, cu boruri drepte, împodobită cu flori artificiale sau cu pană de păun. Căciula se orna cu cocoșei de aur": Tm 14.

Piese speciale: „În anotimpul rece, mirele purta șubă, o haină lungă din pănură seină, ornamentată cu aplicații de somot (catifea) și șinior (șnur), dispus sub formă de flori; duruț, o haină de pănură, mai scurtă decât șuba, împodobită cu aplicații de

somot”: CS 1; „Duruț, o haină lungă din pănură albă, largă, cu clini, decorată cu șinor alb, vânat, negru, dispus pe marginile deschizăturii din față, simetric de-o parte și de alta, cât și la manșetele de la mâneci”: CS 3; „Căput, o haină din pănură seină sau maro, împodobită cu catifea tighelită pe guler, extremitățile mânecilor, buzunare și pe margini”: CS 2; „Căput lung, din pănură neagră sau spențel, o haină din pănură seină, mai scurtă decât căputul; laibăr, din pănură neagră, fără mâneci, ornamentat cu somot sau vidră; tot portul de mire se cosea cu alb; iarna și vara, mirele purta izmene băgate în cizme din piele de vitel, negre, galbene sau cafenii care străluceau ca lacul”: CS 4; „Laibăr din dimie neagră, decorat cu șinioare roșii, albastre, verzi, roz, cusute sub formă de melci, șerpi, de jur-împrejur, la răscoitura de la mâneci și în dreptul buzunarelor (două buzunare sus și altele două jos); burcă, o haină lungă până la genunchi, din dimie neagră sau albă, decorată cu șinioare roșii și verzi la cea neagră și negre la cea cu fondul alb”: CS 6; „Căput din dimie neagră, cu guler răsfrânt, decorat cu aplicații de somot negru la extremitățile mânecilor și la buzunare; cojoc, vopsit în vișiniu, cusut cu târșet (fâșii împletite din piele verde) și cu bârnaș negru [șirci împletit din patru fire de lână]”: CS 7; „Căput, din dimie neagră sau sură, cu guler răsfrânt de somot, cu clini, decorat cu perte (panglici de catifea) maro, cu bârnaș maro și cu somot negru la buzunare și la extremitățile mânecilor cizme”: CS 8; „Șubă șiniorită, împodobită cu șirete negre, aplicate la gât, pe piept, poale și pe manșetele mânecilor; pieptar bogat decorat”: CS 10; „Laibăr (presluc), din aba albă sau neagră, fără mâneci, ornamentat cu flori din bârnaș vânat și negru sau roșu; duruț, o haină trei sferturi, din pănură vânată sau neagră, cu guler răsfrânt, cusută cu bârnaș negru sau vânat sau cu șinior pe piepți și la extremitățile mânecilor; cojoc, decorat cu pene (flori) cusute cu mătase roșie, galbenă, albastră, pe piepți, mâneci și poale și cu aplicații din blană neagră”: CS 11; „Căput din dimie neagră, maro sau sură, lung, [cu guler –rever], ornamentat cu șinior la guler, buzunare și la extremitățile mânecilor; iankăr – o haină trei sferturi, din postav, [cu guler – rever]”: CS 13; „Cojoc scurt, decorat cu raiț negru (o piele lucioasă), cu cusături colorate și cu colți pe margini”: CS 14; „Căput, lung până la genunchi, din pănură, [cu guler – rever] din miel alb sau confecționat din pliș (catifea), cu clini; laibăr din dimie albă, împodobit cu bârnaș vânat sau negru”: CS 16; „Căput”: Tm 1; „Țol de șubă, o haină mai scurtă decât șuba; laibăr decorat cu patru, cinci rânduri de nasturi colorați, și cu șinioare negre, roșii, verzi”: Tm 2; „Iarna, cojoc [cvazat, ornamentat] cu aplicații de piele; toamna, laibăr decorat cu aplicații de postav roșu și negru; duruț, cu clini laterali, [ornamentat] pe guler, piepți, poale și buzunare cu aplicații de postav negru și vânat”: Tm 5; „Iankel, o haină lungă de pănură, cu clini, decorată cu șinior negru la guler, gură, buzunare și extremitățile mânecilor”: Tm 7; „Iankel, o haină de dimie simplă”: Tm 10, 11; „Șubă decorată cu găitane și cusături pe guler, margini și la clini; ghetе”: Tm 9; „Laibăr, o haină cu mâneci, lungă până la brâu; șubă din pănură neagră, cu guler răsfrânt din blană de miel, împodobită cu

șinior cafeniu închis la buzunare, butonieră și la gaica din spate”: Tm 12; „Căput sau cojoc decorat cu broderii executate cu lănică”: Tm 13; „Pieptar [ornamentat] în jurul gâtului, la buzunare și pe margini sau laibăr împodobit cu broderii, realizate cu arnici [policrom], și cu aplicații de piele și oglinzi. [Toate piesele îmbrăcate de mire sunt noi și se remarcă printr-un decor îngrijit și fastuos]”: Tm 14; „Suman din pănură neagră sau cojoc împodobit cu broderii (realizate cu arnici, mătase) și cu aplicații de piele și blană”: Ar 3; „Laibăr negru peste cămașa albă și cioareci albi; în picioare, ghetе”: Ar 6; „Portul tradițional de sărbătoare”: Ar 1, 4, 5, 7, 9, 16; „Cizme din piele de porc sau de vițel, negre, cu tureac tare”: Ar 1; „Laibăr din postav negru”: Ar 8; „Cojoc sau suman decorat la guler, piept, buzunare, extremitățile mânecilor, poale și la încheieturi cu șinior negru sau cu aplicații de postav negru brodat”: Ar 10; „Cojoc [ornamentat] cu irhă (piele albă), pe care se coscau pene cu mătase roșie, neagră, verde și cu aplicații de irhă colorată (roșu, verde) pe piept și spate sau suman, din pănură albă, lung până deasupra genunchilor, confecționat de sumănarii din Bihor, cu clini laterali, împodobit cu aplicații de postav negru și cu ciucuri de lână verde și roșie; cizme de box”: Ar 11; „Pieptar mai lung de talie, numit cojoc, brodat și ornamentat cu flori de piele pe piept, la gură, răscroitura mânecilor, spate și pe margini, și cu mai multe rânduri de bumbi [nasturi] din piatră colorată sau din metal, dispuși pe piept sau subă”: Ar 15; „Iankel din pănură, ornamentat cu aplicații de piele”: Ar 17; „Cojoc decorat cu broderii realizate cu bircă (lănică, și cu aplicații de piele și ciupi (pompoane) din lână, roșii și negri sau suman împodobit cu broderii roșii și verzi [motive predominante: cârligul, coarnele berbecului] și cu aplicații de postavuri”: Bh 1; „Cojoc lung până deasupra genunchilor, ornamentat pe părțile laterale, spate și la buzunare cu broderii executate cu mătase și cu aplicații de piele sau suman lung, drept, decorat pe părțile laterale, manșete și pe spate cu pene brodate cu mătase și cu aplicații din postav colorat: verde, roșu, galben și albastru”: Bh 2; „Laibăr de postav negru, puțin mai lung decât talia, fără mâneci, drept”: Bh 3; „Lacru (laibăr cu mâneci), din postav negru, drept”: Bh 6; „Suman din postav alb sau sur, larg, ornamentat la gură, piept, spate, extremitățile mânecilor, clini și poale cu aplicații de postav colorat în roșu, negru, verde și din piele neagră”: Bh 8; „Pieptar sau cojoc scurt, împodobit pe piept cu broderii realizate cu mătase colorată (roșu, verde, negru, alb) ori suman, împodobit pe guler, la tivuri și pe mâneci cu aplicații de postav colorat roșu, verde, albastru, alb; mirele purta și feleagă de brâncă [ștergar de mână]”: Bh 9; „Suman din postav alb, decorat cu aplicații de postav colorat, verde, roșu, negru”: Bh 11; „Cojoc până deasupra genunchilor [ornamentat] pe piept și spate cu broderii executate cu mătase și lănică colorată (roșu, verde, albastru, rozosin, mnerău-vână) sau suman decorat pe margini și la extremitățile mânecilor [cu decupeuri] din postav roșu”: Bh 12; „Suman nou, confecționat de [vestiții] sumănari din Vărzarii de Sus, din pănură albă, ornamentat pe guler, piept, buzunare, extremitățile mânecilor, poale, clini cu pene [motive litomorfе – arborele vieții.

cosmice – stelute, abstracte, simbolice – cruci, geomorfe – călițe ocolite] cu colțișori și cu aplicații de postav colorat”: Bh 15; „Suman decorat la gât, piept, manșete, buzunare cu aplicații de postav roșu, verde, negru, mnerâu; în picioare cizme”: Bh 16; „Cojoc, cu guler din blană de miel negru, împodobit la gură și pe poale cu broderii realizate cu lână colorată și pieptar înfundat, scurt, drept, decorat pe piept și spate cu broderii, iar la gură și peste umăr cu mai multe rânduri de bumbi negri și ținte argintii”: Bh 18; „Haine negre și cizme”: Bh 19; „Căput de pănură albă sau sură, lung până la brâu sau buică, o haină din pănură, până la genunchi, cumpărată; în picioare, cizme”: Mm 2; „Gubă albă, cu părul scos, piesă obligatorie în orice anotimp; cheptar, o vestă din pănură albă sau albastră; curea foarte lată și opinci”: Mm 4; „Gubă albă dacă era iarnă și bocanci”: Mm 5; „Port de sărbătoare și cizme, bocanci sau opinci de oargă (vită), în funcție de situația materială și de anotimp”: Mm 7; „Pieptar înfundat, ornamentat cu patru pene (cunună), [amplasate] sus, pe piept, cusute cu lână de mai multe culori și cu aplicații de ierhă (meșină); suman nou, lung până mai jos de genunchi, negru, decorat cu ciupchi [ciucuri] roșii și șinor negru; curea lată cu 4-5 cataramă”: Mm 8; „Iarna, gubă sură, cu bgiț (păr scos) sau lecriu (suman, vara, iarna) din lână albă amestecată cu lână neagră, tivit cu postav negru”: Mm 9; „Suman negru, lung până la genunchi, cu aripi (clini), cusut cu sarad (lână fină împletită în patru) negru, pe piept, clini, poale; la curea purta mănuși, împletite din lână în patru culori (roșu, alb, galben, verde) de către mireasă și druștele ei, purtate de mire doar în timpul cununiei, și dăruite apoi stegarului (celui care confecționa steagul de nuntă); de mănuși se lega un colac, pe care apoi îl da unor copii să-l rupă de ușa bisericii”: Mm 11; „Și vara și iarna, mirele purta suman sau gubă (pentru a avea noroc la oi, oaia fiind considerată un animal sfânt), ori cojoc împistrit cu pene din harast (lânică), lung până la șold, fără mâneci, împodobit cu [aplicații] de ierhă; curea lată și năfrămuță”: Mm 12; „Cojoc sau gubă albă cu bgiț”: Mm 13; „Gubă albă cu bgiț, piesă obligatorie; cizme sau opinci”: SM 7; „Gubă cu mite”: SM 14; „Buică (haină de stofă cumpărată) neagră sau albastră și cizme iarna sau opinci vara”: SM 2; „Costum din pănură; puslic (laibăr) și buică din pănură; în picioare, cizme”: SM 8; „Uioș [o haină scurtă, până la brâu], din cioarec (dimie) alb sau sur, cu mâneci cu guler răsfrânt, [ornamentat] cu cusături [linii frânte trase cu mașina, cu ată roșie, verde, neagră] și cu flori cusute pe gaica (chinga) din spate și [la extremitățile] mâneilor; straiță și cizme”: SM 12.

Cămașa de mire: „Cusută de mireasă, înainte de nuntă”: CS 1, 8, 10, Tm 1, 4, 5, 7, 8, 11, 13, 14, Ar 3-6, 8, Bh 8, 15, 18, Mm 2, 9, SM 12; „O cumpăra mireasa”: Tm 3, 10, SM 8; „Mama miresei”: CS 4; „Mama mirelui”: CS 2, 3, 6, 11, 13, 16, Tm 1, 2, 4, 8, 12, Ar 8, 11, Bh 1-3, 6, 7, 9, 11-13, 16, Mm 4, 7, 8, 10-13, SM 2, 14; „Mama sau surorile mirelui”: CS 7; „Bunica sau mătușa mirelui”: Mm 4; „O femeie specializată din sat”: Mm 11, 12; „Săbăița (croitoreasa)”: Mm 5, SM 4, 7, 11; „Fe-

mei din sat, înainte de nuntă”: Ar 17, Bh 2; „O avea dinainte”: Ar 10, 15. *Materiale*: „Din cânepă”: Bh 16, Mm 9, SM 10; „Din in și cânepă”: Mm 4; „Din cânepă sau in”: Mm 11; „Din urzeală cânepă, băteală bumbac”: Ar 15, 16, Bh 8, 13, Mm 5, 7, 8, 10, 13, SM 2; „Din fuior de cânepă, fuior de in, bumbac”: CS 1; „Din cânepă cu bumbac sau din bumbac”: Bh 2; „Din cânepă cu misir [bumbac tors fin]”: Ar 9; „Urzeala din fir de cânepă și misir, băteala din bumbac”: Ar 6, Bh 9; „Din bumbac”: CS 2-4, 6-8, 10, 11, 13, 14, 16, Tm 1-5, 7, 9, 12-14, Ar 4, 5, 10, 17, Bh 3, 6, 15, Mm 2, 12, SM 7, 12, 14; „Din misir cu bumbac”: Tm 10, 11, Ar 1, 3, Bh 1, 11, 18; „Din misir”: Ar 5, 7, 10, Bh 3, 12, SM 18; „Din pânză cumpărată”: Bh 7; „Din pânză cumpărată cu șirute de mătase”: Ar 11; „Din jolj [pânză industrială subțire]”: Bh 6, 19, SM 4, 8, 11; „Din mătase”: Tm 8. *Ornamente*: „Cu șabac alb”: CS 7; „Cu broderie din mătase albă”: CS 10; „Cusute cu șabac și la un fir, cu ață albă”: CS 8; „Cusută cu fir galben și alb”: Tm 8; „Cu guler cusut corigățesc, cu bumbac alb”: Mm 4; „Împistrită la pumnusei [manșete] cu negru”: Mm 8; „Colți la marginea mânecii cusuți cu negru”: Mm 11; „Cusută cu spăgmă [ață de cânepă sau de in] neagră, pe guler”: Mm 13; „Cu tighele pe piept”: Tm 7, Bh 6, 7, Mm 10; „Un șir lat de cusături, pe piept, de o parte și de alta a gurii cămășii, cu ață albă”: Tm 10, 11; „Cusături albe și bumbi colorați pe piept”: Bh 8, 19; „Decorată pe piept cu tăieturi făcute cu acul și cu bumbi”: Bh 12; „Cusături albe și colți pe guler și la gură, realizate cu spăgmă”: Mm 9; „Cu ciurătură [broderie spartă], realizată cu ață de in sau de bumbac subțire”: CS 1; „Cu pene cusute pe piept și pumnăsei sau cu ciur alb”: SM 2; „Gulerul cusut [cu motive fitomorfe stilizate], iar pe piept [cu ornamente avimorfe (păsări)], încadrate în pătrate”: CS 6; „Cu decor alb pe piept și policrom pe pumnari”: Ar 7; „Cu guler și pumnari brodați”: Ar 10; „Brodată cu alb pe guler și pumnași”: Tm 14; „Cu cusături albe pe guler, piept, pumnași”: CS 11, 14, Ar 4, Bh 16, 18, SM 14; „Cusături albe pe guler, pumnari și [aplicații] de dantelă albă”: Ar 9; „Cu tăietură (găurele) cusută cu ață albă sau crem pe guler, umăr și pumnari”: Ar 1; „Broderii albe la gura cămășii, piept și pumnari”: Ar 17; „Pene cusute pe guler, umăr și manșete; pe mâneci cu ciur (un șir vertical de broderie spartă). Predomina culoarea albă”: Ar 8; „Brodată în jurul gâtului (cămașa veche era fără guler), a deschizăturii din față și pe pumnari”: Bh 1; „Cusută cu mătase albă pe guler, în dreptul umărului și pe pumnari”: Mm 7; „Decorată cu ciur în dreptul umărului, pe pumnași și pe poale sau cu pene cusute cu spăgmă albă”: Mm 2; „Cu ciur alb și cusută peste fire cu bumbac alb pe guler, pumnași, poale; cu șicmă (dantelă) pe poale”: Tm 12; „Cusută cu fir auriu pe guler, pumnași, poale”: Tm 1; „Decor roșu [cusături geometrice pe fire numărate] pe guler, piept, pumnari”: Bh 9; „Cusături albe (fire trase) pe guler și piept și pumnari cusuți cu roșu (trăsorește pe fir)”: Bh 15; „Cu ciur peste încrețele [cusătură peste crețuri] și cusături cu galben, portocaliu și cafeniu deschis pe guler și piept”: Mm 12; „Cusută pe fire în dreptul umărului, a gurii cămășii și la extremitățile mânecilor cu ață mai groasă vopsită în culori (negru, maro, albastru închis,

galben), cu nasturi și cu ciucuri colorați la gât”: SM 12; „Cu pături (pliuri) pe piept și cu cusături albe pe umeri, piept, pumnași”: CS 2; „Cu pături și cu cusături pe guler, piept, pumnași și poale, [realizate în tehnica peste fire broderie plină pe fire numărate], cu mătase albă”: CS 4; „Cu cusături pe guler, piept, pumnași și poale; ornamentele, cu excepția celor dispuse pe poale, erau încadrate în pătrate”: CS 3; „Cu broderia albă, găurită, lată (încadrată de tighele pe piept) pe guler, pumnași, poale”: Tm 13; „Brodată pe guler, piept, umăr și pumnași cu ață albă”: CS 13, 16; „Cusături albe pe guler, piept, pumnași și poale”: Tm 2, 3, 5, Ar 15; „Cu pături pe piept și cu cusături albe pe guler, umăr, pumnași, poale”: Tm 4; „Cusături albe pe guler, umăr, piept și pumnari”: Ar 5, 16, Bh 2, 3, 11; „Cusături la gura cămășii, pe piept, pumnari și poale cu roșu și negru și aplicații de dantelă albă”: Ar 3; „Cusută cu pupi (ornamente) cu diferite culori, pe guler, piept, mâneci și poale”: Tm 9. *Ocazii după nuntă când se mai purta:* „La sărbători mari (horă, nuntă, rugă-nedeie, călușari)”: CS 4, 10 („Crăciun, Paști, rugă, botez”), 12, Tm 14; „La sărbători”: CS 6-8, Tm 2 („La joc, la biserică”), 9, Ar 4-7, Bh 1, 2, 11, 12; 15 („La târgul de pe muntele Găina”), 19, Mm 8, 9, 11; „La moarte”: Tm 3, Bh 7, 8, Mm 2, 12, 13, SM 2; „Dacă murea de tânăr era îmbrăcat cu această cămașă”: Bh 9; „Se păstra pentru sărbători sau moarte”: CS 3, Tm 5, Mm 4; „Se purta până se rupea”: CS 2, Bh 9, 16, SM 4.

Însemne specifice mirelui: „Purta floare mare pe piept”: CS 1 („Floarea mirelui”), 2, 8, 12, 15, 16, Tm 3, 4, 6-8, 13, Ar 1, 4-6, 10, 14, 16, 17, Bh 7, 9, 14, 15, 19, Mm 7-11, SM 1 („Struț”), 4, 6, 11; „Foaie verde (de coacăze) în piept și ploscă cu răchie, gătită frumos, [purtată de mire] în mână”: CS 1; „Flori din grădină (rozmarin) prinse la piept, date cu argintiu”: CS 7, 13, Mm 5; „Frunză verde de foiofiu în piept”: CS 8; „Un fir de rozmarin lung, pe care se legau ciupi (ciucuri) de lână, prins la piept”: Mm 13; „Verdeață peste umăr (rozmarin)”: SM 2; „Peană cu creangă de brad și busuioc”: Bh 12; „Busuioc pe piept”: Bh 15; „Cununiță de pospan”: Bh 20; „Un buchetel de flori naturale”: Bh 10, 17; „O floare naturală. Acum o floare artificială”: CS 4, 5, 14; „Floare albă, topor de junc. Acum flori din pânză, procurate din comerț”: CS 10; „O floare artificială”: Tm 1, 7, Bh 6; „Peană”: Tm 5, 9, 11, 13 („Aleasă de domnișoarele de onoare”). Ar 16, Bh 2, 4, 11; „Pană de junc făcută de mireasă”: Ar 3, Bh 18; „Mirele purta pană pe piept”: Tm 11. Ar 1, 2, 8, 17, Bh 11, 18; „Floarea nunții, cumpărată”: Ar 10, Bh 13; „Pană de ceară în piept”: CS 3, Tm 10, Ar 4, 8, 9, 12, 13, Mm 2, SM 4, 5, 7 („Se numea struț”), 8, 11; „O rugă de său (ceară) cu prime (panglici) nu prea mari”: Bh 13; „Struț de ceară, fir de rozmarin pe reverul de la haină”: Mm 5; „Un struț din ceară albă și un fir de rozmarin peste umăr”: SM 13; „Floare din ceară și frunză verde la piept”: SM 7; „Struț din flori artificiale la piept”: Mm 2, 12; „Feleagă de brâncă”: Bh 9; „O batistă întoarsă pe buzunarul de la laibăr sau de la căput”: CS 2; „Cipcă (dantelă) așezată la buzunarul de sus”: Bh 8; „Pe umăr se prindea o bucată de stofă (darul nănașilor) numită fatiol”:

Ar 10. *Momentul ceremonial când se punea însemnul*: „Cinăra (tânăra) pune floarea mirelui când se ducea să o ia la cununie”: CS 1 („Acum nașa îi pune floarea”), Tm 4, Ar 2, 4, 10, Mm 1; „Mireasa îl împănă [îi pune pana] în ziua nunții”: Tm 3, 10; „Mireasa pune struțul la clopul mirelui, seara, în ajunul nunții. Mirele purta clop cu struț o lună de zile după nuntă”: Mm 4; „I-l pune mireasa la cusutul steagului (miercuri seara, în săptămâna nunții) și îl scotea luni dimineată”: Mm 6; „I-l pune mireasa cu o săptămână înainte de nuntă și-l scotea luni dimineată. Când e mirele cu struț înseamnă că, în săptămâna aia, e nunta”: Mm 9; „I-l pune mireasa înainte de a pleca la cununie și, la sfârșitul nunții, tot mireasa i-l lua”: SM 7; „Divărul (givărul) o însoțea pe mireasă să-i pună semnul”: Tm 13; „Mirele își pune însemnul în dimineata nunții și-l scotea singur după nuntă”: CS 4, 12, 14, Bh 7; „Și-l pune mirele înainte de a pleca s-o ia pe mireasă și s-o ducă la cununie, și îl scotea luni dimineată”: Mm 2; „I-l pune mama mirelui înainte de cununie”: CS 10; „I-l pune cineva din familie, înainte de nuntă”: CS 3; „I-l pune o rudă când pleca de acasă și se scotea după strigarea darurilor”: Ar 12; „În dimineata nunții i-l pune nănașa”: Bh 2; „Nașa îi pune [însemnul] la el acasă și îl scotea singur, după nuntă”: Bh 17; „I-l cumpăra și i-l pune nănașa, acasă, înainte de a pleca la cununie și-l scotea, singur, luni dimineată”: Mm 12; „Se punea duminica, spre prânz, de către nănași”: Mm 10; „Îi puneau floarea miselencele înainte să plece la mireasă și se scotea după adunarea darurilor (la Jocul miresei)”: Bh 6, 13; „Se pune, dimineata, la gătitul mirelui, de cele două nune (chemătoarele)”: Bh 14; „Givărițele îi puneau floarea înainte de a pleca la biserică”: Tm 1, SM 13; „În ziua nunții i-l pune aceeași femeie care pregătea mireasa”: Mm 5; „În dimineata nunții i-l pune o femeie mai în vârstă și se scotea la orele 12, în noaptea nunții”: SM 5; „Se pune acasă la mire și se ținea până în duminica de după nuntă”: SM 14; „Se pune în ziua nunții și se scotea când se lua coroana miresei”: Bh 18, SM 3 („Luni după nuntă”); „Se pune când mergea la cununie și se lua seara târziu”: CS 7, 8, 11, 16, Tm 6, Ar 1, 8, 16, Mm 7; „Când pleca la cununie și se scotea după masa mare”: Ar 7; „Se pune duminică dimineata și se scotea după nuntă”: Tm 9, 11, Ar 3, 5, 6, 13, 14, 17, Bh 3, 4, 8, 11, 14, 16, 19, Mh 7, 9, 11, SM 1, 4, 6, 8, 9 („I-l pune una dintre druște”), 11; „Se pune duminică dimineata, înainte de a pleca să ia mireasa. Luni, la amiază, se scotea”: CS 10, Bh 10; „Se pune duminică dimineata și se scotea luni dimineata”: CS 6, 9, Bh 3, 8, 12; „Se pune în ziua nunții și se lua a doua zi când se mâncau colacii”: SM 12; „Se pune duminică dimineata și se scotea la încheierea nunții, după ce se rupea steagul”: CS 2; „În momentul când mergea la cununie”: Bh 9, 15, 20; „Se pune duminică dimineata și se scotea luni seara”: CS 15; „Se pune duminică dimineata și se scotea marți dimineata”: CS 5; „Însemnul se purta de la logodnă până la cununie”: Tm 14. *Participanți*: „Mama junelui”: CS 6; „Mireasa și rudele”: Tm 3, 10, 14; „Mireasa și toți invitații de la mireasă”: Ar 4; „Mireasa și fetele”: Mm

1; „Nașul”: Ar 5, 10; „Nașii”: Mm 8, 10, SM 12; „Nănașa și părinții”: Bh 2; „Nașul, o soră sau părinții”: Bh 18; „Nașii și rudele mirelui”: CS 2; „Nașii, rudele, drăgulele feciorilor care chemau la nuntă”: Bh 10; „Nașii, cavalerii, fetele”: Tm 4; „Cei din casă”: CS 3, 10, Tm 5, 9, 11, SM 13; „Familia și rudele apropiate”: Tm 7, Ar 3, 13, Bh 13, 17; „Rudele și prietenii”: Mh 12; „Neamurile mirelui”: SM 5; „Tinerii”: CS 5, Bh 9 („Feciorii din partea mirelui”), Mm 6, 9, SM 6, 9; „Chemătoarele sau nuncle”: SM 14; „Druștele”: Mm 11; „Fete de nuntă”: Mm 5; „Fetele și feciorii”: Mm 6, SM 3 („Cei care făceau steagul la mire”); „Prietenii mirelui și ai miresei”: Mm 9; „Nuntașii”: CS 15, Ar 2, 8, 17, Mm 4, SM 7; „Femei nuntăsite”: CS 9; „Prietenii și vecinii”: Ar 7. *Activități*: „O gustare”: Tm 3; „Se făcea masă cu acest prilej”: Tm 4, SM 3; „Mai mult se bea horincă [țuică]”: Mm 6, SM 12 („Pe sticla de țuică se punea o coroniță”); „Se cinsteau”: SM 13.

Găteala miresei: Momentul ceremonial al gătirii, participanți:

„Nașa înainte de a merge la cununie”: CS 4, 12, Bh 2, 10, 17, SM 4; „Duminică dimineața, nănașa și o femeie mai pricepută”: CS 1; „Înainte de a merge la cununie, nașa și fetele din sat, cele chemate”: CS 7, 8, 11, Tm 6, Ar 1, 3, 6, 15, Bh 4, 9, 11, 14, 15, Mm 7, SM 11, 12; „Înainte de cununie, nașa și femeii din casă”: Tm 2, 3, Bh 19, 20; „Nașa asistată de fete și femei”: Ar 5, 16, Bh 7, SM 1; „Nașa și femeii din sat. Persoane specializate pieptăneau mireasa”: Ar 14, SM 8; „În ziua cununiei, înainte să vină mirele să ia mireasa, o găteau nănașa și prietenele miresei”: Mm 2; „Nănașa și druștele, duminică, înainte de cununie”: Mm 8, 9; „În ziua nunții, nașa și chemătoarele”: Mm 11, 13; „Nănașa ei de botez și druștele”: Mm 12; „Nașa, prietenele miresei, fete din sat”: SM 6, 10; „Mama și femeii pricepute, duminică dimineața”: CS 6; „Mama, împreună cu o bătrână, duminică dimineața”: CS 10; „Părinții”: Tm 13; „Înainte să vină mirele, o femeie mai în vârstă”: SM 5; „Înainte să plece la cununie, o femeie din sat, mai pricepută, care gătea toate miresele”: Bh 6, 13, 16, Mm 1, 5, SM 3; „Înainte de cununie, câteva femei mai pricepute”: CS 3, 9, Tm 4, SM 7; „Era în sat o femeie care ajuta, duminică dimineața, la găteala miresei. I se dădea în dar, plăcintă și cârpă (basma). Luau parte rudele fetei și vecine”: Ar 4; „Druștele, duminică, înainte de a pleca la biserică”: Mm 4, 6; „Druștele în scara dinaintea nunții, dar mai ales duminică dimineața, înaintea plecării la biserică”: SM 9; „Druștele și rudele”: Mm 3; „Duminică dimineața, fete și femei”: CS 16, Tm 5, 9, Ar 2, 7, 13, 15, 17, Bh 8; „Rudele, înainte de plecarea la cununie”: CS 14, Tm 1, 7, 8, 13, Ar 8, 10, SM 4; „Duminică dimineața, rude și prietene de-ale miresei”: CS 2; „Înainte de a pleca la cununie, fetele, părinții și rudele”: SM 13; „În dimineața nunții, fete, femei, rude”: Tm 6, 11; „Înainte de a pleca la cununie, fete, femei, prietene”: Ar 12; „În ziua nunții, dimineața, prietene de-ale fetei, verișoare”: Bh 1; „Fete, femei, rude și prietene”: Bh 3, 18 („Care știau mai bine îmbrăca”); „Duminică

dimineata, înainte de a pleca la biserică, fete, femei, rude, vecine”: Bh 12; „Duminică, înainte de a pleca la cununie. Luau parte diverșite, terisferite, fete, rude ale miresci, care cântau până chiteau [aranjau] mireasa”: Tm 10; „Duminică, în dimineata nunții”: CS 5, Tm 14; „Duminica, spre prânz”: Mm 10; „O femeie (croitoreasa), când începeau să se adune nuntasii”: SM 5; „Se îmbrăca singură, ajutată de fete și chemătoare”: SM 14.

Activități: „Se juca o horă (Hora miresii) și se cânta Cântecul miresii: Ia-ți mireasă ziua bună”: CS 2; „Cântece și jocuri locale”: CS 9, 11, Tm 4, Ar 2-4, 12 („În curtea miresii”), 13, 17, Mm 2, 4 („Când se punca cununa miresii”), 7, 8, SM 1, 3, 4, 6, 8, 11, 13; „Se cânta Cântecul miresii”: CS 5, Tm 3, 10, 13, 14, Ar 5, 10, Bh 2, Mm 1, 3, 10; „Cânta doar muzica”: Mm 5; „Nu se juca, ci doar se horca: cântece de despărțire pe care le horeau druștele”: Mm 6, 9, 12; „Cânta o femeie anume la împletitul cununii și un bărbat la făcutul steagului”: Mm 9; „Când se gătea mireasa, se jucau jocuri locale”: Bh 1; „Strigau strigături”: Mm 12; „Se țipura; danț oșenesc”: SM 12; „Se făceau numai glume”: Mm 6.

Însemne specifice purtate de mireasă: „Două chici (cozi) pe spate și cunună de foiofiu (plantă cu frunze verzi din grădină)”: CS 8; „Coadă cu primă [panglică] și bartă (cunună de flori)”: Bh 12; „Cozi împletite cu panglici colorate și decorate cu spilci (ace) la urechi. Se schimba cununa de rozmarin a fetei, pe care o lua băiatul, ea primind, din partea acestuia, cununa albă, de mircasă, cumpărată”: CS 6; „Părul despărțit în două, de o cărare pe mijlocul capului, se încrețea pe tâmpile și se împletea într-o coadă care se făcea roată pe vârful capului. Peste coada prinsă cu ace [se așeza] cununa de flori ceruite”: CS 10; „Chici pe spate cu primuțe [panglici] frumoase și, pe cap, cunună”: Bh 1; „Coadă [împodobită] cu prime, bartă sau cunună de mireasă [realizată] din flori artificiale și oglinzi; pe spate jolj alb; în creștetul capului prins busuioc”: Bh 9; „Coadă cu primă, șlaier (voal) și cunună”: Bh 13; „Părul împodobit cu bani, șlaier și cunună din flori artificiale și naturale”: Tm 14; „Cândva purta cică pe spate și cunună din flori de lămâiță. Azi poartă șlaier pe cap”: Ar 1; „Cu chică, șlaier pe spate, cunună albă din ceară, iar în față sovon [țesătură subțire, gen ștergar] alb, din comerț, slobozit pe umeri”: CS 4; „Cică împodobită cu bani, zăvon (voal) și cunună din flori artificiale cumpărată; mai rar cu cârpă albă”: Tm 4; „În ziua cununiei, peste părul împletit în tablă (50-60-100 de șuvițe) purta șlaier și coronită din ceară, cu flori artificiale. A doua zi purta tulbent [conci] din monede de argint”: Tm 5; „Cozi pe spate cu panglici la vârf, balț (voal) și cunună de sasău, făcută de nașă”: Mm 2; „Cozi pe spate. În biserică, i se punca balțul, de către părinte, cu crucea. Acesta [constitua] semnul că fata era cumpărată”: Mm 3; „Două cozi lăsate pe spate, în care se prindeau flori de grădină și cunună pe drot (sârmă), realizată din flori de ceară, hârtie colorată, mărgelile colorate și oglinzi”: Mm 7; „Părul împletit într-o coadă cu cipcă (panglică), peste care se punca cununa

[realizată] din flori de hârtie multicoloră (roșie, albastră, albă, roz, verde), din pânză ceruită, câteva spice de grâu și fire de busuioc, ca să nu fie cununa greoaie, ci subțire (fină) și tare mândră. De cunună se prindeau două cipci roșii cu flori pe ele, ce atârnav pe lângă urechi. Cununa se cumpăra de la Târgu Lăpuș, iar după nuntă era păstrată la icoană. Cununile de la biserică (ele aparțineau acestora) se împleteau din brebenoc în care erau puse și câteva spice de grâu. După cununie, nașa îi punea miresei pe cap cununa și bațul din pânză albă”: Mm 8; „Coadă pe spate și cunună de hârtie”: Mm 13; „Părul făcut cu colți în părți, numiți obloane, împletit în două cozi, legate la ceafă în concii și baț alb pe cap”: SM 2; „Cunună peste părul împletit”: SM 3, 5; „Peste părul strâns în concii, purta fatiol (voal) și cunună de ceară”: SM 4, 7 („Baț”), 8 („Șlaier”); „Coadă lată de care atârnav perți (panglici colorate) și cunună din barșon (catifea) pe care se coseau humbuști, oglinzi, mărgelile, bani. Sovonul se pune de preot în biserică. Acum poartă cunună albă și șlaier”: SM 12; „Sălie pe ochi, ca un fel de obrăzar, din voal și cunună din flori de grădină”: CS 1; „Sălic, un fel de voal încrețit, peste care se prindea cununa; sovonul era voalul care se pune la biserică, pe capul mirilor; dădeau ocol la masă cu sovonul; mirii erau legați de mână cu o ștergură [ștergar], care rămânea, apoi, preotului”: Tm 12; „Cu cunună albă pe cap, fără voal, cu floare albă prinsă în piept. Astăzi se poartă și voal, iar coronițele sunt cumpărate de la oraș”: CS 2; „Coroniță de flori și cârpă de mătase albă pe cap”: CS 9, 11; „Cunună albă pe cap”: CS 15, 16, Tm 6, 11, Ar 3, 5, Mm 4; „Bartă, cunună care era tot colorată ca și pana mirelui”: Bh 16; „Bartă albă. Acum poartă șlaier”: Ar 6; „Coroană cu roșu în ea și șlaier alb”: Bh 18; „Cunună. Voalul se pune la biserică”: Mm 11; „Cunună de ceară și val (voal). Când i se pune miresei cununa și voalul, mama ei aducea o pogace [cocătură] pe care givărița [chemătoarea la nuntă, din partea miresei] i-o rupea deasupra capului și o împărțea”: Tm 10, 13 („Însemnele i le pune givărul înainte să iasă la șofei”). [După ce alaiul mirelui ajungea la mireasă urma momentul numit ieșirea la șofei. În curte, pe o masă era pregătit șofeiu (ciubărul cu apă). Mireasa cu un buchet de busuioc înmuia în apă fi strepea pe cei din jur care aruncau bani în șofei.] „Coroniță din flori artificiale; rar vol (voal)”: Bh 3, 7, 8; „Coroniță și buchet de flori în mână”: Ar 14; „Cunună de struț (hârtie colorată) și struțuri rotunde la urechi (semnul fecioriei). Acum cununa s-a înlocuit cu șlaierul”: Mm 6; „Înainte cunună. Acum numai șlaier”: Mm 9; „Jolj cu prime și coroniță de sasău (veșnic verde)”: Bh 2; „Cunună peste ccapsă”: Ar 2, 8, 13; „Cunună din celofan colorat”: Mm 12; „Cunună, pe care o făceau nașii și o duceau la biserică, unde i-o pune preotul pe cap. [După ceremonie, cununa] rămânea acolo”: SM 13; „Șlaier și coroniță pe cap”: CS 3, 13, Tm 2, 3, 7, Ar 4, 11, 12, 15-17, Bh 4, 10, 11, 14, 17, SM 11; „Șlaier pe cap”: CS 5, 12, Tm 5, Mm 1, SM 6 („Fatiol”); „Salbă de galbeni pe cap [frunte]. Acum cunună sau șlaier”: Tm 9; „Cunună, comaș cu bani, șlaier”: Tm 1; „Cu bani (coroane) pe cap [frunte] sau cunună cumpărată, de ceară, cu flori artificiale; unele, foarte rar, cu șlaier alb”: Tm

13; „Zgardă din mărgelc și bănuți pe frunte (ochii feriți)”: Bh 15; „Șlaier cu o floare (ruguță) artificială”: Bh 6; „Șlaier și coronită de mirt [arbusť totdeauna verde]; în mână, ciocor (bucet de flori naturale)”: Bh 19; „Șlaier pe cap și ciocor în mână”: Bh 20; „Voal foarte lung, [a cărui trenă] era ținută de un copil, coronită și struț de flori în mână”: Mm 5; „Șlaier, coroană, pană (bucet) în mână”: Tm 8; „Coronită cumpărată și struț de flori în mână. Cine era fată purta balț pus în biserică, cu crucea, de către preot. Cine nu era, pleca cu balțul, pus pe cap, de acasă”: Mm 10; „Cu partă (cunună) pe cap, sovon (ștergar alb, cusut de mână) și deasupra șlaier”: CS 7; „Fatiol (voal) lung, adunat în vârful capului și cunună. Numai cele bogate făceau nunții”: Ar 9; „Cunună de părujene (de flori artificiale). La multe li se punea pe cap mășăriță [față de masă] albă, legată cu primă”: Ar 7; „O cunună din fir și mărgelc țesute pe un acoperământ (platean)”: SM 9; „Balț și cunună din ceară. Floare de rozmarin în piept”: SM 14; „Șlaier și o floare mare pe piept”: SM 1; „Șlaier, cunună albă, de flori artificiale și floare în piept, pe care i-o punea junele”: Ar 10; „Val sau șlaier, lung sau scurt, cunună de ceară; la cununie se punea pe cap zăvon (din stofă cumpărată) care, mai târziu, se purta pe spate”: Tm 11.

Scoaterea însemnului: „Nașa cu rude și prietene ale miresii, luni după ruperea steagului”: CS 2; „Balțul se lua de pe cap luni dimineața când nănașa o învelea cu năframă”: Mm 3; „I-l scotea nănașa duminică seara ori luni dimineața și-i punea pânzătura (basmaua) ca semn că a trecut în rândul femeilor”: Mm 6; „La sfârșitul nunții de către nașă și druște”: Mm 8, SM 1; „Luni dimineața, cununa se scotea, de pe capul mirescii, de către nănașă și druște, se așeza pe steag, apoi se lua”: Mm 9; „La sfârșitul nunții, stegarul lua cu forța cununa miresii, care se apăra și plângea; în final cununa se acoperea cu o pânzătură neagră de către nănașă. Tot ea învelea mireasa cu pânzătura de nevestă”: Mm 4; „Cununa i-o scotea stegarul luni după masă. Apoi nănașa o învelea cu năframă, care era semnul nevestelor”: Mm 12; „La miezul nopții, de către nașa cea mare”: SM 6; „La miezul nopții i-l scoteau nașele și îi puneau o maramă albă, cumpărată de ele”: SM 7; „Duminică seara, nașa înlocuia sovonul cu ceapsa”: SM 12; „Nașa și chemătoarele îi scoteau cununa [în cadrul ceremonialului numit] dezgâtatul miresii”: SM 14; „Nașa îi făcea pieptănătura de femeie (cu coc) și îi punea cârpa (basmaua)”: Bh 17; „Luni dimineața, nașa îi făcea conciu mirescii și o învelea nevestă”: Bh 18; „La miezul nopții când devenea nevestă cu concii”: Bh 19; „După strângerea darurilor”: Ar 12, Bh 10 („Nașa îi scotea însemnul și-i punea o cârpă neagră”); „După masa mare”: Tm 8, Ar 17, Bh 7, 14; „Sora sau cumnata mirescii, după ce se striga cinstea [darurile care se ofereau mirilor]”: CS 1; „La orele 12, în noaptea nunții, i se scotea șlaierul și i se punea conciu și cârpa fiind învelită ca nevestă”: Ar 10; „La orele 12, în noaptea nunții, o înveleau cu cârpă împodobită [cu motive florale]”: Ar 13; „După orele 12, i se punea conciu, iar peste acesta un batic”: Ar 14; „La orele 12 noaptea se scotea voalul și i se făcea conciu mirescii”: SM 4; „După Jocul mirescii, mirele îi scotea șlaierul și-l

călca cu piciorul (fii călca fetia)”: Bh 6, 13; „După Jocul miresei”: Bh 12; „I-l scoteau vilfeii mirelui a doua zi după nuntă (adică vineri, pentru că nunta se făcea, înainte, joi). Acum [înseamnă] i se pune duminică, iar luni, după terminarea nunții, i se scoate de către una dintre nașe”: Mm 2; „La orele 4 dimineața, un chemător venea, când se lua fatiolul (voalul) miresei de pe cap și-i punea o zădie frumoasă pe cap și o săruta. Aceea îi era plata. Lua parte nănașa mare (nănașa mirelui)”: Mm 1; „În noaptea nunții, târziu”: CS 7-11, 16, Tm 2, 4-6, Ar 6, 16, Bh 8, 9, 11, 15, Mm 7, SM 8, 9, 11, 12; „Se scotea a doua zi de către o femeie pricepută”: SM 3; „O femeie pricepută și prietenele miresei”: CS 5; „Luni se scotea cununa și i se punea cârpă și pieptar de nevastă”: Ar 7; „Luni dimineața, se învelea mireasa, de către femei, punându-i-se, pe cap, conciu”: CS 4, 12; „Se scotea luni, după ce se termina nunta, pe la orele 14”: CS 3; „Luni la amiază”: CS 6, 10; „Luni dimineața i se punea concii, cârpă roșie și maramă albă cu pene și flori de mătase”: Ar 4; „Luni dimineața se despletea părul miresei. Mama ei plângea. Mireasa era învelită. Soacra mare punea tulbent [conci] din monede de argint, de față fiind numai femei căsătorite”: Tm 5; „Luni dimineața se învelea mireasa cu cârpă de către givăriță [chemătoarea la nuntă din partea ei]”: Tm 10.

Piese specifice: „Costum tradițional de sărbătoare foarte decorat, din material mai bun [compus din] ciupag (cămașă) cu poale, opreg din urmă și catrință din față”: CS 1; „Ciupag cu poale albe, separate, lungi până la glezne și catrință în față”: CS 4; „Cămașă din pânză de bumbac, cusută cu alb, catrință în față, opreg cu ciucuri în spate. Azi cu rochie albă”: CS 5, 10; „Ciupag cu poale, catrință în față [din mătase bej, cu dantelă albă] și opreg în spate, cu petecul [partea superioară a piesei, de la care pornesc în jos ciucurii] din lână și apoi din mătase albă, cusut”: CS 7; „Ciupag cu poale și două oprege cu ciucuri”: CS 8; „Cu șoarțe albe împestrate [decorate] cu mătase albă”: CS 11; „Cu chițele [opreg cu ciucuri], în spate și șorț în față. Acum cu rochie albă”: CS 15; „Cămașă, sucnă [fustă] din mătase albă și catrință din mătase albă”: CS 16; „Costum tradițional de sărbătoare [cu piese fastuos decorate]”: CS 2, 6, 9, 12, Tm 5, 13, 14, Ar 1, 2, 4, 7, 9, 10, 12, 13, 15-17, Bh 3, 4, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 20, Mm 3, 6, 10-12, SM 1; „Cu opreg alb brodat cu fir de aur”: Tm 1; „Spăcel (cămașă), poale, catrință în față, cusută cu alb și galben, iar la cele bogate țesută din fir metalic și fir de mătase. Când a dat șlaierul jos, era învelită și purta catrință și în spate”: Tm 2; „Ciupag alb cu pupi (flori), poale cusute și catrințe albe”: Tm 9; „Cămașă, opreg în spate cu petec mic îngust, învărgat cu roșu și albastru și cu obadă (o bantă lată de două degete, aleasă în război cu fir de aur, cu motive geometrice mărunte) și catrință în față, din păr (lână), cu alesături pe tot trupul pe fond roșu sau ruginiu-cărămiziu”: Tm 12; „Costum tradițional de sărbătoare cu decor alb”: Tm 4, 7, 8, 11, Ar 5; „Haine albe din mătase (fustă largă și bluză numită viziclu)”: Ar 3; „Spătoi (cămașă), poale, rochie [fustă] și zădie”: Ar 8; „Fustă, zădie din mătase argintie, viziclu din același material (intrau 11 m la costumul de mireasă)”: Ar 11;

„Spăcel, poale, rochie, zadie în față, împodobite bogat”: Bh 1, 2, 6; „Haine albe: spăcel, poale, sucnă (fustă) din pânză de jolj (pânză albă, lină de fabrică) alb”: Bh 11; „Spăcel, poale, zadie albă”: Bh 18; „Spăcel, poale, rochie din pânză, iar cele bogate rochie din material de târg”: Mm 2; „Haine albe”: Ar 14, Bh 14, 15, Mm 1; „Sumnă [fustă] neagră sau albastră, zardie lăină”: Mm 4; „Spăcel, pindileu [o fustă de pânză] bluză și rochie [din crep alb], făcute de săbăiță (croitoreasă) în sat”: Mm 5; „Cămașă, poale albe, șorț din pânză de bumbac alb cu bezeri [volane] și cu colți [dantelă] albi de târg”: Mm 7; „Cămașă, poale, zadie bogat aleasă în spate și șurț ales în față”: Mm 8; „Cămașă, poale și două zadii sau cămașă, sumnă și zadie în față sau cămașă cu sumnă”: Mm 9; „Costum tradițional de sărbătoare”: CS 2, 6, 9, 12, Tm 5, 13, 14, Ar 1, 2, 4, 7, 9, 10, 12, 13, 15-17, Bh 3, 4, 8, 9, 12, 13, 16, 17, 20, Mm 3, 6, 10-12, SM 1; „Spăcel, pindileu și zadie albă cu ciur [broderie perforată] sau rochie (sucnă) din păr, albă (cele înstărite)”: SM 2, 3; „Cămașă, pindileu, sucnă și două zadii”: SM 12; „Rochie (fustă) și zadie albă”: SM 4; „Bluză și rochie albă”: SM 7, 11; „Rochie întreagă”: Tm 3, 10; „Rochie întreagă albă”: Bh 7, 19, SM 4, 8.

Podoube: „Mărgelă la gât”: CS 10, Ar 11, Bh 3, 6, 13, 18, 19; „Zgardă din mărgelă [policrome] la gât”: Ar 5, 7, Bh 15, Mm 10, 13, SM 14; „Zgardă [din mărgelă țesute sau împletite] și zgardă scumpă [formată din 10-20-30 șiraguri de mărgelă din corali, în funcție de situația materială a purtătoarei]”: Mm 7, 9, 11; „Zgardă scumpă la grumaz”: Mm 12; „Mărgelă, monede (de aur sau de argint)”: CS 13, Tm 1, 4, 10, 13, Ar 8, 10, 15, 17; „Salbă de galbeni”: Tm 5, 7, 11; „Salbă de aur sau de argint”: Tm 14, Ar 11; „Salbă de coroane (șvanți) sau de galbeni prinși pe o plăntică (fâșie de pânză)”: CS 4; „Cercei de mireasă din aur sau argint”: Mm 9, 11.

Cingători: „Brăciri”: CS 1, Tm 9, Ar 15; „Brăciri brodate [abundent] cu fir de aur [fir metalic]”: Tm 5; „Brâu tricolor”: Ar 6, Bh 12; „Brâu alb”: Bh 2; „Brâu vărgat”: Ar 5; „Brâu de lână”: Bh 9; „Brâu [policrom]”: Bh 15; „Brâu cu mărgelă”: Mm 4; „Brâu (un șinor din 4-8 fire verzi și roșii împletite)”: Mm 9; „Cordon”: CS 13.

Haine groase: „Pieptar, [ornamentat] pe toată suprafața cu motive cusute cu ață”: Ar 5, 7 („Pieptar de nevastă”); „Pieptar împodobit cu broderii de lână și aplicații de piele și subă albă și iniorită (aplicații de șnur negru la gât, piept, poale, manșete)”: CS 10; „Pieptar, iar iarna subă albă cu și inior negru”: CS 4; „Pieptar înfundat, vara sau suman cu și inior, iarna”: Mm 8; „Șubă”: Tm 9, Ar 5 („Cu ornamente mai bogate pe piept și la încheieturi”), 15; „Șubă albă, de cioarec decorată cu și inior negru”: CS 1, 9, 15; „Suman”: Bh 8; „Sumanul era piesă obligatorie. Se lua pe umeri”: SM 12; „Cojoc nou”: Bh 12; „Cojoc alb”: SM 10; „Cojoc binșenesc [lucrat la Beiuș, la Binș, cum zic oamenii din partea locului]”: Bh 1; „Cojoc brodat pe piept sau suman cu aplicații de șnur negru și postav albastru”: Ar 7, Bh 9, Mm 9; „Gubă albă mițoasă, obligatorie pentru miri, indiferent de anotimp”: Mm 7, SM 7; „Suman sau gubă albă”: Mm 12; „Gubă albă, dacă era iarnă sau zadie [basma mare] după cap, vara”: Mm 13; „Laibăr (vestă) negru, cusut cu mărgelă”: Ar 6; „Uioș [haină scurtă până în talie, fără guler,

cu mâneci, deschisă în față, confecționată din pănură albă sau învărgată]: SM 14; „Labreu (vestă) din catifea și cojoc”: Bh 11, 18; „Labreu, cojoc sau suman”: Bh 2; „Pieptar, cojoc scurt fără mâneci; la biserică se purta guba”: Mm 4. *Piese de încălțăminte*: „Opinci din piele de vită cu obiele”: CS 5, 9, 10, 15; „Opinci mai demult, apoi cizme cu piteni”: Bh 9, Mm 8, 9; „Opinci croite ca pantoful sau pantofi”: Tm 9; „Opinci, cizme sau pantofi”: CS 1, Bh 2; „Cizme”: CS 8, Ar 6, 7, Bh 1, 12, 16, Mm 4, 12, SM 14; „Cizme din piele de capră, negre, cusute cu ață galbenă”: Bh 15; „Cizme, iar apoi topânci (ghete înalte cu șiret)”: SM 7, 11, 12; „Ghete”: CS 4, Ar 10, SM 4, 8; „Papuci (pantofi) cu ciorapi”: CS 3, 11, 13, 16, Tm 1, 2, 4, 7, 10-12, Ar 8, 11, 15, 17, Bh 3, 6, 8, 13, 19, Mm 2, SM 14; „Cizme sau pantofi”: Bh 11, 18; „Ghete sau pantofi (după anolimp)”: Tm 13. Alte piese de port: „Năframă de bircă [lânică] dată pe mână”: CS 1; „Cârpă de mână cusută cu ață albă și galbenă”: Ar 5; „Ștergură [ștergar] de mână”: Bh 6; „Zadie, după cap”: SM 2.

PERSOANE CU ROL CEREMONIAL ȘI RITUAL

Mirii: „Mirii se numeau a tânără și ăl tânăr. Azi, mire și mireasă”: CS 1, 3; „Mire și mireasă”: CS 2, 7, 8, 11, 16, Tm 2-4, 6, 7, 13, Ar 1, 6, 15, 16, Bh 1, 2, 8, 9, 11, 12, 14-16, 18-20, Mm 1, 2, 4-13, SM 1, 3-14; „Se numeau june și mireasă”: CS 4, 12; „Mire și mireasă”: CS 5; „Tânărul sau junele și fata”: CS 6; „Ăl tânăr și a tânără sau govie. Azi, mire și mireasă”: CS 9; „June și govie”: CS 10; „Tânăr și tânără. Acum, mire și mireasă”: CS 14, 15, Tm 1; „June și tânără”: Tm 5, 8, 11, 14; „Ginere și mireasă”: Tm 9; „June și mireasă”: Tm 10, Ar 2-5, 7, 8, 10, 12-14, 17, Bh 3, 4, 6, 7, 10, 13; „June și noră”: Bh 17; „Mire și mireasă. La amândoi le zicea miroi”: Mm 3, SM 7

Nașii: „Se alegea o pereche de nănași, nănașii [de botez] ai tinerei”: CS 1; „Două perechi de nași (care sunt nașii familiei băiatului). Dacă aceștia decedau, feciorul lor cel mare rămânea/ rămâne naș, în continuare, indiferent de starca lor materială. Exiata/ există și a doua pereche de nași (nașii de-al doilea se numesc stăroică și stăroichiță) care puteau fi nașii fetei”: CS 2; „O pereche de nași, nașii de botez de pe curte: nașul de botez al tânărului dacă fata mergea la el sau nașul de botez al fetei, dacă băiatul venea în casa ei”: CS 3; „O pereche de nași: nașii de botez ai unuia dintre miri”: CS 4, 8, 11, 12, 16, Tm 2-5, 7, 8, 11, 13, Ar 1-3, 5, 8, 16, 17, Bh 4, 9, 12-16, 19, 20, Mm 8, SM 8, 10; „O pereche de nași: nașii de botez ai mirelui”: CS 5, Ar 10, 12; „O pereche de nași, de regulă nașii de botez ai băiatului”: CS 6; „O

pereche de nași. Nu era obligatoriu să fie nașii de botez”: CS 7; „Nașul ăl mare și nașul ăl mic (adică fiul nașului, dacă avea fiu). Era nașul [de botez] al tânărului”: CS 9; „Erau nașii de botez al celui la care urmau să trăiască tinerii”: CS 14; „Două perechi de nași. Erau nașii băiatului”: CS 15; „O pereche de nași. Dacă fata mergea în casă la băiat, nașii erau ai băiatului”: Tm 1; „O pereche de nași avea mirele, o pereche, mircasa. Erau nașii lor de botez”: Tm 6; „O pereche de nași, care erau nașii de botez sau din familie”: Tm 9; „O singură pereche de nași”: Tm 10; „Una, două perechi de nași. Nu erau întotdeauna nașii de botez”: Tm 14; „O pereche de nănași ai băiatului. Au apărut, acum, nunți și cu două perechi de nași”: Ar 4; „O pereche de nași. Nu era obligatoriu să fie nașii de botez. Acum se aleg și două perechi”: Ar 6; „O pereche de nași, nașii de botez ai unuia dintre tineri. Acum, unii își iau două perechi de nași”: Ar 7; „Cumătrul mare și cumătra mare (erau nănașii băiatului)”: Ar 10; „Acum unii își iau două perechi de nași; ai junelui și ai miresei”: Ar 13; „O pereche, de partea bărbătească. Azi, 1-2 perechi: Ar 14; „O pereche de nași mari și o pereche de nași mici. Era rușinos și păcat să schimbi nașii de botez”: Ar 15; „O pereche de nănași, nașii de botez ai unuia dintre miri. Înainte se cununau mirii cu nănași și la hotărâșie și la biserică”: Bh 1; „Două perechi de nași, rude cu mirele. Unii pun, acum, și mai mulți nași”: Bh 2; „O pereche de nași. De obicei, nașii de botez deveneau și nași de cununie”: Bh 3; „O pereche de nași, ai mirelui se puneau. Acum se pun două perechi din partea fiecărui tânăr”: Bh 6; „Două perechi de nași. Era bine să fie nașii de botez [dar dacă aceștia] nu puteau, puneau pe alții”: Bh 7; „O pereche de nași, care erau nașii de botez, dar puteau să fie schimbați”: Bh 8; „Două perechi, câte una pentru fiecare mire”: Bh 10; „O pereche; trebuiau să fie cununați și să fie nașii de botez ai unuia dintre tineri”: Bh 11; „O pereche de nași; erau nașii de botez. Acum se pun două perechi, una din partea fiecărui mire”: Bh 17, Mm 7; „Era o pereche de nași; nașii de botez sau alte neamuri. Bătrânii țineau nașii ca și cum ar fi părinți. Acum se pun și două perechi”: Bh 18; „O pereche, nașii de botez ai mirelui. Acum se aleg patru perechi, ai mirelui și miresei”: Mm 1, 2; „O pereche. Acum 2-3 perechi de nași. Cei ai mirelui, ai miresii și încă o altă pereche”: Mm 2, SM 9; „Se puneau doi nași, nașii de botez (dacă voiau părinții mirilor). Acum se pun 4-6 nași”: Mm 4; „O pereche, acum patru perechi de nași. Uneori, copiii nănașilor botezau în locul celor bătrâni”: Mm 5; „4-5 perechi de nași, care sunt mai sănătoși. O pereche trebuia neapărat să fie [reprezentată] prin nașii de botez ai mirelui, iar alta, prin cei ai miresei”: Mm 6; „O samă avea doi, o samă avea patru. Rar erau nașii de botez”: Mm 7; „O pereche, nașii mirelui. Dacă nașul de botez era mort, rămânea fiul sau fiica lui. Acum sunt trei perechi: ai mirelui, ai miresii și încă o pereche”: Mm 9; „Câți vreau mirii. Obiceiul de demult era să fie nașii de botez”: Mm 9; „O pereche de nași. Nănaș din nănaș, ai băiatului. Acum sunt 4-8 perechi”: Mm 10; „O pereche: nașii bătrâni sau copiii lor”: Mm 11; „2-3 perechi de nași. Una era reprezentată de nașii de botez ai băiatului, alta de cei ai fetei”: Mm 12; „O

pereche. Dacă nașii de botez erau prea bătrâni [se apela] la feciorii lor“: Mm 13; „Câte o pereche de nași; era obiceiul să fie nașii de botez, dar nu era obligatoriu. Azi se aleg și câte două perechi de nași“: SM 1; „O pereche de nănași. Acum se pun și patru că iese cadău mai mult. Nănașii de botez ai mirelui îi cununau, apoi le și botezau copiii“: „O pereche. Nu era obligatoriu să fie nașii de botez“: SM 4, 6, 13; „Câte un naș pentru fiecare viitor căsătorit“: SM 5; „O pereche – a mirelui. Acum sunt mai mulți“: SM 7; „O pereche, uneori erau nașii de botez. Azi au și două perechi“: SM 11, 12; „O pereche. Acum 2-4 perechi. Dacă nașii de botez erau prea bătrâni, se făceau nași copiii lor sau o rudenic de-a mirilor“: SM 14.

Conducătorul nunții. Atribuții: *Socrii, nașul, devării, grăitorul, starostele, vornicul, diavolul*: „Socrii mari la ăl tânăr și socrii mici la a tânără“: CS 1; „Prima pereche de nași (ai băiatului) conducea nunta. Ei cumpărau cele necesare: pânda (sovon) cu care mirii sunt legați, luminile (lumânările)). Ei comandau (conduceau) muzica, alaiul, masa mare“: CS 2; „Deverii conduceau. Doi din partea miresii și doi din partea mirelui. Puteau fi căsătoriți sau nu, neamuri ale mirilor. De joi, ei ajutau/ajută la pregătirea nunții. Să fie zestrea pusă la punct, mesele aranjate, bucatele gătit. De băutură tot deverii se ocupau. Ei serveau la masă, se îngrijeau ca să caute muzica“: CS 3; „Nănașul era căpitan, el dirija nunta“: CS 4; „Duminica [nunta era condusă] de socrii mici, la mireasă. La prânz și luni la cină, de căpitanul de dârzari“: CS 5; „Nașul și cumnatul de mână. Nașul cumpăra lumânările, le împodobeau, însoțea tinerii la fată, dădea de mâncare la nuntași“: CS 6; „Nașul se interesa de organizarea nunții. Primea pe nuntași“: CS 7; „Nașul cel mare. Venea la casa mirelui și se interesa de [organizarea] nunții, primea nuntași“: CS 8; „Socrii conduceau“: CS 9; „Nașul. El ținea și plătea muzica, cumpăra și împodobeau lumânările, însoțea junele la casa govicei, unde rostea orația (la poartă), închina paharele înainte de a pleca la cununie, făcea steagul, numea pe cel ce striga darurile“: CS 10; „Socrul cel mare, gazda casei. Se interesa de organizarea nunții, primea nuntași“: CS 11; „Nănașul era căpitan. Supraveghea buna desfășurare a nunții“: CS 12; „Nașul era căpitan. Conducea jocul, stabilea când trebuie să înceapă fiecare moment al nunții“: CS 14; „Socrii mari la mire și socrii mici la mireasă“: CS 15; „Doi sau trei oameni ce se numesc meseri, ori nașul. Se interesau de organizarea nunții, primeau nuntași“: CS 16; „Nașul conducea. Se interesa de toți cei care trebuiau chemați, primea nuntași“: Tm 2; „Socrii grijeau de toate cele, primeau nuntași“: Tm 3; „Divărul mirelui și cel al miresei. Ajutau la buna desfășurare a servitului și a jocului“: Tm 4; „Nașul și după el tărisfatul și givărul. Nașul cumpăra lumânările, ținea lumânarea în spatele mirelui, iar tărisfatul ținea lumânarea în spatele miresii“: Tm 5; „Nașul conducea/ conduce. El e numit Căpitanul. Se interesa de tot ce trebuia pregătit pentru nuntă, comanda muzicanților când să cânte, strângea banii pentru miri“: Tm 6; „Socrii mari. Socrul supraveghea aprovizionarea, iar soacra conducea

femeile care găteau. Aveau grijă ca toți oaspeții să fie serviți”: Tm 7; „Stăpânul casei”: Tm 8; „Nănașul; el ordonă toate”: Tm 9; „Naș, givăr și tarisfat/ starisfat. Ei cumpărau câte un sovon la mireasă. La biserică mireasa avea trei sovoane prinse la spate. Tarisfatul cununa alături de nași”: Tm 10; „Nașul, givărul și tarisfatul purtau câte un material de cămașă, pus de-a curmezișul pe piept (dar de la mireasă), iar nevestele lor, câte un material de rochie”: Tm 10; „Tarisfatul. El ținea lumânarea la tânără, striga cărvaiele (darurile), făcea glume, ținea ordinea la gestic”: Tm 11; „Nașul și diverul. Ei organizează”: Tm 13; „Vătaful. El grijea de mese, supraveghea”: Tm 14; „Vornicul se interesa de organizarea nunții, locul nunții, cele necesare etc. El îi primea pe nași”: Ar 1; „Nașul și gudă (ajutorul nașului). Nașul conducea alaiul, spunea iertăciunea. Guda striga darurile la ospăț; era cineva bun de gură”: Ar 2; „Birăul împărțea și comanda muzica, făcea strigăturile”: Ar 3; „Nașul organiza momentele nunții”: Ar 4; „Diavolul conducea. Comanda totul, strângea darurile”: Ar 5; „Nașul cel mare. Se interesa de organizarea nunții, de lăutari. Avea grijă să fie tot ce trebuie la masa de nuntă”: Ar 6; „Erau doi diavoli. Câte unul din partea fiecărui tânăr. Ajutau la pregătire, se ocupau de angajarea muzicanților, făceau programul nunții, ca să știe lumea când să vină, strângeau darurile. Fixau începutul fiecărui moment al nunții, cum ar fi așezarea la masă”: Ar 7; „Grăitorul conducea. Sfătuia cum să se organizeze nunta, câtă băutură etc. Avea grijă ca fiecare să aibă mâncare și băutură, conducea alaiurile, muzica, darul”: Ar 8; „Gudă sau grăitor. Ajuta la toată pregătirea nunții (alimente, mese, scaune etc.). El prezenta darurile, ducea lucrurile la biserică, dirija toată masa”: Ar 10; „Grăitor. El organiza nunta, spunea fiecărui ce trebuie să facă, îi dirija pe cei care serveau la masă, anunța când se dau darurile (cinstele) pe care le și strângea și mulțumea nuntașilor”: Ar 12; „Grăitoriu. El făcea strigările la ospăț, striga mâncarea, striga jucatul miresei pe bani, când se găta masa”: Ar 13; „Pălășcașul și diavolii. Chemau la nuntă, supravegheau”: Ar 14; „Nași și givărul. Nași erau foarte apreciați. Erau considerați un fel de părinți [spirituali] ai finului. Ei [alcătuiau] listele de invitați, împreună cu socrii, se ocupau de toate. Se striga cinste (dar) pentru givăr”: Ar 15; „Un volnic. Se interesa ca toate lucrurile să fie bine organizate și să fie bine primiți cei care veneau la nuntă, îi primea pe toți care veneau, îi îndemna să mănânce”: Ar 16; „Diavolul conducea nunta, striga darurile”: Ar 16; „Nașul și guda. Nașul conducea alaiul, spunea iertăciunea. Guda strângea darurile la ospăț”: Ar 17; „Doi grăitori. Unul pentru fată și altul pentru mire. Cu o zi înainte le spunea gazdelor ce au de făcut că el era obișnuit [știa]. Erau puțini înainte, numai vreo patru care știau astea în sat. Ei scoteau palinca de la gazdă, atâtea ieși câți nuntași, făceau glume la nuntă”: Bh 1; „Grăitorul conducea. Dădea sfaturi pentru câtă mâncare și băutură trebuia pregătite, așeza oamenii la masă, avea grijă să fie servit fiecare, spunea grăiturile”: Bh 2; „Grăitorul ajutat de chemători. Grăitorul supraveghea desfășurarea nunții”: Bh 3; „Doi grăitori: al băiatului și al fetei. Se îngrijeau să fie de toate, băutură destulă.

conduceau alaiul, spuneau orațiile, așezau oamenii la masă. Se alegeau cei care erau mai buni de gură”: Bh 4; „Grăitorul conducea; era numit și gură mare. Făcea socoteala de câtă mâncare și băutură era nevoie, spunea versurile de iertăciune, invita și aranja oamenii la masă, ajutat de chemători și mișălânce, spunea când trebuie servit fiecare fel de mâncare, anunța darul miresei”: Bh 6; „Taroste sau grăitor (mai ales așa-i ziceau). Mergea cu alaiul, striga la poartă, spunea darurile, cerea mireasa când venea alaiul”: Bh 7; „Grăitorul care mergea uneori cu tatăl ginerelui în pețit. Toată grija nunții cădea pe capul lui. El organiza desfășurarea nunții”: Bh 8; „Starostele ce spunea orațiile și nașul. Chemau, îi primeau pe nuntași”: Bh 9; „Grăitorul se îngrijea de alimente, de băutură. Supraveghea bunul mers al mesei”: Bh 10; „Grăitorul dădea sfaturi cum să se așeze nunta, câtă băutură și mâncare să se facă, conducea nunta, cerea mireasa, puneu oamenii la masă, spunea orații, strângea darurile și banii la masa mare”: Bh 11; „Grăitor – om bun de vorbă din sat. Cereu fata. Era un text în versuri pe care uneori le făcea el, când venea să ia mireasa. Supraveghea servitul mâncărilor și al băuturilor”: Bh 13; „Grăitorul era de față la stabilirea zestrei și la logodnă. Grăitorul împreună cu mirele și cu tot alaiul se ducea să ia mireasa de la casa ei, unde spunea vorbe de cinstire”: Bh 14; „Nașul cel mare se interesa de organizarea nunții și de cele necesare, avea grijă să iasă nunta bine”: Bh 15; „Un om destoinic, priceput, numit grăitor. Supraveghea desfășurarea nunții”: Bh 16; „Părinții celui la care se făcea nunta: socrul mare sau mic. Supravegheau ca toți oamenii să fie serviți la masă”: Bh 17; „Grăitorul conducea nunta, cerea mireasa, spunea orații”: Bh 18; „Socrul mare conducea. Se interesa de locul unde va fi nunta, câți vor fi chemați. Îi primea și îi ospăta pe cei veniți la nuntă”: Bh 19; „Nașul și flăcăul de onoare, primeau pe cei veniți, îi așezau la masă”: Bh 20; „Starostele avea grijă de răspuns [de dar], de masă”: Mm 1; „Nănașul mare (nașul de botez al mirelui) se îngrijea de băutură și tocmea ceatera (muzicanții). Pregătea carul și bradul înstruțat. Cu carul mergeau s-o ia pe mireasă de acasă. Acum nu se mai merge cu carul, se face doar brad. Veghea ca toată lumea să se simtă bine la nuntă. El era primul care o scotea la dans pe mireasă, atunci când se juca Dansul miresii. Strângea cinstea (banii) pe care lumea o dădea pentru mire și mireasă”: Mm 2; „Gazda casei se îngrijea de organizarea nunții, conducea nunta, așezarea la masă”: Mm 2; „Starostele. Unul al mirelui, unul al miresei, organiza întreaga nuntă. Starostele mirelui pleca după nași, apoi, împreună cu nașii, după mireasă. Starostele miresei aștepta nunta”: Mm 3; „Părinții mirilor pregăteau totul pentru nuntă, pentru masă. Aveau grijă și de oaspeți, le ofereau mâncare, horincă, comandau ceterașii”: Mm 4; „Socrii mari. Atât părinții mirelui cât și ai miresei se numeau socri mari. Ei pregăteau alimente, tăiau vițelul, porcul, găinile. Urmăreau cum seservește, ca nuntașii să fie serviți cât mai bine”: Mm 5; „Stegariul. Pregătea/pregătește împreună cu fetele (drusele) și feciorii (verii mirelui) steagul pentru nuntă, ajută la pregătiri, tocmește cetera. Duce steagul înaintea alaiului mirelui la

biserică și apoi la casa miresii, intră primul în casă, împlântă un cuțit în grindă, înconjoară de trei ori masa cu steagul în mână, apoi pune steagul în colțul camerei, îi ie de mână pe mire și mireasă și-i bagă la masă închinând pentru ei cu sticla de horincă: «Să trăiți, să aveți noroc». La masă, pune vin în pahare, atât la casa miresei cât și la casa mirelui, unde merg după ce oamenii mirelui au fost ospătați de către socrul mic. Stegariul este primul care joacă mireasa”: Mm 6; „Stegarul organiza nunta împreună cu nănașul. Stegarul trebuia să aibă steagul bine făcut. El avea două druște care-l ajutau în aranjarea steagului. El juca steagul, dirija aranjarea nunții, dirija mâncările, muzica, jocurile nunții”: Mm 6; „Nașul se interesa de organizarea nunții, cu câteva zile înainte, primea nuntașii”: Mm 7; „Tatăl mirelui și tatăl miresei. Se punea cămărășu (care era rânduitor peste horincă) care conducea doi sau trei paharnici de horincă. Fiecare paharnic trebuia să dea două sau trei rânduri de horincă”: Mm 7; „Părinții mirilor aveau grijă de organizarea nunții, primeau nuntașii”: Mm 8; „Stegarul era/ este din partea mirelui. Pregătește și joacă steagul, împreună cu druștele și cu celelalte fete și feciori, care iau parte la cusutul steagului, angajează ceterașii pentru nuntă, duce steagul la biserică și-l însoțește, în alai, pe mire. De la biserică la casa miresii el poartă din nou steagul și-l duce apoi la casa mirelui, cu alaiul”: Mm 9; „Starostele organiza nunta, mergea după nănaș, se ducea cu nunta să ia mireasa. Tot timpul era/ este cu miroii și nănașa. Strângea darurile la masa mare”: Mm 10; „Socrii conduceau. Pregăteau toate cele trebuitoare nunții, serveau, organizau jocul. Purtau struț”: Mm 11; „Gazda pe cămară (unu de la mire, unu de la mireasă). Găzdoii făceau mâncare și puneau pe mese (erau femei). Aveau grijă de ce se primea la nuntă și împărțeau bucatele pe mese”: Mm 12; „Stegarul conducea, tocmia ceterașii pentru nuntă, pregătea și juca steagul, împreună cu fetele și feciorii. Îl conducea pe mire la biserică, ducând steagul. Când alaiul ajungea la casa unde avea loc nunta (la mire sau la mireasă), stegarul îi trăgea de mână pe mire și mireasă și-i băga în casă. Acolo le dădea să mănânce dintr-o bucată de pâine. Era primul care juca mireasa, atunci când se făcea Jocul miresii, îi scotea miresii cununa, luni după nuntă”: Mm 12; „Starostele. El făcea dezlegarea mirelui și a miresei. Duminică dimineața el mergea prin vecini să cheme din nou la nuntă. Servea nuntașii, striga la Jocul miresii”: Mm 13; „Socrii cei mari, adică părinții mirelui. Se îngrijeau de buna organizare a nunții, să fie cât mai bine primiți nuntașii”: SM 1; „Socrii – părinții fetei și ai feciorului”: SM 3; „Socrii cei mari organizau nunta”: SM 4; „Starostele invita la nuntă. Când se punea masa și când se împărțeau darurile spuneau anumite versuri învățate din bătrâni, dar la care mai adăuga și el. Erau îmbrăcați ca și chemătorii”: SM 5; „Socrii cei mari; ei organizau nunta cu tot ce trebuie”: SM 6; „Socrii mari și starostele (câte unul pentru fiecare căsătorit). Socrii mari pregăteau nunta, alimentele. Aduceau, cu o săptămână înainte, socăcițele să gătească. Întâmpinau invitații și aveau grijă să fie serviți. Starostele cerea mirii de la părinți pentru a pleca la cununie, prezenta darurile și le ducea, servea la masă”: SM

7; „Nașul se interesa de tot ce trebuia pentru nuntă, organiza primirea nuntașilor“: SM 8; „Părinții tinerilor conduceau. Ei chemau la nuntă, supravegheau, mai ales, datul băuturii“: SM 9; „Socrii mari și socrii mici. Se ocupau de buna organizare, aranjau locul de nuntă, primeau nuntașii“: SM 10; „Nașul se interesa de toate, îi cinstea pe nuntași“: SM 11; „Stegașul. Acum apare mai rar stegașul. Pregătea obiectele pentru steag, chema fetele la cusutul steagului, tâpura împreună cu nuntașii, mergea la casa miresei, la biserică. Așeza steagul pe prag și peste el treceau (intrau în casa miresei) mirele, mireasa, nașii și drușca. Invita pe nuntași la masă, aranja și împărțea mâncarea și băutura“: SM 12; „Socrul mare și tarostele. Socrul mare se ocupa cu procurarea alimentelor, aranjarea locului unde avea loc nunta [uneori se confecționa un cort]. Tarostele ajuta la aranjarea meselor, îi servea cu băutură pe miri, prezenta cadourile de la mireasă, de la nănași, de la socri, de la nuntași și mulțimea fiecăruia“: SM 13; „Taroste. El lua bulciugul la mire. Se spunea un text de despărțire, de iertăciune la mire. Conducea alaiul la mireasă, unde se lua iar, bulciugul. Cerca felurile la masă, îi invita pe meseni, prezenta cadourile, strângea banii la Jocul miresei“: SM 14.

Însemne: *Nașul*: „Purta floare prinsă în piept, mai mare, albă“: CS 2; „Purta o ploscă cu el“: CS 8; „Purta brăcire în diagonală, peste piept“: CS 14; „Purta pană, peșchir“: Tm 5; „Poartă o floare“: Tm 9; „Purta un material de cămașă, pus de-a curmezișul pe piept, iar nevestele lor, câte un material de rochie“: Tm 10; „Poartă pe piept două ștergare, în diagonală“: Tm 13; „Nașul și guda (ajutorul nașului) purtau pene“: Ar 2. 17; „Nașii purtau două ștergare așezate în diagonală“: Ar 15; „Nașul și flăcăul de onoare purtau un buchet mic de flori, la haină“: Bh 20; *Socrii*: „Purtau o floare“: Tm 3; „Socrii mari purtau o floare artificială“: Tm 7; „Socrii mari (părinții mirelui și ai miresei) purtau, uneori, struț“: Mm 5; „Socrii mari și socrii mici aveau o sticlă de băutură în mână“: SM 10. *Devării/ divării/ givării, tărisfatul, vătăful, birăul, grăitorii, starostele, stegariul*: „Devării purtau un măsoi pus peste piept și umăr, și ploscă. Ei nu mergeau fără ploscă în timpul nunții“: CS 3; „Divării purtau un ștergar în diagonală și un băț în mână“: Tm 4; „Material de cămașă, dar de la mircasă“: Tm 10; „Tărisfatul avea legat un peșchir“: Tm 11; „Divărul poartă pe piept două ștergare, în diagonală“: Tm 13; „Vătăful purta o năframă la umăr“: Tm 14; „Birăul purta o pană și o bătă cu prime“: Ar 3; „Diavolul era însemnat cu două ștergare“: Ar 5; „Diavolul era legat cu două ștergare de care era atârnat un colac, iar în mână avea o bătă“: Ar 7; „Grăitorul purta un ștergar la gât“: Ar 8; „Grăitorul purta un ștergar, un colac, un picior de porc“: Ar 12; „Grăitorul purta o pană“: Ar 13; „Pălășcașul și diavolii purtau două pene cu panglici colorate“: Ar 14; „Grăitorii purtau colaci, o litră de palincă“: Bh 1; „Grăitorul purta o primă (tricolor)“: Bh 2; „Grăitorul purta o straiță de piele de porc și o bătă“: Bh 3; „Grăitorul avea în piept o floare de ceară“: Bh 6, 7; „Avea o iagă cu pălincă“: Bh 8; „Grăitorul purta o eșarfă

tricoloră”: Bh 10; „Grăitorul purta de-a curmezișul pieptului o panglică în trei culori”: Bh 12; „Grăitorul purta o floare lucrată de fete, prinsă în piept”: Bh 14; „Grăitorul purta o sticlă cu pălincă, împodobită cu panglici și busuioc”: Bh 16; „Starostele purta o floare în piept și sticlă [cu băutură] împodobită”: Mm 1; „Stegariul poartă struț la clop, pus de druște”: Mm 6; „Stegariul purta un struț la clop. Avea clop înstruțat pentru nuntă, făcut de druște la mireasă acasă, la cusutul steagului, când druștele puneau struțul la clopul stegarului, pentru care primeau câte o sărutare de la stegar”: Mm 6; „Stegarul poartă struț făcut de fete”: Mm 9; „Starostele purta struț mic”: Mm 13; „Starostele [erau doi] aveau o creangă verde la pălărie și ciucuri”: SM 7; „Tarostele purta la brâu ștergura (ștergarul) primită de la mireasă”: SM 13; „Tarostele avea în mână un palțau – un băț cu verdeață și rozmarin”: SM 14.

Daruri. *Pentru nași:* „Primeau de la mireasă chilimuri (cuverturi țesute), îmbrăcăminte, pânză de in și de cânepă, humbac țesut în casă, ștergare”: CS 2; „Nașul primea de la mireasă o cămașă cusută”: CS 10, 14; „Nașul primește peșchire”: Tm 9; „Material de cămașă pentru naș și de rochie pentru nașă, dar de la mireasă”: Tm 10; „Mireasa îi dăruia cămașă”: Tm 13; „Nașul primea daruri de îmbrăcat, la fel și nașa, care primea cingă de mătase”: Ar 2; „Nașul și guda (ajutorul nașului) primeau ceva de îmbrăcat”: Ar 17. *Pentru socri:* „Primeau cămașă de la mireasă”: Tm 3; „Socrul primea chimeșă (cămașă) de la cuscră sau de la noră”: Mm 5. *Pentru divări, tărisfă, vâtaf, birău, grăitor, staroste:* „Divării primeau material de cămașă și material de rochie pentru nevestele lor, de la mireasă”: Tm 10; „Mircasa dăruia divărului o cămașă”: Tm 13; „Vătaful primea cămașă de la mireasă”: Tm 14; „Birăul primea ștergare”: Ar 3; „Grăitorul primea o leacă de rachie, un blid de prăjituri, azi primește și bani”: Ar 8; „Gudă sau grăitor – primea carne friptă, bani”: Ar 10; „Grăitorul primea ștergare, un kilogram de țuică și ceva bani”: Bh 2; „Grăitorii primeau ștergare, băutură”: Bh 4; „Grăitorul primea ștergar”: Bh 7; „Grăitorul primea țuică, găină friptă”: Bh 10; „Grăitorul primea un ștergar”: Bh 11; „Grăitorul primea o batistă, colac, palincă”: Bh 16; „Grăitorul primea bani, ca dar”: Bh 18; „Starostele primea un colac”: Mm 1; „Cei doi staroste primeau câte un colac mai mare”: Mm 3; „La stegariu se dă acum o ștergură”: Mm 6; „Starostele primea un colac mare”: Mm 10; „Mirele îi dăruia bani [starostelui]”: Mm 13; „Starostele primeau câte un ștergar de la mireasă”: SM 5; „Starostele primeau bani și ștergare, socrii mari îi ajutau la lucru”: SM 7; „Tarostele primea un car de lemne, bani, băutură. Îi lucrau mirii pentru ziua de la nuntă”: SM 14.

Însoțitori ai mirelui și miresei: Atribuții, însemne: *devăr, givăr, diavol, cumnat de mână, pălășcaș, ospătoi, chemători, lăzlăuș, stegariu, vilfei, frate de*

mireasă, frate de mire, druște: „Mirele era însoțit în timpul nunții de devări/ givări – feciori ortaci. Erau 10-12 la număr, rude ale tânărului. Givărul se ducea după mireasă, în casă. Purta brăcire tricolor, puse în diagonală (în cruce) peste piept. Feciorii ceilalți purtau câte o floare”: CS 1; „Cumnatul de mână îl însoțea pe mire, era unul singur. Era ca un curier al nașului, ca o pază a miresii (era obiceiul ca cineva să încerce să fure pantofii miresii). Trebuia să strângă flăcăii și să facă veselie la nuntă. Avea un ștergar pe umăr, legat de șold. Ștergarul era alăturat de o eșarfă tricoloră”: CS 2; „Însoțitorii nu aveau un nume. Se alegeau după câte neamuri și prieteni aveau mirii. Umblau după cei tineri [după miri]. Purtau o floare în piept”: CS 3; „Un givăr și o givăriță; puteau fi căsătoriți și [erau considerați] martori la cununie. Ei ajutau pe nănaș. Purtau ștergare de givăr, peste piept, în diagonală”: CS 4; „Cinci, șase ortaci și ortace; își făceau haine la fel. Azi sunt cavaleri de onoare. Mergeau cu mirele și mireasa la chemat. Erau îmbrăcați toți la fel, cu cămăși cusute la fel”: CS 5; „Mirele era însoțit de cumnatul de mână, care chema la nuntă, însoțea junele la casa fetei, purta fata în jocul numit Sărutatul mâinilor care [avea loc] la casa fetei înainte de a pleca pentru a primi darul (bani). [Ca înseamnă], cumnatul de mână purta o ploscă legată cu o cârpă cusută”: CS 6; „Flăcăii mirelui, mai mulți; nu era un număr fix. Veneau la mire și îl însoțeau, ajutau la organizarea nunții. Purtau o floare șieluită (adică o floare ce lucește) în piept”: CS 7, 8; „Nuntași și nuntăsite, vrea 20-25, după cum era neamul de mare. Aveau o frunză de foifun sau leandru la piept. Acum, o floare albă în piept”: CS 9; „Erau doi diavoli care-l însoțeau pe mire. Ei chemau la nuntă, purtau colacul împodobit cu cunună de flori legată cu brăciri și caier de lână albă. Luau banul ce era aruncat odată cu apa aruncată de govie în obor, înainte de a pleca la biserică. Purtau în desagi lucruri de pat ale miresei, furau câte o găină de la casa goviei, împreună cu stegarul, când se pleca la casa junelui (duminică seară). Diavolii purtau [ca înseamnă] mășai cu pui colorați, colacul cu cunună și brăciri”: CS 10; „Mai mulți flăcăi ai mirelui sau juni. Veneau la mire, îl însoțeau la cununie”: CS 11; „Erau un givăr și o givăriță – martorii cununiei. Puteau fi și căsătoriți. Însoțeau pe miri la cununie, ajutau pe naș. Purtau ștergar pe piept”: CS 12; „Giverii îi însoțeau pe tineri la cununie, stăteau pe lângă miri. Giverile miresei aveau grijă să nu i se fure [acesteia] pantoful. Serveau la masă. Purtau brăciri pe piept”: CS 14; „Nuntași – prieteni și neamuri, [în număr de] cinci, șase, zece. Ei strigau la daruri. Purtau flori la pălărie, iar azi, flori în piept”: CS 15; „Flăcăii mirelui sau giveri. Erau mai mulți. Veneau la mire acasă și ajutau la organizarea nunții. Îl însoțeau pe mire la cununie”: CS 16; „Doi giveri și două giverițe. Chemau la nuntă, îi însoțeau pe miri la cununie, păzeau mireasa să nu fie «furată», serveau la masă. Giverii (numai băieții) purtau două ștergare, încrucișate pe piept”: Tm 1; „Flăcăii mirelui, vreo 3-4. Îl însoțeau pe mire”: Tm 2; „Ortacii mirelui (doi, trei la număr), care-l însoțeau pe mire, purtau floare”: Tm 3; „Patru, șase cavaleri de onoare, care-l însoțeau pe mire”: Tm 4; „Doi, patru givări și givărițe, care se păstrau

(alegeau) din neam nu numai pentru mire [ci și] pentru mireasă. Au grijă să nu fie furată mircasa”: Tm 5; „Doi, trei giveri și nuntași. Giverii chemau la nuntă pe cei numiți de mire, îl însoțeau pe mire la cununie”: Tm 6; „Unu, doi givări. Givărul mare la june și givărul mic (uneori givărița) la tânără. Ei chemau la nuntă, mergeau cu mirii, spuneau strigări”: Tm 8; „Erau doi giveri. Acum sunt și șase sau opt, pentru mire și mireasă. Chemau la nuntă, mergeau cu mirele. Purtau cârpe colorate, ploști”: Tm 9; „Călăreții și giverii. Erau doi, patru sau șase. Călăreții chemau la nuntă, mergeau în alai. Givărul era cătana lui nănașu’, îl ajuta. Purtau peșchire și peană”: Tm 11; „Tineri care însoțeau mirele. Purtau floare sau verdeată”: Tm 14; „Flăcăii mirelui, care-l însoțeau la cununie. Nu era un număr fix de flăcăi”: Ar 1; „Erau pălășcașii în număr de 6-8-10. Ei chemau la nuntă, mergeau cu junele, purtau pene [ca semn distinctiv]”: Ar 2; „Băieți de onoare, acum ospătoi și fete de onoare, la mireasă. Erau și zece. Mergeau cu junele și cu mireasa, purtau pene (băieții)”: Ar 3; „Erau doi giveri și două givere. Giverii luau mireasa și o duceau la biserică, cu luminile în mână. Giverile duceau mirele la cununie. Tot ele păzeau mireasa să nu i se fure papucii și zadia. Dacă, totuși, le fura cineva, trebuia să plătească din banii lor. Giverii purtau o cipcă albă sau roșie (mai mult) cu floare albă. Giverile aveau doar cipcă în piept”: Ar 4; „Erau flăcăi (nu aveau un nume special) care-l însoțeau pe mire la cununie. Erau prieteni, neamuri (2-3) care-i însoțeau la cununie”: Ar 7; „Ospătoi la mire, ospătoaic la mireasă. Erau 8-10 flăcăi, neamuri sau prieteni, care mergeau în alaiuri, jucau în curte, «strigau» la mireasă. Purtau peană”: Ar 8; „Pălășcașii: patru ai junelui, patru ai miresei (acum șase de fiecare). Chemau la nuntă, ajutau la organizarea mesei, serveau băutura, stăteau la dispoziția junelui și gudei (miresei). Purtau un material de cămașă pus în diagonală și peste el, un tricolor. Aveau căciulă cu tricolor și pană de fazan. Mai erau și prietenele miresei, care nu aveau un nume”: Ar 10; „Însoțitorii mirilor la cununie erau 2-3, nu aveau nume”: Ar 12; „Erau zece ospătoi care o însoțeau pe mireasă”: Ar 13; „Erau doi lumânari. Ajutau, conduceau mirele la biserică, cu două lumini de la nași. Purtau floare și panglici în piept”: Ar 14; „Erau 4-6 cavaleri, însoțitori ai mirelui. Făceau de toate”: Ar 15; „Însoțitorii mirelui se numesc chemații mirelui, erau aleși mai mulți”: Ar 16; „Pălășcașii – puteau fi și zece – chemau la nuntă, duceau lucrurile miresei”: Ar 17; „Erau 2-3 chemători cu țov, care mergeau și cu mirii, chemau la nuntă, jucau țovii în alai”: Bh 1; „Erau 2-3 nuntași care mergeau cu mirele, duceau țoluri pentru pat”: Bh 2; „Treii, patru lăzlăuși care mergeau cu mirele și lăzlăul (steagul)”: Bh 4; „Chemătorii și misălencele invitau la nuntă, ajutau la organizarea nunții, însoțeau pe miri la cununie. Chemătorii purtau o panglică albă peste umăr, [numită] primă. Misălencele purtau o cunună din flori de ceară”: Bh 6; „Însoțitorii nu aveau un nume. Erau 4-6 care mergeau cu alaiul, aveau flori în piept”: Bh 7; „Doi sau patru chemători. Chemau la nuntă, ajutau pe grăitor la organizarea nunții”: Bh 8; „Feciorii mirelui, erau mai mulți. Îl însoțeau pe mire la cununie, aveau flori în piept”: Bh 9; „Feciori,

fete de onoare. Câte unul pentru fiecare mire. Îl duceau pe miri la nuntă: fata pe mire, feciorul pe mireasă. Băieții purtau o pană (bucet de floare), o diagonală tricoloră, iar fetele, o pană": Bh 10; „Erau 2-4 chemători care chemau la nuntă, mergeau cu mirii": Bh 11; „Chemători și misălențe, câte doi din fiecare. Invitau la nuntă, ajutau la organizarea nunții, însoțeau pe miri la cununie, serveau la masă. Purtau o rugă (floare artificială) cu prime": Bh 13; „Erau două fete numite nune (de obicei rude), care-l însoțeau pe mire tot timpul nunții, îl împodobeau cu floarea de piept. Ele purtau pe cap o coronită de flori naturale": Bh 14; „Se numeau corinței ai miresei și flăcăi ai mirelui. Erau în număr mare": Bh 15; „Erau 4-6 însoțitori, nu aveau o denumire": Bh 17; „Lăzlăuș. Era unul care avea amândoi părinții și ducea lăzlău": Bh 18; „Flăcăii mirelui (erau mai mulți) îl însoțeau la cununie și acasă, mergeau după nun": Bh 19; „Flăcăii de onoare (nu era un număr fix) stăteau în apropierea mirelui": Bh 20; „Erau 10-12 chemători care chemau la nuntă, purtau o fundă albă și palțul": Mm 1; „Erau doi vilfei. Ei făceau chemarea la nuntă (invitau tineretul, din partea mirelui). Se duceau (înainte de cununie) să-i aducă pe nași la casa mirelui, de unde plecau împreună să o aducă pe mireasă. Împreună cu starostele o cereau pe mireasă să-i fie adusă mirelui. În drum spre biserică, mergeau alături de mire. O dansau pe mireasă (după ce o dansau nașul și starostele), la Dansul miresii. A doua zi după nuntă, vilfeii îi luau miresii balțul (voalul). Purtau o botă împodobită cu năframă și panglici, pe care o primeau de la prietenele miresii. Erau și prietenele miresei care, împreună cu nașa o găteau pe mireasă, pregăteau botele pentru vilfei și staroste. Erau și doi vilfei ai miresei. Chemau, din partea miresei, tineretul la nuntă, o însoțeau pe mireasă în drum spre biserică (mergeau alături de ea). O aduceau pe mireasă când era cerută de către vilfeii mirelui și staroste. O dansau pe mireasă după ce o dansau vilfeii mirelui. Purtau și ei bote ca și vilfeii mirelui, pregătite de prietenele miresei": Mm 2; „Șase, opt velfei și flăcăi – nuntași. Ei cheamau la nuntă, îl însoțeau pe mire. Velfeii purtau un velfeu, adică o bătă încrestată, împodobită cu funde de mătase colorată": Mm 2; „Erau 3-4 chemători. Chemătorii miresii erau numiți frați de mireasă. Ei făceau chemarea la nuntă, ajutau la servitul mesei. Purtau un palțu, acum, o panglică tricoloră la piept": Mm 3; „Un singur fecior – stegariu. Chema oamenii la nuntă și-i aducea în casă. Mergea cu steagul în spatele mirilor, la cununie. Avea grijă să fie toți nuntașii mulțumiți în timpul mesei. El purta steagul și avea clop cu struț": Mm 4; „Chemători și chemătoare, în număr de 6-8. Chemau la nuntă, însoțeau mirii. Chemătorii purtau panglici, iar chemătoarele aveau struț": Mm 5; „Trei, patru veri ai mirelui îl însoțeau pe mire la cumpărarea darului pentru mireasă, ajutau la masă, puneau vin în pahare, aveau grijă de fete. Druștele (prietenele miresei) pregăteau și jucau steagul împreună cu stegariul și cu feciorii. Făceau struțul pentru stegar și i-l puneau la clop. O găteau pe mireasă pentru nuntă. Tot ele făceau și struțurile pentru mireasă. Purtau și ele struț la ureche": Mm 6; „Însoțitorii erau feciori, nu aveau un nume special. Erau doi, patru sau șase; să fie

număr cu soț”: Mm 6; „Flăcăii mirelui sau feciorii mirelui (li se zicea și frați de mire), îl însoțeau pe mire la cununie, ajutau la organizarea nunții. Purtau clop înstruțat cu flori naturale (vara)”: Mm 7; „Chemătorii și cuscii. Chemau nuntașii: îl însoțeau pe mire și pe mireasă”: Mm 8; „Doar stegarul e însoțitorul mirelui. Două druște pregătesc și joacă steagul împreună cu stegarul și alți tineri care iau parte la cusutul steagului. O gătesc pe mireasă, împreună cu nănașa. Fac struțul pentru stegar. Ele păzesc colacul prin care mireasa îl privește pe mire, atunci când el vine să o ia de acasă și s-o ducă la cununie. Stegarul încearcă să fure colacul, ca să la facă de rușine pe druște că nu au fost în stare să păzească colacul. O însoțesc pe mireasă în drum spre cununie, care merge încadrată de ele”: Mm 9; „Doi frați ai mirelui, mereau la cununie cu două sticle de țuică, între ei sta mirele. Dacă mirele avea două verișoare, ele se numeau verișoare de mire și ele mergeau la cununie alături de frații de mireasă (prietenii miresei) și verișoarele de mireasă”: Mm 9; „Șase chemători, care făceau chemarea la nuntă, îl însoțeau pe mire să ia mireasa, mergeau după nănaș. Aveau paltău – o botă frumos pictată. Fete de nună (domnișoare de onoare). Câți chemători erau, atâtea fete de nună. Cele ale miresei se numeau stropitoare, fiindcă atunci când venea mirele cu nănașii și starostele spunea cererea, fetele îi stropeau pe toți cu apă și țipau (aruncau) grâu pe mireasă până o dădea mirelui”: Mm 10; „Cinci, zece chemători, stegari. Chemau la nuntă, stegarii făceau steagul, băteau steagul la Jocul miresii și la celelalte jocuri. Purtau floare. Mai erau druștele”: Mm 11; „Verii și frații mirelui (erau patru) îl însoțeau pe mire când mirele cumpăra darul miresei. Ajutau la făcutul steagului, la masă”: Mm 12; „Șase, zece chemători, care ajutau la pregătiri, făceau steagul, ajutau la toate. Mai erau druștele”: Mm 13; „Vellii și cavalerii de onoare. Vellii chemau la nuntă, îl însoțeau pe mire”: SM 1; „Stegașii: primul și al doilea stegaș. Stegașii mergeau la fete după chescănăuțe (batiste cusute) și după perți (panglici, funde) și după bărbinoș (o plantă). Ei invitau oamenii în casă la nuntă și aveau grijă de steag. Aveau și ei grijă să meargă bine nunta. Aveau clopul împodobit și purtau o coroană de bărbinoș ca și mirele”: SM 3; „Flăcăii de onoare stăteau în preajma mirelui”: SM 4; „Feciorul conducea mireasa, iar fata, pe mire. Purtau peste umăr verdeață (asparagus) și un băț împodobit cu verdeață”: SM 5; „Chemători și alți flăcăi de onoare. Ei se aflau cei dintâi la mire și stăteau pe lângă el”: SM 6; „Druștele sau fete de mână, în număr de 5-10. Îi îmbrăcau pe chemători la mire, o însoțeau pe mireasă la cununie”: SM 7; „Se numeau flăcăii mirelui. Veneau la mire acasă și stăteau în preajma lui, îl însoțeau peste tot”: SM 8; „Doar mireasa era însoțită de un stegar. Pe o botă se puneau baticuri și zurgălău și busuioc și flori. Fata mai era însoțită de 1-2 druște, la cununie”: SM 9; „Vellii și nuntașii. Vellii chemau la nuntă, stăteau cu mirele și cu mireasa. Purtau flori albe. Era și grăitorul care spunea orațiile”: SM 11; „Feciorii care asigurau nunta cu muzică, împodobeau locul unde se ținea nunta, țâpureau și băteau din palme în drum spre biserică. Purtau pe pălărie o coroană cu bărbinoș. Se poartă

și acum dar mai rar”: SM 12; „Pe flăcău îl duceau fetele de mireasă. Acum le spune domnișoare de onoare. Pe fată o duceau chemătorii. La începutul nunții se prezenta struțul mirelui (la începutul mesei) spunându-se câteva versuri despre miri. Chemătorii chemau la nuntă, conduceau pe miri la cununie. Purtau panglici în piept. Fetele la fel, dar mai mici. Un flăcău cerea mireasa, când plecau de la casa miresii”: SM 13; „Chemătorii, doi la număr. Chemau la nuntă, însoțeau pe miri la cununie și înapoi. Nunele erau fetele care însoțeau mireasa”: SM 14.

Alte persoane cu rol ceremonial și ritual: *stegar, dârzar, devăr, socăcițe, cătane, găzdoi, cămăraș*: „Cel ce striga cinstele, stegarul, dârzarii – cei ce duceau zestrea fetei pe umăr. Un om mai în vârstă striga cinstele (daruri care se strângeau la masa mare) nu avea un nume deosebit. Stegarul purta steagul. Acum nu mai e stegar, nu se mai face nuntă cu steag”: CS 2; „Bucătăreasă, devări, ajutoare”: CS 3; „La bucătărie – gălitorii (erau bărbați), lăutarii”: CS 4; „Bucătăresele, numite socăcițe”: CS 5; „Bucătari și purtători (ajutoare)”: CS 9; „Voievodul și voievoda erau neamurile fetei și erau desemnați de dârzari ca să aducă muzica de la naș, luni dimineata. Purtau cucoși din porumb, prinși de căciulă, iarna sau la gât, vara”: CS 10; „Bucătarii”: CS 12; „Bucătarii, stegarul, oameni care strigă cinstele”: CS 14; „Socăcițele”: CS 15, Bh 9, 15, 19, Mm 8, 11; „Femei care ajutau la gătit, bărbați care dregau răchia, neamurile care serveau la masă”: Tm 1; „Femei din sat, bucătărese”: Tm 2; „Rudele celor doi tineri”: Tm 3; „Femei chemate din sat, numite cerfe”: Tm 4; „Cătanele (trei la naș, două la tărisfat) sunt ajutoarele nașului și tărisfatului. Alte cătane strigă darul, păzesc crengurile (daruri de la naș, puse în crengi verzi). Se întreceau steagurile. O cătană juca steagul de naș, alta, steagul tărisfatului. Cătanele făceau loc la joc”: Tm 5; „Femei ce ajutau la bucătărie”: Tm 6; „Femei din sat care veneau cu câteva zile înainte, să ajute la gătit”: Tm 7; „Cel ce purta steagul se numea stăgăș. Mai erau socăcițele, dintre neamuri, la bucătărie”: Tm 9; „Două tinere țineau cinstele. Bucătăreasa”: Tm 11; „Bucătărese”: Ar 2, 17, Bh 10, 17; „Stegarul și călăreții. Călăreții păzeau steagul, chemau la nuntă. Era și o socăciță”: Ar 3; „Femeile care găteau la nuntă se numeau socăcițe; erau 12 plus ajutorul dat de neamuri. Nu era obligatoriu să fie plătite”: Ar 4; „O socăciță și rudele”: Ar 5; „Bucătărese, stegarul”: Ar 8; „Stegar și socăciță”: Ar 13; „Socrii și socăcița care ajuta la pregătirea mesei, sâmbătă seara, când veneau muzicanții și se făcea petrecere”: Ar 14; „Neamuri și vecini, care serveau”: Ar 15; „Două, trei socăcițe care conduceau pregătirea mâncărilor”: Bh 1; „Bucătăreasa (socăcița e pe ungurește). În ajutorul ei veneau neamurile și vecinele, până în seara nunții”: Bh 2; „Cuscarii, un om care servea băuturile de la cămara cu băuturi, bărbați și femei care serveau la masă. Femeile purtau zadie (șorț) albă”: Bh 3; „Bucătărese și cioapas, care avea grijă de băutură”: Bh 6; „Socăcița”: Bh 7; „Era cel ce răspundea de palincă, femeile cu șorț alb, care găteau mâncare”: Bh 8; „Lăzlăușul ducea lazlăul

în fruntea nunții când erau în drum să ia mireasa ca și la celelalte alaiuri”: Bh 11; „Gazdele erau femeile care găteau mâncarea și o serveau și bărbații care împărțeau băutura”: Bh 12; „Socăcița (bucătăreasa)”: Bh 13, SM 5, 9, 13, 14; „Grăitorul, lăzlăușul (cel care purta steagul)”: Bh 14; „Socăcițele care găteau mâncarea; purtau șorț alb. Primul care gusta mâncarea era grăitorul. Mai erau bărbați și femei care serveau la masă”: Bh 16; „Socăcița conducea femeile ca să facă de mâncare. Era plătită cu bani”: Bh 18; „Socăcița primea în dar un colac ca și nănașii și muzicanții. Mai de mult, toată lumca, neamurile apropiate răspundeau [veneau la nuntă] cu colac iar cei mai de departe cu pancove. Socăcița începea cinstea. Ea răspundea (dăruia) mirelui struțul din piept, înfipt într-o prăjitură. Mirele îi dădea o cinste în bani. Muzicanții nu încetau până când nănașii nu-i cinsteau și pe ei”: Mm 1; „Erau socăcițele care făceau mâncare”: Mm 2; „Erau 5-20 de druște, care însoțeau mireasa și horeau împreună cu feciorii pe tot drumul (după nănași, după mireasă). Erau și socăcițele, până la 20. Una este șeful lor. Înainte, socăcița șefă primea trei colaci (de la socrii mari și nănașii mari)”: Mm 3; „Socăcița pregătea bucatele și le puneau pe masă, ajutată de stegariu. Ea juca și striga găina, pe care o dădea nănașei, care trebuia să plătească pentru a o primi”: Mm 4; „Socăcițe, femei din sat”: Mm 5; „Socăcițele pregăteau mâncarea pentru nuntă. Una dintre ele ducea nașei găina, din partea mirelui, și o juca. I se plătea pentru ea”: Mm 6; „Socăcița. Ea știa rânduiala la nunți. Se zicea: «Socăciță lăudată/ nu mi-ai dat să-mbuc odată!»”: Mm 6; „Socăcițele, care făceau mâncare”: Mm 7; „Socăcițele gătesc și servesc la masă. Una dintre ele pregătește găinile nănașilor, le aduce la masă, le și joacă înainte”: Mm 9; „Socăcița (bucătăreasă de meserie) dă la nănași găina”: Mm 9; „Patru socăcițe; una conducea. Primeau un colac mare, iar de la nănași, bani”: Mm 10; „Găzdoi – bucătăreșele și gazdele cămării – bărbați care primeau darurile aduse la nuntă”: Mm 12; „Cămărașii (doi din partea miresii și doi din partea mirelui) strângeau darul nunții și dădeau banii tatălui mirelui și al miresei. Tot ei serveau la masă. Socăcițele serveau la masă împreună cu cămărașii. Una dintre ele pregătea o găină, o înștruța cu flori, o juca și o da nănașei, din partea mirelui. Aceasta plătea [socăciței] pentru găină; Druștele (prietenele miresii) pregăteau și jucau steagul, împreună cu feciorii și stegarul. Făceau struțul pentru stegar (floare de celofan sau chiar din flori naturale) și împleteau o cunună de bărbînoc pe care o puneau la steag. O găteau, împreună cu nănașa (cea care o botezase pe fată) pe mireasă și cântau în timp ce o găteau, cântece de despărțire. Când alaiul cu nunta se întorcea de la cununie, una dintre druște lua grâu și-l azvârlea înaintea mirelui și miresei și spunea: «Să le fie casa plină de bogăție». Pe drum, spre biserică, ele duceau, înaintea alaiului miresii, năframa (o țineau de colțuri) cu care nănașa o va înveli pe mireasă, luni de dimineață, ca semn că a trecut în rândul femeilor. Druștele aveau struț la ureche”: Mm 12; „Socăcițe. Ele joacă găina”: Mm 13; „Socăcițele pregăteau mâncarea”: SM 3; „Socăcițe. Câteva, anume pentru fiecare fel de mâncare”: SM 7; „Erau patru sau șase veifei”: SM 10.

RECUZITA RITUALĂ

Steagul de nuntă: Împodobitul: „Ca semn pentru întrecaga nuntă se făcea steag, pom, ciuha miresii. Îl făceau nănașul și nănașa cu ai lor, sâmbătă seara. Steagul se învelea cu tricolor, cu cârpe. Se punca și o coroană de coacăz, busuioc și un clopoțel. Când era gata, nănașul îl dădea la un stegar, din partea lui. Se făcea și un pom (un brăduț), pus într-un sofei (o găleată din lemn de brad). Pomul era împodobit cu turti, boboane de pom, lumini. Tot nănașul îl pregătea de sâmbătă și îl lua un neam de scurt (de aproape) al nănașilor“: CS 1; „Flăcăii făceau steagul la casa mirelui, sâmbătă seara. Legau panglici colorate și flori pe bățul steagului. Stegarul era flăcăul care purta steagul și avea grija lui. Mergea cu steagul în fruntea alaiului“: CS 2; „Se împodobeau la nași cu cârpe, peșchire, țesături cu flori, brăciri, clopoțel, cu 1-2 zile înainte de nuntă. Azi e un steag tricolor“: CS 3; „Femeile îl făceau, sâmbătă seara, la nănaș acasă. O prăjină care în partea de jos e înfășurată într-o bârneată multicoloră, iar în partea de sus e împodobită cu batiste colorate, ștergere, catrințe, flori și o cămașă pe care o ia, apoi, stegarul (o rudă apropiată a miresii)“: CS 4; „Steag tricolor cu trei ciucuri (găitane), clopoțel și flori [există la nuntă] și în timpul Austro-Ungariei. Sâmbătă, la naș acasă, nașul cu stegarul îl făceau“: CS 5, 7; „O rudă punca la poartă cetină de brad, care stătea cât ținea nunta și [după aceea] până se usca“: CS 8; „Steag tricolor, cu găitane jos, cu clopoțel și cu o cunună de flori. Era pregătit la nași acasă, de stegarul pus de nași“: CS 9; „Se făcea steag să vadă lumea că la casa lui cutare este nuntă. Îl făcea nașul, sâmbătă seara, dintr-o prăjină lungă pe care răsuca o brăcire și o cunună de flori. În vârful prindea un clopot și o pânză tricoloră. Se făcea și pom dintr-un spin cu crengi în care înfingeau mere, ouă roșii, colaci, turte, flori“: CS 10; „Steagul tricolor se făcea la nași, sâmbătă seara. Se împodobeau cu busuioc, flori de câmp, ouă roșii“: CS 10; „Neamurile apropiate, inclusiv nașii, aduceau la masa mare, alături de cinsti și un pom chieit (împodobit). Pomul se făcea dintr-un spin cu crengi în care înfingeau mere, ouă roșii, colaci, flori și turte“: CS 10; „Steag tricolor, să se vadă că sunt patrioți mirii. Era făcut de un stegar și pus la poarta casei mirelui“: CS 11; „Steagul era făcut de femei căsătorite, sâmbătă, la nănaș acasă. Un băț mai lung în vârful căruia se puneau batiste, flori și o cămașă, care era darul [pentru cel ce] purta steagul“: CS 12; „Nașul, stegarul și câteva femei îl făceau cu o săptămână înainte. Pe o prăjină se puneau pânză colorată, panglici, tricolor, flori, cipcă, un clopoțel“: CS 14; „Steag tricolor cu găitane, flori, clopoțel, făcut de stegar, la casa lui“: CS 15; „Erau două steaguri: steagul nașului și steagul nunții. Nașul își făcea steagul sâmbătă seara. Pe un băț se puneau cârpe și prosoape cusute, flori de câmp și un clopoțel. Fetele încercau să ia flori din steag ca să fie dragăstoase. Steagurile erau luate de câte un flăcău (de la naș și de la mire) și duse la biserică și apoi la casa

nunții”: Tm 1; „Nu era steag dar se puneau flori obișnuite la casa cu nuntă”: Tm 2; „Steagul era un drapel obișnuit cu năframe atârinate. Îl făceau bucleșul și câțiva flăcăi”: Tm 4; „Erau două stoguri (steaguri): al nașului și al tărisfatului. Se făceau și trei crenguri: pom (brad sau un vârf de la vișin), și în pom se puneau pe ațe pancove, hârtie colorată, flori cu sutele, legate de crengi. În vârf puneau un măr. Stogul se făcea cu zvon mic (clopoțel), verdeață, panglici colorate, flori de hârtie, pe o botă”: Tm 5; „Steagul îl făcea nașul, cu o zi, două înainte de nuntă, din cârpe, cu foionfui (floare) și clopoțel în vârf”: Tm 6; „Femeile, la naș făceau steag și măr. Pentru steag puneau ponevi mai ușoare cu busuioc în vârf, cu 2-3 catrife (din cele pe care le purtau femeile înapoi) și era legat cu panglici. Mărul îl făceau giverii și-l puneau duminica scara la nănaș. Se făcea cu băte roată, cu smochine și bomboane”: Tm 8; „Femeile fac steag la nănașă acasă, unde se adunau neamuri și vecini. Pe o botă puneau catrințe, o cârpă cu ciucuri, panglici, ștergare”: Tm 9; „Era un steag tricolor, împodobit. Îl făcea, înainte cu o săptămână, cel care-l purta”: Ar 1; „Înainte de nuntă, fetele împodobeau un steag tricolor cu prime, ștergar, mărgelă”: Ar 3; „Se făceau două steaguri sămbătă seara. Tânăra cumpăra cârpele pentru steaguri: roșii cu buline albe, care erau puse pe o bâta de 2-3 m. Steagul este tricolor, cu ciucuri din lână subțire, iar cârpele puse în capetele lor cu zurgălăii. Steagul mirelui se făcea la casa lui de către feciorul care purta steagul. Steagul miresei, la casa ei. Acum sunt și patru steaguri”: Ar 4; „Femeile făceau steagul cu o săptămână înainte, dintr-un băț de 2 m., învelit în batic roșu și iederă, cu panglici și abțibilduri”: Ar 5; „Se punca/se pune o coroană de brad la poartă. O rudă lega câteva crenguțe între ele. Rămânea acolo, câteva zile, să se știe că a fost nuntă”: Ar 6; „Steagul se făcea cu 2-3 zile înainte de nuntă, la casa în care avea loc nunta. Îl făceau tinerii, prietenii. Pe o bâta se punca o cârpă mare pe care se prindeau alte cârpe colorate, batiste, prime (panglici) tricolore, flori, iederă”: Ar 7; „Ospătoii făceau steagul, înainte de nuntă. Era steag tricolor [împodobit] cu batiste, oglinzi și panglici”: Ar 8; „Junele și familia lui pregăteau steagul, în ziua nunții; era un steag tricolor”: Ar 10; „Steagul se numea zăzglău. Prietenele miresei îl făceau cu o zi înainte de nuntă, acasă la mire. Pe un steag tricolor puneau primă (panglici), un țingălău (clopoțel), batiste, iederă verde”: Ar 12; „Numai la unguri se făcea steag cu batiste, la nuntă”: Ar 13; „Mirele și femeile pricepute făceau steagul în săptămâna nunții, dintr-un băț de care se atârna o pânză de care se atârnavă năframe femeiești de diferite culori”: Ar 15; „Steagul era făcut de tineri în prețuia nunții. Era un băț lung de 2-3 m., cârpe, prime și cu zurgălăi în vârf”: Ar 16; „Un fel de steag numit zaslău, făcut de fetele și nevestele tinere. În ajun de nuntă, la mire acasă, că numai mirele făcea zaslău. Înalt de 3 m., cu țingălău, cât un prapor și tot învelit cu cârpe frumoase, năframe”: Bh 1; „Cu 2-3 zile înainte de nuntă, fetele prietene și rude ale miresei făceau steagul, cu ștergare și mărgelă, pe o botă. Azi, unii fac un brad împodobit ca de Crăciun. Brad cu prime, clopoței, hârtie colorată”: Bh 2; „Fetele din partea miresei făceau zaslău (steag),

purtat de zăzlăuși. Steagul era făcut dintr-o broboadă mare prinsă la un capăt de băț în formă de triunghi și alte cârpe mai mici cu flori și ciupi (ciucuri)”: Bh 3; „Fetele și femeile înainte de nuntă, făceau lăzlăuș (steag), cu ștergare pe un băț lung”: Bh 4; „Femeile din casă făceau lazlău și-l juca chemătorul; mai erau de față alți tineri (sâmbătă seara, la mire). Era o bătă lungă îmbrăcată cu panglici, baticuri, o ramură verde, tricolor”: Bh 6; „Fetele făceau steagul cu ștergare pe o botă, sâmbătă, înainte de nuntă”: Bh 7; „În ajunul nunții (sâmbătă sera) femeii și fete pricepute făceau lazlăul. În vârful unei rude (un băț, o prăjină lungă de lemn) [se puneau] mai multe baticuri noi împrumutate care [se restituiau] a doua zi după nuntă”: Bh 8; „Steagul se numea zăslău. Steagul tricolor se împodobea cu flori”: Bh 9; „Fetele, feciorii făceau lazlăul la mire acasă cu o zi, două înainte (sau la mireasă, după locul unde se făcea masa de nuntă). Într-o botă de 2-3 m. se puneau cârpe (basmale) colorate, flori, clopoțel, panglici (colorate, tricolore)”: Bh 10; „Lazlăul se făcea cu o seară înainte de nuntă. Fetele aduceau chișchineauă și-l făceau”: Bh 11; „Se făcea brad. Erau aduse crengi de brad din pădurea de brădet, de gazda nunții (locul unde se făcea nunta), în sâmbăta nunții. Se puneau la poarta casei de gazdă (de mire)”: Bh 12; „Sâmbătă seara se făcea nunta mică – joc cu tineret la mire acasă. Rudele [feminine] din casă îl făceau. Ele pregăteau și rugile feciorilor. Pe o bătă se puneau panglici, baticuri, o ramură verde. Chemătorul juca steagul (lazlăul)”: Bh 13; „Fetele făceau steagul sâmbătă seara, prietene și rude ale miresii, din cârpe colorate – în mai multe culori, prinse de un băț”: Bh 14; „Un flăcău de-al mirelui făcea steagul din pânză tricolor și o vergea de lemn. Avea în vârf pirgău (clopoțel)”: Bh 15; „Steagul era făcut de femei pricepute. La capătul unei rude lungi și groase se puneau un ținălău. Se lega apoi o cârpă mare, iar peste ea baticuri și panglici colorate”: Bh 16; „Femeii mai bătrâne și fete făceau lazlău la casa unde se făcea nunta, cu câteva zile înainte. Pe un băț (botă) se puneau ștergări, fete de masă, panglici tricolore, flori naturale, cârpă după cap (basmale)”: Bh 17; „La mireasă, se adunau fete și feciori. Jucau. Niște femei, dintre neamuri, făceau lazlăul, cu o seară înainte de nuntă. Se făcea petrecere cu muzică și lăutari. Se făcea dintr-o bătă, o față de masă albă cu dantelă, baticuri, 10 pe ambele fețe, batiste mici, prime, clopoțel”: Bh 18; „Steag tricolor, să se știe că e nuntă românească. Cel care purta steagul îl făcea, cu flori pe el”: Bh 19; „Se făceau palțăușe pentru chemători și palțau”: Mm 1; „Brad înstruțat, ca semn al nunții. Îl pregătea nănașul mare în ziua cununiei, cu ajutorul nănașei. Se făcea pe o botă care era împodobită cu tot felul de flori (vara) sau panglici colorate (iarna). Boata se numea brad”: Mm 2; „Chemătorii și fetele înstrăuau steagul, vineri, înaintea nunții. Pe o botă, din năfrâmi de-a lungul botei și împânzite cu mărgelile și panglici și cu zurgălăi”: Mm 3; „Stegariul, ajutat de o femeie din neamul mirelui, făcea steagul în ajunul nunții. Pe o botă se puneau pânzături (roșu, alb, verde), cipce, batiste (20 de batiste pe mai multe rânduri), cunună de iederă, două zurgălaie. Pânzăturile și batistele erau împrumutate de la fete”: Mm 4; „Stegariul, druștele și

feciorii (verii mirelui) făceau steagul miercuri seara, în săptămâna nunții la casa mirelui. Se făcea pe o cujeică (un băț lung) de care se agătau batiste, busuioc, pânzături, cordeluțe colorate pe care le aduceau fetele. Când se făcea steagul avea loc și o horă a fetelor și feciorilor la care participau și mirele și mireasa. Stegariul duce steagul înaintea alaiului mirelui la biserică și apoi la casa miresii, intră primul în casă, împlântă un cuțit în grindă, înconjoară de trei ori masa, cu steagul în mână, apoi pune steagul în colțul camerei ...": Mm 6; „Un steag din baticuri, după obicei. Îl făcea un flăcău cu o zi înainte de nuntă": Mm 7; „Stegarul făcea/ face steagul cu o zi înainte": Mm 8; „Druștele, fetele, feciorii, stegarul, mirele și mireasa făceau cu o seară înainte de nuntă la mireasă acasă, steagul. Pe o botă lungă se cosea o pânză de care se prindeau cipci (dantele), baticuri, batiste adunate de pe la fetele din sat": Mm 9; „Stegarii făceau steagul dintr-o bătă lungă înstruțată cu frunze, batiste, zadii": Mm 11; „Luni seara, la ultima masă, se făcea steagul": Mm 12; „Stegarul păzea steagul. Îl punca în casă": Mm 12; „Duminică, înainte de cununie, steagul era făcut de către stegar, feciori și fete. Se făcea pe o botă lungă pe care se prindeau năfrâmi, batiste, cordeluțe colorate care se luau de la o femeie (o plăteau)": Mm 12; „Stegarul și doi feciori pun pe un băț năframe, batiste și plantici și o cunună împletită de druște la mireasă": Mm 12; „Steagul se făcea vineri seara, de către chemători și chemătoare, într-o bătă lungă de 2 m. având la capete năframe și struț": Mm 13; „Fetele și feciorii cu o seară înainte de nuntă, la mire acasă, făceau steagul. Se duceau două chescheneauă mari, se coseau una peste alta, se puneau bărbînoc și flori, pe botă. Se mai puneau batiste și zângălăi": SM 3; „Socrii se gândeau din vreme să facă steag": SM 6; „Cel ce purta steagul îl făcea. Era împodobit cu flori": SM 8; „Două fete (drusce) făceau steagul la casa lor, în seara dinaintea nunții; pe o botă puneau baticuri și zurgălauri": SM 9; „Nu se făcea steag, doar se puneau flori la poartă": SM 11; „Fetele și drujba făceau steag, în dimineața nunții. Acum, mai rar. Puneau baticuri, bărbînoc, zurgălăi, panglici": SM 12; „Nunele și chemătoarele, cu două zile înainte de nuntă făceau steagul. Un băț pe care se puneau un batic roșu și o cunună de bărbînoc (nu se ofilește) cu panglici. În vârful era un struț (bucet de busuioc). Pe băț se prindeau clopoței": SM 14.

Practici rituale: *În timpul nunții:* „Steagul era păstrat tot timpul de stegar. Dacă reușea cineva să i-l fure trebuia să-l plătească, altfel pierdea cinstea de la ăi tineri (de la miri): bani și o cârpă": CS 1; „Pomul cu lumini se lua [odată] cu cinstea nănașului [care se pune] în spene (coșuri) pe cap și se dădea tinerilor înainte de cununie (dacă nănașul era mai departe) sau imediat după cununie (dacă nănașul era mai aproape)": CS 1; „Stegarul mergea cu steagul în fruntea alaiului, apoi stătea, cu steagul, lângă naș, la masa mare. Când ieșea la joc (în curte sau în uliță) tot cu steagul ieșea": CS 2; „Stegarul stătea lângă naș (steagul era la capul nașului) și avea grijă să nu fure nimeni steagul": CS 3; „În timpul nunții steagul stă în casă": CS 4; „Steagul tricolor

se punca pe acoperișul casei”: CS 5; „Steagul tricolor era așezat la poartă”: CS 7; „Cetina de brad era pusă la poartă și lăsată acolo până se uscă”: CS 8; „Stegarul punca steagul sus, la ușă. Dacă se fura steagul și era găsit cel ce l-a furat, [acela] era legat pe scară și era purtat prin comună, pe umăr, de patru oameni, după cum decideau nașii. Dacă nu era aflat hoțul, atunci era pedepsit stegarul”: CS 9; „Nașul punca steagul pe acoperiș. Îl scotea printr-o șindrilă a acoperișului, spre drum, iar pomul se dăruia la masa mare”: CS 10; „Stegarul din partea nașului avea grijă de steag”: CS 10; „Stegarul punca steagul la poarta casei mirelui”: CS 11; „Stegarul ținea steagul lângă masă”: CS 11; „Stegarul trebuia să aibă grijă să nu fie furat steagul. Stegarul (rudă cu nașul) îl purta la grindă, la fereastră, în casă”: CS 14; „Stegarul punca steagul în camera nunții ca să-l vadă toată lumea. Dacă îl fura cineva, stegarul era legat pe scară și cântau după el, ca după mort”: CS 15; „Steagul nașului și al nunții erau duse la biserică, la cununie și apoi aduse la casa nunții”: Tm 1; „Bucleșul avea grijă de steag”: Tm 4; „Se întrecea stogul (steagul) nașului cu al tărisfatului, le jucau în alai, se puneau la streășină să nu le fure”: Tm 5; „Nașul avea grijă să ducă steagul la mire și să-l pună la poartă”: Tm 6; „Nașul avea grijă de steagul legat sus, la streășina casei. Uneori se mai fura steagul și strigau oamenii: «Nu-i steagu’ lu’ nănașu’». Se vindea la licitație și-l răscumpăra nașul. Giverii puneau mărul, duminică seara, la nănaș. Strigau și-l duceau la nănaș. Pe givărul mare (al junelui) îl îmbia nașul să ia steagul”: Tm 8; „Nănașul alegea un om dintre ai lui să fie bun de gură și jucător, care purta steagul înaintea nunții, îl juca și chiuia. Pe urmă îl punca pe acoperiș, ca să nu-l fure cineva că altfel trebuia să plătească giverii, care erau un fel de pază a steagului”: Tm 9; „Cel care-l purta așeza steagul la poartă, ca semn al nunții”: Ar 1; „Stegarul punca steagul la poartă sau la streășină, că dacă-l furau, plătea nașul”: Ar 3; „Cu steagurile se duceau la biserică, apoi erau așezate la streășina casei și fluturau deasupra ospățului”: Ar 4; „Stegarul punca steagul afară, la poartă”: Ar 5; „Stegașul juca steagul și-l așeza la stâlpul porții”: Ar 7; „Grăitorul venea cu stegarul (neam de-al junelui) și nunta toată, să ia mireasa. Dacă se băga cu steagul junelui și cineva nu era acofo să-i lege o batistă la steag, se băga și ștergea hornul cu steagul. Steagu’ se juca, când mergea să ia mireasa și când mergeau la cununie”: Ar 8; „Un băiat din partea mirelui ducea steagul la mireasă. Primea în dar două cârpe pe care le agăta în steag și care rămâneau băiatului. Se ducea cu steagul la biserică și apoi la băiat acasă”: Ar 10; „Călăreții aveau grijă de steag, îl puneau în casă”: Ar 12; „Stegarul cu flăcării îl păzeau, să nu-l fure”: Ar 15; „Steagul era așezat la poartă și de el aveau grijă prietenii junelui. În timpul nunții steagul era purtat de stegar în fața nunții, fluturându-l pe deasupra jucătorilor”: Ar 16; „Zăslăușul băga zăslăul după grindă, cât timp intra în casă. Până atunci îl juca. Îl păzea să nu-l fure”: Bh 1; „Era un stegar dintre flăcăi, care-l păzea în casă. Sâmbătă seara se făcea petrecere și la mire și la mireasă, înainte de nuntă. Azi, bradul e pus la poartă”: Bh 2; „Steagul era purtat de stegar tot timpul nunții”: Bh 3;

„De lăzlăuș avea grijă un tânăr, prieten al mirelui, îl punca într-un colț, în casă”: Bh 4; „Chemătorul păzea lazlăul, îl punca la streășină”: Bh 6; „Feciorii luau steagul făcut de fete. Un fecior îl păzea, îl punca într-un colț al casei”: Bh 7; „Avea grijă lăzlăușul care-l purta în fruntea alaiului. Când nuntașii se așezau la masă, rezema steagul de un stâlp al casei”: Bh 8; „Zăslăușul așeza zăslăul la poartă”: Bh 9; „Era purtat de cel mai bun jucător; tot timpul nunții era jucat lazlăul”: Bh 10; „Lăzlăușul îl punca într-un colț”: Bh 11; „Chemătorul purta, juca lazlăul, îl punca la streășină”: Bh 13; „Un flăcău avea grijă de steag – flăcăul se numea lăzlăuș. Când pleca la cununie, steagul era ținut deasupra capului mirelui”: Bh 14; „Flăcăul mirelui îl așeza pe casă, să se știe că e nuntă”: Bh 15; „Stegarul purta steagul tot timpul nunții”: Bh 16; „Chemătorii păzeau lazlăul; era pus lângă masă”: Bh 17; „Lazlăușul băga lazlăul la grinda casei, să se vadă că e nuntă în casă”: Bh 18; „Steagul stătea pe casă sau la poartă”: Bh 19; „Nu avea nimeni grijă de el. Se punca la jugul boilor (atunci când mergeau cu carul s-o ia pe mireasă de acasă) sau îl ținea un fecior. În timpul nunții se ținea în camera în care se puneau mesele (la mire acasă). Și acum se face dar nu se mai merge cu carul”: Mm 2; „Era purtat de un chemător al mirelui. Se ducea cu el după mireasă și la Dansul miresii scutura zurgălăii”: Mm 3; „Stegariul avea grijă de steag în timpul nunții. Steagul era pus în cornul cășii mirelui, în timpul nunții”: Mm 4; „Stegariul juca steagul la nuntă, în casa miresei și apoi în casa mirelui, după care înflegea cuțitul în grindă sau în meșter grindă, răsuca steagul și-l chitea în grindă. Nimeni nu avea voie să se atingă de steag cât sta răsucit”: Mm 6; „Steagul rămânea în grija stegarului. După ce veneau de la biserică, steagul era adus la casa miresei și pus în colțul camerei unde avea loc masa. Când plecau de la mircasă spre casa mirelui, împreună cu rudele acestuia, se lua și steagul care se așeza tot în colțul camerei în care avea loc petrecerea, la mire acasă”: Mm 6; „De obicei, steagul era pus la poartă”: Mm 7; „Steagul era așezat la streășina casei sau la poartă, de către stegar”: Mm 8; „După ce steagul era gata, unul dintre ceterași spunea Hora steagului, iar toți ceilalți jucau. În drum spre biserică, stegarul mergea cu steagul în urma mirelui în așa fel încât să-l atingă pe mire. În biserică se ocolește masa, cu steagul, de trei ori. Steagul se duce apoi la casa miresei și de acolo la casa mirelui. Stegarul avea grijă de steag, iar în timpul nunții, steagul era pus într-un colț al camerei”: Mm 9; „Fetele și stegarii păzeau steagul”: Mm 11; „Când steagul era gata, se făcea Jocul steagului (ceterașul spunea Hora steagului). În drum spre biserică, steagul era purtat de către stegar, în spatele mirelui. În timpul nunții stegarul punca steagul într-un colț din cameră”: Mm 12; „Doi stegași păzeau steagul”: SM 3; „Steagul era așezat la poartă de socrul mare”: SM 6; „Steagul era așezat la poartă”: SM 8; „Stegarul punca steagul în casă”: SM 9; „Stegașul așeza steagul pe prag și peste el treceau (intrau în casa miresii) mirele și mireasa, nașii și druşca. În timpul nunții steagul era așezat deasupra capetelor mirilor”: SM 12; „Steagul era pus la grindă”: SM 14.

După nuntă: „După nuntă, luni seara, se duceau cu spene (cotărită, coș) cu carne friptă, răchie, vin la nănaș și cu această ocazie duceau și steagul. Nănașul se întorcea cu tinerii acasă și mai făceau o masă cu cuscui și neamuri scurte (apropiate). Turtețele din pom erau împărțite de către tineri la copii și pomul îl țineau în casă până se usca, apoi îl aruncau. Șofeiu (găleata) în care a fost bradul se păstra mult, că era de la nănaș”: CS 1; „Steagul se rupea în zorii zilei de luni. Nașul, împreună cu flăcăii se duceau la un râu, la capul satului, unde jucau (numai bărbați) Șarpele (un dans anume). Nașul conducea jocul cu mare repeziciune și cu o nua izbea coada șarpelui (pe ultimul flăcău rămas, care era și scos din joc). Când se termina jocul, steagul era înmuiat în apă, era rupt și fiecare dorea să păstreze o așchie din steag (mai ales fetele care asistau, în credința că se vor mărita în curând)”: CS 2; „După nuntă, steagul se strica. Azi, fiecare are steag tricolor, care se păstrează”: CS 3; „După nuntă, steagul se desfăcea”: CS 4; „Steagul se ducea la naș acasă, odată cu cinstea”: CS 5; „Steagul tricolor era dus în casă”: CS 7; „Steagul se păstra pentru altă nuntă”: CS 9; „Steagul era luat de naș și desfăcut. În prezent steagul se păstrează pentru alte nunți, fiind împrumutat de la un naș la altul”: CS 10; „După nuntă, steagul era înapoiat nașului”: CS 10; „Steagul era dus în casă”: Cs 11; „Steagul era desfăcut și fiecare femeie își lua lucrurile pe care le dăduse”: CS 12; „Unii mai păstrau steagul și-l împrumutau și la alții”: CS 14; „Steagul se păstra”: CS 15; „Steagul nașului era dus la naș acasă, iar al nunții rămânea la mire. Baticul pus în steag îl luau purtătorii”: Tm 1; „Steagul se desfăcea”: Tm 4, 9, Ar 5, Bh 2, 7; „Stogurile se desfăceau”: Tm 5; „Steagul era dus în casă”: Tm 6, Ar 1; „Steagul se desfăcea sau se păstra și se împrumuta”: Ar 3; „Luni dimineața, stegarul lua cârpa, iar steagul tricolor se dădea gazdei care l-a avut (se împrumuta de la unul al altul)”: Ar 4; „Uneori era împrumutat la altă nuntă”: Ar 7; „Când era gata nunta, băga steagu’ la casă, pe cirigă”: Ar 8; „Cârpele de la steag le dădea băiatul mamei lui, iar steagul dispărea”: Ar 10; „După nuntă, steagul era stricat”: Ar 12; „Steagul se desfăcea și se dădeau baticurile înapoi”: Ar 15; „După nuntă, steagul se strica. Cârpele și primele se împărțeau celor care le dăduse”: Ar 16; „Zaslăul se strica, cârpele erau date înapoi la fete și femei. A doua zi îl dezbrăca zaslăușul de cârpe”: Bh 1; „Zaslăul se desfăcea”: Bh 4; „Lăzlăușul se desfăcea, se dădeau ștergarele înapoi”: Bh 4; „Lăzlăul rămânea o vreme la streășină, apoi se desfăcea”: Bh 6; „A doua zi după nuntă, lăzlăul se desfăcea, toate baticurile (tulpanele) se restituiau femeilor care le împrumutaseră”: Bh 8; „Era dus în casă”: Bh 9; „Se strica și fiecare își lua ce dăduse pentru el”: Bh 10; „Se păstra la lăzlăuș acasă, pentru altă nuntă, fără ce aduseseră fetele”: Bh 11; „După două zile bradul era scos de la poartă. Azi rămâne la poartă, cât poate dura”: Bh 12; „Rămânea la streășină până se strica”: Bh 13; „Luni de dimineață se desfăcea steagul”: Bh 14; „Steagul era dus în casă”: Bh 15; „Steagul se desfăcea și cârpa, baticurile se dădeau celor care le împrumutaseră”: Bh 16; „Se păstra la streășină”: Bh 17; „Îl desfăcea fata și dădea cârpele înapoi”: Bh

18; „Era dus în casă”: Bh 19; „Bota se păstra, iar se țineau până se uscau. Când se puneau panglici, ele rămâneau miresii”: Mm 2; „Se desfăcea, năfrămile se dădeau fetelor, înapoi”: Mm 3; „Îl ducea stegariul, îl desfăcea și înapoia fetelor batistele împrumutate”: Mm 4; „Duminica seară se strica steagul. Lucrurile din steag și le luau fetele înapoi, iar bățul se păstra, uneori se făcea din el furcă, numai dacă voiau”: Mm 6; „Steagul era dus în casă”: Mm 7, 8; „A doua zi după nuntă se spărgea steagul, iar lucrurile de la el se dădeau înapoi fetelor de la care au fost luate”: Mm 9; „Steagul se anina la cornul casei”: Mm 11; „A doua zi după nuntă steagul se desfăcea, bota se păstra, iar lucrurile din steag se dădeau înapoi femeii de la care au fost luate. Unii feciori au steag anume făcut pentru nuntă, pe care-l folosesc ori de câte ori e nevoie”: Mm 12; „Steagul se pune la cornul casei”: Mm 13; „Steagul se strica a doua zi”: SM 3; „Steagul era pus în casă”: SM 6, 8; „Steagul se desfăcea și fetele luau batistele”: SM 9; „Spartul steagului: se întreceau care să ia mai mult [din steag]”: SM 12; „Duminică după nuntă veneau chemătorii, nănașele, tarostele și nașii și dezgătau (desfăceau) steagul. Atunci mâncau colacii cu care se făcuse chemarea”: SM 14.

Colacii de nuntă: Practici rituale: „Pentru nuntă se făceau colaci rotunzi. Acum nu se mai fac colaci la nuntă. Se fac prăjituri și turtăți (torturi rotunde cu flori pe ele). Înainte se făcea Colacu' miresei, din aluat de cozonac (făină de grâu) și se cocca în tupsie rotundă, creăță”: CS 1; „Miresei îi rupea o pită în cap, când venea de la biserică. Nașilor le dă tupsie cu colaci (cozonaci) acum”: CS 2; „Colacu' de nuntă era rotund, împletit, cu gaură la mijloc. La ieșirea din biserică se arunca peste nași și tineri. Se face și acum, din făină de grâu dospită cu drojdie. Se cocca în țest. Îl făceau femeile care făceau mâncare de nuntă”: CS 3; „Pită”: CS 4; „Era Colac de mire și Colac de mireasă, rotunzi, din făină de grâu, copti pe vatră”: CS 7; „Două feluri de colaci: pentru mireasă și pentru naș. Rotund, împletit, cu gaură la mijloc. Din făină de grâu și miere de albine, cu apă caldă și alățel dospit. Îi făcea o muiere din vecini”: CS 8; „Era un colac pentru mers la biserică. Îl ducea devăruul pă mână, legat cu brăciri și cu caier de lână. Se făcea ca pita și se cocca pă lund de pleu. Femei bătrâne îl făceau”: CS 10; „Colacu' Miresii era rotund, împletit. Acum e Torta mire-sii. Era făcut de femei, din făină de grâu. Se frământa, se dospea, se cocca în țăst”: CS 13; „Era un singur fel de colaci pentru întoarcerea de la cununie. Erau rotunzi, fără gaură la mijloc, împletiți. O femeie din vecini mai pricepută îi făcea, în covată din lemn sau corliță, din făină de grâu și slățel pentru dospit, apă caldă. Se coccau în țest sau în cuină (cuptor)”: CS 16; „Pe tcesniță, o turtă din foi dulci, cu mac, se pune gâina nașului. După ce se strigau cinstele, se vindea găina. A doua zi veneau de la casa miresei cu pogacea – un colac împodobit, din aluat de cozonac. Acum e cu tort. Se făcea și pomul lu' nănașu – o cracă împodobită cu listiță (aluat tăiat cu

pintenul), mărgelile din aluat, turte, păcăraie (figurine din aluat: stele, lună)”: Tm 3; „Cugluf era un colac cu ouă, lapte, stafide, copt în cugluf de lut zmălțuit. Nu era Colacu’ miresei”: Tm 4; „Când se ducea tânăra de acasă, i se dădea o pită în brațe și un cârceag cu apă. Soacra o lua cu brăcirile pe ea și pe ginere și îi trăgea în casă”: Tm 5; „Când soacra trăgea mireasa în casă, îi puneă pita în brațe. Veneau pă pânză albă, trași cu brăcire, în casă. Numai pită se făcea, de 3-4 kg., înainte pe vatră, acum în tăvi de tablă”: Tm 8; „Nu se făceau colaci la nuntă dar în fiecare an, mireasa mergea a doua zi de Crăciun și Paște, cu colac la nași, acum cu toartă”: Tm 10; „Colaci rotunzi, împlețiți”: Tm 13; „La ospăț nu se făceau colaci. Se făceau țapoale în loc de pâine”: Ar 1; „Nu se făceau colaci. Azi se face tortă, dusă de unul dintre nuntași. Alăt mirele cât și mireasa au câte o tortă”: Ar 3; „Se făcea un singur colac pentru cinstit nașii și mirii, rotund [cu diametru de 50 cm.], împletit din trei stoarze (fâșii)”: Ar 5; „Demult se făceau colaci împlețiți roată (rotunzi), din făină de grâu”: Ar 6; „Când începea nunta se făceau cocute rotunde (țapoii) cu un fir de busuioc în mijloc. Era pâinea de nuntă, care se servea la masă. Când se sfârșea nunta, înainte de a pleca acasă, se împărțea câte un colac împletit”: Ar 6; „[Colacul de nuntă se numea] diavol. Îl ținea tot timpul cât juca mireasa pe bani, un bărbat legat cu o măsurită de care era prins la brâu colacul rotund, cu gaură. Era făcut ca pita, din făină de grâu, pă tpsic”: Ar 7; „Pâinea de nuntă era țapoi – ca o lipic rotundă, pusă pe masă. Femeile care veneau la nuntă aduceau țapoii”: Ar 8; „Când veneau mirii de la cununie înconjurau curtea de trei ori, în jurul mesei. Fetele aruncau apă, grâu peste ei. Colacul se arunca în sus și era prins. Se credea că lata care prindea colacul se va mărita [curând]”: Ar 9; „Soacra mare, soacra mică făceau colac mare, împletit. Colac mare, rotund, ca cinste (dar)”: Ar 15; „Se făcea colac mare, rotund, cu sucituri de aluat pe deasupra. Se făcea mândru. Cu [acest colac] se cinstea cumătra (soacra mare). Pentru ceilalți [nuntași] făcea numai pită. Acum nu se mai face colac la ospăț”: Ar 16; „Colaci mari, cam de 4 kg, rotunzi, pe care-i împărțea la oameni”: Bh 1; „Mai de mult se făcea colac legat cu ștergare și-l puneă în cui și mirele trebuia să-l simulgă de acolo”: Bh 2; „Colaci de cinste pentru mire (rotunzi, cu gaură la mijloc) erau duși de cei care mergeau la nuntă (de rude). Mai era țapoi mic, rotund, pus peste cei doi colaci. Mai erau colaci pentru nuntă, rotunzi, împlețiți în trei, cu o coardă roată de jur împrejur, cu gaură la mijloc. Îi făceau pentru masă femei bătrâne”: Bh 2; „Țapoii se puneau pe masă. Unul se dădea grăitorului, care da cu el în sus. Care-l prindea, îl lua”: Bh 3; „Colacu’ miresii era de formă rotundă, cu gaură la mijloc”: Bh 7; „Se făceau colaci rotunzi – țapoii”: Bh 8; Colac de cap pentru mireasă. Îl puneă mireasa pe cap, iar feciorul mușca din el. Se împărțea apoi la oameni”: Bh 9; „Se făcea prescură la biserică, din bucăți rotunde de aluat puse una peste alta”: Bh 11; „Țapoi era o pâine de 1 kg, din care mânca fiecare la masă. Când venea mireasa de la biserică, se puneă țapoii pe masă, se ocolea masa de trei ori, se arunca cu grâu, cu apă sfințită. Aruncau țapoii în sus. Cine-l prindea, juca mireasa întâi”: Bh 12;

„Se făceau colaci rotunzi și împletiți”: Bh 13; „Colac rotund – țipău. Când vine mireasa la mire se aruncă în sus. Cine-l prinde, îl ia”: Bh 14; „Se făceau colaci de cînste, mari, rotunzi, cu două împletituri pe margine. Truțuri – colăcei mai mici, răsucuți la mijloc. Țipoaie – colaci mici, rotunzi, simpli”: Bh 15; „Înainte nu se făceau colaci. Acum se fac colaci, ca un covrig”: Bh 16; „Se făcea colacul de mână și patru colaci care se puneau în fiecare colț de masă. Masa se ocolea, iar colacii se împărteau”: Bh 18; „Se făceau Colacul mirelui, Colacul miresii, Colacul stegarului. Erau rotunzi și împchistriți”: Mm 4; „Colaci de formă rotundă făceau nănașii și socrii mari. Socăcițele îi făceau la mireasă și la mire acasă”: Mm 5; „Se făceau 14 coalci rotunzi, mari, împletiți în trei, ca un covrig, cu flori din aluat pe ei. Se alegeau cei mai frumoși pentru mireasă. Socăcița făcea colaci pentru masă, pe care se puneau busuioc și lână colorată. Mai era Pomninoc – doi colaci mari pe care îi trimitea mirele la mireasă cu un 1 kg horincă. Când mireasa se ducea la mire acasă, ieșea soacra înainte în tindă cu doi colaci în mână și două sticle de horincă. Colacii îi băga pe mâna miresei”: Mm 7; „Colacii pentru chemători (2-4), împletiți în patru, rotunzi, ca un covrig. Colac pentru mireasă [pe care ea] îl ducea/ duce în mână la biserică, îl ținea în mână când se cununa. Rotund, împletit din 4-8 rude, cu gaură, cu flori de aluat. Când venea mirele să ia mireasa, [aceasta] se uita prin colac la mire. Când ieșea din biserică, mireasa se uita prin colac la sfântu' soare”: Mm 8; „Un colac [numit] Stolnicu', rotund, pentru druște, ceterași, stegar”: Mm 9; „Colac la mireasă, colac la nănașă (îl schimbau între ele) și colac la chemători”: Mm 10; „Colacu' [se puneau] pă blidu cu grâu ...”: Mm 11; „Se făceau colaci, pentru mire și mireasă. Îi puneau într-o ștergură și îi aduceau acasă sub cojoc. Îi mânca numai mirele și mireasa. Le zicea și pchită (pită) de grâu”: Mm 12; „Colaci pentru staroste, socrii, nănași, socătorese. Erau rotunzi, împletiți”: Mm 13; „Doi colaci – al mirelui și al miresei, un colac pentru chemător. Erau rotunzi, cu vârste pe ei. Turta miresei se dădea la cei apropiați”: SM 2; „Doi colaci - al mirelui și al miresei, rotunzi, împletiți, cu gaură, cu păsări și flori din aluat, cu împletituri. Colacul din steag, mic, rotund. Pe sub el se face roată cu nănașii. Îi preparau socăcițele, din aluat ca pâinea”: SM 3; „Doi, patru colaci de nănașit (îi făcea nănașa), rotunzi, cu gaură, împletiți în trei sucituri. Doi rămăneau la biserică și doi se duceau acasă la masa de amiază. Se tăiau și se dădeau la nuntași. Erau din aluat dospit cu făină, ouă, lapte, zahăr”: SM 7; „Doi colaci ai miresei, rotunzi, cu gaură la mijloc, îi ducea nănașul într-o măsoaică, la mireasă. Din făină de grâu, apă, sare, aluat dospit. Ca să iasă colacu' găurit, puneau trunchi de lemn la mijloc. Și apoi îi făceau struț de aluat deasupra. Când a ars bine focul se ungeau cu ou pe deasupra și se băgau în cuptori. După ce se coceau, se puneau într-o cameră până ce plecau la biserică”: SM 9; „Colac de nuntă – îi dădea soacra mare miresei. Era rotund, împletit în patru, plin la mijloc, cu pupi deasupra. Femei bătrâne, la mire acasă făceau colacul, din făină de grâu, apă sau lapte, uns cu ou deasupra. Era aluat dospit cu imblău de casă. Se făcea și o prescură care se ducea

la biserică, [de formă] lunguiață, din patru corzi drepte peste care trecea o împletitură din două coarde. Prescura era făcută de mama miresei, iar dacă aceasta era orfană, de o mătușă“: SM 11; „Colacu' mirelui și colacu' miresei, rotunzi, împletiți, din aluat ca pâinea. Mai era colacul drusteii, stegarului, nașilor, făcuți la fel“: SM 12; „Colacii de chemători și colacii nănașului. Mai erau colacii pe sub care treceau mirii – rotunzi, împletiți în trei. Îi făceau socăcițele“: SM 11.

ALAIUL DE NUNTĂ

Plecarea la cununie: „Nănașii cu tânărul și nuntașii lor [luau mireasa de acasă]. Nunta se făcea la cel mai înstărit și mergeau toți nuntașii acolo“: CS 1; „Mirele cu alți flăcăi luau nașii de la casele lor, apoi împreună cu muzica plecau la casa miresii“: CS 2; „Un singur [alai] și se adunau acolo unde s-a făcut nunta. Nașul cu tânărul, deverii și muzica [luau mireasa]“: CS 3; „Nănașul cu nuntașii luau pe june. Apoi alaiul mergea să ia mireasa. În dimineața din duminica nunții, mirele venea cu muzicanți la casa miresei. De aici mergeau împreună la cimitir, unde erau bocii morții familiilor, iar muzicanții cântau cântece de jale. La prânz, nănașul dădea o masă la el acasă, care era ca o pomană, căci se dădea colac și lumânare, iar preotul făcea o slujbă (la această masă, mirele și mireasa nu veneau)“: CS 4; „Invitații mirelui iau nașul și merg la casa miresii, unde sunt invitații miresii, și o duc la cununie“: CS 5; „[Luau mireasa] tinerul (junele), nașul, cumnatul de mână, părinții, rude, săteni la care se alăturau neamurile fetei; nu întotdeauna, însă, mirii mergeau la biserică“: CS 6; „Nuntașii miresei și nașii. Nuntașii miresei se numeau și dârzari“: CS 7, 8; „Tânărul, neamurile lui, nașii. Duminica la mireasă și luni la mire, [mergeau] toți invitații tânărului și tinerei“: CS 9; „Junele, nașul, diavoli, stegarul, părinții, neamurile, vecinii și prietenii fetei când plecau la biserică“: CS 10; „Nașii și chemații miresii“: CS 11, 15, 16; „Nănașul cu muzicanți și unii nuntași veneau să-l ia pe mire. Apoi alaiul mergea să o ia pe mireasă la cununie. De la cununie mergea la mireasă, la prânzul miresii. Mireasa era dusă la casa mirelui la cină“: CS 12; „Sâmbătă scara neamurilor băiatului merg la naș unde petrec. Duminică, neamurile fetei, băiatului și nașului se adună la ficcare din ei. Rudele mirelui vin să-l ia pe naș și merg la fată să o ia, apoi la cununie. De la biserică vin toți la fată unde se strigă cinstele pentru neamurile băiatului“: CS 14; „Când să scoată mireasa, femeile din casă puneau un lanț la ușă, iar giverii trebuiau să plătească“: Tm 1; „Nunta se făcea și joia sau sâmbăta. Dura o zi. Sâmbăta la amiază, junele cu alai mergea la mireasă. Venea și alaiul nunului. După cununie se împărțeau la casele lor. Noaptea era masă mare la mire“: Tm 3; „Duminica dimineața alaiul mirelui mergea după nași. Toți, apoi, după mireasă și se pornesc la biserică, apoi toți nuntașii [merg] spre locul

nunții”: Tm 4, 6; „Rudele mirelui mergeau la mireasă și cele ale miresei la mire; apoi se adunau la mireasă, o luau la cununie, apoi mergeau la o sală din sat unde se făceau nunțile sau acasă la unul din miri”: Tm 7; „[Luau mireasa] mirele, givării, nașii, nuntași. Nănașul mergea în frunte cu steag”: Tm 8, 9; „Muzica și invitații se duceau după nași, giveri și tarisfați. Împreună cu ginerele luau mireasa”: Tm 10; „[Mergeau] de la june la nănaș, la mircasă, la cununie și apoi la mire. [Alaiul care lua mireasa era format din:] tărisfat, mire, nănaș, călăreți, givăr, nuntași”: Tm 11; „Mirele cu câțiva nuntași plecau la nașul și-l luau cu alai și muzică. Mergeau la primărie, unde așteptau venirea alaiului care aducea mireasa. [Avea loc] căsătoria civilă. Cu alai separat (pentru mire și mireasă) plecau la biserică. În biserică intrau toți nuntașii. La ieșirea din biserică, nănașul arunca bani pe care-i prindeau nuntașii și copiii”: Tm 14; „Duminică dimineața se adunau la mire și plecau cu toți după nănași. Cu nănașii se întorceau la mire. Aici nănașul ținea o dumăleală (cuvântare) de fi făcea pe toți să plângă, un rămas bun de la părinții mirelui. Pe urmă plecau cu muzica la mireasă: junele, nașii, pălăscarii, guda, nuntașii”: Ar 2; „June, stegar, birău, nănași, ospătoi”: Ar 3; „Feciori, fete și tineri căsătoriti se duceau după nași. Veneau și luau junele. Toți veneau să ia tânăra. Mai jucau un joc și plecau la biserică”: Ar 4; „Chemații miresei: fete, rude și prietenele ei – se numesc corintei”: Ar 6; „Alaiul mirelui lua mireasa”: Ar 7; „June, stegar, grăitor, nași, ospătoi, nuntași [luau mireasa]”: Ar 8; „Invitații se duceau la nănași. Se întorceau la mire și apoi plecau spre casa miresei. Când ajungeau la mireasă, [aceasta] nu apărea de prima dată, ci un bărbat travestit sau o mătușă. Până ce nașul nu plătea, nu venea mireasa. De la casa miresei plecau la primărie și la biserică”: Ar 10; „Grăitorul cu muzică și câțiva nuntași luau pe nănași și îi aduceau la june. Toți plecau la mireasă”: Ar 12; „Duminica dimineață pe la ora zece, rudele junelui erau la june, ale miresei la mireasă; alaiul junelui cu muzica [mergea] la nași și îi aduceau la mire. Tot alaiul mergea la mireasă și plecau la cununie”: Ar 14, 16; „June, naș, guda, pălășcași, ceilalți nuntași mergeau să ia mireasa”: Ar 17; „Nași, grăitori, zăclăușul, băieții cu țovă, neamuri, nuntași, chemații miresei care se numeau corintei”: Bh 1; „Grăitor, nași, stegar, nuntași [luau mireasa]. De la cununie se mergea mai întâi la mireasă și pe urmă la mire (două zile)”: Bh 2; „Junele cu nuntașii lui și cu neamurile, prieteni, vecini, lăzlăuși, chemători”: Bh 4, 6-9, 11, 12; „Mirele, nașii lui, grăitorul, rude mergeau să ia mireasa”: Bh 10; „Junele cu chemătorii și miselencile luau pe nănaș, apoi se întorceau la june, de unde plecau să ia mireasa, apoi plecau la cununie”: Bh 13; „Mirele, nașii, grăitorul și alaiul mirelui se duceau la mireasă; grăitorul cerea fata părinților (spunea anumite versuri), apoi plecau la biserică cu toții și apoi la casa mirelui”: Bh 14-20; „Erau trei alaiuri. Erau alaiuri numai de tineret, cu excepția nașilor. Cei în vârstă și, în general, neamurile nu mergeau la cununie. Rudele mirelui îl așteptau acasă. Alaiul care mergea să o ia pe mireasă [era format] din mirele cu nănașul, cu vilfeii, starostele și cu alți feciori. Alaiul care mergea la cununie: înainte mergea mireasa încadrată de

cei doi vilfei ai miresii, de nănașă și de prietenele miresii. Când se folosea carul, mergeau în car, iar după ei mirele, cei doi vilfei, nănașul și prietenii mirelui. Rudele miresii rămâneau la casa miresii și veneau la casa socrilor mari a doua zi după nuntă și aduceau cinstea (banii miresii). Ei petreceau până atunci la casa miresii“: Mm 2; „Chemătorii, starostele și mirele se duceau după nănași. Apoi, de la casa mirelui, toți se duceau să ia mireasa. La mireasă apoi se făcea o masă a tineretului. De la mireasă tineretul pleca noaptea și la mire urma masa mare“: Mm 3; „Mireasa era însoțită de druște (care mergeau în fața ei), de nănași (care mergeau în spatele ei), de părinți, rude și alți nuntași“: Mm 4; „Mireasa venea împreună cu neamurile ei la cununie, pentru că mireasa nu era luată de mire, de acasă. Un alai al miresei pleca de la casa miresei, cu neamurile ei și nănașii din partea ei, care îi aduceau darul și o duceau la biserică. Alaiul mirelui, mirele cu stegarul, cu feciorii, rude și nănași, o însoțeau pe mireasă la ușa bisericii. După cununie, cele două alaiuri se uneau și mergeau la casa miresei, iar după ce mâncau la mireasă, plecau la casa socrilor mari“: Mm 6; „Mirele, stegarul, prietenii mirelui, nănașii și rudele lor [luau mireasa]. Alaiul care mergea sub steagul purtat de stegar, feciorii (înaintea lui) cu uiegi (sticle) înstruțate, nănașii și rudele; în urmă era mireasa cu druștele, nănașa și rudele ei. Alaiul care se întorcea la casa miresei – mirele cu mireasa, nănașii, stegarul, druștele, rudele miresii și o parte din ale mirilor. Restul se întorceau la casa mirelui și-i așteptau acolo pe mire și mireasă“: Mm 9; „Dacă mireasa e de departe, se făcea luarea miresei cu cai călare. Stegarul striga și purta steagul. Făceau glume – socrii ascundeau mireasa. Când o găseau, o luau frații de mire și o duceau mirelui“: Mm 9; „Starostele se ducea după nănași, apoi cu mirele se duceau la mireasă. De la biserică, toți se întorceau la mireasă, unde se petrecea prima seară. Apoi toată lumea pleca seara la mire“: Mm 10; „Nunțile se făceau duminica până luni. Acum sâmbăta. [Se făcea] separat alaiul mirelui și miresei. Se adunau aparte la mire și mireasă. Se duceau separat la biserică. Acolo se întâlneau“: Mm 11; „Alaiul miresii – mireasa cu druștele și cu rudele ei și cu nănașii ei – mergeau la biserică. Alaiul mirelui – mirele cu stegarul, nănașii și rudele lui – mergeau la cununie. De la biserică spre casa unde avea loc masa (la mire sau mireasă) [pleca] alaiul nunții. Înainte mergeau mirii, muzicanții, stegarul, nănașii și apoi rudele și prietenii“: Mm 12; „Nunta se făcea joia sau duminica. Dimineata se adunau la mire și mireasă, [era] masă la fiecare, separat. Starostele făcea dezlegarea [drumului]. Doi chemători aduceau mireasa la cununie. Druștele conduceau alaiul mirelui“: Mm 13; „Stegașii, fete și feciori, nănașii [luau mireasa]. Duminica se făcea masă la mireasă, după cununie, iar a doua zi seara, se făcea masă la mire“: SM 3-5; „[Se făcea] câte un alai pentru fiecare tânăr, care îl lua de acasă și-l ducea la cununie. Alaiul mergea de la cununie la mireasă, unde se făcea o masă pentru tineret. În alaiul care mergea la mire seara erau doar oameni căsătoriti“: SM 7; „Dimineata se adunau la casa mirelui. Apoi stegarul lua fata și veneau la cununie, iar apoi mergeau la mireasă, unde se făcea nunta în prima zi. A doua zi

la mire“: SM 9; „Mirele nu lua parte la luatul miresii de acasă. Mergeau stegașul, nașii, neamuri și nuntași“: SM 12; „Alaiul care lua mireasa, apoi mergeau la cununie, mergeau la mireasă unde se făcea masa după amiază, mergeau de la mireasă la mire, unde se făcea masa scara“: SM 13.

Obiceiuri practicate pe drum spre casa miresei: „Se trăgeau focuri de pușcă“: CS 1, 3, 5, 7, 9, 10, Tm 3, 6, 10, 13, 14, Ar 1, 5, 12, 14, 16, Bh 2, 8-10, 14, 15, 18, 19, Mm 1-3, 5, 8, SM 1, 4, 6, 8, 11; „Da, cu pistoalele“: CS 15; „Cu pocnitori“: Mm 10; „Se punea exploziv în copaci“: Mm 13; „Se cinsteau toți trecătorii“: CS 1, 2, 4, 5, 7-16, Tm 1-14, Ar 1-3, 5-8, 10, 12-17, Bh 2-20, Mm 1-13, SM 1, 3-6, 8, 10-12; „Deverii cinsteau“: CS 3; „Starostele și chemătorii cu iaga cu horincă“: Mm 10; „Se chiuia și se juca“: CS 1, 2, 4-16, Tm 2, 4-6, 8-11, 13, 14, Ar 1-8, 10, 12-16, Bh 1, 3, 4, 6-17, 19, 20, Mm 1-9, 11-13, SM 1, 3, 4, 6-8, 10, 11, 13, 14; „Veneau horind“: SM 9; „Se juca în fața mirilor, mergând pe drum“: SM 12. *Vorbe de întâmpinarea alaiului:* „Noroc și sănătate, să trăiască tinerii“: CS 1; „Urări de bine“: CS 2; „Să trăiască tinerii, la mulți ani cu veselie și bucurie“: CS 3; „Să trăiască mirele și nașii și mireasa“: CS 5; „Urări de fericire“: CS 7, 8, 11, 16; „Mulți ani trăiască“: CS 9; „Se striga: «Nuntă, bă ...»“: CS 14; „Urări de bine și noroc“: Tm 2; „Noroc și fericire“: Tm 8, 9, 11, Ar 6; „Să trăiască mirele și mireasa“: Tm 10; „Doamne ajută, să trăiască“: Tm 14; „Urări de bine și fericire“: Ar 1, 2; „Să fie cu noroc“: Ar 5; „La mulți ani“: Ar 10; „Noroc, mintea cea bună tinerilor“: Ar 12; „Descânțece: «Miresuță cu cunună/ Fă-ți o țâr de voie bună/ Că junile ș-o făcut/ Ș-o luat pe cine-o vrut»“: Ar 14; „Să fie într-un ceas bun“: Ar 15; „Noroc și casă bună“: Bh 2; „Să dea Dumnezeu noroc la june și la mireasă“: Bh 3; „Descântau femeile“: Bh 4; „Noroc bun la tineri“: Bh 8; „Doamne dă noroc la tineri“: Bh 12, 16, 18; „Să vă trăiască“: Bh 14; „Noroc și fericire“: Bh 20; „Să fie mirii sănătoși“: Mm 2; „Ceas bun și noroc“: Mm 3; „«Să trăiți la mulți ani» și se închina cu sticlele cu horincă“: Mm 4; „Să fie cu noroc“: Mm 6, 9; „Noroc să dea Dumnezeu“: Mm 10; „Să trăiască mirele și mireasa, să fie sănătoși“: Mm 12; „Fericire și noroc în viață“: SM 4; „Să trăiască tinerii, în fericirea tinerilor“: SM 12. *Alte obiceiuri:* „Se făceau giumbușlucuri, se înscena o nuntă cu mascați“: Tm 4; „Când trecea alaiul pe lângă o casă de vânător, gospodarul trăgea și el un foc de armă“: Tm 14; „Caii erau împodobiiți cu ștergări (speciale pentru nuntă). Mirele și mireasa aveau chilim pe scaunul de la cocie“: Ar 2; „Se lega drumul“: Bh 1, 11; „Legau ulița. Se plătea cu juică“: Bh 7; „Unii legau frânghii cu flori pe drum și nașul mirelui trebuia să plătească“: Bh 17; „Se lega drumul. Se și băteau dacă nu vroiau să-i lase să treacă“: Bh 18; „Chiuiu și cei ce nu erau nuntași“: Mm 2; „Cântau pe drum cântecul miresii, al mirelui“: Mm 5; „Soacra purta un colac pe cap și-l juca. Dacă mireasa era din alt sat, era adusă la cununie în căruța, cu cai mascați“: Mm 11; „Se cânta, iar flăcăii îi aduceau femei bătrâne mirelui în loc de mireasă“: SM 5.

Primirea alaiului în gospodăria socrilor mici: „Fata își chema neamurile acasă duminică și copilul venea cu muzica. Fata făcea o ciuhă – o sticlă cu apă cu cenușă, împodobită cu flori și o lega într-un pom. Givărul trebuia să se suie să doboare ciuha sau să o doboare cu o piatră și atunci aveau voie să intre în curtea încuiată până atunci, să ia mireasa. Dacă givărul intra în curte hoștește și-l prindeau, îl legau cu lanțul și dacă ajungea lângă mireasă nu mai aveau ce-i face”: CS 1; „Erau opriți să intre. În locul miresii se aducea o bătrână, apoi erau lăsați să intre în curtea gospodăriei”: CS 2; „Era poarta încuiată și deverii din partea mirelui sau a miresei se tocmeau pe bani să aducă mirele sau mireasa. Dacă nunta se făcea la mire, el mergea să ia mireasa la cununie, dacă nu, mireasa se ducea să ia tânărul la cununie”: CS 3; „Poarta de la mireasă e ferecată; nănașul cere să i se deschidă pentru că au venit după vânat. Nu li se deschide poarta până nu răspund la câteva ghicitori. Apoi cer să li se aducă mireasa, dar vine la început o bătrână sau un bărbat [travestit], dar cei din alai spun că nu au venit după acest vânat. Apoi apare și mireasa și junele încearcă să-i arunce pe cap – sovonul (voalul). Mireasa se ferește de două ori, dar a treia oară îl primește. Se aduce apoi o creangă de măr de care trag mirii până se despică pentru a vedea cine trăiește mai mult. După aceea, mireasa pășește peste o masă și vine către nuntași”: CS 4; „Erau așteptați de părinții miresii și nașii le spuneau că ei caută o căprioară și li se aducea o fată mică în locul govici (miresii) – era o govică mică și o plătea, dar așteptau govica mare și era adusă”: CS 5; „Se făcea joc în avlia (curtea) fetei, în cadrul căruia mireasa, purtată de cumnatul de mână, săruta mâinile celor prezenți, le puneă semnul de nuntași, iar aceștia îi dădeau darul (bani)”: CS 6; „Socrii cei mari veneau în față și-i dădeau mâna [cu cei mici] și-i legau pe tinerii miri cu brăciri (bete), ca să-i știe legați pe viață, apoi mergeau înăuntru toți”: CS 8; „Era ușa închisă și trebuia ca nașul să zdumpane și se deschidea. Erau întrebați ce caută. Nașul întreba de o căprioară pe care au văzut-o la vânatoare. Se aducea o fetiță govică mică (mireasa mică) și pe urmă o bătrână și abea apoi govica. Nașul trebuia să o plătească și banii îi primea mireasa”: CS 9; „Nașul lovea în poartă și rostea oratia pentru a fi lăsați să intre. [În prezent, oratia s-a pierdut], iar nașul întreabă numai dacă îi lasă să intre”: CS 10; „Era poarta încuiată, se făceau glume. Nașul spunea apoi că «a pierdut o căprioară și o găsește aici»”: CS 10; „Rudele miresii aduceau mai întâi o fată mică (mireasa mică), dar mirele o refuza. Abia apoi era adusă mireasa adevărată. Înainte de a pleca la cununie, mirele trebuia să rupă un băț pe genunchi”: CS 12; „I se aducea întâi o fată mică sau o bătrână, pe care mirele le refuza, apoi i se aducea mireasa”: CS 14; „Scotea întâi o fetiță, apoi o țigancă, apoi mireasa”: CS 15; „Când să scoată mireasa, femeile din casă puneau un lanț la ușă, iar giverii trebuiau să plătească”: Tm 1; „Cereau voie să intre în curte, glumind”: Tm 2; „Erau opriți la poartă ca în fața unei cetăți. Era și un tun la poartă. [Urma un] dialog între taberele de feciori. Plăteau cheia miresei și cereau mireasa. Erau aduse alte mirese false. Cereau mireasa adevărată. Nașul

plătea”: Tm 4; „Givăru’ punea o troacă sau un ciubăr de lemn cu apă la poartă să pună oamenii bani ca «să-i treacă cu luntrea»: Tm 5; „Întâi legau poarta. Aducea apoi în locul tinerei, de trei ori pe altcineva. Nănașul zicea că nu-i a noastră. Acum se plătește ca să o aducă”: Tm 8; „Nu-i lăsa să intre. Lega poarta. Se punea o găleată cu apă în care nuntașii aruncau bani”: Tm 9; „La ușă stăteau doi din oamenii miresei care țineau de ambele părți un lanț lângă care se afla o troacă cu apă. Toți care intrau trebuiau să țiepe în apă bani. Când mireasa ieșea pe poartă, arunca peste cap un măr în care erau înfipti bani. Obiceiul a dispărut azi”: Tm 10; „Vorbea tărisfatul. Punea o troacă la poartă, cu apă și nu-i lăsa pe oameni să treacă dacă nu puneau creștari în ea (pentru tânără): Tm 11; „Uspăcionii fetei ieșeau în fața porții și opreau nunta. Ieșeau cu plug și tăciuni ca să alunge nănașii. Cereau răsplată. Se dădea țiucă. Se intra în curte. Aici primeau țiucă de la uspăcionii fetei. Muzică, joc până la scoaterea miresei. Se aduceau mirese false. Mireasa stropea din sofei”: Tm 13; „[De la biserică mergeau] toți spre casa miresei unde erau primiți de părinții ei, după care urma dans în ogradă timp de două ore. Apoi se trimitea după soacra mare, în prezența căreia începea strigatul darurilor la mireasă. Soacra mare lua darurile plus zestrea miresei (în ladă), puse într-o căruță și cu alai plecau spre casa mirelui”: Tm 14; „Când ajung la poarta miresii stau în loc și vornicul arată că le trebuie o floare, adică o fată frumoasă. Cei din curte le trimiteau o babă. Ei o refuzau și cereau o fată frumoasă. Atunci venea mireasa”: Ar 1; „Puneau doi pari cruciș și o troacă să pună bani în apă sau în poala miresei. [La început] mireasa era ascunsă. Îi aducea junelui un bărbat sau o bătrână cu ceva pe cap în loc de mireasă, până o ghicea”: Ar 2; „Se lega poarta, se făcea un foc, să nu treacă [alaiul mirelui]”: Ar 3; „Când veneau să ia mireasa la biserică se încuia ușa casei. Mireasa se ascundea. I se scotea o babă cu călți pe cap și pene și o furcă în mână. Trebuia ca junele să dea bani să-și cumpere mireasa. Acum nu mai are călți pe cap. Scoate doar o bătrână”: Ar 4; „[Se făcea] târguiala. Schimb de vorbe. Se semăna grâu și bani peste nuntași”: Ar 5; „Din partea mirelui cineva cerea voie să intre. Se cinsteau între ei”: Ar 6; „Diavolul miresii închidea poarta și-i mințea pe cei din alai, aducând mireasa doar după o târguială (ex: Întâi se aducea o bătrână. Când mireasa era adusă era urcată pe o masă și cânta muzica. Când se vedeau prima dată tinerii încercau să se calce pe picior (cel care călca, conducea în familie)): Ar 7; „Se închidea poarta, vorbea grăitorul. Când intrau în curte, se punea o troacă cu apă; care intra țița în troacă bani și spunea «că trece Mureșul». Până mergeau la cununie se juca Hora miresei”: Ar 8; „Era o covată cu apă în curte, unde invitații trebuiau să pună bani ca să poată intra”: Ar 10; „Grăitorul din partea miresii încuia poarta; are loc [un dialog] prin care cei care vin cer sălaş și spun că au venit cu un vânător care caută o căprioară; abia apoi li se deschide poarta. Apoi se așează la masă și se cere să fie adusă mireasa. La început e adusă o babă sau o copilă. Când vine mireasa, junele chiuie și ea se sărută cu junele și nănașii”: Ar 12; „Alaiul era primit cu pâine, sare, băutură și grâu. Se arunca grâu peste tot, peste

nuntași. Apoi se aducea o mircasă hădă. A treia oară se aduce mireasa adevărată. După care urmează o masă [frugală]”: Ar 14; „Obiceiul schimbării miresei: se aduceau slute etc. Obiceiul ciubărului cu apă, pus pe o masă în curte. Toți nuntașii erau stropiți de mireasă muind busuiocul în apă. Nuntașii puneau bănuți în ciubăr drept răsplată. Apa din ciubăr era aruncată de mireasă și divăr pe altoaie (pomi altoiți). Tot alaiul mergea apoi la cununie”: Ar 15; „Poarta era închisă, iar alaiul mirelui se oprea în fața porții. Avea loc dialogul între diavol și cei din curte”: Ar 16; „Punea o troacă cu haină să ia bani”: Ar 17; „Când veneau cuscii după mireasă, legau poarta, adică stăteau flăcăii cu spatele la leasă. Grăitorii se luau în vorbe, spuneau orații, care era mai ocoș îl ataca pe grăitorul fetei. Când grăitorul mirelui o cerea pe mireasă îi aduceau pe altcineva în loc, mireasa era ascunsă”: Bh 1; „Când venea la mireasă să o ia se lega poarta. Grăitorul bătea în poartă și spunea grăituri. Când venea mirele să ia mireasa, în loc de mireasă adevărată venea mireasa cea bătrână cu cunună de paie sau buruieni (un bărbat sau o femeie bună de glume)”: Bh 2; „Erau primiți și așezați la masă de grăitorul miresei”: Bh 3; „Se încuia poarta. Grăitorul fetei și al junelui vorbeau între ei. Dădeau băutură. Nănașii și grăitorul aduceau mirelui pe altcineva – ciuha”: Bh 4; „Mirele nu era lăsat să intre decât după ce dădea o sticlă de băutură. Înainte de a se aduce mireasa, se aducea o bătrână”: Bh 6; „Se închideau porțile. Plăteau. Grăitorul (tarostele) «mîntea» la poartă. Apoi intrau în curte și cereau mireasa și le aducea pe una măscată în loc – una bătrână sau o copilă cu lepedee în cap – de trei ori”: Bh 7; „Se oștesc grăitorii – se înfruntă în vorbe grăitorul miresii cu al mirelui”: Bh 8; „Cereau voie să intre la casa părinților ei, spunând că sunt vânători”: Bh 9; „Grăitorii fiecărui mire se taie în vorbe. Întâi era adusă o moimă (femeie mai bătrână) sau o fetiță în locul miresei, apoi apărea mireasa”: Bh 10; „Se lega poarta. Mirele cu ai lui cereau o floare aleasă. Oastea miresei în frunte cu grăitorul îi oprea. Spuneau orații. În casă: mai întâi îi aducea o bătrână în loc de mireasă. Mirele nu o recunoștea”: Bh 11; „Schimb de vorbe între grăitori”: Bh 12; „Grăitorii miresei se târguiau cu cei ai mirelui, iar fetele descântau (cântau)”: Bh 13; „Grăitorul spunea anume versuri”: Bh 14; „Se opreau toți și cereau voie să intre. Jucau în drum”: Bh 15; „Grăitorul miresei stătea în poartă și începea târguiala cu grăitorul mirelui”: Bh 16; „Se bara drumul cu o frânghie și nașul mirelui trebuia să plătească – o altă femeie era îmbrăcată de trei ori în hainele miresei și adusă în locul ei”: Bh 17; „Închidea poarta. Grăitorul fetei stătea înăuntru și se certa cu grăitorul mirelui. Grăitorul se oștea cu ai miresei”: Bh 18; „Se cerea voie de intrare cu nuntașii”: Bh 19; „Pe la 12 la amiază, mirele se ducea cu chemătorii cu paltaua (steagul de nuntă) la biserică și așteptau mireasa. Doi chemători se duceau la mireasă și o cereau. Intrau, mireasa era pregătită, dădeau cu palțul în masă și așteptau mireasa”: Mm 1; „Vilfeii și starostele o cereau pe mireasă. Starostele rostea versurile (un fel de orăție) prin care mireasa era cerută pentru mire”: Mm 2; „Era o sticlă sus pe casă și dacă n-o pușca cineva, nu-i lăsa pe nuntași să intre după

mireasă“: Mm 2; „Starostele miresii era în poartă cu chemătorii și cu druștele miresii și lângă el era, pe un scaun, un colac înstruțat cu panglici și flori, o găleată cu apă, un struț de verdeată cu flori la găleată și o farfurie cu flori. După ce stărosteau ei, starostea miresii îl cinstea cu țuică pe cel al mirelui și împreună cu toți ai mirelui înconjurau de trei ori scaunul și erau stropiți de fete și feciori care semănau grâu peste ei. Mai înainte de a intra mirele cu ai lui, numai starostele înconjura scaunul și lua colacul și apă, chema nunta să intre. Unul dintre chemătorii mirelui arunca farfuria goală (în care fusese grâu) peste casa miresii“: Mm 3; „În ocol se juca și se striga strigături [de către] o drușcă. Druștele aruncau cu grâu peste miri“: Mm 4; „Dacă mireasa era din alt sat, veneau călăreții și spuneau cântecul lor“: Mm 6; „Poarta era închisă. Unul din nuntași cerea voie să intre toți cei din fața porții“: Mm 7, 8; „Înainte de a pleca la cununie, fata îl aștepta pe mire acasă și când îl vedea, se uită la el printr-un colac (anume făcut) ca să-i fie drag. Colacul acesta trebuie să fie păstrat cu sfințenie de către druște, ca nu cumva să-l ia stegarul și să-l dea la cai“: Mm 9; „Druștele stau în prag cu două castroane de grâu și apoi strigă tot felul de strigături și aruncă cu grâu peste miri și norod“: Mm 9; „Poarta era închisă și până n-o slobozea starostele miresii nu intra alaiul. Chemătorii de la mire veneau cu colac și palincă și dădeau starostelui fetei“: Mm 10; „Ieșeau părinții miresii să întâmpine alaiul. Când ieșea mireasa din casă, săruta părinții. La prag, mama miresii puneă un colac, foc pe o lopată, o săcure să treacă peste ele mireasa“: Mm 12; „Nu se făcea nimic, dacă mireasa nu era luată de mire de acasă. El o aștepta la biserică“: Mm 12; „Chemătorii descântau și starostele dezlega drumul. [Se făcea] jocul sub colaci și chemătoarele țipau grâu peste nuntași“: Mm 13; „Se oprea alaiul și starostele spunea câteva cuvinte să-i primească“: SM 4; „I se arăta o femeie bătrână și i se închidea poarta mirelui, care trebuia să dea de băut“: SM 5; „Mirele trebuia să dea flăcăilor un colac ca să-l lase să intre“: SM 9; „Se cerea voie de intrare în casă de către grăitor“: SM 11; „Opreau intrarea în curte. Se făcea un foc de paie în fața casei, mireasa se ascundea, iar stegașul o căuta până o găsea“: SM 12; „Tarostele trebuia să convingă pe un om din poartă să lase alaiul să intre“: SM 14.

Orația de nuntă: „[O spunea] unul din flăcăi“: CS 2; „Un om din sat“: CS 7, 8, Bh 15, 19; „Nașul“: CS 10, Tm 6; „Nu se spun orații, decât scurte cuvântări de către preot sau altcineva când începe masa“: CS 16; „Un om din sat bun de gură. Fiecare moment al nunții era marcat de o orație specifică“: Tm 4; „Giverul se lua în vorbe“: Tm 8; „Călăreții care făceau chemarea la nuntă spuneau poczia“: Tm 10; „Cuscii și divărul“: Tm 13; „Un om priceput“: Tm 14; „Grăitorul“: Ar 8, 13, Bh 2, 4, 11, 14, 18, SM 11; „Grăitorii [spuneau orația] la masa făcută înainte să se plece la cununie“: Ar 12; „«Ia uitați-vă ficii/ La poale cu colțișori/ Cum se bate pe călcâie/ Să ne facă lăcomie/ Lăcomie și nu pre/ Că nu-s cusute de ie/ Pintru jună a dat untură/ Pentru poale a dat unsoare/ Pentru că le-a cusut pe lat în sus/ O dat grâu și cucuruz ...»“: Ar

14; „Divărul”: Ar 15; „Grăitorul mirelui”: Bh 3, 8, 12, 16; „Starostele, un om mai în vârstă din sat”: Bh 9; „Grăitorul unuia din miri sau amândoi le spuneau când se aducea fiecare fel de mâncare”: Bh 10; „Grăitorii – oameni mai în vârstă pricepuți să facă asemenea [texte]”: Bh 17; „Un om din sat mai vorbitor”: Bh 20, SM 8, 12; „Starostele la mire, iar un chemător le spunea la mireasă”: Mm 1; „Starostele”: Mm 2, 5, SM 4; „Starostele mirelui și miresii”: Mm 3; „Feciorii făceau urările. O druscă făcea strigăturile”: Mm 4; „Călăreții le făceau când era nunta pe alt sat”: Mm 6; „Un om din sat care cerea mireasa de la părinți”: Mm 7; „Starostele, un om din sat, priceput”: Mm 8, SM 6; „Starostele mirelui”: Mm 10; „Chemătorii, de regulă, însă, starostele”: Mm 13; „Le spunea un om priceput din sat. Acum mai rar”: SM 1; „Starostele, când începea masa, [descria în] versuri pregătirile de nuntă”: SM 7; „Tarostele, înaintea mesei mari”: SM 9, 12; „Unul din vilfei”: SM 10; „Tarostele, când începea masa și când se dădeau darurile”: SM 13; „Tarostele le spunea la bulciug și când intra mireasa în casă”: SM 14.

Iertăciunea: „Avea loc iertăciunea”: CS 1, 7, 8, 10, 16, Tm 2, 5, 6, 8, 9, 11, 13, Ar 3, 13, 16, 17, Bh 1, 2, 4, 8, 9, 12, 15, 19, Mm 2, 6-9, 12, SM 1, 4, 6, 8, 10, 11, 14; „Doar dacă fata pleca în alt sat; era mai mult o despărțire”: Tm 1; „Junele când pleca de acasă cerea iertăciune de la familia lui, le țuca mâna și pe obraji. Și la fată acasă amândoi tinerii se țucau cu părinții fetei”: Tm 10; „Uncori”: Tm 14, Ar 1; „Intrau în casă și nașu’ spunea iertăciunea. Mireasa plângea (de miresele care nu plâng ziceau bătrânele că n-o să le crească cânepa)”: Ar 2; „După Hora miresci, junele și nănașa împreună cu ospătoii de june intrau să ia mireasa la cununie [și avea loc iertăciunea]”: Ar 8; „Nașul ținea o cuvântare de iertăciune”: Ar 14; „Și la mire și la mireasă”: Bh 3; „O spuneau grăitorii. Se lua iertăciune de la părinți, frați”: Bh 6; „În fața neamurilor, a nașului și a nuntașilor”: Bh 7; „[Pe mireasă] o lua grăitorul din partea miresei de la părinții ei și spunea iertăciunea”: Bh 10; „Grăitorul [o spunea]”: Bh 11; „O spunea grăitoru’. După iertăciune toți cei de fată cântau/ jucau Hora miresii”: Bh 13; „Se lua [iertăciune] de la părinții fetei; era cântată de un om mai bătrân”: Bh 17; „Grăitorul spunea și pe urmă nuntașii făceau Hora miresii”: Bh 18; „Către părinți și rude, vecini, cunoscuți”: Bh 20; „În cerutul miresii se lua iertăciune și de la părinți”: Mm 1; „Și la mireasă și la mire, starostele o spunea. Se numea bulciug și era un fel de rămas bun”: Mm 3; „Și fata și feciorul își cereau iertare de la părinți, închinând paharul”: Mm 4; „Se spovedeau doar”: Mm 5; „Închinare a fetei și a băiatului. Fiecare la părinții lui. Închinară și părinții pentru copilul de căsătorit. Se iertau reciproc: întâi părinții pe copii, apoi copiii pe părinți”: Mm 6; „Iertăciunea – fata o făcea în fața tuturor nuntașilor. Tot așa făcea și mirele în fața lumii, de la părinții lui”: Mm 9; „Și de la părinții mirelui și de la ai miresii. Starostele spunea iertăciunile. Părinții și neamurile stăteau în jurul unci mesc. Tinerii de partea cealaltă”: Mm 10; „Un om anume spunea iertăciunea – textul era foarte lung,

începea cu facerea omului etc.: Mm 11; „Mireasa închina la părinți cu sticla cu horincă și le săruta mâna, cerându-și iertare”: Mm 12; „Mireasa își lua bulciug (rămas bun) de la părinți și neamuri. Dădea mâna cu toți”: SM 3; „Starostele spunea versurile și nuntașii, mai ales rudele, plângeau”: SM 5; „Starostele lua [iertăciunea]. Mireasa plângea”: SM 7; „Un staroste lua bulciugul miresei”: SM 9; „Belciug sau bulciug. Miresei i se punea un suman și o secure sub picioare ca să fie norocoasă și starostele rostea bulciug (rămas bun)”: SM 12; „Se numea bulciugul miresii sau bolciug”: SM 12; „Se numea cererea miresei (versuri recitate de taroste), iar mireasa plângea și-și săruta părinții, neamurile”: SM 13.

Obiceiurile de la biserică: „Afară, în ocol, se da cinstele și mireasa legată cu ceapsă era adusă să vadă cinstea nănașului. Apoi se juca Jocul miresii, la care ultimul era al cinăr (tânăr) și de la el n-o mai putea lua nimeni. În casă se pregătea masa”: CS 1; „În obor, unde se făcea nunta, pe masă era un colac, sare; soacra lua brăcirile și lua pe ai tineri și înconjurau masa de trei ori și apoi îi băga în casă”: CS 3; „După cununie, alaiul se întorcea la casa miresei unde se primește de la mamă și un buchet de busuioc și un șofei de aiasmă cu care stropește pe nuntașii care intră în casă și pun banii într-un vas. Începe jocul în fața casei miresei. Primii care joacă sunt mirii. De acum junele se numește mire”: CS 4; „Soacra trăgea mirele și mireasa cu brăcirile în casă. Se trăgeau focuri de armă”: CS 10; „Când merg seara la mire, mireasa e urcată pe o masă și-i aruncă în ea cu boabe de porumb; apoi [mireasa] răstoarnă o vadră cu apă”: CS 14; „Se punea o masă în curte cu pită și sare pe ea. Zicea că le fac casă la mire. Îi lega pe mire și mireasă cu o brăcire și oamenii îi băteau și spuneau că asta să le fie bătaia. Pe urmă, nănașul îi striga pe oameni să facă casa și ei veneau și puneau bani pe pâine”: Tm 9; „De la ușa din drum până la ușa sobei (camerei), tânăra călca pe pânză. Așa era obiceiul”: Tm 10; „Duminică seara când era adusă mireasa la mire însoțită de alai, era primită de socrul mare la intrare. Acesta o învățea de trei ori pe sub mână, apoi se urca pe o ladă, lua mireasa în brațe, o așeza pe ladă, după care-i dădea un ciur de grâu și o proba să vadă de știe să cearnă. Grâul era la urmă aruncat de mireasă peste nuntași. Ciurul era aruncat peste capul miresei pe acoperișul casei. Mirele, mireasa și nașul intrau în cameră unde se dădeau miresei două pâini cu care ocolea masa de trei ori. Intrau apoi nuntașii după ce plăteau schela – într-o căldare pusă în pragul ușii și păzită de doi vâtafi. [Urma] dansul, masa mare, strigarea darurilor la mire”: Tm 14; „Pe mireasă o coborau din căruță pe vâl de pânză. Când veneau de la biserică, soacra mare o întreba pe mireasă ce i-a adus și ea răspundea că fericire. Soacra pune două lipii de pâine și lumânări pe masă și o înconjură [pe mireasă] pe după masă să iasă răul din casă”: Ar 2; „[Se pune] o masă în ocol cu grâu pe masă. I se pune miresei o pită sub braț (să fie bună ca pita și să aibă noroc) și ea înconjură masa, aruncând cu grâu”: Ar 4; „După cununie se duceau la mireasă unde stăteau o zi, apoi se duceau la mire unde-i făceau

conciul miresei. Aici petreceau cu toții, și ai mirelui și ai miresei”: Ar 6; „Când se întorcea nunta de la cununie, în fața casei junclui găseau un ciubăr cu apă, în jurul căruia grăitorul învârtea mirele și mireasa de trei ori. Se arunca în sus peste nuntași trei colaci (cozonaci). Cei care îi prindeau din zbor îi rupeau bucăți și împărțeau la nuntași”: Bh 3; „La poarta mirelui, soacra arunca cu grâu pe miri și le dădea să mănânce pâine sărată ca să știe să trăiască și doar cu pâine și sare”: Bh 6; „Când plecau de la biserică, se trăgea un foc de armă. Pe drum fetele, femeile descântau (cântau anumite cântece). Când ajungea alaiul la poartă, soacra mare arunca cu boabe de grâu pe miri și le dădea pâine cu sare și apă”: Bh 13; „Când ajungeau la mire acasă jucau Danțul miresii. Se dădeau daruri”: Bh 15; „După cununie, mergeau toți la masa miresii, apoi la a mirelui, unde se juca Danțul miresii. Mireasa ținea un copil mic în brațe, ca să aibă noroc la copii. Se trăgea cu arma, se spuneau orații și mâncau din colacii aduși”: Bh 20; „Se cununau, mergeau înapoi la mireasă la ospăț; mireasa, rudeniile și nașii ei intrau înăuntru. Mirele cu ai lui rămâneau afară până când nănașii mirelui plăteau mireasa cât cereau părinții și starostele ei. Semnul de primire, înțelegerea, erau două batiste la fel, a miresei și a mirelui”: Mm 1; „Când ajungeau la casa mirelui, soacra mare le ieșea înainte și îi punca să înconjoare de trei ori masa pe care se așeza grâu, busuioc și apă, ca să aibă noroc mirii. În acest timp, o fată îi stropsea cu apă pentru rodnicia casei. Când se așezau la masă, mirele și mireasa vărsau primul pahar cu vin pe care îl închinau. Dacă îl beau [se credea că] nu vor avea noroc”: Mm 2; „[După cununie] se întorceau la casa miresii și acolo petrecea tineretul. După ce dansau Dansul miresii (după masa miresii), plecau la mire”: Mm 3; „Când ajungeau la poarta mirelui, soacra mare o întreba pe mireasă: «Ce-mi aduci norucă dragă?». Mireasa îi răspundea: «Nu-ți aduc nici car cu boi, numai dragoste-ntre noi». Mirele trebuia să răscumpere mireasa”: Mm 5; „După cununie, când ajungeau la casa miresei, stegarul intra primul în casă, înconjură masa de trei ori cu steagul, apoi îi lua pe mire și mireasă și-i așeza la masă. Tot el le dădea să bea dintr-un pahar cu horincă. În timp ce mirii beau din horincă, o fată le azvârlea cu grâu, ca să aibă noroc. *La masa care avea loc la casa miresii se așezau mai întâi nuntașii din partea mirelui și după ce sfârșeau de mâncat plecau, împreună cu mirele și mireasa, la casa socrilor mari. După nuntașii din partea mirelui se așezau la masă cei din partea miresii și după ce și aceștia sfârșeau de mâncat plecau și ei la casa socrilor mari (vine mirele și îi ia). La casa miresii nu se joacă, vin însă ceterașii și horese*”: Mm 6; „Toată nunta venea la mireasă acasă. Drușele încercau să fure steagul. Înceau să ascundă mireasa și s-o înlocuiască cu o babă. Stegarul înfîgea un cuțit în grindă sau în meștergrindă, care stătea acolo înfipt până pleca de la nuntă”: Mm 6; „De la biserică mireasa și mirele cu stegarul, cu druștele, cu rudele miresii și cu o parte din oamenii mirelui, se întorceau la casa miresii. Înainte le ieșea o fată care arunca cu grâu pentru noroc. Neamurile miresii lăsau darul (nu se dădeau bani decât dacă tinerii erau foarte săraci) – ouă, zahăr, păsări – la mireasă acasă. Când ajungeau la casa miresii se puneau la masă, iar după friptură se dădea nănașilor

câte o găină înstruțată. Înainte de a o da, socăcita o juca și pentru ea primea bani. După ce masa era gata se juca mircasa pe bani. Primul care o juca era nănașul, apoi mirele, stegarul și restul invitaților. După acest joc, mirele, mireasa, oamenii marelui care rămăseseră la mireasă, împreună cu câțiva oameni din partea miresei, plecau la casa marelui unde avea loc masa mare și unde îi așteptau ceilalți nuntași (din partea socrilor mari)”: Mm 9; „Când ajungeau la mire, mama marelui venea cu prăjitură, horincă, o față de masă, acolo o învârtea o dată și o lua în brațe din car. Dacă nu era în stare, o lua mirele și apoi o dădea mamei lui”: Mm 10; „Când ajungeau la casa unde se puna nunta, una dintre druste arunca cu grâu înaintea marelui și a miresii, ca să le fie casa plină de bogăție. Apoi stegarul îi lua pe tineri de mână și-i băga în casă și le dădea să mănânce din aceeași bucată de pâine ca să fie uniți toată viața”: Mm 12; „Când veneau de la cununie, starostele fetei închidea poarta și se certa cu starostele marelui. Apoi deschidea poarta și o femeie arunca cu grâu peste miri”: SM 7.

Alte obiceiuri de cununie: „Joacă hora în fața bisericii”: CS 5, 9; „Dădeau daruri miresii”: CS 7, Tm 2; „Se juca Danțul miresii. Se dădeau daruri”: CS 8; „Pe drumul de la casa govici la cea a junelui, nuntașii și dârzarii făceau vidirație (lumină), aprinzând câte o opincă veche legată în vârful unor bote”: CS 10; „Jucau mircasa și dădeau daruri și bani”: CS 11; „Se întorceau întâi la casa miresei, unde nuntașii erau stropiți cu busuioc de soacra mică și dădeau un dar de bani. Se făcea și joc”: CS 12; „Mai jucau lângă biserică, se duceau la casa miresii și mai jucau și acolo”: CS 15; „Se dădeau daruri mirilor, se dădeau bani în Jocul miresii”: CS 16; „La cununie, mirii încercau să se calce unul pe altul pe picior; cel care reușea, conducea în casă”: Tm 1; „Ieșirea la șofei: mircasa era dusă la șofei ca să stropască nuntașii. Tot mircasa semăna nuntașii cu grâu. Ieșirea la măr: cu apa din șofei se uda mărul; mirele tăia o crenguță cu câțiva muguri, câți copii dorea să aibă. Tăierea se făcea în poala miresei”: Tm 4, 13; „Se juca Danțul miresii. Se dădeau daruri (bani, haine etc.). se spunea că dantul trebuie plătit și vornicul bătea în grindă”: Ar 1; „Diavolul striga cinstele”: Ar 5; „Înainte de a se intra în casa nunții, toată lumea se spăla pe mâini și plătea o taxă – toți nuntașii ocoleau un ciubăr cu apă, în care aruncau bani pe care apoi mircasa îl răsturna ca să aibă lapte”: Ar 7; „În timpul cununiei, mirii aveau mâinile legate cu o batistă. Pe umăr aveau o bucată de stofă (darul nașilor) numită fatiol. Nuntașii erau presărați cu grâu, ca tinerii să aibă belșug, stropiți cu busuioc cu apă. Se aruncau coți de zahăr și bomboane mici pe care mirii le prindeau în mâini să le fie viața bună și bogată”: Ar 10; „Călăreții jucau steagul în fața bisericii, iar junele și mircasa trăgeau focuri de armă”: Ar 12; „Se cântau descântece: «Miresuță cu cunună/ Fă-ți o țâr’ de voie bună/ Că junile ș-o făcut/ Ș-o luat pe cine-o vrut». În biserică, mireasa arunca bani peste cap, pe care-i adunau copiii”: Ar 14; „Tarostele arunca în sus colacul miresei și cine îl prindea îl lua. Se arunca grâu și apă peste june și mireasă”: Bh 7; „Se cânta și se juca Hora miresii,

apoi se dădeau daruri pentru miri și petreceau toți până a doua zi. Se trăgea cu pușca, se spuneau orații, gustau din colacii de nuntă”: Bh 9; „Alături de biserică, tineretul făcea joc. La intrarea în casa nunții, o bătrână arunca cu grâu”: Bh 10; „Se duceau separat la mire și mireasă. Aveau de fapt loc două nunți – una la mire, alta la mireasă”: Mm 11; „Le strigă strigături la tineri. Doi băieți țin un colac găurit – joc sub colaci. O femeie strigă în joc și aruncă semintele de grâu pe mire, mireasă, nănași, stegari”: Mm 12; „La cununie [se făcea] joc în fața bisericii. După cununie, mirele și mireasa plecau fiecare la casa lui. Se întorceau pe alt drum decât la venire. Se dădea din nou câte o gustare pentru nuntași. Apoi se pleca după mireasă. Urma descântatul la poartă și jocul sub colaci. Chemătoarele țipau grâu peste nuntași. Chemătorii vindeau colacii chemătoarelor, iar chemătoarele dădeau în dar chemătorilor struțuri. Se așternea masa: colaci și horincă pentru tineret, care se prindea în joc – Jocul miresii”: Mm 13; „După ce veneau de la biserică jucau Danțul miresii cu toții”: SM 1; „Nănașii luau doi colaci de la mireasă, când o duceau la biserică la cununie și când se întorcea la masă la mireasă îi puneau la masă [să-i mănânce nuntașii]”: SM 3; „Petreceau, jucau mireasa Danțul miresii. Se trăgeau focuri de armă, se spuneau orații și se rupea colacul”: SM 4-6, 8; „Nașii dădeau colacul împodobit cu verdeață, miresii”: SM 7; „În fața bisericii se făcea joc și mireasa împărțea colaci la fete și băieți, iar mirele împărțea băutură. Acum se aruncă bani”: SM 9; „Jucau Danțul miresii, când dădeau bani și daruri tinerilor miri. Era jucată mireasa. Azi nu e jucată la toate nunțile, doar la unele”: SM 10, 11; „Giocul colacilor: doi feciori țineau în mână colacii de la cununie pe sub care treceau mirele, mireasa și nașii. Răspunsul colacilor: se aduceau cei doi colaci mari și se așezau pe masă. Socrii mirelui îi loveau de meștergrindă și țipureau”: SM 12; „Jucau Danțul miresii. Îi dădeau bani și cadouri”: SM 12; „Mireasa arunca bani pe care îi culegeau copiii mici”: SM 13; „Se făcea un pic de joc în fața bisericii. Înainte de a intra la masă, socăcițele aruncau cu grâu (pe care fetele îl puneau în sân, iar băieții la pălărie ca să se căsătorească cât mai repede) și cu apă sfințită, cu un mănunchi de busuioc”: SM 14.

MASA MARE

Locul unde era organizată: „La casa mirelui”: CS 2, 7, 8, 11, Tm 2, 6, 8, 10, 11, Ar 3, 5, 6, 12, 13, 17, Bh 1, 6, 7, 11, 13-15, 18-20, Mm 7, 8, SM 4, 10, 11; „La mire sau mireasă, la care era mai înstărit”: CS 2; „Duminică la mireasă, luni la mire”: CS 9; „Masa mare se numea cină, se făcea la mire”: CS 2, Tm 13; „Prima masă (fluștiucul nașului) este duminica dimineată, pe la ora 10, la mire. Se duc la biserică, se cunună, joacă. Duminică seara se pune prânzul (la prânz se strigau

darurile) și în zori se punca cina. Amândouă la casa miresei. Luni, masă la mire“: CS 15; „La mire se făcea. Azi se face la mire sau la căminul cultural“: Mm 2; „Dacă [băiatul] se însura în casă [venea mireasa să locuiască la el], nunta se făcea în casa mirelui. La casa miresei, dacă băiatul venea să locuiască în casa ei“: CS 3; „Cina de duminică seara se făcea la mire, iar prânzul la mireasă. Se făcea masă și numai într-un loc, la casa mirelui“: CS 5; „La casa mirelui sau la naș“: CS 6; „La casa mirelui, pentru rudele goviei și la casa miresei, pentru rudele junelui“: CS 10; „La casa mirelui și la casa miresei“: CS 10, 14, Ar 16, Bh 4, 16, Mm 1, 6; „De obicei, la casa mirelui, uneori la casa miresei“: CS 16; „La casa mirelui. Dar înainte de cununie se făcea încă o masă la casa mirelui, la care venea câte un om din fiecare casă. Masa mare era duminică noaptea“: Tm 1; „La casa mirelui. Acum se face la cămin“: Tm 3; „La mire sau la mireasă. Unde se înțelegeau să locuiască tânăra pereche“: Tm 4; „Seara, la mire, și separat ziua la prânz, la mireasă“: Tm 5; „La pețit se făcea masă la mire și la mireasă. Masa mare se făcea la o sală din sat, la unul din birturi. Acum, mai ales la căminul cultural“: Tm 7; „Seara, la mire, iar ziua, la mireasă“: Tm 9; „La mire, la mireasă, uneori la cămin“: Tm 14; „La mire, uneori la mireasă“: Ar 1; „La mire, mai rar la mireasă. Nunțile se puteau desfășura ori separat, la mire și la mireasă, ori împreună“: Ar 2; „Se făcea fie la băiat, fie la fată, după înțelegere. Se dădea o masă când se întorceau de la cununie, apoi urma jocul, iar seara se dădea o cină. Acum se face la fată, mai mult“: Ar 4; „La mire, dar dacă junele se muta la mireasă, masa mare se făcea la ea. Acum, la fel sau la cămin“: Ar 7; „La june mergeau seara la cină, iar la mireasă [mergeau] la miazăzece, după cununie“: Ar 8; „La mire, dar și la mireasă, se făcea o masă cu rudele miresii, cam pe la ora 12. Acum, la cămin“: Ar 10; „La mire, dar dacă mireasa era mai înstărită, masa se făcea la ea“: Ar 14; „La mire, dar de la biserică se întorcea tot alaiul la casa miresei, unde se dădea o masă mare pentru toți nuntașii. Azi se fac două mese mari: una la mire, alta la mireasă“: Ar 15; „Întâi se dădea o masă mare la mireasă, apoi una la mire“: Ar 15; „Masa mai mare era la mire, dar se făcea masă și la mireasă după cununie, nunta durând două zile“: Bh 2; „La mire, dar dacă junele se ginerea (se muta în casa miresii) atunci masa mare se făcea la mireasă. Acum la fel, dar uneori se înțeleg părinții unde să organizeze masa mare; fac și cheltuielile împreună“: Bh 3; „La mire – masa mare, iar la mireasă – masa mică“: Bh 8; „La mire, dar când mirele rămânea în casa miresii, masa se făcea la mireasă“: Bh 9; „La unul din miri, care avea casă mai mare“: Bh 10; „De cele mai multe ori, la mire. În cazul când mirele venea și se stabilea în casa miresei (mai rar) masa se făcea la mireasă“: Bh 12; „Se înțelegeau: la unul din ei“: Bh 17; „Masa mare – la mire. Mai era o masă la mireasă, numai cu rudele ei“: Mm 2; „La mire. La mireasă se făcea o masă numai cu tineretul. Acum se face o singură masă la mire sau la mireasă, sau la cămin“: Mm 3; „Masa mare avea loc la casa miresii, apoi ospățul continua la casa mirelui, cu invitații acestuia“: Mm 4; „La mire sau la mireasă, după cum se înțelegeau. Acum,

la cămin“: Mm 5, 12; „Masa mare la mire, iar prima masă, imediat după cununie, la mireasă“: Mm 6, 9; „Se făceau două mese mari la mire și două mese mari la mireasă“: Mm 7; „Întâi la mireasă, apoi la mire, acum la cămin“: Mm 9, 11; „Ziua se făcea masă la mireasă, mai mult tineret. Noaptea, era masa la mire; veneau numai însurații, tineretul nu mai venea“: Mm 10; „La mireasă întâi și apoi la mire. Acum, ori la mire ori la mireasă, unde e locuința mai mare sau la casa unde rămân tinerii“: Mm 12; „Cina se făcea noaptea, la mire. După-masa și seara uneori se făcea masă la mireasă“: Mm 13; „La mire, dar uneori (mai rar), la mireasă“: SM 1; „La masa mare de la mire darul de nuntă îl dădeau invitații miresii, iar la masa mare de la mireasă, darul îl dădeau invitații mirelui“: SM 3; „La mire sau la mireasă, care avea condiții mai bune sau într-un local al bisericii“: SM 5; „La mire, acum și la căminul cultural“: SM 6, 8; „Seara, era masa mare la mire; la mireasă se făcea o masă mai mică pentru tineri“: SM 7; „În prima zi se făcea masă la mireasă, iar a doua zi, la mire“: SM 9; „La mire și la mireasă, azi și la cămin“: SM 12; „La mire și uneori la mireasă. Acum, la mire sau la căminul cultural“: SM 12; „După amiază, la mireasă, iar noaptea, la mire“: SM 13; „La mire sau la mireasă, unde era mai mult loc“: SM 14.

Așezarea nuntașilor: „Nănașii și givărul în capul mesei, iar mirii între nași“: CS 1; „În capul mesei mari erau așezați nașii. Mirii erau așezați în preajma nașilor“: CS 2, Bh 2, 20; „Nașii și cuscii stăteau în capul mesei, mirii lângă nași, de obicei lângă nașă, iar în fața nănașului stătea stegarul“: CS 3; „Nașii, în capul mesei, iar mirii, alături, lângă nași“: CS 4, 7, 8, 12, Tm 2, 6, Ar 8, Bh 11, 14, 19, SM 5, 7-9, 13, 14; „Nașii, în capul mesei, iar mirii, între nași“: CS 5, 9-11, 15, 16, Ar 1, 6, 10, Bh 6, 9, 10, 13, 15, 17, Mm 7, SM 12; „Nașul, în capul mesei, iar mirii, alături de naș“: CS 6, Tm 3, 14, Ar 5; „Nașii, în capul mesei, alături de ei stăteau mirii, iar alături de miri, geverii“: CS 14; „Nașii, în capul mesei, mirii între nași, iar alături, socrii mari“: Tm 1; „Nașii, lângă miri, la mijlocul mesei“: Tm 4; „Nănașii și mirii stăteau în capul mesei“: Tm 5, 11; „Nașii stăteau în capul mesei, iar lângă nași, de o parte și alta a lor, stăteau mirii“: Tm 7; „Nănașii stăteau în capul mesei; mirii nu prea stau“: Tm 8; „Nănașii, cuscii și mirii stăteau în capul mesei“: Tm 9; „Nănașul, givărul și tarisfatul stăteau în capul mesei, iar mirii, lângă nănași“: Tm 10; „Nașul și moașa stau în capul mesei, iar mirii, lângă nași“: Tm 13; „Nănașii stăteau în capul mesei, lângă nănași, mirii“: Ar 2-4, 13, 17, Bh 7; „Nănașii, în capul mesei, mirii la mijloc, între ei“: Ar 7, Mm 6; „Junii încadrați de nănași (nănașul, lângă mireasă) stăteau în capul mesei“: Ar 12; „Cumătrul mare și cumătra stau în capul mesei, iar lângă cumetri sta mirii“: Ar 14; „Nașii stau la mijlocul mesei“: Ar 15; „Grăitorul, neamuri mai înstărite, nașii stăteau în capul mesei. Lângă nași, mirii“: Bh 1; „Nașii și grăitorul stăteau în capul mesei. Între nași, mirii“: Bh 3, 8, 12, 16; „Junele cu fata și nănașii stăteau în capul mesei“: Bh 4; „Mirele, mireasa, grăitorul, nașii și părinții fetei stăteau în capul mesei“: Bh 18; „Mirii și nănașii stăteau în capul mesei mari“:

Mm 1, 4, 8, SM 1, 3, 4, 6, 11; „Mirele și mireasa, încadrați de nănași, stăteau în capul mesei”: Mm 2, 3; „Mirele și mireasa stau în capul mesei”: Mm 2, SM 10; „Miroii stăteau în capul mesei”: Mm 5; „Mirii, nașii și druștele stăteau în capul mesii, restul, unde apucau”: Mm 6; „Mirele și mireasa, între nănași, stăteau în capul mesei”: Mm 9; „În capul mesei stăteau mirii, nunii, druștele, frații de mire și de mireasă, iar în capătul celălalt stătea stegarul”: Mm 9; „Miroii încadrați de nănași, stăteau în capul mesei”: Mm 10; „Înainte vreme stăteau socrii în capul mesei, acum stau mirii”: Mm 11; „Nănașii încadrau mirii, în capul mesei”: Mm 12; „Mirii stau între nănași și druște, în capul mesei”: Mm 12, 13.

Meniul de nuntă: „La mireasă se mânca duminica: supă, sarme, carne friptă, plăcintă, colac, duduroane. Acum nu se face mâncare la mireasă, se dă rachie de beut, fără pâine. La mire se mânca luna, la fel ca la mireasă. Acum, [la masa mare] se dă rachie, salată de boeuf sau sandviciuri. Apoi, supă, sarme, carne friptă cu pireu și salată, bere, prăjituri și torturi. La noi nu se bea vin la nuntă”: CS 1; „Duminică dimineața [la mireasă] dădeau cafeauă cu lapte, țuică, colaci. Plecau la biserică și când veneau se făcea prânzul [tot la mireasă]: supă de tăitei, papricaș, sarme, carne friptă în brucă, colaci crescuți (cozonac), răchie. Seara, la fel ca la prânz. Luni noaptea [la mire], când se dădea cinstea (pânză, stofă) mâncau tot ca la mireasă. [Foloseau] carne de hoară (de vită) la supă, carne de vițel în tipsii, carne de miel sau oaie în brucă. Cei care mergeau la nuntă, la botcz, duceau o farfurie de zburături (un aluat crescut, cu ou, smântână, untură, care se prăjea în grăsime) sau mămligă (coleașă) cu carne de porc”: CS 2; „La mireasă se făcea masă cu giverrii. Se dădea păpricaș, colaci cu nucă și mac (cozonac). Acum le dă supă, friptură, torturi. La masa de la mire: zupă cu tăitei, friptură cu crumpeni (carnea scoasă din supă era friptă), colaci cu nucă și mac, vin”: CS 3; „[Duminică și luni mese la fată și la băiat cu] supă, carne friptă, sarme sau opăritură (carne fiartă) cu crumpeni, răchie”: CS 4; „La casa miresii, în ziua nunții, dădeau la masă zamă, supă, sarme, friptură, răchie. La mire: sarme, cârnați, piță cu brânză, răchie, iar luni, la casa mirelui se dădea ca la mireasă”: CS 8; „Masă, duminică, la mireasă cu supă, sarme, carne friptă, rachie. Acum, ca la oraș. Luni dimineața, la mire: jumări cu brânză, răchie fiartă”: CS 10; „La mireasă era prânzul, la mire, masa mare: varză cu carne, tăitei cu pasăre (zupă), carne friptă, turte în untură, rachiu, vin”: CS 11; „Masa se făcea fie la mireasă, fie la mire: supă, sarmale, colaci cu nucă, cu brânză. Acum se dă supă, sarmale, friptură, tort”: CS 13; „La masa mare se dădeau zupă, tăitei, carne, sarme, melspeis [desert] și rachiu. Vin nu se da. Acum: zupă, sarmale, carne cu cartofi, ciorbă acră, friptură, prăjitură, răchie, vin (foarte rar), bere (foarte rar). Unii dau apă minerală”: CS 14; „La masa mare (la mire): zupă din jigle sau oaie sau vită, sarme, friptură de porc, colaci, croacne, pancove, cugluf (cozonac). Azi și prăjituri”: CS 16; „După miezul nopții, la masa mare: zupă, sarme, carne friptă, turlă, suviacă, cugluf. Acum se dă

mezel, supă, papricaș, sarmale, șnițele, toarte“: Tm 1; „La nuntă: zupă, carne friptă, sarme, pogăci, plăcintă cu brânză, cugluf“: Tm 2; „Când venea nunta s-o ia pe mireasă se puneă câte un blid de friptură, prăjitură înaintea lui nănașu. La cină (la mire): zupă sau zeamă acră, friptură, crumpi cu sos, ghibăniță, prăjitură. Acum se dă și mezel, sarme, torte“: Tm 3; „La masa mare: zupă, sarme, carne friptă, plăcinte, prăjitură“: Tm 4; „Zupă, papricaș, turte fripte, pancove. Nănașul făcea/ face trei crenguri cu pancove (ca un pom)“: Tm 5; „La mireasă se da papricaș de oaie, soveacă (plăcintă), răchie, vin. La masa mare: zupă de găină, sarme, carne friptă, soveacă, pancove, cugluf, bubuiene (gogoși), băutură. Acum, ca la oraș“: Tm 8; „Când veneau de la biserică se așezau la masă, la mireasă: zupă, papricaș, răchie. [Acesta era prânzul]. Apoi hora. La daruri, unii aduceau pancove, plăcinte. Se tăia oaie pentru cină. La cină la mire se dădea: zupă, papricaș, varză, plăcintă, nu făceau sarmale, nici acum nu fac. A doua zi se duc pogăcerii (oamenii miresii) la mire și iau masa acolo. Acum, la cină, se dă supă, friptură cu salată, tort“: Tm 10; „Supă, carne cu sos, friptură, pancove“: Tm 11; „Nunta începea duminică. La amiază, masă cu bărbații (acolo unde era nunta, la mireasă sau la mire): papricaș, crumpi, sarmale, aluat. Duminică noaptea: zupă cu tăitei, zamă de crumpi cu carne de vacă, curechi fierți. Luni după amiază, după ce mergeau după apă, era cina: papricaș, zamă cu carne, sarmale“: Tm 12; „Zamă de tăitei, carne friptă, curechi umpluți (umplături), tocană de crumpi, plăcinte (cu nucă, mac, miere de prune – magiun). Fiecare femeie invitată ducea plăcinte, acum tort. Acum se dau mezeluri, tăitei [supă], carne friptă, curechi umpluți, prăjituri“: Ar 1; „Erau două ospete: la amiază și la cină. La ospăț se da răchie, zamă, sarme, tocană de oaie. Toți nuntașii duceau cuglă (cozonac), pe care puneau cinstea (banii dăruiri). Acum se dau și mezeluri și prăjituri și în loc de tocană, friptură“: Ar 4; „Zamă cu tăitei, curechi umpluți, papricaș, plăcinte cu mac, nucă. Azi: sărățele, mezeluri, brânză, măslina, sarmălute, friptură de porc, pasăre, acritură, prăjituri mărunte, torturi“: Ar 5; „Duminica era masă la mireasă, că nunta se făcea 2-3 zile. Punea pe masă țapoii (pâine) cu ceapă și țuică, apoi leves cu carne de vită, apoi carnea fiartă (sau friptă) din leves și după asta se dădeau umplături, plăcinte. Azi se dau și torte. Lunea se strângeau la mire și dădeau aceeași mâncare. Marți chemau oamenii: ai miresii la ea, ai mirelui la el și mâncările erau aceleași“: Ar 6; „La mire: tăitei cu carne de găină, papricaș cu picoci, cutcuș (sarmale), plăcinte cu curechi muiați și miere, vin și pălincă. Acum, mâncăruri multe“: Ar 7; „Ospăț la mire: la țuică – brânză de oaie, zamă cu tăitei, carne friptă cu salată de curechi, sfeclă roșie, curechi umpluți. Azi, mezel, ciorbă, friptură, torte (din cocă de pandișpan umplută cu nuci, dulciată, magiun de caise)“: Ar 8; „La mire și la mireasă se da: supă, carne cu cartofi, culucuși (sarmale), friptură, iar spre dimineață – păpricaș“: Ar 9; „Masă, la mireasă și la mire cu zamă de hoară, leveșe, papricaș, friptură, plăcinte, colac (cozonac). Acum, mezeluri, supă, carne cu sos, torte“: Ar 10; „Fiecare [mire] cu oaspeții lui: zeamă, varză umplută (sarmale), tocană, coardă cu

mac, cu scoacă, cu mere. Acum și mezeluri în plus”: Ar 11; „Sarme, laște, papricaș de oi, carne pe tănicri, plăcintă cu nucă”: Ar 15; „Făceau mâncare în două locuri: tăietei, carne fiartă, zamă de oaie. Muierile care veneau la ospăț aduceau plăcintă (cu nuci, cu brânză) pe tănier. Acum, mezeluri, tăietăi, carne, papricaș, tort, plăcinte”: Ar 16; „Când venea alaiul s-o ia pe mireasă la biserică se dădea plăcintă acră și băutură (vin, țuică). De la biserică se duceau la băiat unde se dădeau plăcinte acre, băuturi, până la cină, când începea nunta”: Ar 17; „Boți cu păsat (sarmale), friptură”: Bh 1; „Leveșe, varză umplută, carne prăjită, pancove. Femeile mergeau cu burde (gogoși) și cu cinstea (darul)”: Bh 7; „Leveșe în supă, curechi umplut, carne cu orez, cirighele (minciunile), pancove”: Bh 11; „Leveșă, tocană, carne friptă”: Bh 14; „Tocană (ciorbă), umplături (sarmale), papricaș, carne friptă, plăcintă cu mac sau nucă, colac (cozonac)”: Bh 15; „Leveșe, boți (sarmale), carne friptă, plăcinte”: Bh 18; „Pălincă, carne, acrituri, leveșe (supă de carne), piroște (sarmale), ciurigană (minciuni) și pancove (gogoși). Azi: aperitiv, salată boeuf, sărățele, supă, șnițele, chiftelute, piure de cartofi cu trei feluri de carne, sarmale, prăjituri, tort, vin”: Mm 1; „La ospăț: tăței pe găină, piroște, prăjituri, pălincă, apă minerală. Azi se servește salată de boeuf, chiftelute de carne, caltaboși, apoi tăietăi în blide mari (la noi tăietăi is baza; trebuie să fie foarte bine preparați), apoi aduc carne de porc, de găină cu cartofi lângă ea și murături. La urmă, sarmale. Dimineata, la ora cinci, e prânzu’ miresii, la care rămân neamurile și se mănâncă tot ce a rămas”: Mm 2; „Laște, curechi umplut (sarmale), zamă de oaie, vită, porc, colac cu nucă, mac, plăcintă, pancove, horincă. Azi: mezeluri, curechi umplut, zamă, friptură, coptături, horincă, vin”: Mm 4; „Leveș, piroște (sarmale), carne friptă, chiflu (cozonac). Azi: leveș (supă de tăței), sarmale sau varză călită cu carne și sos, carne friptă, prăjitură, cozonac”: Mm 5; „Haluste (sarmale), tăței în zamă, carne friptă, pancove”: Mm 7; „Se făcea ospăț la mire și la mireasă: curechi umplut, zamă de carne, carne friptă, plăcintă cu brânză, horincă”: Mm 8; „Haluste, carne friptă, pupeze, pancove. Acum nu e așa multă carne dar fac tare multe prăjituri și haluste, turtă cu miere, zamă, carne friptă”: Mm 9; „Purcei de curechi (sarmale), guiaș de carne de oaie, leveșe, zamă cu grosior”: Mm 10; „Dacă vreau, după ce se cununa, mirele făcea la el nuntă și mireasa la ea acasă, cu oamenii ei. Le da: tăietăi, galuste, carne fiartă și o țară prăjită pusă pe plăcintă. Nu punea la ficcare în farfurie ci se puneau pe masă. Feștecăre își rupea din plăcintă. Punea galustele pe masă în talgere de lut. Și la mire le da aceeași mâncare. Oamenii miresii erau prânziți (adecă mâncarea de dimineată pe la 4-5 îi zicea de prânz. Aia de seară îi zicea de cină. Și mâncarea de prânz era tot aia. Făceau multe plăcinte atunci – făceau câte 2-3 berbinți sau în coveți mari. Tăietăii erau în zamă de ghiță (vițel), berbec sau porc. De mult nu se da găină; dacă dădea la naș o găină. Dimineata le da la muireasă de prânzit, la oamenii muirelui, apoi se duceau nănașii cu muirele la mire acasă. Apoi se duceau nănașii cu muirele la muire acasă. Ospecioii de la muireasă stăteau la muire până către seară”: Mm 11;

„Zamă cu laște, plăcintă, carne, holotț (sarmale). Se tăia o vacă și un porc, pentru nuntă“: Mm 12; „Supă cu resteuță (tăitei), sarmale, carne friptă, plăcintă cu brânză, pancove. Azi: mizilic, salată boeuf, supă, carne friptă cu cartofi sau orez, sarmale, prăjituri, țuică, vin, bere, apă minerală“: Mm 13; „Leveșă, guiaș, piroșle sau purcei cu păsat (sarmale), friptură, pancove, mălai“: SM 2; „Leveșă sau zamă, guși (sarmale), pită de mălai, pălincă. Azi la fel, plus aperitive, friptură, cozonac“: SM 3; „La prânzul miresii: pălincă cu carne rece sau chiflu (un fel de cozonac umplut), curechi umplut, vin. Cina: pălincă cu carne, cârnați, călbaș, leveșe cu carne de pasăre, cartofi cu carne, curechi umplut, pancuri, chifle, vin. Acum se dă pălincă, chiftele, salată boeuf, pireu, supă cu tăitei, carne cu macaroane, sarmale, prăjituri“: SM 7; „Pălincă, brânză, zupă, carne fiartă, curechi umplut, vin“: SM 8; „Să punca masa la casa miresii după ce veneau de la biserică, cu boace, răstăuță, pălincă. La masa mare, la mire: boace din curechi și rișcașă cu carne fiartă pe ele, răstăute (leveșă), pălincă, pită de mălai. Acum: prima dată pun răstăutele, apoi carne friptă pe farfurie, la fiecare om. Pe urmă se pun boacele. Beau țuică, vin, bere“: SM 9; „La masa de la mireasă: leveșe pe carne (supă), carne fiartă cu sos (mirtaș), curechi umplut cu păsat, chifle dulci (cu nucă, cu mac). La început palincă, la sfârșit vin. Acum la fel, dar, curechi umplut cu carne și orez, prăjituri. La masa de la mire tot așa“: SM 11; „Nunta se făcea la mire și la mireasă: leveșă cu răstăute sau zamă de carne cu lapte acru, curechi umplut cu păsat (făină de porumb râșnită mare), pită de mălai, guși (sarmale), papricaș, guiaș, friptură de vițel, cozonac“: SM 14.

Acte rituale și ceremoniale: Mirii mâncau dintr-un vas comun: „Mâncau dintr-un blid, dar nu mâncau carne ca să aibă noroc la vite“: CS 1; „Mâncau un ou“: CS 2; „Mâncau toate felurile de mâncare dintr-un blid“: CS 4, 9, 11, 12, 14-16, Tm 4, Ar 7, SM 7, 9; „Mâncau dintr-un vas și cu o singură lingură, ca să tragă unul la altul“: CS 5; „Mâncau dintr-un blid, ce era pe masă“: CS 7, 8, Tm 6, 13, Ar 1, 2, 5, Bh 9, 12, Mm 13, SM 1, 3, 8; „Mâncau jumări. Nu mâncau carne ca să aibă noroc la vite“: CS 10; „Toată mâncarea de nuntă o mâncau așa“: Tm 1; „Înainte de a începe să se dea daruri la mireasă, mirii mâncau dintr-un vas“: Tm 2; „Mâncau lapte dintr-un vas“: Tm 14; „Mâncau dintr-un vas cu o singură lingură, supă“: Ar 6; „Toată masa mâncau din aceeași farfurie, să fie uniți“: Ar 10; „Tot ce se mânca la masa mare“: Ar 12, 16; „Într-un blid de pământ mâncau mirii“: Bh 3, 14; „Nașii îi serveau ca să fie laolaltă. Acum mai rar“: Bh 4; „Mâncau așa toate felurile ca să nu se despărtească“: Bh 6; „Mâncau dintr-un vas și beau dintr-un singur pahar“: Bh 8; „Mâncau lapte cu o lingură de miere în el“: Bh 15; „Se tăia un ou, să mănânce dintr-un ou. Nașa le dădea“: Bh 18; „Uncori mâncau dintr-un blid“: Bh 19; „Mâncau sarmale“: Bh 20; „Mâncau dintr-un blid să vadă dragostea cum se-împreună“: Mm 1; „Un ou fiert și lapte dulce mâncau cu o singură lingură“: Mm 3; „Orice mâncau. În general se obișnuia, ca și azi, ca mai multe persoane să mănânce din același blid, la masă“:

Mm 4; „Ce era pe masă mâncau mirii dintr-un blid. Acum, rar“: Mm 7; „Mâncau colac cu lapte“: Mm 8; „Îmbucau o dată, numai ca să-i vadă lumea că se înțeleg“: Mm 9; „Zupa, friptura o mâncau dintr-un blid“: Mm 10; „Da, se obișnuia să mănânce dintr-un blid, dar mirii nu prea mâncau; ei serveau la masă“: Mm 12; „Mâncau dintr-o bucată de pâine, ca să fie uniți toată viața“: Mm 12; „Mâncau supă. Acum, rar“: SM 4, 5, 10; „Mâncau lapte dulce“: SM 12; „Mai întâi mâncau un ou, apoi tot ce se servea“: SM 14.

Găina nașului: „Găina cu țigara în gură o dă nașul cu cinstea, în spene (coș)“: CS 1; „Se punca găina înaintea nașului și el, când voia, împărțea și la alții din ea“: CS 8, 9; „O bucătăreasă dădea nașului o găină împodobită“: CS 10; „Găina era fiartă în moare de varză iarna și în apă, vara“: CS 15; „O găină friptă“: Tm 3; „Pe la sfârșitul mesei se dădea găină“: Tm 14; „Înainte de cinste se dădea găina“: Bh 1; „Înainte vreme nu se dădea găina, acum se dă după dar“: Bh 2; „Un cocoș împodobit cu panglici era dat de grăitor“: Bh 10; „Se dădea după dar“: Bh 11; „Socăcițele îi dădeau nașului un cocoș împănat și nașul plătea socăcițele“: Bh 13; „La Danțul miresii se dădea nașilor găina înstruțată și ea trebuia plătită de nași, în bani“: Bh 19; „Numai cei care erau mai înstăriți dădeau găină la nănași“: Mm 1; „După ce se termina masa, înainte de Jocul miresii, una dintre socăcițe aducea o găină înstruțată (împodobită cu flori și cu o zgardă de aluat la gât) pe care, după ce o juca, o dădea nănașei. Acum se dă o găină pentru fiecare nănaș. În schimbul găinii, socăcița primea bani de la nănaș“: Mm 2; „La masa mare, la sfârșit, starostele mirelui și cu socăcițele duceau găina înstruțată cu panglici, mărgelile și cu țigară în cioc. Nașul o plătea și nașa o împărțea la cei din jurul lor. Azi, mai rar“: Mm 3; „Socăcița striga și dădea găina nașei, care o plătea ca să o primească“: Mm 4; „Obiceiu cu găina este nou“: Mm 5; „După ce se servea friptura, una dintre socăcițe aducea, pe o tavă, o găină înstruțată pe care o juca și o dădea, apoi, nănașei (cea care îl botezase pe mire). Nănașa plătea găina“: Mm 6; „Se dădea o găină friptă, înstruțată. Nu se horea găina. Nașa o tăia. Acum socăcița joacă găina, o horește pentru bani“: Mm 6; „Găina era răscumpărată de naș“: Mm 7; „Socăcița purta găina, care era una singură pentru toți nașii. Azi se fac mai multe găini pentru toți nănașii“: Mm 7; „Se dă găină struțată. O cumpără nașa în timpul nunții“: Mm 8; „Găina nu se dădea la masa mare ci la masa care se făcea la casa miresii“: Mm 9; „Se dădea găina la gâtenia mesii, imediat după mijlocul mesei. Găina o aducea și o juca socăcița. Nănașul o cinstea după cum putea el. Socăcița nu-i da găina până nu primea bani. Pentru fiecare nănaș se făcea câte o găină pe care o aducea și o juca socăcița. Mireasa putea să aibă doi sau trei nănași, la fel mirele. Găina era fiartă, prăjită și înstruțată la gură și cu bani de hârtie în gură. Tatăl miresii punca cinci lei de hârtie nouă în gura găinii, înainte de a fi adusă și jucată de socăciță“: Mm 9; „Doi chemători veneau cu câte o găină cu țigara în gură, cu plantici și verdeață. În timpul mesei, nănașa împărțea găinile la nuntași.

Miroilor le dădea câte un picior. Nănașii dădeau socăciței care împărțea găina, bani“: Mm 10; „Nașei i se dădea găina“: Mm 11, 12; „După friptură, una dintre socăcițe aducea la masă o găină înstruțată (împodobită) pe care, înainte de a o da nănașei din partea mirelui, o juca. Pentru ea primea din partea nănașei niște bani“: Mm 12; „Găina se dădea după răspuns (dar)“: Mm 13; „Se dădea găina când începea Danțul miresii. Îmbrăcau găina și-i puneau o țigară în gură și începeau să o vândă nașilor“: SM 1; „Înainte nu se dădea găină adevărată. Se făcea o găină de lut și se puneau pene pe ea. O cereau stegașii de la socăcițe: «Găina miresii să fie în capul mesii» și rămânea pe masă. Găina se dă de vreo 10-15 ani“: SM 3; „Pe la jumătatea nunții se dădea găina, acum, mai rar“: SM 6; „Spre sfârșitul mesei mari se dădea găina“: SM 9; „Se dădea un cocoș fript, cu o țigară în gură. Lângă el era un coș cu ouă. Nașii plăteau cocoșul în bani. Acum, rar“: SM 10; „Cândva, se dădea un purcel cu țigară în gură. Azi nu se mai dă“: SM 11; „Găina se aducea la cererea stegașului, după ce se așezau la masă“: SM 12; „Pe la mijlocul nunții se dădea nașilor găina friptă. Azi nu se mai dă“: SM 12.

Daruri: „Duminică seara se striga cinstea. Mai întâi se striga cinstea tinerei și apoi a copilului. Se striga: «Hai la moară că umblă goală». Se primea drept cinste: pricoiti, ponevi (cearceaf), perini, cârpe, bani mai puțin. Neamurile tânărului dădeau străiți, disagi, obiele, căciulă țesută în război (glugă), bani. Azi, covoare, plapomă, bani. Înainte, invitații nănașului nu cinsteau la nuntă. Pentru ei făcea nănașul pomană. Azi, cei invitați de nănaș plătesc nănașului“: CS 1; „La masa mare se strâng darurile. Unul dintre cei de la masă, de obicei un om mai în vârstă, rudă de-a miresii sau de-a mirelui, striga cinstele, numea pe fiecare cât a dat și ce anume“: CS 2; „Se striga darul. Cuscii dădeau cinstea înainte. Ei aveau în traistă un colac și o lopăciță purtată de un ceuș (un neam din partea nașului). Ceușul prezenta nănașului traista cuscilor după care se dădea cinstea de către ceilalți. Azi nu [se mai practică]. Toți dau cinstea împreună“: CS 3; „Se făcea strigarea cinstelor. Toți nuntașii, în frunte cu nănașul dădeau (bani, obiecte). Câțiva oameni mai pricepuți făceau câte o strigare pentru fiecare care dădea darurile, satirizându-i în versuri“: CS 4, 12; „În timpul cinei de luni seară erau darurile de batjocură: pentru un om betiv o sticlă cu rachie, pentru cine nu avea copii, o păpușă etc.“: CS 5; „La Danțul miresii se dădeau pe darurile“: CS 8; „Mai demult cinstea [consta] în o găină, o jumătate de oaie, o parte de porc. Nu se dădeau bani. Azi, bani“: CS 10; „Se dădeau cinstele. Întâi nașii, apoi ceilalți nuntași dădeau darurile care erau primite de anumite persoane, care improvizau câteva versuri satirice despre fiecare. Cei ce dădeau darurile jucau, apoi, mireasa“: CS 14; „Se juca mireasa, se dădeau cadouri“: Tm 6; „Se dădeau darurile de către oaspeții, mai ales bani“: Tm 7; „Mireasa dădea daruri duminică, la masa de prânz: socrului mare o perină, iar el îi dădea bani. soacrei pânză, iar ea îi dădea bani. Darurile de la nuntași se strângeau luni dimineața: bani, pânzuri, haine, bani“: Tm

1; „Daruri. Se chiuiesc darurile”: Tm 2, 3; „După masa mare jivărul striga cinstele. Nașii anunțau ce s-a adunat”: Tm 4; „Mai înainte, cinstele se dădeau în noaptea de duminică. Se dădea o pogace și crofne și pânzuri (2-5 m). Neamurile dădeau daruri mai frumoase (vase de bucătărie, mobilă), iar socrul mare și nașul – bani”: Tm 8; „După 12 noaptea se dădeau darurile. Înainte se dădeau bani, țoale crâstale (oale). Acum, bani”: Tm 10; „Când se strigau darurile, la unele persoane se făcea un fel de caracterizare despre purtarea lor generală”: Tm 14; „Guda striga darurile”: Ar 2; „Se dădeau daruri mirilor de către cei prezenți”: Ar 6; „Cinstea – datul darurilor”: Ar 7; „Se striga cinstea. Fiecare aducea o farfurie cu plăcintă din care se luau 2-3 bucăți pentru miri, iar restul se consuma la masă sau se ducea și acasă. Înainte se dădea câte un animal (porc, vită), rudele apropiate dădeau lucruri de gospodărie și bani. Nănașii primeau o cămașă pentru nănaș, rochie nănașei și copiii lor câte o hăinuță. Acum se aduc torte [în loc de plăcinte] sau doar bani și obiecte mari”: mobilă de bucătărie, televizor, plapumă. Nănașii primesc câte un rând de haine și o cămașă. La fel și pentru copiii lor”: Ar 10; „Se dădeau darurile: nănașii dădeau un colac cu un ciolan de porc, haine; ceilalți nuntași dădeau, iarna, colac cu picior de porc, rar vase cu pui fript. Azi dau bani”: Ar 12; „După masa mare se făceau strigările de către divări, mai întâi pentru invitații miresei. Se dădeau doar bani”: Ar 15; „Strigatul darurilor”: Ar 17; „La cinste se juca mireasa”: Bh 1; „Darurile le strângeau grăitorii”: Bh 10; „Acum 50-60 de ani darul era un picior de porc, colaci și bani. Acum, bani și lucruri”: Bh 11; „Se dădea cinstea miresei și a gazdelor, în general bani”: Bh 12; „Se dădeau bani mai ales”: Bh 13; „Se dădeau daruri: femeile aduceau colaci, pancove, bani. Grăitorii le adunau”: Bh 17; „Intrau în casă, luau masa. La mireasă neamurile miresei serveau neamurile miresei. Seara veneau toți la mire și neamurile miresei serveau neamurile miresei. Cinstea o dădeau neamurile miresei acasă la ea și ai miresei acasă la el”: Mm 1; „La Dansul miresei se răspundea și cu obiecte pentru casă și se juca mireasa pentru dar. Se dădeau țol, lepedeu, năframă pe colac de grâu, șterguri. Obiectele erau aduse, de obicei, de rubedenii și date pe un colac”: Mm 3; „Starostele adresa cuvinte de haz fiecărui nuntaș ce făcea dar”: Mm 5; „Pe masa mare erau țipoii (pânișoare mici) împodobite cu flori și verdeată. La fel era și la mireasă. Din acea pâine începeau toți să mănânce. După primul fel de mâncare, se juca mireasa și starostele stătea cu blidul și dădeau banii. Danțul miresii. S-au dat numai bani. Numai la fetele foarte sărace puneau ceva haine sau șterguri”: Mm 10; „Se dădeau daruri la masa miresei și la masa miresei. Acum se face o singură masă mare”: Mm 11; „După ce era gata masa, începea dansul. Întâi se făcea Jocul miresii. Primul care juca mireasa era stegarul. Toți care o jucau trebuiau să plătească jocul. Banii îi strângea unul dintre cămărași. Tot acum, unul dintre nănași scotea banii care s-au strâns de la nuntă, iar unul dintre ceterași striga cât a dat fiecare. Banii se dau înainte de cununie, la casa miresei și a miresei, separat, de către nuntașii fiecăruia dintre ei”: Mm 12; „Răspunsul, adică darurile”: Mm 13; „Se dădeau darurile. Nașul

mare aduna darurile de la nuntași – banii; înainte de nuntă se aduceau alimente, covoare, veselă. Acum, se făcea Jocul miresei. I se fura un pantof miresei și mirele trebuia să-l răscumpere”: SM 5; „La masa mare se dădeau darurile. La Jocul miresei o juca cine dădea bani. Începea nașul”: SM 7; „Se dădeau darurile. Mireasa dădea daruri nănașilor – ștergare, socrilor – haine, rudelor, părinților – cămăși, tarostelui, socăcițelor, lăutarilor – ștergare. Nașii dădeau ca dar basmale. Nuntașii dădeau mirilor haine, acum bani, servicii de masă”: SM 13.

Alte obiceiuri în timpul mesei mari: „După terminarea mesei, se făcea jocul Hai la moară. Se lega un măr cu o sfoară de grindă și se rotea pe deasupra mesei. Nuntașii trebuiau să înfigă câte un ban în măr, iar dacă reușeau zicea: «Am pus o aripă la moară». Banii erau dați miresei”: CS 10; „Luni (când e masa la mire) se joacă la râu (spre seară). Mireasa umple vadra la râu și mirele o răstoarnă de trei ori”: CS 15; „Jocul miresei, la care toți nuntașii plăteau ca să joace mireasa. Giverii trebuiau să păzească mireasa să nu i se fure pantoful”: Tm 1; „Începea Jocul miresii, după strigarea cinstelor. Primul joc îl făcea mirele. Apoi ceilalți se întreceau cu plata ca să joace mireasa”: Tm 4; „Când aducea mireasa scara la cină, givăru’ o aducea de trei ori (întâi aducea un copil, apoi o bătrână, apoi pe ea). Se juca Iepureasca și Jocul miresei. Givăru’ juca primul, îi dădea bani pe masă nănașului [pentru aceasta]. Jucau și De-a târcolu’ miresei când se dădeau daruri cu strigături”: Tm 5; „Se juca mireasa pe bani, după miezul nopții. La Dansul miresei îi mai ascundeau câte un papuc și-l plăteau giverii. Schimbau mireasa, i se scotea șlaierul”: Tm 8; „Se juca Măgaru (un om cu o oală de pământ pe cap), Leuca (un șir de bărbați, [dintre care] unul avea un peșchir, sărea peste scaune, atingea cu peșchirul pe cineva: cel atins cu peșchirul săruta o fată). Se juca mireasa”: Tm 9; „Jucatul miresei pe crețari. La cină se împărțea colacul miresei la fete, ca să ajungă și ele în rând cu ea”: Tm 11; „Învelitul miresei: nașii îi lua voalul și o învelea cu o basma. Mirele căuta să-și sărute mireasa înaintea nașului. Dacă apuca nașul s-o sărute primul, mirele își lovea mireasa cu nuiile. Nașul făcea boii (trei cracuri de pom împodobite cu prăjituri. Se organiza Jocul boilor, contra cost și la comandă se plătea pentru a juca mireasa”: Tm 14; „Hora miresei pe crețari. Mirele și mireasa încercau să se calce pe picior. De vreo 20 de ani se fură și pantoful miresei”: Ar 2; „Dansul miresei pe bani. Se învelea mireasa”: Ar 3; „După cină, după ce a fost jucată mireasa pe bani, se puneau pomul (steagul de nuntă) la dobă și se licita. Și pomul și banii rămâneau miresei. Obiceiul a dispărut”: Ar 4; „Jucatul miresei – începea mirele, apoi nănașul, apoi neamurile mai apropiate și ceilalți nuntași, cu care ocazie se dădeau darurile în bani și diavolul anunța cât a dat fiecare”: Ar 7; „Se fura pantoful miresei, ca să-l plătească nașii”: Ar 8; „La sfârșitul mesei mari era Jocul miresei, când se juca pe bani. Acum nu”: Ar 10; „Jocul miresei și învelitul miresei”: Ar 13; „Când intrau în curtea miresei sau a mirelui, la masa mare (la cină), peste nuntași se arunca/ se aruncă din nou cu grâu.

Nuntașii dau un peșcheș «ca să treacă Mureșul»: Ar 14; „Jocul miresei avea loc duminică noaptea, la masa mare. Era pusă o taxă pentru cine juca cu mireasa. Era și Giuruita tot la masa mare. La servitul sarmalelor nașul făcea Giuruita stabilind un fel de preț pentru cumpărarea sarmalelor. Dădea banii mirilor”: Ar 15; „Mireasa era jucată pe bani”: Ar 17; „Se fura mireasa. Acum se fură pantoful miresei”: Bh 1; „Jocul miresei pentru dar. Acum nu mai joacă mireasa pentru dar ci separat. Mai era obiceiul furatului pantofului miresei”: Bh 2; „Înainte era Jocul miresei, acum e Cinstea miresei. Fiecare o plătea. Furatul papucului miresei – nașii trebuiau să plătească pantoful furat, ca să nu umble desculță mireasa. Înelitul miresei se făcea după ce o ducea la june acasă, pe la 11-12 noaptea mergeau să învelească mireasa”: Bh 4; „Jocul miresei – fiecare nuntaș juca cu mireasa și-i plătea. Banii erau adunați de mireasă, în poală”: Bh 6; „Grăitorul striga că are o mireasă de vânzare la Danțul miresei. Se fura pantoful miresei”: Bh 7; „După strângerea darurilor se făcea Jocul miresei, care se numea și Întorsul miresii, de către neamurile miresii. Se fura și un pantof al miresei și nașul trebuia să plătească”: Bh 10; „Se juca mireasa”: Bh 11; „Jocul miresii – nuntașii jucau cu mireasa și plăteau. Era și învâlitul miresei – nănașul îi scotea voalul și-i punea cârpa și îi împletea părul ca femeie și-i puneă în el pană de găscă (să aibă noroc la găște) și cânepă (să aibă noroc la cânepă)”: Bh 13; „După ce mâncau era Danțul miresei și atunci dădeau darul, plăteau mireasa până dimineața”: Bh 18; „Primul pahar de băutură îl aruncă mirele pe perete, paharul îl băga în buzunar să nu-i pună ceva în el. Cu al doilea pahar închină cu socrii lui. Nimeni nu bea până când craiul cel nou nu închină cu socrii”: Mm 1; „După ce se dădea găină urma Jocul miresii, care trebuia plătit de fiecare invitat care o dansa pe mireasă. Se spunea că se dă cinstea miresii. Întâi o juca nănașul, apoi starostele, vilfeii, ceilalți invitați și la urmă mirele. Urmau celelalte jocuri obișnuite. Învârtita, Sârba, Ungureasca și altele. Toate aceste jocuri sunt ale nunții. După dans, adică pe la 12 noaptea; tineretul pleca acasă și rămâneau numai chemații (rudele)”: Mm 2; „Jocul miresii. Primul joacă mireasa stegarul, apoi pe rând nănașii, feciori, fete, rude, plătind miresii, care pune banii într-o batistă, ca să nu se vadă cât pune fiecare. Ultimul o joacă mirele care trebuie să o răscumpere. Abia după aceea începea petrecerea”: Mm 4; „După ce se sfârșea masa (se spune spartul mesei) se lăsa pe una dintre mese câte ceva de mâncare, iar restul meselor se strângeau ca să poată începe jocul. Primul joc era Jocul miresei. Primul care o dansa era stegarul, apoi mirele, nănași și restul nuntașilor. Jocul miresei se plătea; banii (darul) se strângeau pe un talger de către unul din verii mirelui. Apoi urmau, până dimineața, celelalte jocuri: Sârba, Răchițeua, Junele și altele. La nuntă trebuia să petreci, altfel nu e nuntă”: Mm 6; „Se chiuia mereu la masa mare și se juca. Era semn de bucurie”: Mm 7, 8; „Se juca mireasa pe bani. Stegarul strângea banii. Apoi se făceau și alte jocuri: Învârtita, Răchițeua, Sârba”: Mm 9; „Înainte de îmbălbăuit, mireasa se joacă pe bani. Banii se pun pe talger, strigă cât dă fiecare și joacă mireasa. Mireasa nu joacă pe bani cu

socrii sau cu părinții ei, în locul acestora joacă stegarul. Dacă mireasa obosește joacă druștele în locul miresei. După ce se cunună la biserică se face masă mare la mireasă. Petrec și pe urmă se duc la mire. Acolo petrec până pe la 3 dimineața. Acolo o îmbălțuia. Stegarul îi lua cununa cu steagul și o juca pe steag. Nănașa îi punea năframa pe cap, adică o îmbălțuia. Stegarul dădea cununa, nănașa i-o punea pe năframă miresei (care plângea)“: Mm 9; „La 12 noaptea se jucau cele 12 jocuri: nănașul cu mireasa, nănașa cu mirele. Urma jocul bătrânilor. Apoi deshobotatul miresei de către cel mai tânăr chemător, care punea miresei năframa de nevastă pe cap. Urma jocul nevestelor. Când mirii plecau la cununie li se punea sare în picioare (în încălțări)“: Mm 13; „Se juca Danțul miresii“: SM 8; „Tarostele cerea de la socăcițe găina miresii, care era făcută din coceni și împodobită cu pene. Înainte nu se dădeau daruri la nuntă, acum dau bani. Dacă găina nu era frumos împodobită însemna că mireasa nu s-a îngrijit bine de găini“: SM 9; „Se cereau jocurile Pipa, Mărgele, Găina, Talerul Miresei. Acum, rar“: SM 12; „Colacul pe care îl ținuseră nașii la cununie era împărțit de mireasă, împreună cu pâinea miresei. Se dădeau darurile. Se juca mireasa de cel ce oferea mai mulți bani“: SM 14.

OBICEIURI DUPĂ NUNTĂ

„Marți scara nașii gostau (cinsteau) pe tineri (pe miri), pe deveri, pe ceuș și pe cuscri“: CS 3; „După nuntă mirii dădeau un miel nașilor“: CS 6; „Marți, se ducea cinstea la nași. Tinerii și alți nuntași duceau bani, haine, câte un purcel. Ajutoarele veneau marți la nuntă și se continua petrecerea“: CS 9; „După masa mare, mireasa era dusă la casa mirelui. A doua zi după nuntă, luni, mirii însoțiți de naș și de alți tineri mergeau la apă (o fântână, râu); acolo, mirele umplea o cofă cu apă, iar mireasa încerca să o răstoarne cu piciorul. Apoi se proceda invers. Cel ce reușea să o răstoarne, urma să comande în casă. Apoi mireasa turna celor de față, începând cu nașul, ca să se spele. Între timp, unii dintre tineri se boiau pe față, iar ceilalți îi stropeau sau încercau să-i arunce în apă“: CS 12; „La 1-2 săptămâni de la nuntă se făcea gostie. Mergeau părinții băiatului la părinții fetei, mâncau zupă, sarme, papricaș, turtă“: Tm 1; „După nuntă se făcea un foc mare la poarta junelui și toți nuntașii trebuiau să sară peste foc. Și azi se face dar rar“: Tm 3; „După ce o învelea luni pe mireasă, jucau, apoi mergeau de luau nănașii, tarisfatul și pe giveri, la mire și începea gostia iarăși. Luni se făceau jocuri cu vâtaf (ceată de nuntă): se masca și mireasa și juca în ceată. Jucau Cioaca, Piperu etc.“: Tm 5; „Luni dimineața se termina nunta, când se ducea nănașul acasă. După o săptămână se făcea gostăie, când cuscrii merg la fată“: Tm 9; „Mirii și nuntașii conduceau acasă nașul, unde se dansa în jurul unui foc aprins în drum“: Tm 14; „La prima sărbătoare după nuntă,

tinerii mergeau la naș cu colacul (acum cu torturi). Nașul le dădea și el un colac“: Ar 2; „La o săptămână după nuntă [avea loc] obiceiul Pe cale întoarsă, când se vizitau socrii“: Ar 15; „O nuntă ținea 2-3 zile. Se începea duminică dimineața până luni seara. Două zile mergea și la săraci nunta. La o săptămână era [momentul] Pe ospăț. Mergeau cu cai, pe cocie cu ținălău la ai fetei, iar pe cealaltă săptămână la cuscii (la părinții mirelui)“: Bh 1; „La o săptămână după nuntă se mergea Pe vedere înapoi la părinții fetei“: Bh 2; „La o săptămână de la nuntă era ospăț la părinții miresei“: Bh 18; „A doua zi se învelea mireasa, se fura clopul mirelui și i se puneau o căciulă ruptă în cap, așa, în glumă“: Mm 6; „A doua zi dimineața, părinții miresii și cu rudele ei (care petrecuseră la mireasă acasă) veneau cu prânzul (aducând totodată și un rând de haine de lucru pentru mireasă și așternuturi de pat) la casa socrilor mari. Aici erau puși la masă și petrecerea continua până seara“: Mm 9; „Luni după Paște, finii merg cu colac la nănași și acolo se pregătesc mâncări ca la nuntă. Răstăuțele mai întâi, după aia carne friptă de miel, de vițel, de porc, de găină, pălincă“: SM 9; „După o săptămână, duminică, se mergea la gostie. Se zicea «La ouăle clocite». Era obiceiul să-i pună miresei două ouă pe pragul ușii și ea să le spargă cu piciorul. Tinerii erau puși la masă. Tăiau păsări, găteau zupă cu tăiței, zamă de crumpi, sarme, turtă“: Tm 12.

ÎNMORMÂNTAREA

AGONIA ȘI MOARTEA

Mesageri funești: Animale domestice: „Câinele latră a mort”: CS 2, 4, 6, 12, 14, Tm 1, 6, 13, 14, Ar 4, 7, 10, 12-14, 17, Bh 1-4, 7, 11, 12, Mm 2, 3, 6, 10, SM 5, 9, 12-14; „Baună câinele”: Ar 5, „Câinele sapă o groapă”: Bh 6; „E semn de moarte când câinele casei urlă lung”: Bh 8, 13, 14, 16; „Zghiară boul noaptea în grajd”: Bh 12; „Câinele urla în noaptea când un om trăgea de moarte. A doua zi urla iar toată ziua”: Mm 9; „Când răgeau vacile la fereastră”: Mm 12; „Când năchezau caii”: Mm 12. **Păsări domestice:** „Dacă cânta o găină cocoșiu spre casă, o tăiau că-i rău de moarte”: CS 1, 3, 9, Tm 5, 8, 9, 11, Mm 3; „Când cânta găina cocoșește era semn rău”: Tm 14, Mm 1; „Se zicea că-i năzdrăvănă, știe dinainte ce se întâmplă, ceva rău”: SM 3; „Găina cântă cocoșește: CS 5, 10, 15, Ar 2-4, 8, 10, 13, 17, Bh 1, 2, 4, 7, 8, 18. **Animale sălbatice:** „Dacă visezi urși, e semn de moarte”: CS 10. **Păsări sălbatice:** „Cânta buha sau ciuhurezul”: CS 1, 3; „Cânta cucuveaua”: Tm 3, 8, 10, Ar 14-16, Bh 2, Mm 3, 9, 10; „Cânta cucuveaua pe casă”: Tm 1, Mm 2; „Cucuveaua, când cânta în apropierea casei”: Mm 12; „Când cânta sarca (cucuveaua), nu cânta de bine”: SM 3; „Cucuvaca (buhă) când cânta pe rudă”: Mm 6; „Cânta ciuvica lângă casă”: CS 2, 4-6, 12, 15, Tm 5, Ar 4, Bh 1; „Cânta ciuvica, o pasăre neagră”: CS 14; „Când cânta ciovica e mortisag”: CS 9, 10, Mm 11, 13; „Cânta țarca, cucuveaua, țacăitoarea”: Ar 5; „Urla pasărea morții”: SM 5, 7, 9 13; „Știghița, pasăre ce cânta a moarte”: Ar 8; „Cânta buha (bufnița) pe casă”: Ar 10, 17, Bh 6-8, 10, 11, 13 17, 18; „Dacă cânta cilioaia (cucuveaua)”: Mm 1, 5; „Țarca (coțofana)”: Mm 5; „Cucul, când cânta în măr”: Mm 9; „Cânta cucul într-o grădină, se știa cui îi cântă”: Mm 12; „Când venea ciocănitorea la fereastră”: SM 14; „Cânta pasărea morții”: SM 14.

Semne prevestitoare de moarte: Obiecte din casă: „Pocneau lucruri în casă”: Tm 1; „Trosnituri în casă”: Ar 1; „Crăpa oglinda”: Bh 4, 7, 17; „Crăpa un lemn”: Bh 7; „Când se spargea sticla de lampă”: Mm 10; „Când cădea un blid de pe perete”: SM 12.

Vise: „Visele spuneau moartea”: CS 2, 3, 5, 6, 10, Tm 3, 5, 8, 11, 14, Ar 3, 6, 9, 13, Bh 1, 3, 4, 7, 9, 14, 15, 18, 20, Mm 1, 5, 12, SM 8, 10; „Dacă visai urs sau vacă înseamnă moarte”: CS 1; „Vise urâte”: CS 14; „Când visai vacă”: SM 12; „Se credea că visurile spuneau că vine moartea”: Tm 2; „După visuri se știa ce urmează a doua zi: banii sunt lacrimi, se destramă casa, e moarte”: Tm 6; „Când visai că-ți pică un dinte, că ari cu plugul, când visai gropi, casă dărâmată, când visai bică – taur”: Tm 10; „Când visai că pierzi ceva cârpă de pe cap ori că șezi pe o fântână”: Ar 1; „De cele mai multe ori visele aduceau moartea. La fel și celelalte semne. Oamenii nu mai cred ca înainte. Doar bătrânii mai cred”: Ar 4; „Când visai biserică”: Ar 4; „Cine visează că la casa bolnavului e petrecere mare”: Bh 3; „Când visai ziduri mari, tranșee”: Ar 4; „Când visai om sau femeie goală”: Ar 4; „Când se visa că s-a prăbușit casa în care locuiește omul”: CS 8, 11, Ar 4, 10, Bh 19; „Când visai că te doare sau că îți cade măscăua, moare cineva din viță (rudă apropiată)”: CS 7, Ar 4, 10; „Când visai apă tulbure”: Ar 5, Bh 12, 17; „Când visai scroafe”: Ar 10; „Visai groapă”: Ar 14; „Visai cânepă”: Ar 14; „Visai fân”: Ar 16; „Când bolnavul se visa la un loc cu părinții care-s morți”: Bh 3, 4; „Când visai pe cineva în haine negre”: Bh 8; „Dacă visai construirea unei case”: Bh 11; „Când te visai cu armă”: Bh 12; „Când femeia visa că-i cade undrea (pieptul) din părul capului e semn de moarte”: Bh 16; „Când visai că ai scos un dinte sau o măsea murea cineva din familie; când visai că s-a surpat un colț de casă. Când visai că seceri balotă”: Mm 3; „Mai demult, acum nu”: Mm 13; „Când cade casa, dacă visai, e semn de moarte”: Mm 8; „Când visam că merg în jos sau mă scufund – era veste de boală, dacă nu moarte; dacă visam că-mi pică un dinte și nu mă doare, atunci murea cineva din neam; dacă visam că cură sânge, murea cineva din familie”: Mm 9; „Când visai că pici în apă; când visai că pică un colț de casă sau un stâlp de casă”: Mm 10; „Omul avea visuri rele”: SM 1; „Când visai porci sau că-ți pica un dinte era moarte”: SM 3; „Depindea de vis”: SM 4, 6, 11.

Apariția unor semne pe corp: „Ți se zbate carnea pe mâini”: CS 14; „Se credea în deochi, în Piaza rea”: Ar 9; „Se îngălbenesc degetele”: Ar 15; „Când se bătea un ochi”: Mm 3.

Descifrarea semnelor prevestitoare de moarte: Muribundul: „Muribundul le descifra”: CS 2, Tm 3, 5, 8-11, 13, Ar 3, 4, 8, 10, 13, 15, 16, Bh 1, 2, 7, 8, 11, 12, 14, 18, Mm 3, 5, 10, 11, 13, SM 12; „Când o pați [pătești], atunci vezi”: CS

3. Rudele apropiate: CS 2, 10, Tm 3, 5, 8-11, Ar 2-4, 8, 10, 13, 15, 16, Bh 1-4, 7, 8, 11-14, 16, 18, Mm 1, 2, 3, 5, 6, 9, 10, 12, 13, SM 3. **Preotul:** Mm 5, 13, SM 1, 4, 6, 8, 11; „Se întreba preotul despre semnele prevestitoare”: Ar 6, 14, Bh 20; „Câteodată. Azi toată lumea merge la medic”: Mm 2. **Alte persoane:** „Cineva din sat, o bătrână”: CS 1, 5, 8, 15, Ar 1, 2, 14, 16, Bh 9, 17, 19; „Oricine”: CS 12, Tm 1, 3, Ar 5, 12, Bh 10, 14, Mm 5, 13, SM 7, 9, 13; „O femeie din sat sau preotul”: Tm 2; „Nu se putea știi cui anume îi prevestea câinele moartea”: Ar 7; „Se știa de aceste semne de moarte dar nu prea se credea în ele”: Tm 10, Ar 15, Mm 1, 3, 10, SM 3; „Vecinii”: Tm 5, 9, 11, Bh 6-8, 11, 18; „Un om din sat care avea semnele mortului”: Bh 15; „Cineva priceput”: CS 9, 11; „Cineva din sat”: Mm 6, 7; „Bătrânii din sat”: Mm 8, 9, 12; „O bătrână din sat”: SM 6, 10, 12; „Oricare le auzea, dar nimeni nu putea să le vadă”: SM 5; „Oricine lua cunoștință de ele”: SM 14.

Practici de amânarea morții: Rugăciuni: Tm 2, 3, SM 4, 6, 8, 11, 12; „Șapte femei bătrâne se rugau șapte săptămâni”: Ar 1, 5, 9, Bh 11; „Se țineau posturi și se făceau rugăciuni”: Mm 8. **Slujbe la biserică:** Tm 14, SM 1; „Prin slujbă la biserică”: CS 7, 8, 10, 11, Ar 5, 6, 12, Bh 1, 9, 14, 19; „Mai demult, bătrânii făceau și țineau posturi și rugăciuni pentru orice semne de moarte”: Mm 2; „Prin credință și rugăciuni”: Mm 5; „Se făceau rugăciuni la biserică prin preot”: Tm 6, Mm 7; „Se dau pomeni”: Mm 11. **Se țin posturi:** Mm 8, SM 12; „Se ținea post și se făceau slujbe”: CS 11, Bh 19; „Mai demult, bătrânii făceau și țineau posturi și rugăciuni pentru orice semn de moarte”: Mm 2; „Trebuia să ajunezi 12 vineri din an, să afli când mori”: Mm 9. **Se cheamă medicul:** „Este chemat medicul când omul este grav bolnav”: CS 3, 5, 10, Ar 6, Bh 9. **Maslu:** Ar 5, 9, Bh 1-4, 7, 11, 12, 16; „Preotul era chemat acasă ca să citească slujba maslului. Se spunea «Să-l citească»”: CS 2, 4; „Se trecea cu darurile peste vestmintele celui suferind”: Ar 9; „Slujbe”: Bh 2, 4, 14. **Descânțece:** „Prin rugăciuni, descânțece; acum nu”: Mm 13, SM 12. **Vrăji:** „Găina se da de-a dura pe o scară”: Ar 8; „Se măsură găina. Și bărbații știau să vrăjească”: Bh 1; „Găina se măsură până la prag. Îi tăia capul sau coada. Găina se da de-a dura. Dacă i se potrivea capul pe prag, i-l tăia”: Ar 3, Bh 18; „Găina o tăia”: Tm 5; „Găina care cânta ca cocoșu’ o băga într-o traistă și o arunca peste casă”: Tm 9; „Doar se măsură găina pe prag; capul i se tăia dacă venea pe prag”: Tm 11. **Scalda rituală:** „Se făcea apa mută. O babă se ducea pe mutește la râu cu o oală, lua apă, se întorcea și stropsea cu ea omul bolnav. Zicea că se face bine sau moare”: CS 5. **Moartea nu se putea amâna:** CS 2, Tm 9, Mm 1; „Uneori da, uneori nu”: Mm 3, 10; „Da de unde, nu se putea. Nu poate întoarce nici doftoru”: SM 3; „Nu, căci nu se știa cine anume urma să moară”: SM 13.

Ușurarea morții: Preotul: „Prin citire de rugăciuni”: CS 1, 3-7, 12, 14, 15, Tm 10, Ar 1-3, 5, 7-10, 12, 16, Bh 3, 4, 6-19, Mm 3, 10, SM 4, 10, 12; „Numai slujba

preotului este folositoare”: CS 2, 8; „Face rugăciuni: molidva de iertare, dezlegarea. Se cuminica”: CS 9, 10; „Prin maslu”: Tm 3, 14, Mm 1, 9; „Preotul făcea dezlegare și cerea iertare pentru muribund”: Tm 4; „Se striga în biserică, îi citea maslu”: Tm 9; „Preotul îi punea o pânză albă jos și-i făcea rugăciune”: Tm 9; „Preotul făcea «Stâlpii» de evanghelie”: Tm 10; „Se citea «Visul Maicii Domnului»”: Tm 11; „Se cuminica la preot. Acesta cerea iertare pentru muribund”: Tm 13; „Făcea rugăciuni și-l împărtășea”: Ar 4, 10; „Preotul citea «Ieșirea sufletului»”: Ar 8; „Citea de ieșirea sufletului”: Ar 14, 17; „După maslu ori se însănătoșea, ori murea; rugăciuni la preot”: Mm 2, SM 3, 7; „Prin slujbe, liturghii la biserică”: Tm 2, 5, 6, Mm 5, 7, 8, 11, SM 1, 6, 8, 11; „Preotul venea și-i făcea maslu. După maslu omul murea imediat”: Mm 6; „Preotul făcea cetanie și-i făcea spovada”: Mm 9; „Preotul citea maslu, omul se spovedea și murea. Preotul venea și-i făcea maslu, o dezlegare prin care cerea ca omul să se scoale sau să moară”: Mm 12; „Preotul prin rugăciuni, pomeni”: Mm 13; „La oamenii bătrâni le citea”: SM 5; „Se mărturisea și se citea maslu”: SM 9, 14; „Îl spovedea, îi citea maslu”: SM 13.

Persoane din familie: Tm 9, Mm 9; „Îi spun bolnavului: «Fi cu gândul la Dumnezeu»”: CS 11, Bh 3, 4, 8, 11, 16; „Prin îmbărbătare”: Bh 3, 16; „Cel mai în vârstă din casă”: Bh 18; „Prin rugăciuni zilnice”: SM 6, 12.

Babe descântătoare: Tm 3, 11, 14, Mm 9, 11, 13; „Îi face «apa zilelor»”: CS 3; „Prin descânțece”: CS 4, 5, 7-9, 11, 12, 14, 15, Ar 5, 10, 16, Bh 4, 8, 9, 11, 14, 16, 19, SM 12; „Babele căutau să aline durerile celor care nu puteau să moară, făcând diferite leacuri din buruieni”: Tm 2; „Se suiau în podul casei și făceau rugăciuni”: Tm 5; „Ziceau babele: «apa de iertare» sau «numărătoarea mare», care știa s-o spună”: Tm 9; „Babele descântau cum știau ele”: Tm 11; „Un om din sat care cunoștea anume semne”: Bh 15, 19; „Prin descânțece de ușurare a morții”: Bh 16; „Doar dacă țineau rugăciuni pentru el”: Bh 18; „Numai bătrâne”: Bh 18; „Cu leacuri de-ale lor”: Mm 8; „Babele desfăceau vânturi rele, de săgetătură”: SM 3.

Doctorul: „Medicul era chemat să-l vadă și să-i prescrie ce va fi cu el”: CS 1, 2, 5, 7, 8, 11, Ar 1, Bh 9; „Medicul dădea medicamente bolnavului pe moarte”: Tm 6; „Se cheamă medicul”: Bh 15, 19, Mh 7; „Prin medicamente, la doctor”: Mm 2; „Doctorul îi făcea injecții”: Mm 9, SM 3, 12.

Alte persoane: „Cineva îi citea o carte sfântă”: Tm 1; „Cei care îi citeau”: Tm 5; „Cei cărora le-a greșit”: Tm 9; „Cei cărora le-a greșit îl ierta”: Tm 11; „Cine a avut un păcat mare, nu poate muri până nu se mărturisește”: Ar 9; „Femei fără bărbat. Pentru ca omul să poată muri mai repede și să nu se chinuiască, cineva din casă se ducea și strângea nouă femei fără bărbat. Acestea veneau și se rugau pentru om și-l [ajutau] să nu mai sufere”: Mm 2; „Un om din sat care cunoștea anume semne. Se

adunau nouă femei care făceau rugăciuni la casa muribundului; cele nouă femei trebuiau să fie văduve (femei curate)”: Mm 3; „Când se chinuia și nu putea muri, cineva din familie, îl așeza pe pământ, pe o pătură, ca să-l cheme pământul mai repede”: Mm 9; „Se trăgea clopotul de trei ori”: Mm 10; „Se dădeau pomeni”: Mm 11; „Cei care veneau în casa muribundului se rugau ca el să nu se mai chinuiască”: SM 14.

Cererea iertării de la: *Rude:* CS 1-3, 5-11, 14, 15, Tm 2, 3, 6, 10, 14, Ar 1, 4-6, 9, 10, 14-16, Bh 3, 8, 9, 12, 15, 16, 19, 20, Mm 1-3, 8, 9, 11, 12, SM 1, 3, 4, 6, 8, 11, 12; „Pruncii lui”: Mm 6; „Chiar la părinții morți cerea iertare”: Mm 9. *Prieteni:* CS 1-3, 5, 7-9, 15, Tm 2, 6, 10, Ar 1, 4-6, 10, 14-16, Bh 3, 8, 12, 15, 16, 19, 20, Mm 1-3, 6, 8, 9, 12, SM 1, 3, 4, 6, 8, 11, 12. *Consăteni:* Tm 2, 6, 10, Ar 1, 4-6, 10, 15, Bh 3, 9-12, 19, 20, Mm 1-3, 6, 8, 9, 12, SM 1, 3, 4, 6, 8, 11, 12. *Celor cărora le-a gresit:* CS 1-11, 15, Tm 2, 5, 6, 8-11, 13, 14, Ar 1-17, Bh 2, 3, 8-12, 15-20, Mm 1-3, 6, 8, 9, 11-13, SM 1, 3, 4, 6, 8, 9, 12, 14; „Se împăcau”: Tm 1; „Le dădea să beie apă din pumni”: Ar 7, Bh 4; „Îi chema să le dea apă și să-l ierte”: Bh 1; „Dădea mâna a iertare”: Mm 5; „După iertare el trebuia să dea mortului apă din mâini să bea”: SM 5; „Îi spunea muribundului că-l iartă”: SM 7; „Dădea mâna cu muribundul”: SM 13.

Așezarea muribundului pe pământ: Tm 5, 9; „Astăzi numai unii au păstrat obiceiul. Muribundul se așeza pe pământ cu capul la răsărit și cu mâinile pe lângă corp. Se așeza sub el pernă, pătură”: CS 2; „Imediat după moarte, trupul neînsuflețit este așezat pe un strat de nisip [unde este periodic] udat cu apă rece. [Practica are drept scop conservarea cadavrelor]”: CS 4; „Se cerea cel care nu putea să moară pe pat”: CS 3, 5, 9, Bh 1, 2; „Nu era o anume poziție”: CS 3, 9, Ar 3, 8, 17, Bh 1, 2, 7; „Cu capul la răsărit, picioarele la ușă și cu mâinile pe lângă corp”: CS 8, Bh 3, Ar 5, 15; „Îl puneau jos sau afară, cu capul spre apus, cu mâinile pe piept”: Tm 8; „Oamenii nu puteau să moară până nu erau dați jos din pat; obicei foarte vechi”: Tm 10; „Îl puneau jos cu picioarele la ușă”: Tm 11; „Era așezat întins pe pământ, cu mâinile pe lângă corp”: Tm 13; „[Se așeza] ca-n biserică”: Ar 2; „Da, [se așeza pe pământ], pe loc murea!”: Ar 8, 17; „Sunt cazuri când mortul se cere să fie pus pe vatră (pe pământ)”: Bh 1; „După ce murea îl puneau jos, pe pământul rece, să nu se umfle”: Bh 6; „Se așterneau paie sau o saltea și acolo murea. Se așeza în lungul camerei. Paiele pe care a murit omul se scoteau afară și li se dădea foc”: Bh 8; „Până se aducea copârșeul, mortul se așeza jos, pe pământ, cu mâinile încrucișate”: Bh 11; „[Se așeza pe pământ] ca să se răcească mai repede pentru că dura destul de mult până la procurarea sicriului”: Bh 17; „Se așeza muribundul pe pământ, cu capul spre est și se puneau sub el o pătură”: Mm 5; „Numai dacă cel ce trăgea să moară se chinuia prea mult, cineva din casă îl puneau jos pe pământ, pe o cergă. Așa murea mai

repede, îl cerea pământul. Dacă muribundul fusese om rău, mai întâi îl punea pe pământ, indiferent de poziție, cum putea să-l pună, apoi îl punea pe grapă, apoi plătea să clopotască (să tragă clopotul) dinainte, ca pentru moartea lui. I se puna sub el o cergă ca să nu stea direct pe pământ”: Mm 6; „Se puna sub el cergă”: Mm 11; „Dacă se chinuia prea mult, cineva din casă îl ia și-l pune pe pământ. Se credea că dacă e să moară, îl chema pământul și se stingea mai repede”: Mm 12; „Se puneau sub el paie și pernă”: Mm 7; „Ca să moară mai repede, să nu se mai chinuie, îl chema pământul; pentru că murea mai ușor pe pământ: Înainte de a muri cu o zi, se cerea să fie așezat jos pe pământ sau să fie scos afară pe șatră să vadă lumea și apoi să moară. Era pus cu fața în sus, cu mâinile libere, slobode pe lângă corp. Orientarea corpului se făcea după cum îi era casa. Era așezat pe o pătură, să nu stea direct pe pământ. Sub el se puna pernă, cergă. Azi se mai pun și paie, pânză și lepedeu”: Mm 9; „Dacă se cerea [se așeza] cu capul la răsărit, cu corpul lungit și cu mâinile pe lângă corp”: Mm 11; „Numai dacă omul se chinuia prea mult; îl așeza pe pământ, crezând că dacă îi este dat să moară, așa va muri mai repede, pentru că îl cheamă pământul. Nu se așeza într-un anumit fel, ci după cum putea sta omul care trăgea să moară”: Mm 12; „Se puna sub el pernă, pătură și pânză”: Mm 12, 13; „Se cerea. [Se așeza] cu capu la răsărit, cu corpul întors, cu mâinile pe lângă corp. Azi nu se mai așează”: Mm 13; „Se așeza muribundul pe pământ, sub o grindă, ca să moară mai ușor. Se cerea să-l așeze pe pământ, cu capul spre răsărit și cu corpul lungit. Sub el se puneau paie, pernă, pătură, cearceaf și învelitoare”: SM 3; „Da, îi puna numai picioarele pe pământ, el fiind așezat pe marginea patului”: SM 5; „[Era așezat] uncori, cu capul către apus, cu corpul întins, cu mâinile pe lângă corp”: SM 6; „Îl lăsa pe pământ până îl va pune în pământ, în mod obișnuit cu capul înlăuntrul casei și picioarele spre ușă, cu [membrele] pe lângă corp”: SM 10; „Fără pernă, cu fața-n sus. Paiele de sub mort se duceau în grajd ca să nu se îmbolnăvească vitele”: SM 12; „Ca să-l tragă pământul”: SM 14.

Obiecte puse sub muribund: „[Se puna] o pânză”: CS 1, 3, 9, Bh 11; „Dacă nu se putea îmbrăca, hainele erau puse lângă el. Hainele fetei sau băiatului necăsătorit nu trebuiau puse sub cel care trăgea să moară. Se spunea că nu se vor mai căsători”: CS 2; „[Se puna pe] un țol”: CS 4; „Pe un mășai (cearceaf)”: CS 10; „I se puna o pătură sub el”: CS 9, Ar 3, 5, 8, 15, Bh 2, 7, 11, 16; „Îi puna dricala (saltea) jos ca să moară; i se puna sub el o pătură”: Tm 5; „Se puneau sub el paie, pernă, pătură. Se puna dricala din pat”: Tm 8; „Se așezau sub el paie sau pânză”: Tm 9; „I se puna sub el o dricară”: Tm 10; „Se așezau sub el paie, pernă, pătură”: Tm 11; „I se puna sub el o pătură”: Tm 13; „Se așeza muribundul pe paie”: Ar 1, 5, 8, 17, Bh 1, 2, 7, 11, 16; „I se puna pernă”: Ar 1, Bh 1, 11, 16; „Se așeza cu capul la icoane”: Bh 1; „Mulți nu se culcă în patul în care a murit cineva. Patul se aruncă undeva”: Bh 1, 15; „Se schimba poziția patului muribundului. Se așeza cu fața la

răsărit și se luau perne de sub cap“: Bh 11; „Cu fața la deal“: Bh 11; „Era așezat pe pat“: Mm 2; „Era așezat pe o scândură; să fie tare sub el“: SM 1; „Sub el se așeza o pernă“: SM 6, 10; „Era așezat pe o pânză“: SM 12.

SEMNALĂ ȘI MUZICĂ LA ÎNMORMÂNTARE

Instrumente: **Bucium:** „Se suna din buciune. Se suna în curtea casei până la înmormântare de cei care știau“: Bh 2; „Numai pentru ciobani până la înmormântare și la înmormântare, pe ocol“: Mm 13. **Tulnic:** „Mai ales la foști ciobani“: Mm 9; „Numai la cei înstăriți și la ciobani, pe deal“: Mm 11. **Goarnă:** „Cei care aveau bani sunau din goarnă. Sunau acasă, la înmormântare“: Ar 8; „Se suna din goarne, până la înmormântare și la înmormântare“: Bh 18; „Numai la cei înstăriți și la ciobani, pe deal“: Mm 11. **Clopote:** „De cum moare omul se trăgeau clopotele de trei ori pe zi: dimineța, la amiază și seara. În ziua înmormântării se trăgea clopotul când se pleca după mort, [se spunea că] se trage vestirea, și când ajung la cimitir“: CS 2, 3; „Se băteau aringile (clopotele)“: CS 11; „Se trăgeau clopotele“: Tm 5, 8, 11, Ar 1-17, Bh 1-20, Mm 5, 7, 8, SM 4, 6, 8, 10-12; „Până la înmormântare și la înmormântare“: Tm 2, 6, Mm 7, 8, 13, SM 3, 4, 7-12, 14; „Clopotul se bătea de trei ori pe zi pentru bărbat și de două ori pentru femeie“: Ar 1; „Clopătarul trăgea clopotul de trei ori pe zi. În ziua înmormântării trăgea clopotul până așeza mortul în groapă“: Ar 11, 15; „Se trăgeau clopotele să se știe că a murit cineva din sat. Se trăgeau clopotele de trei ori pe zi, de la moarte și până la groapă“: Mm 2; „Se clopoțea de trei ori pe zi, din ziua morții și până îl îngroapă. Se punea un copil care să tragă clopotele. I se plătea“: Mm 6; „La biserică“: Mm 7, 8; „Se trăgeau de trei ori pe zi până îl îngroapă. La înmormântare suna din trâmbiță: pe drum, de la casa mortului până la țințirim, la groapă“: Mm 9; „Asa era obiceiul până la înmormântare, în fiecare zi și la înmormântare“: Tm 8, 11, SM 1, 10; „Pe o botă se puneau cârpe negre. Aceasta se așeza la poartă, la uși. Nu se punea la mormânt“: Mm 10. **Trâmbița / fanfara:** CS 5, 9, Tm 1, 8, 14, Ar 10, Mm 5, SM 3, 9; „La cei tineri se aducea muzică. Cânta acasă, în obor, și pe drum, până la morminti“: CS 3, 10; „Se suna din goarne, cânta fanfara de acasă până la cimitir“: CS 5; „Cânta fanfara locală în semn de rămas bun. Cânta seara, la fereastră, și în ziua înmormântării, pe drum până la moțărle“: CS 9; „La cei tineri cânta muzica. Aia-i nunta lui sau a ei. Se cânta de acasă până la moțărle“: CS 15; „Dacă era tânăr, se aducea muzică. Se cânta acasă și la mormânt“: CS 14, Mm 9; „Pentru cei care mureau în mină, se aducea fanfara“: Tm 1, 8, SM 9, 14; „[Cânta] muzica, la unii cânta doar fanfara în urma cortegiului funerar“: Tm 14; „Mai mult la cei tineri. Cine vroia să plătească fanfara. Cânta tăt drumul, de acasă până la morminte (cimitir)“: Ar 10; „Se cânta «Cântarea mortului» la prohod“: Mm

1; „Îi cânta preotul în biserică”: Mm 2; „Trâmbițașii și ceterașii, muzicanți angajați”: Mm 6, 9, SM 7; „Se cânta versu în curtea mortului, după prohod, de la copii la bătrâni, și pe urmă la biserică și cimitir. [Se cânta] din vioară și taracot numai la tineri. Să-i cânte de jale că a murit de tânăr, că nu și-o trăit viața. Se cânta pe drum. Pentru ceilalți se clopotea de când o murit și până îl îngropa, de trei ori pe zi”: Mm 12; „Numai pentru tinerii necăsătoriți; așa e obiceiul, ca pe cei tineri să-i ducă cu ceatera, care le zice din trâmbițe în drum spre cimitir, la biserică”: Mm 2; „În special la cei care au stat cu ... (cuvânt nedescifrat) și le-a plăcut sunctul din trâmbiți. [Le cântau] pe drum, spre cimitir, înaintea sicriului”: Mm 4; „La tineri sau pentru mineri cânta fanfara”: Mm 5; „Se ducea și cu trâmbița dacă mortul era necăsătorit. Trâmbițașii erau îmbrăcați în ciobani. Pentru tineri se sună din trâmbiță în fiecare zi, din momentul morții până îl îngroapă: pe drum, sus în deal la biserică și în clopotniță. [Dacă era necăsătorit] îl ducea cu ceteraș care cânta un cântec de jale. Ceterașii, muzicanți angajați, sunau din trâmbiță”: Mm 6; „Numai pentru tineri, așa e obiceiul. Nu s-a pomenit decât pentru tineri. [Se cânta] pe drum și la groapă din trâmbițe și clarinete; era un fel de rugăciune trâmbițată”: Mm 9; „Pentru că e mai frumos, mai ales la tineri, dar și la bătrâni. [Se cânta] în curtea mortului, pe drum și la cimitir”: SM 3; „La oamenii tineri le cânta muzica, uneori și dans, mai săltăreț, pe drum și la mormânt. Sicriul era dus tot de oameni tineri”: SM 7.

Persoanele care dădeau vestea: „Un om din sat”: Tm 6, Mm 7, 8, SM 1, 4, 6, 8, 10, 11; „Angajau pe cineva”: Ar 8; „Clopotarul”: Tm 11, Ar 11, 15, SM 12; „Un om din sat, crâșnicul, de trei ori pe zi”: Tm 2; „Cine se pricepea”: Bh 18; „Cel angajat la biserică trăgea clopotul”: Mm 2; „Cine știa zicea din trâmbițe”: Mm 4; „Un prieten sau o rudă care știa să cânte din trâmbiță. Se punca un copil care să tragă clopotele. I se plătește”: Mm 6; „Clopotul era tras de către un copil, căruia i se plătea. [Cânta] trâmbițaș de meserie”: Mm 9; „Ciobanii”: Mm 11, 13; „Clopotele erau trase de omul de la biserică”: Mm 12.

PREGĂTIREA MORTULUI DE DRUM SCALDA ȘI GĂTITUL

Scalda: **Persoanele care scaldă mortul:** „Trei bărbați sau trei femei”: CS 1, 2, 9; „Trei, patru persoane”: CS 3, 15; „O rudă îl spală pe o scândură”: CS 4; „Trei, patru bărbați sau femei. Se zicea că l-a răcit să nu se strice. Aducea apă rece de la bunar (fântână)”: CS 5; „Un om din sat, mai sărac”: CS 8; „2-3 persoane din neam”: CS 10; „O rudă”: CS 12; „O femeie din casă”: Tm 1; „Oamenii casei de unde era

mortul”: Tm 2; „Doi oameni: o femeie și un bărbat”: Tm 3; „Doi oameni de același sex”: Tm 4, 13, 14; „Vecini sau neamuri”: Tm 5; „O rudă sau cineva din sat”: Tm 6; „Neamuri sau vecini: pe femei, femei, pe bărbați, ceilalți bărbați”: Tm 8; „Femei și bărbați, neamuri”: Tm 9; „Două femei sau doi bărbați, mai mult străini, vecini”: Tm 10; „Rudenii, vecini”: Tm 11; „Un om sărac (bărbat sau femeie) din sat”: Ar 1, 3, 6, Bh 7, 9, 15, 18, 20; „Rudele mai îndepărtate, vecinii. Trei persoane. Acum nu se mai scaldă. Din momentul când trage să moară nu se mai bagă în troacă”: Ar 4; „Oameni săraci, de același sex cu mortul”: Ar 5, 8, 15-17; „Anumite femei”: Ar 7, 12; „Două femei, doi bărbați. Oameni mai săraci”: Ar 10, 13, 14; „Erau anumiți oameni din sat”: Bh 1-3; „Rudele”: Bh 2-4, 15; „De cele mai multe ori se spăla înainte să moară”: Bh 3; „Dintre vecini”: Ar 2, Bh 4; „Un om sărac (bărbat sau femeie) care primea hainele mortului. Acum îl spală cineva din familie”: Bh 6, 10, 11, 17, 19; „Femeia este spălată de femeie, bărbatul mort spălat de bărbat”: Bh 8, 4, 12, 16; „Cineva din casă”: Bh 13; „Pe cine găsea”: Bh 16; „O femeie și un bărbat și ai casei”: Mm 1; „Două persoane străine, uneori mai nevoiași; oameni săraci sau rude din sat”: Mm 2; „Un străin ori din familie. Cel care spăla primea un rând de haine”: Mm 3; „Rudele”: Mm 4; „Un om anume angajat”: Mm 5; „Un om străin și sărac care primea ce rămânea bun de la mort. Oameni străini”: Mm 6; „Un om din sat; oameni din vecini”: Mm 7; „Un om din casă”: Mm 8, SM 4, 6, 8, 11; „Patru oameni străini: bărbații pe mort, femeile pe moartă”: Mm 9; „Nu rudele, alte două persoane. Numai spălat pe obraz și picioare cu o cârpă dintr-un blid cu apă”: Mm 10; „Patru oameni de același sex”: Mm 11; „Două, patru femei sau bărbați; oameni din familie”: Mm 12; „O persoană de același sex”: Mm 13; „Un om din sat”: SM 1; „Trei, patru femei sau bărbați”: SM 3; „Mai înainte unele persoane mai în vârstă sau cineva din casă”: SM 5; „Cineva din familie”: SM 7; „Cineva din casă sau un om mai sărac care primea hainele”: SM 9, 13, 14; „Cineva din sat sau din vecini”: SM 10; „O femeie din familie și din comună dacă era femeie, un bărbat dacă era bărbat”: SM 12.

Locul unde se spală: *Pe iarbă:* Tm 13, SM 3. *În albie:* Tm 2, 5, 6, 8, 11, 14, Mm 5, 7, 8, 11, 12, SM 1, 10, 12; „În troacă. Acum nu se mai bagă în troacă. Se mai spală cu o cârpă”: CS 1, Ar 4, 13; „În troacă”: Tm 4, 10; „În albia așezată lângă mort. Era spălat numai pe față”: Bh 15; „În albie, cu apă rece care se schimba de mai multe ori, până se răcea de tot mortul”: CS 2, 6, 7, 8, 11, Ar 1, 7, 16, Bh 1-3, 7, 9, 19, 20; „În ciuvan (albie) de scândură”: CS 3; „În albie (covată)”: Mm 6, SM 4, 6, 8, 9, 11, 14; „Într-un ciubăr: puneai mortul pe un scaun și-l spălai cu apă dintr-un ciubăr mare”: Mm 9; „În ciubăr, azi în vană? ”: Mm 12; „În ciubăr”: Mm 7; „În copârșău”: Tm 3. *În alt loc:* „Îl așeza pe vatră și îl spăla cu o cârpă. Doar îl ștergea”: CS 1; „Se spală în obor, pe ciment sau pe scândură”: CS 5, 9; „Pe o scândură sau un pătuț din casă”: CS 4, 12. Bh 11; „În curte, pe clipie (un fel de bancă lungă). Se toarnă mai mult apă peste el”: CS 2; „În casă pe un mășai (cearceaf): CS 10; „Afară, pe o

scândură”: CS 14, 15; „Cu o cârpă udă”: Tm 1; „Pe o scândură; ștergeau cu o cârpă”: Tm 5; „Pe scaun și turnau apă pe el”: Tm 8; „Doar cu o cârpă cu săpun”: Tm 10; „Jos, pe pământ”: Ar 2, 8; „Spălatul se face pe locul unde a murit omul. Se șterge corpul cu o cârpă udă”: Ar 5, 9, Bh 8; „Se șterge doar cu o cârpă udă pe față, pe mâini. Se șterge cât mortul este încă pe pat. Nu există scaldă propriu-zisă”: Ar, 10, 14, Bh 14; „Pe podea, pe un cearceaf”: Ar 15; „Se întinde pe podea o pătură care nu se mai folosește și cu o cârpă înmuiată în apă se spală mortul”: Ar 17, Bh 16; „[Pe pământ] pe vatră, pe paie”: Bh 1, 18; „Pe un cearceaf”: Bh 3; „Într-un lighean, pe pat, cu o cârpă”: Bh 4; „Se spăla cu o cârpă udă. Baie îi făcea, dacă se putea, înainte de a muri”: Bh 6, 10, 13, 18; „Pe vatră”: Bh 12; „Vasul de apă era spart și îngropat”: Bh 17; „Mortul nu era încălțat. I se înfășurau picioarele în frunză. Picioarele și mâinile îi erau legate până la slujba de înmormântare când i se dezlegau”: Bh 17; „În pat sau pe laiță, puțin”: Mm 1; „Pe o scândură în casă, îi turna apă cu un vas în așa fel să nu curgă pe jos, pe pat”: Mm 2; „Dintr-o oală, îl ștergea cu o cârpă, atâta doar”: Mm 3; „În casă, jos, pe un lepedeu”: Mm 4; „În casă, de mântuială, cu o cârpă udă, mai mult îl ștergea”: Mm 6; „Pe pământ”: Mm 13; „Pe un cearșaf afară iarna într-un vas «scăldare»”: SM 3; „Pe o scândură, pe pământ”: SM 5; „În pat, cu o cârpă”: SM 7; „Cu o cârpă, pe pat”: SM 13; „Direct pe masă cu o cârpă udă”: SM 14.

Obiecte folosite: „Pânza cu care se ștergea mortul era îngropată în cimitir”: CS 4; „Oala din care s-a turnat apa la spălatul mortului se folosește la porci, iar vâlușul (cârpa) cu care s-a frecat, se duce la râu”: CS 10; „Cârpa cu care se spăla mortul era pusă în sicriu”: Tm 1; „Vasul cu care ici apă ca să-l speli îl arunci cu apă cu tăț”: Ar 5, 9, Bh 8; „Cârpa cu care spăla mortul se arunca”: Ar 14; „Obiectele folosite se ard sau se îngroapă”: Ar 17, Bh 16; „Paiele se ardeau”: Bh 18; „Se îngropa în pământ, la un loc ferit, săpunul, cârpa cu care l-a șters”: Mm 2; „Cârpa și hainele mortului se arunca să nu mai treacă om sau animal, nu era bine”: Mm 3; „La loc ferit, la un gard unde se arunca apa, se puneau și săpunul folosit la spălat. Cârpa udă se arunca în loc neumbat”: Mm 6; „La loc ferit, lângă gard, unde se arunca apa, se semăna și săpunul și pieptenele care s-au folosit pentru toaleta mortului”: Mm 9; „Nimic deoschit, doar paiele din saltea mortului erau arse”: SM 7.

Calitatea apei: *Neîncepută:* Ar 8, 13, Bh 4, 7; „Neîncepută, curată și rece”: Bh 11; „Apă curată”: Bh 12; „Apă de la fântână, curată și neîncepută”: Bh 16. *Obișnuită:* CS 1-12, 14, 15, Tm 1-11, 13, 14, Ar 1-3, 6, 7, 9, 10, 12, 14-17, Bh 1-3, 6, 8, 9, 15, 18-20, Mm 1-13, SM 1, 4-12, 14. *Rece:* CS 1-12, 14, 15, Tm 10, Ar 1-3, 6, 7, 9, 10, 12, 14-17, Bh 1-3, 6, 8, 9, 15, 18-20, Mm 7. *Caldă:* „Caldă: într-o oală mare”: Mm 9; „Caldă și cu săpun”: Tm 10, SM 3.

Obiecte puse în scaldă: *Flori:* Mm 11, SM 6; „Uneori așa-zisele flori ale mortului, era bine să fie puse în scaldă sa”: Tm 6; „Flori de nuntă”: Mm 9; „Orice flori”: Ar 2, 8, 13, 17, Bh 19, SM 8. *Apă sfințită:* Ar 3, 8, 13, 17, Bh 1, 9, Mm 11, 12, SM 1, 12. *Bani:* Mm 11; „Bani, o creangă mică de prun”: Bh 9.

Apa după scaldă: *Se aruncă:* „Sub gard să nu calce cineva în ea”: CS 8, Ar 15, Bh 1, 6, 9, 13, 20; „Afară unde-l spală”: CS 9; „Undeva, la gunoi”: CS 1, 2, 5; „Nu există o anume rânduială. Cel mai adesea se aruncă în drum”: CS 6; „Se scurgea pe iarbă. În prezent se aruncă la un loc ferit, să nu calce cineva în ea”: CS 10; „Lângă un copac”: Tm 3; „Într-un cat; se țipa că nu e bine să calci în ea, așa spuneau bătrânii”: Tm 10; „Dacă nu-l spăla pe paie, se arunca într-un loc ferit”: Ar 4, 6, 7, 10, 16, Bh 1-3, 7, 8, 11, 15, 18, 19; „Într-un loc ascuns ca să nu meargă oarecare prin ea”: Ar 1, 12, Bh 4, 10; „Într-un loc mai pitit”: Bh 12; „Într-un colț de gard”: Bh 16; „Afară. Dacă călca cineva în apă se zicea că face gălbioară”: Mm 2; „Afară, oriunde”: Tm 14, Mm 4; „La loc ferit”: Mm 5-11, 13; „Într-un colț de casă”: Mm 12; „Sub un gard, căci nu era bine să calci în locul unde era aruncată”: Tm 4, 5, 9, SM 1, 9; „Afară, la gard”: Tm 13, SM 4; „Într-o margine, să n-o pască animalele”: SM 3; „Se scurgea în pământ direct”: SM 5; „Afară. Dacă se aruncă sub un pom, se usucă pomul, așa se zicea”: SM 6, 8; „Sub gard, undeva, să nu calce nimeni pe ea, căci se puteau îmbolnăvi”: Tm 2, 6, 11, SM 10, 11-13; „Într-un loc pustiu, căci dacă călca cineva se putea îmbolnăvi de gălbinare”: SM 14. *Se îngroupă:* „În grădină, lângă gard, unde nu umblă marfa și păsările”: CS 3, Ar 8, 17; „La loc ferit”: Tm 8; „Unde nu umblă oamenii”: Ar 3, 14. *Alte cazuri:* „Rămânea pe loc, în obor, unde scaldă mortul”: CS 15; „Pentru că turna apă cu un vas, în cantitate foarte mică, atâta cât să-l poată să-l steargă pe cap, nu se aduna apă, așa că nu avea ce arunca”: Mm 2, 3.

STRIGOII ȘI MOROII

Generalități: „Morții care umblau se numeau moroni”: CS 15; „Strigoni”: Tm 3; „Moroni [c un] om cu păcate care murea”: Tm 9; „[Observația anchetatorului: era o foarte vagă credință în strigoi. Nu se pot da amănunte]”: Tm 14; „După înmormântare se auzeau zgomote în casa din care a plecat [mortul]. Familia se temea zicând că a venit strigoiul”: Ar 4; „Sunt strigoi de femei, de lupi, de vite. Strigoiul de vite e viu. Duce laptele de la vacă: ia ceva semn de pe văcuța mea și duce tăl laptele la vaca ei. Strigoiul de lupi este tot viu. Pleacă noaptea și merge cu lupii. Arc anumite zile când merge. Vin și lupii după el. Dacă se dă de trei ori peste cap se face

lup. Strigoii de femeie vine la femeie. Văduva dormea cu pieptul de călți între picioare, puneu bănuți noaptea la mormânt ca să nu vină strigoii: Bh 1; „Sunt două feluri de strigoii: vii, care iau laptele la vaci, numiți borsăcaie sau borsăcoi, și morți”: Bh 4; „[Există] strigoii vii și strigoii morți”: Bh 7, 11, 13; „Povesteau bătrânii de moroi și strigoii”: Mm 3; „Bosorcoi [înseamnă] strigoii”: Mm 12; „Nu se credea în strigoii. [Precizarea anchetatorului: un informator credea că strigoii sunt niște lumini care joacă și au puteri]”: Mm 13; „Bosorcoii se înfățișau sub forma unei găze care purta o lumină”: SM 9; „Se vorbea de spirite ale morților care se arată oamenilor, dar nu le făceau rău; se arătau sub forme de luminițe noaptea sau se auzeau cântecele lor se numeau boszovkany”: SM 14.

Recunoașterea strigoilor: **Strigoii vii:** „Strigoii nu erau doar oamenii morți, ci și dintre cei vii, în somn se puteau transforma în strigoii”: SM 5; „Merg marți, vineri și sâmbătă după miezul nopții”: Bh 11; „Strigoii viu era omul care ieșea de trei ori afară în timpul slujbei de la biserică”: Bh 11; „Oricine se putea face strigoii încă din viață”: Bh 13. *Copiii născuți cu coadă/codiță:* „Cei născuți cu codiță”: CS 10; „Cei care aveau un început de coadă”: Ar 10; „Oamenii răi-născuți cu codiță”: Mm 6. *Oamenii însemnați de la naștere:* Tm 11, SM 10; „Oamenii cu semn pe față”: Ar 6 „Oamenii care au murit. Aveau un semn în păr, căruntea acolo”: Bh 1; „Oameni însemnați de la naștere: părul, coadă”: CS 7, Bh 1, 9, 11, 13, 15; „Omul cu semn pe față devenea strigoii”: Mm 7, 8. *Oamenii păcătoși, cei care deocheau, făceau vrăji:* „Sufletele oamenilor necuminați, morți neîmpărtașiți se întorc și fac rele”: CS 2; „Devin strigoii oamenii păcătoși”: CS 4, 6, 14, Tm 3, 11; „[Devin] muroni, cei care au fost răi în viață, care au ocărât”: CS 3, 5, 8, 9, 12; „Cei cu suflet necurat”: Tm 2; „Oameni ai dracului”: Tm 1; „Cei care erau buni de deochi”: Tm 4; „Cel care a fost om rău se făcea strigoii”: Tm 5; „Un duh rău dintr-un om”: Tm 8; „Oricine putea fi moroi: îl aflai numai dacă-l vedeai că poate deochea vite și oameni”: Tm 13; „Oamenii răi și cu putere de a deochea”: Ar 15; „Oameni cu păcate”: Bh 2; „Oamenii răi”: Bh 7; „Anumiți oameni, mai ales femei, care aveau însușirea de a face vrăji”: Bh 10; „Cei care au fost răi ca oameni. Se credea că sufletele rele pot deveni Vâlvă”: Bh 12; „Strigoaiele sunt femei în viață care știau descânte. Luau înfățișare de femeie”: Bh 17; „Oricine a murit. Veneau după aceea acasă. [Putea deveni strigoii] femei, bărbați, unguri ori pocăiți: păcătoșii”: Bh 18.

Strigoii morți: „Se credea că numai oamenii morți devin strigoii, dar ce fel de oameni [au fost în viață] nu se știe”: CS 8; „Oamenii după ce au murit”: Ar 8, 17. *Oamenii decedați printr-o moarte violentă:* „Deveneau strigoii sinucigașii și cei înecați”: Bh 14; „Cei care nu mureau de moarte obișnuită, ci în condiții deosebite”: SM 12. *Copiii nebotezați:* CS 11, Tm 2, 6, Ar 6, Bh 3, 9, 15, 19, 20, SM 1, 11;

„Copiii nebotezați sau oamenii cu semn, se zicea că se făceau strâji, adică strigoi“: SM 8. *Alte cazuri*: „Oamenii cu inimă slabă“: Tm 1; „Născuți în luni anume ale anului“: Tm 13; „Cel pe care nu-l rabdă pământul se întoarce [vinc acasă]“: Ar 1; „Omul care a murit neîmpăcat. Îi pare rău“: Ar 3; „Oamenii care aveau noroc la vite și [după moarte] nu se puteau odihni în pământ fără să se mai ocupe de ele“: Ar 5; „Se credea că oamenii slăbănogi pot deveni strigoi“: Ar 14; „Se zicea că sunt oameni, femei care se transformau în câini și făceau rău oamenilor“: Mm 9; „Pe copii nu trebuia să-i vadă Luna până la trei luni, că se făceau borsocoi (borsocaie); luna să nu vadă cuconul până la 3 luni“: Mm 12; „Oamenii cu care nu s-au înțeles“: SM 12.

Relele aduse de strigoi: Oamenilor: *Îi speriau*: Tm 2, 6, 9, Mm 7, 10, SM 8, 11, 12, 14; „Se auzea prin sat că unii oameni ieșeau din mormânt, se întorceau la ei acasă și îi speriau pe cei ai familiei“: Ar 10 „Îi speric, îi bate“: CS 2, 7, 8, 9, 15, Ar 1-3, 5, 6, 8, 10, 13, 14, 17, Bh 1, 2, 4, 7, 9, 15, 19; „Veneau acasă și se arătau celor din casă, sperindu-i“: Bh 13, 18; „Îi păleau, îi paralizau“: CS 4, 12, 14; „Umblau prin camere, răsturnau, făceau rele“: CS 5, 6; „Venea și bătea la fereastră, mișca prin casă“: Tm 11; „Trânteau lucrurile prin casă“: CS 14; „Făceau zgomote, nu-i lăsa pe oameni să doarmă“: Tm 1; „Îi speriau, îi chinuiau, îi stâlceau“: Tm 5, 8; „Strigoii se transformau în lupi sau câini, uneori în cai negri care alungau și speriau oamenii noaptea“: Mm 6; „Îi speriau: luminile stau în loc și jucau pe loc. Erau șapte sau nouă lumini, care înscamnă șapte sau nouă strigoi. Făceau rău oamenilor“: Mm 9; „Te săgetau, te speriau noaptea și uneori cereau răspuns“: Mm 12; „Făceau pagubă în casă, îi speriau, îi săgetau și mureau“: SM 9; „Le făceau pagubă în casă“: SM 14. *Deocheau*: „Îi deoache, îi îmbolnăvește pe cei din casa din care a plecat“: Bh 6, 13, 17. *Mâncau din neam (omorau)*: „Tabără pe ei până îi omoară“: CS 3; „Mureau și oamenii; mureau odată cu moroi“: Tm 13; „Mănâncă din neam“: Bh 7; „Le aducea aerul rău și îi omota“: Bh 8; „Aduc moartea“: Bh 12. *Alte rele*: „Nu făceau rău, se întorceau acasă la familie și marțea făceau diferite treburi: mutau vasele, făceau curat, etc.“: Tm 10; „Le uscău sângele“: Tm 11; „Iau bărbăția bărbaților“: Bh 10, 17; „Dezleagă căsătoriile, leagă fetele să nu se căsătorească, se întoarce și-i chinuiește pe ai casei“: Bh 11; „Îi săgetau“: SM 3; „Doar se arătau noaptea ca niște luminițe zburătoare“: SM 7; „Făceau să le scadă puterile“: SM 12.

Animalelor: *Luau laptele vacilor*: „Furau laptele la vite“: CS 7, 8, 11, 12, Tm 2, 6, 8 10, 11, Ar 1, 2, 6, 8, 13, Bh 2-4, 7-15, 17, 19, 20, Mm 7, 8, SM 1, 3, 12; „Luau laptele [vacilor], le bătea“: Mm 18; „Luau mana vacilor“: Mm 6; „Mulge vacile“: Tm 3, SM 5. *Dezlegau sau despiedecau vitele*: „Dezlegau vitele în grajd“: CS 2, 3, 6, 14; „Dezlegau animalele, le dădeau de mâncare“: CS 5; „Dezlegau caii“: Tm 1; „Le stricau“: Tm 9; „Mai legau vitele, le dădeau fân noaptea“: Bh 1. *Încălceau*

coama cailor: „Strigele încălcea coama la cai”: Mm 9. **Omorau vitele:** SM 14; „Aduc moartea în vite”: CS 10, Bh 12; „Când mureau moroi, mureau și vitele”: Tm 13; „Dădea boala la păsări”: Ar 15; „Înțepau vitele și mureau”: SM 9.

Plantelor: „Le usca”: Tm 9, Bh 1, 2, 12, 18; „Aduceau seceta; dacă nu ploua și era secetă se punca pe seama strigoilor”: Tm 4; „Luau rouă de pe grâul altora și o duceau la al lor”: Bh 13.

Descoperirea strigoiului: „Nu se putea ști cine urma să se facă strigoi”: Ar 1, Bh 6; „Nu se știa, deoarece strigoiul e din naștere”: Mm 6; „Anumiți oameni, dar nu se putea ști care”: SM 7; „Se înfățișau sub forma unei găze care purta o luminiță”: SM 9; „Nu se putea ști dinainte cine urma să se facă strigoi”: SM 14.

Practici de destruire și alungare a strigoiului: În timpul vieții: „Trebuia împiedicat. Anumite femei știau și cum să împiedice pe om să se strigoiască”: Mm 9; „Nu se știe”: SM 1.

La înmormântare, imediat după ce a murit: „Le ardea sexul”: CS 3; „Sicriul se ungea la colțuri cu un amestec de untură, usturoi și praf de pușcă, iar mortul era tămâiat și împuns cu un ac”: CS 4; „Îi băga în sân salcă de la Florii, [sămânță de] mac legat într-o cârpă, cap de pește. La picioare îi puneau spini de măceș”: CS 5; „I se puneau în sân turtiță, ou copt, semințe de mac; la brâu 24 de bani; în căpătâi (pernă) nouă pietricele, tămâie, prau (praf) de pușcă, piepten; în izmene cap de pește”: CS 6; „Se puneau trestie în sicriul celui care se credea că poate fi strigoi”: CS 8; „I se puneau un ai (usturoi) la picioare”: CS 10; „Se puneau în sicriu, într-o punguță, tămâie și praf de pușcă”: CS 14; „Se afuma cu tămâie și fum din arderea crucilor din lemn”: CS 14; „Se înfieră în ureche cu un ac înroșit în foc”: Tm 11; „Ca să nu se facă strigoane sau strigoi, bătrânii îi înfierău cu o ciotă (ac) în unghie; puneau preotul și făcea slujbă”: Tm 10; „Se înțepa cu un fier ars”: CS 14; „Îi băgau un cui roșu în inimă”: Tm 1; „Se înfieră”: Tm 8; „Îi puneau acc în piept”: Tm 5; „Era păzit să nu treacă pisica peste el. [Îi băga] piroi, ac în piept. Îl ungea în cruce pe picioare”: Tm 9; „Se puneau la geam, în fiecare noapte, un pahar cu vin și unul cu țuică”: Ar 2; „Îi bătea un cui în piept”: CS 3, 12, Ar 6, 10; „[Le bătea] cuie în călcâi, în picioare sau în inimă ca să nu mai întoarcă”: Bh 4; „Pe cei care rămâneau roșii la față îi împungea cu ceva. Se credea că astfel nu vor rămâne strigoi”: Bh 9; „Se înțepa cu o sulă în coaste. Se mai face și astăzi”: Bh 12, Ar 13; „Lângă copilul nebotezat se puneau o ... [cuvânt indescifrabil] ca să nu vie strigoia”: Bh 17; „Să-i pui ai în gură, să-l înțepi cu undrea”: Bh 18; „În sălaș se puneau seceră, ciocan peste el”: Mm 10; „După ce mureau, îi ungea seara cu usturoi geamurile și ușile”: SM 9; „Când era pe patul de moarte și imediat după ce a murit, se făceau slujbe de către preot”: SM 12.

După înmormântare: „Se făcea roata mormântului: o femeie bătrână înconjura d-andaratele mormântul cu tărăte și fuior înșirat pe fuse [înfipte în pământ]. Fuiorul se strângea apoi pe un bâț. Fuiorul se ardea iar bâțul se înfîgea lângă cruce; După ce plecau toți oamenii din cimitir, rămânea o femeie bătrână și se dădea de-a cureșcapete (peste cap) zicând: «Atât să-ți fie umblarea/ Cât te ține spinarea»; A doua zi, în camera unde s-a privegheat mortul, o femeie umbla cu un bâț prin toate colțurile zicând: «Hai, hai, pe aici să nu mai dai!»; Se deshuma și se înțeapa în inimă”: CS 10; „Trei femei care pe drum nu aveau voie să vorbească, presărau până la cimitir mac; ele primeau trei colaci peste groapă. Se împărțea șase săptămâni tămâie la mormânt, cu care apoi se afuma. Mormântul era ocolit cu ață neagră. O femeie se ducea la cimitir fără să se uite înapoi și făcea vrăji la groapă”: Tm 1; „Îi puneau piatră pe mormânt”: Tm 5; „Înainte mergeau cu armăsar să-i ia glic și o aruncau în fântână și trebuiau ca ei să nu se uite în apă. Fetele și copiii duc apă să-i potolească mortului setea. Se dezgropa și i se ardea inima în spini, îl ardeau în spini”: Tm 8; „Îl dezgropa și îl ardea”: Tm 9; „Se dezgropau și se ardeau. Azi nu”: Tm 11; „Când ajungeau acasă [de la cimitir] cel mai îndurerat [din familie] era pus să se uite în cuptor și întrebat ce vede? «Nimic! -Nimic să nu vezi!»”: Ar 2; „După ce-l dezgropa îi înfîgea un cui în inimă”: Ar 2; „Se dezgropa, îi bătea un piron în inimă și îi întorcea crucea”: Ar 3, 17; „Se duceau oamenii speriați de strigoi și țipau pământ după tren”: Ar 4; „Se făcea slujbă la casa unde apărea strigoiul”: Ar 4; „Se bătea un piron în inimă și i se întoarce crucea la mormânt. [Așa] s-a întâmplat la noi în sat. Venea strigoiul noaptea și își bătea părinții pentru că nu i-ar fi pus zăbunul în copârșeu și i-l ar fi dat lui frate-său. Mai întâi a pus pază, că nu știau când vine. Pe urmă l-ar fi dezgropat și l-ar fi găsit [întors] pe dungă în sicriu. Or bătut un piron în inimă și i-or întors crucea și n-a mai venit”: Ar 8; „Unii îi mai dezgropau”: Bh 2; „Mortul era scos din groapă și îi băga în gură căței de usturoi, îi băteau un cui în piept și îl puneau în coșciug cu fața în jos”: Ar 13, Bh 13; „Îl întorcea cu fața în jos și-i puneau în toate găurile: curechi, usturoi”: Mm 10.

Alungarea strigoiului: „Se afumau casele și grajdurile cu cârpe arse”: CS 2; „Era un bătrân care făcea de muroni”: CS 5; „Făceau semnul crucii cu praf de pușcă pe pereții grajdului sau ai casei, se puneau tămâie pe cuptor”: CS 6; „Îl speria. Se trăgea cu arma în coșul de cuină (bucătărie): CS 9; „Fugeau oamenii de ei. Erau babe care descântau, preoți care citeau [de moroni]”: CS 15; „Cu posturi și rugăciuni”: Tm 6, Ar 6; „Se puneau usturoi la porți, la ușile grajdului”: CS 7, 8, Bh 1, 9, 15, 19; „Îl așteptai și-i împungeai inima”: Tm 3; „Unii îi dezgropau”: Tm 5; „Prin slujbe”: „Se făceau legături de usturoi care se puneau prin gospodărie”: Bh 10; „Puneau în curte o găleată mare cu lături. Când strigoiul încerca să intre în casă nu mai avea putere”: Bh 11; „Cu popi și rugăciuni”: Bh 12; „Se făcea o păpușă îmbrăcată cu haine roșii care se puneau împreună cu o legătură de grâu, orz, ovăz legată cu ață roșie la ușa

grajdului”: Bh 13; „Se puncau de Sf. Gheorghe la stâlpul casei și la poartă ramuri de trandafir (rugi)”: Bh 14; „Putca fi alungat prin post și rugăciune”: Bh 15; „Se pune o grapă în pragul grajdului”: Bh 17; „Mai făceai cruce”: Mm 1; „Prin mâncarea usturoiului și ungerea cu usturoi a intrărilor în casă”: Mm 6; „Se pune usturoi la ușile grajdurilor la porți ca să-l alunge”: Tm 2, Mm 7, 8, SM 8-10; „Prin rugăciuni, prin mâncarea usturoiului seara”: Mm 9; „Cu semnul crucii”: Mm 12; „Se pune usturoi la geamurile și la ușile grajdului unde erau vitele”: SM 1; „Împotriva strigoii puneai în poiată o găleată cu apă și nouă feluri de flori. Strigoii veneau și luau o floare și lăsaus vacile. Se lua ai (usturoi) și leuștean și se ungea ugerul vacilor. Cu rugăciuni și post”: SM 3; „Se umpleau unele colțuri din case sau grajd cu usturoi”: SM 5; „Se pune usturoi la grajduri. Se făcea «cămașa ciумii» contra strigoilor”: SM 11; „Cu apă sfințită, busuioc, cărbuni stinși, mătisoari de la Rusalii, cojile de ouă rămase de la Paști”: SM 12; „Se făcea semnul crucii cu usturoi sau leuștean la ușă. La Sf. Gheorghe se pune o rugă de trandafiri la ușă, la geam”: SM 14.

MĂSURILE MORTULUI

Lumânarea de mărimea mortului: Denumire: „Lumina de stat”: CS 1, 3, 7, 10; „Stat”: CS 2, 4-6, 8, 9, 12, 14, Tm 4, 9, 14; „Nu are nume”: Tm 2; „O lumină mai lungă”: Tm 3; „Statul, acum, colacul”: Tm 5; „Stat, din ceară curată”: Tm 11 „Colacul”: CS 10, Tm 13; „Fuști”: Ar 1, 5-7, 15, 16; „Lumina cea mare”: Ar 12; „Lumină”: Bh 10, 15, 17, Mm 4, 6, SM 6; „Lumânarea cea mare”: Bh 12; „Lumina trupului”: Mm 1, 3, 7, 11, SM 3, 12; „Lumina trupului, să vadă pe drum, pentru că pe unde trece e întuneric”: Mm 2, 8, 6, 12, SM 4; „Lumina trupului, să aibă lumină când o trece pe la vămi. Din ceară, lungă cât trupul mortului”: Mm 9; „Lumina trupului nu era cât lungimea mortului”: Mm 10; „Se puneau doar două lumânări pe piept, azi numai una în mână, lumina trupului”: Mm 12.

Confecționarea lumânării: „O parte din stat se face ca o cruce care se pune sub mâinile mortului. O altă parte din stat se încolăcește și se pune în felinar unde arde de când pleacă de acasă până la cimitir. Felinarul sau lămpușul [este făcut] pe un baier de sârmă și pe patru părți geamuri de sticlă. Statul se face imediat ce mortul este aranjat pe masă”: CS 2; „Măsura se lua cu o sforicică după care se făcea lumânarea numită fuști, folosită la slujba de înmormântare. Fuștiul se tăia în două: cele două jumătăți se așezau la capetele copârșeului”: CS 3 „Statul se confecționa din trei lumânări făcute colac”: CS 4, 14; „Statul se cumpără”: CS 9; „Din colacul

[lumânarea de ceară făcută colac] cumpărat se desfăceau trei lumânări cam de 60-100 cm lungime și se împleteau. Aceste lumânări împletite se legau cu un ștergar împreună cu alte două lumânări”: CS 10; „Statul este un colac din trei lumânări”: CS 12; „Din ceară de albine, roată”: Tm 9; „[Lumânare] făcută colac”: Ar 7; „Se făcea colăcel”: Bh 10, 17; „Se făcea din ceară cât e mortul, dar învățată roată și așezată pe sicriu”: Mm 2; „Se lua măsura cu o ată, pe care se făcea apoi lumina”: Mm 4; „Se lua măsura pentru copârșeu, pentru groapă, pentru lumina mortului”: Mm 6; „Se făcea lumânarea ca un colac”: Tm 2, Mm 9, 10; „Colac de ceară”: Mm 13.

Locul unde se așează: „Lumina de stat trebuia să stea pe pieptul mortului cât îl lînea în casă”: CS 1, 6; „O parte din stat se face ca o cruce care se pune sub mâinile mortului. O altă parte din stat se încolăcește și se pune în felinar”: CS 2; „Se așeza pe pieptul mortului”: CS 4, 14; „Se așează în camera mortului”: CS 5; „Ardea acasă, în camera mortului. Se aducea în timpul slujbei de înmormântare la biserică unde rămânea până trecea tăt”: CS 9; „La capul mortului”: CS 10; „Se punca pe pieptul mortului înainte de slujba de înmormântare”: CS 12; „În camera mortului”: Tm 1, 2, 4, 5, 8, 13, 14, Mm 8, SM 4, 6; „În camera mortului, la capul mortului, într-o sticlă”: Tm 3; „La capul mortului sau pe piept”: Tm 11; „Lumânarea cea mare se așeza pe coșciug”: Ar 1, 6, Bh 12, 15; „Lumina cea mare era pusă pe o scândură așezată de-a latul copârșeului, atunci când se punca mortul în coșciug. Când era dus mortul la cimitir, lumânarea era ruptă în patru bucăți care se puneau la colțurile copârșeului”: Ar 4, 12; „[Fustiul] se punca pe pieptul mortului înainte de slujba de înmormântare. Preotul i-o lua de pe piept”: Ar 5, 15, 16; „Lumânarea se așeza pe pieptul mortului când îl punca în copârșeu”: Ar 7; „Se punca pe pieptul mortului”: Bh 10, 17; „Pe pieptul mortului; pe coșciug”: Mm 2; „Pe piept, pe sălaș”: Mm 3; „Pe sicriu”: Mm 4; „În camera mortului sau în șfeșnic sau se făcea colac și se punca pe mort: pe pieptul mortului, după ce-l scălda și-l îmbrăca”: Mm 6; „Se făcea colac și se punca icoană pe copârșeu”: Mm 7; „După ce-l spăla și-l așeza pe masă, lumina mortului se punca pe pieptul mortului”: Mm 9; „Lângă mort, la cap”: Mm 10; „În camera mortului, în coșciug”: Mm 11; „Se așează în ziua în care a murit omul, imediat ce-l punca pe masă (după ce-l spăla), pe pieptul mortului, în sălaș”: Mm 12; „Pe o farfurie, pe piept, în coșciug”: Mm 13; „În camera mortului, ardea, în coșciug, în sălaș, ce rămânea”: SM 3; „În coșciug, pe pieptul mortului”: SM 12.

Se aprindea: *Înainte de înmormântare:* Tm 2, 4, 5, 9, 13, 14, Ar 1, 6, Bh 12, 15, Mm 1, 2, 6-9, 11-13, SM 4, 6, 12; „Se aprindea de trei ori pe zi”: Tm 11; „Se aprindea de trei ori pe zi cât timp era mortul acasă”: Bh 10, 17; „Se punca după ce-l așeza în copârșeu (sicriu) în ziua în care a murit”: Mm 2; „Când căsenii mâncau cu

oamenii pe care-i opreau: dimineța, prânz și seara“: Mm 3; „Când clopotea, o punca să ardă pe pieptul mortului. Se aprindea înaintea slujbei de înmormântare“: Mm 9. *În timpul slujbei de înmormântare*: Tm 2-4, 13, 14, Ar 1, 6, Bh 12, 15, Mm 1-3, 6-8, 11-13, SM 4, 6; „O parte din stat se încolăcește și se pune în felinar unde arde de când pleacă de acasă până la cimitir. Îl ducea o femeie mai bătrână“: CS 2; „Se aprindea de câte ori bate zvonul (clopotul)“: CS 3, 7; „Se aprinde când vine preotul să-i citească [în] cele trei zile“: CS 5; „Statul ardea acasă“: CS 9; „Lumânarea împletită se ardea la capul mortului în cele trei zile cât sta în casă, dar numai când citea preotul“: CS 10; „Se aprindea când clopotea, în timpul slujbei de înmormântare“: Mm 4, 10. *După înmormântare*: Mm 1; „După îngropare se aprindea la fiecare pomană“: CS 1, 6; „După slujba de înmormântare se taie două dărăbele (bucățele) din care se face o cruce pusă pe crucea mortului“: CS 3, 7; „Se aprindea la pomenirea lui“: Tm 5; „Se putea aprinde și la șase săptămâni“: Tm 9; „Se păstra în casă și se aprindea și la pomeni și la un an“: Tm 11; „Rămânea acasă și se aprindea la pomana din a treia zi. Acum deasupra ușii, pe poliță“: Mm 10. *Resturile lumânării nearse*: „După îngropare se aprindea la fiecare pomană“: CS 1, 6; „Restul [lumânării de stat] se arde la biserică“: CS 3, 7; „Cu lumânarea se tămâiază șase săptămâni hainele mortului. În ultima zi, la ceasurile când a murit omul, se arde toată lumânarea și se zice că vine sufletul să-și ia rămas bun. În ziua aceasta se pune și un pahar cu apă să aibă mortul ce bea când vine“: CS 5; „Se aducea în timpul slujbei de înmormântare la biserică unde rămâne până trecea tăt“: CS 9; „Când era dus mortul la cimitir, lumânarea era ruptă în patru bucăți care se puneau la colțurile copârșului. După înmormântare aceste bucăți din Lumina cea mare erau puse pe mormânt“: Ar 4, 12; „Ceea ce rămânea din lumânare se pune în copârșeu“: Ar 7; „Lumina trupului se oprea la biserică“: Mm 2, 3, 6; „O lăsa în sălaș, se îngropa cu mortul“: Mm 9; „Rămânea acasă și se aprindea la pomana din a treia zi. Acum [se pune] deasupra ușii, pe poliță“: Mm 10; „Se pune în groapă“: Mm 11, 12, SM 3.

Măsura pentru groapă: „Cu un băț care rămânea pe mormânt“ CS 15; „Pe o ată“: CS 2; „Cu trestie“: Tm 3, 4, 10, 14; „Cu o rudă, care se țipa în groapă“: Tm 13; „Se lua cu o boată“: Ar 4, Bh 12; „Cu un băț. Se arunca în groapă la înmormântare“: CS 3, Bh 2, 6-8; „O nuia“: Bh 10; „Se lua măsura și pentru groapă“: Mm 6; „Cu o bâță“: Mm 7, 13; „Cu o botă“: Mm 8, 9, 11; „Cu o rudă sau cu metrul“: Mm 12; „Cu o nuia, o bâță“: SM 3.

Măsura pentru sicriu: „Cu o pălugă (nuia)“: CS 1; „Cu o ată sau cu o prăjină“: CS 2; „Cu o prăjină“: CS 9; „Cu o trestie“: Tm 3, 4, 10, 14; „Pentru copârșeu, cu o frânghie sau băț“: Tm 5, 6, 11; „Cu o rudă, care se țipa în groapă“: Tm 13; „Se lua

măsura“: Mm 1, SM 8, 10; „Cu o botă“: Ar 3, 4, 17; „Cu un băț“: Tm 9, Ar 7, 12, 15, CS 14, 15, Mm 2, 9, 10; „Pe o sfoară“: Ar 6; „Cu o vergea“: Mm 1; „Cu un palțau. Se ia măsura cu o băță de trestie, se crapă la un capăt pentru a se pune un ban“: Ar 13; „Cu un băț“: Ar 3, Bh 2, 6-9, 12, 17, Mm 7, 13, SM 3; „Cu un par“: Bh 4; „O nuia“: CS 10, 12, Bh 10, 13-15; „Pe o sfoară ca să se știe cât de lung se face sicriu“: Bh 16, 1, 11; „Un palțau de rug, cu ghimpi, cu un ban: ca să treacă la vamă [și] să se apere. O cruce de ceară în mână“: Bh 18; „Cu o ață“: Tm 8, Mm 5; „Pe o ață sau pe o rudă (băt), pentru a confecționa copârșeul“: Mm 6; „Pe o rudă (băt), pentru a servi ca măsură la confecționarea sălașului (sicriu), cu o botă, pentru copârșeu“: Mm 9; „Cu o rudă, cu metrul, pe o ață ca să-i poată face sălașul pe măsura lui“: Mm 12, SM 11; „Cu un băț. Se lua doar când se făcea copârșeul, căruia aici i se zice sălaș“: Tm 2, SM 12. *Măsura după înmormântare*: „Se lepădă prin mortărie (cimitir), pe la morminți“: CS 9; „Se aruncă în groapă“: CS 5, 10, 12, 14, 15, Tm 4, 5, 8, 9, 11, 12, 15, Ar 7, 3, Bh 1, 2, 6-9, 11-17, Mm 1, 3, 7, 9, 11, 13; „Nu se făcea nimic cu ca“: Tm 6; „Se țipa în groapă, să nu rămână după mort“: Tm 10, 13; „Se pune pe fundul gropii“: Tm 14; „Măsura era ținută în casă. În caz de boală, măsura (sfoara) era trecută prin apă iar apa era dată bolnavului ca să nu moară“: Ar 6; „Se pune în copârșeu“: Ar 13; „Se arunca în groapă, nu era bine să o ții în casă. Putea să mai ceară și pe altcineva“: Mm 2; „Se pune în sicriu, lângă mort. Unii oameni își făceau copârșeul înainte de moarte. Se arunca în groapă. Nu e bine s-o oprești pentru că este de la mort și îți poate purta ghinion“: Mm 5, 6; „Se arunca în groapă, nu e bine s-o ții în casă, dacă e a mortului trebuie să meargă cu mortul“: Mm 9; „Se înfigea la cimitir pe mormânt“: Mm 10; „Se pune la grindă, să nu se ia norocul din casă“: Mm 12; „Era lăsată în casă“: SM 8; „În mod obișnuit se lăsa undeva în casă“: SM 10; „Se așeza în sicriu“: Tm 3, SM 12. *Alte obiceiuri*: „La mort se făceau patru cruciulițe din ceară care se puneau în grindă, în cele patru părți ale casei“: Bh. 4.

PRIVEGHIUL

Denumire, motivație: „Priveghi“: CS 2, 4, 6-8, 10, 12, Tm 3, 6, Ar 1, 2, 4-10, 12, 14-17, Bh 1, 2, 4, 6-20, Mm 1, 2, 4, 5, 8-13, SM 1, 12; „La păzit, la pază“: CS 1, 2, 5, 7, 9-11, 14, 15, Tm 5, 8, Ar 3, 13; „Luminiște“: CS 15; „Priveghi, să nu stea mortul singur niciodată, dar mai ales noaptea. La păzit - boian“: Tm 1; „Se numea «stoime primert-vimu» sau priveghi sau vișă, ca să nu rămână mortul singur“: Tm 2; „La mort, la păzit mortul“: Tm 9; „Priveghere, să nu stea mortul singur“: Tm 10; „Priveghiul este un ajutor la familia mortului, să se poată odihni și să nu fie singură cu mortul“: Bh 16; „Să nu stea familia singură cu mortul în casă“: Bh 3; „Priveghiul

e un fel de salut al mortului. Se mai organizează și ca să [distragă] familia de la durere”: Bh 8, 12; „Să nu ajungă pisica la mort că mănâncă din el”: Bh 17, SM 14; „Priveghi, să nu rămână familia singură cu mortul să nu-i fie frică”: Mm 2, 6, 9; „Nu este acest obicei; doar cei din casă stau cu mortul. Nu se făcea priveghi, pentru că mortul era pus pe laiță în camera în care pregăteau pomana”: Mm 7; „Priveghi, așa era obiceiul, ca să nu rămână mortul singur”: Mm 10, 12, SM 3, 6-11, 13; „Priveghi, ca să nu rămână mortul singur. Nimeni din casă nu avea dreptul să doarmă, să nu-l fure duhul până nu vine preotul”: SM 5; „Obiceiul se numea saltire, nu priveghi, ca să nu rămână mortul singur”: SM 12.

Desfășurarea priveghiului: Timpul desfășurării: „Ziua și noaptea”: CS 1, 12, 10-16, Bh 1, 2, 4, 7, 8, 10-13, 16-18; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării”: Tm 2, 4, 6, 8; Mm 1, 5, 6, 9, 11-13, SM 6, 9-13; „Două nopți”: Tm 13, Mm 10, SM 1, 8; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării”: Tm 3, 5, 10, SM 3, 14; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării”: Tm 9, 14, SM 4; „În fiecare noapte dinaintea înmormântării”: Ar 1-7, 9; „O singură noapte”: Ar 8, 17; „În seara când a murit”: Bh 6; „Două nopți la rând, până la înmormântare”: Bh 19; „În noaptea dinaintea înmormântării, trei zile cât era neîngropat mortul”: Mm 2; „Numai la cina mortului, în seara dinaintea înmormântării; în rest, nu”: Mm 3; „Seara, cât era mortul în casă; [la] petrecanie, înainte de înmormântare, când venea popa să ia mortul; în fiecare noapte dinaintea înmormântării, până seara târziu”: Mm 4; „Câte zile sta mortul în casă”: Mm 9; „Una, două zile”: SM 5; „Priveghi propriu-zis, când se aduna mai multă lume, se făcea în ultima noapte”: SM 7.

Participanți: *Familia, rude, neamuri:* Mm 1; „Mai ales rudele”: CS 12, Tm 2, 4, Bh 10, 15, Mm 5, 6, 8-10, SM 4, 6, 8, 10, 11; „Neamuri apropiate, vecini”: CS 5, 7, 14, Mm 12, 13; „Neamuri apropiate, vecini”: CS 5, 7, 14; „Tot satul: și bărbați și femei”: Tm 10; „Privegheau doar neamurile”: Tm 1, 3, 5, 6, 16, SM 5, 7, 12, 14; „Rude, vecini”: Bh 9, 20; „Veneau rude, prieteni și preotul care citea din biblie”: Bh 12; „Mai mult oameni în vârstă, rudele”: Mm 2, SM 1; „Gazda casei, rudele, prietenii, vecinii”: Mm 4; „În ultima noapte venea preotul și făcea o slujbă și privegheau doar neamurile”: SM 13. *Lumea din sat:* „Care vroia: că-i neam, că nu-i neam”: CS 1-4, 6, 8-11, 15, Ar 2-4, 6-8, 10, 12, 14-17, Bh 1, 3, 4, 7, 8, 11, 14, 18, 19; „Tineri, bărbați însurați”: CS 1, 9, 10, 14, Bh 1; „Cine voia”: Tm 8, 9, 11, SM 14; „La oamenii tineri veneau mai mulți”: Ar 4; „Oameni din sat”: Ar 16; „Seara femeile, noaptea bărbații”: Bh 6; „Bărbații”: Bh 13; „Rude, vecini”: Bh 9, 20; „Veneau rude, prieteni și preotul care citea din biblie”: Bh 12; „Veneau bărbați, femei, prunci”: Bh 16; „Un vecin, doi, popa și diac”: Mm 3; „Rudele, vecinii, prietenii, bocitoarele”: Mm 9; „Vecini, prieteni”: Mm 2, 5, 6, 8-10, SM 1, 7, 12;

„Vecini, rude, în ultima noapte mai mulți”: Mm 1; „Gazda casci, rudele, prietenii, vecinii”: Mm 4; „Tot satul”: Mm 11; „Lume din comună”: Mm 12; „Neamuri, vecini”: Mm 13; „Rămâneau cu mortul două-trei persoane să-l păzească: Nu se făcea priveghi ca în alte părți. [La înmormântare veneau] popa, lătu' (dascălu') cu cădelnița, diacu' (dascălu'), lume multă, rude, prieteni, străini”: SM 3; „Alți oameni din sat”: SM 4; „În ultima noapte veneau și alți oameni, cei care l-au simpatizat”: SM 5, 6, 10, 13.

Activități în nopțile de priveghi: *Se mânca:* CS 5, Tm 2-6, 8-10, 14, Mm 1, 2, 4-6, 8, 12, SM 1, 4, 5-9, 11-14; „Se mânca ca de pomană”: CS 2, 4, 7, 8, 11, 12, 14; „Se mânca după ora 24”: Ar 1, 2, 5-8, 10, 12, 14, 16, Bh 1, 8, 9, 11, 15, 18; „Mănâncă la ora 12, coculețe”: Bh 4; „Se pregătea mâncare”: Mm 3; „Pe la 10-12”: SM 3. *Se bea:* Tm 2-6, 8, 9, 14, Mm 2, 4-6, 8, 9, 13, SM 4, 6, 8, 9, 11-14; „Se bea ca de pomană”: CS 2, 4, 7, 8, 11, 12, 14; „Se bea puțină țuică sau vin”: CS 2, 4, 7, 8, 11, Ar 1, 2, 6, 7, 10, 15, 16, Bh 1, 4, 6, 8-15; „Pomană la priveghere”: Tm 10; „[Se bea] țuică”: Tm 10, SM 5, 7; „Se bea doar de la miezul nopții, spre ziuă”: Ar 4, 5, Bh 13, 17, 18; „Se da câte un pahar de palincă și un colăcel la persoanele care rămâneau până la ziua albă să păzească mortul”: Bh 12; „[Se bea] palincă”: Mm 1, 12; „[Se bea] horincă”: SM 1; „[Se bea] palincă, vin”: SM 3. *Se stu de vorbă:* CS 1-9, 12, 14, 15, Tm 1-4, 9-11, Ar 3, 4, 8-10, 13, 15-17, Bh 1, 4, 7, 9, 11-14, 16, Mm 1, 2, 4-6, 8, 9, 11-13, SM 1, 3-7, 11-13; „Se povestea”: SM 9, 14. *Se bocea:* Tm 2, 6, Mm 1, 2, 4, 6, 8, 9, 11, 13, SM 1, 4, 6, 8, 11, 12; „Se mai cântau (boceau)”: CS 1, Mm 12; „Preotul citea”: Tm 2; „Nu se cânta (bocea). Noaptea nu-i bine să te cânti”: Tm 11. *Se citeau rugăciuni:* CS 14, Tm 11, Ar 5, Bh 1, 7, 8, 11, Mm 2, 11, SM 5, 14; „Femeile se rugau”: SM 1, 3; „Se citeau rugăciuni care se numeau și stălpări, de cantorul bisericii”: SM 10; „Se citea de către diac din psaltire”: SM 12. *Se făceau glume, păcăleli:* „Se făceau glume, păcăleli”: CS 3, 4, 6, 8, 10, 15, Tm 1-5, Ar 4-6, 8, 14-17, Bh 1, 10-12, 15-18, Mm 4, 9, 11, 13, SM 6; „Când mortul era mai bătrân se făceau glume, păcăleli”: Tm 8, 13, 14, Mm 8; „Numai la cei foarte bolnavi. La cei tineri, când e cu jale, nu se fac glume”: Tm 10; „Uneori se făceau glume, păcăleli. La 1900, azi nu”: SM 1. *Se jucau jocuri de cărți:* „[Jucau] câteodată”: Tm 9; „Ca să nu adoarmă, cei care păzeau mortul jucau cărți”: CS 2-4, 10, 12, Tm 5, 10, Ar 2-7, 10, 12, 17, Bh 3, 6, 7, 10, 11, 13, 17-20, Mm 1, 8, 9, 12, SM 7, 9, 14; „[Jucau] țintar, moara”: CS 14; „Se jucau cărți. Acum nu-i mai lasă preotul”: Ar 8, 13; „[Jucau] «Pe șeptari», «66», «Pă danț»”: SM 1. *Se jucau jocuri:* Tm 4, 13; Mm 5, 11, 13; „La priveghi [jucau] Calul, Moașa, Oloiul; se băteau cu palmile”: Mm 9; „Se jucau jocuri, azi nu”: Tm 14. *Se cânta:* Mm 1; „Se cântă cântece religioase - «viraszto - așteptarea zorilor»”: SM 14. *Alte activități:* „Se aprindeau lumânări: Mm 1, SM 12; „Se ardeau în grădină paiete din patul mortului”: Mm 6.

Alimente și băuturi consumate la priveghi: „Pâine cu palincă”: CS 1, Bh 20; „De păzit, se servea rachie, azi se dau gogoși cu răchie”: CS 2; „Nu se dădea nimic, dar la cântărețele care strigau Zorile le dădeau rachiu”: CS 3; „Băătură”: CS 4; „Coleașă cu brânză, în post se opăreau crumpene, castraveți acri”: CS 5; „Băătură, rachie”: CS 6; „Numai băătură”: CS 7; „Rachie”: CS 8; „Nouă turte din mălai cu brânză sau cu măr dacă e de post, rachie, croaște (gogoși). Se dădeau spre ziuă”: CS 10; „Răchiu”: CS 14; „Nu se dădea nimic la priveghi”: CS 15, Mm 4, 7; „De dulce: zupă, papricaș, sarmale; de post: păsulă, curechi, zeamă de paradaisă”: Tm 1; „Colaci cu țuică, alteori nu se dădea de mâncare, nici băătură”: Tm 2; „Nu se făceau colaci, dar se serveau pogace (cu lapte, ou, zahăr) și răchie”: Tm 3; „Pită și răchie”: Tm 4; „Zeamă, pogace, țuică. Se mâncau pogăci, făceau o cină. Pogăcile nu se taie cu cuțitul, se rup cu mâna. Se bea”: Tm 5; „Înainte de îngropat, seara, la priveghi, se dădea doar de mâncare: zeamă de paradaisă, supă de roșii și pogăci la cine ajută la înmormântare”: Tm 8; „Noaptea se serveau pogăci sau colaci, seara zupă și papricaș, zeamă acră. Într-o noapte se dădeau colaci, într-una pogace”: Tm 10; „Țuică, langoșe, colaci, carne”: Tm 11; „Numai vinars, băătură, rachie”: Ar 1; „Rachiu spre ziuă, după miezul nopții”: Ar 3; „Nu se servea nimic, azi se dau colaci, cozonac. Cam prin 1940 [se da] vinart”: Ar 5; „Se da țuică de beut, iar după 12 noaptea se da țuică, pâine, clisă și ceapă”: Ar 6; „Se dădea băătură și țigări, se jucau cărți”: Ar 7; „Răchie, pită, clisă, azi și piure cald”: Ar 8; „Țuică”: Ar 9; „Câte un sfert de colac și răchie”: Ar 10; „Rachiu”: Ar 11; „Fasole, friptură, colaci, țuică”: Ar 15; „Țuică și o gustare la 12 noaptea”: Ar 17; „La priveghi nu se servea nimic, dar la trei seri după îngropare se dădea păsat din mălaiu cu lapte sau păsulă sau hârbe cu smântână. Se numea cina mortului. Azi nu se mai face păsat, ci mâncare”: Bh 2; „După priveghi, dimineața se puneau 2-3 iegii cu palincă, iar oamenii jucau cărți să nu adoarmă”: Bh 3; „Coculețe”: Bh 4; „Palincă”: Bh 6; „Nu servea nimic, azi se dă țuică, cafea”: Bh 7; „Palincă”: Bh 8; „Se făceau coci, colaci mici pentru fiecare dintre cei ce fuseseră la priveghi”: Bh 12; „Palincă și duhan (țigări), dar nu se mânca”: Bh 13; „Țuică, vin”: Bh 14; „Nu se dădea nimic, azi se dă palincă și prăjituri”: Bh 18; „Rar se dădea o palincă”: Mm 2; „Mâncare fie de post, fie de dulce”: Mm 3; „Se dădeau băătură și pancove”: Mm 5; „Se servea doar țuică (horincă)”: Mm 8; „Se dădea țuică cu pâine”: Mm 9; „Rar se servea guiaș cu carne, cozonac, horincă”: Mm 10; „Nu se servea nimic, azi se dă un pahar de țuică”: Mm 11; „Palincă, nu se dădea de mâncare”: Mm 12; „Unii serveau horincă”: Mm 13; „Curechi umplute cu orez sau carne, guiaș (cartofi cu carne), se bea horincă”: SM 1; „Nu se făce priveghi”: SM 2; „Carne, guiaș de găină, „boace umplute cu hriscăș” (sarmale cu orez), prăjituri. Se bea palincă, vin”: SM 3; „Țuică (palincă), azi se mai dau și biscuiți”: SM 4; „Mai ales gogoși”: SM 5; „Palincă și chifle (parastas), prăjituri, se bea țuică”: SM 7; „Palincă, vin”: SM 8; „Nu se da de mâncare, ci palincă și coci copti în oloi. Azi se dau palincă și coci (gogoși) copti în oloi, coptătură de

grâu (prăjitură)“: SM 9; „Vin, țuică“: SM 10; „Vin“: SM 11; „Palincă, supe, sarmale, carne friptă“: SM 12; „Prăjituri, palincă, coptătură de grâu – prăjitură“: SM 14.

Jocuri și cântece de priveghi: „Se făceau cai: se legau doi bărbați jos și unul se așeza călare. [Alt joc era] Mișca. Azi nu se mai fac“: CS 1; „Se făceau jocuri: oameni cărbuniți, blojii“: CS 1, 8; „Legau mortul de mână și făceau să miște mâna. Nu se făcea acolo unde era jale mare“: CS 2; „Se lega mâna mortului, suflau cenușă peste cei veniți la păzit (la jocul Moara), se făceau cai și dădeau cu mătura în participanți“: CS 5; „Rar, la cei bătrâni se jucau jocuri: Năroiul“: CS 6; „Se băteau cu brăcira, aruncau o roată sub scaune și o căutau toți“: CS 7; „Era sculat mortul de pe masă“: CS 9; „Fântâna, Caii, Fântinioare“: CS 10; „La oamenii bătrâni veneau mascați, înveliți cu cearceafuri și boiți [pe față]. Veneau să-i sperie pe ceilalți, să facă glume“: CS 14; „Legau mâna mortului cu o sfoară și o mișcau, doar la oamenii bătrâni. Tinerii jucau un joc, Cu cergura, în timpul căruia se sărutau“: Tm 1; „Se jucau jocuri: se legau la ochi unii din cei prezenți și se loveau între ei cu ștergare. Cândva veneau și oameni mascați, dar nu se știe prea mult despre cine și de ce veneau“: Tm 2; „La morții mai tineri veneau mascați. Erau mai mult glume decât obiceiuri cu măști“: Tm 3; „Se jucau jocuri“: Tm 8; „Se jucau jocuri, veneau măști, azi nu. Copiii se făceau ca moșii, azi nu. Mascații veneau la cei bătrâni, azi nu. Jocurile se numeau Visul mortul“: Tm 13; „Se juca Bâza și Stergura“: Ar 5; „Se mascau feciorii“: Bh 2; „Se potcoveau fetele; făceau Moara: doi tineri se travesteau în bătrâni și suflau cenușă în ochii celorlalți; Mortul: unul se făcea mort și ceilalți îl boccau“: Ar 7; „Se potcoveau bătându-se cu lemne“: Ar 9; „Ca să se facă haz, să se mai uite de jale“: Ar 9; „[Transfigurări] și maimuțările: De-a calul și altele“: Ar 15; „Se lega o funie la o ușă și se băga un bolovan în cearceaf, speriiind pe cel care venea [la mort]“: Ar 16; „Cuptorul, Inelușul, Fântâna“: Bh 1; „Își puneau obrăzare mânjite cu feștile și funingine. [Se numeau] Urății. Veneau la mort ca să sperie lumea. Se făcea Murărița: se da pe față cu făină și punea un cearceaf pe cap“: Bh 1, 2; „Pâinea, De-a fântâna. Azi se joacă cărți“: Bh 2, 4; „Cădeau în fântână, se bătea cu șterguri, erau țucate fetele“: Bh 4; „De-a fântâna“: Bh 9; „Veneau mascați, tineri din sat, tari la inimă. Veneau la tot felul de morți, mai ales la morții bătrâni“: Bh 12; „Vârteluș, Mâța oarbă, Codiță și altele“: Bh 15; „Mutre de oameni urăți. [Erau] oameni glumeți, să distreze pe cei care vin la priveghi, să nu adoarmă. Veneau la cei care mureau de bătrânețe“: Bh 16; „Legau mortul cu sfori ca să-l întoarcă pe ascuns și să zică că a înviat“: Bh 18; „În unele sate de pe Maramureș se mascau în alb cu cămașă de muire și cu coif lung alb și asistau la priveghi fără a face jocuri“: Mm 6; „Se jucau jocuri (Calul, Moașa, Oloiul), se bătea cu palmile (și azi). Veneau oameni mascați: se făcea Moartea, se făcea Cal (din doi oameni, cu cap de oală: făcea târg că vinde calul și nu se înțelegeau; cel ce voia să-l cumpere da cu o botă în cap și spârgea oala, capul calului – și azi). Veneau tineri ca să-i distreze pe privighetori. Mascații erau în

general tineri Jocurile cu măști de priveghi se numeau jocuri de mort”: Mm 9; „Veneau un fel de mascați, dar nu se jucau jocuri anume, azi însă nu”: Mm 13; „Se jucau jocuri. Dacă cel care a murit era băiat sau fată, atunci se organiza totul ca la o nuntă: la pomană, după înmormântare, tinerii obișnuiesc să danseze perechi. E petrecerea mortului”: SM 10; „Cândva se jucau jocuri”: SM 12. **Denumirea jocurilor:** „Se numesc chipuri”: CS 7; „Moș și Babă”: CS 10; „Boțoaia, Capra”: Ar 9; „N-aveau nume”: Ar 16, Bh 16; „Calul, Moașa, Oloiul, Jocuri de mort”: Mm 9; „Jocul de-a blidușca”: Mm 12. **Cântece de priveghi:** „Cântecul de petrecut se cânta la priveghi, în ultima zi, pe la 4-5 dimineata. Cântau în număr fără soț 5-7 muieri, în casă, pe scaun”: CS 5; „Dacă era un necăsătorit îi cânta Hora mortului la fereastră și în casă”: Ar 2; „Hora mortului o cântă când priveghește câte o femeie mai pricepută. În Budureasa era specializată Manea Firanda”: Bh 1; „Iertăciunea mortului o spune preotul, Hora mortului e spusă de cântăreț”: Bh 11; „La mormânt, după terminarea prohodului și a prediciei, cantorul cântă Hora mortului. Aceasta este o povestire [improvizată] a cantorului despre viața trăită de cel mort”: Mh 8.

BRADUL LA ÎNMORMÂNTARE

Însemn de nuntă postumă: *Morți necăsătoriti:* „Se făcea la morți necăsătoriti”: Mm 2; „La feciori și fete [se făcea]”: CS 4, 10, 12, 14, 15; „Se face brad la juni și fete. Se numește suliță”: CS 5, 7-10; „[Se făceau] două sulițe: tânăr și tânără”: CS 1; „Pentru licii și fecioare se făcea un fel de nuntă a mortului”: Mm 9. *Feciori:* „Se pune brad la juni. Nu se pune la fete și nici la alți oameni”: CS 1; „După înmormântare, părinții puneau pe mormânt un brad, un ... [cuvânt indescifrabil] sau un pom mândru”: Mm 4. **Alegerea și tăierea bradului:** „Nouă feciori și bărbați se duc cu toporul să taie bradul. Dau fiecare o dată cu toporul și dacă nu pică din nouă tăieturi, aleg altul. Aduc acasă [numai] bradul care cade din nouă tăieturi”: CS 1; „Alegeau și tăiau bradul pentru suliță junii și fetele”: CS 5; „Copii: băieți și fete”: CS 9; „Trei tineri, prieteni de-ai mortului, mergeau după brad în pădure”: CS 10; „Doi flăcăi, rude sau prieteni cu mortul”: CS 14; „Ăi tineri, fete și flăcăi, îmbrăcați în mod obișnuit”: CS 15; „Rude [ale mortului], puteau să-l aducă și prietenii”: Mm 2; „Oricine din sat”: Mm 2; „Părinții”: Mm 4. **Aducerea bradului:** „Bradul este adus cu vârful înapoi, ca mortul cu picioarele înainte. Toți cei nouă care aduc bradul din pădure îl duc și la groapă”: CS 1; „Era adus cu cocia (căruta cu cai), cu vârful spre pădure”: CS 5; „În mod obișnuit”: CS 8; „Îl aduceau pe umăr nouă feciori, fără soț, cu vârful în spate. Sulița se aducea în capul satului”: CS 9; „La intrarea în sat erau așteptați de șapte-opt femei tinere”: CS 10; „Era adus [în sat] pe umeri, cu vârful în spate”: CS 15. **Întâmpinarea bradului:** „[Înainte bradului] ies

ai casei și mai multe femei care cântă Cântecul bradului“: CS 1; „Când se întorceau cu bradul se cântau fetele. Le ieșeau în cale femeile bătrâne și se cântau până acasă“: CS 5; „Fetele se cântau pe drum (boceau). Mergeau două șire de muieri și s-o cântat (bocit) și două șire de muieri și au cântat un cântec anume pentru suliță. Azi nu se mai cântă“: CS 9; „Bradul mergea înainte, iar femeile, în urma lui, cântau Cântecul bradului sau suliței până la casa mortului“: CS 10; „Se mai cântau fetele pe drum“: CS 15; „Nu se cânta nimic“: CS 8. **Împodobirea bradului:** *Locul așezării bradului în gospodărie:* „Acasă, [bradul era așezat] în obor“: CS 5; „Acasă era sprijinit lângă peretele casei, în trei furci“: CS 10. *Persoanele care împodobesc bradul:* „Rudele [mortului]“: CS 7; „Fetele și muierile“: CS 9; „Fete și femei tinere“: CS 10; „Câteva femei“: CS 12; „Femeile“: CS 14; „Neamurile și muierile“: CS 1; „Fetele și flăcăii“: CS 5, 15. *Cum se împodobeau:* „În ziua în care se îngroapă mortul îl împodobesc. Îi pune o cârpă în vârf și cununi din flori. Coaja lui este aranjată [curățată] în spirală până în vârf“: CS 1; „Cu fructe, batiste, un caier de lână“: CS 4; „Cu hârtie colorată creponată“: CS 5; „Cu coronițe mici“: CS 7; „Sulița se aducea în capul satului unde o chiteau (împodobeau) cu flori, turte dulci, mere“: CS 9; „Cu panglici colorate (roșii, galbene, albe și berci [gri], iar la vârf îi prindeau o pânză neagră“: CS 10; „Se puneau în el fructe, batiste“: CS 12; „Cu mere, nuci, pancove din cocă, batiste, un caier de lână pe care îl luau cei ce aduseră bradul“: CS 14; „[Cele două sulițele de la înmormântarea unui tânăr necăsătorit se împodobeau] cu flori, cu cârpă neagră la una, cu cârpă albă la alta“: CS 15.

Așezarea bradului la mormânt: „Bradul împodobit la moartea tinerilor se ținea (înlipt) pe mormânt, la cruce, numai trei ani. Apoi se punea puncte la pârâu. Acolo rămânea“: CS 1; „La înmormântare, sulița era așezată lângă cruce“: CS 5; „Sulița se punea în pământ, lângă cruce“: CS 7; „Sulița se face și se pune lângă cruce și astăzi“: CS 9; „După înmormântare se înflegea lângă cruce“: CS 10, 14, 15; „Era așezat la mormânt“: Mm 2; „[Bradul sau pomul] se pune pe mormânt, cu rădăcinile în pământ“: Mm 4.

Nunta postumă: „La tineri, în ziua înmormântării acasă, în ocol, și pe drum, până la progradie (cimitir), cântă muzica“: CS 1; „Dacă moare un flăcău, o anume fată din sat, se îmbracă ca o mireasă, cu voal, coroniță; dacă moare o fată, un anume flăcău se îmbracă mire. Oamenii vin la înmormântare ca la o nuntă. La tinerii necăsătoriți, după înmormântare, în mijlocul satului, se face horă, ca și când ar fi o nuntă“: CS 2; „Se făcea numai cunună de barbănuș care se pune pe copârșeu; cununa era mare cât copârșeul“: Mm 6; „Pentru ficii și ficioare se făcea un fel de nuntă a mortului. Pentru femei se făcea steag de nuntă îndoliat, i se puneau struț de mire tot cu doliu, se alegeau mireasă și duște [acestea fac figurație], odată cu

venirea preotului, până la groapă. Se făcea joc acasă la mort, numai la feciori. Aduceau muzicanți și ceterași, din colegii mai tineri, și jucau toată noaptea”: Mm 9; „La morții tineri, necăsătoriți, erau făcuți mire și mireasă. La un băiat, spre exemplu, mergea o fată ca mireasă în alaiul de înmormântare”: Tm 8; „La înmormântare, tinerii necăsătoriți erau îmbrăcați ca la nuntă: ca pe june sau ca pe mireasă. Se mergea [la cimitir] cu muzică, ca la nunți și ospete. Tânărului îi puneă cămașa de june. Pe fată o făcea mireasă [iar junele] care mergea în alai purta pană în piept. Fetei îi puneă coroana pe talger. O ducea la groapă cu talgerul pus pe copârșeu. Cununa miresei și pana junelui se băgau în groapă. Când cobora copârșeu, se spărgea talgerul: e gata cu junele [condamnare simbolică la moarte], cel care a făcut pe mirele”: Ar 8; „La fata necăsătorită înmormântarea se făcea ca o nuntă, cu călăreți înaintea prapurilor. Era îmbrăcată mireasă, cu lazlău și cu chemători”: Bh 4; „Morții tineri, necăsătoriți, erau îmbrăcați mire și mireasă. Erau duși în copârșeu, pe umăr, până la cimitir”: Bh 11; „Fetele nemăritate erau petrecute de fete îmbrăcate în alb. La copiii morți se puneă pe cruce o cârpă colorată”: Bh 17; „Fetele și feciorii [morți] sunt îmbrăcați ca la nuntă. Îi duc la cimitir fetele și feciorii”: Bh 18.

INIȚIEREA MORTULUI PENTRU LUMEA DE DINCOLO

Sfaturi până în ziua înmormântării: Cântecul funerare: *Numele cântecului de inițiere:* „Cântecul Zorilor”: CS 2-4, 7, 8, 10, 14, Tm 2-4, 13; „Zorile, Cântecul de amiazi”: CS 1; „Cântec de petrecut”: CS 9, 15; „Cântec pentru mort”: CS 11; „Pe mort îl cântă în fiecare zi de câte trei ori de se auzea peste deal”: Bh 2. *Cântă:* „Erau cântate de 4-5 femei”: CS 1; „Erau anumite femei, și bătrâne și tinere, care știau să zorească. Zoreau la toți morți, în afară de copiii morți”: CS 2, 7; „Cinci, șapte, nouă, unsprezece. Nu trebuie să fie cu soț”: CS 3, 14; „Trei, patru femei care primeau bani și câte o maramă”: CS 4; „Femei din sat”: CS 8, 9, 11; „Erau femei care se cântau dimineata, până în răsărit, în trei dimineți”: CS 10; „Cântau 4-6 femei”: CS 15; „Pentru toți morții, de către trei femei”: Tm 1; „Țigani din sat, bărbați sau femei”: Tm 2; „Pentru cei tineri, 3-4 femei”: Tm 3; „Pentru toți morții, 9-12 femei”: Tm 4; „Un grup de femei din sat, pentru cei care mureau tineri”: Tm 6; „Pentru orice mort de către femei care știau să cânte”: Tm 13; „La tineri zoreau femei specializate; azi nu”: Tm 14; „Cântărețe anume”: Bh 2. *Se cântă:* „O singură dată”: CS 8, 11, Tm 2, 4, 14; „De trei ori”: CS 14; „De două ori: afară și în casă”: Tm 1; „Dimineata”: Tm 3; „O singură dată, dimineata”: Tm 6; „De două ori”: Tm 13. *Locul unde se cântă:* „La fereastră, la toți morții”: CS 1, 3, 4, 7; „Se cânta în

camera mortului, lângă mort”: CS 2, 11; „Se cânta pe clupia pe care stă mortul”: CS 8; „La morțarie (cimitir): CS 9; „Pe drum, când pleacă cu mortul la groapă”: CS 10; „Zorile se cântau la fereastră. Intrau apoi în casă unde erau cinstite”: CS 14; „La casa celui mort, întâi la geam, apoi în casă”: Tm 1; „La casa celui mort, în casă”: Tm 2; „La casa celui mort la fereastră”: Tm 3; „La casa celui mort și pe o ridicătură din spatele casei”: Tm 4; „În casă, așa era obiceiul”: Tm 6; „În fața casei, la fereastră și afară”: Tm 13. *Când se cântă*: „Dimineata se cânta Zorile, iar la prânz Cântecul de amieji”: CS 1; „În fiecare dimineață cât mortul era ținut în casă”: CS 2, 4, 7; „Într-o singură dimineață”: CS 8, 11; „Pe drum, în ziua înmormântării”: CS 15; „Înainte de a se face ziuă”: Tm 13.

Texte de Zori: „-Zuori, dalbe surori,/ De ce n-ați zorit/ Ș-astă dimineată/ Ca ieri dimineată?/-Noi am fi zorit/ Num-am zăbovit,/ Pân-am despărțit,/ Tată de copii./ Cântă un cocoș gai,/ Din poartă de Rai./ Haida, dragă, hai/ Îngerii te-așteaptă/ Să te scrie-n cer/ În cerul cu mese-ntinse/ Și cu făclii aprinse”: CS 1; „Fir de trandafir/ Ce te-ai zăbovit/ De n-ai răsărit”: CS 3; „Cântec de petrecut [anchetatoarea consemnează numele femeii care i l-a dictat, Ana lui Nicolae]: Bob de trandafir/ Ce te-ai zăbovit/ De n-ai înflorit/ De ieri dimineată/ Pân d-ast dimineată?/ Eu m-am zăbovit/ La suflet privind:/ De oase s-o despărțit/ De mamă, de tată/ De grădină cu flori/ De grajduri cu boi/ De seciuri cu oi/ De livezi verzi/ De prunduri cu piatră./ Mergi, cutare [numele mortului], mergi,/ Până unde vei afla/ O poiană mare/ Cu un măr mare/ Mere de Sânpetru./ Păzitor cine era?/ Maica Precesta/ Care călător trecea,/ La toți mere ea le da./ Te rogi, cutare [numele mortului], de ea/ Să-ți umple sânul de mere/ Să-ți împărțești la nemurele./ Mergi, cutare, mergi/ Până unde vei afla/ O poiană înverzită./ Un păr, păr de argint:/ Țaltu-i, Țaltu-i,/ Minunatu-i,/ Vârfurile în cer./ Poalele pre mări./ Vârfurile înflorite./ Poalele rodite./ Iar jos la tulpină/ E-o mândră fântână./ E cu apă lină./ Păzitor cine era?/ Maica Samoslia/ Pre scaun de argint ședea/ Care călător trecea/ La toți apă ea le da./ Te rogi, cutare, de ea/ Să-ți dea apă. să te adapte/ Și drumul să-ți arate./ Și iar mergi, cutare, mergi,/ Până unde vei afla/ Cerbi arând,/ Ciute semănând/ Și să iei seama bine/ Să nu rățești,/ Drumul să-l smintești/ Să n-apuci la stânga/ Că-s răzoare arate/ Cu spini semănate/ S-apuci la dreapta/ Că-i răzorul arat./ Cu flori semănat./ Umpli brațele die ele/ Ți-n mijlocul lor./ Floarea Soarelui/ Poarta Raiului./ Ș-acolo cine era?/ Maica Maria./ La masă scria./ Scria vii și morții./ Te rogi, cutare, de ea/ Să te scrie la cei vii./ Roagă-te, nu te ruga./ Că coala alor vii s-o umplut/ Și cerneala s-a sfârșit/ Și condeiul s-o pierdut./ Dacă coala celor morți/ Este coală multă, goală/ Și cerneala s-o-nmulțat/ Și condeiul s-o aflat / Pământ, Pământ./ D-astăzi înainte/ Io mă rog să-mi fi părinte/ Că eu fața ți-oi da/ [verset indescifrabil]/ Să nu grăbești deloc/ Să mă putrezești”: CS 15; „Zorilor surorilor/ Ce-ați silit, de ați venit / După Veta ați venit/ Veta nu s-a gătat / Ziua bună nu și-o luat/ De la frați, de la surori”: Tm 3; „Zori

dragă surori/ De ce n-ai zorit/ Și astăzi dimineată/ Ca ieri dimineată/ De aia n-am zorit/ Pân' s-a despărțit/ Suflet de la vise/ Stăpân pe la case": Tm 13.

Cântece de brad: „Brade încetinate/ Ce mi te-a ajuns/ Cine mi te-a spus/ Că tu ai tuna/ Din hăl munte-nal/ Din hăl vârf de munte/ De la frați îi mulți/ Eu n-aș fi tuna/ Dar n-am avut ce face/ Că porunca-i mare:/ Cum a poruncit/ Tânărul voinic./ El că și-o mână/ Nouă juni din sat/ Cu nouă topoare/ Jos să mă doboare/ Toți odată-or dat/ Și eu n-am picat/ Că eu am auzit/ Că ei m-or înșăclit/ Ei pe mine m-or duce/ Sus în deal la cruce/ Ploaia m-o ploia/ Neaua m-o ninge/ Și măicuța m-o plânge/ Chischineu [cârpă] țesu/ Cine te-o făcut/ Rău te-a blestemat/ Până te-a lucrat/ Ploaia să te ploaic/ Să meargă șiroaic/ Neaua te-o ninge/ Și măicuța te-o plânge": CS 1.

Sfaturi date în ziua înmormântării: Obiceiuri înainte de scoaterea mortului din casă: „Se acoperea oglinda": CS 11, Bh 1, Mm 7, 8; „Până la înmormântare nu se mătura casa, se acoperea oglinda": Bh 15; „Se rupe din fuștiu [lumânarea de ceară de mărimea mortului] și se pune deasupra ușii": Ar 1; „Se dau lumânări cu ștergare și bani la popă și cantor. La cei care duc săcriniul (siciul) li se prind cârpe negre la umăr": CS 6; „Se puneau haine și alte lucruri ale mortului pe scaune": CS 11; „[Nu se face] nimic, afară de alungarea animalelor": Mm 6; „Dacă e mai bătrân îl scoteau doi nepoți sau rude mai apropiate, apoi șase neamuri îl duceau la cimitir": Mm 4; „Îl scoteau [din casă] numai rudele": SM 6; „Îl scoteau copiii sau neamurile lui, cu picioarele înainte": SM 7; „Ieșeau cei cu mortul. Rămâneau [în casă] gazdele care se încuiau pe dinăuntru. Ieșeau apoi și căsașii": CS 15; „Văduva era lovită de trei ori de ușă, ca să nu se întoarcă mortul": Mm 5.

Obiceiuri la trecerea pragului: „Se lăsa mortul pe talpa casei": Ar 6; „Era pregătit un blid cu grâu. Când se ieșea cu mortul din casă se arunca cu grâu peste oameni": Ar 12, Bh 12, 16; „Se aruncau boabe de cucuruz la scoaterea mortului din casă": Ar 16; „Siciul era lovit de pragul casei să nu vină mortul înapoi": Bh 9; „Când se scotea copârșeul cu mortul din casă se atingea fiecare prag de trei ori cu copârșeul; se trăsnea copârșeul de trei ori de prag": Mm 9; „Mortul era scos cu picioarele înainte; loveau ușa de trei ori ca să nu moară și alții": SM 12.

Spargerea oalei: „Se spărgea câte un pahar": CS 5; „Se spărgea oala de pământ în care au ars lumânările [aruncând-o] pe fereastră, în drum": CS 3; „Se spărgeau oalele": CS 14; „Se spărgea o oală să nu mai moară cineva din casă": CS 1, 4, 10, 12, Bh 7, 18, 20; „O femeie spărgea hârbul în care fusese tămâie lovindu-l tare de ușă să se sperie moartea": Bh 6; „Se aruncă cu apă în urma mortului dintr-un vas care se sparge": Bh 11; „Blidul din care se spălesc mortul era spart de ușă": Bh 13; „Se spărgea un vas în care a fost tămâie pentru a nu veni mortul înapoi": Mm 2;

„Toți căsenii rămăneau în casă: spărgeau o oală de casă și nu ieșea nimeni din casă până nu ... [cuvânt nedescifrat] din afară”: Mm 3; „Se spărgea o strachină de pragul casei”: Mm 7; „Se spărgea un hârb de ușă”: Mm 10; „Se spărgea o oală, nu se știe de ce”: SM 4; „Se spărgea un vas de lut”: SM 8, 11.

Obiceiuri după scoaterea mortului în curte: *Răsturnarea lucrurilor în casă:* „Masa pe care a fost mortul se întoarce și se pune sacul cu făina adusă de femei”: CS 3; „Se răsturnau scaunele”: CS 14; „Se întorcea masa pe care stătuse mortul cu picioarele în sus”: Tm 1; „Răsturnau patul mortului”: Tm 13; „Scaunele se răsturnau; azi nu”: Tm 14; „Masa sau scaunul pe care fusese pus mortul se întoarce cu picioarele în sus”: CS 5, Ar 4, 7, 9, 10, 12, Bh 10, 16, 18; „Se întorceau cu fața în jos lucrurile din casă: scaune, vase etc.”: Bh 15; „Ca să nu mai vină mortul înapoi, masa pe care fusese pus se întorcea cu picioarele în sus”: Bh 17; „Întorceau scaunele, închideau ușile celorlalte camere”: SM 12. *Se dădeu pomeni:* „Când mortul este scos în curte, sunt puse pe o masă cinci coșuri cu vămile care vor fi împărțite la opriri”: CS 4; „Se dădeu unor copii lumini pe geam”: Tm 1; „Când se scotea mortul din casă se dădea o găină vie pe sub copârșeu”: Tm 8; „Fata care căra apa șase săptămâni primea pe sub prag, pe sub copârșeu, o găină vie; ziceau bătrânii că găina curăță cărarea la mort”: Tm 10; „Se dădea o găină de pomană unui neam”: Tm 13; „Se dădeu pruncilor colac și bani”: Ar 4; „Se împart colaci copiilor când ieși cu mortul în drum - șeptici”: Ar 7; „Când mortul e scos în ogradă se dă o găină în fața sicriului, unui om sărman”: Bh 14; „După ce îl scoteau în ocol, înainte de a-l duce la țințirim, se dădeu pe sub copârșeu doi coci la prunci”: Mm 2; „Numai după ce scoteau mortul în ocol, în ziua petrecanici, i se citea de petrecanie. Se trecea peste copârșeu o traistă cu bomboane și covrigi aduși de neamuri unei femei care îi împărțea la țințirim. De asemenea, tot peste copârșeu erau trecuți toți covrigii [băgați] în niște desagi care se împărțeau la masa de după petrecanie. Se dădea de pomană peste copârșeu, o oaie, unui tânăr: se împărțeau turtile celor care duc mortul și celor care au cusut capacul copârșeului”: Mm 6; „După ce îl scoteau în ocol, se dădeau colaci celor care duceau mortul. [Apoi] se descumpărau finii de la ruda mortului, în cazul în care ei nu au fost descumpărați la botez sau la cununie; se descumpărau dând doi colaci rudei mortului și spunându-se: «acești colaci să fie ai mortului iar acești colaci să fie ai mei». Erau descumpărați de către părinții lor sau de către o altă rudă apropiată. Se credea că dacă finii nu erau descumpărați de la nași, după botez sau după cununie, ei rămăneau ai nașului și vor fi avut aceeași soartă cu el. Dacă nașul murea, însemna că și finul putea avea aceeași soartă dacă nu era descumpărat”: Mm 9; „După ce îl scoteau în ocol, înainte de a-l duce la țințirim, îl prohodeau, se dădeau peste sălaș haine și colaci pentru săraci”: Mm 12; „Azi se dă un colac mic la omul care scoate mortul din casă. Colacul e din făină de grâu copt în tepșă”: Mm 12; „Se dădeau ștergere și colaci mari, de mărimea unor

roți”: Mm 13; „Se împărțeau colaci în care se punea un bănuț”: SM 5. *Trântirea ușilor*: „După scoaterea mortului din casă, familia celui decedat rămâne câteva minute în casă, cu ușile închise”: CS 2, 10 „Când ies cu mortul se închidea imediat ușa, ca să nu vină primii după mort cei ai casei, ci străini de-ai casei”: Ar 12, Bh 12, 16; „Se trânteau ușile casei de trei ori după ce ieșeau cu mortul”: Ar 4, 15, Bh 19, CS 1, 10; „Se arunca apa din casă: să iasă cu mortul că nu e bună”: Bh 15; „Se închidea și se deschidea ușa de trei ori și se așeza cineva cu spatele la ușă, ca să-l uite ai cășii pe mort”: Mm 1; „Se trântea ușa”: Mm 3, 10, 13, SM 10; „Se închidea ușa după cl. Dacă e mai bătrân îl scoteau doi nepoți sau rude mai apropiate, apoi șase neamuri îl duceau la cimitir”: Mm 4; „Închideau ușa și se uitau prin sita de la ciur să nu se întoarcă mortul în casă”: Mm 9; „Se închidea ușa imediat și de asemenea geamurile”: Mm 12; „Pe vremuri cânta un cor de copii”: Mm 11; „Un cântăreț cânta versul mortului”: Mm 13; „Un vecin închidea ușa și gazdele rămâneau în casă un timp”: SM 3.

Obiceiuri la ieșirea pe poarta gospodăriei: „Când scoate copârșeul și popa e la poartă, se dau colaci, se țipă bani”: Ar 8; „Când scoteau mortul pe poartă cei de față cântau, după preot, Moarte neagră [Anchetatorul precizează că nu e vorba de obiceiul propriu-zis Cântecul Zorilor, Cântecul ăl mare, Al boilor etc., ci de un text religios]”: Bh 6; „Scaunul pe care stătuse coșciugul se răstoarnă la ieșirea mortului cu picioarele în sus”: Bh 8; „Când ieșea din ocol carul cu mortul tras de boi, era tras de trei ori înapoi”: Bh 11.

Odihnele mortului: *Denumiri*: „Odihni”: Tm 14; „Opriri”: CS 7, 8, Tm 2, 6, 8, 11, 13, Ar 1, 5, 6, 8, 9, Bh 1, 6, 9, 10, 15, Mm 2, 5, 7, SM 1, 4, 8, 10, 11; „Evanghelii”: Ar 4; „Stații, stății”: Ar 8, Bh 4, 11, 16, 20, Mm 3, 4, 7, 6, 9, 11-13, SM 6; „Morminți”: Ar 4; „Stări”: CS 9, Bh 2, 14, Mm 1, 2, SM 3, 9, 12, 14; „Citirea evangheliilor”: Bh 3, 8, 12, 16; „Hodini, odineli”: CS 3, 6, 8, 11, Bh 7; „Vămi”: CS 4, 12, Bh 19; „Pasuri”: CS 1; „Stâlpi, stâlpuri”: CS 1, 2, 7, 14, 15; „Molidve”: CS 5, 10; „Îngenunchere”: CS 7; „Popasuri”: „Popasuri”: Ar 15, Mm 7; „Vămi”: SM 5; „Evanghelii”: Tm 3, 4, SM 7; „Stâlpi”: Tm 5, 9, SM 13; „Stâlpi, mormânți de evanghelic”: Tm 10; „Nu aveau o denumire”: Ar 7, 10, 12, 16, Bh 14, 17.

Locul opririlor: „Mai de mult se făceau mai puține stâlpuri, numai la răscruci și poduri”: CS 2; „La răscruci, la poduri”: CS 2, 3, 6, 10; „În cazuri excepționale ocoleau satul”: CS 6; „Se opreau în fața casei neamurilor care plăteau. Mergeau pe toate ulițele”: CS 14; „Se împarte drumul până la morțarie”: CS 15; „La începutul fiecărei străzi”: Tm 1; „La cruci”: Tm 4; „La răscruci, în tot colțul”: Tm 9, 10; „La guri de uliță”: Ar 1, 10, 12, 16; „La fiecare gură de uliță”: Ar 1, 9, 10, 12, 14; „La

răscruci”: Tm 2, 11, Ar 5, 9, 15, Mm 5, 11, 13, SM 1, 4, 5, 8, 10, 12; „La rugă (cruce, răstignire): Ar 6, 15; „La casele neamurilor mai apropiate și la ieșirea din sat”: Ar 7; „Unde vroia preotul”: Ar 8, Bh 18; „La crucea drumului”: Ar 14; „La răscruci, dar și pe drum, unde se putea”: Bh 1-3, 10, 17, 19; „Nu erau locuri anume”: CS 7, 8, Bh 4, 11, SM 9, 14; „Unde se nimerea”: CS 9, Bh 7, 9; „Opririle se făceau după distanța care separă casa mortului de cimitir”: Bh 16; „La fiecare răscruce”: Bh 17; „Muierile umblau cu *coci* pentru prunci”: Bh 18; „La colțuri de drum”: Tm 3, 5, 8, Bh 20; „La răscruci și acolo unde voia preotul; în orice loc”: Mm 2; „Prima în ocol [curtea casei] apoi pe drum, de 12 ori, [acolo] unde era locul mai larg, la pod și ultima la intrarea în cimitir”: Mm 4; „În curte, la poartă, la răscruce și acolo unde voia preotul”: Mm 6; „Unde socotea popa, acolo făcea”: Mm 7, 9, 10; „În orice locuri”: Tm 6, Mm 7, 8, SM 12; „La puncte fixe, pentru că exista un singur drum pe care trebuia să fie dus mortul. Erau 12 puncte”: Mm 12; „Se împarte drumul”: Mm 1, SM 3; „La colțuri de drum”: SM 6.

Numărul odihnelor: „Două, trei”: CS 3, Ar 6; „Trei”: CS 6, 10, 15, Bh 3, 15; „După cum plătești, până la 12 opriri”: CS 1; „După câte vrea, și câte 12-15. Mai de mult se făceau mai puține stâlپuri”: CS 2; „Se fac mai multe, câte plătește gazda, rudele, prietenii. Se face și stâlp (mai multe rugăciuni)”: CS 8, 9, 14; „Cinci, șase opriri”: CS 11; „Nu era un anumit număr”: Tm 1, 8; „Patru”: Tm 2, 3; „Variabil: 6-12”: Tm 4; „Câți voiau”: Tm 5; „Șase sau 12”: Tm 6; „Câte colțuri sunt”: Tm 10; „Trei, cinci”: Tm 13; „Erau 12”: Tm 9, 11, 14, Mm 1-6, 9-12, SM 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14; „Câte vroia preotul. După cât de departe era cimitirul”: Ar 4, Bh 14, 1, 2; „Patru”: Ar 5; „Câte se putea”: Ar 7, Bh 4; „După lungimea drumului și banii dați preotului”: Ar 15; „12 la cei bogați, șase la cei săraci. Astăzi se face la fel pentru toți”: Ar 16; „12 opriri, câte evangheliile”: Bh 1, 6, 8, 11, 13, 18-20; „Nouă sau 12”: Bh 7; „Șapte-doisprezece opriri”: Bh 12; „Nouă sau 12”: Mm 2; „Șase, câte patru, cinci, după depărtarea țințirimului”: Mm 7; „Cele plătite, în număr de șapte, se numesc stâlپe, cele neplătite, în număr de 14, se numesc stații. [Erau] deci șapte sau 14”: Mm 8; „Trei, cinci, după cât era drumul de lung și după câți bani i se plăteau popii”: Mm 12; „Șapte”: Mm 13; „Trei sau patru”: SM 1; „12 la parastasuri uncori și opt la stări la prunci (prohodul mic)”: SM 3; „2-3, uncori 12, după suma cu care era plătit preotul”: SM 5; „Depinde de cât plătea preotului”: SM 7; „10-12 opriri”: SM 10; „La cei mai avuți, care plăteau mai mult, se făceau mai mulți stâlپi, 12”: SM 13.

Practici în timpul opririlor: *Se citea din Evanghelia de către preot:* Tm 1, 2, 4, 6, 14, Mm 1, 2, 4, 5, 7-9, 11-13, SM 1, 4, 5, 8-14; „Citea preotul, se împărțeau pomeni (apă, vin, haine”: CS 12; „Citea preotul. Bătrânele puneau un felinar pe sicriu ca să-i lumineze drumul”: CS 14; „Preotul zicea evangheliile, corul cânta. Nu

se împărtea nimic": CS 9, Ar 4, 14; „Preotul făcea o evanghelie": Tm 3; „Se cântau evangheliile": Tm 8; „Preotul făcea slujbă": Tm 10; „Citea popa": Tm 11; „Preotul citea evangheliile, se dădeau bănuți pentru vâmi. Înceta bocetul": CS 1, 4, Ar 8, 1-7, Bh 2, 3, 7-9, 12-17, 20; „Preotul făcea slujbă, se băteau clopotele": Bh 6; „Se citeau rugăciuni": Mm 3; „Se făcea cetanie. Preotul citea Evanghelia, lumea îngenunchea. [Se] putea boci pe Evanghelie, pentru preot": Mm 6; „Preotul citea din carte, se făcea rugăciune de dezlegare. Mergea direct la țințirim": Mm 6, 7; „Preotul spunea rugăciuni": Mm 10; „Se rugau preotul și oamenii": SM 3; „Citea preotul; trebuia să treacă neapărat pe lângă biserică": SM 7. *Se aruncau bani*: „Se dădeau bănuți": Tm 5; „Se dădeau bani": Tm 9; „Cinci copii primesc la fiecare oprire câte un colac și un ban": Ar 16; „Se aruncau bănuți": Bh 4; „Se plăteau vâmile. Se dădeau bănuți": Bh 11; „Oamenii puneau bani pe crucea care se afla pe copârșeu, bani pentru preot": Mm 2. *Se îngenunchea, se rugau*: „Lumea îngenunchea": Mm 2; „Oamenii îngenuncheau": Tm 5, Mm 3, 10; „Oamenii îngenuncheau și puneau bani pe Evanghelia așezată pe sălaș (sicriu)": Mm 9; „Se lăsa copârșeul jos, lumea îngenunchea": Mm 12; „Se spunea Tatăl Nostru": Mm 4; „Toată lumea se ruga": SM 13. *Se bocea*: Ar 1-3; „Se cântau femeile": CS 1; „Femeile (mai bătrâne), rudele, pe care-i dureau, boceau pe tot parcursul drumului": Tm 2, 5, 6, 8-10, 14, Mm 3, 5, 8, 10, 11, 13, SM 1, 4, 6, 8, 10-12; „Cântau femeile, neamurile pe tot parcursul, dar nu și la stări": Tm 1, Mm 1, 2, 4, 7, SM 3, 9; „Pe tot parcursul drumui se bocea, azi nu": Tm 13, 14; „Boceau femeile din familia mortului. Bocitoarele tăceau când se citeau evangheliile": Ar 1-4, Bh 1-4, 6, 9-12, 16-20; „Se cântă neamurile": Ar 4; „Boceau mai ales rudeniile. Cel mai mult se boceau tinerii morți": Bh 6, 7; „Boceau rudele apropiate sau o bocitoare anume, doar la răscruci și la mormânt": Mm 9; „Femeile din familie boceau. Pe tineri îi boceau fetele. Tinerii morți necăsătoriți se căsătoreau cu iubiții lor (sau o rudenie); numai rudeniile, dar nu și la stații": Mm 6; „Bocetul se numea cânt. Bocea cine-i părea rău: femeia după bărbat, fata după mamă, până la mormânt": Mm 7; „Neamurile cântau (boceau). [Se opreau] în timpul stațiilor": Mm 12; „Nu se bocea, se văitau doar rudele apropiate": SM 5; „Doar rudele mortului plângeau. Nu se fac strigături": SM 13. *Se împărteau pomeni*: „Pe drum spre cimitir, cineva din familie dădea dintr-o straiță colaci la pruncii care petreceau mortul sau care îi ieșeau în cale": Bh 8; „[E] obiceiul ștergărilor și cozonacilor dați la jumătatea prohodului: câte ștergări, atâția cozonaci. Toți vecinii, la jumătatea prohodului dau cozonacii și ștergările peste mort; se dădeau urmașilor": Mm 5. *Locuri prin care erau obligați să treacă*: „Trebuiau să treacă pe unde erau cruci": Tm 4; „Trecea pe la casa părintească și pe la rudeni unde se așeza masă cu pahare cu vin. Nimeni nu bea vinul din pahare": Ar 14; „Trebuiau să treacă neapărat pe la răscrucile din sat, pe acolo duceau drumurile spre cimitir": Mm 2; „Trebuiau să treacă neapărat pe la anumite răscruci care se aflau pe traseul ce ducea spre cimitir": Mm 12. *Alte obiceiuri*: „Vitele care trag carul mortuar poartă în coarne câte un colac mare": Bh 8; „Se clopoștește": Mm 13.

Obiceiuri în cimitir, pe marginea gropii: *Înainte de închiderea gropii:* „Se da o găină de pomană”: Tm 8; „Se spălau pe mâini peste groapă”: Tm 4; „Aruncau și de pomană”: Tm 5; „Peste sicriu, la groapă, înainte să se coboare mortul, se dădea de pomană, găină, ștergar, colăcei pentru copii”: Ar 11; „Rudelor li se puneau un bulgăre de pământ după ceafă să nu le fie urât după mort. Din același motiv, rudele luau o bucată din pânda mortului”: Bh 17; „Copârșeul se cobora cu capacul cusut. Se coase de acasă, nu se merge cu copârșeul descoperit. Preotul pecetluia groapa aruncând pământ cu lopata în cruce, în patru direcții”: Mm 2; „Nu existau obiceiuri de dezlegare de mort în fața gropii. Rar, unele femei cereau atunci mortului dezlegarea pentru răul ce i l-a făcut”: Mm 7; „Îl stropea cu aiazmă; preotul pecetluiește groapa aruncând pământ cu sapa în formă de cruce, în patru direcții. Dacă mortul era tânăr, soția sau soțul sărea peste groapă, ca să se dezlege de mort și să se poată căsători. Se puneau crucea la cap. Demult și azi se dau bani la coconi peste mormânt. După ce se cobora copârșeul cu soția moartă a unui bărbat tânăr, acesta sărea peste groapa deschisă, până nu puneau pământ peste ea, ca să se mai însoare o dată”: Mm 9; „Care vin acasă se spală pe mâini, să nu le amortească mâinile”: Mm 10; „Se dădeau colaci peste groapă la prunci, uneori și mese”: SM 3; „O rudă arunca șapte colaci”: SM 14. *Obiceiuri după închiderea gropii:* „O femeie turna groparilor apă ca să-și spele mâinile și unelte”: CS 4; „Se dă de pomană peste groapă”: CS 5; „O rudă a mortului toarnă groparilor apă ca să se spele. Li se dădea din hainele mortului”: CS 12; „Se dă groparilor, peste mormânt, colac și lumânare”: CS 2, 3, Ar 12; „Aduceau 12 colaci și apă care erau date de pomană peste groapă”: Tm 1; „Se spălau groparii cu apă și li se dădea un cozonac mare cu cinci lei”: Tm 13; „Se dă un canceu peste groapă unuia din cei care au dus mortul”: Ar 1; „După ce se întorceau de la înmormântare făceau masă acasă cu mâncare și băutură pentru sufletul mortului”: Ar 11; „Rudele invitau acasă persoanele care au însoțit mortul la groapă pentru a participa la sfeșanie și la comandare”: Bh 3; „Se dă găina peste groapă la un om sărac”: Bh 7; „După ce se sigila mormântul de către preot care făcea semnul crucii cu sapa pe pereții interiori ai gropii, se împărțea Paus la gropași. Se așează crucea, de cruce atârnavă cununile, pe mormânt se aruncau flori”: Bh 8; „Groparii primeau peste mormânt un colac și o ulciță cu apă”: Bh 10, 17; „Se dădea groparilor un colac, o găină și o farfurie cu piroști; se puneau crucea la cap. Dacă mortul era tânăr i se puneau un prun sau un măr cu rădăcină (se sădea). Se întorceau toți la masă, la pomană”: Mm 2; „Se da o oaie peste copârșeu. Se dădeau ștergere. Pomana se da acasă, se împărțeau bomboane și covrigi la copii”: Mm 6; „Nu se da de pomană imediat după îngropare, la țintirim”: Mm 7; „Se dădeau haine, oaie, găină”: Mm 11; „Preotul sigila groapa cu hârlețul; făcea o cruce la cap, la stânga, dreapta și picioare, trăgând pământ. Se dădeau colaci la gropari, se puneau crucea la mormânt”: Mm 12; „Se da o găină neagră; la ciobani se da câte o oaie”: Mm 13; „Se citea Evanghelia”: SM 12.

OFRANDELE CU CARE PLEACĂ MORTUL

Ofrande date acasă: Felul pomenii: „A doua zi după deces se făcea măsăul: într-un ciur de mălai se pune o pânză albă, pătrată, și pe ea se așează un pahar cu apă, colăcei și bucăți de zahăr. În fiecare dimineață cât e mortul în casă, se dau colacii de pomană. A treia zi se dă de pomană și măsăul”: CS 2; „Cât sta mortul în casă se făcea turta (azima), dimineața și seara se serveau ouă fierte sau fripte cu brânză, cârnați. Când se termina de făcut sicriul se punea mâncare pe el și se da de pomană celor care erau acolo. Azi nu se mai face”: CS 15; „Se ocolea mortul în casă cu o găină și un vas de apă care se dădeau de pomană. Dimineața se dădea de mâncare la gropari”: Tm 1; „Seara când murea omul se făcea zupă de roșii și pogăcei ca să dea le cei ce venea la mort. Se făceau pogace cu zahăr, cu răchie”: Tm 3; „Se dădeau pomeni”: Tm 5, 8, 9; „Colacul mortului se dădea peste copârșeu la prunci”: Ar 4; „Se da colac cu lumânare la cei care nu veneau acasă după înmormântare, la pomana mortului”: Ar 10, 13, Bh 1, 2, 11; „Pomana se face azi înainte de a duce mortul la groapă ca să nu mai vină oamenii înapoi după înmormântare. Distanța este mare iar satul este împrăștiat”: Ar 16; „Coc, cocuri mici, rotunzi, simpli, numiți și turtle care se dădeau de pomană peste copârșeu împreună cu palincă, la oamenii care veneau la petrecanie”: Bh 2; „După plecarea mortului la biserică se făceau pomeni la copii”: Bh 3; „Acasă, înainte de dusul la groapă se dădea la fiecare peste sălaș un colac, un pahar de horincă. Se da și colac la biserică”: Mm 3; „La popa și la dieci în casă”: Mm 4; „Se dau înainte de înmormântare: haine celor ce au scăldat mortul, Parastas pentru preot (la masa dinaintea înmormântării), colaci, batiste pentru cei ce duc mortul și pentru cei ce au cusut capacul, o oaie unui tânăr; la neamuri se dădeau covrigi, bomboane la copii, pâini ... [cuvânt indescifrabil] împletite pentru preot, ... [cuvânt indescifrabil] și diac”: Mm 6; „Înainte cu o seară de înmormântare se făceau Parastașii și se dădea o masă cu mâncare: fasole, haluște și tăitei în lapte (de post sau de dulce)”: Mm 7; „Se dădeau colaci oamenilor veniți la înmormântare peste sălaș (sicriu) în curte. Înainte de a porni [spre biserică și cimitir] se mai dădeau șapte Pupeze acasă la văduvi sau văduve și alte șapte la groapă sau în poarta bisericii”: Mm 8; „Înainte de a pleca cu mortul de acasă, afară în ocol, se prohodea și apoi se dădea de pomană: o vacă sau o oaie de pomană la un om sărac. Te-nvârteai roată cu animalul pe după mort. Înainte de înmormântare se dădeau haine celor care îl spălau”: Mm 9; „Părăstaș, în scara dinaintea înmormântării. Colaci se dădeau când mortul era în obor, după prohod. Se dădeau colaci și la cei care duceau prosopul, sălașul, șfeșnicele, icoana, la gropari, preot, dieci, socăcițe. Se dădea câte un colac cu horincă, un prosop”: Mm 10; „Colaci”: SM 5; „Se făceau stâlپări, rugăciuni și se închina vin pentru mort, cu o scară înainte de a-l îngropa”: SM 11; „Rudele mortului primeau alimente din partea consătenilor înainte de înmormântare”: SM 14.

Ofrande puse în sicriu: Bani: „Pe crucea de stat [confectionată din ceară] se punea și un bănuț. Bani se punea și în buzunare”: CS 2, 4; „Bani cu o batistă ca să plătească la iad sau la rai, unde era primit, după cât este de bun”: Tm 10; „În copârșeu, ca să aibă de drum”: Ar 2, 12, 17, Bh 9, 14, 16, 19, 20; „Bani la brâu”: CS 6, 14, Tm 1, 5, 13, Mm 2, 7, 11, SM 12; „Se punea un bănuț (1 leu) într-o botă crăpată la vârf ca să plătească vămile”: Bh 6, Ar 3, 7, 9, Bh 8, 10; „Se punea în mâna mortului un băț crăpat la vârf unde se băga o monedă”: Bh 12, 13; „Pălău cu ban”: Bh 18; „Batistă cu un bănuț”: Bh 13; „Într-un băț de prun se punea un ban”: Bh 17; „Bani pentru vămi”: Bh 7; „În sicriu se punea, sub tolul mortului, un ban. Acesta era tăiat în două: o jumătate din ban se punea sub tol, o jumătate în pragul sau în grinda casei [de unde a plecat mortul] ca să nu moară cineva”: Bh 15; „Un colac și un ban cu care se îngropa”: Mm 6; „Bani să aibă pe cea lume: Mm 7; „Se puneau bani în buzunarul hainci mortului, ca să aibă cu ce să plătească vămile”: Mm 9; „Bani și un coc de pită să aibă la vămi”: Mm 10; „Bani în buzunarele hainei mortului, pentru vămi”: Mm 12; „Un bănuț de aur, azi nu”: Mm 13; „Un bănuț”: SM 5; „Un bănuț pe mână”: SM 9; „În coc se leagă nouă bănuți”: SM 13; „Un bănuț pe mâini ca să aibă mortul ce mânca”: SM 14. **Alimente: Colac sau făină pentru colac:** „Prescură”: CS 1; „Colac, ou fiert”: CS 2; „Un coc (colac mic)”: Bh 8; „Trăistior cu făină de grâu”: Bh 9; „Se punea în mâna mortului un coc în care se înfîșea o monedă de un leu, pentru vămi”: Mm 2; „În sălașul mortului, pe piept, i se punea un cocuț de pâine și un ban, ca să poată trece vămile”: Mm 3; „Pe piept i se pune un colac în care se înfîșe un ban pentru vămi”: Mm 6; „Un colac să aibă pe cea lume”: Mm 7; „În mână [i se punea] un colac pentru vămi”: Mm 9; „Bani și un coc de pită să aibă la vămi”: Mm 10; „Un colăcel pe pieptul mortului”: SM 7; „Colac de grâu”: SM 12; „Pe mâini i se punea un coc din pâine în care se leagă nouă bănuți”: SM 13. **Ouă:** „Colac, ou fiert”: CS 2; „Ouă de Pasti”: SM 12; „Un ou prăjit, ca să aibă noroc”: Tm 5. **Fructe:** „Măr”: Tm 1; „Nuci și mere, un cătel de usturoi”: SM 12. **Băutură:** „Apă sau bărdăcuță de răchie pentru bărbați”: Ar 4. **Bomboane:** Tm 13; „În copârșeu se puneau bomboane, ca să ducă la copiii morți din neam”: Tm 8. **Obiecte de toaletă: Prosop:** CS 2, 4, 12, Ar 8, 10; „Șapte ștergare, să se ștergă, căci sunt șapte vămi”: Bh 19; „Un ștergar, să se ștergă pe față”: Mm 9. **Oglindă:** CS 2, 4, 12, 14, Ar 8, 10. **Brici de bărbierit:** CS 14. **Batistă:** CS 14; „În mână i se punea o batistă”: Tm 10. **Săpunul:** CS 2, 4, 12, Ar 8, 10. **Pieptene:** CS 2, 4, 12, 14, Ar 8, 10, Bh 20. **Haine:** „De-ale mortului, haine”: CS 8, 11, Ar 1, 6, Mm 8; „Diverse țesături din cânepă”: CS 10; „Veșminte ale mortului”: Bh 20; „Hainele mortului cu care se îmbrăca când trăia”: Mm 2; „Căciulă”: Mm 7; „Doar hainele mortului, așa era obiceiul”: SM 1; „Cine voia, punea haine”: SM 6; „Se puneau ceva haine de-ale mortului, se punea și un trăistior (traistă)”: SM 10. **Patul mortului: Pătură/ pânză/ pernă:** „Lepedeu, pernă, pânză”: CS 6, Bh 4; „O procoviță, pernă la cap”: CS 15; „Pernă cu paie,

lepedeu": CS 3, Bh 18; „Patru metrii de pânză, perină": CS 1, Ar 8; „Pernă umplută cu ghij (rumeguș). Pernă, procoviță, foaie": CS 9, 10; „Cearșaf": SM 3.

Toiagul: *Băt/ bătă:* „Un băț cu o creștătură în cap în care se pune un ban, ca să aibă cu ce să se ajute pe drum și cu ce să plătească vămile": Ar 7, 14; „Bătă": Ar 12; „Un băț ca să se apere de căleii pământului": Bh 3; „Paltin: o bătă din lemn crăpată și cu un leu în ea, în mâna mortului. Un alt paltin era dat copilului care mână vitele înjugate la carul mortului. Leul și bătă sunt ale lui": Bh 4; „Se pune o hotă de alunar sub brațul celui decedat": Bh 14; „Se pune o bătă să treacă puntea dincolo, un băț ca să aibă de ce se sprijini la vama cea de pe urmă. Nu trebuie confundat acest băț cu măsura mortului care se arunca în groapă înainte sau după coborârea în mormânt a copârșului. [Se mai pune] trăiscoară, căciulă, traistă": Mm 7; „Obiecte pentru cele 12 vămi": Mm 11. **Obiecte de identificare:** *Statul sau toiagul:* „Paltăul": Ar 8; „Pe pieptul mortului se pune o lumânare torog care rămânea la biserică": Tm 10. **Mărturie creștină:** *Cruciuliță:* „O cruciuliță din creangă de măr": Tm 1; „Pe piept se pune o lumânare sub formă de cruce și cu un ban la mijloc": Ar 10; „O cruciuliță de lumină [lumânare], semn că era creștin": Mm 6; „O cruce de ceară pe mâini": SM 13. **Mijloace de iluminat:** *Lumânare:* Bh 13, SM 12; „Pe piept se pune o lumânare sub formă de cruce și cu un ban la mijloc": CS 2, Ar 10; „Lumina trupului, să aibă când i-o trebui, ca să-i lumineze calea": Mm 12. **Obiecte necesare numai unor morți:** *Pipă/ țigări:* „Chibrituri, țigări": CS 14; „Pipă pentru fumător": Bh 1; „Obiecte care au aparținut celui mort, de exemplu pipă": Ar 16; „La bătrâni le puneau și pipa": SM 5. **Unelte de muncă:** „Se puneau uneori unelte cu care a lucrat mai mult. De pildă, la o femeie care a fost bună secerătoare în holdele de grâu îi puneau o seceră": Bh 16; „Furcă de tors pentru femeie": Bh 1, 9, Mm 7; „În": SM 12. **Obiecte pentru pedepsirea strigoii:** „Se puneau semințe de mac în sicriu zicând că în felul acesta cel decedat, care trebuie să le numere, nu va mai avea răgaz să se întoarcă": CS 2, 3, 6, 9, 15, Ar 15; „Prau [praf] de pușcă", găinaț, lîr de rug, tămâie": CS 3; „Tărăță": CS 4; „Ca să nu se facă moroi, în sicriu se pune: mac, să numere la boabe și să nu mai aibă timp de întors, tămâie, pește, să-l ducă la Dunăre, să se înece, un pantof rupt, să nu se mai întoarcă": CS 6; „Se puneau semințe de mac în sân, să le numere mereu, să nu umble. Dacă numără macul, nu avea vreme de umblat": CS 9; „Usturoi. Împotriva strigoilor sau măr": Tm 1; „Mac presărat ca să nu mai vină înapoi, o doagă de la o cadă, arșă o țără în foc": Tm 5; „Se pun în sălaș paie, surcele, lepedeu, pernă cu săcuț ales la cap, cu otavă": Mm 12; „Nuci și mere, un câtel de usturoi": SM 12. **Alte obiecte:** „Mezdrice (talas) de la jeuitul sieriului": Bh 4, 18, SM 3; „În copârșeu se puneau ghijele (talas) de la gealău": CS 1, 5, 6, 10, Mm 1; „Așchiile de la coșciug": CS 8, Mm 13; „Flori, ața cu care se măsoara coșciugul": Tm 13, Mm 5, 13; „Flori care se puneau ori în copârșeu ori se lăsa la mormânt. Nu era bine să le arunci în groapă; se spunea că

astfel pot muri și alți oameni, în special oameni tineri”: Mm 6; „Se punea în sicriu: otavă, pernă tot cu otavă”: SM 3.

Obiecte aruncate în mormânt, peste sicriu: Măsura mortului: CS 1-6, 10, 12, Tm 5, 8, 9, 11, 13, 14, Ar 2, 15, Bh 2, 3, 7, 12-15, 18, 19, Mm 1, 2, 6, 7, 9, SM 3; „Rudele aruncau bani și măsura mortului”: Tm 10; „Măsura mortului o arunca cineva din familie”: Mm 6, 9. **Flori:** CS 1-10, Tm 5, 8, 9, 11, 13, 14, Ar 1-3, 6, 8, 12, 14, 15, Bh 1-11, 14, 15, 18, 19, Mm 2, 3, 6-10, 13, SM 3, 6, 8; „Rudele aruncau flori să uiți mortul, să nu te mai temi de el”: Tm 1, Mm 1. **Țărână:** CS 15, Tm 3-5, 8, 9, 11, 13, 14, Ar 2, 4, 5, 7, 10, 14-16, 17, Bh 2-4, 6-19, Mm 6-10, 13, SM 3, 8; „Rudele aruncau flori, țărână, ca să nu le fie urât după mort”: Tm 1; „Vecinii aruncă țărână”: Tm 10; „Se țipă câte o mână de țărână”: Ar 10; „Pământul era aruncat întâi de către preot, atunci când pecetluia groapa, și apoi arunca fiecare din cei care veniseră la înmormântare”: Mm 2; „Fiecare țipă în groapă un picuț de țărână”: Mm 3; „Preotul pecetluia groapa cu lut și făcea cruce cu hârlețul, apoi ceilalți aruncau și ei un miez de lut sau bețe”: Mm 4; „Toți oamenii de față aruncau țărână”: Mm 5; „Pământul îl arunca întâi preotul cu sapa, în formă de cruce, apoi aruncă toți ceilalți”: Mm 6; „Pământul era aruncat întâi de către preot, când pecetluiește groapa, și apoi de către toți cei veniți la înmormântare”: Mm 9; „Toată lumea arunca țărână”: Mm 10; „Rudele și neamurile aruncau pământ ca să se vadă la ziua venirii Domnului și apoi gropașii. Se stropea cu aiazmă copârșeul Preotul arunca pământ peste groapă cu lopata, iar după el toți ceilalți care asistau la ceremonialul înmormântării țipau pământ. Se arunca pentru ușurăta”: Mm 12; „Se arunca țărână de către cei prezenți la groapă”: Tm 2, 6, SM 4, 7, 9-13; „Se arunca un bulgăre de pământ să nu-l viseze noaptea”: SM 6; „Toți cei de față aruncau câte un bulgăre de pământ”: SM 14. **Bani:** CS 12, 15, Tm 3-5, 13, 14, Ar 4, 7, 10, 14, 16, 17, Bh 4, 6, 8-11, 16, 17; „Rudele aruncă bani în groapă [și zic] să se întoarcă mortul când se vor mai întoarce banii aruncați”: CS 14, „Rudele aruncau bani și măsura mortului”: Tm 10. **Aiazmă, bețe:** „Preotul arunca tămâie slințită și un pahar de aghiasmă slujită”: Mm 3; „Toată lumea care a fost în petrecanie arunca bețe, fiindcă [acestea] sunt mai ușoare decât lutul, și lut, dar se zice că [acesta] e cam greu pe mort, mai ales acela aruncat de neamuri”: Mm 4; „Preotul arunca aghiasmă peste sicriu. Sicriul se cobora cu capacul cusut, preotul pecetluia groapa, aruncând pământ în formă de cruce, apoi aruncau toți cei ce sunt la înmormântare”: Mm 6. **Persoanele care aruncă:** *Rudele, neamurile:* Tm 1, 4, 8, 9, 11, 13, 14, Mm 1, 2, 9; „Rudele apropiate și membrii familiei”: Mm 6; „Gropașii și neamurile”: SM 3. *Oamenii veniți la înmormântare, vecinii:* Mm 2; „Oamenii”: Tm 3; „Vecini”: Tm 14; „Cei prezenți la groapă”: Tm 5, 8, 9, Mm 7, 8, SM 6, 8; „Oricine”: Mm 10, 13. *Preotul:* Tm 4, Mm 2. *Prietenii:* Tm 9, Mm 9.

OFRANDE DATE DUPĂ ÎNMORMÂNTARE

În cimitir, imediat după plecare: „La îngropare se dădea Vama cu ou roșu”: CS 4; „Erau 24 de colaci pentru morminți, cu un ban în cocă, care se dădeau de pomană la copiii ce veneau la mormânt”: CS 6; „O babă toarnă groparilor apă să se spele pe mâini, primesc apoi colaci, răchie, lumini. Cel care începe groapa primește un peșchir (șervet)”: CS 9; „Se așeza peste mormânt un măsoi iar pe el sunt așezați colaci cu brânză, ou roșu deasupra, țuică și se da de pomană. Se dau traistele cu pomană la gropași. Acestea erau pregătite la plecarea de acasă și conțin colac, cană, lingură, hani. Se face roata mormântului cu țărâte și fuior. O bătrână se dă de-a cureșcapetelea. De pomană, peste groapă se dădeau trei trăiști cu Capete, trei prosoape, trei cânti, trei oale, o oală cu apă și o lingură celui ce făcea groapa”: CS 10; „O femeie toarnă apă groparilor să se spele”: CS 14; „Se dau șapte colaci de pomană la gropari, o bucată de brânză dacă-i de saslă sau ceva de post, lumânare. Se împarte peste mormânt”: CS 15; „O pogaie să păstra să o ducă la morminte să o dea la cel ce săpa groapa [împreună] cu o sticlă de rachiu”: Tm 3; „La cimitir se dădeau colivă, țuică, colac”: Tm 4; „Colacii peste groapă: straița cu colaci”: Tm 8; „Se duceau colaci care se dădeau la gropași peste groapă. Prescură se punca la cap”: Tm 12; „Omului care a început groapa i se dădea de pomană o cană cu puțină apă, un colac, o ștergură și o lumânare”: Ar 4, 15; „După coborârea copârșeului se dă o găină neagră, un colac și o oală groparului care a început săpatul gropii; peste groapă se dă de pomană la gropași oluri cu apă și colac”: Ar 7; „La groapă, se dădeau colaci. Celui care a început groapa i se dădea o oală de pământ, lumânare și colac. Ceilalți patru gropași (erau numiți cinci gropași) primeau acasă, când mergeau la pomană. Azi se dă o cană”: Ar 16; „La groapă, o femeie din neam ducea într-o ștergură șapte cocuți cu un leu fiecare și după ce făcea popa dezlegarea mortului, aceasta dădea cocuții cu ștergură peste copârșău la o altă femeie din neam care țuca ștergura și dădea cocuții de pomană la șapte prunci copii”: Mm 1; „Se dădeau șapte Pupeze la văduvi sau la văduve, la groapă, în poarta bisericii (alte șapte acasă, înainte de a porni)”: Mm 8; „Hainele se dădeau peste mormânt”: Mm 9; „Se făceau Pupeze, colaci mici, ovalici, care se dădeau peste groapă”: SM 3.

Acasă, la praznicul de înmormântare: „Zupă, curechi cu zupă de carne, dacă era de post se dădea fără carne. Se mai dădea răchie, dar nu vin. Azi se dau supă de carne de vită, oaie sau găină, sarme sau curechi făcute cu zeamă, carne friptă cu piure, răchie”: CS 1; „Mâncare de post: supă de post, sarme, varză de post, pește; de dulce: carne de oaie, de miel (de iezi și de capre nu se făceau căci ziceau că nu-i bine), supă, sarme, varză cu carne, carne friptă”: CS 2; „În zilele de slastă se dădea curechi liert și papricaș din carne de oaie și turtă din aluat ca de pâine, frământate

cu lapte; se da cucie (colivă). Azi se dă papricaș și curechi fiert, turte și numai la înmormântare cucie. În post: păsulă slăită cu curechi fiert (acru) și turce (turte) frământate numai cu ulei și apă, coapte în ciganie cu ulei și date în pudră de zahăr“: CS 3; „Tăiței, mălai, curechi cu carne, răchie. [Se făcea] pomană de slastă și de post. Azi care au, dau ca la oraș. Se face praznic cu mâncare gătită. Nu se dau dulciuri“: CS 4; „Colaci mici cu lumânare la fiecare. Se mănâncă varză, făsu de post și zeamă cu varză gătită de dulce“: CS 6; „Zeamă și sarme“: CS 7; „Zeamă de oaie, curechi cu slănină, iar de post păsui, curechi fiert, pește cu ceapă și oțet. De pomană se dădeu colac la fiecare om. Bucatele, mâncarea se serveau la casa mortului“: CS 8; „Pomană de post: sarme de post, păsui măcinat, pește, hrean, iar de dulce: supă, sarme, friptură, răchie“: CS 10; „Varză, tăiței, zeamă, rachie, de slastă sau de post. Azi se dă ca la oraș“: CS 11; „Supă, gulaș, pasulă slăită (bătută), varză fiartă“: CS 13; „Varză, păsulă, zeamă, mălai. Azi se dă supă, sarmale, carne friptă, țuică, ciorbă, friptură, țuică“: CS 14; „De post se dădea zcamă de fasole, curechi, crumpi fripți, iar de dulce zeamă de oaie, curechi cu carne de oaie, grâu fiert (colivă), colaci“: CS 15; „Turtă de mălai, o oală de păsui, varză, dacă a fost saslă, o tăiat ceva“: CS 15; „Comandarea se făcea acasă, în ziua înmormântării“: CS 1, 3, 6-12, 14, Tm 5, 6, 8-10, Ar 1-4, 6-9, 12-14, 17, Bh 3, 4, 6-16, 18, 20, Mm 2, 7-13, SM 1, 3-6, 10, 13; „Se făcea o masă, colaci care se mâncau la pomană“: Tm 1; „La praznicul de înmormântare se mai preparau fasole, colac, papricașuri de oaie, fasole bătută. De post se făcea zupă de părădaică, fasule slăită cu curechi, grâu cu mursală. La înmormântare, la Crăciun se dădeu colac, cârnaț, prăjitură, la Paști colac și un ou roșu“: Tm 2; „Se făcea masă. Se preparau de post: fasole cu uloi, fasole sleită sau stoarsă; de dulce: zupă, papricaș. Nu se dădeu colaci, nici dulce nimic. Mâncare de post: zupă de păsulă, curechi, papricaș de păsulă, iar de dulce: zupă, curechi cu carne (carne de oaie), papricaș de carne; la fiecare i se dădea colac“: Tm 3; „La noi nu se face pomană în ziua în care este înmormântat, nu se dădea mâncare acasă. La sate se dădea, în Făget, nu“: Tm 4; „La pomană se dădeu de dulce, de slastă: turtă acră, zupă, carne friptă, sarme, iar de post turtă friptă, păsula sau zeama, la fel ca la oraș“: Tm 5; „De post sau de dulce se dădea păsulă groasă, corândău de păsulă, zupă de părădaică, zupă, sarme, soveacă. La praznicul de înmormântare în post se dădeu fasole și pește, care se cheamă borândăci. Se mai dădeu covrigi pentru copii la pomană și cutie“: Tm 8; „După înmormântare se făcea pomană acasă: zupa de oaie sau găină și papricaș și colaci, grâu fiert cu zahăr; După înmormântare era pomana mare. Se dădeu de pomană colaci mici, turte, un taier cu carne friptă. La praznicul de înmormântare se servea zupă de oaie, papricaș de oaie, răchie, se rupea din colac mare. Preotul slujea un taier cu carne și un colac: colăcuțul îl lua preotul, tanerul îl dădea de pomană unui vecin“: Tm 10; „La pomana mare se dădeu de post păsulă slăită, zeamă, iar de dulce supă, tocană. Azi se dau și plăcintă, prăjituri, colac cu lumânare“: Tm 11; „La înmormântarea de post se făceau păsulă sleită, curechi,

acum fiert, prăjit cu ulei cu prăjeală, olat, turtă friptă, suviacă. De slastă se dădea zeamă cu tăitei, zupă, carne friptă cu ou sau nefriptă, doar rumenită. Nu se duceau colaci la biserică. La pomană de acasă se dădea sarme, zupă, crumpi fierți în tipsii cu sfeclă roșii. La muierile care au gătit la pomană se dădea din mâncarea gătită. Se dădeau și colaci la masă: Tm 12; „Supă, carne”: Tm 13; „Acasă se făcea pomană”: Tm 14; „Pomană mortului”: Ar 10, 14; „Se face masă acasă unde iar se dă un canceu rudelor mortului, ca să-l uite. Se dădea: curechi gătat care se prepară scăzut, cu slănină în el cu rânțas și ceapă în piparcă; mazăre, fasole cu rânțas, colaci, vinars; „La Sf. Niculaie în 1978 s-a făcut pentru prima dată mâncare în căldari; până atunci se făcea în oale mari. Oala nu se mișca din loc, că se spărgea, fierbeau la jar. Făceau un foc mare și se puneau în jur patru, șase sau opt oale de pământ. Oala avea 20 sau 30 de litre. De o parte se puneau curechiul în oale și de alta mazăre. Nu s-o dat altceva decât curechi și mazăre. În zilele de post se pârăgea cu oloi și în zile de dulce se puneau clisă și se pregătea cu unsoare. Se mai da colaci și vinars. Se întindeau mesele în ocol și se puneau un blid de mazăre și un blid de curechi înșirate pe masă și fiecare mânca din ele. Nu se puneau blide la fiecare, ci fiecare mânca din blide. Cei care veneau la petrecanie erau poftiți [la comandare]. Și acum se face la fel”: Ar 1; „Se dădeau varză, fasole (păsulă albă), crome cu carne, rachiu. La parastase masa depindea de starea materială: se tăia pasăre, purcel, miel și se servea supă, tocană, sarmale, prăjituri, vin, rachiu”: Ar 3; „La fiecare om care venea la pomană îi dădea un colac cu lumină. De fruct: sarme, tocană de oaie, răchie. Nu se dădeau zeamă la mort. De post: mazăre groasă, curechi, pățăscuță cu zeamă de fasole Pentru preot se dădea un colac de Paos: cruciță, pusă pe un colac mai mare”: Ar 4; „La pomană se dau: sarme și tocană de găină sau de oaie, rachiu, vin, colac și lumină. Acum nu se mai dau colaci”: Ar 4; „Masă cu vinars. La praznicul de înmormântare se dădea curechi și mazăre, azi se mai dă tocană, papricaș, prăjitură și vinar”: Ar 5; „Mâncare de dulce: tocană de vițel, supă de găină; mâncare de post: tăitei în supă de roșii, mazăre (fasole) sleită cu ceapă prăjită și ulei de ludaie (sămânță de dovleac), plăcintă. Se mai dădea tocană (zeamă acrită) sau leves (supă) și carne friptă, plăcintă”: Ar 6; „La parastasul de înmormântare se dădea păsulă cu curechi sau curechi, colaci. Astăzi se dau cartofi cu carne de oaie, pasăre, colaci, palincă”: Ar 7; „Croampe, fasole, părădoică cu olei, chisăliță (borș) sleit cu urechiușe, iar de dulce se dădea tocană, sarmale, colaci, răchie. Azi doar colac și răchie”: Ar 8; „Varză, fasole cu carne. Azi nu se mai face”: Ar 9; „Când ajungeau acasă erau pregătite două ligheane și prosoape. Se spălau pe mâini tăți care au fost la înmormântare. La pomană se dădea un colac cu lumină la fiecare, se tăia oaie sau porc, zeamă acră cu oțet, papricaș. De post: fasulă stoarsă cu oloi de ludăi, sau de cânepă”: Ar 10; „Tocană, zeamă, sarmale. La parastase se dădea colac pentru preot, câte o felie de cozonac la oameni”: Ar 11; „După înmormântare se puneau o masă”: Ar 12; „Fasole, varză, papricaș”: Ar 15; „În post: fasole scăzută cu zeamă de tăitei, salată de varză

murată, în rest se dădeau mâncăruri ca în zilele de sărbătoare”: Ar 17; „Se făcea masă acasă la mort. Pentru copiii mici se dau colaci care se numesc pupi. Se face și masă. Masa pentru cel mort se numește comandare. Cel care vine la masă aduce șapte sau nouă pomeni, colaci din care doi rămân la cel care îi aduce, iar restul rămân la cel ce are mortul. În caz că nu aduce colaci, atunci vine cu grâu sau făină pentru șapte colaci”: Bh 1; „La comandare se dădea zeamă cu păsulă sau hribe, plăcintă, palincă. Azi se dă și curechi umplut”: Bh 2; „Se face sfeștanie și comandare acasă. La casa mortului cea mai obișnuită era fasolea scăzută, despre care se spunea că era fasolea de comandare. Era cea mai gustoasă”: Bh 3; „La pomană de acasă o femeie aruncă peste oameni grâu, păsulă și alte semințe”: Bh 4; „La comandare se dădea mâncare gătită cu carne, la Paus oale cu lumânări și cozonac. Oalele sau cănille sunt sfințite la biserică. Oalele rămân preotului iar cănille se împart la copii. Celorlalți oameni li se dădea de băut în fața bisericii. Se dădea papricaș cu cartofi, pită, pălincă. Azi se face masă ca la nuntă”: Bh 6; „Colac și țuică. Azi se dă salam, colac, vin, țuică, bere”: Bh 7; „Se dădeau cartofi și fasole, păsat de porumb cu lapte”: Bh 8; „De la cimitir se întorceau cu toții la masa mortului”: Bh 9; „Se dădea mâncare de dulce: papricaș cu carne, colac umplut (cozonac); de post: pătui cu zeamă, fasole uscată”: Bh 11; „Se dădea fasole, cartofi, varză. Carne numai pentru preot. De pomană se dădea totdeauna o găină și mai rar, o oaie”: Bh 12; „Comandarea se face acasă, în seara înmormântării la care vin numai bărbații. Femeile vin a doua zi. Se dădea clisă cu pită, azi se dă și salam”: Bh 13; „Se făcea fasole; azi se face leveșă și carne”: Bh 14; „După înmormântare se făcea comandarea acasă, cu mâncare gătită [și mâncată] cu linguri din lemn”: Bh 17; „Mâncare de post: păsat, fasole, cartofi; de dulce: leveșă, sarmale”: Bh 18; „Zupă, curechi, friptură”: Bh 19; „Fasole uscată și varză”: Bh 20; „Înainte ca lumea să se așeze la masă, preotul spunea rugăciunea și binecuvânta masa. Lumea se așează la masă unde mâncău haluști (sarmale), carne, piroști, dulciuri, horincă, răstăuță pârgălită, pasulă de post cu zeamă, palincă, chifli cu silvoiz. Amu, pomenile se fac ca la nuntă. taie găini sau oaie sau porc, se dau tăitei (supă de fideu cu carne), carne cu cartofi (carne prăjită), piroște (sarmale), țuică, vin. Acum pune la pomeni răstăuță în zeama de carne de găină și rămân în zeamă. La înmormântare se dădeau coci pentru copii, un colac, o farfurie cu piroști, o găină pentru gropari, Parastasul pentru preot, coci pentru cei veniți la pomană”: Mm 2; „Acasă, în două, trei vase cu apă, toată lumea trebuia să se spele pe mâini; se spălau pe mâini ca să nu le amortească mâinile. Se făcea masă numai cu groparii și rudeniile apropiate. [Numai] groparii și rudele apropiate sunt chemate la masă. Mâncare de post: mazăre de post, curechi cu păsat și cu oloi, mălai copt, horincă dulce, supă de găină, togmăgi în zeamă de făină, cartofi cu cârnați, horincă”: Mm 3; „Mazăre cu zamă acrită cu oțet când era post mare, altfel se dădea curechi umplut, pancove, plăcinte făcute-n cuptor cu urdă și brânză, laște-n zeamă cu carne de oaie. La plecare se dădea un colac și lumină, că

așa era obiceiul, era pomană mortului, să fie de sufletul lui. Azi se dau curechi, pancove, colac”: Mm 4; „[Se da] masă, acasă: leveșă, piroște și mazăre gătată cu grosior. Nu era pomană fără mazăre. Azi se dau salam, leveșă, piroște, carne friptă cu cartofi, macaroane, piftlele, cozonac”: Mm 5; „Parastas cu doi colaci pentru preot și colaci pentru cârstnic și diac, colaci pentru cei ce veneau acasă de la petrecania mortului. La masa de înmormântare veneau toți cei care au luat parte la înmormântare”: Mm 6; „La praznicul de înmormântare, prohod, se dădeau haluște, fasole, zeamă cu tăitei, pită de mălai și grâu. Se dădeau colaci la fiecare om, mai mici, împletiți în trei, iar pentru toți copiii din sat se făceau colăcei”: Mm 7; „Se fierbea o oaie cu zarzavaturi într-o căldare, apoi era pusă în covată, se frigea ceapă în unsoare și se punca peste zeamă, se puneau și tojmaji (tăitei). Se mai dădea țuică și mălai în cuptoriu. Azi se face la fel ca la oraș, dar cu carne de oaie”: Mm 8; „Masa o făcea ruda mortului. Masa de la înmormântare și cea de la șase săptămâni erau citite de către preot; numai după ce preotul binecuvânta masa și-l pomenea pe mort, toți cei care participau la pomană se puteau așeza la masă înainte să bea din horincă, fiecare vărsa o picătură pentru mort. La masă se servea: horincă, vin, zeamă cu carne, sarmale, dulciuri. La sfârșit se împărțeau colaci pentru acasă. La praznicul de înmormântare se dădeau haluște, zeamă cu laște, turtă cu carne. Azi se dă la fel, în plus, pancove, cornulețe, cozonac. În zi de post se dădeau haluște cu păsat, laște părgăluite cu oloi cu morcov și pătrunjel, hube, fasule, turtă cu lictar (magiun). La înmormântare se dau colaci celor care duc mortul cât și aceluia care vin la masa de petrecanie. Pomeni, colaci împletiți, în număr de șapte pentru preot, dieci și cârstnic”: Mm 9; „Curechi umplute cu carne, zupă de făină, guiaș, horincă, tocăniță, pancove. Se mai dădea varză cu păsat, guiaș, cozonac, iar de post se dădea mazăre cu oțet, curechi cu oloi, purcei de curechi cu păsat. Azi se face ca la ospăț: horincă, cozonac, burasă frecați cu carne, guiaș sau zupă, varză sau purcei cu curechi”: Mm 10; „Acasă, masă cu băuturi. Se dădea carne, dacă e de dulce, iar dacă e de post, făcea de post: găluște și dzamă, horincă. Acum se face tocăniță de carne și găluște, horincă”: Mm 11; „Preotul făcea rugă la masă, pomenea mortul, după care toți cei chemați la pomană se puteau așeza să mănânce. Înainte să bea, fiecare vărsa o picătură de palincă sau vin pentru mort. La masă se serveau: zeamă, haluște (sarmale), palincă, vin. Înainte de plecare, fiecare spunea «Pentru hodina lui....». De asemenea, fiecăruia i se da pentru acasă un colac. Se dădeau haine la săraci, colaci pentru toți cei ce vin la masa de după înmormântare, Parastasul, un colac mare împletit cu cei trei colaci ai lui pentru preot, diac și cârstnic. La praznicul de înmormântare toată lumea venea la masă, se dădea holotț, carne hiartă, pchită de grâu și palincă, carne friptă în său. Acum dau mâncare supă de carne, friptură, sarmale, prăjitură. Nu se dădeau colaci de pomană și nici lumină, oamenii beau palincă și mâncău după ce îl îngropau. La noi nu s-o vorbit că se face pomană”: Mm 12; „Se dădea supă, sarmale sau curechi cu sau fără carne. Azi se mai dau și

pancove, plăcinte. Mâncare de dulce: supă, sarmale, carne cu pecioici; de post: supă, mazăre, pecioici. La țuică se puneau pancove“: SM 13; „Leveșă, piroște, friptură, fasole, sarmale, supe. Azi se face la fel, în afara posturilor, se mai dau și prăjituri“: SM 2; „Leveșă, zeamă, gușă, sarmale, palincă, colaci. Dacă-i în post se făcea curechi umplut cu mazăre frecată, mazăre acrită cu oțet și cu rântaș și hribe dacă sunt. Se dau colaci mici, rotunzi, pentru toți cei veniți la mort“: SM 3; „Fasole, varză, chifle (aluat de pâine amestecat cu magiun, brânză)“: SM 4; „Imediat după înmormântare vin toți cei ce-au fost la înmormântare, se spălau pe mâini și se puneau la masă; la praznicul de înmormântare se dădeau colăcei mărunți cu lumini [numiți] cocuți, fasole, leveșe, pâine, palincă. Azi se dau palincă, leveșe, curechi umplut, prăjituri, vin, turte“: SM 7; „Se făcea masă; se dădeau zupă, guiaș, curechi umplut, cozonac“: SM 8; „Se făcea comandare: se da mâncare, boace și răstăuțe. Când e zi de post se dădea mazăre râșnită și boabe de oloi și răstăuță de oloi și coce. În zi de fript se puneau carne fiartă pe boace și colac la urmă. Azi se dă mâncare ca și înainte“: SM 9; „Supă de pasăre sau ciorbă de cartofi cu carne de porc, fasole, pită, țuică, cozonac cu nucă, mac. Azi se mai dă ciorbă cu carne de porc, oaie, friptură“: SM 10; „Pentru praznicul de înmormântare se dădea în zilele de post, dar și în cele de dulce: zeamă de fasole uscată, aluate pârjolite, palincă și vin. Azi de dulce se dau gulași pe carne, curechi umplut, chifle de post, curechi cu orez. Colacul de paus se dădea după ce se îngropa mortul: se puneau pe o sticlă de vin și pe talgerul cu mâncare. Era rotund, din împletituri, cu gaură la mijloc. Tipoi se dădeau la praznicul de înmormântare, coloci rotunzi, neîmplețiți“: SM 11; „Se făcea prânzul mortului care se numea comandare. Pentru praznicul de înmormântare se preparau leveșă sau zeamă, curechi umplut, iar pentru post azi se face mazăre (fasole), cartofi, ciorbe, supe, colaci, gogoși“: SM 12; „Imediat după înmormântare se făcea o pomană și ducătorilor, celor ce duseseră sicriul, crucea, lumânările. Li se dădea un colac. Dacă murea un copil mic, li se dădea copiilor o pomană“: SM 13; „Nu se făceau alte pomeni, decât că după înmormântare se dădeau hainele mortului unui om sărac. La praznicul de înmormântare se serveau aceleași mâncăruri ca la nuntă: leveșă, carne cu cartofi, guiaș, supă de carne de pasăre, sarmale, chiftele, cozonac, friptură de vițel și alte mâncăruri din carne de vițel“: SM 14; „După înmormântare, se puneau în camera mortului mâncare la pomana sa în prima zi“: SM 10.

La diferite termene după înmormântare: A doua zi: Tm 1; „A doua zi după înmormântare se dădea prânzișorul, la fel ca la pomană“: CS 11; „A doua zi erau chemați cei ce au spălat mortul, l-au pus în copârșeu, l-au îmbrăcat. Li se dădeau hainele mortului sau, dacă nu aveau haine, bani și mâncare de post (sarme de post, mazăre groasă cu tăietei, rachie și vin) și de dulce (sarme de porc, zeamă de găină, rachie, vin). Se dădeau și colaci. Se mai chema și câte un vecin“: Ar 4; „În

ziua următoare vin doar femeile“: Ar 4, Bh 6; „Se chema la pomană doar vecini. Li se dădeau colaci și țuică. La cimitir se împărțeau colaci“: Ar 10.

A treia zi: CS 6, 7, 10, Tm 2, 4, 5, 9, 13, 14, Ar 2, 3, 6, 15, Bh 2, 3, 19, Mm 1-13, SM 1, 4, 6, 8, 11, 12; „O fată cară apă trei zile la trei familii“: CS 12; „La 3 zile de la înmormântare se dădea de pomană o găină“: CS 14; „A treia zi se împart la casa mortului colaci și băutură. Până atunci nu e voie să se dea nimic din casa mortului. A treia zi, «detreză» se dădea pomană palincă și colaci“: Ar 7; „La 3 zile se dădeau haine pentru cei ce au spălat mortul. Se făcea pomană la trei, nouă și șase săptămâni. Se dădea la oameni săraci prăjitură, tăiței, carne cu cartofi, palincă. La trei zile doar la câteva persoane“: Mm 2; „La fel ca la înmormântare: la fiecare om se dădea câte un colac să-l ducă acasă“: Mm 3; „Colaci“: Mm 6; „Pomeni de post cu lumini“: Mm 7; „La 3 zile se dădeau haine pentru săraci, prescuri și masă“: Mm 9; „La fel ca la masa de înmormântare: la fiecare un colac mai mic. Se dădeau varză, guiaș, cozonac“: Mm 10; „A treia zi se făcea masă, cu aceleași feluri de mâncare ca la înmormântare. Chema pe popă [care] făcea dezlegare. Se dădea colac, o dărabă de pâine la cei săraci. Se dădeau în sambăta dezlegării la țintirim“: Mm 11; „La trei zile se dădeau colaci și haine“: Mm 12; „Se făcea comandare numai cu văduve“: SM 3.

A șasea zi: Mm 5, SM 4, 7, 12; „La Duminica care urmează înmormântării: pentru biserică, prescurărița făcea Prescură (14 pupuleți, șase roată și unul în mijloc, deasupra iar șase și unul în mijloc. Săgilul sau pristolul îl puneau pe fiecare pupurete. Se făceau colacii pentru parastas, un colac mare de 5 kg. care se împărțea“: Ar 10.

A șaptea zi: „La șapte zile se sloboadă apa. Pentru mort se dă pomană la râu - colaci cu brânză dacă-i de dulce. Acasă se dau țoale de pomană“: CS 5.

A noua zi: Tm 1-5, 9, 10, 13, Mm 2-4, 7, 8, 13, SM 4, 6, 8, 11, 12; „A noua zi se da [mâncarea] care rămânea de la pomană dintâi“: CS 1; „Nouă zile o fată duce apă la trei familii. În a noua zi fata cară apă la nouă case. [Acum familia] pregătește un caș, un colac, lumânări, o cunună [verde] pe care se pun lumânări și i se dă drumul pe o apă. Colacul e dat unui sărac. Ceremonia se desfășoară fără prezența preotului“: CS 4; „Se făceau colaci“: Tm 1; „Pomană acasă, se ducea colivă la biserică“: Tm 3; „Timp de nouă zile se ducea să tămâie mormântul și se împărțea ceva la copii: un ou, un colac, niște biscuiți. La nouă zile se făcea masă acasă: zupă, papriaș, carne friptă și plăcintă“: Tm 10; „În a noua zi se făcea Prescură și se ducea la biserică pentru pomenirea mortului“: CS 1, 6, 7, 10; Ar 1-3, 5, 15, Bh 2, 12, 19; „Se spălau hainele care erau date celor care au spălat mortul. La vecini se împărțeau colaci și țuică. Cele ce se dau se tămâiază“: Ar 10; „Se împărțeau hainele“: Ar 14; „Se dădeau coci pentru cei veniți la pomană. Se făcea pomană la trei, nouă și șase săptămâni. Se

dădea la oameni săraci prăjitură, tăitei, carne cu cartofi, palincă. La nouă zile se împărțea la câteva persoane“: Mm 2; „La fel ca la înmormântare: la fiecare om se dădea câte un colac să-l ducă acasă“: Mm 3; „La nouă zile babele ajunau și se rugau pentru mort, acasă la el. La nouă zile ajunau nouă femei văduve sau fete bătrâne, se dădeau colaci mari, mâncare, horincă“: Mm 7. **A 21-a zi**: Tm 2, 5, 9, 14, Ar 1-3, Bh 19, Mm 2, 5, 7, 8, SM 4, 6, 8, 11, 12; „La trei săptămâni: colaci, mâncare gătită“: CS 14.

La șase săptămâni: Tm 1-5, 10, 13, 14, Mm 1-13, SM 1, 6, 9-12, 14; „La șase săptămâni [se împărțea] la biserică vin și mălai. Azi colaci“: CS 1, 3; „Timp de șase săptămâni se dădea de pomană o turtiță cu o cană de apă, brânză, bomboane. La șase săptămâni slobozeau apa la râu și se făcea pomană mare cu mâncare ca la înmormântare. Se dădea în blide varză, sarme, griș cu lapte“: CS 2; „Timp de șase săptămâni se trage apa din râu (Berzeasca), apoi se ia cu o cantă (găleată) sau o cântuță mică și se duce la casa mortului. Apa este adusă fie de o fată curată, fie de o femeie în vârstă. Lângă această apă se așează și un colac și o lumânare (lumânarea din felinarul de la înmormântare). Apa, colacul și lumânarea se numesc turciți (turciță) și se dau în fiecare zi la vecini. Se face și astăzi“: CS 2; „Se făcea părăstas la șase săptămâni: la biserică cucie, bomboane sau fructe, răchic. Acasă se făcea și pomană: dacă era de post, tăitei cu păsulă și colaci cu mac sau nucă; dacă e de slastă se tăia o oaie sau găină sau curci, să făceau papricașuri, curechi. Azi se dă mâncare ca la nuntă“: CS 3; „Până la șase săptămâni se arde lumânare jos la cruce“: CS 9; „Se mai dădea la 40 de zile, la un an“: CS 10; „La 6 săptămâni, la un an se dădeau dimișchi, mâncare“: CS 11; „Se dădea de pomană pâine, supă, cană cu apă, câteva bucăți de carne șase săptămâni la rând, se zice izvor“: CS 13; „Timp de șase săptămâni se făcea o turtiță cu miere pe ea, fie că era în post, fie că era în slast (dulce)“: CS 15; „La șase săptămâni se slobozea apa: se punca câte un bănuț la colțurile fântânii și se arunca în ea colaci cu lumânări și 44 pietricele; se dădeau 44 de câni cu apă și vin și un colac pe cană. Timp de șase săptămâni se ducea mâncare la un vecin, se făceau colaci“: Tm 1; „La șase săptămâni se făcea pomană de slastă: zupă, sarmale, carne friptă, plăcintă. Azi se dau și torturi, prăjituri“: Tm 2; „La parastas, la șase săptămâni și la un an, la biserică trăgeau clopoțele. Acasă se făcea pomană. Atunci se dădeau și prăjitură; unii, care nu făceau pomană acasă, împărțeau la biserică colaci cu ceva, prăjitură, colivă. La șase săptămâni se dădeau blide cu colac, cu măr, strugure, ou fiert; colacul era împletit în doi. Se ducea colivă la biserică“: Tm 3; „Bucate de pomană“: Tm 4; „A trage izvor [este un obicei în care] un băiat sau o fată aducea apă în urcior 40 de zile la casa unde a murit sau la un vecin“: Tm 5; „La șase săptămâni se făcea iar pomană, preotul slujea hainele care se dădeau de pomană unui om sărac sau celui care a îmbrăcat și spălat mortul. La șase săptămâni, șase luni sau un an se făceau parastase: o colivă mare, colaci, prăjitură, țuică, vin. Se slujea și se împărțea: de post se dădeau zupă de fasole, curechi fiert,

fasole sleită. Când preotul venea acasă să sfințească pomană, pe masă era un colac mare care-l lua preotul și un taier (farfurie) cu carne friptă care se dădea de pomană unui vecin bătrân care nu putea veni la pomană. O fată ducea apa unei familii care nu are apă la îndemână sau la oameni bătrâni. La șase săptămâni se slobozea apa: se făcea un colăcut, o creangă de măr pe care se făceau creștături, după câți morți erau în familie. Lua o găleată de apă din Bega, pune nouă pocăli de apă pentru mort și nouă pocăli de apă pentru spânzurați. Colacul și creanga de măr erau date pe apă. Fata primea în dar o toală, un material de rochie": Tm 10; „Căratul izvorului: până la șase săptămâni aduceau o găleată] de apă în fiecare dimineață la casă. La șase săptămâni se ducea cu cineva cu colac, cu lumânări, cu câte o plăcintă la slobozitul izvorului, la fântâna de unde s-a cărat apă. Se rupea o creangă de măr și se dădea de pomană ramura la fete și haine. Apa, 24 de găleți se pune la o floare în grădină. Colaci se făceau numai la șase săptămâni": Tm 11; „La șase săptămâni se duceau la biserică cutie (colivă, grâu fiert), o iagă cu răchiu și una cu vin. Colaci nu se făceau": Tm 12; „La parastase, la șase săptămâni, și la an se ducea Pausă, un colac mare împletit rotund ori canceu ori ol (oală) umplută cu apă până la jumătate și un ou sau o fructă, o lumină. Popa sluja. La biserică le da vinars. Mai demult era obiceiul să dea pomănuță la pruncii de pe uliță: zeamă de crumbe și scrob cu lapte": Ar 1; „La șase săptămâni se făcea părăstas: [se împărțeau] vin, rachie, colivă și colaci, câte 150, la toată lumea din biserică. La șase săptămâni se duceau colaci la biserică, cu lapte, ou, zahăr și se împărțeau câte o felie de colac. Azi se cumpără chifle": Ar 4; „La șase săptămâni se face Pausul": Ar 4-6, 15-17, Bh 1, 6-8, 13; „La șase săptămâni se dau Prescuri, băutură. Se pune Paus, se ducea la biserică palincă și colaci": Ar 7; „Părăstasul": Ar 8; „La șase săptămâni se făcea parastas: se împărțea băutură și colaci la biserică": CS 2, 5, 6-11, 14, 15, Ar 9, 10, 14, Bh 10, 15, 17, 19; „Timp de cinci săptămâni, în fiecare duminică, se citește colive. Se pregătește o ceașcă de grâu îndulcit și o Prescură. În a șasea duminică se citește parastasul, când se dă preotului și cantorului un colac și la tăți din biserică țuică și o bucată de colac. Se angajează o fetiță să ducă timp de șase săptămâni un ulcior cu apă la o casă cu mulți oameni. Aceasta primește în dar o haină la șase săptămâni. Prescurărița făcea șapte colaci pentru popi, cantor. Unii făceau colac pentru fiecare om. Colacii erau făcuți cu ou, împletiți în patru, înconjurați cu o coardă în doi și copți în cratițe (crestolă) ca un cozonac, cu ou și lapte. Timp de șapte săptămâni o fetiță căra apa la Paos, la o casă cu mulți oameni. După șapte săptămâni femeia cu mortul îi dădea un colac mare în crestolă și un cănceu": Ar 10; „Se făcea o comandare": Ar 12; „Șase săptămâni se căra apă la vecini, înainte de răsăritul soarelui": Ar 15; „La șase săptămâni, șase luni, un an se făcea parastaș. Colac mare, Prescuri: Parastasul se împărțea la biserică. Prescurile se dădeau la popă": Bh 2; „Se chemau neamurile și vecinii, se făcea masă cu feluri de mâncare": Bh 12; „La parastasul de la șase săptămâni se făceau 2-3 Prescuri pentru biserică și Paos, câte unul pentru fiecare mort": Bh 14; „Cu neamurile și văduvele": SM 3; „Se făcea parastas, se dădea o

masă acasă”: SM 5; „Se dădeau coci pentru cei veniți la pomană. Se făcea pomană la trei, nouă zile și șase săptămâni. Se dădea la oameni săraci prăjitură, tăitei, carne cu cartofi, palincă. La șase săptămâni se cheamă lume multă”: Mm 2; „La fel ca la înmormântare: la fiecare om se dădea câte un colac ca să-l ducă acasă. La șase săptămâni se dădea un pahar sau un blid cu o pancovă în el sau cu un măr”: Mm 3; „Parastasul cu cei doi colaci pentru preot, cârstnic și diac”: Mm 6; „Pomeni de post cu lumini. La șase săptămâni se făceau dezlegări la pomene (colaci mari), horincă și pâine. Cinci femei sau cinci bărbați țineau lumină, iar acasă se făcea masă cu colaci, băutură, mâncare: haluște, fasole, tăitei”: Mm 7; „La șase săptămâni se dădeau colaci pentru toți cei ce vin la masă și prescuri (pentru preoți, dieci și cârstnic”: Mm 9; „La biserică se ducea horincă și bucăți de pâine, la ieșirea din biserică, după ce se termina slujba, și o mică masă acasă cu neamurile și vecinii. Se făceau colaci, se dădea varză, guiaș, cozonac”: Mm 10; „Colaci, Parastasul cu lumină, și cu cei trei colaci ai lui. Se făcea masă și se da de mâncare ca și când îl îngropa. Nu se dădea mâncare de pomană”: Mm 12; „La parastas, la șase săptămâni, se făcea Paos cu strachină cu mâncare. De pomană se dădea strachină cu mâncare”: Mm 13; „La șase săptămâni de la înmormântare se mai dădea câte o farfurie sau urcior la cei chemați și câte o crestată”: SM 2; „La șase săptămâni se făcea pomană restrânsă acasă și se ridica iar Paos”: SM 7.

La șase luni: Tm 1-6, 10, 13, 14, Mm 2; „Parastas la biserică”: CS 3, 5, 8-10, 14, Ar 10, 15, Bh 3, 7, 17; „Pomană și parastas la biserică”: CS 2; Pomană, se ducea colivă la biserică”: Tm 3; „Bucate de pomană”: Tm 4; „La fel ca la șase săptămâni și un an. Se făceau parastase: o colivă mare, colaci, prăjitură, țuică, vin. Erau slujite [de preot] și se împărțea. De post se dădeau zupă de fasole, curechi fierți, fasole sleită”: Tm 10; „La șase luni sau la un an se făcea Paus, când se voia, după cum era omul de avut”: Ar 7; „Colacii se făceau la parastasul de șase luni și se dădeau la biserică la fiecare: un colac, o linguriță de grâu fierț, un păhărel de țuică”: Ar 17; „La șase săptămâni, șase luni, un an se făcea parastaș: colac mare, Prescuri, palincă. Parastasul se împărțea la biserică, Prescurile se dădeau la popă”: Bh 2; „Se dădeau coci pentru cei veniți la pomană, la câteva persoane”: Mm 2.

La un an: Tm 2-6, 10, 13, 14, Mm 1-3, 5-7, 9-13, SM 1, 7, 10, 14; „Parastas”: CS 5, Ar 4, 5, 10, 15, Bh 3, 7, 17; „La parastas se face colivă și colaci”: CS 2, 3, 10, 14; „La un an se face pomană și apoi, din an în an, până la șapte ani”: CS 9; „Se mai dădea la 40 de zile, la un an”: CS 10; „La șase săptămâni, la un an se dădeau dimișchi, mâncare”: CS 11; „La parastas, la șase săptămâni și la un an, la biserică trăgeau clopotele, [se făcea] pomană acasă, se dădea și prăjitură atunci. Unii, care nu făceau pomană acasă, împărțeau la biserică colaci cu ceva, prăjitură, colivă. În drum se ducea colivă la biserică”: Tm 3; „La șase săptămâni, șase luni sau un an, anul mare, se făceau parastase: o colivă mare, colaci, prăjitură, țuică, vin. Erau slujite [de preot] și se împărțea: de post se dădeau zupă de fasole, curechi fierți,

fasole sleită”: Tm 10; „La parastase, la șase săptămâni și la an se ducea Pausă: un colac mare împletit rotund ori canceu ori ol (oală) umplută cu apă până la jumătate și un ou sau o fructă, o lumină. Popa sluja acasă și la biserică. Se dădea vinars. Mai demult era obiceiul să dea pomănuță la pruncii de pe uliță: zeamă de crumbe și scrob cu lapte. Nu era obiceiul să se dea de pomană bucate”: Ar 1; „La șase luni sau la un an se făcea Paus, când se voia, după cum era omul de avut”: Ar 7; „Pausul: Prescuri, băutură”: Ar 9; „Se face Paus, un colac cu lumânare, la biserică”: Ar 12, Bh 13; „La șase săptămâni, șase luni, un an se făcea parasta: colac mare, prescuri, palincă. Parastasul se împărțea la biserică, prescurile se dădeau la popă. Pomană și parastas la biserică”: Bh 2; „Se dădeau coci pentru cei veniți la pomană. La [un an] se făcea pomană și le dădeai un blid cu colac și canceu umplut cu vin când plecau de la pomană. Mâncare se dădea la casa mortului: tăitei, carne cu cartofi, prăjituri, palincă. La an [venea] lume multă”: Mm 2; „La un an se ducea la biserică părăstas: o pâine mare, o jumătate de vin și o Prescură. La sfârșitul pomenii la tot omul se dădea un colac și 1-2 pahare de horincă”: Mm 3; „Colaci la masă”: Mm 6; „La un an se făcea la fel ca la șase săptămâni, iar apoi, când voiai. Mâncarea ce rămânea de la dezlegări se dădea la săraci”: Mm 7; „Colaci, Prescuri și masă”: Mm 9; „La fel ca la șase săptămâni”: Mm 10; „Cine mai putea, făceau colaci”: Mm 12; „Cu Prescuri și cu o masă”: SM 3; „La un an fac Prescuri, atâta, la biserică. Nu mai vin acasă la mâncare. Pomenile îs ale popii și a diacului. Câte un colac dă și la vârstnici. La noi nu era obicei să dai de mâncare ca pomană”: SM 9. **La mai mulți ani:** „La cei tineri [se făcea pomană din an în an] până la trei ani”: CS 3; „La șapte ani [se făcea] pomană și parastas la biserică”: CS 2; „Până la șapte ani”: Tm 5; „Parastas”: Tm 8; „La fel ca la șase săptămâni”: Tm 10; „Pomană la doi ani”: Mm 3.

Mâncarea și băutura la pomenile și parastasele pentru morți: „La parastase unii dădeau acasă pomană cu zupă, curechi cu carne, mai demult făceau păsat cu lapte sau cu apă îndulcită. Se face parastas când moare cineva. La noi se dă un colac, o lumină și un pahar de vin la biserică, acasă se face mâncare supă, sarme, carne friptă, pupi sau colac cu dulceți sau cu nucă sau cu rahat, rachie, numai la biserică vin”: CS 1; „La parastase se servea Păristașă cu blide, cu boboanțe, o dată la șase luni sau la un an. Se dădea pomană, mâncare la săraci la șase săptămâni, la șase luni, la un an”: CS 4; „La parastase, numai la Paști la morminți se dădeau ouă, colaci. De pomană se dădea mâncare, colaci, de slastă sau de post la trei zile, la șase săptămâni, șase luni, un an, șapte ani”: CS 6; „La parastase se dădea brânză, țuică. Azi și prăjituri. De pomană se dădea brânză”: CS 7; „Nu se dădea mâncare la parastase mai înainte, dar acum se dă colivă, biscuiți, tort, rachie la biserică”: CS 10; „Înainte nu se prepara nimic pentru parastas, azi se dau colaci, cornuri, prăjituri, răchie”: CS 11; „La parastase se dădea colivă, țuică, vin”: CS 13; „La parastase se servea colivă și colac. Se făcea mâncare ca la înmormântare”: CS 14; „La parastase se servea la biserică grâu fiert, un colac, o litră de rachie. Acasă zupă, sarme,

curechi, friptură cu crumpi, iar pentru post fasole sau curechi”: CS 15; „La parastase, la nouă zile, la șase săptămâni, la un an se făcea pomană acasă, care voia. După pomană se începeau izvoarele: o farfurie cu zeamă, cană cu apă, colac, o furculiță, pahar de răchie și prăjitură se duceau la un vecin. Se ducea până la nouă zile acolo. Se începea apoi al doilea izvor, la fel până la șase săptămâni”: Tm 1; „La parastase se serveau mâncăruri de post sau de sărbătoare, grâu fiert (colivă), de pomană se dădeu colac, cârnați”: Tm 2; „La părăstas se făcea mâncare acasă, se tăia gâsca sau se da sarme. În zile de post: păsulă, sarme de post, crovne, colaci. Se dădeu bucate de pomană la șase săptămâni și la un an”: Tm 4; „Parastasele se făceau la șase săptămâni, la șase luni, un an. Unii făceau în fiecare an până la șapte ani, iar la biserică se serveau turtă, țuică, colaci, colivă. Nu se dădea ceva deosebit la pomană”: Tm 5; „La șase săptămâni, la șase luni, la un an se fac și izvoare: 22-44 de câni cu apă sau cu vin, deasupra colac și un ban în cană, lumânare. La pomeni, dacă era post, se dădea fasole la înmormântare, la nouă zile, șase săptămâni, o jumătate de an, un an până la șapte ani. Se mai dădeu colaci. Azi se dau și prăjituri. La parastase se servea înainte cutie și lumânări. Azi se mai dau pachete cu prăjituri și răchie”: Tm 8; „Înainte nu se făceau parastase. Acum la nouă zile se face pomană, la șase săptămâni pomană și parastas. Se duc la biserică doi colaci mari, la o jumătate de an și la an. La o jumătate de an și la un an se dau bocale cu apă, un măr, un leu, se dădeu cânătuțe și cărenguțe (câni) cu apă și lumină”: Tm 10; „La parastase se dădeu colaci, iar de pomană se dădeu colaci, vin, răchie”: Tm 13; „La parastase se făceau aceleași feluri de mâncare ca la înmormântare. Se dădea țuică și colaci, tocană, zamă, plăcinte”: Ar 6; „La parastas se dădea colac și răchie”: Ar 8; „La parastase se dădeu țuică și colaci. La pomană nu se dădeu bucate, ci haine”: Ar 9; „La parastase se servea mâncare de post: fasole, varză, sarmale de post sau mâncare de dulce: papricaș, zeamă, sarmale de dulce”: Ar 15; „La parastase, în post: pește, supă de roșii. Colacii se făceau la parastasul de șase luni și se dădeu la biserică la fiecare: un colac, o linguriță de grâu fiert, un păhărel de țuică. La pomană se dădea orice fel de mâncare cu o lumânare”: Ar 17; „La parastase se făceau cinci colaci mici care se împărțeau cu câte o ulcea și un colac mare pentru oală”: Bh 6; „La parastase se serveau colaci duși la biserică și vin dulce. Azi unii fac și colivă. De pomană se dădeu colaci, ouă, fructe”: Bh 13; „La parastas la șase săptămâni se făceau 2-3 Prescuri pentru biserică și Paos, câte unul pentru fiecare mort”: Bh 14; „La parastase se dădeu pomeni adică colaci puși pe ulcele”: Bh 18; „La parastase se serveau pupi (colaci) cu palincă. De pomană se dădeu pupi cu băutură”: Bh 20; „La parastase făceau mâncare ca la petrecanie: curechi, plăcinte, pancove. La Rusale se dădea de mâncare de pomană curechi împlut, pancove, turtă cu miere”: Mm 4; „Parastasele se făceau acasă, se dădea leveșă, carne friptă, piroște, chifle sau pancove în oloi. Nu se dădeu bucate de pomană”: Mm 5; „La parastase se făceau dezlegări”: Mm 7; „Parastasele se făceau la biserică la trei zile, la șase săptămâni,

iar la un an se făceau 14 Părăstași. La părăstas se făcea masă, de dulce sau de post, cu fasole, mazăre (de post), tojmași cu carne (de dulce), horincă. Azi se face la fel, mai rar se dă guiaj, carne de oaie cu cartofi": Mm 8; „La parastase se servea la fel ca la înmormântare": Mm 9; „Părăstasul se face acasă. Vin vecini și neamurile. Se mănâncă curechi, guiaș, se bea horincă. Venea preotul să citească": Mm 10; „Se făcea masă la pomenirea mortului": Mm 13; „La parastase se făcea o Prescură și un Parastas (colac), se dădea de pomană îmbrăcăminte": SM 2; „La parastase se servea Prescură": SM 4; „La parastase, duminica următoare se făceau Prescure, se ridica Paosul": SM 7; „La parastase, la biserică se dădea vin, Prescură": SM 8; „Parastasele se făceau numai de unii oameni: se dă mâncare la parastasă tot ca la comândare, dar mergeau oameni puțini, numai care erau anume chemați. Azi nu fac toți mâncare de parastas: cheamă mai mult bătrâni și văduve, mâncarea e ca la comândare": SM 9; „Se făcea pomană de asemenea în fiecare zi din an în care a murit omul. Se dădea de pomană în curtea celui care a murit": SM 10; „La parastase se dădeau Parastași cu vin, colaci. De pomană nu se dădea nimic în afara praznicului de înmormântare": SM 11; „La parastase se serveau cocii mari, colaci mari, băuturi. De pomană se dădeau Pupeze lungi": SM 12; „La parastase se serveau prăjituri, iar la pomană aceleași mâncăruri ca la nuntă și la praznicul de înmormântare": SM 14.

Rânduiala colacilor de înmormântare: Denumiri: „Colaci cu prapori, Colac mare": CS 1; „Colaci pentru preot, Colacu ăl mare, Prescura, colacu de Arangel, Colac la băt, colăcei": CS 2; „Turta ieșirii sufletului, colaci, Colacul tâlharului, Tâlhăriță": CS 3; „Vămi": CS 4; „Colaci mici, colaci pentru morminți, Prescure": CS 6; „Sâmbete, Capete, Lună, Soare, Arangheli, Vămeșei la cap": CS 10; „Dimișchi": CS 11; „Colac, Cap, Colac mai mare, Prescură": CS 14; „Colaci, Colac mare, Prescură": CS 15; „Capu mesei, Capu popii, Colacii mici": Tm 1; „Capu, Colaci": Tm 2; „Căpetel, Prestuie, Colaci cu coadă mici, Colaci simpli": Tm 4; „Colaci, Colăcei, Covrigi": Tm 5; „Colaci, Capul mesei, Colaci mici, Prescure": Tm 8; „Colaci mari, Colaci mici": Tm 10; „Colaci, Colaci mai mici și mai mari, Capul de la pomană, Prescură": Tm 12; „Colaci": CS 7, 8, 10, Tm 3, 11, 13, Ar 8, 17, SM 2; „Pupi": Bh 1; „Coc": Ar 8, 9, Bh 8; „Paus, colaci care se dau la gropari": Mh 8; „Colaci mari care se pun în coarnele boilor care trag carul mortuar": Mh 8; „Prescură pentru pomenire": Bh 16; „Colaci poruncești, Colaci muieresti, Colaci bărbătești": Ar 1; „Paos, Prescură": Ar 3; „Colac, felii de pâine, Colac de Paos, Colacul mortului, Paos, colacul cu cruciță (colacul de Paos)": Ar 4; „Colac, Paus": Ar 5; „Colaci și Colac mare, Paus, doi colaci mari, Părăstas": Ar 6; „Colaci, Colac mare, Șeptici": Ar 7; „Prescură din Pupuleți (pupureți), Colac mare, colaci, Paos": Ar 10; „Paus, colaci": Ar 11; „Paus, colaci mici": Ar 15; „Parastaș, Colac mare, Prescure": Bh 2; „Colac de mort": Bh 3; „Colaci mici, Colac mare": Bh 6; „Colaci,

Paos, Cauceu": Bh 7; „Țâpoi, Paus, Prescură": Bh 8; „Coci, colaci mici, Prescură, Colacul mortului": Bh 11; „Coci, colaci mici, Țâpoi, Pâinea popii, Părăstas cu împletituri": Bh 12; „Colaci, Prescuri, cozonac": Bh 13; „Colaci, Prescuri, Paos": Bh 14; „Coci, colaci": CS 4, Bh 18; „Pupi, Părăstași": Bh 20; „Colaci, Coci": Mm 2; „Pomeni, Colaci mari, Prescurile sufletului (din Pupurei), Părăstași, colăcei": Mm 7; „Colaci, Pupchi, Prescuri, Parastas sau Părăstaș, Pupeze, Colăcași la cruce și la icoană": Mm 8; „Colaci, Prescuri, Colac al stegarului, Cârjnic": Mm 9; „Colaci, Prescură": Mm 10; „Colaci, Colăcei, Prescuri": Mm 11; „Paus, Parastas, Prescure, Pomene, Colaci mici, Pop": Mm 13; „Părăstas mare, Părăstase mai mici, Paus, Tricci, Pupeze, Colaci mici": SM 3; „Cocuți": SM 4, 10; „Colaci, Prescuri, Cocuți, Colaci de prapure, Prescură mare, Prescură mică, Paos": SM 7; „Prescuri, Colaci mici": SM 8; „Colaci, Pomenede": SM 9; „Codrâncă, Cocuț, Colac de paus, Țipoi": SM 11; „Colaci mari, Colăcuți, Cocuți, Pupeze, Pomene": SM 12; „Colacii mari, Cocii mici": SM 14.

Tipuri de colaci: „Colacii se dau la popa, la oamenii ce duc praporii și la gropițași (oamenii care sapă groapa). Colacii îs împlețiți frumos, rotunzi; se pune un ban în ei, că așa-i bine. Se face și o cruce, un colac mare, face popa slujbă pe el, se taie în două, o jumătate o ia popa, ailaltă o dă la oameni la masă": CS 1; „Se făceau colaci pentru preot: Colacu ăl mare, Prescura, Colacul de Arangel. La un copil se dădea colac la bît, rotund și cu gaură, și alți colăcei de pomană. La fiecare se dădea în farfurie cu un măr, ou roșu, bomboane": CS 2; „Colacii erau rotunzi și împlețiți deasupra: făcătoarea făcea Turta ieșirii sufletului din azmă, fără drojdie. La înmormântare făcea pomană cu 44 colaci, din care unul era Colacul tâlharului și-i ziceau Tâlhăriță, iar pe ceilalți se puneau pristornic. Colacii se dădeau la popa, la pitrop, la cei care duc steagurile": CS 3; „Se făceau 24 Vămi, ca niște colaci împlețiți roață. Se dădeau la neamuri cu un ou roșu și lumină. Dacă era post, se dădea cu măr": CS 4; „Se făceau colaci mici, rotunzi, împlețiți. Erau 24 de colaci pentru morminți, cu un ban în cocă, care se dădeau de pomană la copiii ce veneau la mormânt cu crucea și trei prescuri": CS 6; „Erau colăcei, nouă colaci la cimitir, rotunzi": CS 7; „Se făceau 100-120 colaci rotunzi, mici": CS 8; „Capul: colac mare, o Prescură, un Colac mic, carne, ouă, brânză, răchie. Se duc la preot în ziua înmormântării. La masă se fac nouă, șapte, cinci capete, după posibilități, dar [întotdeauna] fără soț": CS 9; „Se făceau 140 de colaci rotunzi, împlețiți, 20 Sâmbete, șapte Capete, unul Luna, doi Soare (colac împletit și deasupra se puneau raze), doi Arangel, patru Vămeșei la cap, colăcei mici, rotunzi, care se coceau la gura cuptorului. La o suță colaci se puneau un Soare, o Lună, un Arangel; la 140 se puneau câte doi": CS 10; „Se făceau dimișchi pentru toată lumea, lunguiați, mici, crăpați pe din două": CS 11; „Se făceau crofule": CS 13; „Se făcea colac, Cap, Colac mai mare, Prescure": CS 14; „Se făceau colaci pentru pomană: 150-300 mai mici, colaci

pentru groapă (pentru oamenii de la groapă), colaci pentru popă (un colac mare, o prescură, șapte colaci mici, rotunzi, fără gaură la mijloc)”: CS 15; „Colăcărița, orice femeie bătrână prepara Capu’ mesei, în formă de colaci mici. Capu’ mesei, îi zice [și] Capu’ popii, se făcea împletit în două. Făceau doi: unul pentru masă, unul pentru popa. Colacii mici se făceau pentru toți cei ce erau la pomană: pentru masă (se mâncau la pomană), pentru gropăși. La nouă zile și la șase săptămâni, la izvoare (două izvoare) se dădeau colaci la vecini”: Tm 1; „Colacii de înmormântare se făceau ca la nuntă, colac împletit și răsucit de către femeile din casă. Se serveau în nopțile de priveghi cu țuică. Capu’ se dădea la popă. Colac primea fiecare în loc de pâine, dar unii pun pită și o taie pe masă”: Tm 2; „La șase săptămâni: blide cu colac, măr, strugure, ou fiert. Colacul era împletit în doi”: Tm 3; „Erau trei feluri de colaci: Căpețel, Colac pentru popă, Prestuie, rotunzi și împlețiți. Se făceau Colaci cu coadă (mici, pentru oameni), Căpețel (mari, rotunzi) pentru popa, gropari și colaci simpli pentru copii”: Tm 4; „Se făceau cinci sau șapte colaci pentru acasă, pentru morminți se făceau șapte colăcei (covrigi), se punea un ban pe ei, lumânare și se dădeau la dieci, colivă”: Tm 5; „Se făceau colaci împlețiți, rotunzi, care se dădeau la mort: trei Capul masei, colaci mici pentru steaguri, la groapă, la sicriu, la cruce, la preot. La fel ca și colacii se preparau prescurile, le făcea o femeie cu pristoinicul”: Tm 8; „Se preparau colacii mari: cinci-șapte-nouă pentru masa de pomană. Pentru pomană se dădeau colaci mici la câțiva copii, vreo trei, pentru dieci se dădeau colaci mici, 5-7. Numărul colacilor: fără soț, socoteai câți diaci ai, câte neamuri ai. La cel care începea groapa se dădea un bocal cu colac”: Tm 10; „Colacii se făceau numai la șase săptămâni: colaci de împărțit, împletit, făcut rotund, fără gaură la mijloc, uns cu ou, iar pe el se punea o lumânare și o bucată de cârnat uscat”: Tm 11; „Se făceau colaci împlețiți, rotunzi de către muieri. Colaci mai mari se înșirau roată la pomană, pe masă, printre farfurii. Capul de la pomană se dădea popii. Prescură se pune la cap”: Tm 12; „Se făceau colaci rotunzi, împlețiți”: Tm 13; „Se face colac pentru fiecare om, cam patru la un kg. Am făcut 800 de colaci la pomana asta. Pecu (brutarul) a făcut acum. Erau rotunzi. Se făceau trei, cinci, șapte, nouă cuptoare de colaci, fără soț. Mai demult colacii erau de trei feluri: Colaci poruncești, mai mici și se băgă un leu în colac; Colaci muiercești, mai mărișori; Colaci bărbățești, erau mari. Se deosebeau după mărime, în rest erau făcuți la fel: împlețiți și alungiți. În 24 de colaci se pune un bănuț, că erau 24 de vămi ale văzduhului și să aibă mortul cu ce plăti, se dădeau la copii”: Ar 1; „Se făcea Paos pentru cantor și preot, colaci pentru fiecare participant la înmormântare. Dacă popa nu venea la pomană, Paosele erau sfințite după ce scoteau mortul din casă, dacă venea la pomană, le sfințea când se întorceau de la cimitir iar a doua zi după înmormântare Paosul era dus la popă. Când mai erau câteva ore până la înmormântare se duceau la biserică Prescurile, pe care le citea popa și care se dădeau popii și cantorului. Popa nu mergea la pomană atunci când era post”: Ar 3; „La fiecare om care ajuta se dădea un colac mai mare. Azi nu se mai

fac colaci, se taie felii de pâine. La praznicul de înmormântare, la fiecare om care venea la pomană îi dădea un colac cu lumină. Pentru preot se dădea Colac de paos, cruciță pusă pe un colac mai mare. Colacul mortului se dădea peste copârșeu la prunci. Paos la popă [cuprindea:] o oală de pământ cu o lumină, o iagă de răchie, colacul cu cruciță“: Ar 4; „Pentru fiecare om se făcea un colac și pausul. Pausul era rotund, colacii erau mai mici, din cocă de pâine, împlețiți“: Ar 5; „Se făceau colaci împlețiți pentru oamenii veniți la înmormântare și Colac mare, Paus, pentru popă. Erau rotunzi. Se făceau doi colaci mari [numiți] Păraștas. Ceilalți erau rotunzi sau ovali, împlețiți. Azi la fiecare om se dă un colac și o lumină, se dau vreo 300-400 de colaci“: Ar 6; „La popă se dădea Parastas: un Colac mare împletit roată, uns cu ou. Fiecărui cantor i se dădea câte un colac mare. Se făceau colaci pentru oameni, colaci pentru copii care se împart când ieși cu mortul în drum Șeptici“: Ar 7; „Se făceau colaci împlețiți în patru și în ... [cuvânt indescifrabil]“: Ar 8; „Se făceau coci, cam patru la un kg., pentru cei veniți la înmormântare. Erau rotunzi“: Ar 9; „Erau împlețiți în doi, cu coadă pe de lături, aveau formă mai lunguiață sau rotundă. La duminica care urmează înmormântării: se făcea, pentru biserică, Prescura: 14 Pupuleți, șase roată și unul în mijloc, deasupra iar șase și unul în mijloc. Săgilul sau pristolul îl puneau pe fiecare Pupurete. Se făceau colacii pentru parastas: un colac mare de cinci kg. care se împărțea. La șase săptămâni, prescurărița făcea șapte colaci pentru popi, cantor. Unii făceau colac pentru fiecare om și Prescură. Erau făcuți cu ou, împlețiți în patru, înconjurați cu o coardă în doi și copți în cratițe (crestolă) ca un cozonac, cu ou și lapte. Timp de șapte săptămâni o fetiță căra apa la Paos, la o casă cu mulți oameni. La șapte săptămâni femeia cu mortul îi dădea un colac mare în crestolă și un cănceu“: Ar 10; „Se preparau Paus și colaci: Pausul era mare, împletit, rotund, iar colacii erau mici, ovali și împlețiți. Pausul era dat preotului când venea la groapă, iar colacii erau dați la oameni când veneau de la groapă“: Ar 11; „Se făcea colac pentru popă numit Paus și colaci mici care se dădeau de pomană acasă. Erau rotunzi“: Ar 15; „Nu se făceau colaci la înmormântare, ci la parastasul de șase luni și se dădeau la biserică la fiecare: un colac, o linguriță de grâu liert, un păhărel de țuică“: Ar 17; „Se făcea un colac mare împletit, Parastaș, cu gaură la mijloc, care se împărțea la biserică, două Prescuri cu piscornic, Coc, cocuri mici, rotunzi, simpli, numiți și turte care se dădeau de pomană peste copârșeu împreună cu palincă, la oamenii care veneau la petrecanie. La șase săptămâni, șase luni, un an se făcea Parastaș, Colac mare, Prescuri, palincă. Parastasul se împărțea la biserică, Prescurile se dădeau la popă“: Bh 2; „Se făcea Colac de mort, o pâine împletită, lunguiață, care putea ajunge până la 1 kg.“: Bh 3; „Se făceau colaci rotunzi, în număr variabil. La parastase se făceau cinci colaci mici care se împărțeau cu câte o ulcea și un colac mare pentru oală“: Bh 6; „Se făceau câte 300 de colaci și se dădeau de pomană celor veniți la înmormântare. Erau împlețiți în două și răsuciți pe față. La parastase se făcea un colac, un Paos, un Cauceu, iar la biserică se cinsteau rudele“:

Bh 7; „Se făcea tâpoi, ca o pâine rotundă, mică, de un kg., preparat ca pâinea, pe vatra cuptorului. La parastase se făceau șapte Prescuri și un Paus (sau tâpoi), pâine mică. De pomană se dădeau Prescuri și tâpoi”: Bh 8; „Se făcea coci, colaci mici care se dădeau la copii, prescură și colacul mortului. Prescura se făcea la fel ca la nuntă, în formă de piramidă, dar mai mare”: Bh 11; „Se făceau coci, colaci mici pentru fiecare dintre cei ce fuseseră la priveghi, tâpoi pentru împărțit la oameni, Pâinea popii, un Părăstas cu împletituri, și un tâpoi, tot împletit, dar mai mic”: Bh 12; „Colaci, prescuri lungi, umpluți cu nucă, mac și dulceață. Azi e obiceiul să se dea cozonac”: Bh 13; „Colaci rotunzi pentru copii, peste 100. La parastas, la șase săptămâni, se făceau 2-3 Prescuri pentru biserică și Paos, câte unul pentru fiecare mort”: Bh 14; „Se făceau câte 100-200 coci care se împărțeau. Erau rotunzi. La parastase se dădeau pomeni, adică colaci puși pe ulcele”: Bh 18; „Se făceau Pupi în formă de opt și Părăstași. La parastase se serveau Pupi (colaci) cu palincă. De pomană se dădeau Pupi cu băutură”: Bh 20; „Se făceau șase colaci pentru cei care duc praporii și coci (colăcei mici, rotunzi care se dădeau la pruncii mici)”: Mm 2; „Se făceau colaci rotunzi”: Mm 5; „Se făceau pomenile: 17 colaci, șapte Prescurile sufletului, un Părăstași. Formele: Părăstași și Prescurile sufletului din șapte Pupurei fiecare (colăcei pentru copii), Pomenile, [care sunt] colaci mari, împletiți în trei, cu gaură, fără flori, se dădeau în traistă sau cu ștergari”: Mm 7; „Se făceau 12 colaci de două kg., în cuptoriu, din care șase se dădeau la ducători și șase la prapori. Colacii se făceau roată, împletiți în patru rude, cu gaură la mijloc. Și la socociță se dădea tot un colac. Se făceau și pupchi, patru la kg., rotunzi, împletiți sau nu, pentru oamenii de la înmormântare și care se dădeau peste sălaș (sicriu), în curte, înainte de a porni. Se mai făceau șapte Prescuri cu pecerlar, șapte Parastase, Părăstaș, 14 Pupeze, cu cordiță, împletite în trei, din care șapte se dădeau acasă la văduvi, văduve și șapte se dădeau la groapă, în poarta bisericii, la văduvi, văduve. Se mai făceau un colăcași de 1 kg. la cruce și un colăcași de 1 kg. la icoană, împletiți în patru, roată”: Mm 8; „Se făceau colaci, prescuri: un Colac al stegarului, colac cu flori și țuică, 200 de colaci (azi 400) ca un covrig împletit în trei, trei colaci pentru popă, doi colaci pentru diacon (de aceeași formă, dar mai mari), un Cârjnic, Prescure cu pecetar”: Mm 9; „Se făceau 30-32 colaci și Prescură cu prescolnicierul pe ea. Azi se fac câte 60-80. Erau rotunzi, împletiți din trei scoarde din făină și apă”: Mm 10; „Colaci care se puneau pe prapori, cruce și sălaș (icoană) și care erau mai mari decât cei de la înmormântare, colăcei pentru dat, nouă pomene (oală, colac, lumânare la popă). Ștergare, colac, lumânare la dieci. Și azi se fac la fel colaci și prescuri”: Mm 11; „Se făcea Paus sau Parastas ca o japoneză mare sau în formă de opt împletit, prescure, pomene (colaci mici), Pop pentru prunci, ca o japoneză”: Mm 13; „Se făceau circa 20-100 colaci mari, rotunzi, iar pe colac se punea o zadie neagră (batic). Erau rotunzi, cu împletituri și decupați la mijloc”: SM 2; „Se făcea un Părăstas: o pâine mare în formă de cruce, ca pâinea. Pausul era un colac pe sticla cu vin, iar în el se

puneau trei lumânări sau o lumânare cu trei ramuri. Se mai făceau trei Trieci: trei pâini în trei colțuri. Se făceau și Pupeze: colaci mici, ovali, care se dădeau peste groapă. Erau apoi colaci mici, rotunzi pentru cei veniți la mort”: SM 3; „Se făceau Cocuți de formă rotundă”: SM 4; „Se preparau șase Colaci de prapure, șase colaci pentru cei ce duceau mortul. Erau rotunzi. Se făceau Prescuri pentru preot, pentru diac, pentru făt, Cocuți pentru copii, dospiti cu aluat. Se frământau în covată, se coceau în tepșe. Colacii de prapure se făceau din trei sucituri, cu gaură, la fel și colacii pentru cei ce duceau mortul. Colăceii mărunți (cocuți) la fel, înnodat. Prescurile: Prescură mare (pentru preot), Prescură mică (pentru diac), Paos (pentru făt) cu prescolniceniul pe ele”: SM 7; „Se făceau două Prescuri împletite și colaci mici, rotunzi, pentru copii”: SM 8; „Se preparau colaci tot la fel ca înainte. Colacii se puneau în praporă și pe feșnice, le spuneau Pomene, de alea care se pun pe cauceană, împletiți în două sau trei, rotunzi”: SM 9; „Se făceau Cucuți rotunzi, ca un pumn, ca pâinea, care se împart la copii. Nu e număr fix, se mai dau și la neamuri”: SM 10; „Se făcea Codrâncă. Se dădeau peste sicriu Cocuț, Colac de paus, Tipoi. Codrâncă era rotundă, din trei împletituri; Cocuțul era mic, din împletituri de două corzi care se rulează apoi de la un cap al altul”: SM 11; „Se dădeau doi colaci mari pentru săpători, colăcuți (mici) pentru femeile care spălau mortul, cocuți pentru copii. Pupeze [sunt] colaci lunguieti care se dădeau seara la cei ce se rugau pentru mort. Toți erau rotunzi sau lunguieti, erau împletiți în 3, se numeau Pomene”: SM 12; „Se făceau cinci colaci care se puneau în prapure, erau rotunzi. Erau colaci mari, rotunzi, împletiți, dar și cocii mici, rotunzi, pentru copii”: SM 14.

Modul de preparare: „Din făină de grâu, dospită ca pâinea, frământați. Nu se puneau în vase, ci pe lopată și îi băgau în cuptor; Astăzi se cumpără colaci de la fabrica de pită și se aduc gata”: CS 1; „Ca pâinea în covată”: CS 2; „Din pită dospită în troci mari de salcâm. Îi coceau în cuptor de pită, pe vatră, nu în vase. Făceau Turta ieșirii sufletului din azmă, fără drojdie”: CS 3; „Din făină ca pita pe vatră sau în țest”: CS 6; „Făcuți din făină”: CS 7; „Din făină de grâu la fel ca pita din apă caldă, făină de grâu. Erau copti în ciubăr de lemn”: CS 8; „Se coceau la gura cuptorului. Erau făcuți din făină, ca pita, pe vatră”: CS 10; „Din făină, preparați ca pita, în cuptor”: CS 11; „Ca o chiflă din făină de grâu; se frământa, se dospea, se cocea în cuptor”: CS 13; „Din cocă de pâine, preparați obișnuit în troacă”: CS 14; „Din făină de grâu, olățel, apă caldă. Erau dospiti, făcuți în covată”: CS 15; „Din aluat de pâine, făcuți ca pâinea, în troaca de pâine”: Tm 1; „Din făină albă de grâu. Aluatul era dospit ca pentru pâine, se făcea în trochiță sau în lighean. Se făceau alungiți și împletiți din făină de grâu, dospiti cu corulău și puși pe vatră în cuptoriță. Acum se fac dar la brutărie”: Tm 2; „Din făină de grâu albă: îi frământa cu aluat, covârlii îi ziceau, o lăsa să crească. Acum se cumpără colaci la pecariu, nu acasă”: Tm 4, 5, 8; „Din pâine, sarc, apă, cu aluătel și drojdie, în copanca de lemn, în

ligheane de pleu": Tm 10; „Erau făcuți din cocă de pâine în mod obișnuit, pe vatră": Tm 11; „Din făină, sare și apă, erau preparați cu corulău, ca pe pâine, cu drojdie, pe vatră sau în tipsie": Tm 12; „Din făină care se frământa, se dospea": Tm 13; „Înainte, când nu se făceau colaci, se făcea la pomană cocuță de mălai. Atunci nu era pomană atât de mare ca acum. Cocuță s-o făcut numai atunci când era rău tare": Ar 1; „Din pâine dospită, se făceau ca orice pâine": Ar 3; „Colacul era rotund, făcut din apă, făină, sare. Se frământa ca aluatul de pâine, în troacă, pe vatră": Ar 4; „Din cocă de pâine, făcuți în troacă": Ar 5; „Din făină de grâu, frământați cu aluat. Se împleteau și se coceau pe vatră": Ar 6; „Colacii erau făcuți din făină ca pita, în cuptor. Șepticii se făceau la un singur cuptor, șapte Șăptici într-un cuptor; se făceau în mai multe cuptoare tot câte șapte": Ar 7; „Din cocă de pâine, preparat obișnuit, în văliug, nu în troc": Ar 8; „Din aluat întins și împletit la capete, erau făcuți ca pâinea": Ar 9; „Din făină cu apă și drojdie ca și pâinea și se coceau pe vatră în troaca de pâine": Ar 10; „Pausul era făcut din făină de grâu, la fel ca pâinea într-un vas de metal": Ar 11; „Din aluat crescut. Se împleteau, se coceau pe vatră în cuptor": Ar 15; „Erau copti în cuptor, cu ouă, lapte. Azi se cumpără": Ar 17; „Din farină, ca pita, pe vatră": Bh 2; „Din făină de grâu, preparată ca orice pâine": Bh 3; „Preparați ca pâinea": Bh 6; „Din cocă de pâine, preparați în mod obișnuit, în cerată": Bh 7; „Ca o pâine rotundă, mică": Bh 8; „Prescura se făcea din făină de grâu, la fel ca pâinea, din aluat dospit. Se frământa în postavă și se cocea în tăpsăie": Bh 11; „Din făină de grâu și aluat cu drojdie": Bh 13; „Ca pâinea": Bh 14, 18, 20; Se făceau în cuptor sau îi comandau la brutărie. Se făceau din făină de grâu albă, se frământa aluatul, se lăsa să se deschească și apoi se așezau în tăpșie și se băgau în cuptor": Mm 2; „Se făceau colaci. acum se aduc de la Ocna Șugatag sau Sighet, gata copti. Erău rotunzi, din făină de grâu, din aluat doschit, făcuți în covete": Mm 4; „Din făină aleasă, cu ilistău, se făceau în lespede. Azi colacii se fac la pec (brutar), dar unii mai fac și acasă pâine. Cumpără colacii la pec, cumpără și cornuți (cornuri)": Mm 5; „Erau făcuți din făină, ca pita, în tepșuri": Mm 7; „Din făină de grâu, ca pâinea, pe vatră": Mm 8; „Din cocă de pâine, în mod obișnuit": Mm 9; „Ca pâinea (azi se fac și cu ou)": Mm 10; „Se făceau acasă, din făină multă. Făina era frământată, iar după dospire, era întinsă, făcută suluri, se împleteau și se puneau la copt în tepșuri cu gardină mică. să nu se prindă": Mm 11; „Pchită de grâu, rotundă, din făină de grâu, frământată cu țale în covată de lemn, în tepșă": Mm 12; „Din cocă de pâine, obișnuit în covahi": Mm 13; „Ca pâinea din făină de grâu, cu lapte unși cu ou, pe o tipsie": SM 2; „Toate se făceau ca pâinea": SM 3; „Din aluat împletit în covată și copti în cuptor": SM 4; „Din făină cu apă și sare. Se făceau cocuți pentru copii, dospiti cu aluat. Se frământau în covată și se coceau în tepșe": SM 7; „Se făceau ca pâinea": SM 8; „Din făină de grâu, se frământau cu apă, sare, se puneau alistău și după ce dospea, îi puneau pe hârtie unsă cu oloi și se coceau pe vatră. Unii îi coceau în tepsie. Și acum colacii se coc mai mult pe vatră": SM 9; „Se făceau cucuți rotunzi,

ca un pumn, ca pâinea“: SM 10; „Din făină de grâu cu apă. Erau preparați din aluat dospit de casă, se frământa făina cu apă în covată, se coceau pe tipsii“: SM 11; „Ca pâinea, din aluat de făină cu drojdie, aluatul frământat și crescut era împletit în trei și apoi copt. Erau făcuți în tave mici“: SM 12; „Din făină fină de grâu, copti în cuptor în forme de tablă (topșuri)“: SM 14.

Persoanele care îi preparau: „Femei bătrâne, care erau iertate“: CS 1; „Făcătoarea era o bătrână“: CS 3; „De familia mortului“: CS 7; „4-5 muieri din vecini“: CS 8; „Picariu (brutariu)“: CS 11, Mm 9; „Vecine“: CS 15; „Colăcărița, orice femeie bătrână, prepara Capu’ mesei, în formă de colaci mici“: Tm 1; „Acasă, nu la pecariu“: Tm 4; „Noi nu mai facem colaci pentru pomană, că avem pec (brutar) în sat“. Erau făcuți de muierile vecine“: Ar 1; „De către femei neamuri sau vecine“: Ar 3; „De femei, femei bătrâne“: CS 2, 10, 13, 14, Tm 2, 4, 5, 8, 11-13, Ar 4, 6-11, Bh 2, 6, 8, 11, 14, 20, SM 2-4, 9-12; „De către toată lumea. Azi se fac la brutărie“: Ar 5; „Prescurea este făcută numai de către văduve bătrâne“: Ar 9; „Neamurile și vecinii mortului“: Ar 15; „Rudele mortului, femeile care se pricepeau“: Bh 3; „Socăciță“: Mm 4, 5, 7, 8, 10, SM 2, 14; „Cine se pricepea“: Mm 13; „Îi făcea prescurărița, o femeie bătrână, văduvă, care trebuia să facă prescurile“: SM 7.

PRILEJURI DE POMENIRE A MORȚILOR

La zilele morților și la sărbătorile legate de cultul morților: CS 2, 6, 7, 8, 10, Tm 1-3, 5, 6, 8, 13, Ar 1, 2, 5, 6, 13-17, Bh 2, 4, 9, 15, 18-20, Mm 1, 2, 6, 10, 11, 12, SM 3, 4, 7, 9, 11, 12, 14; „În Sâmbăta Mare și în fiecare sâmbătă din Postul Mare“: CS 2; „La ziua morților“: CS 3; „La Moșii de Carne“: CS 6, 10; „Înainte de post, la Zadușnite, Sâmbăta Morților“: Tm 3; „La Moși“: Tm 4; „La Duminica Tomii“: Tm 8; „La sfinți“: Tm 9; „La sâmbetele morților“: Tm 11; „La Duminica Tomii (Paștele Morților) când îs Druștele. Femeile merg de la biserică la o casă și pomenesc pe cei morți“: Ar 1; „Rusalii“: CS 14, 15, Tm 5, 9, 11, Ar 2, 3, 5, 8, 14, 15, Bh 2, 7, 11, 18, Mm 1, 3, 10; „La Pășchiță, de Sf Toma, prima duminică după Paște“: Ar 2, Bh 14; „La o săptămână după Paști, în prima luni după a doua duminică de la Paști, când este Paștele măștilor [morților]“: Ar 3; „La Sâmbăta morților“: Ar 4; „La Paștele Morților, o săptămână după Paști“: Ar 8, Bh 6, 8; „La Ispas“ Ar 15; „La parastase, la Duminica Tomei, când se pomenesc toți morții“: Bh 3, 12; „Sâmbetele“: Bh 11; „Ziua Tomei, prima săptămână după Paști“: Bh 10; „Duminica Tomei“: Bh 11, 16; „La unu noiembrie, Luminații, când se aprindea lumina pe morminte, la sâmbăta pierduților, sâmbăta dinaintea Săptămânii albe,

pentru copiii născuți morți și pentru cei care au murit nebotezați“: Mm 1; „Sâmbetele din postul Paștelui, începând din sâmbăta lui Sân Toader și până în Joia Mare, sărbători ale morților“: Mm 2; „Prima sâmbătă înainte de Postul Mare, de Rusalii“ Mm 4; „Da, până la sâmbăta morților“: Mm 7; „La 1 noiembrie, Lumânații, sâmbăta morților, la Ispas, pentru eroi, sâmbetele din postul Paștilor“: Mm 9; „Luminații, la unu noiembrie, de ziua morților, la Ispas“: Mm 12; „La zilele morților, la unu noiembrie“: SM 1, 6, 8, 12.

La marile sărbători: Bh 4; „La Sf. Maria, la Sf. Petru“: CS 2; „Mucenici“: CS 6; „La Lăsatul Secului“: CS 6, 10; „La toate marile sărbători ale anului“: CS 9; „A doua zi de Paști“: Tm 8; „Sf. Petru, Sf. Marie“: Tm 9; „Paște“: CS 2, 6, 10, 14, 15, Tm 1, 5, 9, 11, 14, Ar 2, 3, 5, 8, 14, 15, 17, Bh 2, 7, 11, 18, Mm 1, 3, 10; „La Sân Toader“: Ar 4, 11; „La trei sâmbete înaintea Paștelui“: Ar 6; „La Crăciun, la Rugi“: CS 2, 3, 14, 15, Tm 1, 11, Ar 15; „Joia Mare“: CS 1-3, 6, 10, Tm 1, 9, Bh 15, Mm 4, 8, SM 7; „La toate sărbătorile și duminicile, de Joi Mari“: Mm 4; „Sâmbetele din Postul Paștelui“: Mm 6; „La Sf. Ioan, Sânziene, Sâmedru, duminicile, în sâmbetele din păresimi, în sâmbăta lui Lazăr“: Mm 12; „La 8 noiembrie, în postul Paștelui“: Mm 13; „În postul Paștilor“: SM 6.

La visarea mortului: Tm 5, 8-11, Mm 1-4, 6, 9, 10, 12; „Să dai pomană pe geam“: Tm 1, Ar 2; „Nu. [Când] visezi mortul, ăsta-i semn de ploaie!“: Ar 8; „[Dai de pomană] în funcție de ce visezi“: Bh 4, CS 1, 10, 14, Ar 4, 5, 10, 13-15, Bh 7, 11, 16, 18; „Dădeai ceva de pomană“: Mm 12, SM 3; „Se dădea din hainele mortului“: SM 5.

Alte prilejuri: *După seceriș*: Tm 5, 8; „Se fac șapte colăcei care se dau la șapte copii“: Bh 8, Ar 8, 15; „[Pomană] la oamenii săraci“: SM 5. *La praznicul casei*: CS 1, 7-9, 11, Tm 2, 6, 11, Ar 1, 8, 15, Bh 2, 9, 11, 15, Mm 4, 7, 8; „La ziua praznicului familiei din care a făcut parte mortul“: CS 10. *La onomastica mortului*: „La ziua onomastică se făcea pomană“: Mm 5; „La ziua numelui“: Mm 12; „La onomastica morților“: Mm 9; „În ziua din an în care a avut loc decesul se făcea pomană“: SM 10.

Locul pomenii: *La biserică*: CS 1, 3-6, 10, 14, Tm 4, 5, 8, 9, 11, 13, 14, Ar 2, 3, 5-8, 12, 14, 16, Bh 1-4, 8, 11, 12-16, 18, Mm 1, 2, 6, 11, 12, SM 5, 11, 12; „Rar“: Mm 9. *La cimitir*: CS 1, 3-6, 10, 14, Tm 1, 3, 5, 6, 8, 9, 11, Ar 2, 3, 6, 8, 12, 14, 16, Bh 1-4, 8, 11-16, 18, Mm 4, 7-9, 11, 12, SM 1, 3-5, 8, 9, 12, 13; „La cimitir în Joia Mare, câteodată“: Mm 2; „Numai de Rusalii și de Joi Mari“: Mm 4; „Toate pomenile la cimitir se dădeau peste mormânt“: Mm 13. *Acasă*: CS 3-6, 10, 14, Tm 1, 2, 4, 5, 8, 10, 12-14, Ar 2, 3, 5, 7, 8, 14, 16, Bh 1-4, 8, 11, 18, Mm 1, 4-6, 9, 11, 12, SM 1, 3, 4, 6, 7, 10, 12; „Chemau șapte oameni acasă“: Mm 2; „Numai când murea, restul

la cimitir“: Mm 7; „Pentru cei mari“: Mm 13. *Alte locuri*: „La morțarie și acasă“: CS 9; „La slobozitul apei [se făcea pomană] pe malul râului“: CS 10; „Rar pe drum, la câte un sărac ieșit în drum“: Mm 7, SM 14; „La cimitir și acasă“: SM 3; „Se împart pomenile acasă, la cimitir și la biserică“: Bh 7, 11.

Se împart: *Colaci*: Tm, 8, 9, Mm 4, 5, 12, SM 13; „Se făcea Pausul“: CS 1, Ar 6, 12, Bh 12-16;; „Piftie, colivă, colaci“: Tm 4; „Colaci, lumânări“: Tm 13; „Se ridica câte un Paus (colac) la zilele morților“: Mm 1; „La sâmbăta pierduților se dădeau coci; în sâmbetele din postul Paștelui Paos cu vin și lumânări; la unu noiembrie coci. Când visai mortul, îi dădeai ce i-a plăcut lui mai mult“: Mm 2; „La parastase, în fiecare Duminică a Tomei se făceau colaci de 5-6 kg., care se tăiau și se serveau celor ce asistau la slujbă, iar restul luau popa, fătul și cantorul. Se mai dădea doar țuică și vin, după plăcere. De pomană se dădeau numai colaci“: Bh 3; „Se dădea colac și vin“: SM 10; „Colac, Pupăză, coci, băutură, vin, țuică. Se dădea mâncare și un pahar de băutură“: SM 12, Tm 2; „Colac și lumină“: Bh 12, 16. *Mâncare gătită*: Tm 2, 5, 8, 10, 12-14, Mm 11, SM 1, 3, 4, 6, 7, 10, 12; „La Joimari se dădea la copii de pomană poame fierte puse în șoluri de pământ, în ulcele de pământ și cu colaci și lumină; azi se dau șoluri de porțelan și pahare cu poame fierte, un colac și o lumină la vecini și la neamuri“: CS 1; „La Sf Maria se împart colaci și struguri; La Sf. Petru se împart colaci cu mere sau cu pere“: CS 2; „La Paște se dau ouă roșii la cimitir, colaci cu brânză“: CS 2, 6, 10; „La Crăciun se dau colaci cu carne de porc sau cârnați“: CS 2, 14, 15; „Mâncare de post: păsulă slăită, curechi, zupă de părădăici, turtă. Mâncare de glastă (de dulce): papricaș de oaie, zupă, curechi, colaci cu mac, cu nucă; „De pomană se dădeau bucate la Crăciun, la Joimari. La Joimari se dădea izvor: bocăți de băut apă sau cărcege de băut apă: se puneau pe ele turce (turtă) de mere (de miere de albine) înșirate pe ață, un ban, o lumânare legată de urcior și o viorea înflorită sau un breabăn, un colăcel, poame și un bobolaș (floricelă înșirate pe ață) și un bit de alun ce avea legat la un capăt o floare. Azi, în loc de oale [de lut], se dau oale de plec (emailate) și pahare, colac din pită împletită, un șol (cană) cu poame fierte, șol cu fasole slăită și un fir de ceapă verde numită chizărău“: CS 3; „Colaci, Sămți din cocă, [se dau] la Măcinici; mămăligă cu lapte sau cu brânză la Crăciun; vase, străchini, linguri, masă, scaun, haine la pomenile de trei, șase, nouă zile și la șase săptămâni; băture (nuiele) din lemn de alun împodobite cu flori, dulciuri prinse cu ață, colac, ștergar și ban în vârf; măsoaie, ulcele legate cu brebenei la coadă și rachiu la Joimari; ouă roșii la Paște“: CS 6; „Colaci cu brânză și ou roșu, țuică și fructe, în funcție de anotimp“: CS 10; „În post: păsui, varză, pește. În slastă (dulce): carne de oaie, zupă, friptură. La șase săptămâni se dă mâncare ca după îngropare“: CS 10; „Se dădeau de pomană Păscușele (rotunde) din aluat de colac. Înainte de post, la Zadușnițe (Sâmbăta

Morților), se dădeau colăcuțe peste umăr”: Tm 3; „Grâu fiert, prescuri, colaci uscați (ușari), pogăci”: Tm 5; „Mâncare sau colaci cu bani în ei”: Tm 6; „Colaci, prăjituri, grâu fiert, blide; se făcea o masă”: Tm 8; „Turtițe de miere, colaci, nuci, oale”: Tm 9; „La sâmbetele morților se dădeau Prescuri, Brăduleți (colaci) și grâu fiert (blide în ziua a șaptea de la Paști), un colăcuț, un măr, o lumânare, un pahar”: Tm 11; „La biserică se făcea parastas, colivă. Acasă se dădeau pomeni, colaci, farfurii, căni”: Tm 14; „Mâncare gătită, băutură”: Ar 1-3, Bh 13, 19, 20; „Se dădea de pomană plăcintă, clisă, ouă, orice se putea. Uneori se dădeau și haine”: Ar 3; „La Sân Toader se duceau păsărelele de aluat cu ochi de neghină numite Brăduleț. La Sâmbăta morților se duceau cătărige sau pancove în blide (blidul se aducea înapoi)”: Ar 4; „Oale, mâncare, apă”: Ar 5, 13; „Mâncare și puțină băutură; „La pomană, trei sâmbete înaintea Paștelui, se dădeau lapte, plăcintă, carne de porc”: Ar 6; „Mâncare, bani, vase, apă, băutură, flori”: Ar 8, 14; „La Paștele Morților, o săptămână după Paște: mâncare, cozonac, ouă roșii”: Ar 8, Bh 6, 8; „[La pomana mortului] se tăiau oi. Se mânca varză cu șuncă de porc, papricaș cu carne din oaie, colac, țuică”: Ar 10; „La Sf. Toader se ducea la biserică grâu fiert”: Ar 11; „Plăcintă, lapte”: Ar 12; „De pomană se dădeau: făină și ouă, grâu fiert cu lapte la Paști, produse din porc (cârnați, carne, slănină) la Crăciun, colaci la Rugi, pe deal (făceau colacii pe bătă, cârnă), la Ispas se dădea colivă”: Ar 15; „Mâncare”: Ar 17; „La biserică și cimitir se dau colaci. Acasă mâncare, băutură”: Bh 1, 3; „Colaci, vin, haine”: Bh 2, 4; „Vase”: Bh 4, 19; „Mâncare, băutură, colaci”: Bh 9, 11; „Ziua Tomei, prima săptămână după Paște, dai ouă și colaci la biserică”: Bh 10; „De pomană se dădeau coci, colaci, cozonac, ouă vopsite (la Paște)”: Bh 11; „Colivă (grâu fiert cu zahăr) de-ale mănărilor, de băut (palincă sau vin). La Pășchiță se împărțeau ouă roșii”: Bh 14; „Mâncare, oluri de lut”: Bh 15; „Mâncare de fruct: carne, supă, sarme. Mâncare de post: păsulă slăită, curechi, păsat cu zahăr, colaci, sarme cu păsat; „Dădea ceva din mână la visarea mortului. Se mai dădeau carne, piroște (sarmale) cu păsat, picioici (cartofi), pepene murat (castraveti) în bâtoias de lut și oluri de lut, șnițel, pateu aperitiv, salată beț”: Mm 1; „Mâncare și băutură”: Mm 2; „Colaci, curechi umplut, cozonac, pancove, horincă”: Mm 4; „Coc, băutură, lumină, hainele mortului”: Mm 5; „Mâncare și băutură la Moșii de Sân Medru; la onomasticile morților: colaci; la sâmbăta morților (dinaintea lăsatelor de sec): prescure și vin, pentru toți morții; în sâmbetele din postul Paștelui: prescuri; La Lumânații: cozonac, la cimitir, când visai mortul: îi dădeai ce știai că i-a plăcut mai mult; la Ispas: colaci și lumânări (pentru cei morți pe front)”: Mm 6; „Se dădea horincă și câte un darab de pită”: Mm 7; „Mâncare și băutură”: Mm 7, 8; „La visarea mortului dădea fiecare ce putea: o farfurie cu mâncare, o bucată de pâine. În sâmbăta morților prescure și vin; în sâmbăta din post lumânări, făină și ouă. Hainele se dădeau la săraci”: Mm 9; „Pancove, lumini”: Mm 11; „La Luminații se dădeau colaci; în sâmbetele din păsimesi lumânări și bani pentru preot; la onomastica mortului colaci; la Ispas

lumânări pentru cei morți pe front; de ziua morților, boresele duceau la cimitir colaci mici și îi dădeau la săraci; în sâmbăta lui Lazăr cine voia, făcea mâncare acasă, de post și chema pe cei săraci din sat: se făceau holopți, dzamă de zarzavat cu laște, întinsoare, un fel de ciulama de hribe și cu herinc de pește, care se mânca cu plăcintă, compot de prune și pancove de post“: Mm 12; „Mâncare: varză umplută, supă, pancove, cozonac, băutură, lumini în pomana de aluat. Se ridica Paos. La opt noiembrie se duceau la cimitir seara, se făcea parastas și se dădeau lumini și pancove“: Mm 13; „Se dădeau mâncare și haine“: SM 1; „Colaci și mâncare gătită: zupă de carne, prăjitură. La fiecare din aceste pomeniri se puteau chema 9-12 babe să se roage pentru mort. Se numea prânz“: SM 3; „Mâncare și îmbrăcăminte pentru cei săraci“: SM 4; „Mâncare gătită, haine“: SM 5; „Se da de mâncare și băutură“: SM 6; „Se făcea o masă cu mâncare gătită. La Joimari se duceau la cimitir colăcei, ouă. Se dădeau la săraci“: SM 7; „Se dă mâncare și băutură“: SM 8, 11; „Mâncăruri mai bune, ca de nuntă“: SM 9, 14.

POMENI DATE ÎNAINTE DE A MURI

Persoanele care împart și pomenile date: „Praznicele se fac pentru vii, dar se face o masă și pentru morți, a doua zi“: CS 9; „Cei care nu aveau rude“: CS 8, Ar 13; „Comandare pentru vii. Dau cu mâna lor la oamenii săraci“: Bh 18; „Își fac pomană din viață cei care nu au avut gloate (copii)“: CS 5, 1-3, 9, 10, 15, TM 8, Ar 2, 3, 14, 15, 17, Bh 2, 4; „Se obișnuia“: Tm 4, 5, 9, 11, 13, Mm 1, 5, 12; „Unii zic că ai pe lumea cealaltă doar pomana pe care ți-o dai singur“: Bh 6, 7, 12; „Rar“: Mm 2; „Cine voia își dădea de pomană: cămașa și și zadie dacă e femeie sau cămașa gaci, dacă e bărbat“: Mm 6; „Numai care putea Da omul cât trăia pentru sufletul lui, ce avea și el: haine, mâncare“: Mm 7; „Cei singuri, care nu aveau cine să i grijască după moarte“: Mm 9; „Dacă nu avea copii, lăsa averea la biserică“: Mm 13; „Se făcea pomană individual la 1900, azi rar“: SM 1; „Da, prânz: se chemau 9-12 babe, se făceau tot atâtea Pupeze, se punca câte o lumânare aprinsă. Babelc se rugau și apoi se punca masa cu mâncare și băuturile“: SM 3.

PRAZNICE PENTRU MORȚI

Modul de organizare: *Pe familii:* CS 1-4, 8, 12, 14, Tm 1, 5, 8, 9, 11, 13, Ar 9, Mm 6, 7, SM 1, 6, 12; „Uncori, pe familii“: Tm 6, SM 11; *Pe neamuri/ rude:* „Pe

grupuri de familii“: CS 4, 6, 8, 10, 14, Ar 2, 3, 5, 6, 8, 12-14, Bh 2, 4, 11, 14, 19, Mm 6; „Fiștecăre cu familia lui“: Bh 4; „Pe grupuri de familii uneori“: Mm 13; *Alții*: „Se invitau la prânz neamurile rudele îndepărtate și chiar străinii“: CS 10; „Invitați“: CS 4, 8, Tm 11, 13, Mm 2.

Ocazii: „De ziua al cărui nume îl purta mortul sau un membru al familiei“: CS 4, 8; „De sfântul al cărui nume îl purtase mortul“: CS 12; „La Sf. Niculae, la Vinerea Mare, la Arhangheli“: Tm 1; „Se făceau la Paști, azi nu“: Tm 14; „În sâmbăta lui Lazăr, după Paști“: Ar 6; „La ziua morților“: Bh 2; „De ziua onomastică a unui membru al familiei sau la unele sărbători (8 noiembrie, Arhangheli)“: Mm 2; „La unu noiembrie, rar“: Mm 6; „La sâmbăta dezlegării“: Mm 11; „La Paști, aceste praznice se făceau la Sf. Petru, la Sf. Maria (Mare și Mică)“: Mm 13.

Modul de desfășurare: „Se duceau la biserică un colac și lumină iar acasă se pregătea mâncare. Jumătate din colacul dus la biserică se aducea acasă și se împărțea la fiecare câte o țără“: CS 1; „Se făcea slujbă la biserică. Familia se aduna la casa celui care făcea pomană. Se da de pomană și la vecini, de la casă la casă. Colivă și colaci se împărțeau și la biserică“: CS 2, 3; „Se făcea praznic de ziua al cărui nume îl purta mortul sau un membru al familiei. Se făcea masă cu mulți invitați“: CS 4, 8; „Pentru mort se face pomană, iar pentru casă se face praznic sau rugă“: CS 5; „Se pregăteau mai multe feluri de mâncare“: CS 10; „De sfântul al cărui nume îl purtase mortul, se dădea o masă acasă“: CS 12; „Acasă, la Sf. Niculae, la Vinerea Mare, la Arhangheli. Veneau și oaspeți“: Tm 1; „Acasă, masă“: Tm 5; „Făceau acasă o masă mare pentru cei ai casei morți și erau chemate rudele. Se făceau rar asemenea praznice“: Tm 6; „Prânz cu mâncare și băutură acasă“: Tm 9; „Făceau mese mari și veneau oaspeți“: Tm 11; „Praznic cu mulți invitați“: Tm 13; „Se făcea la Paște masă mare sfințită de preot, azi nu“: Tm 14; „Praznicele se făceau în sâmbăta lui Lazăr, după Paști, când se adunau 2-3 familii și pomeneau pe strămoșii lor“: Ar 6; „Petrecere cu mâncare și băutură“: Ar 8, Bh 11; „Parastas cu grâu fier, bomboane, chifle“: Ar 15; „La ziua morților se făcea masă mare“: Bh 2; „Se făceau pregătiri pentru masă. Erau chemate rudele. Preotul făcea sfeștanie, citea rugăciunile și pomenea mortul. Se dădeau colaci mici“: Bh 19; „Se făcea o masă acasă de ziua onomastică a unui membru al familiei sau la unele sărbători (8 noiembrie, Arhangheli)“: Mm 2; „Rar, la unu noiembrie: la biserică, mai ales la cimitir, se întindea un ștergar pe mormânt și se împărțea acolo mâncarea la săraci“: Mm 6; „Se făceau pentru toți morții decodată, la biserică și acasă. Nu se făcea colivă, numai mâncare și băutură, horincă îndcoesebi“: Mm 7; „La sâmbăta dezlegării aduceau bucate la biserică și se făcea masă comună“: Mm 11; „La Paște toți gospodarii veneau cu coșerci mari, pline de bucate. Se sfințeau bucatele, se aprindeau lumini, se detonau explozive de fiecare dată când trăgea

clopotul (la 12 evanghelii, 12 explozii). Masa era comună [și se făcea] în curtea bisericii. Păcurarii cântau în acest timp din trâmbițe. Aceste praznice se făceau la Sf. Petru, la Sf. Maria, Mare și Mică”: Mm 13; „Prânz”: SM 3; „Erau chemate rudele de la casa celui mort și se ospătau, închinând pentru el și pentru amintirea lor”: SM 6; „Se făcea o masă pentru rudele celui mort; îl pomeneau pe cel mort”: SM 11; „La casa celui care a murit”: SM 12.

SUBSTITUTE ALE MORTILOR ÎN CIMITIR: CRUCEA, STÂLPUL, POMUL ȘI STEAGUL

Semne funerare: Crucea: Mm 1, 2, 4-6, 8-13, SM 1, 4, 7-11; „Crucea din lemn se numea Chriș”: Tm 2; „Cruce din lemn, ținută acasă până la înmormântare”: Tm 13; „Afară de cruce, nu se punea altceva în mormânt”: SM 5; „Cruce de lemn”: SM 6; „O piatră și cruce de lemn”: SM 12. **Piatra:** „Se punea la mormânt o piatră. Azi nu se mai pune”: CS 1; „Se punea când dispărea crucea de lemn”: CS 3; „O lespede de piatră pe care se aprinde tămâia șase săptămâni”: CS 4; „Se mai văd și acum pietrele la morminți (cimitir)”: CS 10; „Se punea o lespede [piatră] pe care ardea tămâia”: CS 14; „Uneori se punea o piatră pe mormânt să nu se facă strigoi”. Tm 5; „O piatră și cruce de lemn”: SM 12; „O piatră pe mormânt”: SM 13. **Stâlpul:** „Se punea un cârceag de apă la stâlp, ca să bea sufletul apă șase săptămâni, cât se întorcea”: Tm 5; „Se punea un stâlp de stejar cu numele mortului, anul nașterii și cu un scurt text «Dormi în pace!». Acum se face din piatră sau beton”: SM 14. **Momentul punerii crucii sau stâlpului:** „Pe urmă se pune cruce din fier sau piatră, după cum puteau cei din familie”: Tm 10; „În ziua înmormântării, imediat”: Tm 1-11, 14, Mm 1, 4, 5, 8, 10, 11, 13, SM 1, 3, 4, 6, 8, 10-12; „La înmormântare se punea cruce de lemn. Mai târziu, cine putea, punea o cruce de piatră”: Ar 4-14. Bh 18; „Se punea când se închidea mormântul”: Bh 1-4, 6-11, 13, 16; „Crucea se punea când se arunca ultima lopată de pământ pe mormânt”: Bh 12; „Se punea cruce de lemn atunci când îl îngropau și cruce de piatră la 40 de zile”: Mm 2; „Prima era crucea de lemn și după posibilități se schimba cu crucea de piatră”: Mm 3; „Cruce din lemn, la șase săptămâni sau la un an se punea și crucea din fier; cea din lemn se punea la înmormântare, ca să însemneze pământul”: Mm 6; „În ziua înmormântării, imediat după înmormântare, o cruce simplă, pentru ... [cuvânt indescifrabil]”: Mm 7; „La înmormântare cruce de lemn, la 40 de zile sau la un an cruce de piatră sau de fier. Așa s-a pomenit”: Mm 9; „La înmormântare, dar de obicei la o săptămână și chiar mai mult, și cruce de piatră la 40 de zile sau la un an. E semnul mormântului”: Mm 12. **Finalitate:** „Se ținea tot timpul”: Tm 13; „Era lăsată crucea acolo până putrezea”: Mm 2; „Era lăsată acolo crucea până putrezea, apoi se făcea alta”: SM 6.

Pomul funerar: „După câțva timp se plantează la capul mortului un liliac sau un brad“ CS 2; „Se pune un prun, un vișin sau iorgovan în ziua înmormântării“: Tm 2; „Cine o vrut“: Tm 3; „Se plantează lângă cruce câte un pom fructifer: vișin, nuc, prun“: Ar 1, 5, 7, 10, 12, 14, 15, Bh 8, 9, 15; „Se pune pom la cei care mureau de tineri. Se planta deasupra mormântului“: Ar 6; „La copiii morți se pune țov, băț de prun cu un ban în el. Se înfigea în mormânt și se lăsa acolo“: Bh 1; „Primăvara se puneau la cele două capete ale mormântului câte un pom fructifer“: Bh 14; „Se pune salcie. Era adusă în ziua înmormântării. Se pune de-asupra mormântului sau la un capăt al acestuia“: Bh 19; „Dacă mortul era tânăr se sădea prun sau măr cu rădăcină. Era plantat primăvara sau toamna“: Mm 2; „Se răsădea un pom, vișin, cireș, măr“: Mm 3; „Un prun, măr, duden cu rădăcini. Era lăsat să se prindă“: Mm 4; „Se planta un măr sau un prun. După îngropare, la un an, se pune un pom viu la capul mormântului, un pom roditor: măr, prun (poame vinete, albe, cirașe)“: Mm 7; „Se planta un măr sau un alt pom roditor“: Mm 9; „Cine voia pune și un pom“: SM 1; „Se pune un pom cu rădăcini sau un liliac sădit, trandafir“: SM 9; „Pe crucea tinerilor se pune bărbinoș, iar mai târziu se sădea lângă mormânt un pom“: SM 12; „Un pom cu rădăcini sau un liliac, trandafir“: SM 14. **Procurarea pomului:** „Se lua din grădină; nu avea un loc special[de unde era luat]“: Mm 2; „Se aducea direct din grădină“: Mm 6; „Era scos din răsad“: Mm 7; „De acasă. de la mort“: Mm 7, 8; „Pom viu fructifer, scos din grădină puțin înainte de înmormântare“: Mm 9; „Era luat de undeva“: SM 1. **Locul așezării pe mormânt:** „Lângă cruce“: Tm 3; „La căpătâi“: Tm 13; „Lângă cruce, deasupra pe mormânt“: Mm 2; „La cap“: Mm 4, 9; „La capul morților, lângă cruce“: Mm 6; „La capul mormântului“: Mm 7; „Deasupra mormântului“: Tm 2, Mm 7, 8, SM 1; „Era plantat în ziua aceea“: Mm 8; „Se sădea în prima primăvară după îngropare; se pune la căpătâi“: Mm 13; „La cap“: SM 9. **Finalitate:** „Era lăsat acolo“: Tm 2; „Se lăsa acolo, se sădea“: Mm 2, 6; „Era plantat, era ținut acolo până se usca, apoi era aruncat într-un colț al ținutului. La ieud poamele vinete, bistrîțene, se foloseau: se uscau, se făcea țuică din ele. Roadele pomului se culegeau și se mâncau de către rude. De cele mai multe ori se făcea horincă din ele și se da de pomană pîrgul horinței, iar restul horinței era consumat de rudele mortului“: Mm 7; „Rămânea acolo, pe mormânt“: Mm 8, SM 1; „[Rămânea pe mormânt] până putrezea“: Mm 13; „Se prindea și creștea pe mormânt“: SM 9; „Rămânea să crească, chiar după ce cădea crucea de vechime“: SM 14.

Steagul funerar: „La tineri“: CS 3, Tm 2, 9, Ar 14; „Numai feciorilor“: Ar 4; „La fete și feciori“: Ar 8, 16; „La tinerii necăsătoriți“: Bh 17; „Când moare o fată sau un fecior“: Bh 18, Ar 1; „Se purta steagul, uneori, pentru tinerii morți necăsătoriți“: Mm 6; „Dacă murea un flăcău sau o fată mare“: Mm 9; „Pe tineri îi ducea cu steagul până la mormânt“: Mm 11; „Numai pentru fete sau flăcăi“: Mm 12, SM 3.

Confecționare și înfățișarea steagului: „Prapure cu tricolor”: CS 3; „Se punea steag alb crestă”: Tm 2; „Prăjină: mai demult la tineri se punea la cap o prăjină lungă la mormânt și în vârf un steag roșu”: Tm 9; „Un steag tricolor”: Ar 4, 14; „Un fel de steag. O panglică neagră de mărimea unui batic”: Bh 12; „Cârpe colorate, adunate de la femei, într-un bă”: Bh 17; „Se făcea un steag pe o botă împodobită cu năframe și batiste negre”: Mm 6; „Steagul se punea pe o botă de care se prindea o pânză neagră, iar de pânză se agătau năframe și batiste îndoliate”: Mm 9; „Se făcea pe o bătă de care se [lega] o pânză neagră, iar de pânză se coseau năframe și batiste negre”: Mm 12; „Chescheneauă (baticuri), cununa de bărbînoc pe marginea chescheneanelor. Se încrețea o părtuță (bentiță) neagră la mijlocul steagului și în mijlocul ei se puneau flori”: SM 3.

Așezarea la mormânt: *Până la înmormântare:* „În casă”: Tm 2; „Steagul era ținut la casa unde era mortul”: Ar 8, 16; „Se ținea în camera mortului. Era făcut în timpul în care mortul se găsea în casă”: Bh 12; „Se făcea în ziua înmormântării”: Mm 9, 12. *După înmormântare:* „Deasupra mormântului”: Tm 2; „Lângă cruce”: CS 3, Ar 1, 8, 14, 16, Bh 17, 18; „În braț la cruce”: Ar 4; „După închiderea mormântului se așeza pe cruce”: Bh 12.

Finalitate: „Rămânea acolo”: CS 3; „Era lăsat acolo permanent”: Tm 2; „Îl împușcă un pădurar”: Ar 4; „Când se urâtea, îl luau și îl aruncau”: Ar 8, 16; „Rămânea la mormânt cât putea să dureze la vreme”: Bh 12; „Până se strica”: Bh 17; „Sta până se strica, când se arunca”: Bh 18, Ar 1; „Nu se scutura steagul. Nu se lăsa la groapă; se aducea acasă, iar lucrurile de la steag se împărțeau de pomană. Bota și pânza de la steag erau ale bisericii; după înmormântare le duceau înapoi”: Mm 6; „Steagul nu se lăsa la mormânt, se ducea acolo unde s-a făcut; se împărțea fetelor și vecinilor care îl împodobiseră”: Mm 9; „Nu se punea pe mormânt; îl ducea în cortegiu, la tîntirim. De acolo îl aducea acasă unde era desfăcut și dat de pomană”: Mm 12; „Se ținea în biserică până la șase săptămâni. La șase săptămâni veneau la biserică cu prescuri, desfăceau steagul la mormânt și bărbînocul și celelalte flori se puneau la mormânt; numai cu chescheneauale veneau acasă și le dădeau de pomană”: SM 3.

MONUMENTE PENTRU MORȚI

Fântâna: *Construită de:* „Familie”: Mm 6; „Cel ce avea mulți morți în familie”: Mm 9. *Locul ridicării:* „Lângă casă, pentru trecătorii însetați”: Mm 6; „De obicei,

lângă casă”: Mm 9. *Obiceiuri desfășurate la aceste fântâni*: „În Joia Mare se duceau pomeni de apă de la aceste fântâni, «de la izvor», așa se zicea”: Tm 2; Se făcea fântână pentru mort. Era obiceiul ca 40 de zile să se dea apă din ea pentru mort”: Tm 3; „Era considerată pomană”: Mm 6; „La o fântână se spălau pe față cei întorși de la groapă”: SM 12.

Troita: Locul ridicării: „La întretăieri de drumuri. [Acolo] se făceau rugăciuni”: CS 1, 3, 11, 15, Ar 1, 3, Mm 1, 5; „În centrul și la marginea satului”: CS 6; „La capătul satului”: CS 10, Ar 9, 15, 16, Bh 18; „Cruci cu numele respectivului, afară, la câmp”: Tm 1; „La margini de drum se făceau cruci mari pentru morți”: Tm 2; „Se fac cruci la răspântii”: Tm 4, 5, 8, 9, 11, Mm 5, 13; „Se fac rugi [unde] se dau pomeni”: Ar 5; „[Observație a anchetatorului oamenii își ridică cruci în incinta gospodăriei sau în fața casei. Este un fel de transplantare a crucilor de pe ogoare, (unde sunt distruse în ultima vreme), în vatra satului]”: Ar 15, Bh 15; „Pe dealuri”: Ar 16, Bh 2, 18; „Se făceau răstigniri în jurul satului”: Bh 1; „În hotar, la răscruci”: Bh 4, 7; „Se ridicau în jurul satului, la răscruci”: Bh 11; „Răstigniri la capătul drumurilor”: Bh 19; „Existau cruci și crucifixuri cărora le spuneau simplu cruci. [Se construiau] în sate, la hotarele satului”: Mm 6; „Se făceau cruci cu Răstignirea pe drumuri, la încrucișări de drum”: Mm 7, 8, 12; „Se ridicau cruci între sate, pe drumuri și la răscruci”: Mm 9; „La capătul satului”: Mm 11; „La margini de drum și la hotar”: SM 4, 8; „La margini de drum, se numesc răstigniri”: SM 10-12.

Obiceiuri desfășurate la troițe: *La mari sărbători*: „Se mergea la Înviere cu praporii și făceau slujbă”: CS 6; „La Rusalii preotul făcea slujbe la aceste cruci”: Tm 1, SM 4; „La Sânziene ieșea preotul să slujească acolo țarina. Cu această ocazie se puneau la cruce cununile făcute din flori de sânziene și din spice de grâu verde ca să nu se apropie bolile de cei din sat”: Mm 6, 12; „La Rusalii și la Sf. Petru preotul făcea o slujbă pentru țarină. Poposeau cei oboșiți lângă ele”: Mm 9; „Se cântau rugăciuni la Sf. Mărie Mare”: Mm 8, SM 10. *Alte ocazii*: „În preajma lor preotul făcea slujbe pentru toți morții”: Tm 2; „Se dau pomeni pentru pomenirea morților. Acolo se rugau sătenii, femeile”: Ar 5, Bh 1; „Se închinău când treceau pe lângă ele”: Mm 6; „Își făceau cruce. Bărbații își scoteau pălăria”: Mm 7.

PARTEA A II-A

CICLUL CALENDARISTIC

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ
SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ
OBICEIURI CU DATĂ VARIABILĂ

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ FIXĂ

CRĂCIUNUL

Colindatul: Denumiri: *Colindat*: „Colindat”: CS 11, 16, Tm 2, 6, 7, Ar 7, Bh 13, 17, Mm 2, 11, 13, SM 5-7, 13; „Cu colindatul”: Bh 11, 13; „La colindat”: Mm 3, SM 3. *Corindat*: „A corinda”: Ar 9, 10, Mm 1; „Corindat”: Ar 1, 6, 12, Bh 9, 15, SM 8, 10, 11, 14; „La corindat”: Mm 10; „Cu corindatul”: SM 1. *Colindă*: „Colindă”: CS 7, 9, 10, Tm 1, 14, Ar 5, Mm 8; „Cu colinda”: CS 1, Tm 11, Ar 3, 14; „La colind”: Tm 4; „Cu colindu”: Tm 5, Ar 11; „Colind cu Moș Crăciun”: Mm 5. *Colendă*: „Colendă”: CS 2, 8; „Corindă”: Bh 3, 10, 12, 16; „Cu corinda”: Ar 2, 8, 13, Bh 1, 2, 4, 7, 18, 19, SM 4; „Corind”: Bh 6; „Cu corindu”: Bh 14; „Cu Moș Ajunul”: SM 9, 12, Mm 5, 6. *Pițărăi*: „Cu pițărăii”: CS 4, 6, 12-14, Tm 8; „Cu pizărăii”: Ar 16. *Dubele*: „Cu dubele”: Tm 13; „Dubașii (colindul dubașilor)”: Ar 15; [Se menționează doi termeni pentru a marca diferențierea dintre colindatul copiilor, față de colindatul celorlalte categorii:] „Pițărat, colindat”: Tm 3; „Pițărădă, colindă”: Tm 10; „Cu Ajunul, cu colinda”: Ar 4; „A corinda, a cucuța”: Bh 8, 20; „Cu Moș Ajunul, Cu colindul”: Mm 7; „A cucuța, corindă”: SM 2.

Data practicării obiceiului: *De la începutul postului*: „De la începutul postului de Crăciun, în fiecare seară”: Bh 17, SM 7; „De la începutul postului de Crăciun”: Ar 12; „De la începutul postului de Crăciun dar nu chiar în fiecare seară, în noaptea de Ajun, în ziua de Crăciun: Bh 4; „De la începutul postului de Crăciun, în ziua de Crăciun, a doua zi de Crăciun”: Bh 13. *În noaptea de Ajun*: „Noaptea de Ajun”: CS 2, 4, 6-8, 11, 16, Tm 1-3, Ar 1-3, 5, 6, 9, 13-15, 17, Bh 9, 14, Mm 5, 8, SM 2, 3, 5, 11, 13, 14. *În ziua de Ajun*: „Ziua de Ajun”: CS 10, Tm 10 („Dimineata și seara”),

Ar 4 („Dimineața, copii de școală; seara feciori sau bătrâni, numai bărbați“); „Noaptea de Ajun, ziua de Ajun“: Mm 3. *În seara de Ajun*: „Seara de Ajun“: CS 1, 9, 13, Bh 6, Mm 10, 11, 13 („Seara - copiii, noaptea – feciorii“). *În noaptea de Crăciun*: „Noaptea de Crăciun. De la primul cântat al cocoșilor colindau numai pruncii, băieți și fete“: Bh 16; „Noaptea de Ajun, noaptea de Crăciun“: SM 4. *Seara și noaptea de Ajun, prima zi de Crăciun*: „Noaptea de Ajun, seara Ajunului, prima zi de Crăciun. În ziua de Ajun – pizărăii; a doua zi de Crăciun se mai duc în alt sat, unde erau mai puțin colindători“: Tm 4; „În noaptea de Ajun începea colindatul, de la primul cântat al cocoșilor. Copii colindau în dimineața Crăciunului“: Bh 8; „Noaptea de Ajun, ziua de Crăciun“: Tm 5, Ar 7, 8, 11, 15, Mm 2, 6, SM 1 („În ziua de Crăciun colindau cei ai casei“), 10, 12; „În noaptea de Ajun - copiii și feciorii, în ziua de Crăciun - feciori, fete, oameni însurați“: SM 9. *În ajunul Crăciunului, seara Crăciunului*: „În Ajunul Crăciunului. Copiii, în ziua de 24 decembrie, de la trei după amiază spre seară; în seara de Crăciun - feciorii cu duba“: Ar 10. *În noaptea de Crăciun și în ziua de Crăciun*: „[Colindau] și în dimineața de Crăciun, dacă n-au putut termina“: Bh 2, SM 8; „Copiii colindau de la primul cântat al cocoșilor, iar oamenii până la 50 de ani, în ziua de Crăciun“: Bh 12. *În noaptea de Ajun, în ziua de Crăciun*: „Noaptea de Ajun, ziua de Crăciun“: Tm 5, Ar 7, 8, 11; „În noaptea de Ajun începea colindatul de la primul cântat al cocoșilor; copiii colindau în dimineața Crăciunului“: Bh 8; „În noaptea de Ajun, noaptea de Crăciun, ziua de Crăciun“: Bh 7, 18. *În ziua/ zilele de Crăciun*: „Ziua Crăciunului“: Tm 7; „Ziua Crăciunului, dimineața [colindau] «Bună ziua lui Crăciun»“: Mm 1; „Noaptea de Ajun, noaptea de Crăciun, toată ziua de Crăciun, a doua zi de Crăciun“: Tm 13, Bh 11; „Dimineața de Ajun, a treia zi de Crăciun. În dimineața zilei de Ajun colindau pițărăii“: CS 14. *La Crăciun, la Anul Nou*: „[Colindau] în noaptea de Crăciun și noaptea de Anul Nou“: Mm 4; „Noaptea de Ajun, ziua Crăciunului, noaptea de Anul Nou“: CS 12; „Din Ajunul Crăciunului până în dimineața Anului Nou. În seara Ajunului colindau copiii, în noaptea de Crăciun colindau feciorii și fetele, iar bărbații cu nevestele lor - din noaptea de Crăciun până în dimineața Anului Nou“: Mm 7. *De la Crăciun la Bobotează*: „De la Crăciun la Bobotează. Dacă se colinda înainte, se făcea tăciune în grâu“: Bh 10; „Din Ajunul Crăciunului, două zile de Crăciun, de la Crăciun la Sf. Ion. Copiii colindau în Ajunul Crăciunului și dimineața Crăciunului, iar feciorii - în noaptea de Crăciun, în ziua de Crăciun, a doua zi de Crăciun, de la Crăciun la Sf. Ion“: Bh 3; „De la Crăciun la Sf. Ion se colinda la rude și cunoscuți“: SM 6.

Participanți: *Copiii*: „Copiii, fete și băieți“: CS 2, 6, 9 („Copii, în mai multe cete“), 10, 14, Tm 1, 3, Ar 7, 12, 17, Bh 13 („Erau însoțiți de bătrâni ca să-i învețe“), 16 („Copii, prunci, fete și băieți“). *Feciorii, copiii*: „Feciorii“: Tm 13; „Copiii și feciorii“: Tm 4, Mm 13 („Copii umblau cu o trăistură și primeau daruri“). 5, 7, Ar 1, 13, 16, Bh 1 („Feciorii colindau la casa de joc“), 18, Mm 13; „Feciorii făceau

corinda mare; mergeau câte 20-30 împreună cu muzică”: Bh 14. *Copiii, feciorii, bărbații*: „Copiii, feciorii, bărbații însurați”: CS 4, 8, 11, Tm 2 („Bărbații însurați mergeau unii la alții”), 8, 10 („Bărbații însurați erau oameni mai săraci”), 11 („Bărbații însurați colindau mai puțin”), Ar 2, 3, 6, 7, („Bărbații însurați erau mai săraci”), Bh 7, 9, 15, 17, 19 („Bărbații însurați mergeau unii la alții”), Mm 1, 8, SM 1, 2, 5 („Dacă venea primul colindător băiat, lăta vaca vitel, dacă venea fătă, vitică”), 6, 8, 10-13; „Bărbații însurați colindau mai rar. Copiii în grupuri de 5-10 plecau cu Ajunul de la trei dimineata până în zori și urau «Seara lui Ajun, Dimineata lui Crăciun». Fiecare aveau o bătă în mână și straiță pentru colaci. Feciorii cântau colinde legate de nașterea Domnului și interpretau o scenetă: «Cu Lumea». Întâi colindau afară: «Seara de Ajun, a sosit acum» și intrau în casă pentru [a prezenta] sceneta. Bărbații 3-4 aveau o dobă cu ei”: Ar 4; „Copii spuneau «Bună seara lui Crăciun/ Lasă-mi gazdă a corinda», iar gazda răspundea: «Lasă. Hai corindați». Cei cu doba corindau la casele cu fete mari. Aveau taraf, vioară și contrabas. Ceata întreba dacă [gazda] primește și cântau colinda «Doi ceroi sunt ceroi». Feciorii erau 15-20, îmbrăcați de sărbătoare, cu căciuli și sumane. În ceată era un bătrân numit iapă, care aduna tot ce primeau”: Ar 10; „Bărbații însurați mergeau doar la rude și nu în ceată. Feciorii mergeau în ceată, 7-8 colindători cu muzicanți (tobă, clarinet). După colindat se făcea joc la casa jocului”: Bh 2; „5-6 feciori mergeau la anumite case și la fetele de măritat. Colindătorii cântau la geam «Scoală gazdă», după care intrau în casă, unde ziceau 2-3 colinzi. Mergeau cu un muzicant, care le cânta în cele două zile de Crăciun tinerilor la joc. Îi dădeau bani cât cerea, restul îl împărțeau și luau de băut. Colindatul se termina în casa unuia din ceată, unde se făcea jocul”: Bh 11, 12; „Copii colindau în noaptea de Crăciun începând cu primul cântat al cocoșilor. Copii – numai băieți mergeau câte doi laolaltă cu un băț lung în mână pe care puneau colacii rotunzi. Oamenii până la 50 de ani colindau pe ulița lor în ziua de Crăciun de dimineată, din casă în casă, și primeau colac și palincă”: Bh 12. *Copiii, feciorii, fetele*: „Copiii, feciorii, fetele”: Tm 14, Mm 5; „Copiii pregăteau băte cu zurgălăi și bani găuriți. Purtau, atârănând de gât, straiță. Mergeau în cârd câte 5-6. Feciorii și fetele mergeau împreună să cânte colinzi”: Mm 6. *Copiii, feciorii, perechi căsătorite*: „Colindatul începea la primul cântat al cocoșilor, la două noaptea copiii colindau în dimineata Crăciunului umblau a cucuța”. Mergeau din casă în casă și ziceau: «Hristos s-a născut». Când ieșeau din casă ziceau: «Dec Dumnezeu roade în bucate și la oameni sănătate»”: Bh 8, SM 7. *Copiii, feciorii, fetele, bărbații însurați*: CS 7, 12 Ar 9, Bh 3 („Bărbații însurați mergeau mai rar”), 20; „Copii mergeau din casă în casă, feciorii mergeau la fete; fetele unele la altele; bărbații însurați unul la altul”: SM 3; „Copiii feciorii, fetele, bărbații perechile căsătorite”: CS 16, Ar 11, Bh 4, 6, Mm 2-4, CS 13; „Feciorii mergeau unde erau fete; fetele mergeau singure în grup, la alte fete”: Mm 10; „Porneau la colindat oamenii de toate vârstele: bătrâni, tineri femei, copii. În primul rând copii”: Mm 11.

Locul unde se colinda: *La fereastră și în casă:* CS 1, 8 („În casă uneori“), 15, Tm 2 („Uneori în casă“), 5-7, 10, Ar 2, 3, 6 („În casă uneori“), Tm 7, 10 Ar 2, 3, 6-10, 17, Bh 2, 3, 6, 7, 9-11, 13, 15 („În casă uneori“), 16, 18, Mm 1, 2, 6, 11, SM 2 („Rareori, în casă“), 8, 12 („În casă, uneori“), 13; „Feciorii și bărbații căsătorii colindau la fereastră întâi și în casă mai ziceau o corindă“: Mm 10. *În casă:* „În casă, mai rar și în curte“: CS 6, 9, 10, 14, Tm 3, Ar 4 („La casele cu fete mari“), 11 („Feciorii“), 13, 16, Bh 1, 4, 8, 12, 14, 17, 19 („Feciorii“), Mm 7 („Fetele, feciorii și perechile căsătorite“), SM 7, 9. *La fereastră:* CS 2, 7, 11, 12, 14, Tm 1, 4, 11, 13, Ar 1, 4 („Copiii“), 5, 11 („Copiii“), 12, 14, Bh 19, 20, Mm 3-5, 7 („Copiii“), 8, 10 („Copiii“), 13, SM 1, 4-6, 9-11, 14. *În curte:* „Era un dubaș care întreba de se primeau colindătorii“: Ar 15. *În curte și la fereastră:* CS 13. *La o parte din sat:* CS 4, 13 („Fiecare pe ulița lui“), Tm 5, 8, 11, 14, Ar 3, 8, 10 („Cei cu doba“), 11, 13, 17, Bh 1, 2, 4, 7, 11, 12 („Fiecare pe ulița lui“), 13, 18. *Tot satul:* CS 2, 12 („Pornesc pe la case de la o margine de sat la o altă margine“), Ar 4, Bh 3, 8, 16, Mm 7 („Copiii“). *Numai în satul colindătorilor:* CS 1, 2, 6-11, 13-15, Tm 2, 5-8, 10, 11, Ar 1-3, 6-8, 12, 13, 17, Bh 1-3, 7-11, 13-17, 19, 20, Mm 1, 2, 4, 6, 8, 10, SM 1-8, 10, 11, 13. *Și în alte sate:* Tm 3, 4, Bh 4, 18, Mm 2 („Uneori, la rubedenii“), SM 12.

Beneficiarii: *Din casă în casă:* „Se colinda din casă în casă“: CS 1, 2, 4, 6-8, 10-13, 15, Tm 1, 2, 4-8, 10, 11, 13, Ar 2 („Copiii“), 3-14, 15 („Dacă îi primea, la cine-i primea“), 16 („În toate casele care-i primea“), 17, Bh 2, 3, 6-9, 12-20, Mm 1-4; „Din casă în casă ajung toate casele, dar fiecare merge la neamuri, familii mai însemnate“: CS 9. *La casele cu fete mari:* „Se colinda la casele cu fete mari“: Ar 2 („Feciorii“), 4, 10 („Feciorii“), Mm 1, 2, 3 („Feciorii“), Bh 10 („Feciorii“), SM 5 („Feciorii“), SM 7 („Feciorii“), SM 14 („Feciorii“). *La casele rudelor:* „Se colinda la casele cu fete mari și la casele rudelor“: Tm 14, Ar 10 („Cei cu dobă“), Ar 11 („Feciorii“), Bh 1, 4, 11, Mm 5 („Feciorii“), SM 3 („Feciorii“). *La casele prietenilor:* „Se colinda la casele rudelor și prietenilor“: Ar 2 („Oamenii căsătorii“), 11 („Oamenii căsătorii“), Mm 4 („Toate categoriile, în afară de copii“), 7 („În afară de copii“), SM 5 („Bărbații; perechile căsătorite“).

Daruri: *Colaci:* „Colindătorii primeau numai colaci. Fiecare colindător avea un baltag (băt) pe care aduna colacii“: Ar 7. *Colaci, fructe:* CS 12, Bh 16, Mm 5 („Nuci, mere cocute împletite din aluat special. Cei mari nu primeau daruri“), 13 („Colaci, pupi“), SM 1 („Colaci mici“). *Colaci, băutură:* Tm 4, Bh 12, SM 9 („Fetele din casă făceau un colac pentru colindători“). *Colaci, bani:* Ar 1. *Colaci, fructe, băutură:* Ar 9, Bh 17 („La terminarea colindelor se făcea o petrecere cu darurile adunate“), SM 3 („Mere, copiilor; colaci, copiilor și feciorilor; băutură, feciorilor“). *Colaci, fructe, bani:* CS 2 („Nuci, mere“), 14, Tm 2, 5, 11, Ar 6, 17, Bh 9, 15, 19 („Colăcei mici; mere și colăcei mici“), Mm 8 („Colaci mici“), SM 8 („Colaci mici“). *Colaci, băutură, bani:* CS 1, 4 („Colaci la copii“), Ar 16, Bh 18, SM 12. *Colaci, fructe,*

colindă: CS 6 („Nuci, mere, alune; colinda era făcută dintr-o nuia de alun cojită înconjurată cu coajă de tei“). *Colaci, băutură, cârnați*: Ar 3, Bh 10 („Palincă“). *Colaci, cârnați, bani*: Tm 1, Ar 12. *Colaci, băutură, bani*: Ar 16. *Colaci, fructe, prăjituri, băutură*: Mm 3 („Mere, colac de grâu copiilor; horincă, pancove și colac cu nucă, feciorilor și perechilor căsătorite“). *Colaci, fructe, prăjituri, colindă*: CS 10 („Mere, alune; colinda era un băț din mestecăn, alumat cu lumânarea și cu un ban la capăt; mălai cu brânză“). *Colaci, fructe, băutură, bani*: CS 9 („Nuci, mere, pere; băutura se dădea la cei mari, dar puțină“), 13 („Bani la copii, băutură la bătrâni“). Ar 2, Bh 1, 2, 7. *Colaci, fructe, prăjituri, bani*: Mm 2 („Se făcea petrecere la cei în vârstă: Bărbații colindau și petreceau“). *Colaci, prăjituri, băutură, bani*: Ar 4 („Colaci, copiilor, băutură (vin și rachie) bărbaților; prăjituri, plăcintă cu pleuri (cu mac și brânză), cromne (gogoși rotunde) - feciorilor, bărbaților, bani feciorilor“). *Colaci, fructe, băutură, prăjituri*: Mm 10 („Mere, nuci, colăcaș de grâu pentru copii, băutură, colac cu mac și nucă pentru cei mari“). *Colaci, fructe, prăjituri, bani*: Mm 3 („Mere, colac de grâu - copiilor; horincă pancove și colac cu nucă - perechilor căsătorite“). *Colaci, băutură, mâncare, bani*: Bh 14 („Băutură și blid cu mâncare feciorilor“), 8, 11. *Colaci, fructe, băutură, cârnați, bani*: Tm 8, 10, SM 5 („Bani, fructe, colaci - copiilor; băutură, cârnați, carne - feciorilor“). *Colaci, fructe, mâncare, băutură, bani*: Ar 8, 13, Mm 4, 6. *Colaci, fructe, pită (pâine), băutură, bani*: Bh 3 („Pita și vin pentru feciori, pentru petrecerea din a treia zi de Crăciun“). *Colaci, fructe, slănină, caltaboși, cârnați, bani*: Ar 10 („Fructe (nuci și mere) - copiilor; colaci, bani - copiilor și bărbaților; băutură, slănină, caltaboși, cârnați - bărbaților. Feciorii găseau pe masă un colac înconjurat cu o bucată de cârnaț. După colindă urma dezlegarea colacului, text spus de cel mai apropiat de casă, iubitul fetei sau o rudă. Urmau 2-3 dansuri scurte cu femeile care-i așteptau. Primeau colaci, cârnați și bani. Colacii și cârnații erau luați de iapă (cel care căra darurile“). *Fructe*: SM 4, 6, 7 („Fructe - copiilor, ceilalți colindători nu primeau nimic, ci erau serviți cu prăjituri și vin“). *Fructe, prăjituri*: SM 13 („Copiii primeau nuci, mere, prăjituri. Oamenii din sat nu primeau dar, în afară de masă“). *Fructe, bani*: CS 7, 8, 11, 16, Tm 6, 14, SM 11. *Fructe, plăcinte, bani*: Tm 3. *Fructe, băutură, bani*: Tm 7 („Băutură - feciorilor“), Ar 14 („Fructe și bani - copiilor; băutură celor mai în vârstă“). *Fructe, cozonac, băutură, bani*: Ar 11 („Fructe (nuci, mere) și bani - copiilor: cozonac, vin, bani - feciorilor“); *Fructe, băutură, mâncare, bani*: Mm 7 („Bani, uncori copiilor; mâncare (holuște, răcături, friptură) feciorilor și perechilor căsătorite“). *Băutură, cozonac*: Bh 6 („Nu se colinda pentru daruri, ci de plăcere“). *Băutură, bani*: Tm 13, Ar 5. *Băutură, cârnați, bani*: Ar 15 („Sunt vreo 42 de colinzi. Dacă nu se spunea tot colindul, gospodarul tăia din cârnaț“). *Bani*: Bh 13, SM 10.

Practici rituale la Crăciun: „Copiii erau puși cloță. În ziua de Ajun pe primii colindători îi puneau cloță. Îi așezau pe pământ, sau pe pat și pe cap le presărau

semințe de cucuruz și grâu, iar copiii ziceau «Pi, Pi, coț coț, bee» (după ce vietăți avea gazda). Dacă veneau copii (băieți) aveau noroc în gospodărie, când veneau fete nu era cu spor”: Tm 9; Când copilul se ducea la rude, sau vecini [să ia] colacul și bucată de cârnaț, era pus cloță de către gazda cășii. Pe vătrai se punea cenușă și un crăițar și copilul căuta cu degetul crăițarul. Copilul era așezat pe un scaun după cuptor, să stea bine pe scaun, ca să stea cloțele pe ouă”: Tm 11.

Stea: **Data practicării obiceiului:** „Ajunul Crăciunului”: CS 6-8, 11, 16, Tm 1, 2, 6, 10, 13, Ar 1, 15, Bh 9, 14, 15, 19, 20, Mm 2, 3, SM 1, 2, 4, 7, 8, 10-12; „Noaptea de Crăciun”: SM 6; „Prima zi de Crăciun”: CS 1, 4, 12, Ar 4, 11, 12, Mm 1; „În Ajunul Crăciunului și prima zi de Crăciun”: CS 14, Bh 6, 13, Mm 7; „A doua zi de Crăciun”: Ar 16; „Primele două zile de Crăciun”: Bh 12, Mm 5; „Cele trei zile ale Crăciunului”: CS 2, 3, 9, 10, Tm 5, 8, 11, Ar 2, 3, 6, 8, 13, 17, Bh 2, 4, 8, 10, 11, 17, 18, SM 13, 14; „În Ajunul Crăciunului și la Anul Nou”: Ar 10, Mm 13; „La Anul Nou”: Tm 3, 4; „În seara de Crăciun și la Bobotează”: SM 5; „În zilele de Crăciun, la Anul Nou, de la Sf. Vasile la Sf. Ion”: CS 13; „Din Ajunul Crăciunului până la Sf. Ion”: Bh 3; „La Sf. Ion”: Ar 7; [Se menționează integrarea colindărilor Cu Steaua în alaiul Irozilor (Vișlaimului, Cu Craii, Bethleemul): CS 3, 13, Tm 4, 5, 13, Ar 2, 3, 7, 8, 11, 15, 17, Bh 4, 10, 11, 14, 18, Mm 4, SM 5, 6, 13, 14.

Participant: *Copiii:* CS 1, 3, 4, 9, 10, 12, 14, Tm 1 („3-4 într-un grup”), 4, 5, 11, 13, Ar 2-4, 6, 8, 9, 13, 15, 17, Bh 1, 2, 4, 6, 10 („Copii numiți stelari”), 12-14, 17-19, Mm 1-3, 7, 13, SM 4-7, 13, 14. *Copii mai mari:* CS 2 („15-16 ani”), 6-8, 11, 16, Tm 2 („Copii mai mari, de școală”), 6, 10 („Până la 14 ani”), Ar 10 („Copii de 9-12 ani”), Bh 9, Mm 8, SM 8, 10-12. *Copiii, feciorii:* CS 13, Ar 5, 12, 14, Bh 11, Mm 4, 5, 11. *Feciorii:* Tm 3, Ar 7, Bh 3, 15, 20, SM 1, 2. *Feciorii și bărbații tineri:* Ar 16.

Recuzită: *Stea:* „Colindătorii purtau stea”: CS 1-4, 6-14, 16, Tm 1-6, 8, 13, Ar 1-3, 4 („Stea pe băț”), 6, 7, 9, 10 („O stea ținută pe un băț”), 11, 12 („Din hârtie, într-o bâtuță”), 13, 15 („Stea răsucită cu mâna”), 16 („Stea făcută din hârtie”), Bh 1, 2, 4 („Stea cu colțuri, cu panglici colorate”), 6, 8 („Stea cu cinci colțuri”), 9 („Stea din carton”), 10 („Se făcea cu o sită și se lipea cu hârtie colorată”), 12-15, 17 („Stea făcută din hârtie pe un băț”), 18, 19 („Stea făcută din lemn”), 20, Mm 1-4, 5 („Stea ornamentată în trei culori”), 7, 8, 11, 13 („Steaua era făcută pe sistemul umbrelei, se închidea și se deschidea”), SM 1, 2, 7, 8, 10-14 („Era făcută dintr-o vască (sită) pe care se punea cadrul de lemn și lumânări”). *Stea și luceferi:* „Stea și luceferi”: Tm 11, 12, Ar 5, 8, 14, Bh 3, SM 6.

Costum: *Haine albe:* „Colindătorii purtau haine albe cu tricolor și cușmă pe cap”: CS 7; „Haine albe, comănace în cap și sabie la brâu”: CS 16; „Erau îmbrăcați cu

haine albe și gulcr roșu, cu șepci de carton pe cap”: Tm 2; „Haine albe și șepci de carton pe cap”: Tm 6; „Haine albe cu panglici”: Tm 11, Ar 2, 6, 10 („Haină albă cu bandalieră de hârtie colorată; la brâu cu cingătoare, în cap, capelă de hârtie colorată”), 11 („În straie albe, cu cruce de panglică roșie pe spate, coif de hârtie”), Bh 8 („Peste îmbrăcămintea groasă, cămașă albă din cânepă, coif de hârtie pe cap peste căciulă, săbii de lemn”), 9 („În haine albe și pe cap poartă șepci din carton colorate”), 10, 11 („Îmbrăcați în alb, cu panglici tricolore, săbii de lemn, clopoței”), 12 („Erau îmbrăcați cu cămăși albe peste hainele groase, încinși cu brâu tricolor. Aveau săbii de lemn. Li se spunea stelari”), 13, 14 („Cu cămăși albe peste haine”), 15 („Erau îmbrăcați cu haine albe cu tricolor peste ele și pe cap aveau coifuri”), 18 („Cu haine albe și tricolor, cu comănac de hârtie colorată”), Mm 8 („Erau îmbrăcați cu haine albe, iar pe cap aveau șepci de carton cu tricolor pe ele”), SM 4 („Cu haine albe și cu eșarfă tricoloră peste ele”), 5, 6 („Haine albe, cu șepci de carton, învăluite în tricolor, eșarfă tricolor”), 7 („Cămăși albe, încinși cu tricolor, pe cap cu cămănac de hârtie”), 10 („Erau îmbrăcați cu haine albe, pe cap cu șepci de carton cu hârtie colorată pe ele”), 11 („Purtau haine albe, șepci de carton pe cap; hârtie colorată pe piept”), 13 („În cămăși albe cu comănac de hârtie”). *Haine de la biserică:* „Colindătorii purtau haine luate de la biserică”: CS 13, 14, Tm 4-6, Ar 4 („Cu stehari ca și diecii, cu o cruce pe spate, cu comănac de carton, împodobit cu hârtie tricoloră. Și comănacul avea o cruce pe spate”), 8 („În stihări albe de la biserică, cu săbii”), 9 („Cămăși albe luate de la diecii din biserică”), 12 („În cămăși albe de la biserică; pe cap aveau o căciulă de hârtie roșie, pe care era prinsă o stea din hârtie. Conducătorul avea sabie de lemn”), 14 („Îmbrăcați în straie albe, cu cruce roșie pe spate, așa cum poartă diecii la înmormântare”). *Port tradițional:* „Colindătorii purtau costume naționale. Cămașă cusută peste izmene, brâu, brăciri colorate, opinci”: CS 2, 6 („Costume naționale cu zdrăngănele la picioare, iar pe cap coifuri din hârtie colorată, împodobită cu staniol”), 10 („Costum popular specific zonei cu căciuli de miel, șube albe, obiele și opinci, iar în mână purtau un ciur sau traistă pentru strâns darurile”), Tm 1 („Cămăși, izmene albe, brâu cu tricolor”), 3, 13, Ar 5 („Cu costum național, sau cămăși albe”), Bh 3 („Cu hainele cele mai bune, după portul popular al satului”), Mm 3; „În costumele tradiționale ale satului”: Mm 7; „Opinci, obiele, cioareci lacric, cușmă”: Mm 13, SM 12. *Costum de culoare închisă:* „Colindătorii purtau costume mai închise la culoare. Aveau costume mai închise, pe cap șepci de carton și peste haine o eșarfă tricoloră”: Bh 19; „Colindătorii erau îmbrăcați obișnuit, sau aveau costume speciale ca la Irozi”: CS 3, 8, 11, Tm 8, 10, Bh 17, 20, Mm 1, SM 2, 8. *Accesorii:* „La costumul obișnuit purtau în [diagonală] tricolor”: Ar 15; „Purtau sabie”: Ar 16; „Panglici pe costum”: Bh 1, 2.

Locul: „Colindătorii cântau în casă”: CS 1-4, 6-14, 16, Tm 2, 4, 6, 10, 13, Ar 1-6, 8-11, 13-16, Bh 4, 6, 8, 9, 11, 12, 14, 15, 19, Mm 1, 2, 5, 8, 13, SM 1, 2, 4-8, 10-12,

14; „Colindătorii cântau în casă în fața icoanei”: Bh 20, Mm 3, 7; „În coridor”: Tm 3; „La fereastră”: Ar 7; „În curte”: Bh 17, SM 13; „Colindătorii cântau la fereastră și erau apoi poftiți în casă”: Tm 5, 8, 11, Ar 17, Bh 12 („La fereastră își cereau voie”); „La fereastră și în casă, în fața icoanei”: Bh 13, 18, Mm 4 („Cântau la fereastră și după ce terminau erau invitați în casă”); „Colindătorii cântau în curte și în casă”: Tm 1, Ar 12, Bh 10, Mm 11.

Daruri: „Colindătorii primeau bani”: CS 3, 7, 8, 11, 16, Tm 4, 6, Ar 1, 4, 6, 7, 10, 12, Bh 6, 9, 12, 13, 15, 19, 20, Mm 1-3, 8, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14; „Bani, colaci”: CS 12, 14, Tm 1, 8, 13, Bh 8, 14, SM 12; „Bani, fructe”: Tm 2, Ar 5, Mm 5 („Bani , mere, prune”), 7 („Bani, mere, nuci”); „Bani, prăjituri”: SM 7; „Bani, clisă (slănină)”: Ar 11; „Bani, colaci, cârnați”: CS 1, Bh 10; „Bani, colaci, brânză”: CS 4; „Bani, colaci, băutură”: Ar 16; „Bani, fructe, colaci”: CS 9, Tm 5, Ar 2, 13, 14, 17, Bh 3, 18; „Bani, fructe, prăjituri. Nuci și mere, prăjitură, cozonac cu mac; se numeau colaci tari”: CS 2; „Bani, fructe, cârnați”: CS 1, Bh 10; „Bani, fructe, colaci, rachiu”: Tm 10; „Bani, colaci, cârnați, țuică”: Ar 15; „Bani, fructe, colaci, mâncare”: Mm 4; „Bani, fructe, carne de porc, caltaboș”: CS 6; „Bani, fructe, colaci, cârnați, gustări. În casele unde colindau erau primiți de rude”: CS 13; „Fructe, colaci”: Ar 3, 9 („Nuci și colăcei”), Bh 1, 2; „Colaci”: Bh 17, Tm 11.

ANUL NOU

Plugușorul: Denumiri: „Uratul de Anul Nou se numea Plugușorul”: CS 1, 3, 4, 6, 8, 10-12, 14, Tm 1, 11, 13, Ar 1, 3, 6, 11, 13, 15, 17, Bh 1, 2, 4, 6-10, 15, Mm 2, 3, 7, 8, 13, SM 1, 4-6, 8, 11, 12; „Cu plugușorul”: Bh 19, Mm1. [Se menționează două denumiri]: „Plugușorul. Cu buhaiu”: Tm 2; „Cu uratul: Plugușorul”: Tm 8, Bh 20; „Plugușorul, Plugul Mare”: Ar 5; „Cu uratul, Cu plugul”: Ar 8; „Plugulețul, Plugușorul”: Mm 5; „Cu plugul, Cu plugușorul”: Mm 6; „Cu buhaiul, Cu plugul mare”: Mm 11. [Obiceiul este consemnat ca netraditional]: CS 16, Tm 12 („Prima dată s-a făcut Plugușorul acum 25 de ani, adus de un pădurar. Obiceiul se menține și azi”), Ar 10 („Obiceiul a apărut după ce s-a făcut România Mare, după 1918, adus de premilitari și învățători”), 14 („Înainte vreme nu a existat acest obicei. Abia în ultima vreme a fost introdus”), 15 („Obiceiul e nou”), Bh 11 („Astăzi fac câțiva [acest obicei]”), 13 („Astăzi, doar copiii”), 14, Mm 4 („Astăzi doar copiii mici la Anul Nou”), 10 („După 1945 au început să meargă în sat cu Plugușorul”), SM 7 („Doar de 10 ani merg copiii”), 9 („Merg doar în ultima vreme”), 14 („Obiceiul a fost introdus de militarii din Tg. Mureș, Reghin, care au fost cantonați în sat”). [Denumirea obiceiului pentru această categorie]: „Plugușorul”: Ar 10, 15, Bh 11, 13.

14, Mm 4, 10, SM 7, 9; „Plugulețul”: Ar 14; „Cu buhaiul”: CS 16. [Două denumiri]: „Plugușorul, Cu buhaiul”: Tm 12.

Data practicării obiceiului: „În Ajunul Anului Nou”: CS 3, 11, 12, 14, Tm 2, 8, Ar 1, 3-6, 8, 13, Bh 2, 7, Mm 1, 3, 5 („Mai recent se umblă și de Crăciun”), 8, SM 1, 12; „Dimineța Ajunului Anului Nou”: Ar 17, Bh 6, 19, Mm 13; „Seara Ajunului Anului Nou”: CS 1, 6, 8, 10, Tm 11, Bh 1, 4, 8, 9, 20, Mm 6 („Seara Ajunului umblă copiii, noaptea umblă feciorii”); „Dimineța Anului Nou”: Bh 15, SM 8; „Din Ajunul Anului Nou până a doua zi seara”: Mm 2; „În seara Crăciunului, în Ajunul Anului Nou”: Mm 11; „În Ajunul Crăciunului”: Bh 10. [Obiceiul netradițional]: „Ajunul Anului Nou”: CS 16; „Seara Ajunului Anului Nou”: Tm 12, Mm 10; „Anul Nou”: Ar 10, Mm 4.

Participanți: *Copiii*: CS 4, 8, 10, 12, 14, Ar 11 („3-4 copii”), 17 („4-5 copii”), Bh 1 („Copiii mai mici”), 2, 6 („Copiii mai măricei”), Mm 13, SM 5; „Copiii mai mari”: CS 11, Ar 1, 13 („Acum colindă copii de 8-10 ani”), Bh 9, 19, Mm 3 („Băieți de 10-16 ani”), 8, SM 11, 12. *Copiii, feciorii*: CS 1, 3, Bh 10; „Copiii, feciorii, oamenii căsătoriți”: CS 3 („Oameni căsătoriți, rar”), Ar 3, Mm 11; „Feciorii”: Tm 2, 8. *Bărbații*: „Feciorii, bărbații”: Tm 11; „Bărbații”: Ar 8. [Obicei netradițional]: „Copiii”: Ar 10, Bh 11, 13, Mm 4; „Copiii mai mari”: CS 16 („Copii mai mari de 14-16 ani”); „Copiii, feciorii”: Tm 12 („Întâi vin copiii, apoi al doilea rând feciorii”); „Feciorii”: Bh 14.

Denumirea colindătorilor: „Colindători”: CS 1, 6, 10, 11, Tm 1, 8, 11, Ar 3, 8 („Corindători”), 11, 13, 17, Bh 1, 2, 7, 8, 20, Mm 1, 3; „Colindători cu plugușorul”: CS 3; „Cei cu plugușorul”: Ar 6, SM 4, 6; „Plugărași”: CS 8, Tm 2, Ar 5, Bh 15, Mm 2, 5, 13, SM 8, 11; „Plugari”: CS 11, Ar 1, Bh 9, 19, Mm 8, SM 12; „Urători”: Mm 6, 7. [Două denumiri]: „Plugărași, colindători”: Bh 4; „Plugărași - plugari”: Mm 11 („Plugărași, cei mici; plugari, cei mari”); „Colindători, urători”: SM 12. [Obicei netradițional]: „Colindători”: Bh 13; „Băieți cu plugușorul”: Mm 10; „Plugărași”: Ar 15; „Cei cu plugușorul”: Ar 10; „Nu au nume”: Bh 11.

Recuzită: *Plug, clopote, bice, instrumente muzicale*: „Plug, clopote”: Ar 2, 13; „Plug, bice”: Ar 11 („Plugul era de lemn”); „Plug, clopote, bice. Plugul avea cei mai frumoși boi; colindau feciori și bărbați căsătoriți”: CS 3; „Un plug tras de un cal și împodobit cu brad, cu panglici colorate, sau crengi de măr dulce”: CS 6; „Plugul era înainte cu doi boi”: Ar 8; „Plug, bice, pistoale”: Mm 2; „Plug, clopote, bice, buhaie. Un plug mic de lemn, clopote, ținăgău zbice, buhaie”: Bh 6; „Plug, clopote, bice, vioară. Plug adevărat împodobit cu șterguri și batiste; erau înhâmați boi; trăgeau o brazdă în zăpadă, înconjurau gospodăria”: Bh 10; „Plug, clopote, bice, buhaie, tălângi. Numai roțile de la plug, iar pe ele așezau un brăduț chicic (împodobit) cu

panglici și hârtie colorată”: CS 10; „Plug, rar”: Tm 8; „Plug, clopote, bice, tălângi, instrumente muzicale”: Bh 9, 15 („Tobă, fluier”), 19 („Tobă”), 20 („Fluier”), SM 1 („Plug, uncori”), 4 („Fluier”), 6 („Fluier”), 8 („Tobă”), 11 („Tobă”), 12 („Tobă”); „Plug, clopote, bice, buhaie, instrumente muzicale. Plugul, doar cei mari; fluier”: CS 1, Tm 11 („Plug mai de mult, când aveau oamenii boi; trâmbițe”), Ar 5 („Fluier, tobă, scripcă”), Mm 7 („Plug în miniatură”), 11 („Plug și dobă, cei mari. Plug, clopote, bice, buhaie, ciocane, tălângi, pistoale, instrumente muzicale”). [Obicei netraditional]: „Bice”: Bh 14, Mm 10; „Plug, clopote”: SM 7; „Clopote, bice”: Ar 14, Bh 13 („Tăngălău și bice”), „Bice, zurgălăi”: Bh 11; „Plug, clopote, bice. Plugul e o prășitoare trasă de doi copii”: Ar 10; „Un plug mic, făcut din lemn împodobit cu hârtie colorată”: SM 9; „Un plug miniatural făcut din bucăți de lemn și hârtie. Pe el se puna beteală, un brăduț; clopote; bice”: SM 14; „Clopote, bice, buhaie”: Tm 12; „Plug, clopote, scripcă”: Ar 15; „Plug, clopote, bice, buhaie, talângi”: CS 16; „Plug, clopote, bice, buhaie, fluier”: Mm 4.

Locul unde se desfășura obiceiul: „Pe uliță și în casă. Pe uliță colindau cei mari, în casă, cei mici”: CS 1; „În fața casei”: Tm 11, Bh 19, Mm 7, 13, SM 8 („Uncori și în curte”), 11 („Uncori și în curte”); „În curte”: CS 3, 6, 8, 10-12, 14, Tm 1, 2, Ar 1, 5, 6, 8, 11, Bh 4, 6, 7, 9, 10, 15, 20, SM 1, 5, 12; „La fereastră”: CS 4, Tm 13, Mm 5, 11; „În casă”: Mm 1, SM 4, 6; „În fața casei și în casă”: Mm 6; „În curte și în casă”: Tm 8, Ar 3, 13, 17, Bh 1, 2, 8. Mm 2 („În casă se spunea urarea, afară se pocnea din bice”), 3 („Se intra în casă, la cine voia”), 12; „Numai în satul colindătorilor”: CS 1, 3, 4, 6, 8, 10-12, 14, Tm 1, 2, 11, Ar 1, 6, 8, 11, 17, Bh 1, 2, 4, 6-10, 15, 19, 20, Mm 1, 2, 6, SM 1, 4-6, 11; „Alte sate”: SM 12. [Obicei netraditional]: „În fața casei”: Ar 15, SM 7; „În curte”: Tm 12, Bh 13, 14, Mm 10, SM 14; „La fereastră”: Tm 12, Ar 14, Mm 4; „În fața casei și în casă”: CS 16; „În curte și în casă”: Mm 10, SM 9; „Numai în satul colindătorilor”: CS 16, Tm 12, Bh 13.

Beneficiar: „Se colinda din casă în casă”: CS 1, 3, 6, 10-12, Tm 13, Ar 5, 8, 11, 17, Bh 1, 2, 4, 6-8, 15, 20, Mm 1, 2, 5-7, 11, 13, SM 1, 4, 6, 8, 12; „Se colida la casele cu fete mari, la rude”: CS 8, Tm 2, 8, 11, Ar 1, 3, 6, 13, Bh 9, 19, Mm 2, SM 11. [Obicei netraditional]: „Se colinda din casă în casă”: CS 16, Ar 14, 15, Bh 13, 14, Mm 4, 10, SM 14; „La neamuri”: Bh 11; „La oficialități și oameni înstăriți”: Ar 10.

Daruri: „Colindătorii primeau bani”: CS 1, 11, Tm 13, Ar 1, Bh 6, 19, Mm 1, 8, SM 4, 11; „Bani, colaci”: Tm 1, Mm 5; „Bani, fructe”: Ar 11 („Nuci”), Mm 3 („Nuci, mere”), 7, 13, SM 6; „Bani, băutură”: CS 3 („Băătură, la cei mari”), 6, Tm 2, Bh 15, SM 8; „Bani, colaci, fructe”: Ar 17, Bh 1, 2, 8 („Colaci mici (coci) și mere, pere, poame uscate”); „Bani, colaci, cârnați”: CS 4, 12; „Bani, colaci, mâncare”: Ar 5; „Bani, cozonac, băutură”: Ar 6; „Bani, mâncare, băutură”: Ar 8, Mm 6 („Piroști și răcitură”), SM 1 („Uncori, sarmale”); „Bani, fructe, colaci, băutură”: Mm 11; „Bani,

colaci, cârnați, băutură”: Tm 8, 11; „Bani, colaci, mâncare, băutură”: Ar 3, 13; „Bani, colaci, fructe, cârnați, băutură”: Bh 7; „Colaci, fructe, băutură”: Mm 2; „Colaci, cârnați, băutură”: Bh 10; „Colaci, fructe”: CS 10, 14, Bh 8 („Mere, pere, poame uscate”); „Colaci, băutură”: SM 12; [Obicei netradițional]: „Bani”: CS 16, Ar 10, 14, 15, Bh 11, SM 7, 9, 14; „Bani, fructe”: Mm 10; „Bani, colaci, băutură”: Tm 12; „Feciorii nu beau la case ci strâng băutura într-un vas. Bani, colaci, fructe, mâncare, băutură”: Mm 4.

Cu semănatul: **Data practicării obiceiului, participanți:** *La Anul Nou:* „Obiceiul se desfășura la Anul Nou”: CS 6, 7, Tm 5, Ar 5, Mm 2; „Obiceiul se numea Cu rișcașu”: Ar 8. *În Ajun de Bobotează:* „Obiceiul se numea A ciurlița”: Ar 6; „Copiii mergeau Cu semănatul”: CS 7, Tm 5, Ar 5, 6, 8, Mm 2; „Feciorii”: CS 6.

Seminte semănate: „Grâu”: CS 6, Ar 5; „Porumb”: CS 7; „Grâu, porumb”: Ar 6; „Orez”: Ar 8; „Grâu, porumb, orez”: Tm 5; „Grâu, orez, secară”: Mm 2.

Desfășurare: „Obiceiul era [integrat] Plugușorului. Flăcăii aruncau grâu sub brazda trasă de plug”: CS 6; „Semintele se aruncă în casă”: Tm 5, Ar 5; „Se aruncă în casă peste gospodari”: CS 7, Ar 8, Mm 2; „În ajun de Bobotează, când merg cu «A ciurlița», au la gât o trăistuță și aruncă seminte, prin curte, prin grădină, prin casă ca să aibă roadă pomul în acel an”: Ar 6.

Sorcova: **Data practicării obiceiului:** „Dimineața Ajunului Anului Nou”: Tm 8; „Ajunul Anului Nou”: Ar 1, 3-5, 13, 14; „Ajunul Anului Nou, noaptea de Anul Nou, dimineața de Anul Nou”: Bh 4; „Dimineața Anului Nou”: CS 6, 7, 10, 11, Tm 2, 6, 13, Ar 17, Bh 9-11, 15, 18-20, Mm 8, SM 1, 2, 4, 6, 8; „Ziua de Anul Nou”: CS 2, 13, Ar 11, Mm 3, SM 5, 11, 12; „Ajunul Anului Nou, ziua de Anul Nou”: Bh 12; „Ajunul Crăciunului”: CS 12; „La Crăciun și Ajunul Anului Nou”: Mm 11.

Participanți: „Copiii”: CS 1, 6, 7, 10, 13, Tm 2, 6, 8, Ar 3, 5, 11, 13, 14, 17, Bh 4, 9, 11, 12, 15, 18-20, Mm 1, 11, SM 1, 4-6, 8, 11, 12; „Copiii cei mai mici”: CS 11, Ar 1, Mm 8, SM 2; „Copii și mai mici și mai mari”: Mm 2; „Băieți”: Mm 3; „Numai băieți, fetele nu mergeau la Anul Nou în nici o casă, ziceau că nu aduc noroc. Prima oară trebuia să intre în casă, băieți, nu fete”: Bh 10; „Fete. Trei, patru fete”: Tm 13.

Confecționarea sorcovei: *Ramură de pom:* CS 6; „Ramură de pom cu crăcană și ciucuri de lână”: CS 10; „Ramură de pom cu hârtie colorată prinsă în ramuri”: CS 13, Tm 8, Ar 3, 11, 13, 17, Bh 12; „Ramură de pom cu țingaloi (clopoțel)”: Bh 18, Mm 2. *Crenguță de brad:* „Crenguță de brad cu prime de hârtie”: Mm 3. *Ramură de pom, flori artificiale:* „Ramuri de pom, dar și sorcovă din flori artificiale”: Ar 5, 14,

Bh 10; „Crengi de prun, dar și din flori artificiale și o batistă”: SM 5; „Sorcovă din flori artificiale”: CS 1, 7, 11, Tm 2, 6, 13, Ar 1, Bh 9, 11, 16, 19, 20, Mm 1, 8, 11, SM 1, 2, 4, 8, 11; „Nu purtau sorcovă. Azi sorcovă cumpărată”: CS 12.

Beneficiarii: „Oricine primea, era sorcovit”: CS 1, 7, 11-13, Tm 2, 6, 8, 13, Ar 1, 3, 5, 11, 13, 14, 17, Bh 4, 9, 10, 12, 15, 18-20, Mm 2, 3, 8, 11, SM 1-3, 5, 6, 8, 11, 12; „Erau sorcovite numai rudele”: CS 6, 10, Bh 11, Mm 1.

Daruri: „Bani”: CS 12, Bh 11, 12, Mm 1, 3, SM 1, 5; „Colaci”: SM 12; „Bani, covrigi”: CS 6; „Bani, poame”: CS 7; „Covrigi, cârnați”: Bh 10; „Fructe, colaci, bani”: CS 10, Tm 2; „Bani, poame, fructe”: CS 11, Tm 6, Bh 9, 15, 19, 20, Mm 8, SM 4, 8, 11; „Bani, colaci, covrigi”: CS 13, Tm 8, 13, Ar 3, 13, 14; „Bani, colaci, cârnați”: CS 1; „Colaci, poame, fructe”: Bh 18; „Covrigi, fructe, poame”: SM 5; „Bani, colaci, poame, fructe”: Ar 1, 17, Bh 4, Mm 2, 11, SM 6; „Bani, poame, fructe, prăjituri”: Ar 11.

Alte obiceiuri: „La Anul Nou se umbla cu «La mulți ani», o urare specială; numai băieții, fetele nu”: Bh 16. *Obicei la Bobotează:* „La Bobotează, pițărâii - copii până la 10 ani - umblau cu un clopoțel, după ce trecea preotul. Înconjurau casa de trei ori și urau. Primeau nuci, mere, pere”: Bh 10.

JOCURILE CU MĂȘTI

Repertoriu: *Capra, turca, cerbul, ursul:* „Capra”: Tm 1-3, 6, 8, 13, Ar 1, 5, Bh 6, 20, Mm 1, 2, 6, 8, 11, 13, SM 1, 2, 4-8, 11, 12; „Turca”: Tm 10 („Turca”), 11, 14, Ar 2, 6, 7, 11-15, Bh 1-4, 6-8, 10-13, 15-17, 19, Mm 3, 5, 8, SM 4, 14; „Cerbul”: CS 1, 3, 13, Tm 4, 5, 8; „Ursul”: SM 11. *Măști umane:* „Baba curcubătă și Moș Crăciun”: CS 10; „Mascății”: Tm 11, Ar 11; „Urâții”: Ar 2, 8, 13, Bh 7; „Feciorii se mascau de Crăciun și circulau pe la fete”: Bh 11.

Data practicării obiceiului: „Ajunul Crăciunului”: CS 1, 10, 13, Tm 4, Ar 11, Bh 6, 13; „Noaptea de Crăciun”: Mm 3, SM 7; „Ziua de Crăciun”: Bh 4 („După ce ieșea popa de la biserică”), 11, 17; „Primele două zile de Crăciun”: Bh 3, 12, 16; „A treia zi de Crăciun”: Tm 11; „Ajunul Crăciunului și cele trei zile de Crăciun”: Bh 10; „Trei zile ale Crăciunului”: Bh 8; „Ajunul Crăciunului, Anul Nou”: Ar 12; „Ajunul Anului Nou”: Bh 19; „Anul Nou”: CS 3, Tm 1-3, 6, 8, 11, 13, Ar 1, 5, 6, 11, 15, Bh 1, 2, 15, 20, Mm 2, 6-8, 11, 13, SM 1, 2, 4-6, 8, 11, 12, 14; „La Crăciun și Anul Nou”: Tm 5, 14, Ar 2, 3, 8, 12, 13, Bh 7 („Mai rar la Anul Nou”), Mm 5; „De la Crăciun la Anul Nou”: Mm 1; „Ajunul Crăciunului, Ajunul Anului Nou, Ajunul

Bobotezei": Tm 10; „Seara de Crăciun, Anul Nou, Bobotează": Tm 8; „Două zile de Crăciun, Anul Nou, Bobotează": Ar 10; „La Anul Nou și Sf. Ion": Ar 7.

Participanți: „Copiii": Ar 7, 14, Mm 6, SM 5, 7; „Băieții mai mari": CS 13, 16 („Băieții mai mari de 16-17 ani"), Tm 1, 3, 6, 13, 14, Ar 1, 5, 6, 15, Bh 6 („Băieți de 16-17 ani"), 17, 19, 20, Mm 2, 5, 11, 13, SM 1, 2, 4, 6, 8, 11, 12; „Feciori": Ar 12, Bh 7, 10, Mm 1, 3; „Feciorii și bărbații": CS 1, Tm 2, 4; „Bărbați proaspăt căsătoriți": Tm 8, 10; „Feciori, oameni căsătoriți": Bh 3, 8; „Bărbații": CS 3, Bh 13, Mm 7 („Bărbați însurați"); „Feciorii, bărbații (uncori), copii (uncori)": Mm 8; „Bărbații, femeile": CS 10; „Bărbații, femeile, copiii": Bh 2, 4; „Băieții, fetele, bărbații, femeile": Ar 8.

Componenta cetei: Capra: „Capra, cel ce ținea capra, doi, trei însoțitori, aceștia îmbrăcați mai sărăcăcios": Tm 1; „Capra, unul cu fluierul, flăcăi. Flăcăii erau îmbrăcați mai flenduros": Tm 3; „Capra, cinci, șase dubași, muzicanți, un vătaf, șase călușeri": Tm 13; „Capra, băiatul din ceata de căprăi, muzicantul. Capra era împreună cu dubașii": Ar 1; „Capra într-o ceată de cinci persoane, dintre care și muzicanți (acordeon)": Bh 6; „Capra, unul o purta, unul strângea banii": Mm 1; „Ceata de capră în costume obișnuite": Mm 2; „Capra, cel ce spunea versurile, cel ce cânta din fluier, alți doi copii, care pocnesc din bice. Copiii erau îmbrăcați în costume tradiționale: cămașă, șubă, căciulă de miel, opinci sau cizme": Mm 6; „Capra, însoțitorul caprei, cel ce o descânta și fluierașul. Aceștia aveau costume tradiționale: opinci, obiele, cioareci, lăcriș de lână, cușmă": Mm 7; „Capra, copilaș cu fluier": Mm 11; „Capra, ciobanul, moșul": Mm 13; „Capra plus alaiul de 3-6 persoane. Însoțitorii erau îmbrăcați obișnuit": SM 5; „Capra și însoțitorul, îmbrăcați obișnuit, cu un ciomag cu zurgălăi": SM 7. [Obiceiul consemnat ca netradițional]: „Capra, ciobanul cu fluierul, însoțitorul. Ciobanul și însoțitorul aveau șubă, cioareci, opinci, cușmă, bătă ciobănească, zurgălăi": Mm 4; „Capra și ceilalți care spun colinda, 4-6 participanți": Mm 10.

Turca: „Turca și fluierașul": Tm 14; „Turca, turcașul și cel cu fluiera": Ar 2; „Turca, turcașul, moși, babe, apă, muzicanți": Ar 3; „4-5 în ceată": Ar 5; „Turca, jucătorul de turcă": Ar 6; „Numai doi: turca și un scripcar": Ar 10; „3-4 și muzicanții; Turca, o femeie mascată în haine rele și alți muzicanți": Ar 11; „Turca și turcașul, cel ce juca turca": Ar 14; „Turca era în grupul dubașilor": Ar 15; „Erau doi: turca, iar celălalt purta barbă": Bh 1; „Turca, 8-12 colindători, turcașul, birăul, care purta haine cu tricolor, lapa, cel mai înalt": Bh 4; „Turca, turcașul, primarul, colăcarul, trei jucători, trei colindători și alduitorul de colac": Bh 7; „Turcașul era acoperit cu o pătură, ceilalți în costumul popular obișnuit locului în zilele de sărbători": Bh 8; „Turca, turcașul, 15 colindători, ofițerul, alduitorul colacului, palincii lapa, muzicanți

(heghighes)“ : Bh 10; „Turcașul, toboșarul, muzicantul și doi din ceată; turcașul era sub o pătură vărgată“: Bh 11; „Purtătorul de turcă se numea turcaș; era acoperit cu pănură“: Bh 12; „Turca, bondașul, îmbrăcat cu un cojoc pe dos, 2-3 instrumentiști cu vioară“: Bh 13; „Turca și muzicanții cu alai“: Bh 15; „Turca, purtătorul de turcă și însoțitorii. Erau în haine de sărbătoare“: Bh 16; „Turca și 2-3 însoțitori îmbrăcați obișnuit“: Bh 17; „Turca, muzicanții și alaiul“: Bh 19; „Până la 20 de feciori, 1-2 cu fluierul. Numai turca era mascată“: Mm 3; „Turca, muzicantul, moșul“: Mm 5.

Cerbul: „4-5 urători: Cerbul, unul cu un clopoțel, altul era lapa, care ducea colacii, cârnațul, unul cu băutura, unul era cu cojocul“: CS 1; „Un muzicant, unul cu biciul și cu o traistă de cenușă, să se vadă, că a ieșit foc din pocnetul biciului“: CS 3; „Erau trei: Cerbul, conducătorul cerbului și fluierașul. Aceștia doi erau îmbrăcați în portul satului“: CS 13; „Colindătorii la Crăciun erau însoțiți de Cerb și de dubași, 10-15 dubași [Mai recent Jocul de Cerb se asociază cu colindătorii, care joacă căluserii]“: Tm 4; [Obiceiul consemnat ca netraditional]: „Cerbul și moșul cerbului care poartă costumul specific zonei, cu șubă mare albă decorată cu negru“: CS 10.

Masca - costum: Capra: „Capra avea un cap de lemn și clămpănea din gură; era îmbrăcată cu haine mai proaste“: CS 16; „O mască pe un băl, băl împodobit cu o țesătură colorată și cu hârtie colorată“: Tm 1; „Capra avea un cap de lemn, formă de cap de capră“: Tm 2; „Capul caprei era din lemn“: Tm 3; „Bot de lemn, cu care lua banii; corpul acoperit cu o pânză albă“: Tm 5; „Avea pe cap o mască în formă de cap de capră. Era din lemn și clămpănea din ea“: Tm 6; „Cap de lemn împodobit; haine vechi“: Tm 8; „Capra avea cap de lemn și era acoperit cu țol“: Tm 13; „Avea un cap de capră din lemn; era îmbrăcată până jos cu panglici peste haine“: Ar 1; „Cap de capră și corpul acoperit cu țol“: Ar 15; „Capul era din lemn, purtat pe o bătă; trupul îmbrăcat cu o cergă“: Bh 6; „Cap de capră din carton“: Bh 20; „Capul era din lemn; corpul acoperit cu o șubă“: Mm 1; „Capul era din lemn; era înstruțată cu tot felul de hârtii în culori, puse pe o țesătură“: Mm 2; „Capra se făcea pe o bătă, la capăt se fixa capul cu maxilarul mobil. De el se prindea o sforicieă pentru a-i permite mișcarea, care să producă clămpăturile. Capul era îmbrăcat în blană de capră, urechile din piele, ochii de mărgelă, la gât se puneau clopoței. Corpul era acoperit cu un țol de lână“: Mm 6; „Capul din lemn fixat pe o tijă (tot din lemn) era acoperit cu blană de miel, coarnele erau din lemn (acoperite cu piele), iar corpul era învelit cu o cergă. În dreptul coarnelor se puneau benzi de hârtie colorată“: Mm 7; „Capul de lemn în formă de capră și era îmbrăcată prost“: Mm 8; „Cap de capră din lemn, pe spate cergă“: Mm 11; „Cap de capră din lemn; pe trup un covor colorat“: Mm 13; „Cap de capră cu haine colorate“: SM 1; „Cap de capră confecționat din lemn“: SM 2; „Cap din lemn; pe trup o pânză colorată“: SM 4; „O mască de capră din lemn cu maxilarul de jos mobil, era purtată într-un băț; pe de-asupra o pătură“: SM 5; „Cap

de capră; învelită într-o haină lungă”: SM 6; „Masca era făcută dintr-un craniu de capră cu maxilarul inferior din lemn, pe care avea zurgălăi. Era purtată într-un băț”: SM 7; „Cap de lemn; costumată peștri”: SM 8; „Cap de capră făcut din lemn, din care clămpănea”: SM 11. [Obicei ne tradițional]: „Capra avea cap de lemn, cu două lemne, care trase de sfoară făc capra să „hăpăcie” din fălci”: Mm 4; „Capra are un cap de lemn vopsit împodobit cu panglici colorate: botul este din lemn, mișcat de sfiori; trupul acoperit cu o șubă”: Mm 10.

Turca: „Masca din lemn cu coarne carne (ca la furcă) tot din lemn. Un clopot între coarne acoperită cu un măsai (covertură) roșie cu alesături. De la coarne tot corpul era acoperit cu «sârme» din hârtie colorată. Numai bățul din care clămpănea era neacoperit (0,30 cm)”: Tm 10; „Turca era îmbrăcată în femeie, cu o cleampă din lemn și cu un chirceag pentru vin”: Tm 11; „Un cap de turcă, corpul acoperit cu un țol”: Tm 14; „Cap de lemn, corpul acoperit cu un lepedeu și panglici colorate”: Ar 3; „Capul era din lemn și o straiță peste trup”: Ar 5; „Cap de carton; Purtau acest cap făcând joc între jucătorii cu turca”: Ar 6; „Pe față avea o mască cu cioc mobil din lemn; era îmbrăcată într-o haină de stofă, pe care erau cusute petice colorate”: Ar 7; „Capul avea două clape de lemn în formă de cioc de barză, cu care ciupea; o pânză roșie acoperea corpul jucătorului”: Ar 10; „Capul din lemn, cu cioc, cu coarne, panglici colorate; corpul acoperit cu lipideu (lepedeu)”: Ar 11; „Masca era din carton, avea un cioc mobil, din lemn; semăna cu capul de barză. Pe deasupra purta o haină lungă făcută din mai multe culori”: Ar 12; „Cap de lemn, pe băț; corpul era acoperit cu un lepedeu”: Bh 1; „Ciocul era din lemn, cu prime pe cap și clopoței; acoperită cu lepedeu”: Bh 2; „Juca limba cu o ală; corpul acoperit cu haine roase, fulgi de blană de iepure”: Bh 4; „Turca avea coarne și coadă, ca dracu. Purta lepedeu roșu. Era mai urâtă decât Capra [în sat se juca și Capra]”: Bh 6; „Turca avea un cap de lemn și lepedeu pe deasupra”: Bh 7; „Turca purta o botă, pe care era un cap de iepure. Maxilarul era mobil. Era îmbrăcată cu o haină roșie”: Bh 10; „Turca avea un cioc lung de lemn”: Bh 11; „Turca era o mască cu un băț”: Bh 13; „Turca avea cioc, era îmbrăcată cu haine mai vechi”: Bh 15; „Capul era lucrat din lemn, două coarne; clămpănea. Corpul era acoperit cu panglici și cârpe scumpe”: Bh 16; „Turca avea mască din lemn, care înfățișa un cap de iepure; era pusă pe un băț; era îmbrăcată cu o haină roșie”: Bh 17; „Capul era din lemn, cu un cioc lung împodobit cu prime, mărgelile, clopote; la gât și pe corp era acoperită cu un țol vârgat. Pe față avea o piele de capră, cu barbă din piele de capră”: Mm 3; „Turca avea cap de lemn și pe spată țol”: Mm 5; „Mască din carton, cu ciocul din lemn, din care clămpănea; era îmbrăcată cu o cârpă roșie”: SM 14.

Cerbul: „Haine ca popa, haine vechi, țoale, un cap de lemn cu urechi și coarne, ca la capra sălbatică. Cerbul avea flecteă de lemn, din care clămpănea”: CS 1; „Cerbul era ca un popă, o piele în spată, coarne ca la cerb. Avea o clapă de lemn și clămpănea

în ritmul muzicii“: CS 3; „Capul și corpul cerbului erau acoperite cu o pătură; cap de cerb, clămpănitoare din lemn“: CS 13; „Mască de capră; animalul clămpănea în ritmul dubelor. Era îmbrăcat cu 1-2 poneșe, ornate cu hârtie colorată“: Tm 4. [Obicei netradițional]: „Cap cu fălci din lemn acționate cu o sfoară pentru a clămpăni; o particularitate a măștii constă din absența coarnelor. Corpul este format dintr-un zăbun [piesă de port popular bărbătesc specific zonci]“: CS 10.

Ursul: „Haină de urs, cu multă lână pe ea“: SM 11.

Măști umane: „Baba Curcubătă era îmbrăcată în haine vechi, ponosite (poale, opreg, cârpă), iar pe față se mânjea cu funingine. În mână avea o căldare cu foc (jăratec) și un clește. Moș Crăciun purta tot haine ponosite, șubă albă cu flori negre, obiele, opinci, iar pe față era mânjit cu funingine“: CS 10; „Mascății cu haine rele și măști“: Tm 8; „Mascăți în tot felul, cu paie înfoiate, hârtii și măști“: Tm 11; „Urâții erau îmbrăcați în haine rele, femeile în bărbați și invers“: Ar 8. [Obicei netradițional]: **Căiuții:** „Pe un băț este fixat un cap de lemn; bățul este îmbrăcat în țesătură roșie. Pe cap poartă chipie. În diagonală pe piept au benzi tricolore“: SM 14.

Desfășurare: Capra: „Jucau cei din ceată (6-7) în jurul caprei. Făceau diferite urări“: CS 16; „Capra juca, țopăia fiind ținută de o frânghie; ceilalți cântau“: Tm 1; „Se adunau 5-6 băieți în jurul caprei și [aceasta] clămpănea și țopăia alături de dubași și pe ritmul susținut de muzicanți“: Tm 13; „Îi cânta Caprei și ceata se oprea în mijlocul drumului. Băteau din tobă, strigau urături“: Ar 1; „Capra juca pe uliță, sau prin case“: Bh 6; „Capra clămpănea și juca“: Mm 1; „Intrau în casă și toți jucau în jurul caprei, care umbla prin casă“: Mm 2; „Se mergea cu capra din casă în casă. Unul dintre copii spunea versurile, altul cânta din fluier, în timp ce capra executa tot felul de sărituri. La sfârșit se pocnea din bice. Se pocnea [deasemenca] și atunci când ajungeau în dreptul ușii, pentru a și anunța sosirea“: Mm 6; „Capra se juca pe brânci. La un moment dat ea obosea și cădea jos, ca și cum ar fi moartă. Atunci însoțitorul începea să descânte, după care capra se scula și începea din nou să joace“: Mm 7; „Capra clămpănea, ceilalți jucau în jurul ei“: Mm 8; „Capra țopăia și clămpănea în ritmul ținut de copilul cu fluierul“: Mm 11; „Capra țopăia în jurul unei bâte“: Mm 13; „Mergeau în curtea omului și jucau, săreau, în timp ce capra umbla pe ici, pe colo“: SM 1; „Jucau în fața casei. Băteau din tobă și săreau; făceau acompaniament pe un text spus“: SM 2; „Dănuiau toți în jurul Caprei“: SM 4; „Capra merge împreună cu Plugușorul: Capra juca și ceilalți din alai spuneau versuri și cântau“: SM 5; „Toți se adunau în jurul caprei jucând“: SM 6; „Capra juca și suna din zurgălăi, iar însoțitorul cânta din gură“: SM 7; „Se opreau în fața casei sau în drum spunând tot felul de urări“: SM 11; „Jucau în drum sau în curtea omului“: SM

12. [Obiceiuri netradiționale]: „Capra cîntă și joacă. Ciobanul și însoțitorul strunesc jocul Caprei, dau cu băta și sună din zurgălăi”: Mm 4; „În casă se colindă. Întâi intră unul din ceată și întrecăbă: «Primiți Capra?» dacă proprietarul zicea că «da» veneau și ceilalți”: Mm 10.

Turca: „Unul dintre participanți intra în gospodărie și întreba, dacă găzdița primește Turca. Jocul se desfășura în cameră. Se cânta din fluier și Turca juca”: Tm 10; „Turca juca și făcea tot felul de figuri”: Tm 11; „Turca juca după cântecul fluierașului”: Tm 14; „Turca juca în casă după fluier”: Ar 2; „Mergeau în fiecare gospodărie și jucau în curte”: Ar 6; „Turca executa diferite mișcări, se făcea că ciupește buzunarul omului, să-i dea bani”: Ar 10; „Jocul se făcea în casă. Cel ce ducea Turca spunea o colindă, sau glumea”: Ar 11; „Jocul [se desfășura] pe uliță, dar se opreau și la casele unor cunoștințe. Turca făcea tot felul de figuri sărind; speria copiii cu ciocul”: Ar 12; „Juca și clămpănea după dubă”: Ar 15; „Turca juca în casă și speria copiii și oamenii”: Bh 1; „Turca se învârtea prin casă, clămpănea și mai mușca pe cineva”: Bh 2; „Erau două dansuri ale Turcii: unul pe stradă Polca pe picior și unul în ușă Danțul Turcii. Belciugul Turcii era petrecerea cu joc pentru fete la Casa Turcii”: Bh 4; „Cel ce umbla cu Turca mergea la biserică să se dezboteze. La sfârșit se boteza iar. Dacă se întâlneau două cete se băteau”: Bh 6; „Se făcea danț după vioară. Turca juca într-o botă. Unii puneau banii jos și Turca îi lua cu ciocul”: Bh 7; „Turca juca în drum, sau în casă. Turca juca, apoi se corînda; apoi se alduia colacul primit de la gazdă. Apoi fata făcea un joc”: Bh 10; „Turca clămpănea, ceilalți cântau: «Măricușă, mărișcuță/ Tu ești goală și desculță/ Merișca s-o betejit/ C-o mâncat lapte prăjit»: Bh 11; „Mobilitatea turcașului și clămpănitul stârneau hazul”: Bh 12; „Turca se zicea că este întruchiparea diavolului. Preotul nu-i lăsa să umble, nici oamenii din sat nu [o agreau]. Jucau țărănește, apoi făceau o mică petrecere”: Bh 13; „Jucau în fața porții și pe uliță. Turca cu ciocul căuta la oameni prin buzunare. Mai toți săreau, jucau și vesteau Anul Nou”: Bh 15; „Jocul se desfășura în fața casei; însoțitorii colindau și cântau în timp ce Turca juca. Din darurile adunate se făcea Balul Turcii la o gazdă unde veneau băieți și fete”: Bh 17; „Jucau în curte, sau pe uliță. Se duceau cu Turca la casa omului și unul din cei 5-6 câți erau spunea câteva urări și apoi erau poftiți să bea cu gazda”: Bh 19; „Înainte de a intra în casă, unul din grup întreba dacă-i primește. Oamenii cu copii mici nu-i primea, că-i speria. În casă Turca juca, apoi se făcea că e bolnavă și cădea jos; unul dintre feciori o descânta și apoi o ridica și începea să joace”: Mm 3; „Turca clămpănea din cioc și turcașul țopăia în jurul unui baston”: Mm 5; „Jocul se desfășura în casă, feciorii cântau și spunea versuri, iar Turca juca”: SM 14.

Cerbul: „Unul zicea din fluier, altul dădea cu bota, cerbul juca”: CS 1; „Muzicantul cânta, iar cerbul clămpănea și juca în ritmul muzicii”: CS 3; „Fluierașul cânta, cerbul juca clămpănind, purtat de conducător, în veselie gazdelor”: CS 13; „Colindătorii

erau însoțiți de cerb, 10-15 dubași. Colindătorii cântau și ritmău cu dobele. Cerbul juca și clămpănea”: Tm 4; „Cerbul juca în casă, făcea figuri”: Tm 5. [Obiceiuri netradiționale]: „Cerbul joacă în fiecare gospodărie colindată în ritmuri clămpănitoare și la comenzile Moșului”: CS 10.

Măști umane: „Baba Curcubătă și Moș Crăciun mergeau din casă în casă. Baba intra în sobă (cameră) și amenința fetele, care nu torseseră cânepa, că le bagă mâinile în focul din căldare. Alerga prin casă ca să le prindă și dacă nu reușea se repezea să țuce gazdele. În acest moment Moș Crăciun ținea calea babei și o îmbrățișa țucând-o”: CS 10; „Mascății mergeau pe la case, să spună tot felul de vorbe”: Bh 11. [Obicei netradițional]: **Căiuții:** „Căiuții au fost făcuți prima oară de un băiat din Moldova venit în sat. De 3-4 ani joacă. Spun o urare și joacă în acompaniament de acordeon”: SM 14.

Daruri: „Ceata primea bani”: CS 1, 3, Tm 8, 10, 13, 14, Ar 4, 10, 11, 15, Bh 6, 13, Mm 1, 5, 6, 11, 13, SM 1, 7, 12, 14; „Bani, colaci”: Ar 14, Bh 1, 2, 13; „Bani, băutură”: Tm 2 („Băutura se consuma pe loc”), Bh 15, 20, Mm 3, SM 4, 8, 11; „Bani, colaci, băutură”: CS 13 („Grupul avea o damigeană pentru vin. Alta pentru țuică, o traistă pentru colaci”), Tm 1, 4, 11; „Bani, mâncare, băutură”: Bh 19, Mm 8; „Bani, colaci, cârnați”: Ar 12; „Bani, colaci, mâncare, băutură”: Tm 6, Ar 1, Bh 3, 7, SM 2; „Bani, mâncare, pâine, băutură”: Ar 2; „Bani, colaci, cârnați, mâncare”: Bh 17; „Bani, colaci, poame, cârnați, băutură”: Bh 11; „Colaci, băutură”: CS 10; „Colaci, poame, cozonac”: SM 5; „Colaci, cârnați, băutură”: Bh 10; „Mâncare, băutură”: Mm 7; „Cârnați, slănină, băutură”: Mm 2; „Poame, făină, mâncare, băutură”: Ar 13.

CUNOAȘTEREA URSITEI

Practici divinatorii ale fetelor: **Numărarea parilor:** „De Anul Nou legau parii de la 10 la 1 și pe acesta îl legau cu ață. Dacă avea coajă zicea că-i bogat; dacă avea lăstari pe el ziceau că are frați mulți”: CS 1; „La Sân Vasăi legau parii cu lână roșie și mergeau de dimineată să vadă cum sunt”: CS 3, Tm 13, Ar 1, 7, SM 9, 14; „Fata număra parii în gard invers. Dacă parul avea noduri, ursitul va avea frați, dacă avea scoartă era bogat”: Bh 7; „Se numărau 9 pari la gard; dacă era cu cioturi, bărbatul va fi foarte bogat”: Bh 13; „Se numărau 10 pari și se lega al zecelea”: Bh 18; „Fetele ieșeau în noaptea de Anul Nou sau Bobotează și numărau parii din gard, 10 sau 11 și la care se oprea îl legau. A doua zi dimineata se duceau să vadă parul: dacă era drept, zicea, că așa va fi bărbatul, alesul ei, dacă era mic, zicea că va fi mic”: Mm 2; „La Anul Nou numărau parii. Al nouălea îl legau cu primă. Dacă era cioturos, omul era gazdă (bogat), dacă era drept, era frumos și sărac”: Mm 3; „De Anul Nou

fetele numărau parii cu ochii închiși, de la 10 sau de la 9 la 1 și puneau pe ultimul ciuf (ciucure de lână). Așa cum arăta parul, strâmb sau drept, așa îi va fi soțul”: Mm 4; „Numărau la Anul Nou parii de la gard și al nouălea îl legau cu ață roșie; dacă era drept însemna că va fi chipeș”: Mm 7, 11; „Fetele obișnuiau la Bobotează să lege seara pe întuneric parii de la gard cu ață. Dimineața mergeau să-i vadă. Dacă parul era colțuros, ziceau că alesul va fi cu prunci mulți pe lângă el; dacă era cu scoartă, ziceau că va fi văduvoi; dacă era neted ziceau că va fi fecior”: SM 2; „La Anul Nou numărau 9 pari de la gard și pe al nouălea îl legau; și dimineața vedeau ce au legat. Dacă parul era strâmb și viitorul bărbat era strâmb”: SM 3, 14.

Ascultatul pe furiș: „Se duceau cu blidul și lingura la vecini și înainte de a intra în casă ascultau ce se vorbește. Dacă auzeau «șezi», însemna că nu se mărită în anul acela și nici nu mai intra în casă. Dacă auzeau «du-te», era bucură, că se mărită”: CS 1, Ar 2; „În seara de Anul Nou plecau fetele afară din casă. Și ascultau la geam și după cum se vorbea în casă așa se va întâmpla”: Ar 10; „Fetele se duceau la ferestre la casele unde erau copii. Dacă părintele alunga un copil, fata se mărita anul acela”: Bh 13; „La Anul Nou se duceau la casele cu copii mici. Ascultau la ușă. Dacă femeia spunea copilului «șezi» însemna, că nu se mărită anul respectiv; dacă spunea «du-te», însemna că se mărită”: Mm 7.

Ascultatul pe gunoi: „La Anul Nou se mătura gunoiul și-l scoteau afară și se așezau fetele pe el și de unde auzeau voce de bărbat, urma să cheme bărbatul”: CS 9; „A treia zi de Crăciun se mătura soba (camera), apoi slătcai pe gunoi pe mătură și ascultai. Dacă auzeai «stai», mai dura până la căsătorie. Dacă auzeai «hai», te măritai repede”: Tm 10.

Ascultatul zgomotelor naturii: „De Anul Nou, la ora 24 fetele își puneau un colac pe cap și ieșeau cu ochii închiși în curte; se urcau pe tăietorul de tăiat lemne și ascultau cu atenție orice zgomot și ghiceau ursita după zgomot. Dacă era susur de apă, ursitul era să fie brutar”: Mm 11.

Animalele din gospodărie: „Dacă vitele se scoală, atunci când o fată mișcă lingurile într-un blid, înseamnă că se mărită în anul acela”: CS 12; „În noaptea de Anul Nou fetele se duceau la cotețul porcului și dădeau cu piciorul. Dacă porcul grohăia, însemna că se va căsătorii în acel an”: Ar 10; „Dezlegau vitele în grajd să nu fie legați cuserii”: Bh 18; „La Anul Nou fetele se duceau la 12 noaptea la cocina porcilor și ascultau; dacă porcul nu făcea nici un zgomot, dormea, însemna că fata nu se mărita în anul respectiv”: Mm 7; „Ascultau de unde vine lătratul câinelui”: Mm 11; „La Sf. Andrei fetele ajunau și seara făceau pogace din făină, nesărată și le mâncau. Șezând pe un tăietor, din direcția din care lătrau câinii, credeau că în acest loc se vor mărita”: Mm 4.

Apa: „În noaptea de Anul Nou, fetele puneau într-o farfurie cu apă două lumânări, a fetei și a băiatului. Dacă lumânările pluteau una spre cealaltă însemna, că fata se va căsători cu băiatul căruia îi pune lumânarea”: Mm 6; „La Anul Nou se făceau vraciuri pentru aflarea ursitei. Fetele băgau verighetele în apă să-l vadă pe cel care îi era ursit. Alte fete fierbeau la ora 12 noaptea nouă găluște și puneau numele băiatului la care se gândea într-o gălușcă. Dacă aceea ieșea la suprafață întâi, acela va fi soțul ei al cărui nume l-a scris”: SM 10.

Apa sfințită: „Se pune într-un pahar molidvă (apă sfințită). Se spuneau rugăciuni de trei ori, sau de nouă ori; se rugau în genunchi, apoi cu o crenguță de busuioc se mișca inelul în pahar. Se spune că privind astfel inelul cu molidvă se putea vedea alesul”: CS 2.

Roua: „La Sânziene se pune o cunună de flori afară. Dacă nu găsea rouă pe ea, însemna, că mai avea de așteptat”: Mm 7.

Apa înghețată: „La Anul Nou seara și la Bobotează fetele făceau un struț din verdeață și-l puneau în râu, să se prindă sloi; cu cât se prindea mai mult sloi, cu atât va fi mai bogat feciorul, care o va lua de nevastă”: Mm 4; „Fetele puneau struțul să înghețe să-și afle orânda, în ce parte îngheța floarea”: Mm 8.

Focul: „Punea pe o plită piatră acră și dacă se apropiau bucățile de piatră, zicea că se va mărita cu cel la care se gândise”: CS 7; „La Anul Nou fetele puneau pe sobă frunze de verdeață și grăunte de ovăz și le menceau cu un nume de fată și unul de băiat. Dacă se apropiau unele de altele, tinerii se luau”: Mm 3.

Medierea viselor: *Busuiocul:* „Busuiocul de la preot, la Bobotează, era pus sub pernă în credința că-și visează ursitul”: CS 13, Ar 1, 5, 11; „La Bobotează când mergea popa cu busuioc, fata îl lua și se culca cu el la cap, în locul unde a stat popa”: CS 4; „Când preotul venea cu crucea la Bobotează, fetele luau busuioc de la preot și-l puneau sub pernă, ca să viseze pe cel care va fi alesul. Fetele ajunau în acea zi”: Ar 6; „În Ajunul Bobotezei fetele se culcau noaptea, unde a stropit popa cu busuiocul. Unele nu mâncau nimic până seara, nici nu beau”: Bh 1, 3. *Apa sfințită:* „În Ajunul Bobotezei și de Bobotează fetele posteau în vederea aflării ursitei. Fetele își pregăteau o păpușă, pe care o împodobeau cu prime (panglici). Se duceau la biserică și când se sfințea apa băgau păpușa în apa sfințită, o înveleau în pânză curată; o aduceau acasă și noaptea își visau ursitul”: Bh 8. *Aluatul copt:* „La Bobotează fata făcea o plăcintă sărată nedospită pe un fund de ulcior, visa că vine

un băiat și îi dă apă și credea că se va căsători cu ăla”: Bh 4; „Fetele posteau, făceau o pogace (plăcintă); se culcau pe locul unde stătuse preotul. Înainte să se culce mâncau plăcinta. Visau pe cel ursit”: Bh 19; „La Andreuță (Sf. Andrei) în ajun fetele făceau o turtă foarte sărată și o mâncau seara. Toată ziua ajunau. Noaptea visau pe cel, care le e orândă”: Mm 10; „La Sf. Andrei fetele posteau. Seara mâncau azimă, pentru ca noaptea să-și viseze ursitul. Se zicea că ține orândă”: Mm 13; „La Sf. Andrei mâncau din pită jumătate, restul o puneau sub pernă, să-și viseze orândă”: SM 1; „În Ajunul Bobotezei fetele mâncau pâine cu sare și ai (usturoi) și seara după ce toată ziua nu au mâncat puneau sub cap băătorul de rufe și pe cine visa, că le dă apă, acela era viitorul soț”: SM 3; „La Sf. Andrei se postea; seara se făcea o cocă și nu se bea; cine venea să le dea apă (în vis), acela le va fi soțul”: SM 6; „La Sf. Andrei se făcea o pâine pe cuptor, ca fetele să-l viseze pe ursitul”: SM 13; „La Sf. Andrei fetele nu mâncau nimic toată ziua, iar seara mâncau o pogace (turtă) de porumb, iar noaptea și visau ursitul”: SM 14. *Alte obiecte*: „Zgâlțâiau un prun și-l visau pe ursitul”: CS 14; „În Ajunul Crăciunului fetele posteau și peste noapte puneau sub pernă pieptene, oglindă”: Tm 13; „În genere fetele posteau (Ajunul Bobotezei). Pentru a-și visa alesul luau verighete de la cei cununați și le puneau sub pernă”: Bh 9; „Dormeau cu rozmarin sub pernă, ca să-și viseze ursitul”: Tm 11. *Spațiul sacralizat*: „După Bobotează, pe locul unde a stat popa cu picioarele, fata trebuia să pună un sac cu făină, pe care să se culce. Atunci visa cu cine se va mărita”: Ar 16; „Fetele de măritat puneau la prag un obiect (cercei, pieptene) să treacă (la Bobotează) preotul peste el. Noaptea fata puneă acest obiect sub pernă să-și viseze ursitul; Fetele posteau; puneau grâu, făină, orez, pâine, apă și se culcau pe locul unde a stat preotul cu picioarele”: Bh 7; „Se culcau [fetele] pe locul unde a stat preotul cu crucea și visau ursitul”: Bh 13; „În Ajunul Bobotezei venea preotul cu crucea. Preotului i se da un colac. Din acest colac fata de măritat rupea o bucățică și cu bucățica de pâine în gură săruta crucea. Seara se culca pe locul unde a călcat preotul prima dată intrând în cameră. Așternea un țol și dormea acolo. Peste noapte își visa ursitul”: Bh 16. *Respectarea unor interdicții*: „La Sf. Ion fetele nu aveau voie să stea jos, iar noaptea își visau data (flăcăul cu care urmau să se căsătorească): Ar 12; „La Bobotează nu mâncau, nu aveau voie să stea jos, nu sărutau crucea; noaptea își visau ursitul”: Bh 6; „Fetele posteau ca să-l viseze pe rânduit”: Bh 17; „Să-și viseze ursita ei în viață”: Bh 19; „Ajuna (la Bobotează) să-și ghidreze orândă”: Mm 1 „Ținea ajunul să-și viseze pe orândă”: Mm 1. *Alte practici*: „Fetele scuturau pomii și puneau un semn pe întuneric; înfățișarea pomului era socotită [similară] cu cea a ursitului”: Ar 6; „La Bobotează se uitau în oglindă să-și vadă ursitul”: Ar 9; „Se uitau cu lumânările în oglindă”: Bh 11.

Dezlegatul la măritiş: „În Ajunul Anului Nou fetele bătrâne întindeau de cu seara o ață subțire agățată de un pom de la margine de drum. Trecând o căruță, se

rupea ața fără să se bage de seamă. În acest fel se dezlega și măritatul fetei întârziate”: CS 13.

Influențare benefică: „Dezlegau vitele din grajd să nu fie legați cuscii”: Bh 18; „Se fură grapa, să se facă cuscii”: Bh 18; „Unele fete se uitau la stele și-și căutau norocul într-o stea, care lucea mai mult, zicând că ține cu ea și cu viitorul ei”: Mm 2; „La Sf. Andrei fetele dezbrăcate ocoleau casa trăgând un lanț de vite după ele”: Mm 5; „Se loveau cu curul de cotețe”: Mm 11.

Practici divinatorii de grup ale fetelor: Camuflarea obiectelor: „Sub farfurii fetele așezau diferite obiecte (cartof, oglindă, inel etc.). Apoi ridicau farfuriile. Cartof [însemna] bărbat gușat”: CS 2; „La Anul Nou fetele puneau sub un blid un pieptene, cărbune și alte lucruri. Dacă fata ia de sub blid pieptene, zice că cel ales va avea dinții mari; dacă ia cărbune va fi negru la față: CS 7; „Puneau sub ceva o oglindă, porumb etc. Dacă nimereau oglinda ziceau, că alesul va fi frumos, dacă lua cărbune va fi urât, dacă lua porumb ziceau că va fi bogat”: CS 8. **Olecutele:** „Puneau fetele 12 farfurii cu fața în jos și sub fiecare, diferite obiecte: tăciune, bani, pieptăn, oglindă, să vadă cum îi va fi ursitul”: Tm 11. **Vergelul:** Bh 1, 2, Ar 3, 8, 14; „Puneau fetele sub farfurii cărbune, câlți să vadă cum le-o fi bărbatul. [Practica se numea vergel]”: Ar 3, 8, 14, Bh 1, 2. **Alte practici de grup:** „Se adunau mai multe fete la o casă și numeau pe ele și pe flăcăi și puneau boabele menite cu numele, pe foc. Dacă nu săreau, însemna că nu se mărită cu copiii numiți”: CS 1; „Puneau mai multe bucăți de slănină, câte fete erau și puneau pisica să aleagă : aceea se credea că se va căsătorii în câșlegi [a cărei bucată a fost aleasă]”: Mm 3.

Practici divinatorii comune (fete și băieți): Făsăitul: „Se strângeau fete și flăcăi într-o casă, iar gazda ascundea sub nouă oale diferite obiecte. Erau chemați pe rând să ridice câte o oală: inel, busuioc, oglindă - dragăstos; bici - cărauș; cărbune - negru; așchie - stânjenar; ghem - gușat”: CS 6; „Se fâșăiau; se puneau obiecte sub nouă farfurii: pâine - bunătațe; ban - bogăție; oglindă - îngrijire în ținută; mărgelile - ciupit de vărsat; lână - păros; pieptene - dințos; sare - sărac; cărbune - oacheș”: Ar 10. **Sânvasii:** „Se puneau obiecte sub farfurii: mămăligă, bani, lână - bogat; tăciune - negru; pieptene - colțos”: CS 10. **Să ridicăm taierele:** „Se întorceau cu gura în jos nouă taiere și se puneau nouă feluri de obiecte: oglindă - frumos; lână - bătrân; cărbune - negru; inel - curvar; ieguța (sticlă mică) - bețiv”: Tm 10. **Vergelata:** „Tinerii nu mâneau toată ziua și seara se adunau la o casă și făceau Vergelata (sub farfurii puneau obiecte, care sugerau viitorii soți: pieptene - urât; bani - bogat)”: Ar 7. **Fără denumire:** „Se puneau taiere pe masă și sub ele obiecte : inel - dragăstos; creion - funcționar; oglindă - lățarnic; pieptene - colțat; cărbune - negru; pâine -

mâncăcios; cârnat - mare": CS 9; „Se puneau obiecte sub farfurii și se alegeau cu ochii închiși: pieptene - dințaș; banul - bogat; paiul - bogat; oglinda - curat": Tm 3; „La Anul Nou când veneau colindătorii, fetele puneau pe masă 12 farfurii. Viitoarea soție urma să aibă calitate în funcție de obiectele de dedesubt: porumb - bogată; cărbune - urât; zahăr - dulce; carte - învățată": CS 4; „Fetele pregăteau 12 farfurii: zahăr - dulce; cărbune - urât. Flăcăii care veneau la colindat întorceau 3 farfurii": CS 12.

Practici divinatorii identice pentru fete și băieți: „Bătrânele sfătuiau tinerii - băieți și fete - ca de ziua sfințelor sărbători pentru a-și cunoaște ursita [să procedeze astfel]: să elatine un copac și să spună : «Toate deștele's cu soț/ Numai eu sunt fără soț/ Adă Doamne d'al meu soț/ În vis să-l visez/ Ca să mă unesc»": Tm 14; „Băieții făceau la fel. posteau (Ajunul Bobotezei), făceau o pogace și o mâncau înainte de culcare. Se culcau pe locul unde stătuse preotul": Bh 10; „La Sf. Andrei fetele și băieții ajunau și se culcau cu capul pe o bucată de pâine, și-și visau menitul. În seara de Anul Nou fetele și băieții pun luminițe într-un blid cu apă, dând lumânării numele unei fete sau fecior, pe care-l place și așteaptă să vadă dacă lumânările se întâlnesc": Mm 4. **Practică divinatorie pentru băieți:** „La Sf. Ana băieții ajună să-și viseze ursita": Mm 4.

MĂRȚIȘORUL

Denumirea zilei de 1 Martie: „Ziua de 1 Martie se numea Mărțișor": CS 2, 4, 6-15, Tm 2, 4, 6, 8, Ar 1, 3, 5, 6, 8, Bh 4, 9, 11, 13-15, 18, 19, Mm 1-3, 6, 7, SM 1, 3, 4; „Cap de primăvară": Bh 12; [Obiceiul e consemnat netradițional]: CS 1 („Mai în urmă cu câțiva ani se legau fetele cu ață albă și roșie ca să fie albe și roșii ca ața"), 3, Tm 1, 3, 7, 10, 11, 13, 14, Ar 7, 9, 12, 15, Bh 1-3, 6, 8, 10, 16, 17, 20, Mm 5, 8, SM 2, 5, 7, 9, 13, 14.

Confecționarea mărțișorului: „Se lucra în casă din ață roșie și albă împletită": CS 2, 10, 12, Bh 19, Mm 2 („Șnur și ciucuri, făcuți în casă"); „Șnur, ciucuri din găitani făcuți în casă": CS 14, Tm 8, Ar 3; „Făcut din fire de iarbă creată roșie și altul de lână și bumbac": CS 9; „Lânuri vopsite cu ciucuri, îl făceau babele": Ar 8; „Șnur cu ciucuri din mătase, făcut în casă": Bh 13; „3-4 fire colorate împletite, lucrat în casă": Bh 14; „Bănuț, șnur, ciucuri, lucrat în casă": Mm 7; „Bănuț, cruciuliță, șnur, ciucuri, lucrat în casă": Tm 4, Ar 5, 14, Bh 8, Mm 11; „Bănuț, șnur și ciucuri, făcute de fete în casă din mătase roșu și alb": Mm 10; „Șnur, ciucuri, lucrați, dar și cumpărați": Ar 1, 6, 13, Mm 1; „Ceva de metal, cu lână de oaie alb și roșu, cu doi ciupi; se și cumpără": Bh 4; „Bănuț, cruciuliță, ciucuri, lucrat sau cumpărat": Bh 11;

„Mărțișorul era cumpărat“: CS 6-8, 11, 15, Tm 2, 6, Bh 9, 15, SM 1, 3, 4, 6, 8, 10-12; „Azi se cumpără, dar se și lucrează“: Bh 8, 12.

Purtătorii mărțișorului: „Copiii, fetele“: CS 2, 4, 7-9, 10 („Copiii purtau mărțișor ca să nu se îmbolnăvească; fetele să nu se prindă farmecele“), 11, 12, 15, Tm 2, 6, Ar 1, 6, Bh 15, Mm 7, 11, SM 3; „Copii“: CS 6, 14, Ar 3 („Acum toți poartă, fără bărbați“), 14, Bh 13, 18, 19; „Fetele“: CS 13, Tm 8, Ar 8, 13, SM 10; „Copiii, fetele, feciorii“: Ar 5, Bh 4 („Tineretul“), Bh 9 („Feciori, rar“), 14, Mm 1, 2, 6, 10, SM 1, 4, 6, 8 („Feciori, rar“), 11, 12; „Fetele, feciori“: Tm 4, Mm 3. [Obiceiul în faza netraditională]: „Copiii, fetele“: CS 1, 3, Ar 7, 9, 12, 15, Bh 8, 10-12, 16, Mm 8; „Copiii“: Tm 1, 3, 13, Bh 17; „Fetele“: Tm 7, 10, Bh 6, SM 7, 13, 14; „Fetele, femeile“: Tm 11, Bh 2; „Copiii, fetele, feciorii“: SM 2.

Perioada purtării mărțișorului, finalitate: „Mărțișorul se purta până înflorea spinul [un arbust]“: CS 2; „Până înflorea cireșul. Se puneau pe o creangă înflorită de cireș zicând: «Îți dau ața, să-mi dai albeața»“: CS 6; „Fetele îl puneau pe un rug înflorit“: CS 9; „Până înflureau spinii. Se lepădau pe spini zicându-se: «Eu îți dau mărțișorul, tu să-mi dai roșeața și albeața»“: CS 10; „Până înflorea spinul. Se arunca pe floarea de spin, să fie frumoase ca ea“: CS 12; „La sfârșitul lunii martie se scotea mărțișorul, fata își puneau o dorință și arunca mărțișorul pe creanga unui arbore; dacă se prindea de creangă se împlinea dorința“: CS 13; „Se puneau într-un pom“: Tm 7.

RAMURA VERDE

Sfântul Gheorghe: „Se puneau ramuri de fag, frunze verzi în mănunchi, la porți. Le puneau femeile pentru prosperitatea casei. Înainte de Sf. Gheorghe pe 22 aprilie la „Naproorul oilor și vacilor” se luau fire de leuștean, usturoi verde și pelin și se freca pulpa vacilor, ca să nu le piară laptele, când va trece rândunica peste ele“: CS 6; „Se puneau frunze de fag la poarta casei, la oi și la vite. Femeia le puneau mai mult“: CS 9; „Se puneau ramuri sau mănunchiuri de frunze de fag la poartă (pentru belșug), la geamuri și la crucile de la cimitir“: CS 10; „Creangă de fag la poartă, să vestească că e Sf. Gheorghe“: CS 12; „Se așeza ramură de fag la geam la poartă“: Ar 6; „La Sânjorz se puneau crengi de fag la poartă, la grajd, în casă. Se așeza la grajd să nu vină borsucaia să ia laptele“: Ar 7; „Se puneau ramuri de fag la poarta casei“: Ar 11, Bh 9 („Le puneau gazda casei“), 12 („Le puneau bărbații“); „La Sângeorz se puneau o rugă de fag la vranită (poarta de la drum)“: Mm 3; „Se puneau frunze verzi de salcă sau fag. Se puneau glie de iarbă la ușă, la poartă, la vacă și la staulul cu oi. Se puneau flori la găleata de muls oile și mănunchi verde de urzică la strungă, să fie oile lăptoase“: CS 1; „Se puneau creangă de fag sau salcie la poartă, la

grajduri": CS 2; „Se punca mesteacăn în câpriori roată la casă sub formă de ramuri. Le punca gospodarul casei": Mm 4; „Ramură de frunze de mesteacăn la casă, la grajduri pentru sănătatea marhelor (vitelor)": Mm 6. „Se punca mesteacăn la grindă și la poartă": SM 3; „Se punca ramură de mesteacăn la poartă": SM 6, 12; „Se punca ramură de mesteacăn la poartă, semn că e Sf. Gheorghe": SM 9; „Se punca ramură de mesteacăn împodobită cu panglici la poarta casei, ca să nu se apropie bosorcăile (ființe femeiești care luau laptele). La fereastră se punca ramură de rug verde": SM 14; „Gazda așeza rug la grajdul vitelor, să nu vină bosorciile (strigoile)": Ar 1; „Așezau rug verde la poartă numai cei ce aveau vaci, ca să nu ia strigoi laptele": Ar 4; „Gospodarul așeza rugi (trandafir subțire)": Ar 5; „Copiii puneau măceș la uși să nu se ia laptele la vaci": Ar 9; „La Sânjorj se punca o plantă numită rugul strigii sub formă de crengi la ușa grajdului, să nu vină striga să mănânce laptele vacii": Ar 12; „Se așeza rug la porți, grajd, să nu ia laptele de la vacă": Ar 14; „Se așezau ramuri de rug la grajdul vitelor să ferească vacile să-și piardă laptele": Bh 3; „La Sânjorz femeile așezau la poartă, la ușă, la ferestre rug sălbatic, crengi, să nu vină duhul necurat": Bh 6; „La Sângeorz se așeza rug în poartă de către gazda casei, ca să nu vină strigile, să ia laptele de la vaci": Bh 7; „Se punca rug de trandafir, de măceș sau de mure la poartă. Femeile puneau rugul": Bh 8; „Se așezau rugi (trandafir sălbatic) la stâlpii porții. Fetele și flăcăii îl puneau să nu vină strigoaicele, trebuiau apărate vacile și laptele lor": Bh 14; „Se așeza rug de trandafir la grajd și la geam, să nu vină străjile": Bh 17; „La Sângiorgi se punca rug, crengi la poartă și ușa grajdului, ca să nu ia laptele de la vaci": Bh 18; „Gazda casei așeza rug, ramuri la poartă": Bh 19; „Se punca rug (măceș) la ferestre și la poartă": Mm 1; „Găzdoaia așeza rug la ferestre": Mm 5; „Se puneau ramuri de rug la poartă, să înlăture răul, să fugă strigoi": SM 1; „Se așeza rug sub formă de ramuri la poartă": SM 2; „Se așezau ramuri de rug la poartă, să înlăture tot ce este rău": SM 4; „Se punca rug de măceș": SM 7; „Ramuri de rug se așezau la porți și la uși să nu vină strigoi": SM 8; „Așa e bine să pui ramuri de rug la poartă": SM 11; „Se așezau flori diferite și rug la porți de către gazda casei": Tm 6, 8; „Gazda casei puneau rug și salcie - ramuri - la poartă": Mm 2; „Se punca salcă la poartă, la uși, la vite, la oi": CS 3; „La Sângiorgi se punca ramură de salcă la grajd și în iarba vitelor": CS 4; „Se puneau crengi de salcie la poartă, la feresatră. E Sângiorzul, sârbătoarea oilor, vitelor": CS 14; „Se punca salcă verde în seara de Ajun la poartă, la ușă, la grajd, la marvă (animale), la porci, să fie apărați de strigoi, să nu ia rodul vacilor. Se lua murdăria de om și se punca la stâlpul porții, la intrare, ca să nu ia rodul. A doua zi vitele erau mâunate cu salcă": Tm 12; „Ramuri de salcie la streășina casei și la porți. Gazda casei le pune pentru sănătatea celor din casă": Mm 7; „Se punca răchită și rug, creangă la poartă, la fereastră": Mm 10; „Răchită (loză) la ferestre": Mm 11; „Răchită la poartă": SM 10; „Se punca răchită și rug creangă la poartă, la fereastă": Mm 10; „Leuștean cu salcă se punca la poartă, ușă, ferestre": Tm 10; „Salcie și urzică la poartă și geamuri": Ar 2 ; „Se

punea salcie și trandafir la poartă”: SM 13; „Se puneau urzici la ferestre, să nu intre hoții”: Tm 3; „Se așeza urzică la poartă”: Ar 8, 13; „Se pun frunze de urzică și usturoi la țâțanii ușii, la ferestre, la poartă, să nu se apropie strigoii”: Ar 10; „Se așează leuștean și urzică la poartă”: Ar 11; „La Sângiorz gospodarii puneau frunze de cer și gorun la poartă”: Bh 4; „La Sângiorz se puneau flori la porți, de către gazda casei”: Mm 8; „Se puneau flori diferite și rug la porți, de către gazdă”: Tm 6; „La Sf. Gheorghe se punca alior, rug, salcă, leuștean la uși contra strigoilor”: Tm 13; „Gazda așeza la poartă ramură din orice plantă”: CS 8. **Alte practici rituale la Sf. Gheorghe:** *Udatul*: „Se uda cu apă”: Tm 7; „La Sângiorz feciorii așteptau fetele la fântână și le udau cu apă”: Tm 10; „La Sf. Gheorghe mergeau feciorii cu găleți cu apă și udau fetele”: Tm 11; „La Sf. Gheorghe toată lumea se uda, indiferent, bărbați, femei”: Tm 12; „La Sf. Gheorghe băieții răpeau fetele, le duceau la fântână și le udau cu apă”: Tm 14; „La Sf. Gheorghe se udau fetele la fântână”: Ar 4; „La Sf. Gheorghe era obiceiul să fie udat tot omul, ca să nu se îmbolnăvească”: Ar 9; „Fetele erau stropite de feciori, care erau răsplătiți de părinți”: Ar 10; „La Sf. Gheorghe se umbla «cu udatul» la fete”: Ar 11; „La Sf. Gheorghe oamenii duceau fetele în apă și nevestele tinere la udat”: Bh 1; „La Sf. Gheorghe se udau cu apă”: Bh 2, SM 7; „La Sângiorz feciorii stropeau fetele cu apă și ele plăteau. Acum le stropesc cu parfum”: Bh 7. *Urzicatul*: „La Sf. Gheorghe se urzicau”: Ar 3; „Se urzicau fetele și feciorii”: Ar 8; „Băieții urzicau fetele să fie iuți”: Ar 10 „Feciorii mergeau la fetele mari și le urzicau”: Ar 14. [Informațiile despre cele două practici rituale sunt oferite ca material suplimentar; în chestionare nu figurează întrebări speciale la această temă].

Armindenii: „Se puneau ceva înverzit la porți”: Tm 6; „Arminclul, se puneau fag sau brad la poartă de către gazda casei”: Bh 2; „La Armindenii se puneau creangă de rug și răchită mică la uși, ferestre, la vite, la puț”: Mm 3; „Se puneau flori de cireși, măr, păr la poartă”: Mm 5; „La Armindenii se puneau o rudă de 4-5 m de stejar cu struț din flori în vârf la vranită (poartă)”: Mm 13, SM 6; „Armindenul se așează la fereastra unei fete de măritat. La 10 mai (feciorii) se duceau la curți cu fete mari să dea jos armindenul din fața casei. Cu acest prilej se făcea joc cu muzică”: Tm 4; „Flăcăii așezau (la casele cu fete) un trunchi de copac (orice varietate), curățat de crengi, înfipt în curte”: Tm 7; „Obiceiul Mai pom a apărut după primul război mondial. Flăcăii așezau la porțile fetelor un pom înalt, stejar, carpen, cu verdeată la vârf; o sticlă de vin, o sticlă de parfum. Pomul era împodobit cu panglici. Era pus noaptea. Se ținea o săptămână. Când veneau flăcăii toți asociați cu muzică, părinții fetei care a primit pomul pregăteau prăjituri și băutură. Flăcăul, care-l puneau îl dezlega, și-i dădea fetei sticla de parfum. Se juca un joc”: Ar 4; „Un pom frumos înalt de fag adus din pădure de un grup de feciori. Era pus la poarta fetei îndrăgite”: Ar 5; „La Armindenii, feciorii ridicau un pom (fag) adus din pădure. Avea o înălțime până la 10 m. Peste noapte îl legau la poarta fetei iubite și-l împodobeau cu panglici și

atârnau o sticlă de vinars. Se păstra câteva zile. Noaptea era păzit, să nu fie furat de alte cete de flăcăi”: Ar 15; „Mai fo este obicei maghiar. O creangă verde cu o sticlă de țuică, un batic, hârtie colorată. Flăcăii îl puneau fetelor cu care vorbeau. Îl păzeau noaptea să nu-l ia alți flăcăi. Acum se dau buchete de flori”: Bh 6; „La Armindenii, dacă era frunză verde în pădure flăcăii puneau un vâlvoi cât puteau duce – la porțile fetelor. Apoi flăcăii fugeau”: Bh 8; „La Armindenii flăcăii duceau fetelor un arbust tânăr; era tăiat ca un par și pus în poartă. În el se puneau hîrtie și panglici. Acum le duc fetelor coșuri de la florărie”: SM 5; „Băieții pun ramuri verzi la poarta fetelor cu care vorbeau, drăguțele lor”: SM 10.

Crăciunul: „Se pune iedera în casă”: Tm 13; „La Crăciun se punea fân prin casă, în amintirea lui Cristos. Se lăsa o zi și apoi se dădea la vaci pentru sănătate”: Ar 4.

FOCURI DE PESTE AN

Anul Nou: „Se făcea un foc din tulleie la colțul ulițelor. Focurile le aprindeau feciorii și gospodarii care stăteau la colțurile ulițelor”: Tm 10; „La Anul Nou, la drum fetele și băieții aprindeau un foc de paie. Fetele săreau peste foc, ca să se mărite”: Mm 7; „La Anul Nou se aprindeau focuri în ogradă și pe dealuri și feciorii strigau : „An Nou fericit”: SM 3; „La Anul Nou feciorii se ureau pe dealuri și aprindeau o roată de cauciuc. Se spărgea o oală cu cenușă”: SM 12.

Mucenicii: „La Sântii duceau femeile focul din casă și-l aprindeau pe gunoiul de la vite. Era bine pentru vite; să se bage frigul în pământ, să iasă căldura. Se dădeau de pomană turte «cu pui». Se făceau 44 de sfînți cu țeava”: CS 1; „Se afuma casa și pe la vite cu cârpa de la marța vaselor. După Lăsatul de carne, vasele se spălau și cârpa era păstrată pentru tămâiat”: CS 2; „La Sântii se făceau focuri în grădină, să nu vină șerpîi. Se afuma cu dîrză (cârpă) prin grădină. Femeile aprindeau o zdreanță și afumau casa, ca să o apere de șerpîi”: CS 10; „La Sântii se afuma cu cârpă aprinsă împotriva șerpilor”: CS 11; „La Sântii, în grădină se făceau focuri de uscături împotriva șerpilor”: CS 12; „Se afuma prin încăperile casei, grajdul vitelor, cotețul păsărilor”: CS 13; „În fiecare gospodărie se afuma cu cârpa cu care se spălau vasele în «Lunea curată»: Tm 1; „La Sfînți se făcea foc în grădină. Săreau peste foc, nu mai aveau purici”: Tm 3; „Se făcea foc, se afuma și se împărțeau pogaci”: Tm 5; „La Sfînți se afuma și se dădeau pomeni”: Tm 8; „La Sfînți se făcea un foc în grădină și în curte și săreau oamenii peste foc. Copiii săreau peste foc și spuneau : «Fuge frig și vină căldură»: Tm 10; „Se făcea un foc în grădină și în curte și săreau

oamenii peste foc“: Tm 11; „La Sămți se ocolea casa, grajdul, cocina, cotețul găinilor de trei ori cu cârpa aprinsă, contra șerpilor“: Tm 12; „Gospodarul făcea foc în ogradă“: Tm 13; „La Sămți, oricine din casă aprindea focul din paie uscate și umede, să se facă fum (în ogradă)“: Tm 12; „La Sfinți se aprindeau focuri în grădină din gunoaiile măturate; pentru înlăturarea șerpilor . Se înconjura casa cu cârpă aprinsă“: Ar 4; „La Sfinți se ard haine, cârpe vechi, ca să nu vină șerpii“: Ar 5; „La Sfinți se aprindeau focuri prin grădini din tuleie, lemne, buruieni. Folosea pomilor pentru rod. De acum vine primăvara. Copiii săreau peste foc“: Ar 10; „La Sfinți se făcea foc în grădină. Așa e obiceiul“: Ar 11; „Se făcea foc în bătătură contra șerpilor“: Ar 15; „Gazda făcea grămci de gunoai și aprindea focuri prin grădini. Se afuma și se dădeau pomeni“: Bh 1; „Se făceau focuri, unde sunt animale, la grajd“: Bh 2; „Se făcea un foc mic în mijlocul curții din câteva vreascuri uscate amestecate cu bălegar, ca să fugă spiritele rele de lângă casă“: Bh 8; „La Sfinți, cel ce se scula mai devreme făcea foc în grădină, să nu mănânce viermii bucatele. Se afuma în jurul casei împotriva șoarecilor“: Bh 10; „La Sfinți, oricine din casă, făcea foc din uscături și gunoai împotriva șerpilor. Se afuma“: Bh 17; „Se făcea foc în grădină din vreascuri, de către gazda casei. Să ajungă fumul la morți“ : Mm 2; „Se făcea foc în grădină împotriva gândacilor“: Mm 10.

Bunavestire (Blagoslovenie): „Se afuma cu dărză (cârpă) să nu vină șerpii“: CS 3; „Se făceau focuri prin livezi și prin moșii“: CS 10; „La Blagoveștenie, cine se scula primul, făcea un foc cu bozii, să se îndepărteze șerpii și alte rele de lângă casă“: Mm 1; „Bărbatul aprindea în grădină un foc de paie, ca să aibă pomii roadă. E trecerea de la iarnă la primăvară“: Mm 3; „Se aprindea în fiecare gospodărie un foc din coceni de mălai, ca să iasă fum. Se dădeau pomeni pentru morții din familie“: Mm 4; „Gazda casei aprindea un foc în curte pentru alungarea șerpilor și a gândacilor. Se afuma“: Mm 8; „La Blagoveștenie se aprindea foc în grădina din groblări, ca să nu iasă gândacii și broaștele“: Mm 10; „Se aprindea foc; se afuma“: Mm 13, SM2; „Se aprindea foc în curte ca să ardă răul“ : SM 6.

Sf. Gheorghe: „La Sângjorz se formau două grupuri de flăcăi, care făceau focuri. Sunau din tulnice și strigau făcând glume. Refrenul cu care se încheia strigătura era: «Aura». Strigăturile erau în versuri“: Ar 8.

Crăciunul: „În Ajunul Crăciunului se făcea foc la obrață (răscruce). Copiii îl făceau cu tulei din cucuruz. Se făcea priveghi, veneau bărbații“: CS 3; „La Crăciun se făcea foc în livadă și pe drum, să rodească pomii. La mijlocul nopții copiii și flăcăii aprindeau focuri pe câmp și în livezi“: CS 12.

SÂNZIENELE

Denumire: „Sărbătoarea de la 24 iunie se numea Sânziene”: CS 1-4, 6-14, Tm 1-4, 6-14, Ar 1-17, Bh 1-4, 6-9, 12, 13, 15-17, 19, 20, Mm 1-8, 10, 11, 13, SM 1-14.

Desfășurarea obiceiului: Culegerea plantelor de leac: „Fetele curate și bătrânele curate culegeau sânziene. Erau plante bune de leac și babele făceau «pe noroc»: CS 1; „Se culegeau flori de sânziene (flori galbene) înainte de Sânziene, Sânzienala”: CS 2; „Se culegeau plante înainte de răsăritul soarelui”: CS 4; „Florile de sânziană erau culese scara de femei și fete. În ziua de Sânziene împleteau cununi”: CS 6; „Se culegeau flori de câmp spre scară”: CS 7; „Se culegeau flori de sânziene spre scară”: CS 8, 11, Tm 2, Ar 1, 6, 10, Bh 15, 19, 20, Mm 2, SM 1, 2, 11; „Se culegeau flori de sânziene”: CS 9, 12, Tm 3, 4, Ar 3-5, 7-9, 11-14, 16, Bh 1-4, 6, 7, 17, Mm 1, 3-5, 11, 13, SM 3-10, 13; „Dimineța, înainte de răsăritul soarelui, femeile și fetele mergeau să culegă flori și să se scalde în rouă, pentru a fi sănătoase”: CS 10; „În Ajunul sărbătorii se culegeau sânziene, dar și flori de alte culori”: CS 13; „Femeile culegeau sânziene bune de leacuri. Se spălau femeile cu rouă pe față”: CS 14; „Se culegeau sânziene și flori de câmp, dimineța”: Tm 2; „Se culegeau plante pentru leacuri”: Tm 8; „În Ajunul de Sânziene se duceau să culegă sânziene fetele, femeile, copiii”: Tm 10; „Se culegeau numai flori de sânziene”: Tm 13, 14; „Se culegeau sânziene și alte flori”: Ar 2; „Se culegeau sânziene dimineța, «se rupe pe hotar»”: Ar 17; „Florile se culegeau în Ajunul zilei de Sânziene”: Bh 8, 12; „Se culegeau flori de câmp”: Bh 9; „Se culegeau sânziene din holdele de grâu”: Bh 16, Mm 8; „Se culegeau flori de sânziene și spice de grâu”: Mm 6; „Se culegeau sânzienele în zorii zilei de Sânziene și pentru leacuri”: Mm 7; „Se culegeau romaniță, sânziene, trandafir”: SM 12; „Se culegea iarbă de sânziene”: SM 14.

Sânzienele – împodobirea gospodăriei: „Florile de sânziene împletite coroniță se așezau la poartă”: CS 3, 11, 12, 16, Tm 2, 3, 6, Ar 1, 3, 6, 12-17; „Din aceste flori se făcea o cununiță, care se așeza în poarta gospodăriei, unde rămânea până se usca. Se obișnuia ca până a pune coronița la poartă să fie așezată pe creștetul unui copil”: CS 2; „Se făceau cununi și se puneau la fiecare stâlp la poartă”: Tm 8; „Se făcea cunună și se punea la poartă contra moroilor, să nu ia laptele de la vacă”: Tm 13; „Se făceau cununi frumoase cu trandafiri”: Ar 4; „Fetele și nevestele tinere făceau coronițe faine și le puneau la poartă bătute în cuie. Rămâneau acolo până la anul”: Ar 5; „Se împleteau cununi și se puneau la poartă ca să fie recolta grâului bună, căci atunci începea să se coacă grâul”: Ar 7; „Se făceau coronițe din toate florile și se prindeau într-un cui la un zid al casei, sau la poarta de la stradă, semn că e sărbătoare”: Ar 10; „Se puneau cununi la porți și la uși”: Tm 1, 2; „Se puneau cununi la fiecare stâlp la poartă”: Tm 7; „Se agățau cununi de sânziene pe pereții

casei”: CS 6, Tm 10, 12; „Se împletea o coroniță care se așeza pe zidul casei între ferestre până se usca și pica. Dacă unui fecior îi era dragă o fată îi fura coronița”: Tm 10; „La geamul casei”: Ar 2; „Între ferestre”: Tm 10; „Se așezau cununi pe garduri, la poartă, în fața casei”: Bh 12; „La casă și la grajdul vitelor”: CS 1; „La ușa grajdului”: Ar 8; „La capul porții, în casă, la icoană”: Bh 4; „În casă, la poartă”: SM 3.

Coronițele de sânziene în afara gospodăriei: „Se aruncau cununi de sânziene în câneapă”: Bh 2; „Se aruncau coronițele de sânziene în grădina casei și în holde”: Bh 12; „Struțuri de Sânziene erau aruncate pe cocenii de porumb”: Mm 13; „În holde se puneau cununi”: SM 6.

Pentru sănătatea oamenilor: Se încingeau cu flori de sânziene, să nu-i doară spatele”: CS 9; „Se puneau pelin la brâu să fie sănătoși”: CS 10; „Se încingeau bătrânii să nu-i doară șalele”: Ar 10; „Se puneau flori de sânziene în scaldă oamenilor bolnavi”: CS 4; „Florile se foloseau la scaldă pruncilor”: CS 10.

Pentru sănătatea vitelor: „Se împodobeau vitele cu flori, să fie sănătoase. Se lua rouă de pe iarbă și se puneau în cupa de lemn și se ștergea ugerul de la vacă cu rouă, să le meargă bine peste an”: CS 1.

Sânzienele – semne ale destinului: Ursita fetelor: „Fetele se culcau cu ele sub pernă să-și viseze ursitul”: Mm 4; „Fetele făceau cununi și le lăseau peste noapte afară și dacă de dimineață găseau rouă pe ele însemna că se mărita curând”: Mm 7.

Semne de noroc: „Se făcea legătură (tită) și cunună pentru a afla norocul”: CS 7; „Se aruncau cununi pe casă și grajdul vitelor. De trei ori, să se afle norocul, dacă cade jos sau nu”: Tm 2; „Se făceau cununițe din flori și se așezau pe un cui pentru norocul ficcării”: Bh 9; „Se puneau câte o cunună pe un cui (pentru noroc). Cel a cărei cunună cădea e semn că nu are noroc”: Bh 15; „Se făceau mai multe mănunchiuri de flori de sânziene numite păpuși (se fac și sub formă de coronițe). Se făceau atâtea păpuși câte persoane erau în casă. Aceste păpuși se aruncau pe acoperișul casei. Persoana a cărei păpușă rezista mai mult pe acoperiș se credea că va avea mai mult noroc”: Bh 16; „Se făceau coronițe să se afle norocul pentru fiecare membru din familie”: SM 8.

Semne de îmbolnăvire: „Se culegeau firele de sânziană din cele mai drepte, atâtea, câți membrii de familie erau în casă. Firele alese se așezau la poartă. Firul care a cârnit mai tare, era (pentru persoana menită) semn că se va îmbolnăvi”: CS 13.

Semne de moarte: Se culegeau sânziene și se puneau câte o floare de sânziană pentru fiecare din familie. Cea, care se apleca până dimineța, însemna că acela

moare întâi”: CS 3; „Se puneau la ușorii ușii atâtea fire de sânziene câți oameni erau în casă. Dacă firul pica acolo, ziceau că moare acel om”: Tm 8; „Se punea la poartă și la ușa porții câte un fir de floare de sânziană menit pentru fiecare membru din familie cu cuvintele: «Doamne ajută, care floare se apleacă, ăla moare înainte». Și care dintre ele era găsită a doua zi aplecată, se credea că moare mai întâi”: Tm 12; „Cununile de Sânziene de la poartă, care se ofileau prevesteau moartea”: Tm 4; „Se făcea pentru fiecare membru din familie o coroniță, se arunca pe casă; care cădea indica persoana care va muri, care rămânea pe casă va trăi mai mult”: Tm 10-12, 14, Ar 2, 4, 6, 8-11, 13, 14, 17, Bh 6-8, 13, 19, 20, Mm 1, 11, 13, SM 1, 5, 7, 8, 10-12, 14; „Din florile culese în dimineața zilei de Sânziene se făceau coronițe, atâtea coronițe câți membrii în casă. Aceste coronițe se aruncau pe acoperișul casei. Dacă rămăneau toate pe acoperiș era un semn bun, dacă cădeau jos era un semn rău; era pentru persoana [desemnată]. Trăiau însă mulți ani persoanele a căror coroniță cădea de pe acoperișul casei”: Bh 3; „Erau făcute coronițe de sânziene și erau aruncate peste casă, pentru fiecare membru din familie, strigându-se numele acestuia. Dacă coronița cădea de trei ori de pe casă, se zicea, că acela va muri”: Mm 2; „Fiecare ins din casă are câte o cruce, sânziene împletite sub formă de cruce. Care cade de pe casă arăta pe cel care va muri întâi”: Mm 5; „Se făcea cruce pentru fiecare membru din familie. Se aruncau aceste cruci”: SM 2; „Se arunacu coronițe pe casă de trei ori, o coroniță pentru fiecare membru al familiei. Erau la fel mici și rotunde”: SM 4; „Se făceau cununile de sânziene; cel ce o arunca mai sus pe casă, trăia mai mult”: SM 13.

Sânzienele pentru cei morți: „Se puneau cununile de sânziene la poartă, la uși, pentru morți”: Tm 1; „Se duceau flori de sânziene la morminte și se puneau câte un fir pentru fiecare mort”: Tm 12; „Sânzienele erau puse pe morminte mai ales la copii”: Ar 12; „Se făcea cununita de două feluri cu flori din țarină și se agăța la grajd sau la șură, pentru morți”: Bh 1; „Se împletea pentru fiecare mort o cununita”: Bh 17; „Se duceau cununile de sânziene la cimitir, la morminte”: SM 3.

Alte practici rituale: „Se împodobeau coronițe cu flori de sânziene și spice de grâu, care se puneau la crucile dintre sate, când trecea preotul să slujească țarina”: Mm 6; „Se împodobeau coronițe cu trandafiri și se duceau la biserică. Apoi se aduceau acasă. O țineau la streășină. Când era vreme grea se aprindea pe cărbuni floare de sânziană”: Mm 3; „La Sânziene era hramul bisericii. Se făcea o coroană din sânziene, mere dulci și viorele și se așeza la poartă”: Ar 8; „Copiii își luau drăguțele lor și se tăvăleau în rouă”: CS 1.

Sânzienele – podoabă : „Fetele poartă sânziene în mâini și după ureche”: Mm 4; „În ultimile trei decenii femeile se duceau la târg și își făceau icoane (fotografii) cu cununile de flori de sânziene”: CS 6.

MOȘII DE PESTE AN

Crăciunul: „Acasă se împărțeau colaci, cârnați”: CS 1; „Prima zi de Crăciun până la începutul slujbei la biserică, se împărțea de la casă la casă colac cu lumânare, carne, sau cârnaț”: CS 2; „Acasă se împărțea colac și un dărâmb de cârnaț afumat”: CS 3; „Se împărțea acasă și la cimitir colac și brânză”: CS 4; „Se împărțeau colaci cu caltaboși, piftii (cotoroage), clisă (slănină)”: CS 13; „Acasă se împărțea mâncare gătită”: CS 14; „Se împărțeau colaci cu cârnați”: Tm 1, 7; „Se dădeau la neamuri și vecini colaci, cârnați, nuci, mere”: Tm 12.

Mucenicii: „Se împărțeau turte pe care se făceau 44 de sfinți cu o țevă”: CS 1; „Se împărțeau colaci obișnuiți, pe care se puneau pecmez (magiun) sau miere de albine”: CS 2; „Acasă se împărțeau piluști, crumpi, poame, nuci”: CS 3; „La Sânti se împărțea acasă, între neamuri”: CS 6; „Se împărțeau la vecini făsui (fasole uscată), boabe fierte, pupi (colăcei)”: CS 9; „Acasă se împărțeau colăcei”: Tm 1; „Se dădeau câțiva colaci, dulciuri”: Tm 4; „La Sânti, acasă se dau pogăci”: Tm 8, 10; „Acasă se împărțeau brăduleți și crofne”: Tm 11; „La Sânti se dau pogace la vecini, la neamuri”: Tm 12; „Se făcea Prescură, Parastas, colaci pentru preot și slujbașii bisericii. Se împărțeau colaci la cimitir la oameni necăjiți”: Mm 4; „Se împart 40 de colaci cu lumânări la vecini”: Mm 7; „Acasă și la cimitir se împărțea pâine, pancove, colaci, lumină”: Mm 11.

Sfântul Gheorghe: „Cine avea și făcea brânză se dădea caș de pomană”: CS 1; „La Slobozitul apei, mai multe femei care avuseseră morți [recenti] se adunau pe malul râului și așezau pe o măsurică 7-8 colaci cu brânză și ouă, rachiu, o oală de tămâie, un fund de lemn cu patru lumânări așezate în cruce, un băț chicit cu flori, un băț de măr dulce cu un ban în vârf. După ce se însemna pe băț numărul oalelor de apă strecurate prin mălai se dădea drumul pe apă țătânului cu lumânări aprinse, se arunca un ban în râu, iar mâncarea era împărțită la copii”: CS 10.

Sfântul Petru: „Colac cu lumânare, pere, prunc. Toate pomenile se numesc moși. Mă duc cu moșii se spunea”: CS 2; „Se împărțeau mere, pere, brânză, clisă. Sau de post”: CS 9; „Se împărțeau colaci cu mere dulci”: CS 10; „Se împărțeau acasă și la biserică poame într-un blid, apă și mâncare”: Tm 8; „Se dădeau la vecini și neamuri colaci și mere”: Tm 12; „Se împărțeau mere”: Ar 10.

Sfânta Maria: „Se împărțea la Sf. Maria colac cu lumânare, struguri și cucuruz fiert, brânză”: CS 2; „Pe 15 august era Ruga. Se făcea slujbă la biserică. A doua zi

se împărțea la morminți cugluf (cozonac) cu mac și nuci, brânză, rachie, vin. Înainte se ducea colac făcut din pită și lumânări. Mâncau oamenii între ei și împărțeau la copiii săraci. Pe 15, fiece gospodăru făcea masă cu goști (musafiri) din alte sate. Goștii stăteau două zile. Se făcea masă și pe 16 august: Tm 12; „De Sf. Maria se dau pomeni”: Tm 13.

Sfântul Dumitru: Se duceau lumânări la mormânt. Rudele făceau parastas: Mm 4; „La Moșii de Sânmedru se împărțea horincă la vecini”: Mm 6; „Se împărțea mâncare gătită la biserică, la morminte”: Mm 7.

1 noiembrie: „S-o luat de la unguri”: Ar 2; „De vreo 30-40 de ani sub influența catolică se duc la cimitir flori, lumânări, prăjituri și colaci. Se împarte pentru morții recentii”: Ar 10; „La 1 noiembrie este ziua morților, moșii de toamnă. Se aprind lumânări și se împart colaci”: Bh 4; „La 1 noiembrie sunt moșii de toamnă. Se duc flori la cimitir și se împart colaci”: Bh 7; „La moșii de toamnă se duceau lumânări, se împărțeau vase, mâncare”: Bh 11; „Se împărțea mâncare, colaci, vin”: Bh 20; „Se făcea luminăție și se împărțeau colăcei la biserică”: Mm 7; „1 noiembrie se numește luminăție, adică ziua de lumină. E un obicei catolic. Se dă vin și mâncare”: SM 1; „Se făcea doar luminăție”: Ar 17, Bh 18, SM 7.

Sfinții Mihail și Gavril: „La Arhanghel pentru morții fără lumânare se dădea pe întuneric peste masă un cocoș cu lumânări aprinse la aripi”: CS 10; „Se făceau pomeni”: Tm 13.

Alte sărbători: „La Anul Nou se împărțea mâncare, la cimitir și acasă”: SM 6; „La Bobotează se împărțea mâncare”: SM 6; „La Blagoslovenie se făcea parastas pentru morții eroi; aducea lumina la biserică cornuri, țuică”: Ar 4; „La Sfântul Ilie se împărțeau mere dulci la copii”: Ar 4; „La Pobreenie se împărțeau struguri la biserică”: Tm 12; „Pe 2 octombrie se făcea luminăție, pomenirea morților cu pancove, țuică, vin, bomboane. Se ridică paos. Se făcea slujbă”: Mm 5; „Pe 2 noiembrie se făcea luminăție, se aprindeau lumânări la cimitir și se închina băutură (obicei maghiar)”: SM 5; „La Sfântul Nicolae la biserică se împărțea grâu îndulcit”: Ar 4.

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI CU DATĂ MOBILĂ

RAMURA VERDE

Floriile: „Ramuri de salcie sfințită la biserică erau așezate la icoană”: CS 13, 16, Tm 8, Bh 9, 12, 19, Mm 8, SM 1, 2; „Ramura de salcie era așezată la poartă”: Tm 2, Ar 1, 3, 6, Bh 20, Mm 2; „La fereastră”: Tm 14, Bh 15, SM 4; „La uși”: SM 6, 11; „La Florii se împărțea salcie la biserică și se numeau ai casei”: CS 1; „Salcia se pune la casă la oglindă, la geamuri”: CS 2; „Se aducea salcie de la biserică și se pune la porți, la vite, la uși”: CS 3; „Se aduceau ramuri de salcie de la biserică și se puneau în sobă (cameră), la icoană”: CS 6; „Se pune o ramură de fag sau altceva la icoană”: CS 7; „Se pune ramură verde de salcie la uși sau icoană”: CS 8, SM 11; „La Florii se primea salcie de la biserică. Se păstra până la anul”: CS 9; „Se puneau ramuri de tei la uși”: CS 11, Tm 2, 6; „Salcia sfințită era pusă la icoană, în pahar, la grindă”: Tm 10; „Se pune salcie la poartă, o înplânta în pământ la gard și la cocina de porci”: Tm 11; „Sălcuța sfințită la biserică era adusă de copii; se făceau coronite și se puneau în casă; în casa unde e salcie sau fân sfințit nu intră trăznetul”: Ar 2; „Salcia sfințită se pune coronită în cui, în casă; apără casa de rău”: Ar 4; „Crengi de salcie așezau femeile la poartă, la ușă”: Ar 8; „La Florii era salcia sfințită (mărțișoare), care se păstra în casă; când era vreme grea apăra casa”: Ar 9; „Gazda casei așeza salcia la poartă și zidul casei”: Ar 13; „Salcia de la biserică se pune în cameră”: Ar 14; „Salcia înflorită se așeza la grindă”: Ar 16, Mm 6, 10; „La Florii se puneau ramuri de finică prin căși”: Bh 1; „Femeile așezau mărțișoare de salcie la icoană; vestirea primăverii”: Bh 3; „Femeia așeza mărțișoare de salcie la icoană, la tanger, la stergare”: Bh 4; „Femeile așezau salcia la icoană, la fereastră”: Bh 7, SM 4; „Mitută de salcie verde adusă de la biserică se pune la icoană; rămânea

nemișcată până la anul, când era adusă alta nouă”: Bh 8, 16; „Ramură sau coroniță de salcie se așeza la poartă, fereastră, icoană. Dacă înflorea, însemna că cei din casă vor trăi mai mult”: Bh 10; „Măziază (ramuri de salcie) se așezau la poartă, la uși, să nu dea trăznetul”: Bh 13; „Gazda punea mătute și iarbă în casă”: Bh 18; „Mățucă de loză, (salcie sfințită) se pune la grindă; păzește casa, e bună pentru fulger și trăznet”: Mm 3; „Mițucile aduse de la biserică se păstrau într-un vas”: Mm5; „Ramuri de salcie erau puse la uși și icoane”: SM 8; [Menționarea ramurei de salcie la Florii]: CS 4, Tm 3, 12, 13, Mm 1.

Paștele: „Mâțișori de salcâm și flori de răchită sfințită se puneau în casă ca semn de primăvară”: Ar 7; „Salcă de la biserică se așeza în casă”: Ar 17.

Înălțarea: „Frunze de nuc (nesfințite) se puneau în casă; se pune și mintă pe jos; era bine să calci numai pe mintă”: Mm 3; „Se așeza mintă la ferestrele casei”: Mm 8; „Se pune mintă pe prispă”: Mm 10; „Mentă se pune în casă”: Mm 13; „Se pune iarbă verde și mentă pe prisma casei”: SM 6.

Rusaliile: „Se puneau ramuri de tei la poartă”: CS 13, Mm 8, SM 5, 6, 12; „La Rusalii se aducea iarbă cosită la biserică și se așternea pe pământ; la icoane se puneau ramuri de tei”: CS 6; „La Rusalii se umplea biserica cu iarbă și fiecare aducea o mână de iarbă la mozvă (vite). Se făceau și cununi de flori”: Tm 11; „În Sâmbăta Rusaliilor se duceau la biserică iarbă și ciufani (crengi verzi). Se puneau pe pereți. De asemenea femeile puneau iarbă și ciufani în casă și la cotețul cu găini”: Tm 12; „Se împodobeau biserica cu frasin și se pune pe jos iarbă”: Tm 14; „Se făceau coronițe din spice și se puneau la praporii, cu care ieșea popa cu crucea la holdă”: Ar 2; „Se puneau crengi de tei la poartă. Se cosea iarbă și se presăra prin casă”: Ar 7; „Se cosea iarba din grădină și se pune pe jos în biserică; se făceau coroane la porțile bisericii. Se luau rămurele și se făceau coronițe. Se dau la oi, vaci; pentru rodul casei”: Ar 9; „În biserică se așternea iarba verde”: Ar 11; „Se așeza floare de tei la poartă și peste tot în casă”: Bh 1; „Gazda casei așeza crengi de tei în casă”: Bh 2; „Se pune tei și iarbă cosită pe jos și nu se mătura în ziua aceea; indepărtează pe Iuda, sau trăznetul”: Bh 4; „Ramurile de tei se agățau pe garduri și în cuiele din casă. Femeile și copiii presărau iarbă verde prin casă”: Bh 8; „Se puneau ramuri de tei la poartă și în casă la icoană. Era bună să nu trăznească. Iarba mare se presura în casă, să rămână norocul în casă”: Bh 10; „Se puneau coronițe de tei la icoane; se puneau și frunze de tei, să ferească de duhurile rele. Iarba și frunzele de tei erau puse în biserică și în casă de către femei”: Bh 11; „Ramuri de tei la poartă și în casă erau puse fie de femeie, fie de bărbat”: Bh 12; „La poartă se puneau ramuri de gorun, iarbă creată și cimbru cules din cimitir”: Bh 13; „Gospodarul așeza tei la

stâlpii porții; pentru belșug“: Bh 14; „Teiul se punea în casă, pe jos presăra iarbă“: Bh 18; „Teiuș se punea la poartă; iarba verde se punea pe jos în casă și în biserică“: Mm 1; „Frunză de salcâm se punea în casă“: Mm 3; „Se așezau ramuri de frasin la căpriori, roată la casă“: Mm 4; „Tei se punea la poartă, în casă, la șură. Se împrăștia prin casă iarbă verde“: Mm 5; „Frunze de nuc la poartă; aduc noroc“: Mm 7; „Crengute de tei se așezau la poartă, în casă, la grajd“: Mm 10; „Teiul se așeza la fereastră“: Mm 13; „Florile de tei se puneau la icoană“: SM 2; „Teiul se punea prin căși și la morminte“: SM 3; „Ramuri de tei se puneau la poartă și în casă“: SM 7; „Rămurele de tei se așezau în casă sub grinzi“: SM 9; „Teiul se așeza la poartă în casă, la icoană“: SM 13; „Ramuri de tei se puneau la grindă, la icoană, în grădina de zarzavat, în cânepă“: SM 14.

Finalitate: Salcia de la Florii se păstra la icoană“: CS 3, 6-8, 16, Ar 2, Mm 1, SM 4, 8; „Salcia de la Florii se sădea în grădină; a cui i se prindea se zice că va trăi“: CS 1; „Salcia de la Florii e bună de tunet“: CS 3; „Cu salcia de la Florii se loveau toți pe spate pentru sănătate“: CS 9; „Se punea o bucată de salcă în prima făină nouă ce se face după seceriș“: Tm 6; „După Florii, cu jordițe de salcie se mânau pentru spor vaca și scroafa“: Tm 10; „Salcia de la Florii se punea în holdă“: Tm 11; „Salcia de la Florii se ducea afară la câmp și o împlânta. Se ducea și în casă și când durăia și trăzne se aprindea. Și dacă a stătut piatra se arunca în curte“: Tm 12; „Salcia de la Florii e bună pentru trăznete; se făcea fum pentru îndepărtarea relelor“: Mm 1; „Salcia de la Florii, când era furtună mare se rupea din ea și se punea pe foc“: Ar 16; „Cu salcia de la Florii se afuma când tuna tare“: Mm 10; „Mătuca de Florii se punea vara în cuptor, să nu trăznească, contra fulgerelor“: SM 2; „După ce trecea sărbătoarea, ramura de tei de la Rusalii se arunca printre lemnele din focul de la cuptor, unde se cocea pâinea din grâul nou“: CS 13; „Despre iarba și ciufanii de la Rusalii se spunea, că atâtia pui vor avea cloțele, câtă iarbă era în biserică. Iar ciufanii se aprindeau, când durăia (tuna)“: Tm 12; „Ramurile de tei se așezau la semănături, și la grajd, la vite, să fie ferite de boli“: Bh 12; „Ramurile de gorun, iarba creată și cimbru cules din cimitir puse la Rusalii, se dădeau apoi la vite să se însănătoșască“: Bh 13; „Frunzele de fag de la Sfântul Gheorghe se aprindeau când erau furtuni; opreau ploaia“: Bh 15.

JOCURILE CU MĂȘTI LA LĂSATA SECULUI

Timpu desfășurării: „În timpul zilei și seara“: CS 2; „În timpul zilei, până la ziua albă“: CS 6; „În prima zi de Lăsata Secului“: CS 8; „La zăpostit și a doua zi,

luni“: CS 9; „Jocurile de la zăpostit [se desfășurau] de la amiază până seara“: CS 11; „La zăpostit în zori“: CS 14; „În timpul zilei la zăpostit și la Sân Toaderul Mare“: CS 16; „Jocurile se făceau seara“: Ar 15; „În zorii zilei“: Mm 8.

Participanți: „Flăcăii, bărbații, femeile“: CS 2; „Copiii, flăcăii, bărbații, femeile. [Întrucât participa întreaga colectivitate sătească] Chipurile jucau pe drum, iar seara se duceau la birt și stăteau până la ziua albă“: CS 6; „Copiii, flăcăii, bărbații uneori“: CS 8; „Flăcăii, bărbații“: CS 9; „Flăcăii, bărbații, femeile. Participa întreaga colectivitate; jocul moșului și al babei [se desfășura] pe ulițele satului“: CS 10; „Flăcăii“: CS 11, 16; „Flăcăii; obiceiul era condus de recruți, umblau prin sat și primeau daruri“: CS 14; „Flăcăii, femeile“: Ar 15; „Copiii, flăcăii, bărbații. Li se dădea de mâncare la casele oamenilor“: Mm 8.

Măștile: „Măști de hârtie, pânză; bărbați și femei se îmbrăcau în haine rupte, cu cojoace întoarse. Se făceau și turci“: CS 2; „Jocurile cu măști se numeau chipurile: moș, babă, doctor, bărbat, muicre, almăjean, pen (ceh)“: CS 6; „Măști obișnuite“: CS 8, 11, 16; „Se făcea mort; îl legau de scară și ziceau că-l îngroapă; mireasă, popă, cântător; anul acesta făceau mort, anul al doilea făceau nuntă“: CS 9; „Moș și babă“: CS 10; „Măști obișnuite; uneori se aprindea focul“: CS 16; „Se făceau măști, nu aveau nume“: Ar 15.

PAȘTELE

Ouăle Roșii: Data înroșirii ouălelor: „Joia Mare“: Tm 3, 14, Ar 8, 12, 14; „Vinerea Marc, Vinerea Patimilor sau Vinerea Seacă“: CS 2, 9 („Vinerea ouălor“), 10, Tm 1, 7, 8 („Vinerea se zicea că nu se strică“), 11, 12 („Vinerea Paștelui, pentru că, dacă se roșeau atunci șase săptămâni nu se strică“), 13, Ar 1-3, 7, 9, 13, 15-17, Bh 1-4, 7, 8, 10-14, 16, 17, Mm 1, 4-6, SM 2, 5, 9, 12; „Sâmbăta Paștelui“: CS 1, 4, 7, 12, 14, 16, Tm 2, 6, Ar 6, 10, 11, Bh 6, 9, 15, 19, 20, Mm 2, 3, 7, 8, 10, 13, SM 1, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14; „Joia sau Vinerea Marc“: Ar 5; „Joia sau Sâmbăta“: CS 6; „Vinerea Marc, sau Sâmbăta“: CS 8, 13, Tm 4, 10, Bh 18, Mm 11, SM 3, 7; „Se vopseau și la o săptămână după Paște, de ziua Tomii“: Ar 8.

Oul roșu în obiceiurile de primăvară: Rituri apotropaice și de propitiere pentru oameni: „În cele trei zile ale Paștelui toți membrii familiei trebuiau să se spele pe față dintr-un vas, în care se pusese un ou roșu; pentru a fi rumeni în obraz“: CS 10; „În dimineața de Paște se puneă în troaca cu apă ou roșu și floare de măr și se spăla fiecare din casă pe față, ca să fie roșu peste an“: Tm 12;

„Când plecau oamenii la Înviere puneau într-o cană un ou roșu și se spălau pe față, să fie roșii ca oul. Se puneau în cană și un ban”: Ar 10; „Fiecare se spăla cu un ou roșu și ban pus în lighean, în dimineața zilei de Paște”: Ar 11; „Toți se spălau cu un ou roșu pe față”: Ar 13; „Se puneau un ou roșu și bani. Se spălau oamenii mari, ca să aducă noroc”: Bh 19; „Se spălau toți ai casei cu apă, cu un ou roșu și un ban de argint, să nu se lege bube și necazuri”: Mm 1; „În dimineața zilei de Paște se puneau într-o cană un ou și un ban de argint. Toată lumea se spăla”: Mm 10, 11; „Toți ai casei puneau ou într-o cană cu apă și ban de argint, ca să aibă fața curată și să fie sănătoși”: Mm 7; „Era obiceiul să se spele cu ou roșu, ban și urzică puse în apă. Se spunea că va fi iute ca urzica, roșu ca oul și bogat”: SM 1; „Pun urzică, bani și ou roșu în albie și se spală, ca să fie aspri ca urzica, bogați și sănătoși ca oul”: SM 2; „Se puneau un leu și un ou roșu și se spălau toți din casă, ca să fie mândrii”: SM 3; „Toți din casă se spălau cu apa în care au fiert ouăle, ca să fie pielea curată”: Mm 6; „Fetele se spălau cu ou roșu și puneau și un ou alb, ca să fie albe și frumoase”: Tm 12; „Se spălau cu ou roșu fete și femei”: Ar 2; „Ouăle roșii erau puse într-un vas cu apă, împreună cu o monedă și fetele se spălau pe față, să fie frumoase și bogate”: SM 12; „Se spălau copiii cu ou roșu ca să fie roșii la față”: CS 3, Tm 2-4, Ar 2, 3, SM 4; „Se spălau copii cu ou roșu, să fie sănătoși”: CS 7, Tm 12, 14, Bh 17, SM 8, 11; „Se scăldau copiii cu ou roșu și un ban de argint, să fie mai aspri”: Mm 2, 8.

Rituri apotropaice pentru gospodărie: Ouăle roșii erau așezate într-o brazdă de iarbă verde”: CS 2; „Se împodobeau ramuri verzi cu ouă”: Tm 14; „Se îngropa ou roșu în pragul casei”: SM 6; „Se puneau coji de ouă roșii pe foc, când era vreme rea”: SM 9; „La Paște se împărțea ramuri de boză (salcie) pe care se puneau coji de ouă. Atunci când tuna se aprindeau pe o farfurie și se afuma prin casă”: SM 14.

Rituri apotropaice și de fertilitate pentru ogoare și animale: „Se puneau ou roșu în brazda plugului, să fie rod bogat”: Bh 16; „Se puneau ou roșu în ogorul de cânepă, să fie cânepa roditoare”: Bh 16; „Cojile ouălor mâncate se aruncau în grădină sau în foc”: SM 14; „Se duceau ouăle roșii în furnicar și apoi le mâncau oamenii. Le puneau în furnicar ca să rămână oile pestrițe”: CS 1; „Se aducea o glică cu iarbă și se fărâmau cojile de ouă roșii și se dădeau la pui”: CS 3; „Se lipeau coji de ouă roșii cu baligă la uși, la colibe, la ușile grajdului și la strunga oilor. La fel fac și astăzi majoritatea celor care au animale”: CS 9.

Raporturi comunitare: „Pruncii (băieți și fete) umblau a ouța din casă în casă, prin vecini. Când intrau în casă ziceau: «Hristos a înviat. La mulți ani». Li se răspundea «Adevărat a înviat». Li se dădeau două ouă roșii. Le făcea noroc la

case“: Bh 16; „Copiii umblau după ouă roșii“: Bh 10; „Tinerii umblau din casă în casă, să strângă ouă colorate“: Ar 7; „Se ciocneau ouăle, care-l spărgea lua oul“: CS 13; „Copiii își ciocneau reciproc ouăle cu un ban“: Ar 12; „Ciocănitul în biserică în zilele de Paște; veneau cu ou roșu de acasă în buzunar, dacă spărgeai oul îl căpătai pentru tine“: Bh 3; „Ouăle roșii făceau parte din cinstea finilor pentru nași“: CS 10.

Alte practici: „În Ajun de Paște femeile coceau pască. Era dusă la biserică în panere umplute cu ouă fierte, miel umplut, șuncă, vin, lumânare. Toate erau așezate într-un coș cu nuiete acoperit cu o țesătură numită fund; coșurile erau așezate în curtea bisericii pentru a fi sfințite“: Mm 5; „Oamenii mergeau cu ouă roșii la biserică și le dădeau preotului, când primeau Paștele“: CS 10; „În ziua de Paște se mergea la biserică cu un pahar să ia Paștele. În acest vas se aducea un ou roșu, ca să-și plătească Paștele“: Bh 8; „La Sfântul Gheorghe [dacă sărbătoarea cade după Paște] se așezau trei ouă roșii, peste colacul vitelor. Acesta era dat pomană după ce se mulgeau vitele sau oile. Prin el se făcea «cruce de lapte». Colacul se rupea în două, iar copiii prindeau bucățile și ziceau: Unul «Cucu», celălalt «Răscucu»“: CS 10.

Alte practici de Paște: „Se trăgea clopotul de Paște ca să crească grâul mare“: Bh 14; „În dimineața de Paște oamenii se spălau cu apă proaspătă adusă din fântână; în pahar puneau un ban de argint, să fie curați ca argintul“: Mm 3.

FOCURILE DE PESTE AN

Lăsata Secului: „Se făceau focuri în curți, ca semn că a început postul mare (Zăpostitul)“: CS 11; „Într-un colț al străzii copiii aprindeau focuri. Lumea stătea și discuta“: Tm1; „Focurile se făceau la drum“: Tm 3; „Se făcea foc în uliță din tulei. Se făcea priveghi; copii săreau peste foc“: Tm 5; „La Zăpostit (Lăsara Secului) se aprindeau focuri la drum, să ardă relele. Se făcea priveghi; Se sărea peste foc; În Ajun aprindeau lumânări la uși“: Tm8; „Se făceau focuri și se dădeau brăduleți de pomană“: Tm 11; „La Lăsata Secului gospodarul aprindea focul în grădină“: Mm 11.

Sân Toader: „Se făceau focuri în curți. Se sărea peste foc și se spunea «Ieși cald, tună frig»: Tm 14; „Se aprindeau focuri sub pomi. Se afuma“: Ar 3; „Se făceau

focuri sub pomi; căutau să se scoale cât mai de dimineață și să facă focul“: Ar 8; „La Sân Toader se făcea foc în grădină. Se făcea fum la pomi“: Ar 13; „La Sân Toader se adunau oamenii și făceau un foc în curte. Se sărea peste foc. Se afuma“: Bh 2; „Femeile făceau un foc mic din surcele, paie ude, ca să iasă fum, să nu se apropie șerpilor de casă“: Bh 3; „Focul se făcea dimineata în grădină“: Bh 4, 7; „La Sân Toader se făcea fumăgarul din gunoaie, din crengi; Bărbații aprindeau focul, să fie pomii roditori“: Bh 13; „Fumăgaru se făcea în ogradă; gospodarul îl aprindea, ca să fie pomii feriți de dăunători“: Bh 14; „La fumăgar se făcea foc și se fierbea grâu să-l mănânce cu zahăr. Se dădea de pomană; Se afuma“: Bh 18.

Florii: „În grădină se făcea foc din paie. Oricare din casă îl aprindea“: Tm 1.

Joia Mare: „Se făcea foc în curte, în fața casei. Se numea focșor. Gospodărița, femeia îl făcea din vreascuri chitite. Crengile din care se făcea focșorul nu trebuia să fie luate dintre cele ce atingeau pământul. Se numeau săbioare de joimărele. Lângă foc se dădea pomană. În acest timp focul ardea“: CS 2; „Se aprindea focul în zori în obor. Femeile mai aprindeau focuri la morminți - luminiș la morți“: CS 3; „Focurile se aprindeau în ovalie (curte), în fața casei, la cimitir, la cruce; focuri mici din bozi; femeile le aprindeau. Acasă se afuma. Se înconjură casa, să fie ferită de șerpi“: CS 6; „Focurile se aprindeau în grădini“: CS 8; „Se aprindeau focuri la „mortărie“ (cimitir) cu țandări. Femeile afumau cu tămâie la morți“: CS 9; „La morminte se aprindeau grămezi de sibii (așchii culese în ajun) ca să aibă morții lumină. Cu jăratecul [rezultat] tămâiau mormântul“: CS 10; „Se făceau focuri în curte“: CS 11, 13, 16, Tm 2, Ar 1, Mm 11; „În grădină se făcea foc din paic“: Tm 1; „În Joia Mare se făceau patru focuri din bozii. Se făceau focuri și la morminți, lângă cruce din bozii, în zorii zilei. Joi seara aprindeau luminile la morți“: Tm 12; „Înertii aprindeau focul în fața bisericii, foc din coceni și uscături“: Ar 7; „La Joia Mare se face foc pe deal“: Ar 16; „La Joia Mare se aprindea jertfă în grădină, găzdoia aprindea jertfa și arunca boabe de grâu pe foc“: Mm 5; „Focul aprins la Joi Mari se zice că e jertfă“: SM 2; „Se aprindeau focuri în ogradă, să se nu se apropie șerpilor“: SM 3; „Se aprindeau focuri în curte, în fața casei. Care se scula mai devreme făcea focul din uscături, să nu le crape picioarele de frig“: SM 9; „Se făcea foc pentru înlăturarea gerurilor, pentru rodul pomilor, să fie alungat răul. Se înconjură casa, curtea, cu cârpă aprinsă“: SM 12; „Oricine din casă se trezea de dimineață aprindea focul din uscături în grădină“: SM 14.

De la Lăsata Secului la Joi Mari: „Se făceau focuri săptămânal sau la două săptămâni“: CS 11.

Joia Mare, Vinerea Mare, Sâmbăta Paștelui și Duminica: „Se aprindea foc mare în curtea bisericii. Toaca bătea și înainte se împușca cu trascu. Oamenii stăteau de vorbă în jurul focului”: Tm 12.

Paște: „Se aprindea foc la Paște”: CS 9; „În noaptea de Înviere se făcea foc în curtea bisericii; „focul de veghe” aprins și întreținut de bătrâni și fete”: CS 10; „La Înviere în colțurile ulițelor se aprindeau focuri din tuleie. Când ieșea preotul cu crucea de la Înviere se aprindea focul și când trecea pe la fiecare fereastră se aprindea o lumânare. Bărbații și feciorii trăgeau cu trascurile (praf de pușcă), de se auzea în satele vecine. În timpul acesta bătea toaca”: Tm 10.

Înălțare: „Se făcea foc în curte. Se afuma”: Bh 1.

MOȘII DE PESTE AN

Sâmbăta Lăsatului Secului de carne: „În Sâmbăta aicelor (piftiilor) se împărțea aice și mălai”: CS 1; „La Moșii de piftii se împărțeau cotoroage, blide de pământ, brânză, colac”: CS 3; „La răsii de carne se făcea piftie, turtă de făină sau mălai și se împărțea la vecinii săraci, care nu aveau porc”: CS 6; „La zăpostitul ăl mic (la Lăsatul Secului de carne) se făceau „pifcei” (piftii) și se împărțeau la vecinii care nu aveau”: CS 9; „La cotoroage se împart acasă răcături”: CS 12; „La Moșii de cotoroage se împărțea o farfurie cu cotoroage (răcături) și colac la vecini. Duminică nu se mai mâncau cotoroage, că te prindeau frigurile”: Tm 12; „La Moșii de piftii se împărțeau reci sau câtălige (piftii), colaci, brăduleți din aluat. Se împărțeau la oamenii săraci”: Ar 4.

Sâmbăta Lăsatului secului de brânză: „Se împărțea mămăligă cu brânză și lapte la cei care nu aveau”: CS 6; „La ziua morților, când se lasă post de Paște (sâmbăta morților) se făceau pomeni”: Tm 4; „La Sâmbăta morților se împărțeau brăduleți acasă și la cimitir”: Tm 11; „Se împărțeau colaci și lumânări la biserică, la morminte”: Mm 6; „La Sâmbăta morților se dădeau brăduleți (colaci) de pomană”: Tm 10, 11; „La ziua morților se împărțea cozonac, lumânări, batiste”: Tm 13; „La Sâmbăta morților se dădeau lumini”: Mm 7; „La Sâmbăta Mare se împărțea mâncare și băutură la cimitir”: SM 8.

Sâmbetele din post: „În sâmbetele din postul mare se pomenesc morții”: Mm 1; „Tot postul mare, sâmbăta se țineau paarastasele, care când vrea într-o sâmbăta. Se ducea la biserică un Părăstaș (colac), 1 vin sau horincă; duceau și vărare (plăcintă cu cartofi), pancove în oloi (gogoși de post) într-o farfurie”: Mm 3; „Se țineau sâmbetele din post până la Florii”: Mm 4; „În sâmbetele din post se ducea făină la biserică”: Mm 7; „La Sâmbăta morților se duceau lumini”: Mm 7; „Încep cu o săptămână până în post și ies în sâmbăta Floriilor. În fiecare sâmbăta se duceau două Prescuri sau mai multe, o lumină și vin. Femeile duceau pe rând. De obicei care ducea în prima sâmbăta ducea și în ultima”: Mm 10; „Se țineau sâmbetele din post”: Mm 11, 13; „În fiecare sâmbăta din postul mare se duceau pomeni la biserică”: SM 1; „În toate sâmbetele din postul mare se împart pomeni (mâncare) și se pomenesc morții”: SM 2; „În sâmbetele morților se duceau Pupeze la biserică și se dădea pomană acasă”: SM 12; „În Sâmbăta Floriilor se ducea pomană și o Prescură la biserică «ridicarea paosului»: SM 13.

Sfântul Toader (Sân Toader): „La vecini și neamuri se împărțea grâu fierț”: Tm 14; „Se fierbea grâu și se făceau colaci. Se împărțeau la vecinii săraci”: Ar 10; „Acasă se împărțea grâu fierț cu zahăr”: Bh 14, 18.

Floriile: „Se împărțeau colaci și bani peste mormânt”: CS 1; „Se dădeau de pomană colaci cu pește”: CS 13; „Se împărțeau la biserică ouă, colaci, țuică, vin”: Ar 5.

Joia Mare: „Moășele împărțeau ulcele de pământ cu poame la nepoți”: CS 1; „Lângă focșor (focul aprins de gospodărită în curte, sau în fața casei) se așeza un măsai (fata de masă). Se puneau mai mulți colaci, după numărul morților din gospodărie. Lângă colac se puneau o lumânare aprinsă, fiecare colac cu lumânarea lui, înfiptă în mijlocul colacului. Lângă colaci se mai puneau o lingură de pecmeș (magiun). De obicei se puneau pecmeș pe fiecare colac. Uneori, când nu era pecmeș se puneau câte o lingură de miere de albine. Se mai puneau și o coțcă de zahăr (o bucată) și o cană cu apă. Toate erau de post. După ce s-o chitit toate se aprindea focul. Când se aprindea focul mare se tîmăia cu tîmăielnicul (înainte vreme era făcut din pământ). Se spunea «Să fie de pomană pentru.....» și se împărțea pomană. În acest timp focul ardea”: CS 2; „Se împărțea luminiscă cu izvor, adică o cană de pământ cu lumânare și un leu. Aceasta se împărțea la mormîni. Acasă se dădeau de pomană trei colaci, băt de alun cu flori legate de el”: CS 3; „Lângă foc se dădeau de pomană Joimăritele. Se împărțeau oale legate cu brebenei la coadă, cu lumânare și puțină rachie”: CS 6; „Se împărțea mâncare și băutură acasă”: CS 7; „Se dădeau

pomeni la mormânt. Se împărțeau colaci, covrigi la mortărie (cimitir) la copii săraci”: CS 9; „Când se făcea focul se dădeau pomeni pentru morți. Acasă se împărțeau ulcele cu ramuri de leuștean”: CS 13; „Se împărțea mâncare și băutură la cimitir”: CS 14, SM 2; „Se făceau patru focuri din bozii în zori. Se scotea o măsuță mică cu fața de masă, pe care se punea pomana: cănați de pământ cu apă, cu lumânare și colac, după neamuri și vecini”: CS 16; „Se împărțeau căni”: Tm 1, 7; „Se împărțea mâncare și colaci la cimitir”: Tm 2; „Se dădea de pomană cănată (oliță), cârceac (ulcior) cu apă și colaci. Se împărțeau la biserică la copii”: Tm 10; „Se împărțeau pahare și șoluri (ceașcă) cu apă și colac, cu verdeață (drăgăniță) și lumânare. Se împărțea la fiecare neam și vecin. Femeile se duceau la fântână și aduceau apă în grădină la un loc curat, lângă un măr, prun și ziceau: «Doamne, primește apa asta la înnecați, cei spânzurați, la șerpi, la broaște» și apoi erau numiți membrii din familie și se vărsa un pic pentru fiecare”: Tm 12; „Se împărțeau prăjituri la vecini”: Tm 14; „Se dădea de pomană ceva de mâncare, bani, acasă, oriunde”: Bh 9; „Se făceau daruri, se dădea de mâncare la cimitir”: Bh 15; „La cimitir se dădea de pomană mâncare, colaci, vin”: Bh 20; „Se ducea Paos (colac), Prescure, lumânare la biserică”: Mm 1; „Se împărțea mâncare, colaci la săraci; oriunde”: Mm2; „Se dădea de pomană mâncare și băutură la cimitir. Se zicea, că merg la Traște”: Mm 8; „Colăcei se dădeau oamenilor săraci, care aveau datoria să pună o lopată de pământ proaspăt pe mormânt (înnoirea mormântului)”: SM 11; „Se făcea pomană”: SM 12.

Paștele: „Acasă se împărțeau ouă roșii și colăcei”: CS 1; „În primele zile de Paște se dădea un colac cu lumânare și brânză. A doua zi de Paște la cimitir se împărțeau ouă roșii și colaci”: CS 2; „Se împărțeau ouă roșii, colaci și brânză”: CS 3; „Se împărțeau ouă roșii”: CS 6, Tm 1; „La vecini se dădeau de pomană ouă roșii, pituță, carne, colaci, prăjituri”: CS 9; „La morminte se împărțeau ouă roșii și colaci”: CS 10, 13, Ar 9; „Vecinilor li se dă de pomană colaci, ouă, brânză, țuică”: CS 10; „Se împărțeau ouă roșii la copii”: CS 14; „A doua zi de Paște se împărțea la cimitir colaci, prăjituri, vin”: Tm 3; „Se dădeau de pomană ouă și cozonac”: Tm 7; „Se ducea la biserică și la morminți vin și colaci”: Tm 11; „La Înviere oamenii duceau două ouă roșii și două albe. Primeau Paștele. La vecini și neamuri se împărțeau ouă roșii și colaci”: Tm 12; A doua zi de Paște la cimitir se duceau ouă roșii și băutură”: Tm 14; „La Păștița (luni după Paște) se făceau crofne și se dau de pomană brăduleți și grâu fiert”: Ar 2; „Oua roșii și colaci erau puse în coșare și împărțite la morminți copiilor”: Ar 4; „Se împărțeau ouă roșii la săraci pentru sufletul morților. În Lunea Paștilor se împărțea la cimitir, copiilor, mâncare”: Ar 6; „Se împărțeau ouă roșii copiilor vecinilor săraci. Luni după Paște (Păștița) se împărțeau ouă roșii și colaci”: Ar 10; „Se împărțeau ouă roșii la vecini, rudeni, copii”: Ar 11; „Preoteasa făcea colac. Se împărțea copiilor

colaci și bomboane”: Bh 4; „Acasă se împărțeau ouă roșii și cozonac”: Bh 11; „Prima zi de Paște se duceau oamenii cu coșarcă cu cârnați, ouă roșii pască, pancove, horincă. La fiecare masă într-o cosarcă se punea o lumânare. Erau mese lângă biserică. După slujbă ieșea preotul. Se ridică Paosul (una dintre coșerci). Apoi oamenii se serveau între ei și dădea și preotului. Cine vrea, ducea în prima zi de Paște Prescură și Parastas”: Mm 3; „În prima zi de Paște oamenii duceau la biserică mâncare, umplutură de miel, caș, ouă, colac cu nucă, horincă. Se făceau mese în curtea bisericii și mâncau numai cei săraci. Se ducea cu pomană și luni după Paște: curechi umplut, tăitei cu lapte, pască și horincă. Se împărțea numai la săraci”: Mm 10.

Prima duminică după Paște (Duminica Tomii): „La Duminica Tomii se întâlneau druştele, așa cum se numesc femeile și ospătându-se pomeneau morții. Se întâlneau la o locuință mai mare”: Ar 1; „La Duminică Tomii împărțeau la cimitir: colaci, țuică, grâu fiert”: Ar 8; „De ziua morților la Duminica Tomii la cimitir se împărțeau la copii ouă roșii și cozonac. Se duceau flori la morminți”: Ar 11; „La Paștele morților se împărțeau ouă roșii la cimitir”: Ar 12; „La o săptămână după Paște se împărțeau la cimitir colaci și țuică”: Ar 13; „La Paștele mic se făceau Droștile se împărțea la cimitir cozonac, ouă roșii, băutură”: Ar 14; „Se împărțeau ouă roșii, colaci, rachie la cimitir”: Ar 16; „La Paștele morților se ducea Parastas se împărțeau la cimitir vâșuțe și colacei”: Bh 1; „La cimitir se împărțeau vase cu mâncare”: Bh 2; „La Duminica Tomii, numită și Paștele mic sau Paștele morților tot satul mergea la cimitir, fiecare la mormântul familiei și dăruia: ouă roșii, cozonac, șuncă de porc afumată, brânză de oi, 1-2 pahare de vin”: Bh 3; „La Paștele morților se împărțeau colaci la cimitir”: Bh 4; „La Paștele morților se împărțea la cimitir ulcele cu apă, ouă roșii, băutură”: Bh 6; „La Paștele morților se făcea slujbă mare la cimitir, la morminte și se împărțeau Droștile (colaci mari)”: Bh 8; „Acasă și la biserică se împărțea colaci, vin, ouă”: Bh 10; „Se dădea de pomană cozonac la cimitir”: Bh 11; „Prima duminică după Paște se face pomenirea morților - Droștile. La cimitir preotul făcea o slujbă generală. La fiecare mormânt se împărțea: colaci, oală nouă de pământ, o lumânare”: Bh 12; „La Paștele morților la biserică se împărțea ouă roșii, cozonac”: Bh 13; „La Păschița, prima săptămână după Paște la cimitir se împărțea mâncare, ouă, băutură”: Bh 14; „Se dădea o cană cu Pomană (colacul) și o lumânare”: Bh 16; „La Paștele morților se făcea pomană la biserică”: Bh 18; „La Măteclău (marți la o săptămână după Paște) se înroșeau ouă și se dădeau de pomană prin vecini”: Tm 12.

Înălțarea (Ispasul): „La morminti se împărțea o farfurie cu colaci, lumânare, rachec”: CS 3; „Întâi s-a ținut pentru croi la Înălțare, apoi s-a mutat la Paștele mic.

Se împărțea la biserică grâu fiert cu zahăr, prăjituri, fructe. Întâi se sfințeau și se împărțeau la biserică”: Tm 12; „La Ispas se împărțeau la biserică pentru eroi ouă roșii și vinars”: Ar 5; „La Ispas se pomenesc eroiii, se fac parastasele”: SM 3.

Moșii de vară (Rusaliile): „Acasă se împărțeau fructe”: CS 4; „La biserică și cimitir se împărțeau colaci cu cireșe”: CS 10; „La Rusalii se dădea pomană acasă colac cu cireșe, brânză, ouă”: CS 12; „se împărțeau colaci și ulcele cu vin”: CS 13; „La Rusalii se dădea pomană mâncare la cimitir”: Tm 6; „Se împărțea fiertură de grâu”: Tm 8; „La Moșii de vară se împărțeau pancove și lumini”: Mm 11.

OBICEIURI CU DATĂ VARIABILĂ

OBICEIURI LA PORNIREA PLUGULUI

Scoaterea plugului din gospodărie: *Stropirea cu apă, aghiasmă:* „Înainte de ieșirea din gospodărie, plugul și vitele erau stropite cu molidvă”: CS 3; „Plugul și vitele erau stropite cu molidvă și se făcea cruce pe spatele animalelor [cu apa sfințită]”: CS 9; „Plugul și vitele erau stropite cu apă ca să fie recolte bogate”: CS 10, 13; „Azi nu se mai obișnuiește să le stropească cu apă, era înainte obiceiul vechi”: Tm 3, Ar 5, 6, 9, 14, Bh 1, 4, 7, 8, 16, SM 1; „Acum mai rar”: Bh 9, 10; „Se stropeau cu apă sfințită, acum nu se mai obișnuiește”: Ar 15, Bh 11; „Se vărsa o găleată cu apă peste vite, înainte de plecare”: Mm 4; „Plugul se scotea când înflorește spinul sau când izbucnește frunza în stejar. Atunci se stropeau vitele și plugul cu apă ne-ncepută”: Mm 6; „Ieșeau cu plugul cinci săptămâni înainte de Sângiorz (23 aprilie), adică la 10 martie. Cu plugul ieșeau gazdele întâi (cei care aveau pământ mai mult). Săracul nu putea să iasă întâi. Când ieșeau cu plugul stropeau plugul și vitele. Într-un blid gazda punea cărbune și tămâie, înconjura plugul cu boi și arunca cu apă pe boi. Se făcea pentru sănătate”: Mm 7; „Se stropeau numai cu apă sfințită. Acum nu se mai obișnuiește”: Mm 10. *Trecerea peste fier:* „Plugul și vitele erau trecute peste o secure, când ieșeau din gospodărie”: Mm 4. *Ou pe casă:* „Se arunca un ou crud peste casă și dacă nu se spărgea însemna că va fi un an bun și-ți va merge bine plugăritul”: Mm 4. *Afumare:* „Ocoleau plugul cu tămâie aprinsă”: Tm 1; „Ieșea gospodarul cu o oală cu tăciuni și tămâie și înconjura de trei ori cocia”: Tm 12; „Femeia înconjura curtea cu foc și tămâie spunând ceva. Azi nu se mai obișnuiește”: Ar 6; „Înainte de a ieși carul, [în dreptul] unde se găsea plugul și sacul cu sămânță, se făcea foc

sub car, ca să fie spicele și bobul de grâu roșii ca jarul”: Bh 3; „Se stingeau nouă cărbuni și tămâia în apă, înconjura plugul, apoi îngropa cărbunii și tămâie în fața plugului și trecea plugul peste ele”: Mm 3; „Oamenii afumau boii și plugul cu tămâie, aruncau semințe”: Mm 4; „Carul tot, încărcat cu plug, era afumat”: Mm 6; „Într-un blid se punea cărbune și tămâie, se înconjura plugul cu boi și se arunca cu apă pe boi”: Mm 7; „Femeia se învârtea cu tămâie, de trei ori, pe lângă plug”: Mm 7. *Pâine/ colac din grâul recoltei trecute*: „[Înainte să iasă din gospodărie] plugarul mânca o bucată de pâine din grâul recoltei trecute”: CS 13, Bh 3, 8, 9 („Acum mai rar”), 16, 19, Mm 4, 6 („Mânca, să fie recoltă mare”), SM 1, 4, 6 („Azi nu se mai obișnuiește”); „Se punea un colac, făcut din recolta de anul trecut, în coarnele boilor”: Bh 10. *Ocolirea gospodăriei/ a plugului*: „Se înconjura gospodăria cu plugul, cu căruța, cu cai și boi”: Tm 12; „Cândva se înconjura, așa era obiceiul vechi. Azi nu se mai obișnuiește”: Ar 6, Bh 19; „Se înconjura gospodăria de trei ori, cu plugul”: Mm 4; „Punea într-un blid grâu și înconjura cu el plugul și vitele, de trei ori, spunând o rugăciune, ca să se facă roade multe”: Mm 7. *Prima brazdă*: „Se trăgea o brazdă în grădină și lăsau 2-3 zile plugul în pământ, ca plugul să-și ia obișnuință”; „Trăgeau prima brazdă acolo unde era locul mai tare, ca să se ducă rugina de pe plug”: Bh 8; „Se trăgea o brazdă în grădină”: Mm 4, 11; „Rar se trăgea o brazdă în grădină”: Mm 6. *Rugăciune*: „Se spunea: «Dă-mi Doamne spor la muncă»”: CS 3; „Ziceau o rugăciune”: CS 9, Bh 1 („Azi nu se mai spune”); „Spuneau «Doamne-Ajută»”: CS 12; „Făcea semnul crucii, cu biciul, înaintea boilor”: Bh 4; „Făceam o cruce și spuneam «Doamne-Ajută»”: Mm 1. *Fir roșu, usturoi*: „Se punea la jug o panglică roșie ca să nu se deoache vitele”: Ar 5; „Se ungeau vitele în frunte cu usturoi. Acum nu se mai face”: Mm 2. *Grâu și ou*: „Înainte de a pleca la arat, se punea pe masă un blid pe grâu și un ou cu grâu, se spunea o rugăciune, apoi se ocolea masa de trei ori, ca să se facă roade multe. Puneau blidul și sub plug și după ce pleca gospodarul cu plugul la arat se da blidul cu grâu și ou la un om sărac”: Mm 7.

Aratul, semănatul: Începerea lucrului: „Toamna, când porneam la semănatul grâului, obișnuiam ca lucrul să înceapă la început de săptămână, într-o luni”: Bh 3; „Leșeau prima dată la plugărit la început de săptămână, luni sau marți”: Mm 4. *Rugăciune*: „Când începeam aratul spuneam o rugăciune și «Doamne Ajută și dă-ne spor». Azi nu se mai spune”: CS 3, Ar 15; „Se spunea «Dă-mi Doamne spor la muncă»”: CS 4, Tm 5; „Plugarul făcea cruce și spunea «Doamne Ajută»”: Tm 12; „Spuneam «Doamne Ajută»”: CS 6-11, 15, Tm 2-4, 6, 10-12, Ar 1-3, 5, 6, 8, 14 („Azi nu”), 16, Bh 3, 9, 15, 16, 19, 20, Mm 1, 2, 8, 13, SM 1-4, 6, 8, 10, 11 („Și azi uneori”); „Când ajungea la locul de arat, plugarul se așeza cu fața la răsărit și zicea «Doamne Ajută»”: Bh 8; „«Doamne Ajută și Tendură cu roade»: Mm 5; „Spunea «Doamne Ajută» și-și făcea o cruce”: Ar 4; „Se

închinau și spuneau «Doamne Ajută»”: Ar 10; „Se spunea «Doamne Ajută să hălădesc (să reușesc)”: Ar 12; „Omul făcea semnul crucii și zicea «Tatăl Nostru». Și azi se mai face semnul crucii fără să mai spună «Tatăl Nostru»”: CS 13; „Se spunea Tatăl Nostru. Azi nu se mai spune”: Tm 13; „Spunea o rugăciune și «Doamne Ajută»”: Ar 15, Bh 1, Mm 7, 11; „O rugăciune”: Ar 17, Bh 11, Mm 6, 10 („Acum mai rar”); „Se făcea o rugăciune și ziceau «Să dea Dumnezeu roadă în holdă»”: Bh 4; „Se spunea o rugăciune și se făcea cruce. Azi nu se mai obișnuiește”: Bh 7; „Doamne Ajută în ceas bun”: Bh 10; „Se spunea Tatăl Nostru. Azi nu”: Bh 12; „Omul se închina în genunchi și spunea «Doamne Ajută să rodească»”: Bh 17; „Plugarul își făcea cruce, se punea și în genunchi și spunea «Doamne Ajută»”: Bh 18; „Spuneau numai o rugăciune, «Tatăl Nostru»: Mm 3, 4. *Stropirea cu apă, aghiasmă*: „Vitele și plugul se stropeau cu molidvă”: CS 3, 9; „Vitele și plugul erau stropite cu molidva de la Sf. Ion, ca să fie ocrotite de rău. Se mura și fânul tot cu apă sfințită, ca să fie recoltă bogată”: CS 10; „Cu aghiasmă de la Bobotează. Apa sfințită stă vreo zece ani, nu se strică”: Mm 5; „Vitele și plugul erau stropite cu apă”: CS 13, Tm 3, Ar 5, 9, 14; „Se stropeau cu apă, ca să fie vitele sănătoase și recolta bogată”: Mm 7; „Se stropia grâul de sămânță cu apă sfințită”: CS 14; „Se stropia holda cu apă sfințită”: Tm 13; „Vitele și plugul se stropeau cu apă sfințită. Azi nu”: Ar 8; „Se stropeau cu apă ne-ncepută”: Mm 6. *Cruce pe plug*: Era obiceiul să lase plugul la câmp, peste noapte, ca a doua zi să înceapă aratul. Se făcea o cruciuliță pe plug, să nu se apropie duhurile necurate și să facă cineva făcătură”: CS 9. *Pâinea în brazdă*: „Se făcea o turtă mică pe care gospodarul o frângea pe coarnezle plugului, când înflegea brăzdarul în pământ. Pâinea se arunca apoi sub brazdă, ca să fie recoltă bogată și câmpul să fie mănos. Acum se face mai rar”: CS 10. *Abstinență*: „Bărbatul trebuia să fie curat când începea aratul”: Tm 12. *Mere roșii, lucăt în sămânță*: „La semănat se băgau mere roșii în sacul cu sămânță și se lega la degetul [inelar] un fir de lână roșie. Se zicea «Să fie grâul roșu ca mărul și ca lâna»”: Tm 3; „Când se semăna, în fiecare sac cu grâu se punea un măr roșu, ca să fie grâul roșu”: Ar 11; „Unii puneau o lăcată în șorț, în semănătură (în grâul de sămânță) ca să nu mănânce păsările grâul. Azi nu”: Bh 18. *Haine albe*: „Când ieșea la semănat, plugarul trebuia să se îmbrace în haine albe de cânepă, să fie rodul curat, fără tăciune”: Ar 15; „Omul semăna fără clop în cap, mai ales dacă era negru, să nu se facă ciumă în grâu”: Bh 18. *Aruncarea desagilor*: „După semănat, se aruncau în sus desagii goliți de sămânță și se zicea «Atâta să crească grâul, ovăzul, cât de sus am aruncat eu desagii»”: Mm 6. *Practici rituale la săparea porumbului*: „Când veneam de la sapa de porumb, stropeam cu apă uneltele cu care am lucrat”: Ar 14; „Când se termina prașila a doua, la sapă la porumb, se legau câte două frunze de cucuruz. Atâtea noduri făceau câte care de roade voiau să aibă”: Ar 15.

PAPARUDA

Denumiri: *Paparuda*: „Paparudă se numea. Azi nu se mai păstrează obiceiul”: CS 1, 2, 6, 10, 11 („Se face și azi”), Tm 13, Ar 13, 17, Bh 3 („Acum au dispărut Paparudele”), 12, 20 („A existat demult obiceiul cu Paparuda. Nu se mai face”), SM 8 („Cândva era Paparuda. Azi nu”); „Paparugă/ Păpărugă. Se făcea cândva, acum nu [se mai practică]”: CS 4, 7-9, 12, 13, Tm 1 („Păpărugi”), 2, 3, 6, 8, 12 („Numai țigani veneau cu Păpăruga”), Ar 1, 2 („Paparugi spuneau că le zicea dar cântau «Dodoloaie, loaie/ Dă Doamne să ploaie»), 3, 7, 10 („Veneau, din satul Sânpetru Sârbesc, de peste Mureș, țigani tineri – Păpărugă”), 16, Bh 4, 7 („Azi nu se mai face”), 10, 11, 17; „Papalugă/ Păpălugă”: CS 14, Ar 5. *Dodoloaie*: „Dadalo”: CS 3; „Duduloaie”: CS 9; „Dadaloaic”: CS 15, Tm 11, Bh 9; „Dădăloaie”: Tm 5, 8; „Dodoloaie”: Ar 2, 14; „Cu Dodiile”: Ar 9, 10 („După al doilea război mondial copiii se făceau rar dodii”), „Dodoliță. Azi nu se mai face”: Bh 16. *Ploierucă*: „Ploierucă se numea obiceiul. Nu se făceau oamenii din sat, veneau din satele apropiate”: Tm 7. *Babarugă*: „Mămărugă. Azi nu se mai face”: Ar 12; „Băbăruță. Nu se mai face”: Ar 15; „Băbărugă. Azi nu”: Bh 1, 12, 15 („Și azi tot așa se numește dar nu se mai face”); „Babarugă”: Bh 2, 3.

Motivația: „Vara, pe vreme de secetă”: CS 1-3, 9, 12, 14, Bh 3, 4, 8; „Ca să ploaie, pe la mijlocul verii”: CS 4; „Vara, pe secetă, pentru aducerea ploii”: CS 6-8, 11, 15; „Când nu ploua, la Rusalii se făceau pentru a porni ploile”: CS 10; „În lunile iunie și iulie, când era secetă”: CS 13; „Pe la Sfântul Gheorghe, ca să plouă”: Tm 1; „Dar și după Sf. Gheorghe, dacă nu plouă”: Tm 5; „Vara, când era secetă, oamenii cereau ploaie”: Tm 2-4; „Vara, când era secetă mare”: Tm 6, 7, 13, 14; „Primăvara, vara, ca să vină ploaia”: Tm 8, Bh 2, 7, 11; „Vara, când n-a ploiat mult timp”: Tm 10-12; „Vara, pe secetă, pentru a cere ploaie”: Ar 1-5, 7, 9-11, 13, 14; „Când era secetă mare, în iunie-iulie”: Ar 12; „Vara, înainte de prășila a doua”: Ar 15; „Vara, în lunile de secetă, pentru a aduce ploaia”: Ar 16, Bh 9; „Vara, când nu plouă”: Ar 17, Bh 17, SM 4; „Când era secetă mare, ca să plouă”: Bh 1; „În iunie-august, când nu plouă”: Bh 10; „Când era secetă se cerea cerului ploaie”: Bh 12, 15, SM 8; „Vara, când era secetă mare și nu mergea recolta, în iunie-iulie, se ruga cerul să aducă ploaie”: Bh 16; „Vara, când era secetă, copiii cereau [cerului] ploaie”: Bh 20.

Participanți: „Fetițe”: CS 1, 2 („De țigani”), 4 („Mai mult de țigani, din cele mai sărace”), 6-8, 11, 13 („De țigani”), 15; „Fete curate”: CS 3; „Două, trei fetițe de țigani împreună cu mama lor sau o altă femeie. Uneori mergeau și băieți de țigani”: CS 12; „Fetițe, băieți, femei”: CS 10; „Fetițe, băieți, femei de țigani”: Tm 5;

„Fetițe”: Tm 2, 6, Ar 1; „Șapte fetițe până la șapte ani”: Bh 10, 15, 16, SM 4, 8; „Fetițe de țigani”: Tm 1, 3, 4, 7, 11, 14 („Fetițe ale țiganilor nomazi”), Ar 3, 5, 7, 9, 13, 14, 17, Bh 3, 17; „Fetițe, femei, dintre țiganii din sat”: Tm 8; „Fetițe, băieți, muieri, fete tinere”: Tm 12; „Fetițe și băieți. Mai mult dintre țigani”: Tm 10, Bh 7; „Copii, fetițe și băieți”: Ar 2, 4, 16, Bh 4, 11, 12, 20; „Țigani tineri. Rareori se făcea Păpărugă și câte un om sărac din sat”: Ar 10; „Femei de țigani”: CS 3; „Femei de români săraci și [mai recent] de țigani”: Ar 11, 12 („Una, două persoane”); „O femeie gravidă”: CS 9; „O femeie tânără în altă stare (gravidă)”: Ar 15; „Băieți de 14 ani, în număr de trei, patru”: Tm 13; „Numai băieți. Un băiat era acoperit cu crengi, alți doi băieți îl purtau prin sat și strângeau ouăle pe care le dădeau oamenii”: Bh 1, 2.

Costum/ mască vegetală: „[Paparudele] erau acoperite cu frunze”: CS 1, 2, Tm 3, 7, 14, Ar 3, 11, 13, 17, Bh 2, 7; „Cu frunze de salcă”: CS 3; „Erau acoperite cu frunze de arini, îmbrăcate tot corpul, până peste cap”: CS 4; „Cu frunze și flori și îmbrăcăminte mai rea”: CS 6, 15, Tm 2; „Cu frunze și flori”: CS 7; „Cu frunze și flori, în rest nu purtau nimic”: CS 8; „Cu boji, cu frunze și flori”: CS 9; „Cu frunze de fag, tei, arin. Purtau cămașă peste care se încingeau cu frunze”: CS 10; „Cu frunze și flori și îmbrăcăminte mai rea”: CS 11; „Cu frunze de arini”: CS 12; „Ramuri și frunze de boj și o ruptură de cămașă. Erau acoperite cu boz de nu li se vedea fața”: CS 13; „Cu tufă de arin, fără haine”: CS 14; „Erau acoperite cu frunze de bozi și de soc, în rest nimic”: Tm 1; „Cu crăci de salcă și îmbrăcăminte”: Tm 4; „Doar cu boz”: Tm 5; „Cu frunze și flori”: Tm 6; „Roate cu bozi prinse pe copii (care erau în pielea goală) și flori de liliac”: Tm 8; „Cu frunze de soc”: Tm 10; „Boz legat cu ată, ca o fustă”: Tm 11; „Bozi pe tot corpul și pe cap, numai fața se vedea”: Tm 12; „Frunze verzi de arin, fără îmbrăcăminte”: Tm 13; „Cu frunze și îmbrăcăminte mai rea”: Ar 1; „Acoperite cu boz, fără haine”: Ar 2; „Cu frunze și flori și nuiiele de salcie și cu haine zdrențuite”: Ar 5; „[Paparuda] era îmbrăcată în crengi verzi, de nu se vedea persoana de sub frunze și trebuia condusă de altcineva”: Ar 7; „Umblau goale, acoperite cu bozi cu vârful în jos și cu flori”: Ar 9, 12; „Îmbrăcate cu bozi”: Ar 10; „Goale, cu salbă de boz”: Ar 14; „Cu frunze și haine”: Ar 15; „Cu frunze, flori și îmbrăcăminte obișnuită”: Ar 16; „Cu crengi de arin îl acopereau pe băiat până jos”: Bh 1; „Purta o îmbrăcăminte ușoară, o cămașă încinsă la mijloc peste care se adăugau frunze. Capul era descoperit. Doar corpul le era acoperit cu rămurele frunzoase de boji”: Bh 3; „Acoperiți cu frunze și cu cununițe de flori pe cap”: Bh 4, 9; „Purtau o cunună de frunze pe cap și îmbrăcăminte obișnuită”: Bh 10; „Cu frunze și flori”: Bh 11, 15, SM 8; „Fetița sau băiatul care se făcea Paparudă era îmbrăcată numai cu cămașă peste care se așezau frunze de fag, de li se vedeau numai picioarele. Paparuda era dusă de mână de alt copil”: Bh 12; „O fetiță, numai cu cămașa pe ea, era acoperită peste tot cu frunze de arinde (arin).

Doar ochii rămăneau neacoperiți. Era condusă, de mâini, de alte două fete: Bh 16; „Cu busturi și dezbrăcate”: Bh 17.

Desfășurare: „Oamenii stropeau [Paparudele] cu apă”: CS 1, 11-15, Tm 1-5, 8, 11, 14, Ar 2-4, 9, 11, 13, 15-17, Bh 2-4, 7, 11, 17; „Ca să fie ploaie în sat și pe câmp”: CS 2; „Erau stropite cu apă la fiecare casă”: CS 3; „Oamenii o stropeau, iar Paparuga se învârtea în loc”: CS 4; „O stropeau cu apă și Paparuda cânta”: CS 6, 10; „Le stropeau ca să vină ploaia”: CS 7, 8, Tm 6, Ar 1, SM 4, 8; „Le udau cu cantă”: CS 9; „Le udau cu vadră cu apă”: Tm 10, 12; „Copiii – Paparude țipau apă peste oamenii întâlniți ca să se mânie și să vină ploaie”: Tm 13; „Oamenii le stropeau în cap cu apă dintr-un ulcior”: Ar 5; „Se aruncau găleți cu apă pe Paparudă, iar ea se rotea și cânta”: Ar 7; „Oamenii le udau”: Ar 10; „Paparudele doar jucau pe uliță, nu erau stropite”: Ar 12; „Veneau femeile și țipau un canceu de apă pe el, ca să vină ploaia și ziceau: «Dă Doamne ploaia curată, de la Dumnezeu lăsată»”: Bh 1; „Le stropeau ca să vină ploaia. Când le udau oamenii spuneau: «Dodoloaie, loaie/ Adă-ne ploaie»”: Bh 9; „Întâi, mergeau [Paparudele] la izvor și le stropea o femeie bătrână, iar ele cântau. Luau o colă și umblau prin sat, stropind sătenii și fiind stropite de ei”: Bh 10; „Erau stropite ca să vină ploaia și se zicea: «Baba, Babaroaia/ Adă Doamne ploaia»”: Bh 15; „Numai femeile aruncau cu apă pe ele, iar [Paparudele] cântau”: Bh 16.

Texte de paparudă: „Duduloaie, loaie/ Adu Doamne ploaie/ Locul să se moaie/ Noi dăm cu puțin/ Dumneata cu plinu”: CS 9, Tm 8, Ar 2; „Păpărugă, rugă/ De ieși de ne udă/ Cu găleata, leata/ Peste toată gloata/ Dodoloaie, loaie/ Dă Doamne o ploaie/ Să meargă șiroaie/ O ploaie curată/ De Dumnezeu lăsată/ Unde dai cu sapa/ Să meargă ca apa/ Cucuruz să crească/ Lumea să-nflorească”: Tm 4; „Paparugă, Paparugă/ Unde-i balta sacă/ Umple Doamne odată/ Și grâu până-n brâu/ Spicu' cât cuțitu'/ Secară cât scară”: Ar 1; „Descântec cu Dodile: Dodile, Dodile/ Slobozi Doamne ploile/ Ploaie curată/ De la Domnul dată”: Ar 9; „Băbăroaie, roaie/ Domne dă să ploaie/ Ploaie curată/ De la Domnul dată/ Semănată pe porumb/ De la Domnul Sfânt”: Ar 15; „Băbărugă, rugă/ Dă Doamne ploaie/ Dă Doamne ploaie curată/ Fără viscol, fără piatră/ Să stâmpere lumea toată”: Bh 1; „Se spunea: Doamne dă-ne ploaie/ Ploaie curată/ Fără un pic de piatră”: Bh 17, 20.

Daruri: „Oamenii le dădeau făină, ouă”: CS 1; „[Paparudele] primeau ceva daruri”: CS 2, 6, 8, Ar 1, 2, 13, 15, 16, Bh 9; „Primeau pâine, brânză, făină”: CS 3; „Alimente (făină, boabe, adică cereale)”: CS 3, 4; „Nu li se dădeau daruri”: CS 7, Tm 2, 5, Ar 5, 12, 14, SM 4; „Primeau făină, brânză”: CS 9; „Primeau bani, făină de cucuruz, slănină, bide cu farină (făină), ca să fie plătită”: CS 10; „Primeau ceva

de mâncare“: CS 11, Tm 6; „Primeau făină, mălai“: CS 12; „Alimente“: CS 13, 14; „Primeau un colac“: CS 15; „Oamenii le dădeau mâncare, haine“: Tm 1; „Primeau făină, slănină“: Tm 7; „Primeau bani/ bănuți“: Tm 8, 11, Ar 3, 17, Bh 4, 11; „Bani, clisă (slănină), pită“: Tm 10, 14; „Pită, turtă“: Tm 12; „Bani, ouă“: Ar 4, Bh 2; „Oua, pâine“: Ar 7; „Slănină și pâine“: Ar 9; „Bani, pâine, slănină“: Ar 10; „O bucată de clisă, bani“: Ar 11; „Dădea cine voia, ouă și bănuți. Cei doi băieți care conduceau Paparuda strângeau ouăle pe care le dădeau oamenii“: Bh 1; „Li se dădeau ramuri de vișin cu vișine pe ele, pâine, ouă și clisă“: Bh 3; „Oua primeau“: Bh 10; „Câte un ou“: Bh 15, 17; „Bani, ouă și bomboane“: Bh 12; „Bani și câte un ou de găină“: Bh 16.

Alte obiceiuri, practici rituale de aducere/ oprire a ploii: *Udatul*: „De Sf. Gheorghe (Sângiorgi), când era pericol de secetă, băieții și fetele se duceau la fântână și se stropseau cu apă“: CS 12; „La Sf. Gheorghe era ziua udatului: se udau tinerii unii pe alții ca să plouă“: Tm 1, 5. *Rugă pentru ploaie*: „Când era secetă, ieșea popa în țarină cu crucea. Aruncau oamenii grâu și porumb“: Tm 5; „Când nu ploua, slujea popa la biserică“: Ar 8; „A doua zi de Paște se făcea slujbă la cruce (rugă) pentru ploaie. O dată într-o parte, altă dată în altă parte a satului“: Ar 11; „Era doar rugă pentru ploaie, când era secetă“: Bh 8; „Când nu ploua multă vreme se ruga în biserică preotul“: Bh 18; „Există obiceiul creștin ca în vreme de secetă, vara, pe la Rusalii, să iasă oamenii cu toții de la biserică, cu preotul în frunte, la țarine, unde făceau rugăciuni pentru ploaie“: Mm 2; „Pentru ploaie făceau numai rugăciuni la biserică“: Mm 4; „La vreme de secetă se făceau doar slujbe bisericesti. Preotul făcea (și face și acum) rugi de ploaie“: Mm 5, 11, 13; „La Rusalii se ieșea la holde și se făceau rugăciuni pentru ploaie“: SM 6. *Cruce furată*: „Dacă seceta se prelungea, cineva fura o cruce de lemn de la cimitir și o arunca pe apa curgătoare“: Ar 9; „Se fura o cruce din țințirim și se arunca, noaptea, pe apa râului, ca să plouă“: Mm 6, 7; „Când era secetă se aduceau pietre de la țințirimul jâzilor și se aruncau în apa râului ca să plouă“: Mm 7. *Muma ploii/ Păpușa ploii*: „Mai de mult, când nu ploua, copiii făceau o păpușă dintr-un lemn, o stropseau cu apă și o lăsau [apoi] să plutească pe apă, nu o îngropau. Acum nu se mai face“: Bh 1, 4. *Oprirea ploii*: „Când ploua prea mult se lua o cărămidă de la țigani și se arunca în apă“: CS 9; „Când trăznește, se pune pe prizmă funduli (ștergarul din coșerul cu care e dusă pasca de Paște la biserică, pentru a fi sfințită). Se zice că așa se împrăstie ploaia, cum se împrăstie oamenii când vin de la biserică. Pe ștergar se pune tămâie sfințită și mățuca de la salcie. Mățucile sunt culese de clopotar în duminica Paștelui. Le duce la biserică, le sfințește, apoi le dă oamenilor ca să le pună pe ștergar la vreme de ploaie. Mățucile se ard și fumul lor alungă norii“: Mm 5; „Când era vreme rea (ploua prea mult, era furtună) trăgeau clopotele la ortodocși și ploaia se oprea“: Bh 18.

OBICEIURI DE RECOLTARE

Primele spice: Denumiri: „Cunună de grâu”: CS 2, Tm 10, Mm 10; „Cunună de spice”: Ar 5; „Barba caprei”: CS 15; „Primele spice nu aveau un nume”: CS 9; Tm 14, Ar 6; „Barba lui Dumnezeu. Era o roată de grâu, cu spice”: Tm 6; „Barba popii”: Mm 5; „Chită”: Tm 10; „Pană de grâu”: Ar 9; „Spicul de frunte”: Ar 12; „Spice de grâu”: Bh 8.

Practici rituale: „Înainte de seceriș, când mergeau prima zi să secere, gospodarul (cel mai bătrân din familie), lua mai multe spice de grâu, le frământa între palme, sufla pleava și dădea la fiecare membru al familiei câte trei grăunte, fiecare le mânca și spunea: «Cum zboară pleava, așa să nu prindă grâul ciuma, să nu vină vâlva, să nu prindă rugină, tăciune»”: CS 9; „Cu primul mănunchi de spice, femeile își încingeau mijlocul ca să nu se taie cu secera și să nu le doară șalele. Spuneau: «Câte spice, atâtea care»”: CS 10; „Primele spice erau lăsate pe ogor”: CS 15; „La Rusalii, când e grâul înspicat, se aduceau/ se aduc spice de grâu și se pun la steagurile de la biserică”: CS 12, 14; „Din spicele cele mai frumoase se împletea o cunună care era pusă la prapurul de la biserică. Alte cununi se puneau la o cruce de la câmp, unde, de Rusalii sau Sf. Petru, se făcea slujbă pentru recoltă”: CS 4; „La Nedeie (pe la jumătatea lunii lui iulie) ieșeau cu litia (alaiul de la biserică) și se sfîntea recolta. Atunci făceau și cununi de spice, care se prindeau în vârful steagului, la biserică. Fetele și femeile împleteau cununile. Fiecare aducea cununi împletite și acasă, în gospodărie și se păstrau până se uscau. Apoi erau aruncate. Acum nu se mai fac”: CS 2; „La Ispas se ieșea cu crucea în țarină, înainte de recoltat cu o săptămână. Preotul stropsea peste holdă. Era adunat tot poporul. Tineretul aduna spice, le împletea în patru și le pune la prapuri, unde rămâneau până în anul viitor. Se pune cunună de grâu și pe rugă (o cruce înaltă de stejar)”: Ar 5; „La seceriș se adunau cele mai frumoase spice care erau puse la prapurul bisericii”: Bh 10; „De Rusalii, după ce popa sfîntea apa, fetele mai mici mergeau la câmp cu coronițe pe cap. Aceste cununi de grâu le purtau Paparugile”: Bh 10; „La Rusalii se puneau spice de grâu pe prapuri de la biserică”: Ar 1; „Cununa de Rusalii. Se făcea o cunună de grâu, sfîntită de preot și atârnată de troiță”: Tm 14; „Era o sărbătoare care se numea «Ziua de chiatră» și era păstrată ca să nu bată grindina. Miercuri după Paști și după Rusalii, preotul cu toți credincioșii ieșea, cu tot alaiul bisericesc, cu prapuri, cântând într-o margine a țarinei. Se făceau rugăciuni de sfîntire a țarinei. Acolo, fetele alergau prin grâu și făceau cununițe din grâu crud, amestecat cu floricele. Le atârnav de cruciulița din vârful prapurilor”: Ar 9; „Cunună de grâu și flori se făcea doar la Rusalii. Puneau la rugă și acasă”: Ar 13; „Se împleteau cununi doar pentru a fi atârinate la prapuri în procesiunile

religioase. Se făcea cununa prapurilor la scoaterea crucii, de trei ori: a doua zi de Paște (la vie), la Ispas (la cimitir), la Rusalii (la câmp). În jurul prapurilor se făceau cununi de spice. Cununile erau apoi duse acasă⁴⁴: Ar 14; „Se făceau cununi de grâu și flori de trandafir, la Rusalii. Se duceau și la biserică și acasă. Fetele le puneau pe la cruci⁴⁵: Bh 11; „Cununa era zdrobită ca să ia boabele, care se dădeau la pui, să nu se îmbolnăvească⁴⁶: Tm 10; „Din grâul [primelor spice] se coceau colaci mici, care se dăruiau copiilor⁴⁷: Ar 9; „La noi se făcea pita de pârgă. Uscău boabele (de ovăz, de orz, de hrișcă, de alac sau numai de mălai (de porumb) în cuptor și din boabe uscate [forțat] se făcea pita de pârgă, coleasă de pârgă. Când se făceau dezlegări, se ducea pita de pârgă la biserică⁴⁸: Mm 7; „Boabele din cunună se dădeau la găini⁴⁹: Mm 10; „Din recolta nouă de grâu se măcina la moară și din acea făină se făceau colaci care se împărțeau la vecini ca pită nouă, caldă⁵⁰: CS 13; „Mai înainte, din prima făină de grâu nou se făcea o pogace și se arunca în fântână, ca să izvorească pâinea, cum izvorește apa. Acum nu se mai face⁵¹: Tm 8; „Din prima făină de grâu nou se făcea Colacul broaștelor (cam de o jumătate de kilogram) și se arunca în fântână, când veneai prima dată de la moară. Era împletit, rotund și în mijloc [era modelată] o păsăruică [de apă], ca să fie apă, ploaie⁵²: Ar 11, 14.

Forma dată primelor spice: „Erau împletite în formă de cunună⁵³: CS 2, Tm 10; „Împletite în formă de cruce⁵⁴: CS 9; „Era o roată de grâu, cu spice⁵⁵: Tm 6; „Un snop mic, legat [numit chită]⁵⁶: Tm 10; „Un mănunchi de nouă spice⁵⁷: Bh 8; „Împletite în formă de brâu⁵⁸: Tm 14; „Erau împletite în formă de pană⁵⁹: Ar 9; „În formă de barbă⁶⁰: Ar 12; „Formă de coroană, rotundă⁶¹: Mm 10; „Din cele mai frumoase spice se făcea o cunună, care era pusă pe perete, la verandă, să vadă lumea cât de frumos e grâul⁶²: CS 12.

Locul de păstrare a primelor spice: „Erau păstrate în casă până se uscau⁶³: CS 2; „De la an la an⁶⁴: CS 9; „Primele spice erau lăsate pe ogor⁶⁵: CS 15; „În casă, în coridor⁶⁶: Tm 10; „În târnaț, în casă⁶⁷: Tm 14; „Pana se păstra sub oglindă⁶⁸: Ar 9; „Barba se păstra la icoană⁶⁹: Ar 12; „Primele nouă spice, legate laolaltă, se puneau în casă, la icoană, și rămâneau acolo până la anul viitor, când se schimbau cu altele⁷⁰: Bh 8; „Primele spice erau păstrate în casă, sub grindă⁷¹: Mm 4; „În casă, de frumusețe⁷²: Mm 5, 10.

Ultimile spice: Denumiri: „Nu aveau un anumit nume⁷³: CS 2, Tm 14, Ar 7, Bh 8; „Barba lui Dumnezeu⁷⁴: CS 3, 15, Tm 5, 8, 12; „Grapă⁷⁵: Tm 3; „Barba popii⁷⁶: Tm 5; „Cunună de spice⁷⁷: Ar 10, Mm 1; „Roadă⁷⁸: Bh 2; „Rodul anului⁷⁹: Bh 11; „Chită (legătură) de spice⁸⁰: Bh 10.

Forma ultimelor spice: „Erau împletite în formă de cunună”: Tm 3; „Cununa o împletea gazda din ultimele spice”: Mm 1; „Împletite în formă de brâu”: Tm 14; „În formă de cunună”: Ar 7; „De coroniță”: Ar 10; „Snop legat”: Bh 2; „În formă de barbă”: Bh 11.

Practici rituale: „Boabele erau amestecate cu semințele anului următor”: Ar 7; „Trebuia să legi cu o singură mână ultimele spice, [se zicea că] se leagă roada”: Bh 1, 2; „Grăunțele din cunună se puneau în semințele de semănat din anul următor”: Mm 1; „Rar, aduceau acasă o mână de spice de ovăz, grâu, secară, ca să pună la crucea popii, când [acesta] umbla la Bobotează”: Mm 6.

Locul de păstrare a ultimelor spice: „Ultimele spice nu se secerau. Câteva spice, cele mai frumoase erau legate cu fir roșu și lăsate acolo, pe câmp. Se numeau Barba lui Dumnezeu”: CS 3; „Rămâneau, nescerate, pe câmp”: CS 3, 15; „Ultimele spice (Barba lui Dumnezeu, Barba popii) nu erau secerate”: Tm 5; „Un mănunchi de spice rămânea nescerat, era legat cu o ață roșie, ca să rodească la anul mai mult [grâu] și să fie roșu grâul, ca mătasea”: Tm 1; „Erau lăsate pe ogor. Prinudeau o mână de spice și le legau cu o ață roșie și albă, aproape de vârf, să se vadă”: Tm 8; „Ultimele spice erau lăsate pe ogor și legate cu fir roșu”: Tm 12; „Ultimele spice nu se secerau. În colțul holdei lăsau câteva spice și le legau cu o floare crescută printre spicele de grâu și le lăsau pe loc”: Bh 8; „Erau lăsate pe ogor. Se legau [spicele netăiate] cu paie de la alte spice, pentru norocul recoltei viitoare, ca să nu se piardă sporul”: Bh 10; „Cununa se păstra în casă”: Mm 1; „Cununa din ultimele spice era transportată acasă și se agăta în fața casei, semn că s-a gătat secerișul”: Tm 3; „Brâul de spice era dus acasă și atârnat în casă”: Tm 14; „Din cele mai frumoase spice, o fată împletea o coroniță nu prea mare și o ducea gazdei. Dar nu făceau toate familiile”: Ar 10; „Ultimele spice erau transportate acasă și erau împletite în formă de cunună. Fiecare care termina secerișul făcea o cunună și o aducea acasă. Cei care îl întâlneau, îl stropeau cu apă. Se păstra în casă la grindă, la stâlful porții”: Ar 7; „Cununa se păstra în târnaț”: Ar 10; „Ultimele spice secerate se legau cu fir roșu și erau transportate acasă”: Bh 11; „Snopul făcut din ultimele spice se păstra în casă, în hambar”: Bh 2, 11; „Cununa era transportată acasă. Se știa că acea gazdă a terminat de secerat atunci când venea cu cununa pe cap”: Mm 1.

Cununa: Terminologie: „La terminatul secerișului ear obiceiul cununa [când] se făcea și hora secerișului”: CS 9; „Obiceiul se numea cununa. Azi nu se mai face”: Tm 2, 3, 6, 8, 11, 14, Ar 2-4, 8, 11, 15-17; „Nu se făcea cunună; românii participau, împreună cu șvabii, la Erntefest [Sărbătoarea recoltei]”: Tm 7; „Acum se face rar cunună”: Ar 6; „Se făcea cunună și de grâu și de orz, până în 1965”: Ar 11; „Cândva

se făcea cunună. Azi nu se mai ține obiceiul”: Bh 4, 6, 7, 14, 15, 17, 19; „Mai de mult făceau cunună. Grâul se secera pe clăci: azi la un gospodar, mâine la altul. Femeile secerau și bărbații legau snopii de grâu. Toți (secerătoarele și legătorii) formau un alai. Când se termina cu seceratul făceau cunună”: Bh 12; „Cunună se numea obiceiul. Azi se face mai rar”: Mm 1, 2, 5, 7, 8, 11, 13; „Cununa – și azi uneori”: SM 1-3, 8, 11; „Obiceiul cununii se ținea doar la clacă la boieri. Acum nu se mai face”: SM 5; „Înainte se ducea cununa la primar, se făcea petrecere cu toți secerătorii. Și acum la CAP [Cooperativa Agricolă de Producție] se continuă obiceiul”: SM 6; „Cunună se făcea doar la lucru la boieri. La ceilalți se spunea doar, la sfârșitul secerișului, că «se duce cununa» dar nu se mai făcea. Acum nu”: SM 7; „Cununa secerișului se făcea de către o familie, pe fiecare parte de sat”: SM 9; „Se făcea cunună dar nu toți gospodarii, doar cine dorea. Acum nu se mai face”: SM 10.

Descriere generală: „La noi în sat nu era obiceiul cununii. La câmpie, unde mergeam la lucru, se făcea cununa. Dacă nu făceam cunună gazda nu ne primea la băut. Gazda venea înaintea noastră cu doi bandiști în cocie. Ai de acolo [sătenii] mergeau prin sat și ne stropeau cu apă. La gazdă erau măsile în curte, cu pancove și băutură și se făcea joc. Cununa era o roată din ultimele spice, iar femeile o aduceau cu alai, horind în sat”: Bh 1; „Mai de mult, grâul se secera pe clăci: azi la un gospodar, mâine la altul. Femeile secerau și bărbații legau snopii de grâu. Toți, secerătoare și legători formau un alai. Când se termina cu seceratul mergeau la gazdă (gospodarul care avea clacă), în frunte cu fata cu cununa. Cum ajungeam la gazdă acasă, cununa era luată de pe fruntea fecioarei și așezată după farfuria de pe perete, unde se păstra până la anul, când era înlocuită cu altă cunună. Acasă la gazdă se făcea ospăț cu pălincă și moșocoarnă (plăcintă cu brânză). Moșocoarnele erau destul de mari, fiecare avea greutatea de aproape 1 kg”: Bh 12.

Confecționarea cununii: *Spicele alese:* „Ultimele spice”: CS 9, Ar 8, 14, 15, Bh 7, 17, Mm 1, SM 5; „Cele mai bune spice”: Tm 2, Ar 2, 3, 6, 15, 16, 19, Mm 8, SM 1, 2, 7, 8, 10, 11; „Ultimele, cele mai bune”: Tm 3, 11, Ar 17, Bh 4, Mm 5; „Uneori primele, când grâul era în pârgă, căci erau mai crude, cele mai bune”: Tm 6, Ar 11, Mm 2, 11, 13, SM 9; „Oricare”: Bh 6; „Primele care s-au secerat”: Bh 12, 14; „Cele mai frumoase spice”: Mm 7, SM 4; „Primele, ultimele, cele mai bune”: SM 6. *Forma cununii:* „În forma obișnuită de cunună [se împleteau spicele]”: CS 9, Tm 2, 6, Ar 6, 14, Bh 14, 15, 19, Mm 1, 2, 8, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10, 11; „În formă de cunună și o cruce [tot din spice] în cunună”: Tm 3, 4; „În formă de roată și se purta pe cap, peste pălărie”: Tm 11; „În formă de cruce [la mijloc] și pe margine ovală [o cruce înscrisă în cerc]. Le purta fetițele pe cap, cununile din spice și flori”: Ar 2, Bh 17; „În formă de coronită, cu spicele în afară”: Ar 3, 4; „Rotundă și în

cruce, cu spicele în afară”: Ar 8; „Roată și cu spicele la exterior sau ca o tablă se împletea [dreptunghiulară]; cu spicele în jos și paiele în sus”: Ar 11; „în formă de coroniță”: Ar 15, 16; „Cunună rotundă, o pune pe pălărie”: Ar 17; „În formă de roată se împletea, cu spicele în afară și să încapă pe cap”: Bh 4, 6, 7, 12; „De forma colacului și se puneau în ea [pe lângă spice de grâu] maci de câmp și floricele de mazărice”: Mm 5; „În formă de cunună, iar între spicele ei se pune o buruiană numită sporis, ca să fie spor bogat și în anul viitor”: Mm 7; „Cununa se împletea în trei şuvițe”: Mm 11, 13; „Era o cunună de spice și flori, pusă într-o prăjină”: SM 5; „Cununile se împleteau dintr-un snop, apoi se puneau într-o prăjină lungă, împodobită cu ștergări”: SM 7; „Era împletită ca un colac, în trei, cu spicele spre exterior”: SM 9. *Participanți*: „Împreună fete și femei și bătrânii împleteau spicele”: CS 9; „Împreună, fete și femei și bărbații, toți cei prezenți care secerau”: Tm 2, 6, Ar 6, 16, Bh 15, 19, Mm 2, 8, SM 6, 8, 10, 11; „Femeile o împleteau”: Tm 3, Ar 3, 11, Bh 7, 17; „Fetele le împleteau”: Tm 4, Ar 2, Bh 6, 12, Mm 5; „Împreună, fete și femei”: Tm 11, Ar 8, 17, Bh 4, 14, SM 7, 9; „Secerătorii bărbați împleteau, în secret, cununa, apoi o puneau pe capul unei fete sau femei”: Ar 15; „Împreună fete și femei dar și gospodarul”: Mm 1; „Fetele făceau cununa, pentru că ele sunt curate, și veneau cu ea pe cap”: Mm 7, 11, 13; „Împreună fetele și femeile și cine era la secerat și voia/ știa împleti spice”: SM 1, 2, 4; „Fete și femei. Erau unele femei care știau [specializate în împletirea cununii]”: SM 5.

Desfășurare: *Cântece*: „Cântau de la locul de secerat până [ajungeau] la gospodărie cei care purtau cununa împreună cu ceilalți membrii ai alaiului”: CS 9, Tm 11, SM 5, 7; „Cântau doar cei care purtau cununa, până la gospodărie”: Ar 2, 8; „Corindau (cântau) până la gospodărie toți membrii alaiului”: Bh 4, 6, 7; „Tot timpul cântau. Când se secera în clacă, cântau secerătorii și un muzicant. Cântau pe holdă, când secerau, pe drum (de la holdă până acasă) și acasă, în timpul ospățului”: Bh 12; „Cântau pe holdă și acasă cei care purtau cununa și ceilalți membrii ai alaiului”: Bh 14; „Cântau tot timpul, cântece obișnuite de muncă, de dragoste, nu doar cei ce duceau cununa, dar și ceilalți din alai, cine dorea”: Mm 2, 13, SM 1; „Nu cântau, chiuiau doar”: Mm 5; „Cântau cântece de seceriș, de la locul de secerat și până la casa gospodarului, cea care purta cununa și ceilalți care o întovărășau. Azi cântă mai rar, acum mai mult chiuie și joacă”: Mm 7; „Numai în gospodărie cântau cei care purtau cununa”: Mm 11; „Cântau, pe locul de secerat, cântece de veselie, toți cei prezenți la secerat pe locul acela”: SM 6; „Cântau tot timpul, cântau frumos cum se cântă la mănăstire. La grupul care aducea cununa se [adăugau] cei întâlniți pe drum și cântau toți, împreună”: SM 9. *Purtătorul cununii*: „O fată purta cununa”: CS 9, Tm 4, Ar 2, Bh 14, Mm 2, 7, 11, 13; „De obicei fata gospodarului sau o rudă apropiată”: Mm 7; „O fată fecioară, fată nemăritată purta cununa, căci și grâul e curat”: Bh 12; „Cununa era purtată de un flăcău”: Tm 2, 6, Ar 6, 16, Bh 15, 19, Mm

8, SM 1, 2, 4, 5, 8, 10, 11; „Dar uneori, un bărbat purta cununa”: Ar 16, SM 1; „O femeie purta cununa”: Tm 3; „O fată sau o femeie purta cununa”: Tm 11, Ar 8, 11; „O fată sau o femeie, cum apucau”: Bh 4, 7; „Veneau bărbatul și femeia cu ea în mână”: Ar 3; „Cununa era adusă de o fată, o femeie sau un flăcău”: Ar 17; „Un fecior sau un bărbat (îl alegeau fetele) purta cununa”: Bh 6; „Un bărbat purta cununa”: Bh 17; „Un bărbat, mai tânăr, mai arătos, mai bun de gură”: SM 7; „O fată, o femeie sau un bărbat o purta”: Mm 1; „Două fete țineau cununa și în urma lor erau doi feciori, urmați de alai”: Mm 5; „O fată o purta, dar acum, mai mult flăcăii”: SM 6.

Stropirea cununii: „Cununa se stropea cu apă când treceau secerătorii prin sat, ca să fie rod bun la anul”: Tm 2, Mm 8; „Cununa se stropea cu apă când intrau cu ea în sat”: Tm 11, Ar 2, SM 2; „Când secerătorii treceau prin sat, ca să crească rodul și în anul ce vine”: Ar 6; „Când intrau în curte o stropeau. Gospodarul spunea vorbe de bun venit, iar purtătorul cununii ura ca și la anul să se facă pâine bună”: Ar 8, 17, Bh 14, Mm 5; „La sosirea la gazdă se stropea, să se facă roadă”: Bh 4, 6, 7; „Gazda le ura bun venit, «bine ați gătat», îl stropea [pe purtătorul cununii] și i-o lua”: Bh 4, 6, 7; „Când alaiul trecea pe poarta casei, un fecior ascuns sub streășina porții arunca apă pe cunună și pe alai și spuneau glume”: Bh 12; „Gazda îi stropea când ajungeau acasă”: Bh 17; „Seara, când veneau cu cununa prin sat, se stropea, să fie belșug”: Mm 2, SM 4, 8, 11; „Seara, când veneau în sat, o stropeau cu vin și cu apă”: SM 6; „Pe drum și când ajungeau la casa gospodarului o stropeau, ca să fie rod bogat. Gospodina uda cununa cu apă, ca să nu fie secetă, să fie roade multe”: Mm 7; „Cununa nu se stropea. Oamenii se udau între ei, cu găleți cu apă, numai la Sf. Gheorghe”: Mm 13, Sm 1.

Petrecerea: „La terminatul secerișului se făcea cununa și hora secerișului. Era o zi hotărâtă după seceriș. La petrecere [participau] cei ce lucraseră la câmp, rude, vecini, toți gospodarii”: CS 9; „[La aducerea cununii acasă] cei ce lucraseră la câmp luau parte la petrecere”: Tm 2, 4; „Cel ce purtase cununa și cei din alai rămâneau la gazdă la un prânz și la răchie. Veneau și rude, vecini”: Tm 11; „Uneori făceau masă, dar nu prea des, cu secerătorii, rude, vecini, străini”: Ar 2; „La petrecere participau doar cei care lucraseră la câmp”: Ar 6, 16. Bh 6, 17; „Era doar o masă la care luau parte secerătorii și rude”: Bh 19; „Se făcea masă și petrecere cu alaiul care a adus cununa, participau secerătorii, rude, vecini”: Ar 8, 17; „Se făcea o petrecere cu masă și joc, cu secerătorii, rude și vecini”: Bh 4, 7, 12, 14; „Se făcea petrecere cu alaiul, cu cei care lucraseră și cu rude. Gospodarul punea masa în ocol”: Mm 2, 5, 7, 8, 11; „Se făcea o masă mare cu cei care au lucrat la un loc”: SM 1, 2, 4-8, 10, 11.

Păstrarea cununii, utilizarea ei: „Cununa se păstra în casă, mai mulți ani dacă nu se usca prea tare”: Tm 2, Ar 16, 17; „Cununa se agăța în fața casei, semn că gospodarul a gătat secerișul”: Tm 3; „Cununa se păstra pe tarla (era așezată pe una din crucile de pe tarla)”: Tm 4; „În hambar, ca să fie la loc uscat, până la anul viitor”:

Tm 6, Ar 15, Bh 15, 19, Mm 8; „Cununa de spice se păstra până secerau grâul nou“: Tm 8; „Cununa era păstrată în casă. Semințele ei erau amestecate cu cele pentru recolta viitoare“: Tm 11, Ar 2, 6, Bh 4, 7, SM 6; „Era păstrată în casă, pe perete“: Ar 4, 8, Mm 11, 13; „În casă, la o icoană“: Ar 11, Mm 5, 7; „Cununa se păstra în casă, la poartă“: Ar 14; „Cununa se păstra în casă, agățată de farfuria de pe perete și era schimbată peste un an cu una nouă“: Bh 12; „Se păstra numai un an, în casă, în grindă, într-o cameră în care nu se ședea. Se amestecau boabele ei cu sămânța anului viitor. Se cocea o pâine din ele“: Bh 14; „În casă, în târnaț“: Bh 17; „Se păstra în casă. În grâul ce se semăna anul următor se sfărâma din spicele cununii. Spicele erau sfințite la biserică“: Mm 2; „De ziua de Macavei, cununa era dusă la biserică și binecuvântată, iar boabele din cunună erau amestecate cu grâul care se semăna toamna, ca să fie rod bogat. Tot din acest grâu se făcea un colac care se dădea la cuconi, în ziua de Macavei. Se pune și în cotețul găinilor, ca să ouă“: Mm 7; „Se păstra un an, pe târnațul din jurul casei“: SM 1; „Se păstra în casă, uneori în hambar“: SM 2, 4, 5, 7, 8, 10; „Cununa era lăsată în vârful parului în jurul căruia se făcea claia. O mâncau păsările“: SM 9; „În cămara cu grâu se păstra“: SM 11.

OBICEIURI LA CULESUL VIILOR

Denumiri: „Culesul viilor ziceam; nu avea o altă denumire“: CS 2, 8, 11, 12, 15, Tm 2, 3, 6, Ar 16, 17; „Se numea siretiu“: Ar 1, 4; „Siretiu era o zi hotărâtă când să înceapă culesul, stabilită de birău, ca oamenii să nu ia struguri, unul de la altul“: Ar 4; „Culesul se numea sureche“: Ar 14; „Surechi se numea. Seara, după surechi, strugurii se zdrobeau, cu picioarele, în călcătoare“: Bh 14, Mm 5; „La surechi, la cules de struguri“: Mm 1; „Culesul viilor se numea suretiu“: Bh 20, Mm 2, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10, 11; „Surechitul viilor, în septembrie“: SM 5; „Celor care erau chemați la suretiu li se dădeau seara, la plecare, struguri, să ducă acasă“: SM 6.

Petrecere: „La vic sau acasă se făcea petrecere; participau cei ce ajutaseră la cules. Acum mai rar“: CS 12, 15; „La petrecere se dădea o cină bună“: Tm 2, 3; „Făceau petrecere cei mai înstăriți care au chemat la clacă“: Tm 11; „Uneori făceau petrecere“: Ar 1, 14 („Pe familii“), 17, Mm 1, 2, 5, SM 1, 2, 4, 6, 8-10; „Muzicanților li se spunea țigani chiar dacă erau români. Primașul conducea orchestra, contralăul era cu basul, iar gordonășul era cu contrabasul“: Mm 5; „La petrecere chemau și muzicanți, mâncau carne de oaie și pește uscat, beau rachie. Se făcea joc. Si în timpul culesului cânta câte un muzicant la lăută. Se făcea chiar câte un joc pe răzor. Boii care trăgeau carele cu strugurii aveau zângălău (clopot), ca un semn de

fală, de sărbătoare”: Ar 4; „Culegeau când gazda credea că strugurii s-au copt. Chema neamurile și se făcea o petrecere fără muzică și joc. Se pregătea mâncare: ziua doar slănină și țuică, dar seara găzdăria pregătea mâncare de sărbătoare: levișe (supă de găină sau vită), carne fiartă cu hrean, sos de roșii, pancove, crucițe (aluat cu ou), țuică”: Ar 10; „La sureche, la storsul strugurilor, un higheduş (muzicant) cânta celor ce jucau pe struguri, ca să-i stoarcă. Apoi mâncau tocană de oaie. De fiecare dată când umplea un butoi de must, proprietarul trăgea un foc de armă în vânt, semn că butoiul era plin”: Ar 14; „Se făcea hora viilor în curtea unui gospodar. La umplerea fiecărui butoi se trăgea un foc de armă. În timpul petrecerii apărea un mascat acoperit cu un șorț și care [mima] felurite mășcări, folosindu-se de mâna mișcată [sugestiv], sub șorț. Se făcea jocul paharului pe [phalus]”: Ar 14; „Se făcea balul sirechilor/ surechilor. Acum nu se mai face”: Ar 5, Mm 5; „Într-o sală plină cu struguri se organiza jocul «Furtul din vin». Cei ce «furau» strugurii erau judecați pe loc și «pedepsiți» cu o sumă simbolică. Apoi urma balul”: Ar 5; „Balul culesului era cu mâncare, dans”: Ar 14; „Uneori se făcea în sat balul suretului/ surechilor”: Bh 20, Mm 5; „La surechitul viilor, în septembrie, se făcea bal [deși în sat nu erau vii]. Cumpărau struguri cu care împodobeau încăperea. Acum nu se mai face”: SM 5; „Doar la boieri se făcea petrecere. Erau cinstiți cei ce fuseseră tocmiți”: SM 7; „La petrecere participau cei ce făcuseră clacă la cules”: SM 9.

OBICEIURI LA FORMAREA ȘI DESFACEREA TURMEI

Denumiri: *Formarea turmei:* „Nunta oilor”: CS 1, 3; „Ruga oilor”: CS 3; „Măsuratul oilor”: CS 1, 9, Tm 8, Bh 2, 12; „Măsura oilor”: Bh 1; „Măsurisul oilor”: SM 5; „Cântăritul oilor”: CS 3; „Măsurat, Măsura laptelui”: CS 4, 11, 14, 15; „Măsuratul laptelui”: CS 6, 10, Mm 10; „Măsurisul laptelui”: CS 8; „Smâlt”: CS 8, 10; „Mulsoare”: Tm 11; „Băgatul oilor la/ în brânză”: Tm 2, Ar 16, Bh 1, 9; „Băgatul oilor pe lapte/ în lapte”: Ar 8, 13, SM 8; „Împreunatul oilor”: Mm 3; „Sâmbra oilor”: Mm 5, 13, SM 6, 9; „Carâmbuitul laptelui”: Mm 6; „Ruptul sterpelor”: Mm 7, 11; „Alesul mieilor”: SM 11. *Desfacerea turmei:* „Bagă areții în oi”: CS 1; „Aret, Areți”: CS 7, 10; „Ruperea oilor”: CS 8; „Răzuitul oilor”: CS 10; „Spartul stâniei”: Bh 1; „A doua sâmbra a oilor”: Mm 5; „Desâmbrare”: Mm 7; „Năpustitul berbecilor”: Mm 7.

Desfășurare, Petrecere: *Formarea turmei:* „La 15 mai, la munte sus, la nunta oilor (la măsuratul oilor) se făcea petrecere, ca și acum. La o stână erau câte cinci păcurari la 600-700 de oi. Vătaf era cel care avea oi mai multe și lapte mai mult”:

CS 1; „La nunta oilor (ruga oilor se mai zicea), se măsură laptele (cântăritul oilor spuneam), fiecare [stăpân de oi] își mulgea oile pentru măsurat. Măsurau cu oca. O oca era egală cu patru litre. Trei litre de ocă făceau un kilogram. Oile se păzeau cu rândul, iar cine avea lapte mai mult era baci. Făceau petrecere [cu acest prilej]”: CS 3; „La Sf. Gheorghe era ruga oilor sau nunta oilor. Așa se numea petrecerea cu cântec și joc”: CS 3; „La măsurat, la începutul lui mai, se făcea o petrecere cu stăpânii oilor, care aduceau alimente și cu ciobanii. Se aduceau și lăutari”: CS 4, 6; „Se făcea petrecere, vara, la ciopor sau pâle”: CS 7; „Petrecerea era la pădure, când se făcea cioporul de oi, la 1 mai. Se făcea măsurușul laptelui care se numește smâlț”: CS 8; „La împreunat se făcea petrecere cu mâncare și joc, ca și azi. La pâle împreunau oile și se făcea măsuratul laptelui dar ziceau la măsuratul oilor. Atunci, un stăpân mulgea oile altuia. Cine avea mai mult lapte rămânea baci. Laptele se măsură cu un bizăr de lemn (răboj). Se făcea după Sf. Gheorghe sau chiar la 23 aprilie, la Sf. Gheorghe”: CS 9; „După măsuratul laptelui, sus la stână, făceau petrecere. Cam din februarie se întâlneau ortacii pâlcului și discutau despre numărul oilor. Tot ortacul de la oi punca cam cinci kilograme de țuică la [aceste] întâlniri. La ultima întâlnire, la Sf. Gheorghe, tot satul număra câte oi are. Trei zile se duceau la un loc anumit, la stână, să împreune oile și acolo stăteau oile trei zile neîmpreunate și toți ortacii stăteau acolo. Cașul din cele trei zile se vindea ca să plătească diuricul (ciobanul). A patra zi era smâlțul, atunci se măsură laptele, la cântar. Și brânza făcută din acest lapte se vindea, pentru plata diuricului. Cine avea lapte mai mult era baci. La smâlț se tăiau miei și se făcea o petrecere la care se aduna tot satul. Erau cam 20 pâlcuri cu vreo 300 oi. Cu diuricul mai păzea și câte un stăpân, după numărul oilor”: CS 10, 11; „Avea loc o petrecere care se mai continua la fiecare ortac, acasă”: CS 12; „La măsurat, pe la jumătatea lui mai, avea loc o petrecere la stână, cu toți ortacii și cu ciobanii”: CS 14, 15; „Se făcea uneori petrecere, că se băgau oile la brânză. Acum mai rar”: Tm 2, 3; „Petrecerea era spre vară, când se făcea ciopor de oi, la măsuratul oilor, la mulsoare”: Tm 6, 8, 11; „La începutul primăverii, când mergeau oile la câmp, făceau o petrecere”: Ar 1, 2; „Petreceau la băgatul oilor pe lapte (băgatul în brânză), la Sângeorz”: Ar 8, 13, 16, 17; „Se făcea petrecere în mai, la măsură oilor (măsuratul oilor)”: Bh 1, 2; „Pe la Sângeorz, făceau petrecere. Acum mai rar”: Bh 4, 7; „La 10-15 mai, la băgatul în brânză, se făcea petrecere”: Bh 9, 15, 18; „Turmele se formau la Sf. Gheorghe. La o săptămână după ce era încheată turma, băcioiul (conducătorul stânii) îi anunța pe proprietarii de oi să vină la măsuratul oilor. I se zicea așa dar era măsuratul laptelui. Toți proprietarii de oi aveau cu ei câte o oală de pământ, se așezau pe butucii de lemn, în fața strungii și-și mulgeau oile [proprie]. Oile aveau semne diferite la ureche, după proprietar. Laptele muls se strângea într-un vas de lemn al băcioiului. Era o găleată de 25 kg. Cantitatea de lapte din găleată se măsură cu țadicul, o bucată de lemn cioplită în patru dungi. Găleata se ținea dreaptă și țadicul se băga, tot drept, în găleată. Acolo unde ajungea nivelul

laptelui se făcea o creștătură cu briceagul. Așa se știa care-i dreptul la lapte al fiecărui proprietar de oi: măsuratul laptelui. Nu se făcea petrecere”: Bh 12; „În luna mai se forma turma, dar fără nici o petrecere”: Bh 20; „Vara, prin iunie, la formarea turmei, se făcea petrecere. Laptele din prima zi era al ciobanului”: Mm 2; „Între 5 și 9 mai, la împreunatul oilor, oamenii se adunau la hotar, unde era turma. Se făcea măsurătoarea și ospăț cu horincă, mâncare. Înainte vreme făcea masă cel care avea cel mai mult lapte, bucuros că era primul la muls. Mâncau pâine, carne de miel, pancove și beau horincă. Petrecere se mai face și acum”: Mm 3; „Petreceau ciobanii înainte de a pleca [la stână]”: Mm 4; „Pe la 24-25 mai era sâmbra oilor când se făcea plata simbriei [pentru ciobani] și o petrecere”: Mm 5; „Vara se făceau botee la stână. Un botei are 150-200 de oi, câte oi poate purta un cioban. Stâna se făcea din 2-3 botee. Când se făceau boteele nu se petrecea. Când se făcea stâna, fiecare mulgea oile altei botei și [apoi] beau ceva. La carâmbuitul laptelui (carâmb se zicea la răboj) se făcea o masă comună”: Mm 6; „Se făcea petrecere la 25 mai sau 1 iunie, la ruptul sterpelor. Gazda de oi făcea botei (îi mai zicea și lăptărie). Patru botee [formau] o stână. Ruptul sterpelor era adunarea celor patru botee. Acum nu se mai face”: Mm 7, 8; „Petrecere se făcea la măsuratul laptelui, la 10 mai. După 2-3 zile de pășunat, făceau măsuratul laptelui și masă. Fiecare aducea de mâncare și băut, dar fără lăutari. Azi nu se mai face”: Mm 10; „La ruptul sterpelor se făcea petrecere cu lăutari”: Mm 11; „La sâmbra oilor, la o săptămână după scoaterea oilor la munte, se făcea petrecere cu muzicanți. Atunci se spunea «Când se formează stâna se bat câinii, când se despart oile, se bat stăpânii»: Mm 13; „La măsuratul oilor, la stână, fiecare aducea mâncare, băutură și petreceau împreună”: SM 5, 13; „La sâmbra oilor era petrecere mare în pădure la Foiene, prin iunie, când se forma turma”: SM 6; „Făceau petrecere când se băgau oile în lapți, spre vară”: SM 8; „La sâmbra, în mai, într-o joi sau sâmbătă. Înainte, mergeau mai mulți oameni și se făcea o petrecere mare, cu ceterași. După ce se termina mulsul, se trăgea un foc de armă. Preotul sfînșea animalele. Laptele de la primul muls era împărțit la săraci”: SM 9; „Petreceau la alesul mieilor, spre vară când se împărțea laptele pentru muls”: SM 11.

Desfucerea turmei: „În 29 septembrie, se băgau areții în oi și făceau petrecere”: CS 1; „La 1 octombrie, când aduceau oile acasă, se făcea un prânz mare numit areț. Și acum se face la fel”: CS 7; „Toamna, la ruperea oilor, când veneau acasă, făceau o petrecere, dar fără joc”: CS 8; „La Sf. Maria Mică se răzuiesc oile și se face prânz ca și la smâlz, dar se face în sat. La Areți, tot satul își ia oile acasă”: CS 10; „Se făcea o masă mai mică, mai puțin ca la formarea turmei”: Tm 5, 8, 11, 13; „Uneori se făcea petrecere dar mai mică ca la băgatul pe lapte”: Ar 1, 2, 8; „Petreceau, la spartul stânii, la Sântă Mărie Mică sau pe la Sâmedru”: Bh 1, 2, 4, 11, 18; „La Sâmedru ciobanii petreceau la o casă”: Mm 4; „Toamna era a doua sâmbra a oilor, cu petrecere”: Mm 5, 6; „La Ziua Crucii se alegeau boteile din hotar. La desâmbrare beau horincă, că s-a vârat bine. Stânașul se băga în livadă, se alegeau boteile, se

desfăcea stâna. La Sâmedru se făcea numai masă la care participau bătrânii din sat“: Mm 7; „Toamna [avea loc] o mică petrecere“: SM 6, 9.

Practici rituale: *Colacul oilor, vacilor:* „În ziua de Sân Giorgi tot natul își mulgea oile lui să vadă cât lapte dau. Se făcea un colac rotund și găurit la mijloc, se puneau pe căldare și se mulgeau oile prin el și vacile la fel. La urmă se rupea colacul între ei [între membrii familiei]“: CS 1; „La fel la Sf. Gheorghe se făcea năprăor. Fiecare mulgea oile lui și făcea un colac pe care copiii din gospodărie îl prindeau cu mâinile. Dacă nu erau copii în familie, colacul era ținut de bătrânii familiei. Trăgeau de colac și strigau «Cucu, răscucu!»“. Ceilalți aruncau cu găleata cu apă peste copii, peste oi. Azi nu se mai face“: CS 2; „La Nunta oilor (ruga oilor) se măsoară laptele. Se alegeau două femei născute, cu băieți și mai bune de lapte. Una ședea în strungă și alte afară și țineau în mână un colac mare. Una zicea «Cucu», ceilalți zicea «Răscucu», de trei ori. A treia oară trăgeau de colac ca să-l rupă și nu puteau și mai trăgeau și alții. Atunci se trăgea și un foc de armă peste oi, contra lupilor și ca să nu vină strigoii. Apoi se mulgeau oile“: CS 3; „La Sângiorgi vacile erau scoase la pășunat în afara satului și băgate în ciordă. Atunci se făcea un colac fără sare. O bătrână din casă și un copil rupeau colacul deasupra găleții de muls. Cel care rupea o bucată mai mare [se credea] că va trăi mai mult“: CS 4; „La Sf. Gheorghe se trăgea colacul sub oaia care a fătat mai târziu și unul zicea «Cucu», altul răspundea «Răscucu»“: CS 9. *Afumarea:* „Vitele se afumau cu tămâie, să fie peste vară sănătoase, să nu se apropie ceva rău de ele. Colinda (înconjură) strunga cu tămâie, de trei ori“: CS 1; „Oile se afumau, să fie ferite de boale“: CS 2; „Animalele erau afumate cu tămâie. Nu se băgau oile în strungă până nu le tămâiau, iar la Înviere se dădea pască cu sare, oilor“: CS 3; „Oile erau tămâiate, să nu fie trăznite“: CS 4; „Oile se afumau cu tămâie, tot pentru făcături (împotriva vrăjilor)“: CS 9; „O fată ocolea de trei ori stâna ca să o afume și [să o ferească astfel] de trăznite și șerpi“: CS 14; „Oile erau afumate“: Bh 2, 18; „Le tămâia și le ungea cu ai (usturoi), să nu se apropie relele de ele [de oi]“: Mm 6; „Oile erau afumate, ca să le ferească de lupi“: Mm 7; „Erau afumate cu tămâie“: SM 3. *Ramura verde, bani:* „Se puneau ramuri verzi în strungă“: CS 1, 6, 8; „În găleata în care se mulgea (la măsurat) se puneau flori, bani“: CS 4; „Se puneau ramuri verzi la stână, la colibă“: CS 9; „Se puneau cununi de flori în jurul vasului de muls, iar în vas se puneau câteva monede“: CS 12; „Se puneau frunze de fag peste găleata de muls“: CS 14; „Uneori se puneau ramuri verzi“: Tm 6, 8; „Se puneau ramuri verzi, ca semn că e băgatul în brânză“: Bh 2, 4, 9, 16, 18; „La carâmbuitul laptelui, se puneau flori de mălin (liliac), iar la Sf. Gheorghe se aducea lăptucă cu care erau stropite oile“: Mm 6; „Se puneau ramuri de molid, așezate în cruce vara, când mergeau în munți, iar toamna, la Năpustitul berbecilor, se înconjură odaia oilor cu struț de flori“: Mm 7; „Se puneau/ se pun crengi de mestecăn și leuștean“: SM 3. *Stropirea animalelor:* „La năprăor, la Sf.

Gheorghe, se arunca cu găleata cu apă peste copiii [care țineau colacul], peste oi“: CS 2; „La măsuratul laptelui, se spălau cu apă obișnuită ugerul animalelor și gălețile“: CS 6, 11, 15, Mm 8, SM 1, 3, 9; „Cu apă caldută spălau gălețile și ugerul oilor“: Bh 1, 2, 9 („Cu apă curată“), 12 („Cu apă de izvor“), 16 („Ca să capete lapte curat“), 18; „Stropeau oile cu aiazmă, ca să dea lapte“: Mm 6; „Se stropeau cu aiazmă, ca să nu se îmbolnăvească“: Mm 7. *Pentru apărarea de vrăji, de strigoi*: „Ugerele oilor se ungeau cu unsoare și leuștean, să nu strice laptele strigoii“: CS 1; „În ziua de Sângiorgi nu se scoteau vacile la păscut fiindcă unele muieri luau mana vacilor. Unele vaci mureau din cauza asta. Făceau așa ca să ie munca oamenilor, dar erau pedepsite de Dumnezeu, căci și laptele vacilor lor se strica până a doua zi. Făceau asta (vrăji) căci de luau laptele vacii altuia, vaca lor dădea mai mult lapte. Unele încercau să ia laptele oilor înainte de măsurat. Dacă erau prinse erau bătute de oameni“: CS 4; „Ungeau oile cu leuștean, la pâlce, să nu se prindă făcăturile, să nu ia vrăjitorii laptele lor“: CS 9. *Slujbă*: „La Înălțare, mergea preotul și făcea maslu la munte, unde erau oile. Făceau un caș pentru preoți și pe urmă petreceau cu cântec și joc“: Bh 2; „Se făcea sfeștanie și beau horincă, când se adunau boteele“: Mm 7; „La Sâmbra, în mai, preotul sfințea animalele“: SM 9. *Pomană*: „Toamna, când se împușină laptele, se face brânză păcurărească care se împarte la Săptămâna Albă (Săptămâna Brânzii)“: CS 3; „La Sâmedru se făcea masă la care luau parte oamenii bătrâni din sat“: Mm 7; „La Sâmbra, în mai laptele de la primul muls era împărțit la săraci“: SM 9.

OBICEIURI LEGATE DE CONSTRUCȚII

Temelia, pereții: *Apă sfințită*: „La temelia casei se punea molidvă“: CS 1, 3, 10; „Se punea apă sfințită, să fie locul curat, sfințit“: CS 6-9, 11; „Ca să fie casa curată“: Tm 2-5, 8, 10-13, Ar 1-3, 5, 6, 8, 11, 13, 14, 16, 17, Bh 4, 7-9, 12, 16, 18, 20, Mm 2-4, 5 („În șanțul de la fundația casei se punea“), 6 („Să poarte noroc“), 7, 10, 11, 13, SM 1-4, 6, 8, 10, 11; „Apă sfințită se punea la fiecare colț“: Tm 1; „Să nu se apropie lucrul rău de casă“: Ar 4; „Apă sfințită și cu busuioc. Azi nu se mai pune“: Ar 15; „Locul trebuia stropit cu apă sfințită“: Bh 15. *Bani*: „Se puneau bani, să fie casă cu spor“: CS 2, Tm 3-5, 7, 8, 10, 11 („Crețari“), 12, Ar 1-3, 5, 6, 8, 13, 14, 17, Mm 1, 4, SM 1, 2, 7; „Să fie casă bogată, cu noroc“: CS 6, 9, 10, 15, Bh 1, 2, 6-9, 11, 12 („La încheietura bârnelor“), 13, 14 („Azi nu se mai ține obiceiul“), 18, 19 („Aduc noroc și bogăție casei“), Mm 8, 11, 13; „Se puneau bani, să se știe ce bani erau când s-a făcut casa“: Tm 6; „La fiecare colț se puneau bani“: Ar 4, 10, 12; „Galbeni se puneau“: Ar 15; „Bani se puneau pe ascuns“: Bh 10; „În cornurile casei se punea ban nou“: Mm 3; „Bani la colțuri, pentru norocul casei“: Mm 6; „La casele

de lemn se puneau bani la cheutoare“: Mm 7; „La încheieturi se puneau bani“: SM 3; „Meșterul îi pune, să nu lipsească banii din casă. Pentru asta era cinstit“: SM 5; „Se puneau bani, ca să aibă casa bani“: SM 8, 10; „La fiecare colț de casă se puneau“: SM 9. *Vin, rachi:* „Înainte vreme se pune vin în ulcioare, acum, în sticlă“: CS 2; „Sub temelie se pune o sticlă cu rachi“: CS 11; „Vin se pune“: Ar 14; „Se pune țiucă, în șanțul de la fundația casei“: Mm 5. *Untdelemn:* „Untdelemn sfințit se pune“: CS 9, Tm 8, 12, Bh 18, Mm 3. *Semințe de cereale:* „Se puneau semințe de cereale“: Tm 4, 5, 12, Ar 8 („De grâu“), Bh 8, Mm 13 („Grâu“), SM 10 („Grâu“); „La colțul din spate al casei se pune o oală de pământ cu semnițe de grâu, cucurez, fasole“: Ar 10. *Pâine:* „Se pune prescură“: Bh 16. *Flori:* „Busuioc“: CS 1, 6, 10 („Ca să fie dragoste în familie“). *Ou:* „La temelie se pune un ou“: Ar 4. *Sare:* „Sare se pune“: Bh 8; „Sare slujită“: Mm 4. *Cap de pasăre, de miel:* „Un cap de cocoș sau de găină“: CS 1, 9 („Ori de pui“), 10 („Ca să poată lucra zidarii“), Tm 4, 6, 13, Ar 1, 2 („Cap de pui“), Bh 11, 12, 14 („Într-un colț“), Mm 5 („În șanțul de la fundația casei“), 11, 13; „Un cap de cocoș“: CS 2, 3 („Tăiat pe piatra de temelie“), 10 („Ca să nu ceară casa om, când o fi gata“), Tm 1 („La un colț“), Bh 8; „Un cap de cocoș ori de găină [se pune] la colțul de unde începea lucrarea, ca să fie cap de oameni, adică moștenitori“: CS 4; „Se pune un cap de cocoș peste care se așeza prima piatră de temelie la colț“: CS 13, 14; „Un cap de găină, ca acela să fie mortul casei, adică să nu moară un om din casă“: CS 15, Mm 8; „Un cap de cocoș sau de gânsac“: Tm 8; „Un cap de pui sau de găină, ca să trăiască capul cășii“: Ar 4; „Un cap de găină ncăgră“: Bh 4; „Un cap de găină sau de miel, împreună cu sângele scurs, să plătească locul și să rămână norocul, să nu moară gazda casei“: Bh 10; „Un cap de găină sau pui, ca să nu moară gazda casei trebuia dat un suflet“: Bh 17; „Casa nouă aducea moartea unui om (așa era credința) și puneau la temelie un cap de găină, cocoș sau miel. Acum a dispărut obiceiul“: Mm 3; „Un cap de găină ca să nu fie pagubă în casă, să nu moară cineva“: Mm 6. *Pasăre vie:* „În pereți se zidea un pui viu“: Tm 3; „La temelie se pune un pui viu, acum se pune capul puiului“: Tm 5; „Se pune un pui, la un colț al casei“: Tm 10; „Un pui viu, pus într-o cutie“: Tm 11; „Un cap de cocoș ori de găină sau un pui negru viu (tot în oală)“: Ar 10; „Un pui viu ca să nu ceară casa om“: Ar 11, 13, 14, 17; „Unii puneau o găină“: Bh 1; „Un pui viu“: Bh 7, 13 („Negru“); „Se pune un pui negru într-un hârb, să aducă noroc“: Bh 19; „Meșterii puneau o vrabie între pereții ce se zideau, ca să nu moară gazda“: Mm 2; „Un pui viu și pe el se pune material [de construcție]. Se zicea că dacă trebuie să moară cineva, să moară puiul. Azi mai rar se face“: SM 4, 10; „La temelie se pune un pui viu de găină, 1 kg. de pălincă și o scrisoare. Se spunea că puiul este jertfa casei, pălinca e pentru cei morți și scrisoarea ca să se știe când s-a făcut casa“: SM 11. *Înscris:* „Se pune o scrisoare cu data începerii construcției, numele meșterului, al proprietarului“: Ar 7; „O sticlă cu scrisoare, cu data construcției și numele proprietarului“: Ar 11; „Un ciob de sticlă sau o sticlă cu înscris“: Ar 15;

„Sticlă cu numele gazdei”: Ar 17; „Azi se pun sticlute cu ulei și nume”: Bh 11; „O sticlă cu numele meșterului se punea deseori la temelie”: SM 6. *Slujbă*: „Când se punea piatra de temelie, preotul făcea o slujbă și gazda pregătea o masă la care luau parte preotul și câteva rudeni”: Tm 12; „Preotul făcea sfeștanie”: Mm 5. *Tămâie, cărbuni*: „Se punea tămâie”: Ar 8; „Tămâie și o sticlă cu numele gazdei”: Ar 17; „Tăciune se punea, iar acum, o poză într-un borcan”: Bh 4; „Tămâie, hârburi”: Mm 5; „Pahare cu tămâie, grâu, cărbune, argint viu”: Mm 13. *Vase de pământ*: „Patru oale de pământ, întoarse cu gura în jos, se puneau”: Bh 16; „O sticlă sub temelie, cu apă în ea”: Bh 19; „Hârburi”: Mm 5. *Pietricele*: „Trei pietricele puneau la temelie”: Mm 11.

Căpriorii, acoperișul: *Ramură verde, flori, băutură, daruri, petrecere*: „Când era gata acoperișul puneau la căpriori cârpe pentru toți maistorii și răchie”: CS 1; „Când se punea țigla, se punea un steag (o ramură de salcie în care atârnau cămăși pentru maistori, un litru de vin, un litru de țuică, un cucuruz, un caier de lână”: CS 4; „Când se ridica zidul se punea un scălan de porumb (doi cucurezi prinși de foile lor), peșchire sau cârpe pentru maistori și o litră de răchie. La grade (căpriori) tot așa se pune și se face petrecere”: CS 9; „Când începeau să pună țigle, se punea la acoperiș o ramură de salcie, o cămașă, o sticlă de băutură pentru meșteri”: CS 12; „Când se terminau zidurile sau acoperișul, puneau o ramură de salcă cu un fuior de lână, știuleți de porumb, o sticlă de țuică, pentru meșteri”: CS 14; „Când se acoperea casa se punea sus o creangă verde, câte un prosop și o sticlă de băutură pentru fiecare meșter”: Tm 1; „Când ajungeau la acoperiș se făcea cinstă pentru meșteri și pentru cei care au ajutat. Se dăruiau maramă și batiste care fuseseră prinse într-o creangă verde”: Tm 3; „La căpriori se punea o creangă de care se atârna o sticlă cu țuică și un ștergar”: Tm 4; „Când se ridicau cornii la casă, puneau o iagă de rachiu și un ștergar și un buchet de flori”: Tm 5; „Când se termina casa, puneau pe acoperiș o creangă de copac sau un buchet de rozmarin”: Tm 7; „La căpriori se punea steag și o iagă cu țuică”: Tm 8; „Când se ridica lemnăria (cornii), se tăia o creangă de dud sau de prun. Sus se puneau cârpe mari, cusute (câți maistori, atâtea cârpe) și o sticlă cu țuică împodobită cu flori. Erau ale maistorilor care au ridicat lemnăria”: Tm 12; „Puneau steag la căpriori și se cinsteau cu meșterii și toți care munceau la casă”: Tm 13; „La căpriori se atârna o sticlă de vin de care se legau năframe, apoi se dădeau meșterului. Se făcea o petrecere pentru constructori cu masă, băutură și darurile atârinate, din vreme, la căpriori”: Tm 14; „Se puneau pe ruda casei flori, o creangă verde de pom, băutură și cămăși pentru meșteri”: Ar 2; „Steag, adică creangă verde pe corni cu batistă și cămașă și o sticlă de țuică”: Ar 3; „Când casa se încheia, înainte de a fi acoperită, se punea un pom verde (sovonet, stejar), o sticlă de rachie sau vin și o ștergură. Maistorul lua ștergura și vinul”: Ar 4; „Se făcea o petrecere cu meșteri, la care [aceștia] primeau darurile puse la căpriori: patru baticuri, un kg. de vin”: Ar

5; „Când era gata de ridicat casa, se punea la căpriori o sticlă plină și alte lucruri și apoi toți beau, mănâncă”: Ar 6; „Înainte de a se pune țigla, se puneă o sticlă de băutură, o creangă de stejar [numită] steag. Meșterul care, punând țigle, ajungea primul sus, lua aceste lucruri”: Ar 7; „Când se puneau coarnele, le dădea o cinste, cămăși la meșteri și batiste la femeile lor. Se puneă steag pe casă”: Ar 8; „Când se ridica primul căprior, se agăța într-o creangă verde 1 kg de țuică și câte un prosop pentru fiecare meșter. Se făcea o mică petrecere, beau țuica agățată la căpriori”: Ar 9; „Când se termina de bătut pereții cu maiul, se ridicau pe o rudă lungă atâtea batiste câți bărbați au lucrat și în vârful rudei, o sticlă cu rachiu. Când casa era terminată se împărțeau batistele, beau sticla și altă băutură. Se pregătea mâncare de petrecere”: Ar 10; „Când ajungeau la căpriori se puneă un arminden și se legau atâtea cârpuțe câți meșteri lucrau și tot atâtea cămăși și o sticlă de răchie”: Ar 11; „Când se ridicau coarnele acoperișului, se puneă o creangă de salcâm sau de brad, o sticlă de răchie, un prosop pentru fiecare meșter. Când se termina acoperișul se făcea o clacă, adică o petrecere cu neamurile”: Ar 12; „Pe acoperiș se puneă o creangă verde cu cipșe și batistă și o cămașă și o iagă de țuică. Se bea cu oamenii”: Ar 13; „La căpriori se puneau două, trei sticle cu vin, rachiu, baticuri după câți meșteri erau”: Ar 14; „Când se făceau cornii, se puneă un steag cu o iagă de palincă și cu busuioc. Care ajungea primul cu clăditul paielor la ea, o lua”: Bh 1; „Când ridicau leăturile, primul care ajungea sus lua steagul și batista și pălincă. Când ajungeai cu leăturile sus, beai pălincă”: Bh 4; „Când se termina acoperișul se puneă sus un steag de nuntă și o sticlă cu băutură pe care le luau meșterii”: Bh 6; „Pe casă se puneă o litră de țuică, un ștergăl pentru meșteri”: Bh 7; „Când se începea acoperișul, găzdoia strângea un buchet de flori și o sticlă de pălincă. Când meșterul casei termina acoperișul lua sticla”: Bh 10; „Când se ridicau cornii, puneau steag pe casă și dădeau băutură la meșteri”: Bh 11; „Când casa era gata, la țepuș se puneă o iagă cu pălincă și batistă pe care le lua meșterul. Palinca o bea, urând noroc, cu ceilalți lucrători la casă. Gazda (proprietarul casei) pregătea masa, cu cele mai bune bucate [la care luau parte] meșterii, rude și prieteni”: Bh 12; „Când se termina acoperișul se făcea ca un steag de nuntă (lazlău) un băț împodobit cu panglici, crengi verzi și o sticlă [care se puneă] la acoperiș și când puneau țigle îl luau meșterii”: Bh 13; „Când se termina acoperișul se puneă o creangă, o sticlă [cu băutură]”: Bh 17; „Se puneă o cunună, o sticlă și un steag pe casă”: Bh 18; „Când se ridicau cornii se puneă o ștergură, un struț cu flori și o sticlă cu pălincă. Care dintre meșteri ajungea mai repede, le lua: Mh 1; „Ștergura și țuica de la căpriori erau pentru meșteri. Se făcea clacă și toți oamenii care au ajutat la ridicarea acoperișului erau invitați la o masă cu băutură și joc”: Mm 5; „Când se ridica primul căprior al casei, se puneă în vârful lui o năframă și o sticlă cu un struț de flori pe care le lua meșterul atunci când se făcea aldămașul [la terminarea casei]”: Mm 7; „Înainte de a fi învelită casa, se făcea un struț de flori naturale sau de hârtie și-l puneă în vârful coarnelor. Acolo se puneă și

o ștergură frumoasă și bani pentru cei care au ridicat acoperișul. Acum mai rar se face“: Mm 10; „Meșterii primeau mâncare și băutură și luau steagul cu bani, țuică, busuioc, pus la căpriori“: Mm 13; „Când se ridicau coarnele în vârful casei se puneau un struț de flori și o batistă. Cine ajungea mai întâi cu lăuțitul sus, lua batista. Acum se pune și palincă“: SM 3; „La cornit (înainte să se pună țigla), în vârful unei prăjini, pe acoperiș, se puneau un prosop, crengi verzi, pe care le luau meșterii“: SM 5; „Când se ridica acoperișul, se puneau un ștergar și o sticlă cu băutură, pe care le luau meșterii“: SM 7; „Când se ridicau căpriorii, se puneau o batistă, un steguleț, iar după ce se termina tot acoperișul, se puneau o cruce. Uneori se făcea o petrecere“: SM 9.

Terminarea construcției: *Aldămaș, slujbă religioasă, petrecere:* „Când se începea o lucrare (și o construcție de casă) se bea aldămașul. Se făcea masă la sfârșitul lucrării, dar atunci nu se spunea aldămaș“: CS 2; „La terminarea casei se făcea o petrecere cu cei care ajutaseră“: CS 4; „Se făcea aldămaș, la terminare. Se puneau o sticlă de rachiu, sus pe casă, legată cu o cârpă. Constructorii se cinsteau între ei cu rachiu. Lângă sticla cu rachiu puneau și doi știuleți de porumb“: CS 6; „Se cinsteau toți când construcția era gata, legau o sticlă cu băutură sus, pe casă. Întâi bea gazda casei. Se numea aldămaș sau arvalăc [această petrecere]“: CS 7; „Urau toți cu gazda casei. Aldămașul se numea și arvaluc“: CS 8; „Gazda pregătea un prânz la care invita meșterii și pe toți cei care au ajutat la construirea casei. Se puneau o cunună de cucuruz, un bîrdac de răchie pentru maistori“: CS 10; „La terminare era adălmaș sau aldămaș. Se puneau o sticlă cu rachiu sus pe casă. Constructorii casei se cinsteau între ei cu rachiu“: CS 11; „Se făcea adălmaș pregătindu-se o masă, ca pentru un lucru bun. La acea masă erau prezenți stăpânul casei, meșterii care au construit-o și invitații (rude, vecini, prieteni)“: CS 13; „Când se termina casa se făcea o petrecere cu neamurile“: CS 14; „Se numea alvăluc și se făcea cu toți cei care au luat parte la construcția casei. Se puneau o sticlă cu rachiu, sus pe casă“: CS 15; „Când era casa gata, preotul sfințea casa și se dădea o masă“: Tm 1; „Se numea adălmaș. Se lega sus pe casă o sticlă cu vin sau rachiu, semn că era gata construcția“: Tm 2; „Preotul făcea feștanie, se bătea la ușă o cruce din ceară. Asistau meșterii, neamurile și se da o masă“: Tm 4; „Se făcea arvăluc. Se puneau pe casă o sticlă cu băutură, legată cu o cârpă“: Tm 6; „Gazda puneau cunună pe casă și bea cu meșterii. Într-o cracă verde lega o iagă cu răchie și un peșchir“: Tm 11; „După ce casa era terminată se făcea sfințirea casei și atunci se pregătea o masă mai bogată și cu mai mulți meseni“: Tm 12; „Adălmașul se făcea când era gata construcția. Se puneau un semn sus pe casă și toți beau, se cinsteau, urînd noroc gazdei“: Ar 1; „Când se termina casa se făcea doar sfeștanie și se chema câte un vecin la o cinste. Acum mai rar“: Ar 4; „Se făcea o petrecere (adălmaș) când era gata casa“: Ar 6, 7; „Când casa era gata se făcea sfințirea casei. Se chema preotul și se făcea o petrecere cu neamurile“: Ar 10; „Petrecerea era cu mâncare și

băutură": Ar 11; „Se făcea petrecere la intrarea în casă nouă": Ar 14; „Masă mare cu meșterii, vecinii": Ar 15; „Adălmaș se numea. Se lega o sticlă cu rachiu, sus pe casă, când era gata. Se lua sticla agățată la vârful acoperișului și se închina cu ea. Se dădea și mâncare celor care au lucrat la înălțarea casei": Ar 16; „Pe o rudă puneau peșchire, flori, sticlă cu vin, țuică. Gazda făcea o cinste cu meșterii": Ar 17; „Când casa era gata, făceau o masă cu mâncare și băutură. Se numea aldămaș și se puneau o sticlă la cirip, pe casă, când [aceasta] era gata": Bh 1; „Aldămașul cu mâncare și băutură, după care se clădeau paiele pe acoperiș": Bh 2; „Se făcea un ospăț mare cu gazda, meșterii, rude, prieteni. Se zicea «udarea casei». La vârful casei puneau busuioc": Bh 8; „Se făcea aldămașul agățându-se sus pe casa ridicată o sticlă cu țuică": Bh 9; „Când se făcea înțelegerea cu meșterii [la început] beau aldămașul. La terminarea casei se făcea o petrecere cu meșterii și cu cei care ajutaseră și cu rude": Bh 10; „Aldămașul era când casa era încheiată. Făceau masă împreună cu meșterii, rudele și prietenii": Bh 14; „Se numea adălmaș (terminarea construcției) și se puneau pe casă o sticlă legată de o bâță mare, cu o batistă și busuioc în vârful": Bh 15; „Proprietarul casei noi, la terminare, dădea o masă bogată cu de toate, ca la zile mari. Luau parte familia stăpânului casei, rude și invitați plus meșterii. Când se termina casa, sus la țapină se atârnavă două iezi (sticle) cu pălincă, legate cu busuioc și batiste. Batistele erau luate de meșterii care construiseră casa, iar cele două sticle cu pălincă erau aduse la masa adălmașului": Bh 16; „La terminarea casei se făcea o petrecere la care veneau meșterii, clăcașii": Bh 17; „Când construcția era gata, meșterii puneau pe casă o sticlă cu țuică și o bâță de care legau un batic, apoi se bea aldămașul": Bh 19; „Când casa era gata, se puneau ceva pe casă, un semn că e gata și gazda petrecea cu meșterii pe locul casei": Bh 20; „Erau chemați toți constructorii și ceilalți care au ajutat la ridicarea casei și beau închinând pentru gazdă, să aibă noroc în casă nouă": Mm 2; „Se făcea festania casei. Toți care au ajutat erau chemați la masă. Venea și preotul": Mm 3; „Și azi, când se termina casa se pune sus, în vârful hăizașului, un steag cu pânzătură. Gazda dă de băut la meșteri și la vecinii care i-au ajutat": Mm 4; „Când casa era gata se dădea o masă pentru maistori, un aldămaș. În vârful hăizașului (cornă) se puneau un struț de brad, o basma (pânzătură) pentru meșteri": Mm 6; „La aldămaș se puneau masă pentru maiștrii și pentru vecinii și rudele care au ajutat (au participat la clacă). Acum, nu se mai face clacă dar vecinii tot iau parte la masă. Gazda cășii lua o litră de horincă ca să ude casa nouă. Se puneau crucea în vârf. Până a se drăniți se puneau basma pentru meștesugar": Mm 7; „Se făcea aldămașul când era casa ridicată. Se cinsteau cu țuică toți și se puneau o sticlă cu țuică pe casă": Mm 8; „La sfîntirea casei, când venea preotul, se făcea o masă cu vecini, rude": Mm 10; „Se făcea aldămaș și la încheierea casei și la terminarea ei": Mm 11; „Când construcția era gata, se puneau pe casă un struț mare (floare sau creangă dintr-un pom) pe care se legau ștergare. Rar, meșterul dădea la toți cei prezenți, să bea vin sau țuică": SM 1; „Se puneau pe

casă struț (ramură de brad împănată) și o sticlă de pălincă, semn că e gata casa“: SM 2; „Se adunau toți constructorii și închinău un pahar de băutură. Întâi se da la meșterii care au lucrat la zidărie“: SM 4; „Se adunau toți cei care au lucrat și-și petreceau. Întâi se da paharul meșterului care a condus la zidărie, apoi celorlalți“: SM 6; „Se agăța de cornii casei sau sus pe casă, o sticlă cu băutură. Se cinsteau toți cei care au lucrat la ridicarea casei bând aldămașul“: SM 8; „Gazda casei închina un pahar de băutură cu toți prezenți. Pe casă se punea o creangă verde, steag tricolor“: SM 10; „La terminare, se punea sus pe casă o cârpă albă sau roșie și o sticlă de pălincă“: SM 11.

Practici rituale la intrarea în casă nouă: *Bărbat*: „Primul care intra în casă nouă era un bărbat, gazda casei“: CS 6, 8, 11, 15, Tm 2, 6, Ar 12, 16, Bh 9, 15, 20, Mm 4, 7, 8; „Un bărbat. Și azi, uneori“: CS 7, Tm 3, 13, Ar 6, 14, Bh 19, Mm 2, SM 2, 4, 8, 11; „Chiar și la sărbători e bine ca primul care intră în casă să fie bărbat. Dacă intră o femeie nu e bine“: Ar 5; „Bărbatul aducea noroc“: Ar 10; „Era bine să fie bărbat [care intră în casă nouă] ca și la Anul Nou, Bobotează“: Mm 5; „Un bărbat intra. Și la Paște era bine să intre în casă, primul, un bărbat“: Mm 11; „Da, un bărbat; și la Anul Nou și în zilele de duminică era bine să-ți intre în casă parte bărbătească“: Mm 13. *Bătrân*: „Primul care intra în casa nouă era, uneori, un bătrân“: CS 6; „Primul care dormea în casa nouă era un bătrân. Acum nu se mai ține obiceiul“: Bh 1, 2; „Un bătrân intra. El făcea focul. Primul foc în casa nouă nu îl fac cei care au construit casa. Și azi mai fac unii așa“: Bh 4; „Mai de mult, un bătrân intra“: Bh 11, Mm 6. *Copil*: „Un băiat intra primul. Acum nu se mai ține seama“: Ar 15, Bh 8. *Străin*: „Un străin intra primul“: Ar 1; „Un străin sau un bătrân intra. Dacă făcea o casă pe un loc nou se credea că trebuie să moară un om. Azi nu se mai crede“: Bh 18; „O femeie săracă (o țigancă) care dormea o noapte în casa nouă“: Mm 7. *Un animal*: „Intra mâta că trăiește mai mult ca orice animal. Se credea că primul om care intra în casă nouă va muri mai repede și ca să nu moară un om, de o fi să moară cineva, să moară mâta“: Mm 1; „O pisică sau un alt animal [deoarece] se credea că cel care dormea primul în casa nouă o să moară“: SM 3; „În noaptea dinaintea mutatului, se hăga în casă o pisică sau un câine, ca să nu moară omul“: SM 9. *Slujbă religioasă*: „Se făcea mai întâi molidvă, apoi intra oricare dintre ai casei“: CS 3; „O slujbă, apoi putea fi oricine cel ce intra primul în casa nouă“: CS 9; „Sfințea preotul casa“: Tm 5; „Nu se locuia în casa nouă până nu se făcea slujbă“: Tm 8; „Intra preotul și făcea slujbă“: Tm 14.

Credințe, practici rituale legate de foc, vatră: *Primul foc*: „Se credea că cine făcea cel dintâi foc în casa nouă murea primul“: Tm 1; „Primul foc în casa nouă nu era făcut de cei care locuiau în ea, ci de un bătrân“: Bh 4. *Icoană*: „Se punea o

icoană de vatră. Acum nu se mai pune“: Tm 3, Ar 15. *Vatra și noul născut*: „Copilul nou născut se punea lângă vatră“: CS 6, 10.

Interdicții legate de foc (nu se arunca în foc): *Coaja de ou*: „Era oprit să arunci coajă de ou, că nu mai ouau găinile“: CS 1; „Coajă de ou să nu facă găinile sterpitudini (ouă mici), să nu se oprească din ouat“: CS 10; „Cojile de ouă, că nu mai ouă găinile“: Tm 1, Ar 2, 3, 10, 11; „Cojile nu se aruncau în foc ca să se sporească ouăle“: Bh 13; „Nu se aruncau că se bășică găina la fund“: Mm 3; „Cojile la ouăle de Paște se aruncau în foc doar când era vreme rea“: SM 9. *Obiecte din lemn*: „Troaca nu se pune în foc“: Tm 10; „Jugul de bou, troca, mai ales cea în care se scăldau copiii“: Tm 12; „Troca în care se face pită“: Ar 4; „Jug de bou; îl lăsa să se prăpădească dar nu-l puneai pe foc“: Ar 4; „Lemn sfințit“: Bh 10; „Jugul, că nu poți muri; tragi ca boul în jug. Se punea jug sub omul care trăgea să moară“: Mm 3. *Pâine, mâncare*: „Firmituri de pâine, căci e păcat să lapezi grâul“: CS 4, 12; „Pâinea nu se țipă în foc“: Tm 10, 12, Ar 4, Mm 3, SM 9; „Coajă de pită, mâncare“: Ar 10, Bh 10; „Orice fărâmitură de la masă era păcat s-o țiți în foc“: Ar 4; „Grâu, pâine“: Mm 10. *Lapte*: „Lapte nu e bine să-l dăm pe foc, că se crapă îțele la vacă“: CS 4, 12; „Era oprit să curgă laptele în foc, că pierdea vaca laptele“: Ar 7, Bh 17. *Păr*: „Păr de om nu se aruncă în foc“: CS 6, 10, Mm 3; „Părul femeilor, că le cade părul“: Ar 7; „Păr de om, că le cade părul“: Ar 10, Bh 6; „Păr, că-ți arunci norocul“: Bh 13. *Coji de nucă*: „Nu se aruncau în foc ghioace de nucă, ca să nu-i doară dinții pe cei tineri“: CS 4. *Gunoii*: „Gunoii, că-ți arzi norocul“: Bh 10. *Alte interdicții*: „Să nu scuipi în foc, ca să nu faci puștele (bășici pe limbă)“: Ar 10.

Când focul vuia pe vatră: „Însemna sfadă, ceartă“: CS 9, Tm 1; „Te vorbeau de rău dușmanii“: CS 6, 14, Bh 6, 13; „Când focul vuia, se zdrobeau cărbunii cu cleștele. Vorbea cineva de rău [pe cei din casă]“: CS 10; „Se credea că vine vânt și ploaie“: Tm 12; „Vine un timp rău“: Ar 4; „Când focul vuia se credea că vine frig, iar când afuma, că vine căldură“: Ar 11; „Era semn rău“: Bh 8; „Nu miroase a bine, presimțire de pagubă, te înjură cineva“: Bh 10; „Te vorbește cineva de rău“: Bh 16; „Înseamnă veste nouă și se întărește (înăsprește) vremea“: Bh 17; „Te vorbea cineva de rău. Luai apă și țiței pe foc, să-i astupi gura“: Mm 3; „Se spunea că vine vânt și se punea lămâie [pe foc] sau se aprindea lumina (lumânarea) de la Paște“: SM 3; „Credeau că vine gerul“: SM 5; „[Credeau] că e vreme de secetă, iar când săreau scânței, că ai dușmani“: SM 7.

Puteri protectoare ale casei: Sfinți protectori: „Fiecare casă avea sfântul ei, dar nu așa mulți ca la sârbi“: Tm 3; „Fiecare casă își alegea un sfânt pe care-l

prăznuia. Sf. Gheorghe, Sf. Dumitru, Sf. Paraschiva și Vinerea Mare protejau casa”: Bh 8; „Se prăznuia sfântul care fusese luat ca protector (Sf. Gheorghe, Sf. Dumitru, Sf. Paraschiva). Și azi unele case prăznuiesc sfântul protector”: Bh 12, 16; „Sfântul de la praznicul casei”: CS 1, 3, 9, 10; „Patronul casei (praznicul casei), diferiți sfinți. Fiecare casă avea praznicul ei. Patronul casei se moștenește. Dacă e o casă nouă, la sfințire, se alege un patron, un anume sfânt. De ziua sfântului [care reprezenta] praznicul casei se făcea pomană, se da de pomană la biserică și acasă (de la casă la casă, ca și acum)”: CS 2; „Praznicul casei nu este văzut”: CS 4; „Sf. Dumitru ocrotește casa. Se dădeau pomeni”: CS 13. *Animale și păsări: Șarpele casei*: „Se aude vorbindu-se de șarpele casei”: CS 1, 12; „Fiecare casă are șarpele ei. E păcat să-l omori”: CS 2, 3, 6, 7, 8 („Nu l-a văzut nimeni”); „E binefăcător al casei, să nu-l omori”: CS 9; „Cineva a văzut șarpele sub masă. L-a luat și l-a omorât, iar după aceea a murit și el”: CS 11; „Dacă apărea șarpele casei nu trebuia omorât. Nimicirea lui aducea nenorocire casei”: CS 13; „Șarpele casei nu era văzut de nimeni”: CS 14; „Bătrânii spuneau că șarpele putea fi omorât cu bătă de alun, dar nu e bine să omori șarpele casei”: CS 15; „Șarpele casei. Nu era niciodată alungat, lovit”: Tm 2, 8, 13; „Era oprit să omori șarpele casei”: Tm 5; „Spuneau că fiecare casă are un șarpe care nu face rău”: Tm 10; „Fiecare casă avea un șarpe. Nu era bine să-l omori”: Tm 12; „Nu trebuia să se atingă de șarpele casei”: Tm 11; „Era șarpele casei. I se zicea vâlvă. Nu era niciodată alungat, dacă era văzut”: Ar 1; „Șarpele casei, ziceau bătrânii. Nu trebuia să-l calci. Azi nu se mai crede”: Ar 3-5, 8, 13-15, 16 („Să nu-l lovești”), 17; „Șarpele casei nu trebuia lovit”: Bh 1, 9, 11, 18, 20; „Șarpele casei nu era omorât”: Bh 2; „Nu era bine să-l omori că luai norocul din casă”: Bh 4, 6, 7; „Șarpele casei era norocul casei, nu trebuia omorât”: Bh 13; „Dacă apărea șarpele casei el trebuia ocolit nu omorât. Dacă era omorât venea o nenorocire asupra casei”: Bh 16; „Exista și există și acum șarpele casei care apără casa. Spuneau bătrânii că șarpele casei venea pe grindă în jos și bea lapte cu copiii, din același blid”: Bh 19; „Șarpele casei. I se zicea gândac alb. Nu era niciodată lovit sau fugărit din locul lui”: Mm 1, 2; „Fiecare casă avea un șarpe alb, nu era veninos. Bătrânii cred și azi [în existența lui]”: Mm 3; „Șarpe alb (gândac de casă), mânca cu copiii din blid. Nu trebuia omorât”: Mm 5; „Nu era bine să omori șarpele casei (era alb), că-ți mureau marhele (vitele)”: Mm 6; „Șarpele e pestriț, cu mult alb. Să nu încerci să-l omori că-ți ia norocul”: Mm 7; „Șarpele nu era înlăturat de pe lângă casă”: Mm 8; Șarpele de casă nu mușcă, nu e bine să-l omori”: Mm 10; „Șarpele trebuia cruțat, cine-l omora murea și el”: Mm 11; „Se știa de șarpele casei ca și azi”: SM 1, 2, 4, 6, 8, 11; „Nu era voie să-l omori”: SM 9; „Șarpele alb aduce noroc casei”: SM 10. *Rândunelele*: „Rândunica e curată, nu trebuie stricate cuiburile lor”: CS 3; „Rândunelele apărau casa, dar acum vin tot mai rar”: CS 6, 7; „Rândunelele nu erau, niciodată, alungate de la casă. Cuibul lor nu era stricat, era lăsat neatins”: CS 8, 11, 13; „Era bine pentru casa care avea cuib de rândunele”: CS 9; „Cuiburile lor nu erau

stricate, că nu rodea țarina“: CS 10; „Rândunele [protejau casa]. Nu erau niciodată îndepărtate de la locul lor“: Tm 2, 8, 11; „Era păcat să strici cuib de rândunică. Erau păzite că aduceau noroc“: Tm 10, 12; „Rândunelele [protejau casa]“: Ar 1, 8; „Unde au cuib nu trăznește niciodată. Cuibul rândunicii nu era atins de nimeni. Se spunea că era ferit de orice rău locul unde era cuibul“: Ar 6; „Rândunelele aduc noroc“: Ar 10; „Să nu le strici cuibul“: Ar 11; „Nu erau niciodată lovite“: Ar 16; „Se lăsa neatins cuibul rândunecelor“: Bh 1, 2, 20; „Cuiburile de rândunică nu erau stricate, rândunelele nu erau alungate, omorâte“: Bh 4, 7-11, 15, 17, 18; „Rândunelele aduc noroc“: Bh 16; „Se spunea că dacă rândunica era lovită, atunci vaca din grajd da lapte cu sânge“: Bh 19; „Nu e bine să le omori, că sunt sfinte“: Mm 1, 4; „Rândunelele aduceau noroc“: Mm 3; „Nu erau niciodată înlăturate de la casă“: Mm 7, 8; „Casa cu rândunele era casă cu noroc“: Mm 10; „Rândunelele nu erau îndepărtate niciodată de la casă, nu erau lovite. Cuibul rândunecelor nu era atins de nimeni“: SM 2, 4, 6, 8, 10; „Nu erau lovite niciodată, căci da vaca sânge în loc de lapte“: SM 11. *Berzele*: „Barza“: CS 3; „Era bine pentru omul acela [unde-și făcea barza cuib]“: CS 9, Tm 8, 13; „E bine să nu le strici cuiburile că nu rodește țarina“: CS 10; „Berzele“: Ar 8, Bh 1, 11, 18, 20; „Cocostârz, să nu-i strici cuibul că dă foc la casă“: Ar 11; „Cocostârc. Dacă le spârgeai cuibul se zicea că aducea foc și se spârgea casa“: Bh 4; „Dacă gonești barza, atunci poate să dea foc la casă“: Bh 7; „Nu era voie să le strici cuibul că-ți trăzne casa“: Bh 10; „Cuibul de barză nu era niciodată atins de nimeni“: Bh 19; „E bine să-și facă berzele cuib în curte. Nu trebuie stricat cuibul că aduc foc pe casă“ Mm 1; „Casa cu cuib de barză era casă cu noroc“: Mm 10, 11; „Berzele nu erau niciodată lovite și nici cuibul lor“: SM 1, 8; „Nu erau lovite niciodată căci da vaca sânge în loc de lapte. Așa era credința, așa e și acum“: SM 11. *Ariciul*: „Se credea și se crede și acum că ariciul apără casa“: SM 11.

PARTEA A III-A

VIAȚĂ COMUNITARĂ

**SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE
REPREZENTĂRI MITICE**

SĂRBĂTORI ȘI OBICEIURI COMUNITARE

ȘEZĂTOAREA

Denumiri: „Șezătoare”: CS 1-4, 6-14, 16, Tm 1-4, 6-8, 10, 12, 14, Ar 1, 4-7, 9, 11, 12, 14, 15, Bh 1-4, 6, 9-14, 16-18, Mm 2-11, 13, SM 1, 3, 5, 7, 9, 12-14. „Șezătoare de tors”: Bh 15, Mm 6, 7, SM 2, 4, 6, 8; „Șezătoare de fete”: Bh 7; „Cu furca”: Ar 8, 13, 16, Bh 1, 2, 7, 16, 17, 19, Mm 1, 8; „Furcărie”: Tm 13; „Șezătoare de furcă”: SM 10; „Căierită”: SM 3; „Cu lucrul”: Tm 11; „Divan”: Tm 2 („No pasetchi”), Ar 10; „Cu fusul”: Ar 3, 13; „Habă”: Bh 4, 8; „Fonok, Fonoca”: Bh 17.

Timp: „Iarna”: CS 1, 2, 9, 14, Tm 2, 4, 6, 8, 10, 11, 13, 14, Ar 1, 3, 6, 8, 11, 13-16, Bh 1-4, 6, 8, 9, 14-19, Mm 2-4, 6, 7, 10, 11, SM 1, 4-13; „Iarna la tors de cânepă”: CS 6-8, 11, 16, Tm 2, 6, Mm 6, 7; „Iarna, când îs noptile mari”: Ar 10; „În serile de iarnă”: CS 10, Tm 3, 14; „Toamna-iarna”: Tm 7, Mm 5; „De când se termina lucrul câmpului, până primăvara”: CS 3; „De la terminarea lucrului pe câmp - către zăpostitul de Paști”: CS 4; „De la sfârșitul toamnei până spre Paște”: CS 12; „Luni seara, miercuri seara”: CS 13; „Joi și sâmbătă, seara”: Tm 13; „Din postul Crăciunului”: Ar 4, Mm 1, SM 3, 9, 14; „Iarna în toate zilele, cu excepția zilelor de marți și vineri, și de post”: Ar 5; „Din postul Crăciunului până în Cășlegi, luni, miercuri, joi”: Ar 7, 9, 12; „Marți seara, nu se făcea șezătoare, de frica Marțolei”: Ar 9, 14; „Seara, luni, miercuri și joi”: Bh 4, 7, 8; „Seara, începând din noiembrie, cu excepția serilor de marți, vineri, sâmbătă”: Bh 6; „În septembrie se făcea șezătoare la lumina lunii, în marginea drumului. Toată toamna și iarna se făceau șezători în serile de luni, miercuri și joi”: Bh 3; „Din noiembrie până-n martie”: Bh 10, Mm 13;

„Toamna, iarna“: Bh 11, 13, Mm 5; „Marți și joi seara, în postul Crăciunului“: Bh 12; „Serile, cu excepția celor de marți și sâmbătă“: Mm 13; „De la 14 Noiembrie până în Postul Mare“: Mm 7; „Din Postul Crăciunului, după ce crește noaptea mare, de pe la Sf. Dumitru, până aproape de Postul Mare, cât sunt câșlegile“: Mm 4.

Participanți: „Tineri necăsătoriți și căsătoriți“: CS 1, 3, 8, 9, Tm 2, 3, Bh 1, Mm 5, 11, 13; „Fete și femei, mai ales“: CS 4, 12, 14, SM 7; „Fete și femei tinere, flăcăi“: CS 6, Tm 4, Mm 6, SM 3, 9, 12, 14; „Fete necăsătorite, femei măritate, bătrâne din vecinătate“: CS 13; „Fete, femei măritate, bătrâne, flăcăi“: CS 3; „Erau șezători la care veneau și căsătoriți, și necăsătoriți și femei și bărbați, și flăcăi și fete“: CS 2, 9, Ar 10, 14, 15; „Cine vroia“: CS 6, 7, 8, 11, Tm 7, Ar 1, 6, Bh 1, 8-11, 15, 18, Mm 2, 8, SM 4-6, 8, 10-12; „Cine vroia, și cine avea timp“: Tm 2, 6; „Cine vroia, dacă era chemat“: CS 16, Ar 16; „Cine vroia să lucreze“: Bh 16, 19; „Cunoscuți, vecini, prieteni, din familie“: CS 2; „vecine, prietene“: Tm 8; „Feciori, cu fetele veneau mamele lor, rude, bărbați și femei bătrâne“: Tm 10; „Între fete și femei se adunau, vecine“: Tm 11, Ar 4; „Numai femei căsătorite, fete și femei bătrâne, fără bărbați și flăcăi“: Tm 2; „Fete și flăcăi, tineri căsătoriți, mai mult bătrâne“: Tm 13, Ar 9; „Fete și flăcăi“: Tm 14, Ar 3, 7, 11-13, 16, Bh 2-4, 6-8, 11, 13, 14, 17, 18; „Între vecine, între neamuri, noaptea, la divan“: Ar 10; „Mai mult între neamuri“: Ar 8; „Se făcea șezătoare și la femei bătrâne“: Ar 6; „La câte o femeie săracă, căci i se plătea“: Ar 12; „Adulți, căsătoriți“: Ar 5; „Tineri și bătrâni“: Bh 15, 16, 19; „Vin deseară cu lucru – ziceau. Veneau și neinvitate, cu furca, cu cusături“: Bh 4; „Laolaltă, fete, femei măritate, feciori, amestecați“: Mm 7, 10, SM 1, 2, 13; „Fete necăsătorite, prietene, însoțite de mamele lor. Flăcăii vin în vizită“: Mm 4.

Scop: „Torceau, coseau“: CS 1-3, Bh 1-3, 8, 9, 11, 12, 14-16, 18, 19, SM 9; „Împleteau, coseau (ciorapi, șipcă)“: CS 4, Mm 10; „Se torcea, se coseau pui, cipcă“: CS 9, Bh 4, 6, 10, 13, 17, Mm 3, SM 11; „Tors, împletit, cusut“: CS 12, Tm 6, Ar 7, 12; „La șezătoare, femeile lucrau: torceau, depănau, făceau cusături (cu deosebire fetele nemăritate)“: CS 13; „Tors lână, cânepă; făceau strecăraie (un fel de dantelă); năăroi (un fel de dantelă subțire); coseau flori pe măsoi (fețe de masă): Tm 10; „La tors de cânepă“: Ar 1, 8, 9, Mm 1, 2, 6-8, 10, SM 1-8, 10-14; „Tors, țesut“: Ar 3, 4; „Torceau lână, fuior, făceau tulbănaș (dantelă) la izmene, împleteau ciorapi, făceau cipcă pentru poale“: Ar 4; „Tors, scărmanat“: Ar 5; „Femeile torceau lână, cânepă, împleteau ciorapi, coseau, făceau gHEME de bumbac, macrame“: Ar 10.

Manifestări însoțitoare: *Cântece, povești, mâncare:* „Cântau, povesteau, beau, mâncau“: CS 1, 2, 4, 6-8, 10-12, 16, Tm 2, 6, 8, 10, 13, Ar 1, 3-6, 8-12, 15, 16, Bh

1, 3, 9, 10, 13, 15, 17-19, Mm 2, 4, 5, 7, 8, 11, 13, SM 1-4, 6, 8, 10-14; „Cântau și povesteau”: CS 3, 4, 9, 12, Tm 4, 7, 11, 14, Ar 4, 7, 13, Bh 4 („Ghicatori”), 6, 8, Mm 1, 3, 10, SM 5, 7, 9, 14 („Mâncau, beau”); „Carne, câte o găină”: CS 1; „Boabe de cucuruz”: CS 2, 6, 11, 16; „Nuci”: CS 2; „Vin sau must”: CS 2; „Răchie”: CS 2, 10, Ar 4, 9; „Colesă, ouă, brânză”: CS 10; „Cartofi fierți sau dovleac copt”: CS 13; „Se mânca cucuș – porumb fript adus de fete”: Ar 12; „Pancove, rareori câte o fiertură cu papricaș de porc”: Ar 4; „Pancove, prune, poame”: Bh 4, 10, 12, 13; „Pălincă”: Bh 10, SM 1, 6, 10; „Vin”: Bh 18; „Horincă”: Mm 7, 11, 13; „Tuică”: SM 1, 6, 12; „În general nu se mânca, nu se bea, dar uneori gazda servea tenchiu (boabe fierte cu zahăr)”: Bh 3; „La șezătoare se mânca și se bea ce-și aducea fiecare”: Bh 2; „Mâncau și beau ce se aducea. Câteodată ducea fiecare fărină, unsoare și făceau plăcintele”: Bh 17; „Porumb fierț”: Mm 2, 7, 8, SM 1, 10; „Porumb fript (cucuși), adică floricele”: SM 12; „Pancove”: Mm 5, SM 13; „Plăcinte”: Mm 11, 13, SM 3; „Se frigeau cartofi și sămânță de dovleac”: Mm 6; „Cartofi, râpe pertelnite, fasole (mazăre), curechi umplut (boace)”: SM 3. *Jocuri*: „Când era post, nefăcându-se horă, se adunau tinerii pe jocuri, la fete acasă, pe aceeași uliță, unde era o casă mai frumoasă. Jucau De-a roata, De-a supița și De-a olcuțele”: Tm 11; „Petrecerea la șezătoare se numea vergel”: Ar 9; „Vergel, un fel de bal de casă”: Ar 9; „Venea cu ceatura să cânte”: Ar 3, 5, 8; „După 2-3 ceasuri de lucru, se jucau fetele cu feciorii: cu fusul (dacă-l scăpa, trebuia să-l sărute pe feciorul care i-l lua)”: Ar 8; „Feciorii apucau fusele fetelor și exclamau: «Fusu-n furcă/ și de țucă!»”: Ar 9; „Jocul Moșilor: se lua un smoc de fuior de pe furcă și se deghizau «doi moși», pe care-i figurau o fată și-un flăcău care se iubeau. Cei doi «moși» țineau în mână câte un fir, care se aprindea. Capătul care se mistuia mai tare, indica cine iubește mai mult”: Ar 9; „Gazdă de șezătoare era cine vroia să dea casa pe iarnă. Fetele și flăcăii își alegeau câte o casă pentru iarnă; duceau lemne acolo”: Bh 2; „Era o casă pe care o «cumpărau» 10-20 de fete, anual plătită. Când era la tors, seara, își denumeau o seară anume și se făcea «vergel», în casa cea de joc. Mâncau pancove, jucau. Puneau fusele. Unul le strângea. Altu’ striga că «a cui fus îi ăsta?» Până se găseau fusele, fata mergea roată și îl săruta [pe băiat] până dedea fusul”: Bh 7; „Dacă îi lua fusul, nu i-l da înapoi, până nu-l țuca bine în gură sau în obraz pe fecior”: Bh 2; „Furatul fusului, De-a fântâna, D-a popii”: Bh 4; „Fetele horea și băieții le spuneau snoave sau se țineau de ghidușii”: Bh 3; „Era obiceiul ca unui flăcăi (unul sau doi dintre ei) să se îmbrace mascați. Își acopereau fața, iar pe cap puneau o pătură. Intrau în șezătoare să sperie fetele. Uneori se îmbrăcau în mire și mireasă. Cei din casă vroiau să știe cine sunt mascații. Se îmbrăca «de ciună»”: Bh 17; „Băieții luau fusele fetelor și nu le dădea până nu-i săruta”: Mm 3; „Flăcăii furau fusul și cereau ca răsplată un sărut”: Mm 5; „Puneau sare pe caietul fetelor, ca firul să fie sălcu”: Mm 5; „Se jurau «în talpă». Flăcăul sta pe un scaun, legat la ochi, era izbit cu un lemn în talpă”: Mm 6; „Căierile cântau colinda tare, să le audă feciorii și să vină. Cântau afară sau în târnaț. Atunci feciorii veneau, apoi plecau la altă căierită, și veneau alții

în locul lor”: SM 3; „Feciorii se făceau moime, se mascau”: SM 3; „Umflau fusul, să se sperie somnul”: SM 3; „Se făceau jocuri [de societate] și țucau fetele: SM 3; „Fărșang – la șezătoarea, care, mai de mult se făcea într-o casă specială, la care veneau doar fete mari și flăcăi, se făceau tot felul de glume și veneau mascați în mire, mireasă, popă (Adică făceau fărșang)”: SM 14. *Jucau*: „Când aveau muzică”: CS 1; „Hora p’un picior, ardeleana, jocuri mai moi”: CS 2; „Cânta unu cu fluieru”: CS 3; „Când era unu să știe cu fluieru”: CS 9; „După fluier, armonică sau numai după cântat din gură”: Tm 10; „După fluier”: Ar 5, 11, Mm 3, SM 2, 3, 5, 8, 9, 12; „La vergel, sărbătoarea de la sfârșitul șezătorii, cu praznic și joc, cu bucate și bucatură aduse de fete”: Mm 4; „Seara veneau și feciorii, uneori aduceau și unul sau doi ceterași”: Mm 6; „Se chema un ceteraș, cânta din fluier”: Mm 7; „Mergeau cu fluierul și jucau căierile”: SM 3.

CLACA

Denumiri: „Clacă”: CS 1-16, Tm 1-14, Ar 1-17, Bh 2-19, Mm 1-13, SM 1-14; „Clacă de cânepă”: Bh 1; „Clăci de întrajutorare”: Tm 14.

Scop: Se făcea clacă la muncile câmpului, în general: CS 2, 5, 8, 9, 11, 13, 16, Tm 2, 4-6, 8, 13, Ar 1, 2, 4-6, 13-17, Bh 1-4, 9, 11-16, 18, 19, Mm 1-4, 6-8, 11, 13, SM 1, 2, 6, 8-12. *La arat*: CS 14, Tm 10, Bh 10, Mm 3, 10; „La plug”: CS 4, Tm 8, Ar 3, 7, 8. *La semănat*: CS 14, Tm 10; „La pus mălai”: SM 3, 4, 14. *La săpat*: CS 3, 4, 10, 14, Tm 8, Ar 3, 7, 8, Bh 10, Mm 1, SM 3, 4, 14. *La cosit*: CS 1, 3, 4, Tm 8, Bh 8, 17, Mm 3, 10, SM 3, 4, 14. *La secerat*: Tm 1, Ar 3, 4, 7, 8, 12, Bh 10, Mm 1, 3, 10, SM 14. *La strâns fân*: CS 4, Ar 4, Tm 8, Mm 7; „În Marțea de Rusalii, oamenii tot mergeau la strâns fân”: Tm 8; „La cules de cucuruz”: Tm 10, Mm 3, 10; „La adunatul grâului la stog, îți chemai un vecin, un cumnat, o rudenie, la batoză”: Ar 11; „La treierat”: Ar 4; „La căratul grâului, care nu avea vite”: Ar 12; „La transport din câmp, dacă aveai cai slabi”: Ar 11; „La cărătură”: Ar 8, 13; „La cărat gunoi”: Bh 4, Ar 4, Mm 13; „La vânturat”: Bh 13; „La bătutul fasolii”: Mm 5; „La călcat fuioarele de cânepă”: SM 5; „La căratul păioaselor”: Bh 6, 7; „La prășit și cules floarea-soarelui”: Bh 14; „La cânepă”: Mm 11; „La cules de vii”: Ar 4; „La scuturat prune”: Tm 11; „La fierberea magiunului”: Ar 9. *La dezghiocat porumb*: „Despuiat de cucuruz”: CS 1, 2-5, 7-9; „La ghijat”: CS 10, 11, 14, 16, Tm 2, 6, 8, 10; „La ghijnit de cucuruz”: Tm 11; „Dăzghiat sau ciupilit de cucuruz”: Tm 12-14, Ar 2, 5, 8, 10, 14, 15; „Sfârșămat de porumb”: Bh 1-4, „Rupt de porumb”: Bh 7, 8-13, 15, 16, 18, 19, Mm 1-4, 8, 10, SM 1, 2; „Desfocat mălai”: SM 3-6, 8-9, 11-14. *La tors*: CS 1-5, 7-12, 14, 16, Tm 1, 2, 4-6, 10; „Fuior”: Tm 12, Ar 1, 5, 8, 14, 15, Bh 1-4, 8-12,

15-19, Mm 1-8, 11, SM 1-4, 6, 8-14. *La ales fulgi*: „Ales de pene”: CS 2; „La scărmanat pene de găscă și lână”: CS 3, 5, 7, 10, 11, Tm 2, 6; „Scărmanat”: Tm 8, Ar 1, 4, 5, 7; „La ciupelit fulgi”: Ar 8, 14, Bh 1-3, 9, 11, 12, 15, 17-19, „Tostoit de pene”: Bh 2, Mm 2, 3, 8, 10, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10-12, 14; „La scărmanat lână”: SM 3. *La construcții*: CS 2-4, 6-13, 14, 16, Tm 2-14; „La bătut pământ”: Tm 11, Ar 1-4; „La cărătură”: Ar 5, 7, 8, 11, 13-15, 17, Bh 1-3, 8, 9, 11-19; „La lipit la case”: Bh 12, Mm 1, 2, 4, 5, 7, 8, 11, 13; „La fundament, la ridicat cornii”: Mm 1; „La lipit casa”: Mm 10, SM 1-6, 8-13; „La căratul pietrei”: Mm 7, 14. *La ajutorarea oamenilor bătrâni, a văduvelor, a celor loviți de soartă*: CS 1, 3, 10, 16, Tm 6, 7, 10, 11, 13, Ar 4, 5, 12, 14, 16, Bh 3, 4, 8, 10, 12, 15, 16, 18, 19, Mm 2-5, 7, 10, 11, 13; „În timpul războiului, sub unguri, fiecare bărbat trebuia să ajute văduvele”: Mm 3; „Ridicau case la oameni nevoiași”: Mm 10, SM 1, 3-5, 9, 12-14; „Duceau lemne la cei săraci”: SM 16; „La lipit casa, la învelit casa cu clăi de paic, veneau câte 40 de oameni, vecini, rude”: SM 3; „Claca se făcea înainte pentru primar (birău), secretar al primăriei, preot, învățător, jandarm [și avea un caracter semiobligatoriu]. Numai între consăteni era liberă: Mm 7.

Participanți: *Vecini, rude, prieteni*: CS 1-11, 13, 16, Tm 1, 4-8, 10-12, 14, Ar 1, 4-6, 8, 11, 14, 16, Bh 1, 3, 7-10, 12, 16, 18, Mm 1, 3-8, 10, 11, SM 1-8, 10, 13, 14. *Cine vroia*: Tm 11, Ar 2, 3, 8, 13, 15, 17, Bh 2, 4, 6, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, Mm 2, 13, SM 1, 3, 9, 10; „Oameni din sat”: Tm 2, 10; „Oameni din sat, cunoscuți”: Bh 1; „Oameni buni la inimă”: Bh 8. *Făceau clacă la cei nevoiași, cine vroia*: Tm 6, 7, 10, 11, Ar 7, Bh 2, 4, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19; „Fiecare bărbat trebuia să ajute văduvele”: Mm 3. *Neamuri, vecini*: CS 3, 16, Tm 13. *Neamuri, tineret*: CS 1, 10. *Tineri*: Bh 3. *Prieteni, nași, finii, femeii bătrâne*: Tm 13.

Manifestări însoțitoare. Petrecere: „Joc, mâncare și băutură – la sfârșitul clăcii; azi, numai bucate”: CS 1, „O tăiat o găscă; în post, pasulă cu oloi”: CS 3; „Muzica o plătea gazda”: CS 4; „Mâncare, miel, oaie, rachie”: CS 10; „Jocuri de societate; uneori cânta din fluier”: CS 10; „După terminatul clăcii se încingea și jocul”: CS 13; „Uncori, muzică și joc”: Tm 8, 11, 12, Ar 5, 7, 8, 16; „Masă și băutură, jocuri”: Tm 5, Ar 4, 14; „La tors de fuior, se făcea mâncare, dar numai de post, păsulă slăiță, curechiu acru fiert, turte pripite și suviacă (un fel de cozonac) cu oloi și apă”: Tm 12; „În casă nouă nu se intra, până ce nu se organiza un joc (horă) înlăuntrul casei noi. În felul aceste se bătucea pământul”: Ar 5; „Odată... le aducea higheghe (muzică)”: Bh 2; „Cine avea mai multă cânepă, o făcea caieri, și-o împrăstia pe la case. Sâmbăta îi aduna și da de mâncare și băutură gazda la toți. Se făcea și joc și rămăneau la casa gazdei la toată noaptea”: Bh 2; „Joc, uneori”: Bh 15, 16, 19; „Cu higheghe”: Bh 19; „Se servea tenchi (porumb cu miere) și colăcei”: Bh 3; „Se horea”: Bh 13; „Joc, mâncare și băutură”: Bh 4, 10, 11; „Dădea o masă, la

gazdăcoi mai mari“: Bh 7; „Dădeau porumbi; uneori veneau și muzicanți“: Bh 8; „Claca de dezghiocat porumb era însoțită de muzicanți și masă bogată“: Bh 12; „Muzică și joc“: Mm 1, 7; „Clăciile mai mari; de seceră, se făceau cu ceterași, și la holdă, ceterașii mergeau în spatele secerătorilor. Se făcea masă mare. Se tăiau două oi. Se bea horincă“: Mm 3; „Mâncare și lăutari“: Mm 4; „Se făcea masă, cu must și mâncare“: Mm 5; „În clacă toți lucrează pentru gazdă, care dă mâncare și băutură“: Mm 6; „Unde participa și tineret, după masă venea muzicantul“: Mm 10; „La clăci veneau și feciori cu moime (măști), îmbrăcați urât, și fetele se speriau, țipureau“: SM 3; „După terminarea lucrului, uneori, făceau petrecere și joc“: SM 3, 5; „Fetele cântau“: SM 14; „Femeile conduceau muzica“: SM 12.

ÎNTOVĂRĂȘIRILE LA MUNCĂ

Denumiri: „Ajutor, ajutorință, ajutat“: CS 1, 10, 13, Tm 7; „Ortăcie, ortăceli, oltășiug, se ortăceau“: CS 3, 9, 10, 12, Tm 1, Ar 10; „Împrumut“: Ar 7, 12; „Pe împrumut“: Bh 12, 13, 16, Mm 3, 10, SM 3, 5, 7, 13; „Întovărășiri“: CS 6-8, 11, 16, Tm 2, 6, Ar 1, 6, 16, Bh 1, 3, 9, 15, Mm 2, 5, 6, 8, 11, 13, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10-12; „Tovărășii“: Bh 18; „Clacă, clăci“: CS 2, 10, Mm 4; „Sâmbră“: Mm 1; „Însămbrare“: Mm 7.

Participanți: *Vecini, rude, prieteni*: CS 1-3, 6-9, 11, 16, Tm 2, 6, 10, 12, Ar 1, 10, 16, Bh 1, 9, 12, 13, 16, Mm 1-5, 7, 8, SM 2-4, 6-8, 10-12, 14. *Vecini, rude*: CS 4 („Neamurile cele mai din scurt“), 12, Tm 2, Ar 7, Mm 10, 11. *Cine vroia*: Bh 9, 15, 18, SM 1, 5; „Neamuri mai cu seamă“: CS 10, Ar 12, SM 13; „Cunoscuți“: CS 6, 7, 16, Ar 16; „Vecini“: Tm 7, Ar 5; „Cumetrii“: Ar 5; „Cine era chemat, ca om bun“: Tm 2; „Origine“: Mm 13.

Scop: *La muncile agricole, în general*: CS 2, 6, 7, 11, 16, Tm 2, 6, Ar 1, 5, 6, 16, Bh 1, 3, 9, 15, 16, 18, Mm 5, 6, 11, 13, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10-12; „La prășit“: SM 7; „La fân“: CS 1, 3, 9, Mm 1, 2; „La arat“: CS 13, Tm 2 („Pentru cai“), 10, Ar 10, Bh 13, Mm 3, 10; „La semănat“: Bh 13; „La sapă“: CS 1, 3, 9, 12, Tm 2, 7, 10, Ar 7, 12, Bh 13, Mm 4, SM 7; „La coasă“: CS 4, 12, Tm 2, 7, Ar 7, 12, Bh 12, Mm 3, 4, 10; „La cosit de-al doilea“: Mm 4; „La secerat“: CS 4, 12, Tm 2, 7, Ar 7, 12; „La cules de cucuruz“: Tm 10; „La cules porumb“: Bh 13; „La prășit porumb“: Tm 12; „La batoză“: Ar 7; „La purtatul grâului (dusul la arie)“: SM 13; „La treierat“: Ar 12; „La adus grâul de la câmp“: SM 5; „La pădure“: CS 2, 6, 7, 11, Tm 6, Ar 10, Bh 1,

9, 12, 15, 16, Mm 1-3, 6, SM 2, 8, 11; „La curățat floarea-soarelui”: SM 5; „La bățut floarea-soarelui”: SM 14. *La construcții*: CS 2, 3, 6, 7-11, 16, Tm 2, 6, 7, 12, Ar 1, 5, 6, 10, 16, Bh 1, 9, 12, 15, 16, 18, Mm 1-3, 5-7, 13, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10-12. *La cărăușie*: CS 3 („La adus fânul, grâul”), 6, 7, 11, 16, Tm 2, 6, 12 („La adus grâul”), Ar 1, 5, 6, 7, 10 („La adus grâul”), 16, Bh 1, 3, 9, 12, 16, 18, Mm 1-3, SM 1, 2, 4, 6, 8, 10-12, 14.

Îndatoriri: „Dacă cineva nu putea veni să întoarcă muncă, îl lăsa; dacă nu vroia, nu te mai ortăceai cu el”: CS 4; „Ortășiuni: mai ales când erau plecați bărbații la război”: CS 4; „Se întovărășeau cei mai săraci”: Ar 10; „La plugărit, mai ales la arat, se făceau întovărășiri. Un vecin dădea o pereche de boi, altul altă pereche, se uneau și arau, și la unul, și la altul, cu patru boi”: Bh 3; „La cărăușie, o rudă avea carul și o vacă, celălalt numai o vacă, le înjugau împreună”: Bh 3.

HORA SATULUI

Denumiri: „Joc”: CS 1-4, 6-14, 16, Tm 1, 3, 4, 6, 8, 10-14, Ar 1-7, 9-17, Bh 15, Mm 11, 13, SM 14; „Horă”: Tm 5, 10; „Și hore și bal”: Ar 7, 11, 14; „Joc sau bal”: Tm 10-11; „Higheghe”: Bh 1-2, 5-8, 13; „Bulciu”: Bh 9; „Habă”: Bh 17; „Bal”: CS 3, 6, 8, 11, 16, Tm 2, 8, Ar 1, 9, 15-16, SM 1, 5, 8, 11, 14; „Danț”: Ar 9, SM 7, 10, 12, 13; „Danț și bal”: Mm 2, 5.

Timp: „În fiecare duminică, când nu e post”: CS 1-2, 4, 7-11, 13, 16, Tm 1-3, 5-6, 8, 10-14, Ar 1-6, 8-17, Bh 1-3, 5, 7-16, 18-19, Mm 1-8, 10-11, 13, SM 1-4, 6, 8-13; „De sărbători, când nu era în post”: CS 1-3, 11, 13, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-17, Bh 1-5, 7-12, 14-16, 18-19, Mm 1-8, 10, 11-13; „La toate care nu-s mânioase”: Bh 17; „De Crăciun”: CS 1-4, 7-8, 11-13, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-17, Bh 1-5, 7-12, 14-19, Mm 1-5, 8, 10-11, 13, SM 1-2, 4, 6, 8-12; „De Anul Nou”: CS 1-4, 7-9, 11-14, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-17, Bh 1-5, 7-12, 14-19, Mm 1-5, 8, 10-11, 13, SM 1-4, 6, 8, 10-12; „De Bobotează”: CS 1-3, 7-9, 11, 13-14, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-17, Bh 1-5, 7-19, SM 1-4, 6, 8, 14; „De Paști”: CS 1, 3, 7-9, 11, 13, 14, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-17, Bh 1-5, 7-12, 14-19, Mm 1-8, 10, 11, 13, SM 1-2, 4, 6, 8, 10-12; „De Rusalii”: CS 2, 13, 16, Tm 1-6, 8, 10-14, Ar 1-6, 8-17, Bh 1-19, Mm 1-8, 10, 11, 13, SM 1-2, 4, 6, 8, 10-12, 14; „La Rugă”: CS 1, 9, 10, Tm 1-4; „La zăpostit”: CS 10; „La Sân Petru”: Tm 1, Mm 4, 6; „La culesul viilor”: Ar 14; „Când nu merge popa la biserică cu mir”: SM 3.

Loc: „Lângă biserică, în curtea bisericii, în fața bisericii”: CS 9, 10, Tm 1, 12, Ar 9, 14; „Iarna pe la case, vara la islaz”: Tm 5; „În căși sau la birturi”: Tm 13; „La birt”: Ar 4, 17; „La sala de joc. Prin 1920, bihoreni care erau slugi la gazde din sat, și-au făcut o sală de joc a lor”: Ar 10; „La un șopron de joc”: Ar 11; „La casa de joc”: Bh 2; „Existau 8 locuri unde se desfășura [alternativ] hora, în case sau în curți”: Ar 12; „Într-o casă de joc. Erau 3-5 locuri cu highege”: Bh 5, 6; „Erau mai multe hore în fiecare cătun”: Bh 12; „Fiecare uliță avea un bulciu”: Bh 9; „La case”: Bh 13; „Și-n cinci locuri”: Bh 17; „Într-o șură”: Mm 3, 7; „În trei locuri”: Mm 8; „Mergeau și la o casă nouă, unde nu era bătută vatra, și la aceea se făcea joc”: Ar 14, Bh 1, 5, 6.

Jocuri: „Ardeleana, De doi, Brâul, Sârba”: CS 1; „Începea cu Hora pre picior și se termina cu hora de doi”: CS 2; „Învârtita, De doi, Pe sub mână, Ardeleana de doi și de trei, hore”: CS 3; „Jocul în lung”: CS 6; „Hora, Brâul de doi, Ardeleana, Călușerii, Cătana, Bătuta”: CS 9; „Sârba, Hora, Ardeleana, Brâul, Învârtita de doi și de trei”: CS 10; „Joc de doi, Sârba”: CS 13; „Hori”: Tm 4, 5; „De mână, Sârba”: Tm 11; „Ardeleana”: Tm 10, Ar 4; „Începea cu De-a lungul”: Ar 3, 8, 11; „La horă era 10 zicale, iar la un joc erau trei zicale”: Ar 8; „Românașul, Țarina”: Ar 6; „Raru (cel de trei ori), Desu (Mărunțelu), Țigănescu (cel de o dată). Mai moderne erau Sârba și Ardeleana, considerate mai naționale”: Ar 9; „După primul război mondial, se începea cu Hora Unirii și se termina cu Sârba”: Ar 10; „Un joc: De-a lungul, Mărunțelul, Țigănescul”: Ar 11; „Lungul, Hora, Ardeleana”: Ar 14; „Jocul începea și se termina cu Polca pe picior și cu Scuturata”: Bh 5; „Începea cu Roata (Polca) și se termina cu Treptelul”: Bh 8; „Poarca, Sălăjan, Scuturatu”: Bh 14; „Începea cu Danț de doi”: Bh 19; „Staiier, Ardeleana, Fecioreasca, Dans de capăt”: Mm 1; „Fecioreasca, Vals”: Mm 2; „Încep cu Țiganca și se termină cu Învârtita”: Mm 3; „Alunelu, Fecioreasca, Călușeriu, Sârba, Ardeleana, Rața, Coasa”: Mm 4; „Bolundu, Ardeleana, Ceardas”: Mm 5; „Fecioreasca, Învârtita”: Mm 6; „Ceardas, Codrănescu”: Mm 10; „Sârba, Ceardas”: Mm 11; „Se joacă oșenește”: SM 3; „Fecioreasca și Bătrâneasca, azi se termină cu Vals”: SM 4, 6; „Încep cu jocul De doi și sfârșea cu Tango”: SM 10.

Organizare: „Flăcăii”: CS 1; „Doi, trei tineri încasau banii de la băieți și fete”: CS 3; „Se tocmea și se plătea muzica de către flăcăi”: CS 6; „Se ortalău cei care plecau în armată, ei, căpărașii, plăteau muzica și făceau cu rândul prânz la ei și petreceau. Înainte muzica era ieftină. Le dădea făină de cucuruz și brânză, și asta era plata. Azi (1980), e 23.000 lei muzica la Nedeie”: CS 10; „Flăcăii care făcuseră deja armata angajau lăutari”: CS 14; „Oamenii din sat angajau muzicanții pe bucate (pe grâu). Muzicanții umblau pe la case și le strângeau”: Tm 1; „Un flăcău sau doi, mai

în vârstă”: Tm 2; „Mai mulți flăcăi, doi, cinci, șase, tocmeau lăutarii”: Tm 2-6; „Se făcea o listă. După treierat, alegeau pe unul dintre ei”: Tm 11; „Flăcăii mai în vârstă, tocmeau lăutari pe un an”: Ar 6; „Birău de joc”: AR 2; „Gazda de joc”: Ar 3, 4, 8; „Strângeau bani de la jucători, fete și feciori”: Ar 4, 7, 8; „Fiecare fată și flăcău plătea pentru muzicant, pe an, 30 de litri de cereale și ceva bani”: Ar 9; „Erau două gazde de highhighș”: Ar 11; „În fiecare An Nou, se ține licitație pentru arenda sălii de joc, în plicuri închise. O tocmea împreună cu muzica, 6-7 muzicanți țigani”: Ar 10; „Fetele angajau lăutarii și invitau flăcăii”: Ar 12; „Bulciul era o petrecere mai mare decât hora și se făcea cu întregul sat. Fiecare uliță avea un bulciu. Cel care organiza bulciul aducea toate cele necesare și ceilalți plăteau cheltuielile. Contribuția aceasta se numea șir. Se făceau înscrieri. Se face azi, doar cu tineri, fără bătrâni”: Bh 9; „Feciorii, gazda de joc, cei ce tocmeau muzica”: Ar 13-15; „Feciorii și birăul lor”: Bh 16; „Chizeșii vorbeau cu ceterașii”: Mm 1, 3, 7, 10, SM 13; „Tizașul organiza jocul”: SM 14.

Reguli de comportare: „Femeile căsătorite jucau numai cu bărbații lor sau din familie”: CS 2, Ar 4; „Fata era băgată în joc, prima oară, de un neam al ei. Juca cu el până își găsea un drăguț și știa perechile. Ca răsplată îi da o năfrămuță”: Tm 11; „Aici se băteau feciorii să joace «înainte» (în rândul întâi, lângă muzică). «Cine joacă de-nainte/ Joacă doi oameni cu minte/ Cine joacă de-napoi/Joacă Rața cu-n rățoi». Numai în ziua de Paști, începea danțul o fată. Fata care urma să intre în joc, organiza în casa ei o petrecere numită vergel. Se mânca, se bea. Se făcea în postul Crăciunului și Paștelui”: Ar 9; „O fată nu avea voie să refuze să joace cu cine o invita. Semnul de fată mare, care merge la joc, era un șirag de taleri și cipcă de mătase”: Ar 11.

STRIGAREA PESTE SAT

Denumiri: „Băjocuri”: CS 1; „Laure, balaure”: CS 4; „Strigare din deal”: Tm 4; „Aule, Paule”: Ar 5.

Actanți: „Feciorii”: CS 1, 4, 7, 8, Tm 3, 4, Ar 6, 15, 16, Bh 1, 15, 16, Mm 4, SM 1; „Două cete de feciori”: Ar 5.

Timp: „La Joi Mari, toată noaptea strigau și petreceau acolo, pe deal”: CS 1; „În Săptămâna Albă – seara ultimei sâmbete înainte de Lăsata Secului”: CS 4; „Strigau

primăvara. Seara începeau și terminau noaptea târziu": CS 7, Ar 6; „În seara de Sf. Gheorghe": Ar 16, Bh 15; „După Sf. Toader, cu o săptămână înainte de Postul Mare": CS 8; „La Lăsata Secului de Paști": Tm 3; „În prima zi din Postul Mare": SM 1; „De Anul Nou seara": Bh 1, Mm 4.

Motivație: „Băjocureau": CS 1; „Strigau fetele necăsătorite și anumite văduve": CS 4, 7; „Să compromită câte o fată": Tm 3; „Strigau împotriva bosorcilor, numea pe numele lor toate femeile și bărbații bănuți că sunt striji (strigoi)": Ar 5; „Să îndepărteze duhurile rele, strigoi": Ar 6; „Strigă fetele nemăritate": Ar 16, SM 1.

Desfășurare: „Se duceau copiii pe un deal și alții pe alt deal, la Joi Mari și băjocăreau fetele din sat. Strigau și băieți": CS 1; „Flăcăii se împărțeau în două grupuri care [dialogau]. Fiecare strigare începea cu referenul «Hei Laure, Balaure». Îi asculta tot satul": CS 4; „Două cete de feciori se instalau pe două dealuri și prin pomii cei mai înalți și strigau: «Aule, Paule/ Cei potka Paule?/ Potka-i că mă mănâncă strijile!»": Ar 5; „Se suiau câțiva flăcăi pe deal și strigau despre strigoi. Spuneau «Moroaie, strigoaie/ Când o da să prindă de țâța vacilor/Să prindă mâna oamenilor/ Pe cutare și cutare/ Care e strigoaie sau e strigoi!»": Ar 6; „Aprindeau roți de paie și focuri": CS 1, Ar 6, 16, Bh 15, SM 1; „Făceau zgomote": CS 1; „Ungeau cu tină casele fetelor": Tm 3; „Aduceau un om cu o viară, să cânte": Bh 1.

NEDEIA

Denumiri: „Nedeie": CS 1, 6, 8-9, 11-12, 14; „Nideie": CS 10; „Nigeari": CS 2; „Rugă": CS 1, 3-4, 6, 10, 13, 16, Tm 1-2, 4-6, 8-14, Ar 2.

Timp: *De hramul bisericii:* „De Sf. Ilie": CS 1, Tm 1; „De Sfinții Arhangheli de vară": CS 2, 8, 14; „De Rusalii": CS 6, 9, 13, 16, Tm 3, 14; „De Sfânta Marie mare": CS 3, 4, Tm 10, 12-13, Ar 2, 11; „De Sfânta Marie mică": CS 10; „La Ispas": CS 8, 11.

Loc: „Se făceau la birt, azi la căminul cultural": CS 1; „În centrul satului, unde se organiza jocul. Acum în parc": CS 3; „În curtea bisericii": CS 10, Tm 2, 10; „La fiecare casă": Tm 1, 10, Ar 2, Bh 15; „În centrul comunei": Ar 10.

Desfășurare: „Doi, trei flăcăi tocmeau muzica și primeau și taxa de intrare. Vin gosci (oaspeți), neamuri și străini”: CS 1; „Astăzi se face numai slujbă la biserică și joc în curtea bisericii. De Hram se făcea târg mare în sat, de marvă și mărunțișuri. După slujba de la biserică se mergea la câmp, se făceau cununi din spice, unele erau duse acasă, altele erau prinse la steagul bisericii. Apoi se făceau jocuri. Se lua masa, se petrecea cu prieteni, vecini, cunoscuți”: CS 2; „După vecernie preotul dădea dezlegare și începea să cânte muzica”: CS 3; „Veneau neamurile din alte sate sau copii plecați, masa se făcea la fiecare în casă”: CS 4; „Petreceri organizate la birturi, cu muzică și joc, cu tot satul adunat”: CS 6; „Își chemau unii rudele, la ei acasă, pe ospetie”: CS 8; „E un fel de rugă, petrecere cu goști (musafiri), trei zile. Este și joc în fața bisericii. În ultimii ani nedeia s-a transformat în întâlnire cu fii satului”: CS 9; „Se făcea joc, pentru cei tineri după ce s-a terminat slujba la biserică. A treia zi se merge la morminți și muzica cântă pentru decedații mai tineri din acel an. Muzica o plătesc căpărașii sau familiile decedaților. Apoi petreceau pe la case între rude și prieteni, din sat sau din comune apropiate”: CS 10; „Se organiza o petrecere, la care erau chemați oaspeți (goști). Prima masă era de pomană, pentru morți. După masă se făcea horă în sat. În această zi se întorceau sătenii, care se stabiliseră în alte părți”: CS 12; „Sunt chemate neamurile din satele vecine și se dă o masă”: CS 14, 16, Bh 15; „La fiecare casă se făcea o masă, la care veneau oameni din alte sate. Se tăia porcul. În sat se făcea joc”: Tm 1; „Cu o zi înainte de începerea Rugii, la vecernie, vin musafirii originari din Făget. Li se zice goști. Muzica angajată cânta la oficialități. Cu o săptămână înainte se propun fete, iar la rugă se face licitația pentru alegerea miresei rugii, care urmează, împreună cu preotul, să deschidă ruga. Flăcăul care licita mai mult, juca cu mireasa rugii. Se zice că cei doi se vor căsători în acel an. Urmează Călușerii, joc și petrecere până dimineața, cu o cină seara, pe la orele 21”: Tm 4; „În fiecare an, se alegea nașul bisericii, la rugă. Vin neamuri din alte sate, încă de dimineață, goștini cu cocii, cu zvoane la cai, toate curate și vopsite proaspăt. Se făcea curat în case. Veneau din Timișoara negustori cu băuturi. Făceau și un acoperiș, să nu-i plouă pe oameni. Se făcea și bălci, cu ringspiel. La orele trei, la prânz, se adunau oamenii, se făcea horă, cu lăutari. Se făcea între războaie, concurs de costume. A doua zi se făceau plimbări pe străzi cu căruțele, flăcăii plimbau fetele; unii chiar cu muzică în căruță. Feciorii făceau și figuri, călări și întreceri călare. În prima zi se tăia colacul la biserică, masa cu porc, tort, băutură”: Tm 5; „Acela care are mai mulți goști, se fălește mai mult. Se merge cu cocii vopsite, cu ponevi și pe cai cu zvoane”: Tm 8; „În curtea bisericii se mănâncă o bucată de colac și se bea rachie, apoi, la fiecare casă se face masă mare”: Tm 10; „Înainte stăteau dimineața toți acasă, să fie gratulați. Acum se face cinstirea colacului, cu joc și bal”: Tm 11; „Se făcea slujbă la biserică. A doua zi se împărțea la morminți. Se făcea două zile petrecere cu goști din alte sate”: Tm 12; „La Sântă Mărie, după masa horă și seara bal”: Ar 11.

CETE DE FECIORI

Ocazii: „La colinda de Crăciun”: Bh 1, 4, 10, 17; „Până la Bobotează”: Mm 4, 6; „La horile de sărbătorile de iarnă și de peste an”: Bh 2, 7, 17; „La strigarea peste sat”: CS 1, 4, 7, 8, Tm 3, 4, Ar 5, 6, 15, 16, Bh 1, 15, 16, Mm 4, Sm 1; „La Rugi”: CS 10.

Participanți: „Feciorii până plecau în armată”: CS 2, Bh 1, 2, 5, 10; „Tinerii și tinerii căsătoriți se organizau în cete de câte 10-15 persoane, conduse de câte un căpăraș, care avea datoria de a căuta, tocmi și plăti muzica. Ceilalți membri vegheau la strânsul banilor și să nu se ivească neînțelegeri”: CS 10.

Conducătorii: „Cel mai destoinic, mai înstărit”: CS 2, 10; „Birăul, băiat bun de joc”: Ar 2; „Birăul Higheghii”: Bh 1, 2; „Un fecior mai cântăreț”: Bh 5, 7, 10; „Gazda de hubă, și separat gazda de colindă”: Bh 16.

REPREZENTĂRI MITICE

STRIGOI

Denumiri: „Strigoi”: Tm 2, 4, 8, 10-14, Ar 6-8, 10-17, Bh 1-7, 9-14, Mm 1, 3, 5, 7-8, 10-11, SM 2, 4, 7-8, 10-12; „Strigoni”: CS 4, 12; „Strigoane”: Tm 3, 10; „Strigă”: Ar 12; „Striji”: Ar 5, Bh 15-19, SM 13; „Strigoaia e ursitoare”: Mm 4; „Muronii”: CS 2, 3, 10; „Moroni”: CS 8-11, 14, 16; „Bosorcoale”: Ar 9; „Borsocăi, Bosorcăi”: SM 3, 14.

Morfologie: „Striguri se arată ca și cum era în viață, dar nu stă să pui mâna pe ei, e ca o păreră”: CS 1; „Muronii arătau ca și oamenii, așa cum erau în viață”: CS 2; „Muronii – morții tineri, la care le-a părut rău după lume”: CS 10; „În strigoi se transformă cei care fuseseră răi în viață”: CS 12, 14; „Strigoi vii sunt ca oamenii, cei morți arată ca animalele”. Omul mort se putea întoarce acasă, femeile erau strigoane, iar bărbații strigoi”: Tm 10; „Striji erau femei spurcate, ce luau laptele vacilor”: Ar 5; „Copiii care se nașteau cu căiță pe cap, se făceau strigoi”: Ar 7; „Femei rele, se făceau strigoale sub formă de cățele”: Ar 9; „Strigoi sunt cei care au început de coadă”: Ar 10; „Oamenii care se întorc după ce mor, un fel de licurici”: Ar 11; „Strigoi arătau ca oamenii”: Ar 15; „Strigoi vii, noaptea se transformă în câine, altă dată în capră”: Ar 11; „Striga. Anumite femei, din cauza unor blesteme, se transformă în câteva ore în animale, noaptea. Stricau laptele vacilor”: Ar 12; „Erau strigoi – oameni morți. Și erau strigoi de vite, oameni vii, care iau laptele de la vaci și strigoi de lup, care în anumite zile se fac lupi și umblă cu lupii, și apoi se întorc acasă ca oameni”: Bh 1; „Oameni vii, care deocheau”: Bh 6; „Oameni vii, care fac rău. Alții se făceau după moarte”: Bh 10; „Femeile spuneau că cine era

strigoi, ieșea în timpul slujbei la biserică de trei ori afară. Merg marți, vineri și sâmbătă după miezul nopții. Se făcea strigoi copilul fără păr sau cel cu coadă. Putea face și bine. Se pot face și pisici”: Bh 11; „Aveau înfățișare de oameni”: Bh 14; „Un fel de luminițe, ce juca noaptea”: Mm 11, SM 7, 13-14.

Acțiuni malefice: „Oamenii care fuseseră răi în viață, se făceau după moarte strigoni. Speriau și îmbolnăveau oamenii și animalele”: CS 6, 7, 11, 12, 16, Tm 2, 6, Ar 5, 6, 9, 16, Bh 9, 11, 13, 18, Mm 2, 3, 8; „Țupăiau prin casă, dezlegau vitele”: CS 6; „Muronii se zicea că umblă aievea. Există locuri, ca Valea Cățelii, unde s-au văzut moroni. Fac rău, omoară vitele”: CS 10; „Răstoarnă oale prin casă”: CS 12; „Speriau și îmbolnăveau oamenii și vitele”: CS 14; „Făceau diferite treburi, noaptea, în gospodărie, adăpau vitele sau curățau lucrurile din casă. Nu făcea nimic rău”: Tm 10; „Făcea diferite zgomote și speria pe cei din jur”: Ar 4; „Nu lasă oamenii să doarmă”: Ar 7; „Dezleagă căsătoriile, se întoarce după moarte și te bate”: Bh 11; „Oamenii în viață, care în anumite perioade aveau puterea să facă rău, luau rodul spicelor, laptele vacilor. După moarte speriau oamenii”: Bh 13, SM 11.

Îndepărtarea răului: „Morții neîngrijiți, nearanjați se fac striguri. La mort trebuie să-i pui în sicriu, rug, ai, tămâie, fuior, un fier, ca să aibă hodină și el și cei din casă. După moarte, ca să nu mai vină, trebuie să-i scrofești (ocărăști). Trei zile trebuie să te duci la mormânt, să-l tămâi de trei ori și să arzi fuior să stea liniștit și să nu se facă striguri”: CS 1; „Era obiceiul, ca în jur-împrejurul casei să se afume, cu gumă de opincă, cu tămâie, ca să se alunge moronii. Se spunea: «Acolo te-ai dus, acolo să stai/ Nouă nu ne trebuie pre tine/ Viu ne-ai trebuit/ Mort nu ne mai trebuie!». Se afuma gospodăria, casa, grajdurile. Azi se obișnuiește mai arareori”: CS 2; „Se puneau la colțurile sicriului săculețe cu usturoi și praf de pușcă”: Bh 19; „Făcea cruci, ținea posturi”: Bh 18; „Îi îndepărtați cu crucea”: Mm 1; „Se puneau nouă pietricele din streășină și spin în sicriu. Se bruca cu bătut pe sub paturi, să plece muronii, să nu mai muroneze”: CS 10; „Treceau cu calul peste mormânt”: CS 12; „Se puneau usturoi în sicriu”: CS 14; „Usturoi la ușa grajdurilor, unde erau vitele, ca să fugă strigoi”: Tm 8; „Ca oamenii să nu se transforme în strigoi sau strigoane erau înfierăți cu ciota (acul) în ureche. Era chemat preotul să facă o slujbă la casa unde se întorcea strigoiul”: Tm 10; „Strigoi se înfierau sau se ardeau”: Tm 11; „De moroni se fereau punând flori de Sânziene pe la porți”: Tm 13; „Ca morții să nu se transforme în strigoi, se puneau în orificii (nări, urechi, gură, anus) tămâie și pe pervaz se făcea o cruce cu lumânarea”: Tm 12; „Se făceau descântece, se bătea un cui mare în burta mortului, ca să se presupunea că va deveni strigoi”: Ar 5; „Unii puneau usturoi la ușile grajdurilor, alții țineau post, să alunge strigoi”: Ar 6; „Erau dezgropați și li se ardea inima sau li se bătea un cui în inimă”: Ar 7; „Femeilor

strigoaice, dacă mureau, li se înfigea un cui ruginit în inimă, ca să existe siguranța că nu se mai întorc să ia laptele vitelor“: Ar 9; „Puncai la porți de Sf. Gheorghe ramuri de măceș“: Ar 9; „Li se bătea piron în piept. Când omul dădea de un strigoi își punea mâinile cruce, apoi își făcea cruce“: Ar 10; „Erau dezgropați și li se băga un cui în inimă. După moarte erau arși la ureche cu fierul roșu“: Ar 12; „Ramuri verzi la porți și la geamuri de Sf. Gheorghe“: Bh 14; „Rug la porți și usturoi la grajduri“: Ar 16; „Dacă armăsarul nu trecea peste mormânt, însemna că acela e strigoi“: Ar 16; „Se îngroapă ulcioare cu bani, cu gura în jos în jurul casei, în cele patru colțuri, ca să nu vină strigoiul“: Bh 1; „Se descântă de către o babă, ca să-ți treacă răul de la deochiul strigoiului. Cu apă neîncepută, cuțit, pană, cărbuni“: Bh 6, 11; „Se punca în curte o găleată mare de lături. Strigoiul când încerca să intre în casă, nu mai avea putere“: Bh 11; „Se ungeau cu usturoi ușile casei și porțile grajdului contra strigoilor vii“: Bh 13, 19; „Cei morți erau dezgropați și li se înfigea ceva în inimă sau li se puneau usturoi în gură“: Bh 13; „Se vrăjea, se descânta“: Bh 1, SM 3, 14; „Punea usturoi“: Bh 15, SM 2, 4, 5.

VÂRCOLACII

Denumiri: „Vârcolaci“: CS 2, 5, 7-8, 11, Tm 1-2, 6, 10-14, Ar 1, 4, 6, 10, Mm 5, 7, 11, SM 1-2, 8, 10-12; „Zvârcolaci“: Ar 14-16, Bh 1-2, 7, 9-10, 13, 15, 18, 19; „Tâgără, Țicliră“: Mm 1-3, 10.

Acțiuni malefice: „Se spunea că mănâncă luna“: CS 2, 5, 7-9, 11, 16, Tm 1, 6, 8, 10, 12, Ar 6, 10, 14, 16; „La întunecime de lună, spuneau oamenii că a mâncat-o vârcolacul“: Ar 4, Bh 9, 18, Mm 1-3, 5, 7-8, SM 2, 8.

IELELE

Denumiri: „Alea frumoase“: CS 1; „Frumoase ca zânele“: CS 7; „Milostâmnice“: CS 9; „Miluitele“: CS 16; „Sfintele“: Tm 5, 8, 11-12; „Zâne“: CS 1, 8, Ar 10, Bh 11, 17, SM 10-12.

Manifestări: „Sfintele le zicea doar că erau nouă. Sunt oameni care s-or îmbolnăvit «de sfinte», că or mâncat sub streășina cășii sau au dormit acolo“: Tm 5,

Bh 2; „Femeile când mergeau la câmp cu leagănul cu copiii, nu trebuie să-l pună în hotar sau streășina cășii sau în iarbă necosită, că vin milostâmnicele și-i ia”: CS 9; „Într-un loc de pe pășunea din apropierea satului se vede des un cerc alb. Acolo se crede că au jucat zânele”: Ar 10; „Apar noaptea pe câmp sau în pădure, în alb, luminoase”: Bh 11; „Pot speria oamenii, dar să le facă și bine (le înmulțea făina)”: Bh 17 „Se aud cântând în zori”: CS 8, 11.

VÂLVELE

Denumiri: „Vâlve”: CS 9; „Striguri sau vâlva omului”: CS 1; „Vobure”: Tm 2; „Vâlvași”: Tm 2; „Vâlfe”, un fel de strigoaie”: Bh 1, 2; „Vântoase”: Bh 9, 15, 18, Mm 13, SM 2, 4, 6, 8, 11; „Vântoi”: Ar 6.

Credințe: „Vâlvele mai puternice dirijau vijeliile în satele cu vâlve mai slabe. Erau tot oameni și erau cunoscute în sat. Erau paza vijeliilor, se băteau între ele”: CS 9; „Vâlva câinilor – un om care se preface în câine”: Ar 14; „După ce trăznește, vâlfele, pot fi ca niște lumini arzând”: Bh 1, 2; „Vântoasele sau rotocoalele se arătau vara. Șuierau la răscruci”: Bh 9, 15, 18, Mm 13, SM 2, 4, 6, 8, 11. „Apăreau vântoasele vara, la încrucișări de drumuri. Se auzeau numai, nu le vedeai”: Tm 2, Ar 6, 16.

MUMA PĂDURII

Credințe: „Erau babe care știau să descânte de Muma Pădurii. Ea era paza pădurilor”: CS 9, 10, Ar 2; „Speria oamenii în pădure sau la câmp”: Ar 4, 5, 9; „Mama Codru”: Ar 14; „Mama Pădurii, la 12 noaptea te lua și te ducea pe driglu (lopata de pâine)”: Ar 11, 15, Bh 9, 17, 18, Mm 3; „Când întâlneai Muma Pădurii nu vorbeai nimic și-ți făceai cruce”: Ar 4; „În 6 August se arată celor ce culeg poame”: Ar 4.

FATA PĂDURII

Credințe: „Fata Pădurii cânta cântece frumoase”: Ar 11, Bh 17; „Marți seara, femeile nu torceau, nu spălau, nu măturau, să nu le bată în geam Fata Pădurii,

noaptea“: Mm 4. „Pădureana“: Mm 1, 10; „Fata Pădurii apărea ca o mască sau ca un cal“: Mm 6-8; „Apărea noaptea pe câmp sau în pădure, cu înfățișarea iubitei lui. Dacă feciorul încerca să o prindă, simțea că atinge o iapă. Se transforma în iapă albă și fugea“: Mm 4; „Nu s-a văzut. Zice că e hâdă rău. Cu un păr mare, de nu se vede“: SM 3; „Fata Pădurii era frumoasă“: SM 7.

ARĂTĂRILE

Credințe: „Nălucile arătau ca animalele de casă“: Tm 3, 13; „Le puteai îndepărta făcând semnul crucii“: Tm 3; „Când oamenii plecau cu cocia, departe, pe la răscruci apăreau arătări care speriau oamenii și caii. Fie cu înfățișare de om urât sau de animal. Omul trebuia să-și facă cruce și să se roage să fie apărat“: Tm 10; „Când întâlneai arătări, făceai cruce, zicând «Doamne ferește-mă de rău» și nu te mai uitai înapoi“: Ar 4; „Pentru arătări, în vis, se făceau slujbe la biserică“: Ar 6; „Se spune că nălucile îl apasă pe om, îl sperie, când se năzăresc omului. Apar atât de repede că nu le poți vedea“: Ar 6; „Oamenii se fereau să doarmă la prânz pe brazdă, că noaptea venea câte o nălucă care îi chema“: Ar 10.

URIAȘII

Legende: „Se spune că au trăit la începutul lumii“: CS 16; „Novecii, erau oameni foarte înalți. Când se duceau la Lipova, treceau pădurea cu un pas. Când au ieșit oamenii la plug, i-a luat uriașul în mână cu plug cu tot și i-a dus la mumă-sa și i-a spus: «Ce sunt gângăniile astea?» iar mama uriașului a răspuns: «Acestea vor moșteni pământul». Astea se spunea din bătrâni“: Tm 12; „Se crede că pe vremea uriașilor, a existat o uriașă pe nume Roza-Rozalina, care a văzut o dată, trei oameni – un bătrân, un copil și un tânăr de 18 ani – care erau cu plugul cu patru boi. Uriașa i-a luat în poală, să-i ducă la tatăl ei, pentru că strică pământul ca furnicile. Tatăl ei i-a explicat că neamul uriașilor va dispărea și pământul va rămâne acestor oameni mici și i-a poruncit să-i ducă înapoi. Bătrânul a întrebat-o cum o cheamă, ea a zis că Roza-Rozalinda și că al ei e tot ținutul acela, căruia din aceea vreme i-a rămas numele de Rozavlea“: Mm 4.

SFINȚI ȘI ZILE

Practici și credințe: „Sfântul Ilie“: „Aduce grindină, fulgere și trăznete“: CS 1-3, 9, 10, 13, 14, 16, Tm 1, 10, Bh 4, 8, 10, 15, SM 1-6; „Ziua mănioasă, sărbătoare mănioasă“: Bh 5, 10, 11, 13-15; „Aduce ploaie“: CS 7, 11, Ar 6, 8, 10, 11, 15, Bh 9, 12, 18, 19; „Vreme proastă“: Bh 1, 2, Mm 1-5, 8, 10, 11, 13; „Sînt Ilie e tunctul și trăznetul. Atunci e vreme grea. Să nu lucrezi afară sau să tai la grâu, că-i sărbătoare mănioasă“: Bh 5; „De Sf. Ilie nu se lucra, că trăznea. Se tăia o găină neagră și se mânca“: Tm 1, 10; „Svati la Ilia aduce ploaie“: Tm 2; „La 8 iunie, pentru ploaie Sf. Ilie, Sf. Pălie și Sf. Procopie“: Tm 4, 6, Ar 1, 4, 5. **Pălie:** Mm 1, 5, 11. **Sfântul Toader și Caii lui Sân Toader:** „Apărător al cailor“: CS 1, 2, 13; „Cine lucra în această zi, era pălit de Caii lui Sân Toader“: CS 1, 2, 6, 7, 13, 14, Ar 1, 4, 8, 10; „«Marțea Încuiată», când se pun Sân Toaderii – «Marțea Descuiată», când se scot Sân Toaderii“: CS 6; „Înainte de Paște, în post, femeile nu lucrau, că vin Caii lui Sân Toader. Caii lui Sân Toader veneau de-i copitau pe cei care lucrau primele două săptămâni din post. În prima săptămână sunt Caii buni, în a doua Caii răi“: Ar 1; „În prima săptămână din postul Paștelui, nu torceau, nu țeseau, că veneau Caii lui Sân Toader, care puteau face multe rele“: Ar 10. **Sfântul Foca:** „Nu se lucrează“: CS 10, 13, Mm 1, 2, 4, 5, 13. **Sfântul Andrei:** „De lupi“: CS 1, 2. **Sf. Gheorghe:** „Pentru oi“: CS 3, 8-10. **Sfântul Pantelimon:** „Ploaie“: SM 2; „Gherman, pentru trăznet. Să nu lucrezi sâmbăta înainte de Ispas, nici la câmp. Joile, de la Paști la Ispas să nu lucrezi, că bate piatra“: Tm 5; „Joile Trăznite, atunci nu se lucra, nici în Marțea strâmbă“: Tm 11; „Dacă în ziua de Sânziene lucrai, venea ori potop de viscol ori potop de apă“: Ar 4. **Sf. Precup:** „Precupul aduce schimbare de vreme“: Ar 6.

GLOSAR

A

Ai: usturoi

Alai: formă colectivă, eterogenă, specifică contextului sărbătoresc; deși caracteristic pentru componența alaiului este caracterul compozit, între participanți se crează un liant spiritual, prin participarea – chiar anonimă – la același eveniment

Alduirea colacului: recitarea textului special de „mulțumită” pentru colacii primiți

Aranghel, Arhanghel: colac la înmormântare

Arbăluc (arvaluc, arvalâc): 1. aldămaș; 2. petrecere la începerea sau terminarea unei construcții, la petiț. la logodnă, la stabilirea zestrei

Areți: 1. berbeci; 2. petrecere la desfacerea turmei, toamna, în septembrie-octombrie (la Sf. Maria mică, Ziua Crucii, Sf. Dumitru)

Aringi: clopotele bisericii

Aripă (cocoară, gardină, obadă, pană, streasină, titie): borul pălăriei bărbătești

Armindenii: 1. sărbătoare de 1 Mai; 2. ramuri verzi puse în gospodărie cu acest prilej

Avlia: curtea gospodăriei, curtea bisericii

B

Babă (babiță, baică): moașă

Bagie: clopot

Balt: ștergar alb de bumbac ce se purta de către mireasă după cununie; mai târziu a denumit voalul miresei

Balul Turcii: petrecere de final organizată de tineri – feciori și fete – la terminarea colindatului

Barson: catifea

Bărbănoc (bărbino): plantă verde perenă, cu flori albastre, folosită la împodobirea însemnelor de nuntă (steag, băte, cunună, buchete)

Bârnaș: șiret împletit din fire de lână, cu care se decorau hainele de pănură

Bât: băț

Belci: pătuț de copil, ca un leagăn

Belciugul Turcii: petrecere cu joc a feciorilor și fetelor la încheierea colindatului

Betesug: boală

Bezăr: volan mare la mânecile cămășilor femeiești

Birău: primar

Bircă: 1. lână moale utilizată în Banat; 2. fir de lână tors subțire în Bihor, lână industrială

Bizăr: răboj de lemn folosit la măsurarea laptei

Blid: vas de pământ, metal sau mai rar de lemn, în care se servesc bucatele la masă,

a intrat în practicile divinatorii, pl. Blide, fiind sinonim cu Vergel, Vergelat, Vrajit

Boace (boaște, boți): sarmale

Borascăie (borsăcoi): strigoi vîi care iau laptele la vaci

Boronite: bubite

Botei: pîlc de oi, mai multe boteie formează o turmă

Botegiune (botejune): petrecere de botez

Braun: maro

Brăciri: brău îngust, purtat în jurul taliei atât de femeii cât și de bărbați

Brăduleți: colaci din aluat dospit preparați la Măcinici

Brebenoc (sasoc): plantă mică, cu frunze persistente lucioase, cu flori albastre, roșii, albe; folosită în decorarea însemnelor de nuntă

Bruscani: mușcată

Buhai: instrument membranofon, compus dintr-o putinică sau colă de lemn, a cărei gură este închisă cu o membrană din piele de oaie; centrul membranei este perforat, trecând prin ea o șuviță de păr de cal, care udată cu apă sau borș, prin tragere, produce un sunet asemănător mugetului

Bulciu: petrecere mare cu joc pe toate ulițele satului

Bulciug (a lua bulciugul): 1. colac; 2. ceremonialul nupțial de rămas bun (iertăciunea)

Bumb: nasture

Bunar: fântână

Bute: ploscă din lemn sau lut

C

Cap (căpețel, capete): colaci la înmormântare

Capu' mesei: colac la înmormântare

Capu' popii: colac la înmormântare

Catalige: piftii

Cauceu: colac la înmormântare

Carâmb: răboj; o bucată de lemn în patru muchii cu care se măsoara laptele, la formarea turmei

Căiță (clăbuț, comănac, cușmă): căciulă bărbătească din blană

Cămândie: bucată de carne de porc

Cămăraș: persoana care avea grijă de darurile alimentare aduse la nuntă, păstra și repartiza alimentele, strângea darurile

Cănată: cană, oliță

Căpară (căpala): 1. logodnă; 2. plata miresei, bani dați de mire și de familia acestuia la logodnă

Căpărași: conducători ai cetei de feciori pentru joc

Căput: haină de pănușă

Cărceag: ulcior

Cântare: bocire la mort

Cărjnic: colac la înmormântare

A cârni: a se îndoi

Cărpă: basma

Ceapșă: piesă de acoperământ a capului, de formă triunghiulară, purtată de femeile căsătorite

Cerb: animal cu un simbolism plurivalent: mesager divin, animal psihopomp și nu în ultimul rând marcând renovarea ciclică, cerbul este o mască prezentă în jocurile de renovare la Crăciun și Anul Nou

Cergă: țesătură groasă de lână, dată la vâltoare, folosită în interiorul locuinței

Ceteră, ceatără, ceterași: muzicanți, cântăreți la vioară

Chescănăuțe: batiste cusute

Cheschenea, căscănea: basma mare

Chic (tict): păr împletit în cozi

Chiflu: cozonac cu nucă, cu mac

Chilim (cilim): covor de lână, cuvertură de pat țesută

Chită (chituță): buchet de flori naturale, sau flori artificiale; mănunchi de spice de grâu

Chitare, chicire: împodobire, aranjare

Cinste: dar, plocon

Cioarec (cioareci): 1. țesătură din lână dată la puiă; 2. pantaloni lucrați din dimie albă, purtați în majoritatea zonelor etnografice ale țării

Cipcă: 1. dantelă croșetată din bumbac; 2. panglică colorată pusă la cozile fetelor

Ciufani: crengi verzi

Ciuha miresei: pom de nuntă în care se află și o sticlă cu apă amestecată cu cenușă, împodobită cu flori, pregătită de mireasă înainte de venirea alaiului marelui la casa miresei

Ciupag: cămașă femeiască

Ciupă: covață

Ciupăire: spălare

Ciupi (ciupchi): ciucuri

Ciur (ciurătură): broderie spartă obținută prin tragerea firelor

Ciurigană (cirighele): un fel de gogoși, uscățele, minciunile, aluat prăjit în grăsime

Ciutură: ploscă din lemn, însemn de nuntă

Ciuvan: albie de scândură

Clipie: bancă lungă din lemn

Clisă: slănină

Clop: pălărie

Coc (coci, cocuțe, coculețe): colaci mici oferiți în multe obiceiuri din ciclul vieții și calendaristice

Coci, coculețe: 1. colaci mici; 2. gogoși

Cocie: căruță cu cai

Cocoană: fată

Cocon: băiat

Codrâncă: colac la înmormântare

Colac: 1. pâine; 2. cozonac

Colac de paos: colac mai mare, cu cruce de aluat aplicată pe el, primit de preot la înmormântare sau la slujba de pomenire a mortului

Colac mare: colac de înmormântare

Colaci bărbătești: colaci de înmormântare

Colaci muieresti: colaci de înmormântare

Colacul tâlharului, Tâlhărita: colaci de înmormântare

Coleșă: mămăligă

Coleșer: făcăleț

Colindă: băț de alun decorat, recuzită în colindatul de Crăciun

Comândare: 1. praznic la o înmormântare; 2. pomană, comând

Conopei: ladă de zestre

Copârșeu: sicriu

Copil: băiat

Copturi: dulciuri din aluat dospit

Coroane: bani de argint

Cotărită: coș împletit

Cotoroage: piftie

Coțcă: bucată

Crâșmă (crismă, crujmă): pânză albă dăruită de nași la botez

Crâșmută: cămașă confecționată copilului din pânza albă de la botez

Credință, credințare: logodnă

Creng, crenguri: pom împodobit de nași cu daruri pentru miri, la masa mare

Cromne (croamne, crovne): gogoși rotunde

Cruci: împletituri din flori de sânziene, care se aruncau pe casă

Cugluf: 1. cozonac; 2. vas în care se coace cozonacul

Cuină: bucătărie

Cumetrie: petrecere de botez

Curechi umplut: sarmale

Cureșcapete: acțiune de destrigoire la mormântul din cimitir prin datul peste cap (de-a berbeleaca)

Cutie, cucie: colivă

D

Dat: substantiv care provine de la verbul a da, implicat în sfera divinatorie, sinonim cu substantivul ursit

Dărâmb: bucată

Dărăbele: bucățele

Dârzari: purtătorii zestrei miresei

Dârză: cârpă cu care se afuma gospodăria la 9 Martie (la Mucenici)

Dârze, dârste: zestreă miresei, compusă din țesături pentru casă, așternuturi, îmbrăcăminte

Dezgâtatul sau învelitul miresei: ritual ceremonial prin care pieptănătura fetei se înlocuia cu pieptănătura de nevastă cu conci

Diavol: chemător la nuntă; are și alte atribuții în ceremonialul nupțial

Diuric: cioban plătit

Divăr, givăr: cel care invită sătenii la nuntă, având și alte numeroase atribuții în desfășurarea nunții

Dole: ploscă

Dricală, dricară: saltea

Driglu: lopată de lemn cu care se pune pâinea în cuptor

Droște: colaci mari

Drot: sârmă maleabilă, de aramă

Duba: instrument membrafon, format dintr-un cerc de lemn de paltin sau brad, lat de 12 cm și cu diametrul de 20-25 cm, pe care sunt întinse două membrane de piele de capră, oaie sau câine; bătaia dubelor sau dobelor însoțește colindatul

Duhan: tutun, țigări

Duminica Tomei: sărbătoare numită și Paștile Mici, sau Paștile Morților, cade la o săptămână după Paște; este o sărbătoare consacrată morților, o prelungire a sacralității Învierii, un ecou al acesteia în cealaltă lume

Duruț: haină bărbătească, confecționată din țesătură de lână, dată la piauă

F

Fatiol: voalul miresei

Făcătură: vrăji, farmece

Făsui: fasole uscată

Feleagă de brâncă: ștergar de mână

Focșor: focul făcut în curte sau în fața casei, pentru morți, la Joia Mare

Fodor: vâlan la mâneca cămășii femeiești

Fontiu (foiofiu, folonfiu): plantă cu floare albastră, cu frunza verde tot anul

Fontă: panglică de la pălăria bărbătească; panglica din cozile fetelor făcută fundă

Fumăgariu: foc mocnit, ca să facă mult fum

Fund (funduli): țesătură specială cu care se acoperea coșul cu pomană

G

Gazdă: țaran înstărit

Găzdoaie (găzdiță): femeie gazdă

Ghij: rumeguș

Gostie (gospie): ospăț la botez, la nuntă

Goști: oaspeți

Govie: mireasă

Gubă: haină comună portului femeiesc și bărbătesc, confecționată din țesătură de lână, dată la vâltoare, pentru a se îngroșa, îndesa și scămășă; era piesă obligatorie pentru miri

Gudă: personaj important în organizarea și conducerea nunții, ajutor al nașului

Guiaș: tocană, gulaș

H

Haluste: sarmale

Harast: lănică industrială

A hăpcăi: a scoate diverse sunete (precum clămpănitul măștii de Capră, Turcă, Cerb)

Hăcă: zestrea miresei

Hegheduș: muzicant, lăutar, viorist

Higheghe: 1. vioară; 2. hora satului

A hori: a cânta

Horincă: țuică

Hriscaș: sarmale cu orez

Huscă: petrecere de botez

I

Iagă, iegută: sticlă, sticluță

Irhă: bucată de piele pe care se coseau motive ornamentale ce împodobeau pieptarele și cojoacele

Ispas: denumire populară a sărbătorii Înălțării Domnului Iisus Hristos, care cade într-o joi la 40 de zile după Înviere; deoarece acest interval este identic cu cele 40 de zile, cât se crede că sufletul mortului zăbovește înainte de plecare în lumea de dincolo, tradiția populară a conferit acestei sărbători funcție de moși

Izmene: pantaloni din pânză albă, având croiul cioarecilor; foile de pânză sunt încheiate cu cheițe decorative, iar la marginea de jos au dantelă

Izvor, izvoare: pomeni date în primele 9 zile, în primele 6 săptămâni de la înmormântare în care sunt incluse câni cu apă sau vin

I

Împistrit: împodobit, încondeiat

Încretele: cusătură pe crețuri

Înnoirea mormântului: aruncarea unei lopeți de pământ peste mormânt de către cei care primesc pomană de moși

Înstruțat: împodobit cu struț (buchet)

J

Jaită: pană de păun care împodobește pălăria mirelui și a feciorilor

Jertfă: foc aprins în Joia Mare

Jigle: păsări de curte

Joimărite: 1. împletituri din aluat care se dădeau de pomană la Joia Mare; 2. ulcele de pământ date de pomană în Joia Mare

Jolj: pânză albă industrială

June: mire

L

Laibăr: vestă

Lazlău: steag de nuntă

Lădoi: ladă de zestre

Lăzlaş: tânărul care purta steagul de nuntă în alai și avea grijă de el pe toată durata nunții

Lecric: suman

A lega: circumscris sferei de divinație, termenul a intrat în sintagma consacrată *a lega părții* (sinonim cu a ghici ursita)

Lepedeu: țesătură în formă dreptunghiulară, care poate fi de uz (cearceaf) fără decor, sau cu caracter ornamental, având un rol important în organizarea interiorului

Lepede: tablă de tuci pe care se coceau plăcintele

Levese: supă cu tăieței

Locul copilului: placenta

Lopari de pită: lopată de lemn pentru scos pâinea din cuptor

Lopăciță de porc: pulpă de porc

Luatul manei: practică magică de sorginte animistă prin care se credea că se poate realiza transferul vital al câmpului sau al animalelor, de aici frecvența sintagmelor *mana câmpului, mana luptelui*

Ludaie (ludău): 1. sămânță de dovleac; 2. dovleac

Lumina trupului (Lumina cea mare): lumânare de lungimea mortului

Lumină: lumânare

Luminis la morți: focuri rituale aprinse la mormintele din cimitir la anumite date calendaristice

Luminișcă de izvor: cană de pământ cu lumânare și ban dată ca ofrandă pentru mort

Lună: colac la înmormântare

Lunea curată: întâia zi de luni a Postului Mare, când are loc curățirea vaselor, de aici și numele de Lunea vaselor

M

Maghiran (maieran): plantă erbacee cu flori roșietice

Măesai: țesătură pentru față de masă, față de masă

Măsărită: față de masă

Mătcălaul: sărbătoare integrată ciclului pascal, marcând ziua de marți după Paște

Mâncar: cojoc scurt cu mâneci

Mătuță de loză: salcie

Măziază: ramură de salcie

Meni: consacră sfera semantică a predestinării, sinonim cu *a sorti, a urși*

Meșpait: magiun

Miazăzi: masa de prânz

Mieriu (mnieriu): albastru închis

Mirt: arbust întotdeauna verde, cu miros plăcut, cu flori mici, albe, din care se realiza cununa de mireasă

Miselence: însoțitoare ale miresei, ajutau la prepararea și aranjarea mesei de nuntă

Misir: bumbac tors fin

Mitră: uter

Mojar: piuliță

Morminte: 1. adăposturi postume amenajate din pământ în cimitirul satului; 2. cimitir

Mortărie: cimitir

Moșii: termen polisemic marcând denumirea generică a strămoșilor, cât și ofrandele oferite în zilele fixe ale anului calendaristic

Moșocoarne: plăcinte cu brânză

Moșoi: soțul moașei

N

Norocul copilului: dar în bani puși sub perna copilului, la petrecerea de botez

Novaci, Noveci: uriași

Nune: fete însoțitoare ale miresei

O

A se oști: a se înfrunta

Oargă: vită

Obiele: bucăți dreptunghiulare de țesătură de lână sau pânză înfășurată strâns pe picioare sub opinci

Oblac: fereastră

Oi: oală de lut cu mâner

Ortăcie: întovărire la muncă sau petrecere

Osândă: substantiv integrat sferei de divinație, alături de alți termeni precum ursit, dat, scris

Ovalie: curte

P

Palască: ploscă din lut, lemn cu care se invita la nuntă

Paltin: 1. bătă din lemn crăpată, cu un leu în ea, pusă în mâna mortului; 2. numele bățului dat copilului care mână vitele înjugate la carul mortului

Paltău: 1. steag de nuntă; 2. bătă împodobi-tă – însemn al chemătorilor la nuntă

Pancove: gogoși

Paos: 1. colac mare pentru preot, la înmormântare; 2. pomană făcută cu acest prilej

Papricas: tocană

Parastas: colac mare preparat la pomeni

Parul: constituie un semn intrat într-un cod divinitoriu tradițional complex, integrat praxisului ritual *legatul parilor*, *număratul parilor*

Paștiță: sărbătoarea care cade luni și marți după Paște, când se umblă cu pasca la rude și prieteni

Pausă: colac mare împletit rotund, dat de pomană la un an de la înmormântare

Pălășcași: chemători la nuntă

Pălughă: nuia folosită ca măsură pentru confecționarea sicriului și săpatul gropii

Păpușă: mănunchi de flori

Părădaică: roșie

Păsulă: fasole uscată

Pături: pliseuri, pluri paralele cusute

Pânzătură: basma

Peană: floare naturală sau artificială (cum-părată din tîrg), care împodobește pălăria mirelui

Pecioici (picioici): cartofi

Pecmez: magiun

Pene: ornamente florale stilizate cusute pe cămașă

Perte: panglici de catifea

Peschir: ștergar

Petec: partea superioară a opregului cu ciucuri

Piroște: gogoși, sarmale

Plăcintă cu pleuri: plăcintă cu multe foi

Pleteri: meșă din păr fals, din lână sau cărpe, care îngroșă părul natural sau se folosea la acoperirea capului cu ceapsă

Pliș: catifea

Pogace: 1. gogoși de post; 2. turtă, azimă

Pogoadă: logodnă

Pomană, pomeni: 1. ofrande pentru morți; 2. colaci puși pe ucele și dați de pomană

Pompoane: ciucuri

Poneavă: țesătură din lână pentru acoperit patul

Prau: praf de pușcă

Praznic: masă de sărbătoare

Prânzul mortului: comandare, pomană la casa mortului, a doua zi după înmormântare

Primbură: panglică la pălăria bărbătească

Prime: panglici puse la cozile fetelor

Procoviță, pricoviță: țesătură groasă de lână pentru așternut pe pat

Progradie: cimitir

Pufe: gogoși

Pui: motive ornamentale cusute pe diverse țesături

Pumnari: manșetele de la cămașă

Pup: poziția chircită a femeii la naștere
Pupeze: împletituri din aluat, colaci
Pupi: 1. colaci din aluat dospit împărțiți la înmormântare; 2. motive ornamentale cusute sau modelate în aluat, pe colaci

R

Ratotă (roată): omletă
Răci (reci): piftii
Răspuns: dar, cadou
Resteu: piesă componentă a jugului de lemn
Rouă: una din ipostazierile apei, cărcia prin puritate și relația cu pământul și vegeta-lul i se atribuie sporite proprietăți regene-ratoare și vindecătoare
Rozmarin: arbust mic, cu frunze întotdeauna verzi și cu flori albastre, albe sau roșii, cu miros plăcut, folosit la confecționarea însemnelor de nuntă
Rudă: prăjină
Rugă: 1. cruce înaltă pusă la răscruce; 2. ne-deie

S

Săbăiță: croitorcasă
Săbioare de Joimărele: crengi din arbori sau arbuști sacrii cu care se făceau focul la Joia Mare
Săgil (pistornic): obiect de lemn sau piatră, lucrat artizanal; se cioplește în formă de cruce, stilizată diferit sau simplă; are pe partea de sprijin a postamentului încrustat simbolul lui Iisus Christos; pecetea se imprimă pe aluaturile rituale
Sălaș: sicriu
Sălașul mortului: sicriu, casa postumă a mortului
Sămătise: lapte prins, nefiert
Săcrin: ladă de zestre
Sâmbete: colaci oferiți la pomenirea morților
Sâmți, Sânti: colăcei oferiți la 9 Martie (la Măcinici/ Mucenici)
Sân Toader: sărbătoarea mobilă din ciclul pascal, care cade în prima sâmbătă din Postul Mare

Sângiorz: este unul dintre personajele impor-tante ale mitologiei românești, caracte-rizând simbioza dintre elementul creștin (marele mucenic Gheorghe) și cultul păgân autohton al unei divinități agro-pastorale; Sângiorzul este astfel o sărbă-toare legată de ciclul naturii, vestind pri-mavara, implicit de principalele activități agro-pastorale

Sânziene: termenul este polisemnic denu-mind: 1. spirite feminine, care devin ac-tive în ziua Sf. Ioan Botezătorul (24 iunie); dintre acestea două sunt nomina-lizate de textul folcloric Iana Sânziana și Ilcana Cosânzeana; 2. florile galbene cu-lese în această zi aflată în preajma solsti-țiului de vară, flori cărora li se atribuie proprietăți apotropaice și divinatorii; 3. numele popular al sărbătorii Sf. Ioan Botezătorul

Sarme: sarmale

Scăldușă: baie

Scoacă: brânză de vaci amestecată cu smân-tână, folosită ca umplutură pentru plă-cintă

Scovergi: un fel de gogoși

Sfât: cantor bisericesc

Sibii: așchii cu care se aprinde focul la mor-minte la Joia Mare

Soare: colac de înmormântare

Sobă: cameră

Socăciță: bucătăreasă

Somot: catifea

Sorgoș: fălos

Sorti: provenit de la soartă, este integrat ter-minologiei predestinării, sinonim cu a soroci

Spăcel, spătoi: cămașă femeiască

Spene: coșuri împletite

Staroste: personaj important în organizarea și conducerea nunții

Steag: 1. steagul de nuntă, simbol al nunții, confecționat dintr-o prăjină decorată cu țesături, clopoței, flori, verdeață; 2. stea-gul de înmormântare (de obicei un brad) împodobit cu fâșii de pânză neagră și

figurine din aluat, substitut al tânărului mort; **3.** steag pe casă: crengi de brad, salcie sau pom roditor împodobite cu flori și daruri pentru meșteri (sticlă cu țuică, țesături) care marca terminarea acoperisului, la casa nouă

Stoarză: fâșie de aluat

Stramă: cergă

Strat: așternutul lăuzei și copilului

Striga: putere malefică, asimilată cu strigoaica

Struț: buchet de flori care împodobește pălăria mirelui, a feciorilor, precum și vârful steagului de nuntă; ramură de pom împodobită

Sucnă: fustă

Suliță: soție sau soț postum pentru tânărului necăsătorit, sinonimă cu bradul, steagul la înmormântare Sulița se confecționează dintr-un brad curățat de crengi până aproape de vârf; tulpina este cojită și apoi împodobiță cu motive geometrice prin vopsire, afumare și fire colorate de lână; cântecul interpretat în anumite momente ale ceremonialului funerar se numește Al suliței, La suliță

Suluri: aluat copt, plăcinte

Surechi (sureche, siretiu, surechitul viilor): culesul viilor, petrecere la cules

Suviacă: cozonac

S

Septici: colaci de înmormântare

Seriucă, șerică: năframă

Șicmă: dantelă

Șinior: șiret, șnur cu care se ornamentau hainele din pânură

Șinor: fâșie de piele policromă folosită la decorarea cojoacelor

Șirincă: năfrămuță cu care se împodobește pălăria mirelui

Sofei: ciubăr, găleată confecționată din lemn

Sol: ceașcă

Stergură: ștergar

Subă: haină lungă, confecționată din stofă de lână, dată la puiă

T

Taier: vas de pământ tip farfurie

Tarisfat: personaj cu rol important în organizarea și conducerea nunții

Tasche: tăieței lați

Tămăielnic: vas cu care se tămăia; inițial confecționat din pământ, apoi din alte materiale, în special metal

Târșet: fâșii din piele împletite care împodobeau cojoacele

Tindeu: ștergar

Tită: legătură

Tocmă (tomnă): logodnă

Trașc: praf de pușcă

Trăisticior: traistă

Trăsurește: tehnică veche de cusătură

Trieci: colaci la înmormântare

Troacă: albie (covată) pentru spălat

Trușie: marmeladă de prune

Turca: joc ritual cu măști, o variantă a Caprei, Brezoaiei, Boriței

Turta ieșirii sufletului: coptură din aluat nedospit (azimă)

Ț

Ț tipa: a arunca

Țâdic: răboj

Țâpoi, țipoi: 1. pânișoare pentru ospățul de nuntă; 2. colac folosit în ritualuri de naștere, nuntă, înmormântare

Țingălau: clopot, clopoțel

Tol: țesătură de lână în patru ite, specifică zonelor muntoase, folosită pentru pat sau pentru învelit

Tov: 1. bătă împodobită cu brăuri ale fetelor, panglici, flori, verdeață, însemn al chemărilor la nuntă; 2. băț de prun cu un ban în el care se înfigea în mormânt după înmormântare

U

Uioș: haină scurtă până în talie, fără guler, cu mâneci lungi, deschisă în față, confecționată din pânură albă sau învârgată

V

Vamă, vămi, vămesei de cap: colaci la înmormântare

Vărzare: plăcintă cu cartofi

Velfeu: bâta împodobită, însemn al chemătorilor la nuntă

Velfi (velfei, vilfei): personaje importante în ceremonialul nupțial

Vergel: practică divinatorie, ce poate avea extinderea unui obicei, cumulând forme de concretizare diversificate: actanțiale, verbale, o recuzită specifică, o participare pe status premarital, înglobând practici magice și agramentale; se desfășoară cel mai frecvent în noaptea Anului Nou fie în grup de fete, fie prin participare mixtă, feciori și fete

Verșul mortului: cântec funerar compus de cantorii bisericilor și intelectualii satelor; verșurile sunt cântate de dieci, cantori, dascăli ai bisericilor acasă, înainte de pornirea cortegiului funerar spre cimitir, la groapă, după încheierea slujbei; acestea sunt complet deosebite de cântecele funereare care alcătuiesc Cartea românească a morților (Bradul, Zorile, Cântecul de petrecut etc)

Veșcă: sită de cernut făină, mălai

Vifori: chemători la nuntă

Vindeșig, vindîșig: petrecere de botez

Viola (viorele): plante erbacee din familia violaceelor, dintre care mai cunoscută este o specie sălbatică, cultivată în grădină, cu flori violacee și cu miros plăcut

Viziclu: cămașă femeiască cu croi orășenesc (bluză)

Vrajă: practică magică, ce condiționează o modificare

A vrăji: în sfera divinatorie este sinonim cu verbul a ghici

Z

Zadie: 1. catrință; 2. basma mare

Zadușnițe: sămbăta morților

Zaică: pană de păun care împodobește pălăria mirelui și a feciorilor

Zamă: supă acră, ciorbă

Zăpostit: Postul mare

Zângălău: clopot, clopoțel

Zgardă, lățițar: bentiță confecționată din mărgelile policrome, purtată de femei la gât și de bărbați la pălărie

Zvon, zvoane: clopot, clopoțel

Zvor: clopotul bisericii

Anexa 1: LISTA SATELOR CERCETATE

B A N A T

CARAȘ-SEVERIN (CS)

1. Băuțar
2. Berzasca
3. Biniș, com. Doclin
4. Borlova, com. Turnu Ruieni
5. Bozovici
6. Cărbunari
7. Cornereva
8. Eftimie Murgu
9. Lăpușnicu Mare
10. Mehadica
11. Naidăș
12. Păltiniș
13. Ramna
14. Slatina Timiș
15. Șopotu Nou
16. Vărădia

TIMIȘ (TM)

1. Berini, com. Sacoșu Turcesc
2. Brestovăț
3. Cenad
4. Făget
5. Foeni
6. Gavojdia
7. Giarmata
8. Jebel
9. Lățunaș, com. Jamu Mare
10. Pustiniș, com. Nivar
11. Satchinez
12. Sârbova, com. Racoviță
13. Tomești
14. Vălcani, com. Dudeștii Vechi

C R I Ș A N A

ARAD (Ar)

1. Bârsa
2. Bodrogu Vechi, com. Pecica
3. Chereluș, com. Șicula
4. Cladova, com. Păuliș
5. Gurahonț
6. Hălmăgel
7. Hășmaș
8. Macca
9. Mășca
10. Scitin
11. Socodor
12. Sepreus
13. Șimand
14. Șiria
15. Troaș, com. Săvârșin
16. Văsoaia, com. Chisindia
17. Vinga

BIHOR (Bh)

1. Budureasa
2. Bulz
3. Căpâlna
4. Ceica
5. Cetariu
6. Cheresig, com. Girișu de Criș
7. Ciumeghiu
8. Fâșca, com. Vârciorog
9. Gurani, com. Pietroasa
10. Mihai Bravu, com. Diosig
11. Păulești, com. Brusturi
12. Roșia
13. Sănnicolau Român, com. Cefa
14. Sârbi
15. Săliște de Vașcău, com. Criștioru de Jos
16. Tărcăița, com. Tărcăia
17. Tinca
18. Vadu Crișului
19. Vășad, com. Curtuișeni
20. Voivozi, com. Șimian

M A R A M U R E Ş

MARAMUREŞ (Mm)

1. Ardusat
2. Băseşti
3. Boiu Mare
4. Budeşti
5. Cicârlău
6. Giuleşti
7. Ieud
8. Lăpus
9. Petrova
10. Remetea Chioarului
11. Săcel
12. Săpânţa
13. Şişeşti

SATU MARE (SM)

1. Arduş
2. Bârsău de Sus, com. Bârsău
3. Cărnăz
4. Craioveşti
5. Lazuri
6. Lucăceşti, com. Berveni
7. Medieşu Aurit
8. Moftinu Mic, com. Moftin
9. Moişeni, com. Certeze
10. Sanislău
11. Săuca
12. Tarna Mare
13. Valea Vinului
14. Vama

Anexa 2: LOCALITĂȚI, CULEGĂTORI, INFORMATORI

BANAT – Jud. CARAȘ-SEVERIN

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
CS 1	Băuțar	Dunăre Nicolae	1979	Maciovan Dionisie (Zechelani), n. 1900, 6 clase, agric., păstor
		Iosipescu Silvia cercetător șt., ICED	1980	Gardian Cătălina, n. 1914, analf., agric. Poliță Ilca, n. 1924, 3 clase, agric. Poliță Luca, n. 1896, 8 clase, agric. Poliță Maria, n. 1897, 3 clase, agric. Zega Ilie, n. 1926, 4 clase, zidar
CS 2	Berzasca	Simionescu Paul cercetător șt., ICED	1980	Armanca Ștefana (Fănușca), n. 1920, 4 clase, agric. Paici Maria (Cincedă), n. 1916, 6 clase, agric. Vasilescu Vasile, n. 1922, Șc. normală, profesor
		Bătcă Maria	1982	Marta Iconia, n. 1894, analfabet, crescător vite
CS 3	Biniș	Iosipescu Silvia	1980	Cârdus Iosif, n. 1911, 4 clase, agric. Cârdus Maria, n. 1926, 7 clase, agric. Cârdus Pavel, n. 1900, 6 clase, agric. Oancea Ana, n. 1918, 4 clase, agric. Oancea Irimie, n. 1912, 3 clase, agric.
CS 4	Borlova	Popescu Alexandru cercetător șt., ICED	1979	Drăgălina Mădălina, n. 1905, 3 clase, agric. Drăgălina Mihai, n. 1910, 5 clase, agric.
		Dunăre Nicolae	1979	Mustețea Ana (n. Frențescu), n. 1898, 1 clasă
CS 5	Bozovici	Iosipescu Silvia	1980	Beloiescu Mărița, n. 1907, analfabet, agric. Bucur Alexandru, n. 1887, 5 clase, agric.

				Ruva Iglica, n. 1908, 4 clase, agric. Ruva Marin, n. 1923, Șc. profesională, agent veterinar Șerpe Ana, n. 1930, 8 clase, agric.
CS 6	Cărbunari	Dascălu Doina muzeograf MSAP	1980	Andrițoi Cătălina (Stana Bălii), n. 1905, analf., crescător animale Ardelcanu Ana, n. 1927, analfabet, agric. Bâlvan Maria, n. 1894, analfabet, agric. Bâtea Gheorghe, n. 1924, 7 clase, agric. Bâtea Maria, n. 1896, analfabet, agric. Borcean Floarea (Linca Babii), n. 1913, analfabet, agric. Borcean Ion, n. 1906, 6 clase, agric.
		Vetișanu Vasile cercetător șt., ICED	1980	Borcean Maria, n. 1923, analfabet, agric. Borcean Matei, n. 1907, 4 clase, stânenar Bubriescu Ana, n. 1932, 4 clase, agric. Mănescu Nicolae, n. 1916, 4 clase, agric. Rață Ana (Cârstoi), n. 1903, analfabet, crescător animale Roșian Ilinca, n. 1915, analfabet, agric.
		Stratan Ioan	1980	Rață Maria (Maria Ivanci), n. 1923, 4 clase, agric.
CS 7	Cornereva	Vetișanu Vasile	1979	Cernescu Nistor, n. 1931, 5 clase, agric. Duicu Emilian, n. 1915, analfabet, agric. Vulpeș Petru, n. 1923, 4 clase, agric.
		Bâtcă Maria	1982	Cernescu Maria, n. 1896, analfabet, agric., crescător animale
CS 8	Eftimie Murgu	Vetișanu Vasile	1979	Crașovan Ion (Roșu), n. 1909, 2 clase Imbrescu Anuța, n. 1924, 3 clase, agric. Popovici Dumitru, n. 1918, 4 clase, agric.
		Bâtcă Maria	1982	Șuța Marian, n. 1901, analfabetă, crescător animale

CS 9	Lăpușnicu Mare	Iosipescu Silvia	1980	Bihoi Ilie (Brândușa), n. 1915, 7 clase, agric. Bihoi Ioana, n. 1910, analfabet, agric. Cherescu Paraschiva, n. 1911, analfabet, agric. Chira Petru, n. 1930, 7 clase, agric. Cioclodă Gheorghe, n. 1930, 8 clase, pădurar Goșa Livia, n. 1912, 4 clase, agric.
CS 10	Mehadica	Gaga Lidia	1979	Baderca Maria (Caramela), n. 1892, 7 clase, agric. Urechiatu Ana (Basaraba), n. 1902, 4 clase, agric.
		Dascălu Doina	1980	Baderca Călina (Pepa), n. 1928, 7 clase, agric. Baderca Crina (a Stoiconiului), n. 1919, 3 clase, agric. Baderca Maria, n. 1894, 7 clase, agric. Bălan Gheorghe (Ruscanu), n. 1952, 5 cl. și Șc. prof., turn-oțel.
		Iosipescu Silvia	1980	Gheorghinescu Anița, n. 1920, 7 clase, agric. Popovici Nicolae, n. 1905, 8 clase, agric. Ritiș Călina (Datcu), n. 1942, 4 clase, agric. Șandru Crăciun, n. 1894, 2 clase, agric. Șandru Petria, n. 1913, 6 clase, agric. Urechiatu Ana, n. 1903, 5 clase, agric. Urechiatu Maria (Manciu), n. 1902, 3 clase, agric. Urechiatu Marta, n. 1910, 8 clase, agric. Urechiatu Nicolae, n. 1900, 5 clase, agric.
CS 11	Naidăș	Cioară Maria	1979	Bancu Ilia (Nincu), n. 1913, 3 clase, agric., rotar
		Vetișanu Vasile	1980	Melca Lința, n. 1903, 4 clase, agric. Radu Eftimie, n. 1906, 7 clase, agric. Radu Maria, n. 1909, 5 clase, agric.
CS 12	Păltiniș	Popescu Alexandru	1979	Alexa Ion, n. 1909, 5 clase, agric. Leorinț Ana, n. 1907, analfabet, agric. Leorinț Toma, n. 1909, 5 clase, agric.

CS 13	Ramna	Motomancea Aurelian cercetător şt., ICED	1980	Adam Achim (Ceică), n. 1905, analfabet, agric. Adam Ioachim, n. 1912, 6 clase, agric., lăcătuş Adam Maria, n. 1920, 5 clase, agric. Novac Maria (a lu' Țițu), n. 1921, 7 clase, agric., funcț.primărie Roșu Traian, n. 1939, 8 clase, funcționar Consiliul Popular
		Meitert Mira	1980	Spaia Elena, n. 1900, 4 clase, agric.
CS 14	Slatina Timiș	Popescu Alexandru	1979	Paulescu Ianăș, n. 1912, 8 clase, agric. Paulescu Nastasia, n. 1911, analfabet, agric. Stancu Veronica, n. 1902, 3 clase, agric.
CS 15	Șopotu Nou	Iosipescu Silvia	1980	Găină Maria, n. 1927, analfabet, agric. Țunea Stanca, n. 1913, analfabet, agric.
CS 16	Vărădia	Cioară Maria	1979	Chirilă Pau (Pau-Avram), n. 1893, 6 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1980	Jura Paul, n. 1901, 6 clase, agric. Mușă Gheorghe, n. 1905, 5 clase, agric. Mușă Maria, n. 1906, 4 clase, agric.

BANAT – Jud. TIMIȘ

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Tm 1	Berini	Popescu Alexandru	1979	Boteanu Ana, n. 1919, 5 clase, agric. Boteanu Maria, n. 1891, 5 clase, agric. Boteanu Valer, n. 1926, 7 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Folescu Aurelia, n. 1911, 7 clase, agric.
Tm 2	Brestovăț	Vetișanu Vasile	1980	Gajițchi Ecaterina, n. 1909, 4 clase, agric. Gajițchi Pal, n. 1901, 6 clase, agric. Nedelcovici Maria, n. 1910, 4 clase, agric. Nedelcovici Moise, n. 1913, 6 clase, agric.
		Iosipescu Silvia	1984	Nedelcovici Maria, n. 1921, 6 clase, agric.
Tm 3	Cenad	Culer Hari cercetător șt., ICED	1979	Bunei Filip, n. 1904, 6 clase, agric. Bunei Maria, n. 1922, 5 clase, agric. Hațegan Katița, n. 1899, 4 clase, agric.
		Ciobănel Alina	1979	Regep Persida, n. 1895, 6 clase, agric.
Tm 4	Făget	Culer Hari	1979	Angheloni Nicolae, n. 1920, 8 clase, fierar, funcționar Hamza Ladislau, n. 1898, 5 clase + 3 ani școală ucenici, rotar Luca Mărioara, n. 1933, 7 clase, agric. Mohan Ioana, n. 1910, 7 clase, agric. Novaconi Gheorghe (Dosu), n. 1908, 6 clase, meseriaș, agric. Novaconi Livia, n. 1920, 6 clase, funcționar Veselău Cornel, n. 1931, liceu, funcționar
		Meitert Mira	1981	Jucșor Sofia, n. 1900, analfabet, agric.

Tm 5	Foeni	Drogeanu Paul	1979	Petcovici Ana, n. 1909, 6 clase, agric. Sculean Simion, n. 1900, 4 clase, agric. Secoșan Ioan, n. 1919, 4 clase, agric.
		Gaga Lidia	1979	Ghilezan Marta (A lu Ștefănuică), n. 1900, 6 clase, agric.
Tm 6	Gavojdia	Vetișanu Vasile	1979	Breban Ioan (a lu' Mica), n. 1903, 6 clase, agric. Enchescu Eugenia, n. 1929, 8 clase + gimnaziu, educatoare Floare Gheorghe (Urtu), n. 1905, 6 clase, agric.
Tm 7	Giarmata	Popescu Alexandru	1979	Bosniac Iosif, n. 1914, 5 clase, agric., contabil IAS Bosniac Ladislau, n. 1919, 7 clase, tâmplar, agric.
		Meitert Mira	1979	Milincu Ion, n. 1904, 6 clase, cojocar
Tm 8	Jebel	Drogeanu Paul	1979	Chie Iosif, n. 1915, 7 clase, agric. Chie Minca, n. 1919, 7 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Cereguț Ioan, n. 1911, 7 clase, agric.
Tm 9	Lățunaș	Drogeanu Paul	1979	Avram Gherghina, n. 1906, 4 clasă, agric. Dalea Alexa, n. 1893, 4 clase, agric. Sămânță Marta, n. 1900, 6 clase, agric.
		Iosipescu Silvia	1984	Raica Stanca, n. 1898, 6 clase, agric.
Tm 10	Pustiniș	Comanici Germina	1979	Alexa Iuliu, n. 1905, 4 clase, agric., apicultor, zidar Baia Ion (Biță), n. 1901, 2 clase, agric. Vidu Ion, n. 1910, 4 clase, agric. Voicău Silvia, n. 1906, 3 clase, agric. Voicău Elisabeta, n. 1898, 7 clase, agric.
Tm 11	Satchinez	Drogeanu Paul	1979	Băban Emilia, n. 1903, 6 clase + școala de moașe, moașă Iutchiu Vasile, n. 1926, 7 clase, agric. Magda Traian (Jiva), n. 1906, 4 clase, agric.

		Meitert Mira	1979	Mercea Dimitrie, n. 1904, 6 clase, agric.
Tm 12	Sârbova	Comaniți Germina	1979	Aioanei Vichentie (a lu' Marița), n. 1901, 4 clase, agric. Bărbosu Dumitru, n. 1889, 8 clase, agric. Foale Ion (Stănoane), n. 1907, 7 clase, agric. Ștefănescu Ioana, n. 1907, analfabet, agric.
		Bâlcă Maria	1982	Stoian Andița, n. 1900, analfabetă, agric.
Tm 13	Tomești	Culer Hari	1970	Martinconi Toma, n. 1920, 7 clase, sticlar Moison Floare, n. 1906, 4 clase, agric. Seleşan Aurora (Moșoni), n. 1924, 7 clase, agric. Selașan Filimon, n. 1901, analfabet, agric., sticlar Seleşan Floarea (a lu' Burițoi), n. 1907, funcționar, plugar Seleşan Floare, n. 1904, 5 clase, agric.
		Meitert Mira	1981	Seleşan Melania, n. 1913, 7 clase, agric.
Tm 14	Vălcani	Culer Hari	1979	Crișan Augustina (Simca), n. 1906, 4 clase, agric. Folese Constantin (Moascăta), n. 1909, 7 clase, contabil Ilioanei Petru, n. 1901, gimnaziu, funcționar Ilovan Iuliana, n. 1907, analfabet, agric. Isainca Profira, n. 1912, 4 clase, agric. Lăzăruică Ion, n. 1910, 6 clase, agric. Sustrean Floarea, n. 1902, 6 clase, agric.
		Gaga Lădia	1980	Lupu Petru, n. 1898, 4 clase gimnaziu, funcționar CFR

CRIȘANA – Jud. ARAD

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Ar 1	Bârsa	Vetișanu Vasile	1979	Faur Florica, n. 1939, 4 clase, agricultor Faur Pavel, n. 1935, 8 clase, muzicant Țărcă Magdalena, n. 1907, 1 clasă, agric.
		Herrlöd Rodica	1980	Faur Gheorghe (a Bumsului), n. 1913, 4 clase, agric.
Ar 2	Bodrogu Vechi	Drogeanu Paul	1979	Radudu Vasile, n. 1897, 4 clase, agric. Sidovan Manuilă, n. 1899, 4 clase, agric.
		Herrlöd Rodica	1979	Podrumar Vasile (Licu lui Podrumar), n. 1899, 6 clase, agric.
Ar 3	Chereluș	Drogeanu Paul	1980	Buci Vasile, n. 1893, 2 clase, agric. Ursoi Sofia, n. 1904, analfabet, agric.
Ar 4	Cladova	Comanici Germina	1979	Ciologariu Sânziana (a lu' Cristețu), n. 1910, 2 clase, agric. Moștior Ecaterina (Slutz), n. 1904, 6 clase, agric. Moștior Ion (Slutz), n. 1894, 1 clasă, 1 clasă, agric. Pea Elena, n. 1907, 6 clase, agric. Pea Vasile, n. 1904, 7 clase, agricultor, pădurar Săcula Elena (a lu' Lungoi), n. 1910, 4 clase, agric. Vehelian Maria (a lu' Dumitrască), n. 1912, 4 clase, agric.
Ar 5	Gurahont	Culer Hari	1979	Haiduc Pavel, n. 1891, 4 clase, agric. Lupei Ioan (Crocna), n. 1905, 4 clase, meseriaș Lupei Lucreția, n. 1913, 6 clase, agric. Lupei Pătru (Pătru Zadișanu), n. 1902, 4 clase, plugar Schiller Ernest Dr., n. 1888, Facultatea de drept, avocat Șerb Ștefan, n. 1898, 6 clase, agric. Stefănescu Miron, n. 1922, agric.

		Iordache Gheorghe	1980	Tripa Todor, n. 1888, analfabet, agric.
Ar 6	Hălmăgel	Vetișanu Vasile	1979	Iuga Ioan, n. 1920, 6 clase, agric. Iuga Maria, n. 1928, analfabet, agric. Judea Rozalia, n. 1899, analfabet, agric.
		Iordache Gheorghe	1980	Gligor Eftem, n. 1894, 4 clase, agric.
Ar 7	Hășmaș	Popescu Alexandru	1979	Dragoș Pavel (Ciufală), n. 1900, 4 clase, agric. Dudaș Ambrozie, n. 1922, 8 clase, agric., contabil CAP Țica Solomon, n. 1910, 4 clase, agric.
		Herlă Rodica	1979	Dragoș Floare (Floarea Savului), n. 1895, analfabet, agric.
Ar 8	Macea	Drogeanu Paul	1979	Cazan Ștefan, n. 1907, 7 clase, agric. Fizete Sofia, n. 1921, 7 clase, agric. Mihuța Elisabeta (Pișpileoaie), n. 1896, 6 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Mihuța Anița, n. 1901, 4 clase, agric.
Ar 9	Mășca	Culer Hari	1979	Gui Floare (Pișta), n. 1910, 5 clase, agric. Luncan Dumitru, n. 1910, 4 clase, agric. Mihăieș Ana (a Mihăitei), n. 1903, 3 clase, agric. Mihăieș Ioan, n. 1894, 3 clase, agric. Vălcan Petru, n. 1911, Șc. normală, învățător
		Herlă Rodica	1979	Deme Floare (a lui Hudoc), n. 1900, 5 clase, agric.
Ar 10	Șeitin	Comaniți Germina	1979	Bălaș Ion (Fontos), n. 1910, 4 clase, agric. Bozian Ștefan, n. 1904, Șc. normală, învățător Ciumedean Ana (a lui Hărămelu), n. 1911, 7 clase, agric. Ciumedean Drăghina (a lui Moranea), n. 1906, 4 clase, agric. Ciumedean Ion (Hărămelu), n. 1908, 5 clase, agric. Costea Ștefan (Ciucău), n. 1911, 5 clase, agric. Morani Ioana, n. 1904, 4 clase, agric.

				Morariu Drăghina, n. 1900, 6 clase, agric. Pilan Rozalia (a lu' Moişuța), n. 1894, 4 clase, agric. Sămoșan Toader (Bulgăr), n. 1909, 6 clase, agric. Tornean Petre (de-a lui Mială), n. 1915, 5 clase + 2 clase gimnaziu, agric.
		Meitert Mira	1980	Berar Florica, n. 1908, 4 clase, agric.
Ar 11	Socodor	Drogeanu Paul	1983	Turcuș Catița, n. 1891, 5 clase, agric.
		Bătcă Maria	1983	
Ar 12	Șepreuș	Popescu Alexandru	1979	Horga Mihai (Mocăneșu), n. 1908, 4 clase, agric., cioban Incicău Pătru (Hâșu), n. 1901, 4 clase, agric. Incicău Petru (Muțoaie), n. 1925, poștaș Mache Anuța, n. 1902, analfabet, agric.
Ar 13	Șimand	Drogeanu Paul	1979	Albică Ioan, n. 1898, 4 clase, agric. Balmuș Maria, n. 1906, analfabet, agric. Simon Gheorghe, n. 1899, 4 clase, agric.
Ar 14	Șiria	Culer Hari	1978	Arsa Petru (a lui popa), n. 1921, Politehnică, inginer Barlea Gheorghe (Roșu), n. 1897, 6 clase, funcționar primărie Chira Florica (a lu' Luț), n. 1912, gimnaziu, casnică Chira Traian, n. 1906, Șc. normală, profesor Crâșnic Olimpia (a lu' Petrea), n. 1937, liceu, funcționar Neamțu Mihai, n. 1914, 8 clase, agric., funcționar Orb Gheorghe (Telek), n. 1909, 6 clase + 4 clase liceu industrial, agric. Pavel Sofia (Parța), n. 1898, 3 clase, agric.
Ar 15	Troaș	Culer Hari	1979	Alexa Galina, n. 1907, analfabet, agric. Buneț Isidor, n. 1905, 2 clase, agric. Cibți Virgil, n. 1909, 6 clase, agric.

				Dohangic Iosif, n. 1923, Șc. normală, învățător Popa Gligore, n. 1911, 6 clase, plugar Popa Sofia, n. 1892, 5 clase, agric. Stanciu Vaspasian, n. 1912, 7 clase, plugar, zidar Sulințan Crăciun, n. 1900, 6 clase, plugar, lemnar Vărădean Ion, n. 1897, 6 clase, plugar
		Meitert Mira	1980	Ciordar Aurelia, n. 1903, 6 clase, agric.
Ar 16	Văsoaia	Herlő Rodica	1979	Oprea Anton, n. 1896, 6 clase, agric.
		Sasu Aurel muzeograf, Muzeul Județean Arad Vetișanu Vasile	1979	Cornea Ioan, n. 1910, 3 clase, agric. Faur Elena, n. 1913, 6 clase, agric. Faur Vasile, n. 1909, 4 clase, agric. Oprea Antoniu, n. 1896, 6 clase, agric. Oprea Elena, n. 1901, 2 clase, agric.
Ar 17	Vinga	Meitert Mira	1980	Cuzmici Paulina, n. 1893, 4 clase, agric.
		Drogeanu Paul	1979 1980	Bereneanțu Pavel, n. 1893, 5 clase, agric. Brădean Ecaterina, n. 1901, 4 clase, agric.

CRIȘANA – Jud. BIHOR

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Bh 1	Budureasa	Drogeanu Paul	1979	Goia Maria, n. 1920, studii univ., profesor Lazăr Catița, n. 1891, 7 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1979	Manciu Nicolae, n. 1911, 7 clase, agric. Manea Firoandă, n. 1904, 3 clase, agric. Manea Ilie, n. 1904, 4 clase, agric
		Mozeș Tereza	1979	Goina Nicolae (a Ghelni), n. 1906, 4 clase, agric.
Bh 2	Bulz	Drogeanu Paul	1979	Vaida Ioan, n. 1916, 7 clase, agric. Vesa Maria, n. 1915, 7 clase, agric. Vesa Petru, n. 1914, 7 clase, agric. Tamaș Teodor, n. 1911, 7 clase, agric., grăitor la nunți
		Nicolae Dunăre	1980	Popuța Oana, n. 1908, analfabetă, agric.
Bh 3	Căpâlna	Motomancea Aurelian	1978	Ban Floarea (a Ghighi), n. 1924, Inst. Pedagogic, profesor Bologan Ion (Zdreñțaru), n. 1925, 7 clase, agric. Jurcan Elisaveta, n. 1913, 5 clase, școala de moașe, moașă Vaida Catalina, n. 1914, 4 clase, agric. Vaida Florian, n. 1913, 7 clase și școala de cântăreț bisericesc, agric., dascăl bisericesc Vaida Ion, n. 1907, 4 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Sferlea Catița, n. 1897, 1 clasă, agric.
Bh 4	Ceica	Drogeanu Paul	1978	Cosma Veronica, n. 1904, 7 clase, agric. Demian Dumitru, n. 1912, 7 clase, agric. Flonta Ignat, n. 1903, 4 clase, agric.

Bh 5	Cetariu	Popescu Alexandru	1979	Ionescu Maria, n. 1919, 7 clase, agric. Torga Petru, n. 1911, 5 clase, agric.
Bh 6	Cheresig	Popescu Alexandru	1979	Berke Florea, n. 1908, 5 clase, agric.
		Mozeș Tereza	1981	Chiș Dumitru, n. 1907, 3 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Farcaș Ion, n. 1893, 4 clase, agric.
Bh 7	Ciumeghiu	Drogeanu Paul	1978	Berdan Ioan, n. 1903, 4 clase, agric. Cotrău Aron, n. 1903, 4 clase, agric. Rovacs Ladislau, n. 1928, 7 clase, agric.
		Ciobănel Alina	1978	Crișan Floarea, n. 1894, 6 clase, agric.
Bh 8	Fâșca	Motomancea Aurelian	1978	Bulzan Vasile, n. 1920, 6 clase, agric. Fodor Aureliu, n. 1912, 4 clase și școala de cântăreț bisericesc, agric., cântăreț bisericesc Ghergheleș Elisaveta, n. 1902, 3 clase, plugar Gombos Iosif, n. 1948, Facultatea de geografie, profesor Malița Maria, n. 1941, 7 clase, agric. Marta Lazăr, n. 1911, 4 clase, agric. Munteanu Mihain (Pădurarul), n. 1913, 6 clase, agric. și pădurar Urs Ileana, n. 1899, analfabet, agric.
		Meitert Mira	1980	Urs Ileana, n. 1900, analfabetă, agric.
Bh 9	Gurani	Vetișanu Vasile	1979	Cerba Miron, n. 1901, 4 clase, agric. Miheș Floare, n. 1911, 4 clase, agric. Tomuță Saveta, n. 1923, analfabet, agric.
		Dunăre Nicolae	1980	Popa Floare (Ina Mocului), n. 1901, analfabetă, agric., crescător vite

Bh 10	Mihai Bravu	Popescu Alexandru	1980	Florian Maria, n. 1912, analfabet, agric. Reșdea Florian, n. 1910, 5 clase, agric.
Bh 11	Păulești	Drogeanu Paul	1979	Ciudac Gheorghe (a Bongului), n. 1906, 5 clase, agric. Gug Maria (a Fluturi), n. 1901, 2 clase, agric.
		Mozeș Tereza	1979	Luca Petru, n. 1898, 7 clase, agric.
Bh 12	Roșia	Motomanca Aurelian	1978	Codrean Maria, n. 1907, analfabet, agric. Lupan Gheorghe, n. 1922, 7 clase, agric., poștaş Malița Florian (Răguță), n. 1918, 4 clase, agric. Popovici Emilian, n. 1927, 7 clase, agric., gestionar magazin alimentară Pup Ion, n. 1944, 8 clase, agric., paznic pășune Tudoreanu Teodor (a Popii), n. 1898, 3 clase, lemnar, dulgher
		Dunăre Nicolae	1980	Gheorghe Ana, n. 1913, analfabet, agric.
Bh 13	Sănnicolau Român	Popescu Alexandru	1979	Barbu Maria, n. 1920, 5 clase, agric. Pop Dumitru, n. 1904, 5 clase, agric. Pop Maria, n. 1912, 7 clase, agric.
		Meitert Mira	1979	Sav Teodor, n. 1903, 6 clase, agric.
Bh 14	Sârbi	Simionescu Paul	1983	Ghiurău Iosif, n. 1900, 4 clase, agric. Perțea Vasile, n. 1906, 3 clase, agric. Pop Gheorghe, n. 1905, 4 clase, agric.
Bh 15	Săliște de Vașcău	Vetișanu Vasile	1979	Jude Gheorghe (Păscuț), n. 1926, 5 clase, olar și miner Petrișor Gheorghe, n. 1904, 2 clase, agric. Tulvan Salvina, n. 1893, 4 clase, agric. Tulvan Vasile, n. 1892, analfabet, agric.
		Dunăre Nicolae	1980	Tulvan Savina (n. Indrei), n. 1892, analfabetă, agric.

Bh 16	Tărcăița	Motomancea Aurelian	1978	Bogăjel Catalina, n. 1912, 4 clase, agric. Ilea Ana (a Petri Niculi), n. 1913, 4 clase, agric. Ilea Cățița (a Hiribii), n. 1912, analfabet, agric. Ilea Petru (a Ciochii), n. 1931, analfabet, pădurărit Nicodim Maria, n. 1915, 7 clase, agric. Nicodim Petru (a Fani Crețului), n. 1912, 2 clase, agric., cântăreț bisericesc
		Maier Radu	1978	Făt Cățița (Cățița lui Velichi), n. 1916, 4 clase, agric.
Bh 17	Tinca	Popescu Alexandru	1980	Berteș Ana, n. 1907, analfabet, agric. Berteș Petru, n. 1902, 5 clase, agric. Hera Silvia, n. 1914, 8 clase, agric.
Bh 18	Vadu Crișului	Drogeanu Paul	1980	Matei Maria, n. 1902, 7 clase, agric. Matei Pătru (a Birăului), n. 1906, 4 clase, agric. Păcura Vasile (Licuță), n. 1910, 5 clase, agric.
		Meitert Mira	1980	Popon Ana, n. 1899, analfabetă, agric.
Bh 19	Vășad	Vetișanu Vasile	1979	Bozișan Ileana, n. 1903, 6 clase, agric. Juhăș Aurel, n. 1930, 7 clase, agric. Mărieș Alexandru, n. 1915, 7 clase, agric.
		Mozeș Tereza	1981	Pop Floare, n. 1912, 4 clase, agric.
Bh 20	Voivozi	Vetișanu Vasile	1979	Fechete Iosif, n. 1936, 8 clase, agric. Furău Ioan, n. 1904, 5 clase, agric. Furău Viorica, n. 1899, 4 clase, agric.

MARAMUREȘ – Jud. MARAMUREȘ

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
Mm 1	Ardusat	Iosipescu Silvia	1977	Gâta Gavrilă, n. 1899, 7 clase, agric. Lauran Gheorghe, n. 1911, 4 clase, agric. Mureșan Floarea, n. 1912, 7 clase, agric. Șpan Floare, n. 1913, 4 clase, agric. Văduva Iuliana, n. 1907, analfabet, agric.
Mm 2	Băsești	Larionescu Sanda	1978	Dunca Ioan, n. 1904, 2 clase, agric. Gâț Maria, n. 1907, analfabet, agric. Pop Victor, n. 1912, 7 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1977	Silaghi Gligore, n. 1892, 6 clase, agric. Silaghi Maria, n. 1898, analfabet, agric. Vaida Gheorghe, n. 1906, 5 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Floarea Ana (Nicodimoaia), n. 1895, 7 clase, agric.
Mm 3	Boiu Mare	Comanici Germina	1978	Chifor Reveca, n. 1910, 4 clase, agric. Chifor Valer, n. 1911, 4 clase, agric. Danciu Ana, n. 1903, 4 clase, moașă Danciu Ion, n. 1913, 4 clase, agric. Gheța Ana, n. 1912, 4 clase, agric. Nichita Anastasia, n. 1891, analfabet, agric. Satmari Maria, n. 1895, analfabet, agric.
Mm 4	Budești	Bratu A. muzeograf MSAP	1979	Bud Ion (Ion a lu' Lorint), n. 1899, analfabet, agric. Cupcea Ana, n. 1898, analfabet, agric. Marinca Ileana, n. 1923, 5 clase, agric. Tămaș Ana, n. 1919, analfabet, agric. Tămaș Ion, n. 1916, analfabet, agric.
		Dunăre Nicolae	1980	Cupcea Ana (a lu Bud Simion), n. 1898, știe carte, păstorit vaci

Mm 5	Cicârlău	Culer Hari	1980	Bonat Ilie (Ilie Fătoaie - Clopotaru'), n. 1892, 5 clase, agric. Găvrilaș Terezia, n. 1916, 7 clase, agric. Găvrilaș Victor (Victoru Anei), n. 1910, 4 clase, agric. Motica Ioan, n. 1925, 8 clase, muncitor Pop Florica, n. 1950, 8 clase, agric. Pușcaș Iuliana (Iuli Fătăoaie - Clopotar), n. 1906, 2 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Macarie Ioan (a lu Gheorghe a lu Nuțu), n. 1890, 6 clase, agric.
Mm 6	Giulești	Larionescu Sanda	1978	Bacinschi Pătru (Pătru Palerului - Cantorului), n. 1906, 6 clase, agric., cantor Bercea Ion (al Băchinoaiei, zis Colonel), n. 1905, 4 clase, agric., muncitor CFR
		Vulcănescu Romulus	1977	Onița Ileana, n. 1910, 3 clase, agric. Rednic Ileana, n. 1907, analfabet, agric. Rednic Ileana, n. 1915, 4 clase, agric. Rednic Ion, n. 1903, Școala normală, învățător Roman Maria (Româneasa), n. 1894, analfabet, agric. Vraja Mihai (Mihai a Șugatanului), n. 1907, 4 clase, agric., dulgher, meșter de statuie de război
Mm 7	Ieud	Vetișanu Vasile	1980	Balea Mărie (Măria lui Șandru), n. 1896, analfabet, agric. Chindiș Anuța, n. 1903, analfabet, agric., crescător vite Chindiș Grigore (Bumbu), n. 1895, 4 clase, agric.
		Vulcănescu Romulus	1977	Ilea Măriuța, n. 1905, analfabet, agric., crescător vite Iușco Dumitru (Moș Mica), n. 1891, 4 clase, agric. Pleș Gavrilă, n. 1896, analfabet, agric. Pleș Maria, n. 1920, 3 clase, agric. Pleș Vasile (Săcean), n. 1886, 6 clase, agric. Tușnea Gavrilă, n. 1903, 4 clase, agric. Țicală Ioana (Moșa Țicaloaie), n. 1904, 6 clase, moașe Țiplea Maria, n. 1920, 4 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Florea Mărcuța, n. 1898, 1 clasă, agric.

Mm 8	Lăpuș	Vetișanu Vasile	1980	Belin Ioan, n. 1915, 3 clase, agric. Dolha Dochia, n. 1909, 4 clase, agric. Man Nicolae, n. 1904, 3 clase, agric. Tulici Rozalia, n. 1906, 4 clase, agric.
		Dunăre Nicolae	1980	Toma Samfira (n. Filip), n. 1891, analfabetă, agric.
Mm 9	Petrova	Larionescu Sanda	1978	Bilașcu Ioana, n. 1900, analfabet, agric. Mihalca Grigore, n. 1899, 3 clase, agric. Mihalca Ileana (Ilca), n. 1896, 6 clase, agric. Mircea Ioana, n. 1905, 3 clase, agric.
		Vulcănescu Romulus	1977	Mircea Ion (Nuțu a Ghederatului), n. 1904, 4 clase, țapinar-pădurar
		Dunăre Nicolae	1980	Rațiu Maria, n. 1927, 7 clase, agric. Pop Maria (Morcovului; Ghiuloanei, n. Mihalea), n. 1885, analfabetă, agric.
Mm 10	Remetea Chioarului	Comanici Germina	1978	Cheța Ana, n. 1916, 4 clase, agric. Orăian Florica, n. 1913, 7 clase, agric. Raț Estica, n. 1909, 2 clase, agric. Rusu Ioan, n. 1899, analfabet, agric.
		Comănici Germina	1978	Raț Estica, n. 1909, 2 clase, agric.
Mm 11	Săcel	Culer Hari	1980	Bizău Ion, n. 1907, analfabet, plugar Kovaci Elena, n. 1907, analfabet, agric. Magdău Ștefan, n. 1913, analfabet, agric. Peter Toader, n. 1903, 4 clase, agric. Văduva Maria, n. 1913, analfabet, agric.
		Dunăre Nicolae	1980	Pizău Ion (Albu), n. 1895, 6 clase, agric., diacon biserică
Mm 12	Săpânta	Iosipescu Silvia	1977	Gheorghiu Anuța, n. 1899, 7 clase, agric. Pop Gheorghe, n. 1888, 2 clase, agric. Pop Maria, n. 1893, analfabet, agric.
		Larionescu Sanda	1978	Pop Todossia, n. 1943, 4 clase, agric. Șteța Gheorghe, n. 1912, 5 clase, agric., pomicultor

				Șteța Ileana, n. 1913, 5 clase, agric. Tite Ileana, n. 1903, analfabet, agric. Turda Ileana, n. 1922, 4 clase, agric
		Dunăre Nicolae	1980	Șteța Anuța (Baba Câlțului), n. 1886, analfabetă, păstorit, agric.
Mm 13	Sisești	Șăinelic Sabin Culer Hari	1979 1980	Breban Gheorghe, n. 1908, 3 clase, plugar Bud Ioan, n. 1903, 5 clase, agric. Bud Ioana (Onica, Onuțu lui Pavăl), n. 1905, 2 clase, agric. Hogaș Eudochia, n. 1905, 4 clase, agric. Pop Maria (Șoricar), n. 1903, 2 clase, plugar Siseștean Mihai, n. 1908, 2 clase, plugar Siseștean Nicolae, n. 1913, 4 clase, plugar
		Cioară Maria	1980	Șișeșteanu Nicolae, n. 1896, 4 clase, agric.

MARAMUREȘ – Jud. SATU MARE

Codul localității	Numele satului	Culegători	Data culegerii	Informatori
SM 1	Ardud	Vetișanu Vasile	1978	Lupan Gheorghe, n. 1910, Șc. normală, învățător Lupan Vetura, n. 1921, 7 clase, agric. Pintea Maria, n. 1923, 5 clase, agric. Rișt Matei, n. 1911, 4 clase, agric.
SM 2	Bârsău de Sus	Vetișanu Vasile	1979	Buzura Alexandru, n. 1939, 12 clase, agric., învățător Oșan Ana, n. 1913, 4 clase, agric. Oșan Longhin, n. 1916, 4 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Rus Ileana, n. 1892, 4 clase, agric.

SM 3	Cămărzana	Iosipescu Silvia	1979	Boldea Grigor (Grigor Ruști), n. 1903, analfabet, agric. Boldea Maria (Maria a lu' Grău Ruști), n. 1907, analf., agric. Costea Ana (Anuța lui Costea Iacob), n. 1871, analf., agric. Faur Iacob (Iacobu lui Mihai Morariu), n. 1923, 8 clase, agric. Popa Eudochia (Titia), n. 1901, analfabet, agric.
SM 4	Craidorolț	Vetișanu Vasile	1978	Marcu Gheorghe, n. 1910, 4 clase, agric. Mustea Rozalia, n. 1909, 4 clase, agric. Pop Nicola, n. 1906, 3 clase, agric. Vălean Vasile, n. 1896, 4 clase, agric.
		Vulcănescu Măriuca	1979	Ruba Ana, n. 1899, 6 clase, agric.
SM 5	Lazuri	Popescu Alexandru	1978	Neagu Maria, n. 1919, 3 clase, agric. Neagu Traian, n. 1919, 5 clase, agric.
SM 6	Lucăceni	Vetișanu Vasile	1978	Bud Pavel, n. 1921, 7 clase, agric. Tentiș Toma, n. 1916, 4 clase, agric. Țineghe Ioan, n. 1933, Liceul economic, contabil
SM 7	Medieșu Aurit	Popescu Alexandru	1978	Șimon Gheorghe, n. 1910, 5 clase, agric. Șipa Gheorghe, n. 1910, 5 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Corodan Iuliana, n. 1898, 6 clase, agric.
SM 8	Moftinu Mic	Vetișanu Vasile	1979	Covari Maria, n. 1901, 4 clase, agric. Covari Vasile, n. 1891, 5 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	David Mihai, n. 1899, 4 clase, agric.
SM 9	Moișeni	Popescu Alexandru	1978	Cetereș Mihai, n. 1913, 5 clase, agric., contabil Ciocan Grigore, n. 1913, 5 clase, agric. Orosz Maria, n. 1913, 3 clase, agric.
SM 10	Sanislău	Vetișanu Vasile	1983	Miculaș Floare, n. 1884, 4 clase, agric.

				Miculaș Terezia, n. 1926, 7 clase, agric. Simonca Ioan, n. 1903, 4 clase, agric.
SM 11	Săuca	Vulcănescu Măriuca	1978	Blider Ana Emilia, n. 1905, 4 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1979	Cosma Ana, n. 1912, 5 clase, agric. Dohan Gheorghe, n. 1919, 7 clase, agric. Dohan Ovidiu, n. 1922, 7 clase, agric.
SM 12	Torna Mare	Cucuiet Lucian muzeograf, Muzeul Județean Satu Mare		Batin Ana (Bătinoaia), n. 1914, 2 clase, agric. Batin Ioan, n. 1916, 4 clase, agric. Molnar Doina, n. 1948, facultate, profesor Molnar Petru, n. 1923, 4 clase, agric. Molnar Titic, n. 1923, 4 clase, agric.
		Vetișanu Vasile	1979	Tocaci Maria, n. 1953, 8 clase, agric.
		Cioară Maria	1980	Lenghel Ion, n. 1907, 4 clase, agric.
SM 13	Valea Vinului	Popescu Alexandru	1978	Pop Gheorghe, n. 1908, 5 clase, agric. Pop Lucreția, n. 1911, 5 clase, agric.
SM 14	Vama	Popescu Alexandru	1978	Marincaș Doca, n. 1915, 4 clase, agric., Robotin Gheorghe, n. 1919, 5 clase, agric., olar
		Meitert Mira	1980	Mureșanu Maria, n. 1900, 4 clase, agric.

